שו״ת · אחרונים · זכר יהוסף

זכר יהוסף חלק ב

רבי יוסף זכריה שטרן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

זכר יהוסף חלק ב

רבי יוסף זכריה שטרן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/זכר-יהוסף-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן פ 4
סימן פא 11
סימן פב 13
סימן פג 15
סימן פד 23
סימן פה 30
סימן פו 45
סימן פז 47
סימן פח 51
סימן פט 61
סימן צ 62
סימן צא 67
סימן צב 68
סימן צג 71
סימן צד 89
סימן צה 91
סימן צו 93
סימן צז 99
סימן צח 101
סימן צט 104
סימן ק 111
סימן קא 113
סימן קב 122
סימן קג 124
סימן קד 129
סימן קה 136
סימן קו 138
סימן קז 144
סימן קח 149
סימן קט 154
סימן קי 156
סימן קיא 157
סימן קיב 159
סימן קיג 161
סימן קיד 162
סימן קטו 164
סימן קטז 164
סימן קיז - א 170
סימן קיז - ב 172
סימן קיח 173
סימן קיט 174
סימן קכ 176
סימן קכא 191
סימן קכב 201
סימן קכג 203
סימן קכד 207
סימן קכה 211
סימן קכו 215
סימן קכז 222
סימן קכח 231
סימן קכט 236
סימן קל 239
סימן קלא 242
סימן קלב 250

חלק אורח חיים

סימן פ

להרב ר' יהודה ליב מקעלים

בדבר שאלתו נידון המחזיקים קרקעות באוראנדא בחכירה מהשר ושוכרים א"י לצורך השדות בחרישה וזריעה וכלי המחרישה והסוסים של ישראל. וכן בקאלאנעס שמחוקי הממשלה הקרקע להם לצמיתות והמס בתורת פרעון לשנים ידועות ושאם יבטלו ממלאכתם מלבד יום א' בשבוע גם ביום השבת לא ישיגו פועלים א"י לעבודת הקרקע גם בימי החול שיהיו משכירים עצמם לא"י. וכבר נשאלתי כזה ממקומות שונות ואשר באיזה מקומות נתפשט המנהג ע"פ הוראת בעל משכנות יעקב להקל גם בפאבריקין ע"י שטר מכירה ע"י א"י כמו לענין חמץ. וכש"כ בקרקע דאריסותיה קא עביד ואף דארעא לכרגא משתעבד יוכל למכור זכותו כמו מכירת קרקע. וכן הבהמות וכלי המחרישה ושיעמיד שער גבוה מעט שאולי יתרצה הא"י להחזיק בזה. ושמסלק את החוב לישראל עד לחשבון עד כלות השנה כח"מ סי' ריב"ב סעיף ד'. ובעה"ב הישראל מושכר לו לאריס. אלא שצריך להזהיר שלא יעמוד הישראל או אחד מבני ביתו אצל הא"י כשעושה מלאכתו בשבת שלא יאמרו לצרכו הוא עושה וכסו"ס רמ"ה וע' במ"א סי' רנ"ב ס"ק כ' דאז מיחזי כשלוחו וכסו"ס ש"ז וכו':

וכן העלה בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סי' כ"א שישכירו הפאסעסיע לא"י על כל השנה וימכרו לו הבהמות ויכתבו בהקאנטראקט שהישראל מחויב להשגיח בכל ימות השנה לטובת השוכר בעד שכר קצוב ולקנות ולמכור כל הענינים על חשבונו של א"י השוכר ואף דכשישראל קונה הבהמות לצורך הא"י לא נעשה שליח לבן עם אחר מ"מ גם הישראל לא קנה הואיל ואין מתכוון לקנות לעצמו כתוס' ב"ק ב' א' בד"ה מי הודיעו וע' במחנה אפרים הלכות שלוחין סי' ט"ז ולגבי ישראל המוכר הוה אפשר ולא מכוון דשרי בפסחים כ"ה. ומה שהחמיר הצ"צ (סי' ל"ה) שלא למכור סוסים והא"י יסע בהם בשבת ומשום דליכא פסידא כולי האי אם לא יעבדו בהם יום אחד ובנידון דידן קנאם בתחלה לצורך השדות ואין דרך להשכיר ולהשאיל סוסים העומדים לעבודת השדות. וליכא אומדנא דמוכח לבטל המקח שאילו לא ידע שיחזר וימכור לו לא הי' מוכר הסוסים דאטו אין דרך למכרם אם יזדמן שוכר במקח הנכון לפניו ורבו החולקים על התב"ש לענין מכירת בהמות להאכיל חמץ בפסח שמחמיר בהערמה דאורייתא עכ"ד. ונראה שדעתו דלא שייך חשש מראית עין רק כשיושב בשעת מלאכת הא"י ולא מצד

שהישראל עוסק ג"כ בימי החול דאפשר שהוא בשכירות מהא"י. ועי' בשבות יעקב ח"ב סי' ל"ט ובפמ"ג (סי' רמ"ו ס"ק ט') שדחו ג"כ דהציל וע"ש במ"א סי' ש"ו ס"ק ז'. ומ"מ למסור בע"ש החמיר כמו בשביתת כלים גם בשו"מ קמא חיב (סי' ס"ז וס"ח) דחה כל דהצ"צ וע"ש עוד (בסי' ע"ג) וכבר נדפס תשובה זו בשלימות בח"ב (סי' ל"א) וע"ש ח"א סי' רפ"ח וסו"ס רפ"ט. [ובסי' ס"ט ע' ע"ב האריך אם יש היתר לשרוף יי"ש בשבת ע"י מכירה ובשו"מ רביעאה ח"ג סי' צ"ב וע' בשו"מ תליתאה ח"א סי' ש"ז באופים ישראלים שהנהיגו לעסוק בשבת ע"י א"י בשטרי מכירה איך לתקן זה מצד דבר שלא בא לעולם. וע' בשו"ת אורי וישעי סי' פ"ז מבתי משקאות ע"י שטר מכירה ושיתן רשות להא"י להשתמש בלי תשלומין משבת ויו"ט כדי שישער שיוכל לפדות ולהתחייב להעמיד בכל ע"ש ועיו"ט וכש"כ ח"מ סי' ר"ט דיוכל להתחייב בדבר שלא בא לעולם. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח (סי' ס"ב) בנתתום שכל פרנסתו תלוי אם לא ישמור חיקו כמו שכתוב בקאנטראקט ששכר מהדוכס אם להמציא לו היתר באופן שיתן כל הריוח של שבת לאינו יהודי שיאפה בשבילו בביתו של הנחתום ישראל. וע' בכתב סופר חא"ח (סי' מ"ג) וע' בשו"ת בית שלמה א"ח ח"א סי' ל"ו שהאריך]. ובשם אריה חא"ח (סי' ב') דחה דברי החסד לאברהם דכיון דהישראל לא"י לא נעשה שליח והוה כל הבהמה של ישראל. דלמחא"פ בהלכות שלוחין (סי' ט"ו) ונתה"מ (סי' קפ"ב) בשלח א"י לקנות קרקע דבנתינת כסף לא בעי שליחות כיון דאיכא דעת אחרת מקנה ובשלח לקנות מטלטלין למ"ד כסף קונה דא"י ג"כ קנה מבן עם אחר מהט"ע. ועל זה פקפק דאף דהם קונים זה מזה בכסף אבל מישראל דלענין בכור בעי כסף ומשיכה והכא לענין שביתת בהמתו הוה ספיקא דאורייתא עכ"ל:

הנה הביא דבריו למקוטעין ולכן הקשה עליו והרי בחסל"א מבואר דלמאי ניחוש לה דאם יקנה הישראל בהמה מא"י הרי אף להסוברים דבא"י לא קנה מה"ת בכסף מ"מ קני מדין סטימתא הואיל ונהגו לקנות בכסף לחוד וכשו"ת המיוחסות (סי' רכ"ה) ובקנין כסף שפיר קני הא"י המשלח ולא שייך אין שליחות וכמ"ש המחא"פ וכקידושין ד' כ"ג כסף קבלת רבו גרמה. ואי קנה הבהמה מישראל הואיל ויש כאן דעת אחרת מקנה הרי דעת המוכר לבעל המעות ולא קני השליח ונהי דלענין הדין השליח הוא בע"ד של המוכר אבל לענין איסור שהשליח יודע בעצמו שהוא בשליחות בן עם אחר לא קני ולא עבר משלח משום שביתת בהמתו. והרי גם בחמץ מסיק ריב"ש דהשליח לא קני ומשום דאיסורא לא ניחא ליה דליקני וה"ה בזה שיקנה בהמה אדעתא דלעבוד בה בשבת. ובפרט כשכותב וחותם בשטר מכירה בפני עדים שמגלה דעתו בפניהם שכל

הבהמות שיקנה בכל השנה יהיו לצורך בן עם אחר שמכר הולדות ולא לעצמו וע' בט"ז יו"ד (סי' קפ"ה) עכ"ל. ומבואר שמיישב זה בעצמו גם בקנה מישראל וכמו שסיים שם דנהי דלא קנה דאין שליחות מ"מ גם הישראל לא קנה הואיל ואין מתכוון לעצמו. ומלבד מ"ש עוד לדון דיש ס"ס שמא יקנה הבהמה לא"י המשלח יע"ש ובשו"ת מוצל מאש (סי' נ"ו) בד"ה אך שבתי:

ומה שהעלה השם אריה דגם לענין הבהמות צריך לעשות התקנה להתנות מתחלה כסמ"ע סי' רמ"ה שיהיה שכר שבת לבן עם אחר לבד ושכר יום אחד בחול נגד יום השבת. אך דבעסקים אלו שלוקחים בשכירותם מהאדון והוא רוצה להשכיר לישראל השוכר לבד ואם מתחלה קבל העסק לבדו ואח"כ יקבל הא"י לשותף הוה כמוכר לו חלקו וכשמתנה עמו שיעבוד ביום השבת הוה כמשכיר לו לעשות מלאכה בשבת כע"ג ד' כ"ב ובתוס' וכתשובת רא"מ סי' פ"ג. ולזה כרכר כמה כרכורים שימכור הקרקע ובהמות כדי שיוכל אח"כ לשכור ממנו בשותפות עם הא"י ושיתנו ביניהם שהישראל יעבוד בימות החול והא"י בשבתות ויו"ט נגד ימי החול דמותר בהתנה בתחלה קודם שלקחוהו שאין להישראל חלק בו וכתו' סופ"ק דע"ג ובב"י וע' בסי' רמ"ה סעיף ה'. וכן לענין הבהמות שקונה אח"כ בשותפות וצריך ג"כ להקנות הבהמות לאיש אחד ואח"כ יחזרו הא"י וישראל לקנותם בשותפות ולהתנות שכל הימים האסורין יעמוד בהם הא"י. וכל מעיין יראה דזה הוה הערמה דמוכח טובא וניכר יותר מהערמת שטר מכירה שימכור לאחר ושהוא יקבל אותו ואת הא"י לשותפין בכה"ג. וע"ש עוד שפלפל מצד שביתת בהמתו אי נימא דאשה אינה מצווה בזה ועי' לעיל סי' ס"ט אות ו' מש"ש] או להקנות לקטן וקטנה שאינן שלו [וע' להלן סי' ק"א] וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ר"ב ושו"ת רלב"ח סי' ק"ו:

ובשו"ת בית שלמה מהד"ב יו"ד ח"ב סי' ס"ט שבזמן הזה שאין מעמידין עצמם על ממונם ואם הבעה"ב שולח הנכרי עם הסוסים ודאי שיסע בשבת ועושה כן מדעת הישראל. יותר טוב למכור ושיאכלו תמותות. ואף שכבר נהגו כל מחזיקי פאסעסיע בזה ע"י היתר מכירה אף שחורשים בשבת. כל היתרי המכירה בזה שלא ברצון חכמים וגם הפסד גדול ודומה למיכס ומטבע כסו"ס רמ"ד דלא חיישינן למראית עין עכ"ל.

ואינו ענין זה אף לט"ז סו"ס רמ"ד סוס"ק ו' דגם הכא דמי למרחץ ובפרט לתשובת רש"ל (סי' ק') שהובא בקצרה במ"א סוס"ק י"ז לחלק בין קבלת המיכס לבישול המלח דמי יימר דחשיב פסידא גמורה אלא מניעת הריוח כו' ועוד במיכס אינו שוכרו למלאכה אלא לקבלת המעות [ולא הזכיר הב"י סי' רמ"ד דטעם המרדכי דלא התיר במיכס מהאי טעמא

משום דסתמא לכתיבה עומד או משום דאמירה לא"י גם בשבות אסור] אלא דבישול המלח גם בלא טעמא דפסידא אלא דקבולת ממש הוא כו' ולא קובע המלאכה על שבת לחוד כמו בקבלת מכס וקבולת דתלוש שרי כשאין נקראת על שם הישראל והוא בתוך התחום. וע' בח"ס חא"ח סנ"ח וסו"ס נ"ט. ועי' בשו"ת ברכת יוסף חא"ח סי' ח' וע"ש בסי' ז' ובשו"מ קמא ח"ג סי' ורביעאה ח"ג סי' צ"ב. וע' בשו"ת אורי וישעי (סי' קי"ז) בדבר שנהגו האופים לשכור או למכור לא"י החדרים שלהם בכל עש"ק ועיו"ט שהקמחים מונחים בתוכם בכסף ושטר ואג"ק מקנים ג"כ הקמחים ובמ"ש חוזרים וקונים הקמח והשאור שיהיה להם לחמץ להפת שיאפו בלילה והתיר בשעה"ד לסמוך על המק"ח דאף בדאורייתא מהני הערמה ומדמה לתו' ע"ג ע"א סוה"ד רב אשי דאנן

סהדי שישראל גמר ומקנה אף ששוה כפלים כדי להפטר מבכורה. והמה דברים קלושים לדמות לבכור דניחא ליה למכור בלא הערמה כלל שלא יצטרך להטפל בבכור. אבל לא למכור לגמרי כל העסק שלו דודאי אינו עושה כן בלב שלם רק כדי לאפות גם בשבת והפריז עוד יותר להקל גם כשאין זמן בשטר שכותב עם א"י וכשיגיע ע"ש חוזרים ונותנים לו בשטר דלש"ך סמ"ח דאף בכת"י לא שייך שנמחל שעבודו ואף שבקצה"ח העלה שהעיקר כב"ח ורק שמצד שכירת קרקע נקנית בכסף לחוד כסי' קצ"ד. וע' בתשב"ץ ח"א סי' קל"ה ויד שאול סי' רכ"ב ס"ק ג' במה"ב והארכתי בתשובה בדהת"ש שמחמיר במכירת בהמות להאכילן חמץ בפסח:

ובכלל אין דעתי נוחה בהיתירים כאלו דכיילי בחדא מחתא כל שטרי מכירה שעושין מעצמם. ובשו"מ קמא ח"א סי' ר"צ דלמ"א סי' רמ"ד ס"ק י"ח דגם במכירה איכא מראית עין אף שהא"י נוטל כל הריוח גבי שקנה ממנו המיכס ובשו"ת אורין תליתאי (סי' ט"ז) האריך לחלק דבמוכר רק להפקיע איסור שבת לא נפקע שם הישראל ואיכא מראית עין והערמת המכירה להפקיע מאיסורא אינו מועיל רק בדבר שצריך שיוציאו הבעלים מרשותן כמו בחמץ דהתורה אמרה לא יראה לך וכן בשביתת בהמתו ולזה המציא הריצב"א הביאו הב"י סו"ס רמ"ה בישראל שיש לו שדות ושורים שיזקוף הדמים ממכירת הבהמות על א"י המלוה דשוב לא מיקרי שורך:

ועכ"פ בעובדא דידן יש להמקילין על מי לסמוך ואף דבשדה לא שרי בקבלנות כסי' רמ"ג וכמ"א סרמ"ד ס"ק ה' ולהיד אפרים דבשדה אסור קבלנות מדינא דהוה מלאכת מחובר. מ"מ סבירא להו כיון דנעשה ע"י מכירה לא שייך מראית עין דמפורסם טפי שאינו שלו ובפרט כיון דנהגו כן למכור מכמה שנים ועי' בתפארת ישראל בכלכלת שבת בדיני שביתת בהמתו אות ה' שהאריך. וגם בנשמת אדם כלל נ"ח סי' ה' שמצוה

להדפיס שטרי מכירה לעגלונים ולהזהירם למכור הסוסים לנכרים ואם לא יפקירוהו הפקר גמור בפני שלשה בד' או בה'. וע' בתוספת שבת סרמ"ו ס"ק ז' וע"ש במ"א ס"ק א' בשם הב"ח דמתיר אף לכתחלה על סמך שיפקירנה אח"כ בפני ג'. וע' בח"ס חא"ח סי' פ"ג שלא הוזכר אלא לענין שביתת בהמתו ולא לעשות מלאכתו על דעת ישראל. וצריך שיאמר להא"י בפניו שדי קנויה לך כמ"א סרמ"ו ס"ק י'. ויכתוב כן בערכאות לפרסומי כב"י סרמ"ו ובמ"א לגבי בהמה. וע' בשו"מ קמא ח"א סו"ס רפ"ח. ובלאו הכי צריך כן לסלק האסמכתא בקבל אחריות וכרמ"א ח"מ סר"ז סט"ו בשם רשב"א ולב"י סתמ"א דגם בא"י יש משום אסמכתא וכתשובת רש"ל סל"ו והובא במק"ח סת"נ בקנין אורנדי אף דהוה דשלבל"ע דמהני מדד"מ יע"ש ובמעין גגים בא"ח סרמ"ו ס"ה. ובשו"ת לחמי תודה (סי' ג') האריך באיכא הוכחה להיתירא כשבת (קל"ט ב') דתלה בה רמונים וביצה י"ח מערמת וטובלת בבגדיה והא דמדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו. ואפילו לגבי שבת נמי כשבת ס"ה ב' ולרי"ף ורא"ש דתיקו בדרבנן לקולא. והכ"נ איכא מעשה גמור שהעלה בערכאות וכמתני' פ"ד דמעש"ש דמייתי בגיטין ס"ה ואף דהבעלים מוסיפין חומש מדאורייתא יע"ש באורך ובשו"ת מהר"ם אלשקר סמ"ב מסיים ומ"מ אם יש מקומות שנהגו להשאיל ולהשכיר ע"י הפקר או שמקבל הא"י אחריות גניבה ואבידה ומתה וגם יוקרא וזולא דהשתא או ע"י מכירה וכו' וסמכו על אותן המתירין והנח להם לישראל כו' יע"ש ובעמק הלכה חא"ח סצ"ג. ובשבולי לקט בענין שבת סו"ס י"ג דמה שאמרו לרבות שביתתו דוקא שקנה גופו דאסור אף שאין מרויח כו':

ובשו"ת השיב משה חא"ח (סי' ט') בשכר שדות מאדון עם א"י המחוייבים לעבוד בשעה הקצובה להם שבשעת הדחק גדול אולי יש להתיר ע"י שימכור זכותו מהשדות באופן המועיל לאיזה א"י קודם השבת וגם מהפועלים שיהיה מכירה גמורה ואחר השבת יחזור ויקנה הישראל מהא"י כולי האי ואולי יש להתיר עכ"ל. אך לא העיר שום מקור להספק שמצדד היתר לעשות כן בכל שבת ושבת ולחזור ולקנותו אחר השבת בהערמה דמוכח כזה והרי לא התירו אפילו בדרבנן לגבי חמץ דמהתורה בביטול בעלמא סגי דפשיטא דניחא ליה המכירה בלב שלם שלא יפסיד כולו וכל ההערמה מה שמוכר לא"י שאין לו בעצמו מעות לקנות. ובפרט להב"ש שאוסר הערמה באיסור תורה ולמאח"פ הלכות שלוחין (סי' י"א) דאפילו ע"י שליח א"י אם נוטל שכר הוא מה"ת. וע' בפמ"ג א"ח סרמ"ו במש"ז סוס"ק ה'. וע' בט"ז סת"נ ס"ק ו' לענין רחיים דאין לו תקנה אלא ימכרם לא"י על כל השנה או על חצי שנה ויהיה שכר שבת ופסח בהבלעה. ובפמ"ג הגיה וישכרם בהבלעה וכן במק"ח דלשון ימכור לאו דוקא. ואין הכרח דאף דבשכירות מותר

ג"כ בהבלעה מ"מ אשמעינן דגם במכירה אין היתר למכור בכל ע"ש לבד מפני הרואים שיאמרו שכיר יום הוא כיון שאינו נוטל חלק הריוח ורק בזמן ארוך ובהבלעה שנתפרסם שהמלאכה שלו וכצ"ל שאוסר במכירת סוסים לא"י קודם השבת. דהריצב"א שהביאו הב"י סו"ס רמ"ה ובש"ע סו"ס רמ"ו לא התירו בענין שהישראל תמיד עם הבהמות ומזונותיהם עליו והא"י אינו אלא שכור לזמן. וכמובא ג"כ במ"א סרמ"ו ס"ק ט' וגם הפמ"ג שמפקפק מ"מ החמיר למסור בע"ש כמו בשביתת כלים ואין מועיל היתר מכירה בע"ש מפני הרואים. וע' במעין גנים לא"ח סתמ"ח ס"ג בד"ה ולפ"ז צ"ע בעסק אורנדא וע"ש בסי' ת"נ ס"ז על הט"ז ס"ק ו' בישראל שיש לו רחיים שלו. דהא חזינן ברחיים ושדה דלא שרי בסרמ"ג בקבלנות מפני הרואים בעת הקציר שאין הא"י נוטל חלק בהריוח ויחשדוהו שהוא שכיר יום. ורק בהבלעה עכ"פ על חצי שנה שנתפרסם שמכרו לא"י כסרמ"ג ס"ב והכא בשדות הוה כמו רחיים שלו דקנה מיד גוף השדה בחובו ואחריותו עליו ובידו למחות ולא דמי להט"ז ברחיים של שר דלא קנה רק הריוח ויוכל לומר לא ניחא לי דליקני בהאי שעתא דאיסורא ובכבוד חכמים הביא תקנות גאוני פולניא ונמנה עמהם גם הט"ז וכתב בסי' י' השוכרים רחיים צריך שיהיה להטוחן איזה חלק במדות של שבת כו'. אך נ"ל דבזה מהני מכירה בכל ע"ש דכאן הכל יודעים דלאו שכיר יום הוא וגם כיון דנהגו כן מכמה שנים למכור הוה כנתפרסם להשכירים בקבלנות ויכתבו השטר מכירה בפני אנשים מפורסמים דאז ליכא חשדא וביום א' יחזור ויקח ממנו או יצוה להפקיד ולהא"י שלא יעשו בשבת ואם אח"כ לא ישמעו לו אמרינן אדעתא דנפשייהו עבידו לפטור מחיובו ביום אחר עכת"ד:

אלא שבנידון דידן הי' אפשר להתיר בלא הערמה כלל ושיקנו להא"י חלק בגוף התבואות כפי ערך שכירותו בהקנאה גמורה ובשטר דמדינא מותר לקבל שדה באריסות כע"ג כ"א וכמ"ש התוס' דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו רק חלק בגוף השדה דמי לשותף ובר"נ דכיון שיש להא"י חלק בפירות השדה אף שישראל נהנה כיון דהמלאכה רמיא עליה דא"י אדעתא דנפשיה קא עביד והנאת הישראל ממילא אתיא. וא"כ אפשר לעשות הכל בהיתר אריסות שכל המלאכות והטרחות מהזריעה עד ראות פני הבית יהיה הכל על הא"י בעבור חלקו שנוטל מהפירות ולא דמי לקבלו שדה בשותפות דכאן כולהו, אא"י רמיא ובאם שלאחר הזמן ניתן הבעה"ב מעות בשכרו שרי כי יש רשות להאריס למכור פירות חלק אריסותו לכל מי שירצה וע' בב"י סרמ"ה ורמ"ו. וכן מצאתי בשו"ת ברכת יוסף שבא לידי אח"כ שהעלה בחא"ח (סי' ו') להתיר בכה"ג דהרי הא דקבולת אסור דכשיראו בשעת הקציר שאין הא"י נוטל הריוח יראו שאינו אריסו וכמ"א וט"ז

ר"ס רמ"ד דשוב ליכא רק צד א' היתר דקבלנות ומצד א' איסור שהוא שכיר יום והוה דומיא דבית ואסור משום מראית עין. וכאן כשיראו בשעת הקציר שלוקח הא"י הפירות שוב יראו שהוא בהיתר. ובפרט אם אפשר לעשות שטר להאריס הא"י על ג' שנים דדמי למה שפירש הריצב"א דברי רב האי שהביא הטור סרמ"ג דכשהשכירו לג' שנים דמי למכר ואית ליה קלא, ועכ"פ על שנה כו' ועכ"פ יהיה הא"י אריס שנוטל חלק בפירות ועם הבהמות כו' יע"ש באריכות ועוד צדדי היתר ומ"מ לענין הבהמות וכלי המחרישה שהם של ישראל ע"כ דצריך למכור להא"י וכהג"א פ"ק דע"ג בשם ריצב"א ויכלול בכלל האריסות שיקנהו להא"י קנין גמור גם על כל ימי החול ושיהיה לו רשות למכרו וליתן לישראל דמים וכל האחריות הכל על הנכרי האריס כסי' רמ"ד ס"ק ט"ז:

ובשו"ת לחמי תודה (סי' כ') האריך שכן המנהג במנטובה לפי שאף הא"י נהגו בכך שאין לאריס חלק בבהמות אלא כולה של בעל השדה והאריס מקבלם ממנו בשומא. אבל במדינתינו שבעל השדה והאריס שותפים בבהמות אין ספק שלא ישמע לו האריס לקבל עליו שום אריסות וראוי לסמוך על הב"ח שמתיר לכתחלה להפקיר בפני שלשה וגם בפני אחד שנתפרסם לרבים. וכן הורה רמ"ע בתשובה סי' קי"ב וכו'. וכדי שתהא אימת שבת על העם יש לתקן שכל מי שיש לו שדות יבא לפני רבני העיר ויפקיר בפניהם ובהסכמתם החלק שיש לו בבהמות לכל שבת ושבת שכן מצינו הפקר. לזמן כס"ופ אין בין המודר וכו' ויזהירוהו שאם יארע הפסד בבהמות ביום השבת שלא יתבע בעדו כלום מן הא"י ולא ידקדקו עמו בחשבון בין על הריוח בין על ההפסד ואם ממילא ישלם יהא כזוכה מן ההפקר יע"ש באורך מה שפירש עוד בזה:

ובח"ס חא"ח סנ"ז בשדות המוחכרים עם הבהמות לצורכי השדות על אחריות הישראל החוכר וגם הא"י לעבודתן לסמוך על סברת ר' נטוראי שהביא הב"י סרמ"ג דאם שכרו או קנאו וחזר והשכירו מיד מותר וע"ש במ"א ס"ק ג' ובתוספות שבת. אלא שגם הקבלנות יכתוב בערכאות ושרי כיון דלא נקר שמו עליו אלא ע"י הארכי עכ"ל בקוצר. ובשו"מ רביעאה ח"ג סו"ס צ"ב שיקח פועל א' א"י והשכירות יחשוב לפי ערך העסק אחד מאלף וליתן הבחירה אם רוצה לקחת בכל שבוע כפי ערך חלקו או בסוף השנה ושאם ירויח טפי יהיה שלו כפי שמגיע לו השכירות של השנה והקאנטראקט יהיה בלשון לעז ובאוהי"מ בדיניהם ויתלה אותו בהבית שעובדין בו למען יתראה. וכל שהוא שותף עביד אדעתא דנפשיה וכפרש"י בשבת קכ"א והוה כבא לכבות מעצמו דמותר אף שישראל נהנה מזה. ועי' בנוב"י תנינא חא"ח (סי' ל"ח). ובס' שער שמעון אחר חידושי גיטין

באגרות הקודש מהגרע"א לעשות שותפות עם א"י על חלק מעט כמו ששית או חמשית ושיהיה רשות ביד הא"י לשכור פועלים וכו'.

עוד יש לצדד להרמב"ם פ"ו משבת הי"ד ובש"ע סרמ"ד ס"ד שדקדקו הלשון דאף לקצור שדהו אסור בקבלנות משום חשדא ולא כתבו כל מלאכת השדה מחרישה וזריעה וכדומה דליכא חשש מראית עין בקבלנות רק בקצירה שרואין מיד שהישראל אוסף תבואתו וכמ"ש במ"א דכשיראו שאין הא"י נוטל חלק בהריוח ידעו דלאו אריס הוא ויחשדוהו שהוא שכיר יום. משא"כ בשאר מלאכות שאינן בזמן קצירה כיון דמסתמא לאריסות קיימי ואף אם ישאלו להא"י יאמר שקבלנותו הוא עושה דג"כ ליכא איסורא. ולא שייך לחששא רחוקה שמא אותן הרואים שהא"י חורש וזורע יראו שהישראל אוסף התבואה לאחר זמן וידעו שאינה אריסות ולא יחקרו הסיבה. וגם דבקצירה דשוכרין לימים. משא"כ בשאר עבודות ליכא חשדא וכטור בשם רב האי דאם השכיר המרחץ לשנים רבות ונתפרסם מותר והב"י בשם רי"א שאוסר במרחץ משום דגם בקבלנות משתכר הישראל ריוח של אותו היום אבל בשדה ליכא חשדא. ובשו"ת עולת שמואל סכ"ד האריך ג"כ בהיתר שכירות פועלים בקבלנות לחרוש ולזרוע שכמעט כולם שוכרין בקבלנות ובדבר של פרסום ליכא חשדא ושגם לענין שכירות י"ל דלא שייך כ"כ שנקרא שמו עליו. וגם להגי"א שהביאו המ"א סרמ"ו ס"ק י"ח דשכירות קונה לחומרא רק בדבר שאסור מצד עצמו אבל לא בדבר שאסור משום מראית עין ולכן לדעתו פשוט דחרישה וכל המלאכות שאצלה נותנין בקבלנות זולת קצירה דשוכרין לימים ואפשר דאף בימי הפוסקים הוה אורחייהו בהכי ומש"ה נקטו לאיסור רק קצירה. ומ"מ לא הורה למעשה עד שיסכימו עמו עוד שנים מגדולי המורים יעש"ב ובשו"מ קמא ח"ב (סי' קע"ח) דמשום שביתת בהמתו לא שייך ביש לא"י חלק משום דאדעתא דנפשיה עביד ולכך צריך שיתנה מתחלה שקונה בזה האופן שאין לישראל חלק בבהמה ביום השבת

סימן פא

בענין היתר לישראלים המחזיקים חכירת סוסים והכנתם מבית שרי הממשלה. ומדד"מ להיותם מוכנים יומם ולילה לעוברי דרכים והרצים עושים בהם כל מלאכתם ומוציאים אותם מחוץ לתחום שיש כאן משום שביתת בהמה. וכל ההיתרים שבא"ח סרמ"ו אין שייך אצלם. ובשבות יעקב ח"ב סל"ט דיוכל למכרו למושל המכירו כל זמן שצריך לו כמו בחמץ בפסח ואם אח"כ יחזיר לו הסוס וגם השכירות לפי רצונו מתנה בעלמא יהיב ליה. ומשיג על הצ"צ סל"ה וגם המחמיר רק ליום או יומים לעבדו בשביל יום השבת.

אבל אין נוגע לנידון דידן למחזיקי הפאצט. ובשו"ת טוב טעם ודעת תנינא (סי' קס"ג) הזכיר ג"כ בענין מכירת בהמה למלאכה בשבת דלא מהני הערמה דמוכח בשל תורה וכתכ"ש והוא עיקר וכו'. ואם כבר עשו ויחדו סוסים של א"י לכל שבת ושבת אי שכירות קניא הוה של א"י הנוסע בהם ואי לא קניא אין הבהמות שלהם ומה שישלחו אגרת יסמכו על הדעה דשכירות לא קניא ואם ישלח הסוסים בחול ויתעכבו עד השבת אז יפקירו אותם כסרמ"ו עכ"ד. ובשו"ת ראשי בשמים חא"ח (סי' ח'). אי מהני קנין אגב קרקע שמכר הישראל לא"י הסוסים להפקיע איסור תורה לתוס' ב"ק (י"ב א') דקנין אגב דרבנן וגם לענין התקנה לקנות הסוסים לאח"כ הוה דבר שאינו ברשותו וע"ש באורך ובשו"ת עולת יצחק סי' י"ג. וע' בשו"ת צ"צ החדש חא"ח סל"ד שהתקנה ע"י שותפות שיקחנו ביחד עם א"י ויתנו ביניהן בשעת עשיית השותפות שיטול הא"י ימי השבתות ויו"ט בחלקו וגם כל השכירות מן הנוסעים יעש"ב בפרטי הענין. והיה נראה ללמד זכות על המנהג עפ"ד התו' ב"ב (נ"ה א') ד"ה אם כן בטלת ירושת בנו כו' אבל למס המלך אפילו קרקע שוה אלף זוז משועבדת לדבר מועט והקרקעות עיקר הן של מלך וכבר היא מוחזקת ולא מחסרי גובייגא. וכ"כ הרשב"ם דשיעבוד המלך כגבוי דמי. וע' בתו' קידושין (ל"ו ב') ד"ה כל מצוה שאין הקרקעות שלנו שהן משועבדות כו' וכתו' ע"ג (נ"ט א') ד"ה בצר כו' ואומר ר"ת כו'. ועכ"פ בהא כ"ע מודי דטקסי לקרקע וכרגא ששיעבדו בעצמו משועבד וכגבוי דמי. וכן הסוסים נותנים מבית המלך וכל שלא בא סוף הזמן שהתחייב עצמו לצאת ידי חובתו עיקרו משועבד למלך ולא דמי למכירת חמץ דכל שחייב באחריותו מחוייב לבערו דהתם בבל יראה ובל ימצא לחמירא דבני חילותיו. ויש לחלק למס שחיובו דבר קצוב ושאם לא יקיים הכל למלך ומחוייב עוד להשלים ואף שנתן ערבות אחרת גמורה לתוקף ועוז אבל מ"מ הסוסים בעצמם עומדים ברשות המלך והשכר מתקבל לתשלומין ונחשב בהבלעה. וע' ביד שאול (סי' רצ"ג ס"ג) ושו"מ קמא ח"א סו"ס כ"א. ובחוסן ישועות לב"ב נ"ה שיש מדקדקים מדבריהם דאפילו לר"ה בריה דר"י לא חל השיעבוד על מטלטלין מפני שיכול להבריחם ודלא כמו שמשמע מפי' הרשב"ם. ומיהו לדינא אין נפ"מ דהא אנן לא קיי"ל כר"ה ואפילו במקום שנהגו לגבות כרגא אפילו מטלטלין אין מנהגו מנהג כיון שלא נהגו הקדמונים כך וכמ"ש רמב"ן עכ"ל. אבל אין ענינו לכאן שבעצמן הן של המלך אין נפ"מ בין מטלטלין. ובשו"ת קהלת יעקב חח"מ (סי' ה') במי שהניח בכור ופשוט ובית חומה שעומדת בזאלאג עבור אדון א' ששכר כמה כפרים לפרעון בזמנים. והעיר מהשמ"ק ב"מ (פ"ג ב') בשם עליות רבינו יונה ואינו דומה לבע"ח וכתובת אשה שהנכסים של לוה אלא שמשועבדים לבע"ח אבל

מי שנתחייב לשלם טקסא אין לו כלום בהקרקע עד שיפרענה. הרי שהבע"ח יצטרך שומת ב"ד והכרזה והמלך א"צ לכל זה יע"ש באורך:

סימן פב

בדבר השאלה באנשים שהחזיקו בצידת דגים בנהר שבעיר לזמן מוגבל ונזדמן להם שיהיה גם יום השבת בנתים ושיעלה הפסד מניעת הצידה לאיזה מאות רו"כ. כבר נשאל כזאת בשו"ת חסד לאברהם חא"ח (סי' כ') שהיה קרוב לזמן הקצוב שיצא מרשותם ויום השבת באמצע ועד עתה ע"י איזה סיבה לא צדו בו ומתיר במקום הפסד גדול למכור זכותו בימים האלו לא"י. דאף שלא מצינו להתיר בהערמת מכירה לא"י לבנות ביתו בשבת דבבית איכא אומדנא דמוכח מהמוכר דאלו ידע שלא יחזיר לו הא"י את ביתו לא היה מוכרו בשביל שאין אנו מניחין אותו לבנותו בשבת. אבל בצידת הדגים אף אם היה יודע שלא יחזיר לו היה עומד במכירת זכות זה להם כיון שאין להם זכות לצוד בהנהר רק ימים אחדים ומהם יום השבת. ואם היה מקום לחילוקו אפשר דגם בתוך הזמן מהזכות שלו אין כאן הערמה דמוכח כשמוכר בהבלעה על משך זמן מועט מהצידה דניחא ליה למכור לחלוטין שלא יפסיד לגמרי שהקונה יוכל ליתן לו עכשיו כדי שויו ולא שייך לומר דכיון שהעסק מכאן והלאה נשאר ביד הישראל עדיין נקרא שמו עליו וכתשב"ץ ח"א (סנ"ד) בצידת דגים שנמשך לזמן ידוע דלא שייך נקרא על שמו רק בקרקעות. אלא שגם זה אינו מספיק דאף כשמוכר הזכות מהצידה רק על ימים אחדים דליכא אומדנא דמוכח כ"כ שהמכירה על אותו זמן אינו לחלוטין ובלב שלם דמאי שנא מהא שכלה הזמן מקניית זכותו או שלא היה לו זכות מתחלה רק על אותו זמן. אבל מ"מ כשמחזיק לאחר זמן מכירתו כבתחלה הוה אומדנא דמוכח שבתחלה היה המכירה רק להערמה כמו במוכר את ביתו לבנות בשבת דמוכח שהיה בתחלה רק להערמה במה שמחזיק אח"כ בביתו כבתחלה. והכי נמי כדי שיצודו בשבילו בשבת וכט"ז סת"נ ס"ק ו' ברחיים דלא מהני רק שישכיר לכה"פ על חצי שנה. וע' בשו"ת חסד לאברהם חיו"ד (סי' קי"ב) במכר חנות עם הסחורה במקח קצוב שלא יבטל מסחר החנות בימי אבלו ודחה דברי השואל לחוש משום מראית עין שנראה להערמה כיון דבדרבנן פשיטא דשרי הערמה. דאומדנא דמוכח שאין בדעתו למכרו רק להפקיע איסור אבילות. ודמי לזבין לניכסי' אדעתא למיסק לארעא דישראל דבאומדנא דמוכח דברים שבלב הוה דברים וביחוד היכא דאיכא גילוי דעת וע' בטוש"ע ח"מ סר"ז. שאין אדם עשוי למכור ביתו וחנותו שממנה כל פרנסתו בשביל ריוח מועט. משא"כ בשכירות על שבעה ימים שהשוכר

ימכור בהסחורה שלו דמשום איסור שבת ואבילות דרמי עליה מוכר בלב שלם ואף דהוה הערמה שרי יעש"ב:

ובשו"ת צ"צ החדש חא"ח סל"ג שיעשה פסיקה עם שותפו הא"י שיהיה הברירה בידו לקבל דגים בחלקו או מעות דעדיף מקבלנות וכשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה סו"ס קכ"א שמתרעם על היתר מכירת הבתים והקרקע לא"י ובונין בשבת והבעלים עומדים אצל הבנין כו' ואפילו באבילות דרבנן אינו מתיר מכירה בפרהסיא:

אלא דמ"מ נראה לצדד לדמותו למכס כמ"ש בהג"ה סרמ"ד וע"ש במ"א (ס"ק י"ח) דכאן לא מיקרי שכר שבת דהא אין נותן לו שכירות ובמחצית השקל דבמכס אין דבר שמשכיר לו כ"א הורמנא דמלכא ושכירות ליכא כ"א בדבר שיש בו ממש כגון כלי או קרקע ולכן שרי מדינא כשהא"י נוטל כל הריוח רק משום מראית עין שהישראל שוכרו. וגבי מטבע ג"כ אינו מוכר אלא הורמנא דמלכא ואף דאיכא ג"כ השמטת קול בשבת כו'. ואפשר דהכ"נ בצידת דגים דהוה כמכס ומעבע שמוכר לו הרשות לבד לגבות המכס ולהכות על המטבע:

וביתר דברי החסל"א בחא"ח בענין הצידה כיון שהקנין נתפס לאח"כ משבא לעולם דלא הקנה לישראל רק מה שתעלה מצודתו ואף דמועיל מדין סטימותא אף בדבר שלבל"ע או מדד"מ מ"מ הצידה אינו כחפצו של ישראל די"ל דמה שחוששין שלא להתיר לעשות מלאכה בשבת ע"י מכירה לא"י להמכילתא דכל מלאכה לא יעשה אף ע"י אחרים כהיראים דהא דאמירה לא"י שבות היינו בדבר שעושה לצורך ישראל ואין המלאכה של ישראל.

ומלבד שהוא נגד הכרעת הפוסקים וכט"ז סר"מ וגם לפי דרכו לא העיר שהמק"ח בעצמו בסוף דבריו דבשכירות אורנדי דקונה בשטרי מכירות בקנין דאינו יכול לחזור קודם שבא לעולם מדד"מ וסטימותא וכרש"ל בתשובה והקנין חל תיכף כיון דאינו יכול לחזור בו. ולפ"ז הוה ג"כ חפצו של ישראל דאסור להיראים מה"ת. וע' בנוב"י תנינא חא"ח (סי' נ"ט). ואין לבנות שום יסוד לדינא בדברים הנאמרים לפלפולא בעלמא.

גם מה שצידד דאין כאן אמירה לא"י מה"ת כיון שיוכל להיות הצידה בהיתר כשלא ילכוד בשעת הפריסה וכתו' שבת (י"ז ב') בד"ה אין פורסין ולא הוה התראת ספק וכתו' שבת (ד' א') ד"ה קודם כיון שלא יהיה הצידה ממילא עד שיבאו הדגים לתוך המצודה דמ"מ חשיב התראת ודאי דכשאנו רואין אח"כ שנלכד במצודה בשעה שפרסה דאגלאי מלתא למפרע כתוס' יבמות (פ' ע"א) ד"ה נעשה. ולא זכר מהתו' נדה (מ"ו ב') דלא הוה התראת ספק כיון דרובן אין מביאין ב' שערות והארכתי בספרי זכ"י ליבמות (פ' י' ע"א)

וע' בשו"ת בית אפרים חא"ח (סי' כ') דלמ"א סשט"ז (ס"ק ט') שאין כאן איסור דאורייתא בלתי אם לכד בשעת פרישתו המצודה וכדמשמע ממקור דבריו בתו' שבת (י"ז) וע"ש מהמ"א סרנ"ב (ס"ק ב') וגם מטעם טלטול הדגים ע' מ"א (סש"ז ס"ק ז'):

סימן פג

תרל"א להרב דראסיין מ' אלכסנדר משה לפידות

מה שהעיר במכתבו לדון ולצדד דבעיר שאין בה אלא בהכ"נ אחד וכולן שותפין בו וכולם יודעים שהוא בקבלנות דליכא אלא חשדא דעוברים ושבים ולהמ"א סרמ"ד (ס"ק ו') מהירושלמי (רפ"ג) דשביעית שהובא בתוי"ט דלא חשו לעוברים ושבים מפני מראית עין. וצ"ל דבשביעית הקילו ובתוי"ט רפ"ק דמו"ק לפי שזמנה מרובה. והכ"נ בבנין בהכ"נ בשבת כשנמשך זמן מרובה יהיה הפ"מ. ועכ"פ ביש כמה בתי בהמ"ד ואין אלו יודעים בשל אלו איכא חשדא דבני מתא גופא ואין להתיר אלא בדאיכא למיחש לביטול לגמרי עכ"ל

הנה גם לפי דרכו אין לדמות לשביעית שהוא משום פק"נ דהתירו ג"כ משום ארנונא כסנהדרין ר"ד כ"ו ע"ש בתו' וחשיב שעת הדחק דלא גזרו לאסור בכל השנה משום מראית עין בחשש פק"נ. אבל בבנין בהכ"נ מה טעם יש להקל מצד שנמשך זמן מרובה יותר מכל בנין הבתים שחששו לאסור משום אורחים. ובלאו הכי אין ללמוד משביעית לשבת דחמיר טפי לכמה פוסקים גם באמירה לא"י הוה מה"ת ועכ"פ עיקר מלאכה בישראל מה"ת וכתוס' ע"ג כ"ב א' לגבי חוה"מ כיון שיש לו עיקר מה"ת או משום דאסמכיה אקרא. משא"כ בשביעית בזמן הזה. גם ביסוד דבריו לחלק כשאין להם אלא בהכ"נ אחד אין לו שום מקום דהא דרבים לא חשידי שייך רק על הממונים לשכירת הפועלים וכן כל אלה שעניני בהכ"נ נחתך על פיהם שבידם לעכב מלעשות באיסור. אבל שאר בני בהמ"ד הבאים להתפלל דינם כמו בני בית וכמו שאר בני העיר שאינם יודעים כלל מענין השכירות ואף שהמה שותפין לגבות מהם לצורך הוצאות הבנין לכל מי שהוא נישום שבידו ליתן. ובתשובה מאהבה ח"ב סרמ"ד ס"א בתשובה רל"ח במ"ש השואל כיון דלבני העיר ליכא מראית עין שכבר הודיע להם שאינם שכירי יום ולאורחים אין לחוש כיון שדרים בערבוביא ולא נודע שהבית של ישראל. ודחאו לגמרי דלא מצינו בשום מקום דמהני שהודיע לרבים שהוא בקבלנות דא"כ תנור ומרחץ וכי"ב נוכל להתיר ע"י הכרזה ולא התירו אלא אם מנהג אותו העיר להשכירם או ליתנם באריסות ועי' סרמ"ג ס"ב והיינו דאמרי אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי ולכך אפילו מודיע לרבים

אסור וגם ר"ת לא התיר לבנות בית בקבלנות אלא מקום שנהגו הבונים לבנות בקבלנות אבל במקום שבני העיר בונים גם בשכיר יום לא ס"ד להתיר בקבלנות דודאי יש חשד לבני העיר:

ובעיקר דהתוויו"ט דמ"ק שהביא אי נמי שביעית ע"י שזמנה מרובה. והבין שהירושלמי נמי סובר לחלק בין שביעית שהוא זמן מרובה. ומ"ש ולא מסתבר לעשות ז' ימים האחרונים כרגל שהבין מהירו' שהוא בניחותא. ובק"ע ופ"מ פירשו ג"כ שדרך איבעיא היא אי מסתבר לומר כן שנעשה שבעת ימים האחרונים כשבעת ימי הרגל שהרי זמן קצר הוא או לא פלוג וכולהו שריין. וע"ש רפ"ק דמ"ק ה"א ובה"ג וסופ"ב דשביעית וע' בשו"ת ברכת יוסף חא"ח (סי' י"ז) ואולם צדקו בזה דהנוב"י תנינא חא"ח (סי' ק"א) שהתוי"ט קיצר בלשון הירו' שכתב אי נמי כו' אבל אין משמעות הירו' כן שאמר ואית דבעי משמעינה מן הדא והיינו שיש שרצו לחלק טעם אחר שהקילו בשביעית משום שזמנו מרובה ועל זה כתב לא מסתבר מיעבדינן אותן ז' ימים האחרונים כימי הרגל דאולי למאן דבעי לסבור לחלק בין זמן מרובה יהיה אסור בשביעית ג"כ בז' ימים האחרונים. והרי סתם התירו בשביעית ולא חילקו בין ז' ימים האחרונים לשאר השנה וע"כ שאין טעם לחלק בזה רק הטעם הראשון הואיל דשביעית קיל משבת במלאכה שאינו דקרקע. וכן מהירו' רפ"ג דשביעית הד"א דתימא דלא חשו לעוברים ושבים מפני מראית עין. וגם כוונת הירו' רק בשביעית שזמנו מרובה לא היה לו לסתום באופן שיהיה משמע גם בשאר איסורין וע"ש עוד (בסי' ל"ח). ועוד שהרי המ"א הביא הירו' כו' יע"ש באורך (ובסי' ק"ד) ובנוב"י קמא חאו"ח (סי' י"ג) בד"ה גם נלענ"ד כו' וכבר ביארתי בתשובה אחרת כו'.

ומה שכתב עוד מעלתו שבזה יש ליישב סתירת הש"ע שהקשה הט"ז ס"ק ג' מסו"ס רמ"ג דהתם המרחץ לזמן הרובה ויש הפ"מ מכל השבתות משא"כ בר"ס רמ"ד שאין המלאכה אלא לשעתה ועיין בישועות יעקב סרמ"ג (ס"ק ז') שהקשה ג"כ דהא בשבת הוא זמן מרובה חלק שביעי מימות השבוע וכמו שנה שביעית משנות השמיטה. אלא דקבלנות שאם לא יעבוד הא"י מלאכת הישראל בשבת יעשה מלאכת עצמו דלא שייך בזה פסידא חששו אף למראית עין דאורחים אבל במשכיר מרחץ לא"י דאז כל יומא פסידא דלא הדר לא חששו למראית עין דאורחים וכמו בשביעית דשייך פסידא דזמן מרובה. ועי' בנוב"י קמא חא"ח (סי' י"ב) שתמה על הט"ז דחשש אורחים רק כשהמלאכה בביתו של ישראל או סמוך לו יעש"ב. ומ"ש המ"א מסו"ס תרע"א וע"ש בט"ז. ע' בשו"ת מים עמוקים לראנ"ח (סי' ע') דלא חיישינן אלא לחשדא דבני המקום כדמסיק בפב"מ גבי

חצר שיש לה ב' פתחים משום חשדא דמתא דזימנין דחלפי בהאי ומשיג על התרומות דחייש לחשדא דעלמא:

ומה שהעיר עוד דצ"ע להתוס"ח פ"ג דשביעית בתירוץ הא' הא דהקילו בשביעית דזיבול השדות. רק מד"ס. והא הכ"נ ע"י א"י הוא מד"ס וצ"ל דסובר כסמ"ג דאמירה לא"י הוא מה"ת עכ"ל. וזה עד דעת רוב הפוסקים וכפמ"ג במש"ז סרמ"ג (ס"ק ז) שלרוב הפוסקים הוא מדרבנן וע' במש"ז (סי' ת"ק אות ד') ובפתיחה כוללת לסוף הלכות שבת בד"ה ראיתי לדבר. וע' במ"א (סי' ד"ש ס"ק ד') ואסור לכל ישראל היינו מדאורייתא כו' והע"ש לא דק. ומיהו הלבוש אזיל לטעמיה דמלאכת א"י לישראל הוה מדאורייתא וכדעת המכלתא ופרש"י בפסוק כל מלאכה לא יעשה ע"י אחרים וכן נוטה דהסמ"ג במל"ת ע"ה והובא בב"י די"ל שהוא אסמכתא וי"א שהוא איסור גמור מדאורייתא וכן משמע פשטיה דקרא. ובס' יראים בעמוד הזמנים מצוה קי"ג מחלק דהא דאמירה שבות היינו באיסור דאורייתא כשאר מלאכת ישראל שאמר לא"י עשה אש לצרכי וכן ההיא דגיטין בנייר ודיו וקולמס של א"י הכותב לצורך ישראל וכן העלה בשו"ת מים רבים חא"ח (סי' י') יעש"ב. אך מהט"ז סרמ"ג ס"ק ו' נראה שאינו סובר כן בדהסמ"ג שהניח בצ"ע דהא בב"י בשם הסמ"ג דמלאכה ע"י א"י דאורייתא. ולפ"ד היראים לא הקשה כלום וע' בתוספת שבת ר"ס רמ"ג שתמה על הט"ז והאריך ובישועות יעקב לא"ח (סי' רמ"ד ס"ק ה' ו'). ועי' רמב"ן בפרשה אמור בפסוק והיה לכם שבתון שהביא הספרי שדרשו ושמרתם היום הזה להביא דברים שהן משום שבות. ובלקוטי חת"ס חלק ששי (סו"ס צ"ז) כתב על הרמב"ן דאיסורי דאורייתא שבת שבות בד"ה ומובן וח"ב מאה"ע (סו"ס קע"ב) ושו"ת (רע"א סי' י"ז) ובית אפרים חיו"ד (סי' ס"ב) בד"ה וראיתי לרשב"א ובנין ציון החדשות (סי' קל"ג) ואומץ יוסף בהשמטה להלכות שבת בשו"ת אות א' וארעא דרבנן ש' אות רכ"ד ושו"ת ר' בצלאל אשכנזי מארלא (סי' ח') ושו"ת משכנות יעקב סוף חא"ח בלקוטים מגליון הטור סרמ"ד בדפי הס' נ"ט ע"ג בד"ה כתב הסמ"ג ושו"ת מהרי"מ (סי' י"א) מהפנים יפות פרשה בא ובהשמטות מהגהות מרדכי אות ג' לס' המדע מהפליתי ושו"ת כסא דהרסנא סמ"ח ושו"ת ר"ח או"ז (סי' ל') ושו"מ קמא ח"ב סי' ס"ט וע' ובתנינא ח"ב (סי' י"ד) שהניח בצ"ע דברי הס' יראים מצוה ק"ב בדיני המכבה דאף לשכור פועלים קודם השבת אסור משום ממצוא חפציך דמנין לו זה וע"ש בח"ד בהערות לסצ"ב ובחמישאה בשו"ת יוסף, דעת סצ"א ותשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"ג (בסי' ש"ז) על הט"ז סרמ"ג סוס"ק ג' בשם הסמ"ג שהוא דאורייתא ומלשון הסמ"ג במנין הלאוין סע"ה מסופק בזה ורק בסי' קפ"ד משמע דהוא איסור תורה ומל"מ פי"ג משכירות ה"ג הניח דבריו, בצ"ע. ובשו"ת בנין

עולם חא"ח (סי' י"ב) בדפי הס' ט' ע"א נשאל ג"כ על המל"מ מהסמ"ג שהובא בט"ז ודחה שטעמו של הסמ"ג מדכתיב כל מלאכה לא יעשה וא"כ בשאר איסורי תורה דלא כתיב קרא ליכא למילף משבת דהוא בכרת וסקילה יע"ש עוד ובזה נדחה גם דברי התשובה מאהבה. ובא"ח סי' שכ"ח המתירין אמירה לא"י לחולה שיש בו סכנה ושם הוא עושה בעבור ישראל ולהסוברים שהוא מה"ת ע"כ מוכרח לפרש כהיראים בההיא דכותב עליו אונו אפילו בשבת והכי נמי בסממנין של א"י. וכן בסי' שנ"ז ס"ב כל שבות כו' דמותר בהש"מ וע' בשו"ת אורין תליתאי סי' ק"א בד"ה ועי"ל בזה עפ"ד הסמ"ג וכא"ר ר"ס רמ"ג מהיראים. ומיישב בזה המ"א סי' רמ"ד ס"ק ו' שהקשו עליו האחרונים דנהי דשביעית קיל משבת אבל הכא דכל החשש שיאמרו דהוא שכיר יום ויש בו משום שבות דאמירה לנכרי דהוי דרבנן. ולפ"ז ניחא דאם המלאכה בשל ישראל שעובד שדהו או בונה ביתו דאסור מה"ת ולהכי בשל רבים בדאורייתא ליכא חשש מראית עין ומותר לשכור א"י בקבלנות או להשכיר מרחץ דרבים. וכבר הרגיש בישועות יעקב שם והעלה דהעיקר כהירו' ריש מו"ק דבשביעית הוה פסידא דזמן מרובה וע"כ חששו אף לחשש מראית עין דאורחים ואף שאין עיקר מלאכתו רק מדרבנן מ"מ אינו דומה לשביעית מטעם הנ"ל ודלא כדעת חכם א' בתשובה עכ"ל. וכוונתו על הנוב"י קמא חא"ח סי' י"ב שהקיל בחוה"מ והבין ג"כ זה הטעם שהקילו בשביעית דאין איסורו חמור כמו שבת ויו"ט. אבל לא ראה דברי הנוב"י תנינא שהאמת בכוונת הירו' כמו שהבין בדבריו שהכריח דהעיקר כתירוץ א' וכנ"ל. וע"ש עוד בישי"ע סי' רמ"ד ס"ק ד' שכתב ג"כ דאין הפירוש משום דשבת חמיר דהרי אין כאן רק מ"ע דאיסור שבות ועיקר החילוק דבשבת ליכא פסידא כמו שביעית והכ"נ כיון דאם מתנה עם הא"י שלא יעשה מלאכה בשבת הרי יש בידו לעשות השכירות בדרך היתר וליכא פסידא. ומלבד שהוא היפך המבואר בירו' כמ"ש בנוב"י תנינא. וגם מעיקר קושיתו אין הכרח כמש"ל דמ"מ בשבת עיקר מלאכה בישראל אסור מה"ת. ובהגהות הרש"ש שביעית פ"ג משנה א' העיר ג"כ על הירו' דהתם נמי ע"י א"י אפילו שכרו לימים אינו אלא מדרבנן וע"ש החילוק דבשבת איכא איסור סקילה החמירו אפילו בדרבנן כסוכה ט"ז ב':

ומ"ש עוד מעלתו וצ"ל דהיינו טעמא דיש שליחות לא"י לחומרא ולפ"ז צ"ע בשל רבים די"ל כיון דטעמא דשלוחו כמותו והו"ל כשנים שעשאוה דפטורין מה"ת עכ"ל. ועיין בישי"ע סי' רס"ג ס"ק ו' ושכ"ח ס"ק ד' ותקכ"ז ס"ק ז' ואה"ע סי' ה' ס"ק ה' דהא דהוצרכו לאסור אמירה לא"י משום שבות ואף דלחומרא יש שליחות לא"י. ובן ישראל שאמר לישראל חבירו המבואר בסי' רס"ג דחשבינן ליה כאמירה לא"י אף דגבי ישראל שייך

ענין שליחות והעלה דבעניני שבת לא שייך שליחות דמ"מ גופו שובת ולכן צריך לאסור משום ממצוא חפציך דבשאר איסורי תורה הקפידה שלא יעשה ישראל לפי שהוא מאוס בעיני ה' אבל עניני שבת האיסור רק מצד מנוחה דאגוף האדם רמיא למען ינוח דמה"ת מותר להעמיד קדירה אצל האש בע"ש ויתבשל בשבת כיון שבגופו אינו עושה מלאכה ועי' ר"נ נדרים לענין שמיעת הבעל דלא מהני שליחות משום דתלה בגוף האדם ולכן אינו אסור באמירה לא"י רק משום שבות ואף דיש שליחות לחומרא.

ובזה מיושב ג"כ קושית הפ"י בשו"ת חיו"ד סי' ג' באמירה לא"י שבות והא אפילו להחולקים על רש"י דלחומרא ג"כ אין שליחות קשה אהא דא"ח סי' רס"ג דרשאי לומר לישראל חבירו שלא קיבל שבת לעשות מלאכה. וע"כ דאי לאו איסור שבות בא"י לא היה לאסור מצד שליחות ולכן גבי חסום פרתי ודש בה בב"מ צ' פרש"י דישה של עצמך. דבזה המעשה מתועב אסור מטעם שליחות. וכן העלה הבית מאיר אה"ע סי' ה' וח"ס חח"מ סי' קפ"ה וחא"ח סי' פ"ד ולקוטי ח"ס סו"ס כ"ד וכתב סופר חא"ח סו"ס מ"ה וסמ"א ומ"ז ובתשובת הגרמ"ס שבים התלמוד למפרשי הים בסוף הס' בד"ה ומ"ש הפר"ח דבפרק לולב הגוזל דשומע כעונה. ושו"ת יהודה יעלה חא"ח סע"ב והשיב משה חיו"ד סו"ס נ"ב בתשובה מנכד המחבר שמיישב בזה שיטת רש"י בחולין קט"ז דלא היה בכלל לא תאכל כל תועבה דלא דמי לבב"ח וע"ש בתוס' וכ"ה בפירוש בתו"ח. וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ס"ט וע' ותנינא ח"ג סו"ס צ"ז ותליתאה ח"ב סי' קע"ז וח"ג סי' קל"ב ורביעאה ח"ג סו"ס ק"ח וק"ל וע"ש בסצ"ב בדף ס"ז סוע"א ובדברי ירמיה פ"ו משבת ה"ד בד"ה אמנם ע"ש באו"ח י"ב ומקום בינה על הבינה לעתים לרמב"ם פ"ו מיו"ט הט"ו בדפי הס' ע' ע"ב ושו"ת ארץ צבי חא"ח סי' י"ח ודברי יעקב סי' ס"ב ובשמים ראש החדשות סי' ה' ויד אלעזר סי' קכ"ט ועי' במחא"פ פי"ג ממא"ס דין ב' בסופו. ועי' בשו"ת עונג יו"ט חיו"ד סי' קי"ג בד"ה ועוד דגבי שבת לא שייך למירמי מעשה השליח על המשלח כתוס' רי"ד דלא שייך שליחות בתפילין וציצית דרמיא אגופא כו':

ובישועות יעקב הביא ראי' ממתני' דע"ג כ"א דאין משכירין להם שדות בא"י אבל בחו"ל מותר וכן כל המשנה נאמרה בלשון רבים. ובאיסור להשכיר מרחץ נקט ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. לא ישכיר שדה לכותי בע"ג כ"א ע"ב. ומשום דבשל רבים ליכא חשדא. ונפ"מ לענין שנים שיש להם שדה ונקראת על שמם או שדה הקהל דליכא חשדא וכהמ"א. ומ"מ לדינא כתב דאסור לבנות בהכ"נ של רבים משום חשדא וכסתימת לשון הפוסקים עכ"ד:

ואמנם לדעתי הפשוט דהיכי דתני בלשון אזהרה לא ישכיר כו' מפני שנקראת על שמו וכה"ג ניחא טפי למיתני בלשון יחיד דהאזהרה על כל אחד לבד. משא"כ היכי שמספר הענין כפי הנהוג והראוי תני אין משכירין וכה"ג תני לה בלשון רבים. ובשו"ת אורי וישעי סי' י"ט על מי שדקדק דאין מדליקין משמע לכתחלה דוקא שזה אין לאמרו כלל כמורגל בכל מקום לשון כזה אין ב"ד יכול לבטל דברי חבירו אין אדם מע"ר אין אדם מקנה אין עד נעשה דיין וכדומה כו'. ובשו"ת אורין תליתאי סי' ק"א עמד ג"כ על דקדוק זה מדתני אין משכירין כו' והוכיח מזה כהמ"א דבמרחץ דרבים אין איסור להשכיר דמסתמא עשו דרך היתר ושאח"כ מצא בס' אחד שקדמהו בזה. וכנראה כיוון על הישועות יעקב וכנ"ל. אבל תמהני דבמתני' דלעיל י"ט ב' נקיט נמי כולה מתני' בלשון רבים אין עושין תכשיטין כו' ואין מוכרין להם במחובר לקרקע אבל מוכר הוא כשיקצץ. וכ' ע"ב אין מוכרין להם אילן על מנת לקוץ. ובר"פ אין מעמידין בהמה ולא תתיחד כו' ובברכות ר"פ אין עומדין להתפלל אלא כו'. ומתני' סופ"ק דשבת אין נותנין עורות כו' ובכל המשניות בלשון רבים. ושם י"א ב' לא יצא חייט במחטו תני בלשון יחיד וכן בכל הני דמתני' שם. ובר"פ במה מדליקין כו' כירה שהסיקוה כו' לא יתן כו' ובר"פ המביא וכל שאר מתני' דפרקין תני להו בלשון רבים אין נוטלין ואין מבקעין וע"ש בתולדות יעקב לביצה מהריק"ש הא דתני המביא לשון יחיד וכל שאר מהני דפרקין בלשון רבים אין נוטלין אין מבקעין אין מביאין י"ל דאי תני בלשון רבים הו"א דאיסור הבאה בסל היינו משום דע"י רבים מיחזי כהולך לשוק כדאמרינן בפ"ק ובלבד שלא יעשנו בשורה להכי אשמעינן דאפילו יחיד המביא שיתלו דלצורך ביתו מביא עכ"ז לא יביא בסל ובקופה כו'. וע"ש ל"א ב' מביאים עצים. האי דנקיט לה בלשון רבים ולא בלשון יחיד כדתני המביא כדי יין לאשמעינן דאף להביאם בכמה בני אדם מותר בהיותם מכונסין והתם אשמעינן אע"פ שהוא אחד לא יביא בסל כו' כדתנן ובלבד שלא יעשנו בשורה עכ"ל. וע"ש ל"ב א'. והא דנקט לה בלשון רבים אין פותחין אע"ג דבמתניתין אמר נוטל ממקום הפחת לאשמעינן רבותא אע"ג דלאו עשיית כלי הוא אלא בדוחק וסד"א כשעשאוה שנים כל חד וחד לאו מידי עביד קמ"ל עכ"ל:

ובלקוטי ח"ס סי' ו' דהרי"ף ורמב"ם השמיטו תירוץ דרבים שאני וכן פסק המחבר ביו"ד סי' קמ"א וכ"מ מסוכה נ"ג ב' דמקשה משמע שמע והא התם ברבים הוה וליכא חשדא דשתי רשויות יעש"ב. ולזה הביא הרב דעת הי"א שהביא הרא"ש ותלמידו ריו"ו ומרדכי ב"ב וכמובא בטור וב"י ובה"ב. ולא סמכו להקל רק לענין נקיון הרחוב בשבת וכמ"א. ועי' במל"מ פ"א מהיו"ט הי"ז ויבמות מ"ב א' וגיטין נ' ע"ב ותו' מ"ת ר"ד י"ב ועי' בנוב"י

תנינא חא"ח סי' ל' דאף אי שרי בדרבנן בחדרי חדרים משום מראית עין אבל בפרהסיא בודאי אסור שהרי לצאת הבהמה בזוג משום חשדא דאזיל לחינגא דאיסור דרבנן ע' בסי' ש"ה סעיף י"א. וכבר האריכו לאסור גם מעיקר הדין בנין בהכ"נ בשבת בקבלנות וכמ"ש בא"ר ותוספות שבת. וע' בשו"ת כנף רננה חא"ח סי', כ"א שהאריך להחמיר בזה. וע"ש בישועות יעקב ס"ק ד' שחלק באיסור ע"ג לשאר איסורים ובפרט דכאן אינו רק איסור דרבנן משום חשד. וכבר האריך בחילוק זה בתוספת שבת גם בא"ר מחלק דהא דרבים לא חשידי היינו רק באיסור שבות דאמירה לנכרי דבזה גם ברבים שייך חשדא וע"ש בא"ז על הלבוש. ובנשמת אדם כלל ג' סי' ח' דבעשיית מלאכה אפילו בשל רבים ליכא חשדא. ובשו"ת אורין תליתאי סי' י"ז העיר מגיטין ס' ע"ב דמערבין בבית ישן משום חשדא דבני חצר שמטלטלין בלא עירוב וע"כ דבעירובי חצירות דהוא תקנת שלמה גם ברבים איכא חשדא. ובפמ"ג הביא להתיר ביש לחוש שיתבטל לגמרי מלבנות. ובשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' ו' האריך לפלפל בדברי האחרונים שחילקו בשאר איסורין דגם רבים חשידי והשיג על התוספת שבת בשם בה"ט דביש לחוש שיתבטל בנין בהכ"נ שרי כסי' קמ"ד. דלא דמי לחה"מ דשרי מלאכת דבר האבד וצרכי הרבים להכי שרי. ומ"מ טרח למצוא היתר שהיה אפשר שיתבטל הבנין ועכ"פ יהיה הפסד יותר משני מאות רו"כ שיצטרכו ליתן להא"י להכשיר נזקו שאון לו מלאכה ליתן לפועליו בשבת וגם שעדיין לא היה הקרקע של ישראל שבנו עליה וכפרמ"ג אם קנה בית מנכרי יכול לשכור לנכרי שעדיין לא נקרא שם הישראל עליו. ולכן התיר שימכרו לנכרי הקרקע וכל הבנין ויחזרו ויקנו ממנו אחר שיגמרו הכותלים והגג שלא יהא ניכר שהוא לבנין בהכ"נ ואח"כ כשירצו לתקן כדרך שיהיה ניכר שנעשה לבהכ"נ אז לא יעשו ע"י נכרי בשבת אף התקרה שיש שינוי בין בית הדיוט לבהכ"נ שיהיה ניכר ההערמה. אבל לשאר הבנין יש להתיר ע"י מכירה זו דהא בסשל"ט דלצורבא מרבנן הערמה שרי. רק המ"מ כתב שאין בזמנינו דין ת"ח לענין זה ומ"מ מוכרח מר"ה דרבים עדיפי מת"ח שלא יחשדום שעשו איסור דהא בצורות לא התירו לר"ג אלא משום דשכיחי רבים גביה. אך כיון שהדבר תמוה לרבים לא יתיר עד שיעיין גאון א' ויסכים לדבריו. גם בח"ס חא"ח סי' ס' טרח מאד בעובדא דידיה מצערא דגופא דרבים מחוסרי דיורא דלא גרע מחולה שאין בו סכנה שאומר לנכרי ועושה. וע"ש עוד בסי' ס"א אם יש לחוש שיתבטל לגמרי לבנותו ואיכא כמה חששות ידועים וגם גוף הקרקע מוחכרת על זמן ואין המלאכה נקראת על שם ישראל וכו' יע"ש בסו"ס ל"א. ובלקוטי ח"ס סמ"ג. גם בשו"מ קמא ח"ג סי' קכ"ד דבבהכ"נ יש לאסור טפי ומ"מ אם ירצו לסמוך על התפ"צ וח"ס מי יוכל למחות בידם שאולי יתבטל המלאכה

עי"ז ואף שבשו"ת אמרי אש מחמיר בזה מ"מ הכל תלוי לפי ראות עיני הדיין. וע"ש ח"א סר"צ וע"ש בח"ב סי' ס"ו בד"ה והנה בשושן פורים כו'. ובכתב סופר חא"ח סי' מ' דלענין בהכ"נ יש לעשות הרחקה טפי וכמ"ק י"ב לחד תירוץ אדם חשוב שאני ואף שהי' בהיתר גמור ומכש"כ לבית מקדש מעט דיש ביזוי מצוה ובפרט כשהצבור בונין יש חה"ש יותר שיאמרו כולם באגודה אחת לחלל ש"ש בפרהסיא וכו' יעש"ב ובסי' מ"א ומ"ב. ובפרט במידי דמצוה ובנין בהכ"נ איכא למיחש טפי לחה"ש כיון שהא"י מקפידים ביום חגם שלא להניח לישראל גם בקבלנות ועי' בשדי חמד מערכת בהכ"נ באסיפת דינים או"ח א' ושו"ת רא"ש החדשות סי' כ']. גם בשו"ת פני יהושע ח"ב סי' ב' האריך באיסור בנין בהכ"נ בשבת ע"י קבלנות. וע' במאורי אור בחלק עוד למועד במה"ב למ"ק בדה"ס קפ"ט ע"א בש"ע או"ח תקמ"ג וע"ש בחלק בן נון במה"ב לא"ח ס' רמ"ד בדפי הס' קנ"ג ע"ב וע"ל סו"ס קנ"ז. ובשו"ת גבעת פנחס חא"ח סמ"ט. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סנ"ג שהביא מיו"ד סי' קמ"א דגבי ע"ג נמי לא פסיקא דבשל רבים ליכא חשדא איברא דבתשובת לח"צ סמ"ד מביא סוגיא דע"ג מ"ד דברבים ליכא חשדא דנחית חכלק בין ע"ג דחמיר טפי ומסיק שאין חילוק. ועוד דבבנין בהכ"נ אולי גם ר"ת מודה כו' ועוד דגם לר"ת שמדמה בנין **בית** בית לאריסות שדה אבל בנין בהכ"נ באותו מקום שהיה בהכ"נ הישנה על אם הדרך מבואר בירו' (פ"ק דע"ג) אפילו בשדה אסור כה"ג אף לרשב"ג מפני שנקראת על שם הישראל וא"י חורש בה בשבתות ויו"ט ואפשר דמה"ט ר"ת עצמו לא הניח לבנות ביתו בשבת דבכה"ג דינו כשדה לרוב פרסומו. ועי' בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סכ"א שנדחק להשוות הירו' לש"ס דידן והקדימו המשכנות יעקב חא"ח סי' צ"ג החילוק בין שדה שעל הדרך ומצדד ג"כ לצורך גדול בדבר מצוה בקבלנות ע"י א"י. ובהק"ט ח"א סי' רצ"ה מחמיר גם בבתי החזקות כשמקדים מעות בשכירות ושוכר בהם פועלים מאחר שרואין שבעל החוב יעלה מה שיאמר לו הישראל. ועי' בשו"ת ר"י באסאן בלחמי תודה סי' ג' שהאריך בעיקר הדין מהיתר קבלנות וכבר הארכתי בתשובה בכל שיטות הפוסקים ואשר עלה על המוקד בהבערת כל כת"י מחידושי תורה בשנת תר"ל וקשה עלי עתיקא ובפרט במה שכבר דשו בו רבים מגדולי הוראה שהחמירו מאד בזה ולכן האריכות למותר אחר הכרעת דעתם. ובשו"ת שמן רוקח ח"א סי' ו' דאף לב"ח וט"ז סי' רמ"ד דבדיעבד יש לסמוך בקבולת על ר"ת מ"מ אינו מקיל אלא שא"צ למחות בא"י ולא לצוות ולבנות. ועוד דהיינו בקבולת גמור דהכל משל א"י ונותן כל הדברים הנצרכים למלאכה משא"כ היכא שהעצים והאבנים משל בעה"ב ולוקח מה שצריך למלאכתו משל ישראל וכמו"ק י"ב במסייע בתיבנא. וע' במ"א סרנ"ב ס"ק ט' בשם הגמ"ר. וכן

משמע לכאורה מדעת ראב"ד המובא בב"י סרמ"ד וגם בר"ן דכיון דהוי נסבי תיבנא משל ישראל לאו קבלנות גמור הוה וע"ש ברש"י. וכן בשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' ט' שהביא מהמ"א בסרנ"ב ס"ק ט' בשם האגור דאם לוקח עצים משל ישראל להבעיר לא מיקרי קצץ כיון דרואה ישראל ושותק אדעתא דידיה קא עביד וע"ש שנסתפק במלאכה הנעשה בפאבריקין שכל הצטרכות המלאכה של ישראל דלא מהני קצץ או דאפשר כיון דנמסר הכל למייסטער לא שייך דברי האגור הנ"ל יעש"ב ובסי' י'. ואולם בשו"ת אמרי נועם סי' ו' דלא אשתמיט בשום פוסק לבאר חומרא זו ואדרבא בכמה דוכתי דהיתר דקבולת אפילו משל בעה"ב ולטעם היתר דקבולת סגי לבל יהיה שכיר יום דאדעתא דנפשיה עביד וכוונת ראב"ד ור"ן המובא בב"י סרמ"ד אדרבא דבריהם מתפרשים להיפך וכמש"ש באריכות. ובשו"ת בשמים ראש סי' פ"ג בשכר א"י לבנות בית והאבנים והסיד וכל דבר משל א"י ולא דבר עמו סכום ימים כלל אלא שעושה כדרך שעושה בשלו שר"ת בקש להתיר באופן זה וחלק עליו הר"י סופ"ק דע"ג ונדחק ר"ת הרבה בראייתו ממר זוטרא הרי דמיירי באופן שכל צרכי הבנין משל א"י. ועי' בשו"ת אגודת אזוב המדברי חא"ח סי' י"א. ומסתבר דכל מה שצידדו בבנין בהכ"נ באפשר שיתבטל לגמרי רק בבהכ"נ אחד בעיר דאף דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת מ"מ בחשדא דמראית עין לא גזרו היכא שאין להם מקום קבוע בקדושת בהכ"נ ואף כשיחסר להם מקומות לפי כבודם לכל אחד ואחד כיון שאפשר שיתרבו הקפידות וקטטות ופירוד לבבות במקום שמתקבצים וגדול כבוד הבריות. וכל זה לא שייך רק בקבוץ קטן דאף שיתן כל אחד המגיע לחלקו וכא"ח סתרנ"ו בהג"ה ושמ"מ לא יהיה בידם לבנות הבהכ"נ ולגמרו אם יתבטל עכשיו לסיבה זו אבל לא מצד שאינם רוצים ליתן כפי המוטל עליהם וכסי' ק"נ, דכופין זה את זה לבנות בהכ"נ וכמ"ש התוס' בעירובין ק' ע"א לגבי עשה דע"י פשיעה דאינו דוחה ל"ת. וכמעט על הרוב אין במציאות רק עיכוב לזמן שיתאחר הבנין וכמ"א סרע"ו ס"ק ח' דלא מהני לענין זה במקום מצוה דשבות רחוקה לא התירו

סימן פד

להנ"ל ומה שהעיר בירושלמי יבמות (פ"ב הלכה י"ב) בטעם מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד שאין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד. והרי בע"ג משמע דרבים לא חשידי ואפילו כולם נוגעים בדבר (וכונתו להא דע"ג מ"ג ב' בבי כנישתא דאוקמי בה אנדרטי והוו עיילי ביה ומצלי ולא חששו לחשדא דרבים שאני). ובבכורות ל"א

ע"א דאינו רואה בשל עצמו אלימא בתלתא ומי חשידי והתנן מיאנה כו' מפני שהוא ב"ד עכ"ל:

ולא ידענא מאי קשיא ליה מהא דבכור דדמי ג"כ להא דיבמות כיון ששנים האחרים אינם נוגעים בדבר. וכן העלה בחו"י סי' קכ"א לראות מום בבכור לגבי אחיו כיון דבזמן הזה צריך ג' מותר אפילו לבעל הבכור להצטרף כבכורות ל"א וכש"כ בשל אחיו דאפילו בזמן שהיה מותר ע"פ יחיד מומחה תנן סופ"ב דיבמות וכולן מותרין לבניהם ולאחיהם במקום שיש חשד. ובבלח"י בתשובה סי' א' שגם להשבות יעקב שאין האב רשאי ליתן קבלה לבנו יוכל להצטרף עם אחרים כמשנה דיבמות כ"ה ב' וכי"ב בדאתחזק איסורא והארכתי בתשובה (בחיו"ד בענין הסמיכה מאב לבנו ובתח"מ מענין מינוי הדיינים). ואף דביבמות פריך הא בתרי לא מאי שנא מהא דתניא עדים כו' הא גופא קמ"ל שהוא ב"ד לאשמעינן דאין מיאון בפחות מג'. מ"מ ע' בהגהת הפרישה סי' י"ב דהחילוק בג' מפני שהוא ב"ד וכמ"ש התוס' בד"ה לא חשו דבשנים מ"מ בעל נפש צריך להתרחק מן הכיעור וכ"כ הלבוש. ואולם בט"ז ס"ק ב' וב"ש דחו זה דאין חילוק דבכל מקום תרי כמאה. ועי' בעצי ארזים ס"ק ג' שדחה תמיהת הט"ז על הרמב"ם ורא"ש וטור שהשמיטו זה דאף בשני עדים איכא משום הרחק מן הכיעור וע"ש בס"ק ד' שהאריך ליישב קושית הבה"ט דאי יש חילוק דבב"ד של ג' ליכא משום הרחק מן הכיעור מאי מקשה טעמא דב"ד הא תרי לא וכן מלשון הירו' שהובא בטור כיון דהמה ג' לא היו האחרים חוטאים בשבילו וע"כ דיש חילוק לשנים החתומים על שדה מקח דהתם צריך בעל נפש להרחיק. אך בתו' חולין מ"ד ב' ד"ה וכן העדים דלתירוץ השני אף בשלשה צריך בעל נפש להרחיק. וכן בתו' בכורות כ"ח א' ד"ה דן שהוכיחו דמיירי בב"ד של ג' אבל לתירוץ קמא אפילו אחד רשאי ליקח ואפילו כשדן יחידי וע"כ דהירו' מחולק עם הבבלי. וכן בק"ע על הירו' כתב בפשטות דהירו' מחולק דבחולין מ"ד דאפילו דיין אחד מותר ליקח ותמה על הב"י סרצ"ב שהשמיט הדין דב"ד לא יקחו וע' בשו"ת נאות דשא סי' ק"ח בסתירת היתר הנוב"י דהיכא דסגי בלאו דידיה ליכא משום כיעור:

ומה דקשיא ליה מהא דאנדרטי בע"ג מ"ג דמשני רבים שאני ואף דנוגע החשד על כל אחד. תמהני דמה ענין זה להא דהירו' שאין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד דהתם בעינן שלא יהיה הדבר נוגע להם ולכן לגבי מיאנה או חלצה בפניו לא היה היתר לישאנה אלא מפני שאין האחרים מהב"ד נוגעים בדבר מההיתר כשישאנה האחד דאתתא לבי תרי לא חזיא. אבל היכא ששייך האיסור לשניהם ביחד חשידי רבים ג"כ מצד נוגע וכמו לענין לפטור ממון בשנים. ותדע דאטו יהיה מותר בשנים להשכיר מרחץ בקבולת לגבי

שותפים וע"כ דלא שייך היכא דאפשר שיעשו שניהם האיסור. ואטו בשלשה דיינים נוגעים או בתרי שותפין יהיו נאמנים לתבוע ממון מהיחיד ולומר דרבים לא חשידי על איסור גזל. ולכן לגבי בכור אילו היו כולם נוגעים שיש להם הנאה ממה שיתירו אותו כשהיו כולם שותפין בו ודאי דאין חילוק בזה מה שהם שלשה דהא דאין אדם רואה של עצמו מחמת נוגע וכמו שאין אדם דן לעצמו. ולפי הבנתו היה לו להקשות ג"כ מהא דריש ברכות ג' ב' דבתרי וכשרי ליכא חשדא ואף שנכנסו לחורבה דהורע חזקתם שלא לדון אותם לכף זכות וכמ"ש בקונטרס פאר יעקב שבסוף שו"ת שבות יעקב על קושית א"ז רש"א בהא דפריך ות"ל משום חשד ומפולת יע"ש. ומ"מ בתרי וכשרי איכא למיתלי שנכנסו שם לצורך מצוה להתפלל שלא יפסיקו אותם עוברי דרכים וכעובדא דר' יוסי התם. וכן לגבי יחוד דאשה מתיחדת עם ב' אנשים וכקידושין פ' ע"ב דממילא יתבייש כ"א לעבור עבירה בפני חבירו וכיון דאין להחזיק החשד. על השנים בפעולה אחת אין להורע חזקתם וע' בא"ח סי' רמ"ד ס"ק ח' בפמ"ג באשל. ובזה יש לדחות דהש"ך סי' קמ"א ס"ק י"ז וכ"ג יע"ש בס"ק כ"ז שהביא ראיה לבה"ב מברכות ג' ב'. ואין הכרח דהתם מתבייש כ"א בפני חבירו ובפרט מחמת חומר האיסור דלהכי אשה מתיחדת עם שני אנשים משא"כ להשהות צורות האסורות קיל טפי. ובירו' פריך מהא דהמפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודים מוכרם בב"ד ותני ב"ד לא יקחו תמן המקח דרכו להשתלש כו' וע"ש במראה הפנים מהא דבבלי עדים החתומים על שדה מקח לא חשו לדבר זה דהתם מיירי אם רצה אחד מהעדים לקנותה וכ"כ הרי"ף אבל אם מכרו לב' עדים איכא למיחש וכ' הטח"מ סו' ס"ו מדברי התרומות עכ"ל. ובתואר משה על הלכות שחיטה פרק נ' אות ה' כתב די"ל דמצד הדין מותרים דבתרי ליכא חשדא והא דתני לא חשו חכמים היינו לאסור להם לקנות ומ"מ קאמרה הברייתא ב"ד לא יקחו משום הרחק מן הכיעור ואף דבחתומים על שדה מקח לית ביה אפילו הרחק מן הכיעור דהא תני ליה גבי גט אשה דאין אחד חוטא בשביל חבירו וצ"ל דדוקא פירות דרך לחלוק משא"כ שדה דאין דרכו להשתלש יע"ש. ואין זה נכון דבדבר שיש הנאה לכולם אפילו רבים חשידי וכדלעיל. ולכן במכרו לב' עדים כשרצו השנים לקנותה וכן בב"ד המוכרים בלי דעת הבעלים וכיון דראוי להשתלש פשיטא דאם יקחו כולם איכא חשדא גם ברבים כיון שיש להם הנאה מקניית המקח ואין רשאין להיות ב"ד במה שנוגע להם בעצמם. ומיהו בלאו הכי דבעדים שהעידו על המקח כתב התב"ש סי' י"ח סדק ל"ז דבעדים מוכחא מלתא כיון דשבקי כ"ע וקונים מאותו החפץ שהעידו ומכש"כ לגבי ב"ד המוכרים בלא דעת בעלים דבעי אומדנא דלבא ושקול הדעת. וע' בשו"ת בית שלמה ח"ב ליו"ד סי' כ"ד יע"ש בסי'

כ"ה שהביא מפרש"י פ"ב דיבמות בד"ה לא חשו כו' לא יקחו שוב שדה זו מן הלוקח וכן העד של גט לא ישא את האשה. ומדכתב בעד של גט לשון יחיד ובשדה לשון רבים ומבואר דאף שניהם אינם רשאים ליקח והמעתיק דרש"י שאצל הרי"ף שאחד מהעדים רשאי ליקח העתיק שיסבול דבריו לפ"ד הרי"ף והאריך לבאר שגם בדהרי"ף ורא"ש בעצמם אין הכרע כ"כ. אלא שהוא מחלוקת בין הראשונים וכמובא בחדושי ריטב"א סופ"ב דיבמות שמתחלה הביא בשם י"א הא דלא חששו חכמים דוקא בשלקח אחד מהם וכטעם הירושלמי ושאח"כ הביא בשם מורו הר"מ דאף בשניהם שקנו הוא והביא ראיה מגיטין ס"ז דפריך מעדים החתומים על שדה מקח והא כאן חיישינן שמא תשכור עדים ואיכא חשדא בשניהם וע"ש בסי' ס"ו שהאריך בדהת"ו כתובות כ"ב ע"ב ד"ה כגון שכתבו סתמא דבשום מקום אין שנים חשודין כדמוכח לקמן כ"ד א' לר"י דחייש לגומלין ללישנא קמא אם שניהם מעידים זה על זה נאמנין יע"ש באריכות בשיטת הפוסקים בזה:

ובב"ב ח' מ"ב גבאי צדקה כו' שאין פורטין לעצמן וכה"ג וכפרש"י פן יחשדום שפורטים בזול. ומשמע לכאורה דביש הנאה לשניהם איכא חשדא אף בתרי. ומיהו אין הכרח כ"כ דמדינא אפילו חד מהימן ורק משום שאין עושין שררה על הצבור בפחות משנים וכן אין מחשבין עם גבאי צדקה וכדלקמן ט'. ורק שצריך להתרחק מהכיעור ומלזות שפתים ועדיף לפרוט לאחרים שלא יחזיקו שעשה במכוון לפרוט בזול וכתענית י"ב סוע"ב ששימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן שאין בו אימרא וכפרש"י משום והייתם נקיים כו':

ובשו"ת אגודת אזוב המדברי בחדושיו לשבת ק"ל בדפי הס' ק"ח ע"ב בד"ה מה שנים שראויין להעיד במקום אחר שחקר דהא דבשנים ליכא חשדא היינו כמו הכא שהחשד על האחד שהביא את הסכין. אבל במלתא דתרוייהו שייכי בה שוה חשדא דב' לחשדא דחד. ולכן בב"מ ע"ח ב' דבעי לדחויי דהא דנותן דינר לעני חלוק וטלית דלא ישנה מדעת בעה"ב דאתי למיחשדיה לרש"י את בעה"ב כנודר ואינו מקיים או את העני שמבזבז מה שמקבל. דאפילו בשנים שנתנו דינר לעני או דינר הניתן לב' עניים ג"כ שייכי חשדא:

ובפתחי תשובה יו"ד סי' שי"ב ס"ק א' דצ"ע אם יש לכל השלשה שותפות בו אם יכולין לראות הבכור שהרי לפרש"י דלא חשידי כולהו בשבילו א"כ י"ל דביש להם שותפות דשרי. מיהו משמע בכמה דוכתי דאף בכה"ג לא חשידי עכ"ל. ובשם אריה חיו"ד סי' ו' הביאו ג"כ וכתב שהמה דברי שגיאה דלא משמע כן בשום מקום ואפילו עשרה אם יש לכולם חלק בזה איכא ג"כ משום חשדא ואדרבא ממ"ש הפוסקים באה"ע סי' י"ב

דבשנים ליכא חשדא משום דאין אחד חוטא בשביל הב' מוכח להיפך. והא דחולין מ"ד כולן רשאין ליקח כו' היינו רק אחד לבדו עכ"ל:

וכנראה גרם להפת"ש לטעות בזה מהא דע"ג מ"ג ב' רבים שאני. ואף שהנגיעה לכל אחד לבדו לענין לחשדו באיסור. ובאו"ח סרמ"ג במ"א ס"ק ח' בשכירת נקיון הרחוב בקבלנות ואף דנוגע לכולם לחשדם שעושים ע"י שכירי יום. אבל לא קרב זה אל זה דודאי בסתמא בתרי וכשרי אין להחזיקם לחשודים לומר שיצרם תקפם דכ"א יתבייש בפני חבירו. אבל לגבי בכור דאין רואה לעצמו כיון דאתחזק איסורא בלא הוראתו ויש לחוש שיטה דעתו ויטעה בדמיונו באומדנא דלבא שאין אדם רואה חובה לעצמו. ואף אי לא הוה חשדא לא גרע מלקיחת שוחד על מנת לזכות את הזכאי ולחייב את החייב דבשקיל מחד אסור מדינא גם כשהדיינים המה שלשה. ולכן לגבי בכור דתלתא שותפין אף אי נימא דלא חשידי למיעבד איסורא בשביל הנאתם מ"מ אפשר שיטעו בשקול דעתם ויתירו שלא כדין שיצטרך לדון עליו מי שאינו נוגע בדין. והכ"נ גבי עדים מלבד חשדא שיעשו איסורא כשנוגע לכל אחד יש לחוש ג"כ שיאמר בדדמי ומאומדנא דלבא. והכ"נ גבי מי שחלצה בפניו שלא ישאנה מפני החשד שהיה כן דעתו בתחלה להתירה מצד זה ורק משום שהמה ב"ד של שלשה שאין השנים מצוין לחטוא בשביל אחד:

ובתוספת שבת סרמ"ד סוס"ק ז' השיג על המ"א בקבולת בשבת מיו"ד קמ"א דשאני חשד דשבות מהא דביצה י"ד ב' והובא בסי' תקי"ו ומהא דאה"ע סי' י"ב בהג"ה וע' בשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' יו"ד שהאריך לדחות ראיותיו וע' בפמ"ג א"ח סרמ"ד סוס"ק ח' באשל בד"ה ונשאלתי ובד"ה ודע. ובנוב"י תנינא חא"ח סי' ק"ג דחה דאדרבא מחומר האיסור חששו יותר לחשדא וכתו' רה"ש כ"ד ב' בד"ה סמי וע"כ הא דחששו בקבולת שהיא מלאכת פרהסיא יע"ש שטרח לדחות. גם מה שצידד להפך בזכות התלמיד השואל שהקיל בחוה"מ דליכא חשש דחה"ש בפני א"י שרואים שעוסקים במו"מ ובמקצת מלאכות שאסור ביו"ט וסוברים דחה"מ אינו בכלל איסור מלאכה. ואינו מוכרח דהחה"ש גם לגבי דידן מצד שגם הא"י אינם מניחים לעשות מלאכה ביום חגם אפילו לאחרים. וגם לא נתברר אם היה קבולת גמור שהעצים והאבנים ג"כ משל א"י וכמו שהאריכו האחרונים לצדד (וע"ל סו"ס ל ועי' בשו"ת אגודת אזוב המדברי חא"ח סי' י"א דכיון שהישראל נותן האבנים לא הוי קבלנות כו' יעש"ב. וע"ש בשם אריה שנשאל אם רשאי הרב שיש לו חלק בחכירה מבשר להורות ולהכשיר וכיו"ד סי' י"ח דאסור לקבל שכר מן הכשירות יע"ש ובפמ"ג ס"ק ל"א והעלה שיצרף הבודק אליו הבודק הבא בשאלה. דלמה שהחזיק הברכי יוסף לאה"ע בדעת הפרישה דג' אפילו בעל נפש

א"צ להרחיק. ובנוב"י תנינא "ח סכ"ט. י"ל דכוונת הש"ע דוקא היכא דבעינן שנים כגון במלחמה או קטטה או שאחד אומר שהוא חי וע"ז כתב דבעל נפש ירחיק כיון דבלאו עדותו היתה מיותרת ורק אם המנהג שהשו"ב מקבל הכרכשתות ובשמ"ח סי' ח' סכ"א דעיקר טעם ההיתר שאין הטבח מורה שום הוראה בנדנוד ספק רק מביא הכל לחכם וע"ש בתב"ש וא"כ אין תקנה רק כשיתנו להשו"ב דבר קצוב בכל שבוע מכ"ד. ואף שהיתר התב"ש רפוי מאד וכמ"ש ברשמי שאלה סי' כ"ב והארכתי בתשובה בחיו"ד. ועכ"פ הבו דלא להוסיף לסמוך על צירוף השו"ב היכא שהרב בעצמו נוגע שלא להורות יחידי וצריך לצרף בהוראתו חד דגמיר ולהסביר לו הטעמים מהוראה שלו. וא"צ שיהיו עוד שנים כמו במיאון וחליצה או בבכור. ולדידן דצריך ב"ד וכבכורות ל"א וע' בחו"י ובלח"י דכאן בהוראת או"ה סגי בחד לחוד שאינו נוגע:

ובאומר השכחה סי' מ"ה בבכורות ל"א דנשאל על טהרותיו דחזי ליה בימי טומאתו שאותן המתמנין בצבור להורות או"ה כשאירע ספק טריפות בביתם לא יורו לעצמם וכמשמעות פרש"י בחולין מ"ד ב' כשנולד ספק טריפות בבהמתו ונראה בו טעם לאיסור ולהיתר אינו חס עליה ואוסרה ושכן שמע על הג"ר מרדכי אב"ד דליסא ואחיו הג"ר איבוש שסילק א"ע ושלחו למורה הוראה אחר יעש"ב. ועכ"פ בדליכא לצרף בהדיה את שאינו נוגע צריך למנוע לסמוך על הוראת עצמו להוציא דבר מחקת איסור וכדמשמע ג"כ מעובדא דילתא בנדה כ' ע"ב מדלא אייתא קמיה דר"נ בעלה:

וע"ש עוד בסי' צ"ג חולין מ"ד ב' שלא ידע אם אחד מהפוסקים הביא הא דאין הדיין והעד רשאי ליקח משום הרחק מן הכיעור ורק בעדות אשה בטוש"ע אה"ע סי' י"ב עכ"ל. וע' בחו"מ סי' ס"ו סכ"א ובש"ך ס"ק ע"א ובלב אריה חולין מ"ד ב' ד"ה וכן השיג עליו יעש"ב ובתומים ס"ק ל"ז וע"ש בתפארת יעקב ס"ק מ"ו וע"ש בסל"ז ס"ו ס"ק ח'. ולא ראה בתשובת מהרי"ט ח"א סע"ט שכתב היפך ממש מדבריו דאם לא הוחזק השטר קודם שקנאו הוה נוגע גמור כסמ"ו סי' ל"ד ובפרק מי שמת די"ל עתה זייף וחתם והא דלא חשו להם חכמים מיירי בשטר שיצא בב"ד קודם שלקחו העד. וע' בשער משפט סי' ל"ז ס"ק ד' מש"ש באורך:

שוב נדפס שו"ת אורין תליתאי וראיתי בסי' ק"א וק"ג שהעיר מגמ' דבכורות וטוש"ע יו"ד סי' שי"ב דהרואה בכור צריך שיתנו לו שכרו בשוה מתם ובעל מום ואף לדידן דלעולם רואין בשלשה. ובערכין כ"ג חייש בבריא לקנוניא על הקדש דהכ"נ בשנים חוששין שישקרו להנאתן. ומב"ב ח' מהא דמנה ר' שני אחים על הקופה דלגבי הימנותא כחד דמי ואף דתרי לא חשידי אף בפסולין וקרובים וכפ"י כתובות כ"ב ד"ה אי הכי. גם ראיתי

בשו"ת אורי וישעי סי' ז' שהעלה ג"כ כדברי הבלח"י הנ"ל דכיון דהאב יש לו נגיעה צריך לצרף עוד שנים וכמשנה דיבמות מפני שהן ב"ד. אבל צירוף עם אחד לבדו אינו מועיל דלרש"י בכורות ל"א דאחד מתלתא בעל הבכור בעצמו וע"כ מה דפריך ממתני' מיאנה או שחלצה דמקודם נודע שצריך לישאנה אח"כ ומשני דיחיד מומחה הוא דלא אבל בתלתא בעל הבכור רואה בעצמו ומצטרף עם השנים וכן במיאנה או חלצה אם נודע מקודם שיש להחכם איזה נגיעה וכהירו' דאין ב' מצויין לחטוא בשביל אחד. אבל בתרי דלא חשידי רק בשלא נודע מקודם דיש להם איזה נגיעה. ובסי' קל"ז בד"ה תרתי בלבי כו' לענין שני שו"ב העומדים על השחיטה והבדיקה דכשהם נוגעים מצד לקיחת הכרכשתא דאין היתר דתרי לא חשידי דשאני בעדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה דלא חזיא לבי תרי. וע"כ דבשדה מקח בחדא מחתא דמיירי דלא חזי רק לאחד וגם דבאה"ע סי' י"ב ברמ"א די"א דאף בשנים בעל נפש ירחיק מזה. וכבר הבאתי דהתב"ש שמתרץ דבעדים מוכחא טפי וכנ"ל):

ומה שכתב מעלתו דלא חיישינן לנגיעה רק לענין דבורא כמו לשכור פועלים אבל מעשה לא עבדי תרי כגיטין ס"ז. ולפ"ז שלשה כהנים שותפים יכולים להתיר הבכור המשותף דלא חשידי ליהנות מקדשים. וכבר הבאתי למעלה באריכות שזה טעות שבדבר שיש הנאה ונגיעה לכל אחד רבים חשיבי כחד. ואמנם עיקר חילוקו מבואר באריכות בשו"ת שמן רוקח ח"ב סי' ל"ה בדברי הירו' פרק האשה רבה ה"ג דבשנים אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה ואמאי לא יתן גט מספק כמו לענין אכל חלב דמביא אשם תלוי מספק. וכתב הק"ע דהירו' לית ליה שנויא דאוקימתא דיבמות וכתובות בנישאת לאחד מעדיה ואומרת ברי. ולדעתו די"ל דהירו' סובר כשיטת הר"ח שהובא בר"נ כתובות כ"ב דהרגנוהו לא ישא את אשתו דגם בתרי איכא חשדא ודלא כתו' ור"נ וכמשמעות הירו' סופ"ב דיבמות דרק בתלתא ליכא חשדא שיהיו שנים חוטאים בעבור השלישי ומהא דעדים החתומים על שדה מקח וגט אשה לא חשיב לפירכא כמו דמחלק בגיטין ס"ז א' דבורא אמרי. ואפשר דמה"ט פוסק הר"ח דלא כסוגיא דיבמות ודלא כתו' שם יעש"ב. וכל זה בדרך פלפול דאין לקרות דבורא אלא באומר אמרו שאומר לסופר ולעדים לחתום אבל כשמעיד שקר חשיב מעשה כיון שנגמר על פיו וכתו' יבמות כ"ה ב' ד"ה לא חשו ובגיטין מ"ד ב' וכה"ג בתו' ב"ק ק' ע"א ד"ה טיהר וב"מ צ' ע"ב ד"ה ר"י ותמורה ג' ב' יע"ש בהגהותי. ובפרט למה שהאריך בתפארת יעקב לגיטין ס"ז דלא חששו לשכרתו רק כיון דאיכא ריעותא דלמה ציוה להם להחתים אחרים ומזה נראה דרק להקל האיסור

מעליהם יעברו רק בלפני עור אמרו לאחרים. ובזה נדחה קושית רמזי אה"ע בקונטרס אבי עזר סי' ס"ו מכתובות ל"ו ב' כל ישראל מי הוחזקו:
ומה שנדחק לחלק לשמא תשכור דלהבא ליתא כרש"י סנהדרין ל"א ע"א במתני' חייש שמא שכרם וע' בסמ"ע ופרישה ח"מ סי' כ' ואורים סוס"ק ב' וע"ש בנחלת צבי מהפת"ש. וע' בתורת גיטין לדף ס"ז ברש"י ד"ה לא שכיחא ובפ"י שם ס"ו סוף ד"ה תפשוט:

סימן פה

ר"ח תמוז תרל"א. להרב ר' יוסף יפה בהרב ר' משה אבד"ק גארזד על דבר פלפולו ששלח אלי להראות חזותו בענין בנין בהכ"נ בשבת בקבלנות. אם כי נגד רצוני להשיב בדברים שדשו בהם רבים רק בהיותו נחוץ למעשה. הנני ממלא הפצרתו ולהפיק רצונו להשיב על דבריו בפרטות:
א) **מה** שהשיב על המג"א סי' רמ"ד ס"ק ח' ולחלק לנקיון הרחוב שאין לחוש לחשדא כיון שאינו עשוי להשהות זמן רב ולא יבאו לחשדם בשכיר יום שאיסורו פשוט לכל אבל בבנין בהכ"נ שהוא לזמן מרובה דיש לתלות שטעו בדין זה לשכור בהבלעה. וזה קלוש מאד דאדרבא בנקיון הרחוב יש מראית עין יותר שהיה השכירות שיגמרו מלאכתם גם בשבת וששכרו את הא"י בהבלעה על משך איזה ימים שחל שבת בתוכם ואטו שמא דחודש ושבוע גרים להיות נקרא בהבלעה. או ששכרו בסתם שממילא הוה השכירות שיעשה גם בשבת כיון שאין דרך להשהות זמן רב ואדרבא בבנין בהכ"נ מהסתם אין נפ"מ להם כ"כ למהר הבנין במה שיבנו בשבת ואפשר שאין מוכן להם הכל לבנות ולגמור מיד. זולת היכא שבאמת דחוק להם העת לגמור על ימים נוראים שיוכלו להתפלל כולם בבהכ"נ בצבור דבכה"ג ודאי יש לצדד יותר לאיסור. ואני רגיל לחלק בפשיטות במה שמדמה המג"א בנין בהכ"נ בקבלנות מהא דרבים לא חשידי. דדוקא היכא דהפעולה בעצמה ליכא איסורא מהכ"ת לחשדם שיעשו לשם ע"ג וכסברת היש מתירים להשהותם בסי' קמ"א ס"ד דבשל רבים ליכא חשדא כיון דלהשהותם רק לנוי מותר. אבל היכא שהפעולה בעצמה בסתמא אסורה כגון לעשות הבנין ע"י א"י בשבת ורק לתלות שעשה ע"י היתר בקבולת זה לא אמרינן. וכט"ז סרמ"ה סוס"ק ב' דבקבולת דבית שני הצדדים שקולים כו' שרגילים בזה ובזה. וכיון דהאיסור וההיתר שקולין ושהפעולה בעצמה אסורה איכא משום חשדא. ובפרט דיותר יש לתלות דניחא ליה למהר לגמור הבנין ע"י עשייתו בשבת וכב"י ומג"א סי' תרע"א ס"ק י"ב יע"ש:

ובשו"ת מים עמוקים בסי' ע' האריך הראנ"ח מפלוגתא דר"מ ורבנן בפ"ק דע"ג י"ב א' באם היה הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר. ולכן אף דילפינן מקרא דצריך לחוש לחשדא מ"מ היכא דאיכא למיתלי לכף זכות אין לחוש לדידן דקיי"ל כרבנן דר"מ כו'. והא דאמר בפרק במה מדליקין חצר שיש לה שני פתחים צריכה ב' נרות משום חשדא דבני מתא דאמרי כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק באידך נמי לא אדליק ואין דנין אותו לכף זכות לומר דאדליק באידך פתחא. י"ל דהיינו משום דמצוה מן המובחר לפרסומי ניסא יש לו להדליק בשתיהן אע"פ שלא חייבוהו חכמים וכיון דלא חייש למצוה מן המובחר אתו למיחשדיה דאינו זהיר במצות ולא הדליק כלל וכו'. תדע דבפ"ק דברכות דאסור לעבור אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דלית ליה פתחא אחריתא אבל באית ליה פתחא אחריתא לא חששו כי היכי דבהאי פתחא לא עייל באידך נמי לא עייל כמו שחששו כאן בנר חנוכה. ולכן העלה בעובדא דידיה שקבעו מקום לתפלתם בבית שמעון ואח"כ מכר ראובן את ביתו לת"ח והדרים שם הולכים ומתפללים בביתו דליכא למיחש לחשדא וכההיא דמהרי"ק דאין רשאין לשנות בבהכ"נ שעמד בבית אחד אל מקום אחר מההיא דסו"פ הנזקין דמערבין בבית ישן. דכיון דהכל יודעים על לוי שהוא בעל הורה אין חזקתו כלום אצל הת"ח משום עשה דכבוד התורה ואין חושדין את שמעון כלל יע"ש. ובזה מסולק קושית א"ז רש"א ברכות ג' ב' ות"ל משום חשד ונזיקין וכן מחשד ומפולת דלא פריך מחשד לחוד. וכמ"ש בסוף שבות יעקב ח"א בקונטרס פאר יעקב ובשאר מפרשים דבסתם בני אדם בדליכא סכנה ממילא צריכין לדון לכף זכות וליכא חשדא אלא כשהכניס עצמו למקום סכנה דאיתרע חזקתו ואיכא נמי חשדא. ולא ראו דברי ראנ"ח בתשובה שהוכיח כן ממתני' מפורשת וכנ"ל. וכן מהא דברכות ח' ע"ב וע"ש ס"א ע"א ורש"י ד"ה דרי וד"ה אי איכא פתחא אחרינא. ושם מ"ג ע"ב אבל קביע ליה עידנא מידע ידיע ויומא ל' ע"א אבל לאכול כו' מידע ידעי דאנינא דעתאי ערש"י ויבמות פ"ח סוע"ב ד"ה אי הכי סיפא ובהגהות הב"ח דהיכא די"ל דעביד היתירא כו'. וחולין י"ג סוע"ב ובפרש"י שהכל יודעים שאי אפשר לו לטנף את הגג וע"ש בתו' ובתב"ש ר"ס י"ב דלא כתב לנקר גגו או ספינתו צריך דלא שריא כ"א בדוכתא דהכל יודעים כו'. ורש"י שם י"ז א' ד"ה בין בראש הספינה דמוכחא מלתא כו' ובפרש"י שם מ"א סוע"א וע"ש בתו' ד"ה ובשוק וע' בשו"ת דעת חכמים סי' כ"ב בסברת התוס' דבשוחט בביתו לתוך הגומא דהוא דבר ההווה דאיכא למיתלי בהיתר לא גזרו משא"כ בשוחט למים לא תלינן. וביו"ד סי' ק"נ בהג"ה דשרי להשתחוות לשר כו' כיון דאיכא למיתלי במידי דהיתירא ליכא מראית עין. ובמ"ק י"ח א' ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים כו' ואף דכשלא עשה הגורם

להביא עצמו לידי חשד אמאי לא נימא בסתם דאויבים אפקוה לקלא. ובזכרוני שראיתי בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג האחרונות חאה"ע סי' ז' בלשון הרמב"ם והמחבר והוא שלא היה לו אויבים דמסתמא כל אחד יש לו אויבים שיעבירו הקול רק שבענין המשכת הקול להחזיקו בעינן שידעו בודאי שזולתם הקול נפסק וכב"י בשם המרדכי וכדאמרינן דומא דמתא יומא ופלגא והיכא דאיכא בבירור אויבים מהני שלא להחזיק הרינון שהיה מקודם כשנתבטל אח"כ הקול כמו בהמסס וביהכו"ס שניקבו ולא מעבר לעבר ונאבד דאין הבדיקה אם היה קורט דם מעכב. אבל כשלא נתבטל הקול לכ"ע לא מהני ואף שהיו לו בבירור אויבים. וע' בשבת קכ"ז ע"ב במה שנעלתי את הדלת במה חשדתוני א"ל שמא כו'. ובשו"ת מהר"י מברונא סו"ס ל"ח בהא דשבת נ"ו א' דברים ניכרים חזיא ביה והא דפרק מפנין בר' יהושע מלתא דעביד לגלויי ועוד דברים של טעם גלוי לכל א"נ דקים להו בגויה ותדע דבפרק ר"א דמילה ובסכנה מביאהו ע"פ עדים ואף דבמצוה קא עסיק כו'. ובסי' קל"ה הביא ג"כ הא דפר"א וכן בפרק במה אשה לא יצא בסנדל אחד. ובפרק במה מדליקין שכל שמביא עצמו לידי חשד מותר לחושדו כו'. ובצל"ח לביצה ט' דלתו' בד"ה אין מוליכין דמיירי בקטנים דלית בהו משום צידה ואכתי נימא דלצוד גדולים הוא צריך ומאי מהני מה ששובכו מוכיח עליו על הסולם. אבל לסברת ראנ"ח ניחא בפשטות דהיכא דלא חזינן ריעותא אין לחוש למראית עין. וע"כ דהא דחיישינן כאן דבסתמא אורחא להכין הכל מעיו"ט וכיון דשובכו מוכיח עליו שלהביא גוזלות מכוון וממילא אין לחוש שלצוד גדולים הוא צריך. ובשו"ת זכרון יוסף חא"ח סי' ו' הביא בשם הגרי"ב בהא דיומא ע"ח ב' והא מותרין לכתחלה. קתני וכפרש"י דלמדין דהיכא דאפשר להרואים לדון לכף זכות ליכא איסורא דמראית עין והשתא ע"כ מיירי בקטנים לגמרי כו' יע"ש באורך שדחה דבריו. ובשקלים פ"ג במשנה אין התורם כו' שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שיעשיר ויאמרו כו' ובפירוש מהר"א פולדא בד"ה שמא אבל מן הסתם ליכא למיחש להכי. ובתורת חיים ע"ג י"ב א' דכיון דטעמא דשרי בזמן שאין הדרך מיוחדת משום דהרואה אומר לספר עם אחד מבני העיר הלך לשם ולמיתלי במלתא אחריתא דלא אזיל למיפלח. והעלה כרמב"ם בפי' המשנה דאסור ליהנות שום צד הנאה מן העיר שיש בה ע"ג ואפילו רק לעבור דרך עליה למקום אחר. והיינו דבעי תרי צדדי להיתר כעירובין ע"ה ב' ומאן דלא ידע סבר אגורי איגר. וע' רש"י קידושין ל"ב ע"ב ד"ה המסור ללב. ובתפארת ישראל בכלכלת שבת בדין רעגינשירם בד"ה ואפשר כו' דבאין הוכחה לאיסורא טפי לא חיישינן רק להבא יע"ש באורך:

ובדברי ירמיה פ"ו משבת הט"ו דלא שייך חשד אלא בעושה נגד דרך הנהוג וכספ"ק דע"ג אריסא למרחץ לא עבידי אינשי. אבל מלשון התו' בע"ג דשכירות שדה דשמעינן דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות אבל בבנין בית רגילין לשכור מדי יום ויום. ותמה הט"ז דעינינו רואות דגם בתים בקבלנות. אבל כונתם דבשדה לעולם כן אבל בבית רגילים בזה ובזה ומחלוקת ר"ת ור"י אי יש לחוש למראית עין היכא שאין נוטה יותר לצד האיסור ומלשון הרמב"ם להלכות יו"ט פ"ה הלכה ד' שהאריך לפי דרכו ובטעמא דב"ש שלא לומר שובכו מוכיח עליו כביצה ט' ע"ב ואף שבסולם של עליה ניכר. וע' בספרי זכיי ליבמות ק"כ ע"א שהבאתי כמה ראיות לתשובת ראנ"ח הנ"ל דביש מקום לתלות לכף זכות ליכא למיחש לחשדא ובמאמרי תהלוכות האגדות באות ז' בדברי תשובת רלב"ח סי' קכ"ו בהא דסוטה ל"ו ב' ביוסף ובספרי על השתוות כפל השמות מתנאים ואמוראים בערך אבא מרתא בסוף הענין ובסוף פתיחת באורי לרות מש"ש עוד בזה:

ובסנהדרין כ"ו א' דאמר להו ר"ל כהן וזמר אמרו לו יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל או לעקלקלות. וכה"ג בירושלמי רפ"ד דשביעית ר"ע חמי חד איזמר כרמא כו'. וכלשון הזה גם בתוספתא פ"ג הלכה ה' ומדרש איכה רבתי בפסוק היו צריה לראש אמר לו ריב"ז הלב יודע אם כו' ובמת"כ שם כך היה למשל בפיהם כו' וכן בפ"ק דסנהדרין וצ"ל פרק ג':

ב) **ומ"ש** מעלתו דהעיקר דאין מדמין בגזירת חכמים וכמ"א דאין מדמין בשבותין עכ"ל. ע' במ"א סש"ז ס"ק ז' ח' ובהה"מ פ"ו משבת וב"י סש"ז ד"ה אבל התוס' ובד"מ סשל"א בשם הר"נ ושו"ת ריב"ש ספ"ז שהתירו שבות גבי מת ולא התירוה למילה שנכרתו י"ג בריתות ובשאילת יעבץ ח"ב סי' קל"ב דחה זה. ובעפרא דארעא אות א' סי' ו' הניח בצ"ע דהה"מ בהקדמתו להלכות שבת דיש אבות מלאכות שאין בהן שבותין יעש"ב. וכה"ג במ"א סש"ה ס"ק י"א גם לענין דאין לדמות גזירת חכמים זה לזה וכן בסי' של"ח ס"ק ז' וש"ך יו"ד סשכ"ג ס"ק ב' וח"מ ר"ס שפ"ו ויש"ש פ"ג דביצה סי' ח' ותו' שבת ר"ד כ"ד ובתו"י ובתו' חולין ק"ד א' סוד"ה ומנא שאין לדמות אלא במקום שהש"ס מדמה ויש מקומות כו' וע' בשו"ת אמונת שמואל סי' ל' ובשו"מ רביעאה ח"א סמ"א בד"ה ובזה מיושב. ובתו' נדה כ"ד ב' ד"ה המפלת ול"ג ב' ד"ה ורמינהי ושו"ת רד"ך בית ב' חדר ח' ובית ט"ו חדר ב' ושו"ת מוצל מאש סו"ס ע' בד"ה ועוד אני מוסיף וכן בחי"ע סי' תמ"ד ס"ק י"ד ושבות יעקב ח"ג סי' קל"ז דאין לדמות גזירת חכמים דפעמים העמידו דבריהם במקום כרת ופעמים הקילו כפסחים צ"ב וכתשובת רמב"ן סי' ק"כ. וע' בתוספת שבת סי' רמ"ד סוס"ק ג' ושו"ת מים חיים חאה"ע סי' ל' ובהג"ה וכה"ג לענין גזירה שלא

לאסור בדיעבד שאין להשוות בכל מקום. ע' בספרי זכ"י יבמות י' ובשו"ת דברי יעקב סו"ס פ"ג ובתוס' כתובות פ"ד סוף ע"א שאין לדמות תקנות חכמים זו לזו ושו"ת רשב"א סרמ"ח ויד אלי' סמ"ט וע"ה וסו"ס פ"ח ובידים פ"ג מ"ב מד"ת וד"ס שאין דנין זה מזה ואף בדאיכא ק"ו ובתשובת הרא"ש כלל נ"ד סי' א' וע' בשו"ת מקום שמואל סע"ו ולחם רב סל"ג וברית אברהם חאה"ע סצ"ט סוף אות ה' וחיו"ד סל"ד. וע' בחו"י סי' קי"ב שאין לדמות להתיר שום גזירה דרבנן כמו שאין מדמין בשבותין. וכה"ג בפר"ח יו"ד ספ"ז ס"ק ז' דאף מה שאסר הרשב"א לבשל בשר בחלב אשה הוא חידוש וכו' שאין לנו לגזור מפני מראית עין זולת במה שנתבאר בתלמוד. וע' רש"י ביצה כ"ד ע"ב ד"ה ופירי דכבישי דאף דדמי לבני יומן לא חששו למראית עין. וע"כ דאין לדמות כל הענינים במראית עין:

ומה שכתב מעלתו דיש חילוק היכא דהוא משום והייתם נקיים שיחשדוהו שעשה איסור בזה ליכא חשדא ברבים. אבל במקבלי קבולת עשוי יותר לטעות כשרבים עושים כן בפרהסיא שגם בשכירות מותר ואיכא משום מראית עין דכשיעשה בפרהסיא ילמדו ממעשיו דזה אסור גם בדרבנן (ולשונו במכתבו שיש חילוק במראית עין שלא בדקדוק). וכבר הרגישו האחרונים בחילוק זה דחשדא היא שיחשבו שעשה איסור ומראית עין היא שלא יחשבו שזה היתר ומ"מ נקט בכמה מקומות הלשון מראית עין גם על חשד כשבת ס"ה וכמה מקומות שאסרו חכמים מפני מראית עין ופרש"י שלא יחשדוהו באיסור וכהא דר"ש בפרק במה מדליקין ומפני חשד שלא יהיו עוברים ושבים אומרים שלא הניח פיאה ובתוספתא פ"ק דפיאה נקט מפני מראית עין. וע' בשו"ת בית אברהם סו"ס ט"ו שהאריך הא דלא קאמר מפני חמשה דברים כמו בירושלמי. ובזה נסתר השגת הפליתי סי' י"ג ס"ק ד' על הפר"ח סוס"ק ה' שמשיג על הר"נ בפרק במה מדליקין בחצר שיש לה שני פתחים דכיון דאינו מברך אלא משום חשדא כו'. והרי שם משום חשדא והכא משום מראית עין. וע"ש בתב"ש ס"ק ט' וט"ו ובתואר משה הלכות שחיטה סי' י"ג פל"ד אות ג' שדחה ג"כ ראייתו, ומ"מ לדינא צדקו דברי הפליתי דשם כיון דהוא משום חשדא הני ב' פתחים שייכי הדדי ומברך על אחד ופוטר חבירו אבל לא לפטור כלל מברכה והוא מקיים מצוה דרבנן:

אמנם מה שיצא עוד לחלק שלא הביאו האחרונים לענין מראית עין בדרבנן מנר חנוכה בפרק במה מדליקין בחצר שיש לו שני פתחים דחיישינן לחשדא אפילו בדרבנן דדמי ג"כ לבשר עוף בחלב שקדים דודאי מראית עין דרבנן קיל מאיסורי אכילה דרבנן דשאני בנר חנוכה שיטעו ללמוד לזלזל במצוה ושא"צ להדליק אבל בבשר עוף דרבנן שאיסורו פשוט לכל ורק מצד שיחשדוהו שעושה איסור ובזה מקילין בדרבנן. ורואה אני שכדי

לסלק הקושיא מנר חנוכה ולחלק בין בשר עוף בחלב דחקתו להמציא החילוק דבנר חנוכה אין איסורו פשוט לכל כמו בבשר עוף בחלב ואף דלא אשכחן מאן דפליג על תקנה זו מפרסומי ניסא בנר חנוכה ואדרבא במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב. ואם דאשכחן בכמה מילי אף בדאורייתא דלא משמע לאינשי איסורא ואף מידי דקיל חמיר טפי לאינשי ולענין חשוד לדבר איסור. אבל אין להכחיש המציאות שאין עשוי לטעות יותר בנר חנוכה מבשר. עוף בחלב ולחוש למראית עין שאין צריך להדליק ובפרט כשרואה בשעה זו שכולם מקיימים מצוה זו דאין לטעות לחשוב שזה היתר. ורק משום חשדא לחשבו לפושע שמזלזל במצוה. ובפרט במה שעובר בשב ואל תעשה ולא מינכר שעשה כן במזיד דלא שייך שילמדו ממנו לעשות כן ורק לחושדו שאינו זהיר במצוה שלא יבא לידי שכחה וכפשטא דלישנא דאתיא למיחשדיה מדבהאי לא אדליק כו' ולא דמי לחשש הנכנסין ויוצאין שעושים כן במכוון לקרות בפחות משלשה פסוקים. ועכ"פ לא הוה איסור בשר עוף בחלב פשוט לכל מאיסור דם דהחשש ממראית עין בדם דגים שהרואה אומר שמותר לאכול דם וכרש"י כריתות כ"א ע"ב בכנסו בכלי לדם דגים דאסור דמיחלף בדם בהמה:

ובפרש"י חולין מ"א ב' בהשוחט לשם עולה דהרואה אומר עכשיו הוא מקדיש כו' וקדשים בחוץ מותר. ובחומת ירושלים בהקדמה הקשה על פרש"י בשוחט לשם עולה דר"ש מכשיר דלא חייש למראית עין והא בביצה ט' סוע"א בהא דשוטחן בחמה דר"ש חייש. ובסוף סנהדרין דר"ש סובר מעש"ש ירקב ולראב"ד פ"ה מבית הבחירה דלהסובר ירקב לא קדשה לע"ל וע' בכ"מ וא"כ סובר כר"ל בזבחים ק"ט דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל ושוחט קדשים בחוץ בזמן הזה אינו חייב ד"ת ובדרבנן לא חיישינן למראית עין וכב"י א"ח סש"א וע"ש במ"א ס"ק נ"ו וט"ז סו"ס רמ"ג וע' בש"ך יו"ד ספ"ז ס"ק ו' דמסיק דגם בדרבנן חיישינן למראית עין. ובשו"מ קמא ח"ב סע"א תמה במה שהביא מתו' כתובות ס' ע"ב. ד"ה ממעכן דבדרבנן גזרו משום מראית עין ושם מבואר להיפך יעש"ב ואמנם עיקר קושיתו מעיקרא ליתא דגבי שוטחן בחמה דר"ש חייש למראית עין ע"כ היינו משום חשדא ובשוחט לשם עולה דר"ש מכשיר היינו משום מראית עין דהרואה אומר עכשיו הוא מקדיש ויבא להתיר קדשים בחוץ ובכה"ג לא חייש ר"ש למראית עין. משא"כ בחשדא שיחשבו שעשה איסור וכשבת כ"ג סוע"א דמייתי הא דר"ש דחיישינן לחשדא מהא דפיאה שאמרה תורה להניח בסוף השדה מפני החשד. וע' בבכור שור לחולין מ"א ב' בתו' ד"ה ור"ש כו' וע"ש בתב"ש סוף הלכות שחיטה:

ובעיקר קושיתו שלא הביאו האחרונים באיסור מראית עין בדרבנן מנר חנוכה בחצר שיש לו שני פתחים. והקדימו ג"כ במה"ר ערך מראית עין אות ט"ז והקשה על הפמ"ג א"ח סרמ"ד באשל ס"ק ו' דבנ"ח דרבנן לא חיישינן לאורחים דבסי' רמ"ד ג"כ איסור דרבנן כו'. ומצאתי גם בתפארת ישראל בכלכלת שבת בדין רעגינשערס שהעיר ג"כ מנ"ח דאפילו כשכל העיקר דרבנן מחמירין. ומחלק דלשעבר לא חיישינן כיומא ע"ח ב' ברחיצה וסיכה ביו"כ דתנוקות מותרים דאמרי מאתמול עבדי ליה. וכה"ג בביצה י"ד ב'. וכגיטין כ"ח ב' שמא מת לא חיישינן. משא"כ בחשדא דלהבא יעש"ב (וע"ל סי' ס"ח אות ח' בהא דרב אסי כתובות כ"ב ע"ב שהארכתי). ובתפארת ישראל בנזיר רפ"ד מ"ה אות כ"ז ובחולין ר"פ ח' דא"ל כיון דבאיסור דרבנן נמי חיישינן למראית עין כא"ח תרע"א א"כ הכ"נ יחשדוהו שמבשל לאכלו דהרי גם על להבא חיישינן כא"ח ש"ה י"א וצ"ל דוקא כשהפעולה שעושה מצוי לאיסור טפי מלהיתר וכו' יעש"ב ובבתי כלאים סוף אות מ"ב:

ויש לחלק עוד דנהי דגם בספיקא דרבנן דאיכא לברורי מבררינן וכיון דגם בעבר אדרבנן מיקרי עבריינא כשבת מ' סוע"א וע' בטא"ח סי' ס"ג ואף דלא נקרא רשע בעובר על דבריהם בשב וא"ת וכחוט השני סי' י"ח דאע"פ שהמשיא עצה כו' נקרא רשע ערום אבל רשע סתם לא מיקרי שגם המשיאו אינו נפסל לעדות. ועכ"פ בדלא עביד מעשה המביא לזות שפתים שיתרחק מהכיעור לא חשו בדרבנן שיחשדוהו שלא בדין שאפילו באוכל בשר עוף בחלב שקדים ולא הניח אצלו שקדים מדינא אין רשאין לחושדו כיון שיש לתלות שעשה בהיתר ולא איתרע חזקתו בהא. ורק בנר חנוכה שחצר שיש לו שני פתחים דאמרינן מדהאי פתחא לא אדליק וכתשובת ראנ"ח במים עמוקים סי' ע' כיון שרואים שאינו זהיר לעשות מצוה מן המובחר ולהכי בעובר אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין דאי אית ליה פתחא אחריתא לית לן בה וכפ"ק דברכות. ולכן בנר חנוכה כשלא הדליק בב' פתחים יש לחשדו לעבריין ולא דמי לחלב שקדים אף שהרואה יוכל לתלות במצוי יותר דאין לחשדו כיון דאין עליו חשד בבירור. וגם להב"י שמחלק דבנר חנוכה דיש כאן חסרון כיס עשוי יותר לחושדו וכמ"א סי' תרע"א ס"ק י"ב וט"ז ס"ק ט'. ולכן חששו בכה"ג גם בדרבנן בדבר המחזיק יותר להביא עליו החשד. ואפשר נמי דחמיר משאר מילי דרבנן לענין מראית עין בפרסומי ניסא וכמו שצידד בשב שמעתתא סוף שער השמיני דלכאורה דהוא מדאורייתא דהא ציונו בכמה דוכתי לזכור יצ"מ ושאר נפלאות ולפ"ז יקשה על הסוברים דמקרא מגילה רק דרבנן יעו"ש שדחה זה:

ובשו"ת חכ"צ סצ"א דמי שנא דפריך הכא ומנא תימרא דחיישינן לחשדא מבכולהי תלמודא בריש ברכות ופסחים ובמתני' דשקלים אין התורם נכנס וכו' משום והייתם

נקיים כו'. והעלה דהאי חשדא אינו אלא חשש שאר אינשי דלא בקיאי בדינא שיחשבו שמדינא להדליק בכל הפתחים משום פרסומי ניסא כו' ומייתי מפיאה דהתם נמי אינו אלא חשד הטועין וממילא לא קשה מההיא דבהכ"נ שיש לה שני פתחים דאי אפשר למיעל בתרויהו וליכא למיטעי. ולא העיר מראנ"ח הנ"ל בכונת הגמ' מדבהאי פתחא לא אדליק. ובשו"ת בית אברהם סט"ו האריך דכונת הגמ' ומנא תימרא רק לגבי נר חנוכה דליכא לחשדא דבני מתא שיודעים שאין הבית חלוק מתוכה ומייתי מפיאה אף שאין עילה וטעם להחשד שלא נתן אם הי' ד"ת להניח בתחלת השדה. ובשו"ת דברי יעקב סי' נ' נשאל ג"כ הא דלא מייתי משקלים פ"ג מ"ב וממשנה ביבמות כ"ה ב' ותירץ ג"כ דמייתי מפיאה לחשדא כהאי שהדבר שקול כשהיה יכול להניח בכל מקום שירצה. ולא העיר ג"כ משו"ת חכ"צ ושאר אחרונים שקדמוהו ובשבות יעקב ח"ג סמ"ח מתרץ קושיתו דודאי בדליכא ריעותא לא חיישינן לחשדא אבל כיון דקיי"ל דהרואה מברך ביום ראשון שני ברכות וביום ב' ברכה אחת אלא שמצוה מן המובחר שידליק בעצמו וחיישינן שעשה המצוה שלא מן המובחר ושדעתו לצאת רק בראיות ולהכי מייתי מפיאה דחייש שלא נתן מן הקמה שהיא עיקר למצוה מן המובחר רק שדעתו ליתן מן העומרים עכ"ל. וע"פ דבריו היה קצת מקום ליישב כעין סגנון מעלתו שלא הביאו מזה האחרונים לענין מראית עין בדרבנן דאפשר שילזלו ג"כ בני אדם בדין נר חנוכה לצאת ברואים כיון דהחשש שיאמרו שלא קיים מצוה מן המובחר אבל דחיק לכוון כן בלשון הש"ס דמיירי לענין מראית עין שיבאו לזלזל:

ובמבא התלמוד מהרצ"ה חיות פרק ט' העיר ג"כ משקלים פ"ב מ"ג. ומהך דר"ש אדרבא ראוי לחשדא שעשה שלא כדין ובפרט למה שסיים מפני הרמאין ואנו עסוקים בחשד כדין. וע' בשביעית פ"ג מ"א וב"ב ח' ב'. וע' בתוספתא פיאה פ"ד הט"ו הלשון שנאמר והייתם נקיים כו' וע' ביומא ל"ח א' ותוספתא יומא פ"ב ה"ה וה"ו ושקלים פ"ב ה"ג וע' בב"ק קי"ח ב' וקי"ט א' ורע"ב כלאים פ"ב מ"א ופ"ט מ"ב ושביעית פ"ב ורמב"ם פ"ג משביעית הי"א וסופ"ק דע"ג וסופ"ב דחולין ופ"ג דתמיד ועי'. בתויו"ט נגעיני ר"פ י"ד בד"ה וקוברה בפנים וע' בתענית י"א סע"ב ורש"י ויומא ב' א' וכ' ע"ב וע' בחו"י סי' ק"נ ומ"א סש"ז ס"ק ג'. ובשו"ת קרית חנה סמ"ב הרבה לתמוה במימרא דחצר שיש לו שני פתחים מב' רוחות דלמה לא אמרינן דלא נחשדו ישראל על כך שלא לדון את חבירו לכף זכות. ולמה כבתה אין זקוק לה ולא חיישינן שיאמרו שלא הדליק כלל לב"י בשם ר"נ ורשב"א דאפילו כבתה תיכף בשעת הדלקה. ונדחק בדברים דחויין מעצמן למעיין בגמ' ובסמ"ד הביא תשובת הגרד"ב בן הפ"י דהא בגמ' מייתי לה מהא דפיאה

וע"כ שירדה תורה לסוף דעת כל אדם שרק רע כל היום ולא דמי לכבתה דאיכא דחזי ליה בשעת הדלקה או בלילות אחרות וחברא חברא אית ליה כמו הא דבסכנה מכסהו ע"פ עדים. משא"כ בב' פתחים דאיכא דחלפי בכל הלילות דחנוכה רק בהאי פתחא יעש"ב. ועבשו"ת מהר"י מברונא סי' קל"ב וקל"ח וברוך מרדכי פ"א דברכות בדה"ס ל"ג ב' ודף ל"א ע"א שהאריך. ואמנם לראנ"ח הנ"ל ניחא בפשטות ואין מקום ג"כ לקושיתו מכבתה דלא שייך ג"כ האי חששא לגבי ב' פתחים. ואולם בשבות יעקב ח"ג סמ"ח דאף דכבתה אין זקוק מ"מ צריך להניח עדיין באותו מקום כל זמן ועת הדלקה הנותר מנר חנוכה. ומדחייש לחשדא בחצר שיש לה שני פתחים להצריך ב' נרות והלא יכולין לדון לכף זכות דאף בהא אדליק רק שכבתה. וע"ש שהעיר והא גבי פיאה חיישינן לחשדא דאורייתא משא"כ מצות נר חנוכה דרבנן ואפשר דיותר חיישינן בדרבנן וכמו שעשו חיזוק לדבריהם בכ"מ כו'. ולא זכר מהתו' והפוסקים אי חיישינן כלל למראית עין בדרבנן:

מה שכתב מעלתו בפשטות דודאי מראית עין בעשה דרבנן קיל מאיסורי אכילה דרבנן. וכבר קדמהו במה"ר ערך מראית עין אות י"ו שהקשה על רמ"א דבדרבנן לא חיישינן למראית עין מחצר של ב' פתחים בנר חנוכה דרבנן וכדיליף ר"ש בפרק במה מדליקין מהא דפיאה וע"כ דבמראית עין אין חילוק בין איסור דרבנן לדאורייתא ודוחק לחלק בין מ"מ לל"ת דאדרבא ביטול עשה קיל מל"ת דלא ענשינן כלל רק בעידנא דריתחא והא דעשה דוחה ל"ת הוה גזה"כ וחידוש הוא עכ"ד. ואפשר דחששו יותר למראית עין דרבנן שמבטל העשה כמו דחששו לענין דחייה שלא לבטל העשה אף דקיל מל"ת כיבמות ז' א' וכמ"ש ג"כ בפשיטות בשו"ת בית אפרים חא"ח סו"ס פ"ג בד"ה ועוד נ"ל להוסיף כו' כיון שאין זה רק איסור דרבנן ואתי מצוה דחנוכה דרבנן ודחי לאיסור דרבנן עכ"ל. וע' במג"א סתמ"ו ס"ק ב' מהשל"ה דאתיא עשה דתשביתו דרבנן ודחי ל"ת דרבנן והארכתי בזה בספרי זכ"י לפסחים פ"ח בדה"ס ל"ד ע"ד ושבת קנ"ד ב'. ושוב ראיתי במים חיים שבס' דברי חיים סי' כ"ב דף כ"ו ע"ב וס"ז א' שקדמהו להשואל בקושיותיו והאריך בזה ואולם בתה"ד סצ"ד דהא דילפינן ביבמות קי"ד ב' מקראי דאסור להושיט לקטן דבר איסור אבל מה שאסור רק בעשה ספינן להו בידים דודאי איסור לאו חמיר מאיסור עשה כו' ומ"ש התוי"ש יומא פ"ב א' לענין חינוך קטן רק במ"ע שצריך אזהרה טפי מאיסור לאו שהוא שב ואל תעשה. והובא מזה במג"א ר"ס רס"ט ותע"א ס"ק ז' ותרי"ו ס"ק ב'. ובלקוטי ח"ס סי' י"ג בד"ה ועדיין הניח בצ"ע סתירת פסקי המ"א וכנראה שלא עיין בתה"ד שמחלק בזה לענין חינוך. וע' בתו' מנחות ס"ח סע"א דמשום מצוה

ליקו ולגזור אע"ג דאיכא איסורא דאורייתא אין לגזור ולהחמיר כיון דאיכא לאו. וע' בט"ז סתרל"ח ס"ק ד' ובמג"א סו"ס תל"א דהכא שהוא לאפרושי מאיסורא חמיר טפי לענין הרחקה מבעשה. וכן בשו"ת שאג"א סע"ט בהא דקנסא קניס הואיל ועבר בבל יראה ובל ימצא אבל לא משום עשה דהשבתה דקיל מל"ת ולא מצינו דקניס. ובשו"ת מהר"ם מינץ מאובין חא"ח סו"ס ו' בהגה"ה דלרמב"ן פרשה יתרו בפסוק זכור ושמור את יום השבת כי מדת זכור היא במ"ע והוא היוצא ממדה האהבה כו' ומדת שמור במצות ל"ת ממדת היראה ולכן מ"ע גדולה ממצות ל"ת ודוחה אותה ומפאת זה העונש גדול במצות ל"ת ואין עושין דין כלל במ"ע אלא במורדין. וע"כ דגם לרמב"ן חמיר עבירת ל"ת מבלתי קיום מ"ע ורק בקיומם גדולה העשה שהיא מאהבה ודוחה ללית שהיא מיראה. וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ט' ונכפל להלן סי' קע"ח שהרגיש ג"כ בעיקר החילוק בישוב דרמב"ן. וע"ש עוד בשי' ע"ט שמיישב גם קושית התוספת יו"כ יומא פ"ב דלמה בחייבי עשה לא יהיה ממזר דחייבי עשה דאינו רק לאו הבא מכלל עשה ודאי קיל מח"ל ממש ועפ"ד רמב"ן הנ"ל. ובתויו"כ לא נחית לזה לחלק בין עשה דקום ועשה והניח דרמב"ן בצ"ע דסוגיין דעלמא דעשה קיל מאיסור לאו ושצריך לימוד במי שאחזו בולמס להאכילו איסור לאו ואיסור עשה ולהאחרונים פשוט דכיון דצריך לעבור אזלינן בתר עונשין שהלאו חמור יותר מהעשה שקיומו בשב ואל תעשה. והארכתי בחידושי לרמב"ם פי"ד ממא"ס בדחיית דברי התויו"כ. ומה שהביא ממנחות מ"א ענשיתו אעשה וכבר כתבו האחרונים לחלק בזה דרב קטינא סבר דחובת טלית היא וכמש"ש בתו' דעל עשה גמור ענשינן וע"ש בח"א רש"א ובשו"ת פמ"א ח"א סו"ס כ"ו בד"ה וראיתי דמשם אין ראיה שהיה קודם שעבר לכופו לקיים ולפ"ז י"ל דאף על עשה גמורה שואל אם ענשיתו דבידי שמים דינו חמור מבדיני אדם. וע' בשו"ת חו"י בהשמטות לדף קנ"ה ע"ב בדה"ס ס"ד ע"א בהא דמנחות משא"כ בעשה דרמיא עליה פשיטא דכופין כל זמן שעדיין אפשר לקיימו כו' וע' בס' המדע מהכו"פ על הלכות רבית אות תנ"ד והגהות מרדכי שם ובהשמטות. וביד מלאכי כללי ע' סי' תקט"ו תמה ג"כ על התויו"כ ולא נחית ג"כ לכוונת הרמב"ן וע"ש שתמה על המגלת אסתר שרש רביעי שהמליץ על הבה"ג שמנה לאו דלא תסור מפני חומרו בכל המצות שמוסיף לאו בהן א"כ ימנה גם הציוויים הכוללים כמו קדושים תהיו וחביריו מפני שמוסיף בהן עשה כי הוא חמור מהלאו ככתובות פ"ו בד"א במל"ת אבל במ"ע כו'. והא ההיא בעומד במרדו שאינו עושה כו' אבל העובר על העשה ולא קיימו לא נאמר שום עונש. וכבר מבואר זה בדרמב"ן בעצמו דהעונש במל"ת גדול אבל במ"ע אין עושין דין אלא במורדים עד שיקבל עליו לעשות. וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' ד' לפלפל במ"ש

השפתי חכמים ערש"י משפטים בפסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לעשות כו' מ"ע באזהרה שכל שמירה לאו הוא ולכך עשה דוחה ל"ת שהרי בעשה יש ל"ת ג"כ. ולא זכר מדברי הס' המצות הנ"ל ובדהבה"ג בצוויים הכוללים. ובשו"ת פמ"א ח"א סו"ס נ"ו דהא כל עשה חמור מל"ת דהא בלאו איכא מלקות ובעשה מכין עד שת"נ. ולא העיר כלל מיבמות ז' דל"ת חמיר ובפרש"י דחמיר כיון דאיכא מלקות. וגם דהא דכופין רק קודם שעבר על העשה שיש בידו לתקן שיקיים כפרש"י כתובות פ"ו וכנ"ל. וע' בגופי הלכות כלל שי"ג ובסוף יומא דלאו הניתק לעשה קיל מלאו שיש בו מלקות וע' בתו' מכות י"ג ב' ד"ה ר' יצחק ובמל"מ פ"ה מיס"ת ורמב"ם פ"א מתשובה ה"ב ובשבועות י"ג ב'. וע' במשנת חכמים על הרמב"ם בפתיחה כוללת למנין הלאוין שהביא דרמב"ן וכן בשל"ה דאמ"ע ענשינן טפי בעונש שלמעלה ומחלק דעונש לאו חמור כשכבר עבר בקום ועשה שהרי בלאו גופי' כשעבר בשב וא"ת שהוא בלאו שאין בו מעשה אין לוקין וביומא פ"ה ב' דעשה ולאו הנל"ע שוין לענין כפרה. אבל כשעדיין בידו לקיים עשה חמיר שכופין לקיים ונדחית הל"ת מפניו. והעיר מר"נ פרק לולב הגזול ויו"ד סי' רנ"ז בהג"ה דבמל"ת צריך לבזבז כל ממונו. ולא נמצא מפורש לחלק לעובר בידים דמ"ע שעובר בקום ועשה כמו לאו הבא מכלל עשה נימא דמחוייב לבזבז וע' ביו"ד סרל"ב סי"ב וט"ז ס"ק כ"ו. ולתו' פסחים נ"ט א' ד"ה אתי עשה דאף לעבור עשה בידים לאו חמור מיניה עכת"ד בקצרה. ובשו"ת תרומת יד סי' נ"ג כיוון ג"כ לדמהר"ם מינץ ושו"מ הנ"ל בכונת הרמב"ן והאריך בהסברת הדברים דבקום ועשה שכחה גדול ממקיים בשב וא"ת וכן לגבי עונש כשעובר על הל"ת בקום ועשה שעונשו גדול מהעובר על המ"ע בשב וא"ת. אבל בדחיית עשה לל"ת חביב לפני הקב"ה יותר מי שמקיים המצוה בקום ועשה ואף שעבר על הל"ת בקום ועשה וזהו דקאמר אטו עשה דדוחה ל"ת לאו חמיר היינו העונש של העבירה כשעובר בקום ועשה וכפרש"י דלוקין ועבירת עשה כשמבטלה אינה אלא בשוא"ת ומ"מ לא אזלינן בתר צד העבירה החמור בעונש אלא בתר צד קיום המצוה ושכרה והכ"נ בל"ת שיש בה כרת. וניחא קושית התויו"כ מיומא פ"ה השתא אעשה מכפרת אל"ת מיבעיא ושם פ"ו דבמ"ע ועשה תשובה לא זז עד שמוחלין ומנחות מ"א דאעשה ענשינן רק בעידן ריתחא. ובלאו הבא מכלל עשה אין מאכילין החמור איסור לאו גמור וקיל נמי לענין דיש ממזר מח"ל ולא מחייבי עשה. וממילא היכא שאינו לענין דחיית עשה לל"ת פשוט דל"ת חמיר. ובנחלת יעקב ח"ב בשו"ת נכדו סו"ס א' לא עמד על עיקר המכוון בדרמב"ן והלך למרחוק. גם בשו"ת מהר"י הכהן תנינא בחידושיו להק"ט להלכות ציצית נדחק הרבה וע' בספרי זכ"י ליבמות ז' א' והארכתי עוד הרבה בחידושי ואכמ"ל יותר מענין

לענין אשר כבר נמשכתי הרבה במרוצת הקולמס להעיר מדברי האחרונים המדברים בזה אשר יוכל להיות לתועלת להתלמד במקום אחר ע"פ הנחות שהזכרתי.

ג) **ובעיקר** סברתו מהחילוק בין חשדא למראית עין שילמדו לטעות ממנו כבר האריך בדברי ירמיה פט"ו משבת הלכה ט"ו בד"ה אמנם י"ל עוד טעם במראית עין לטועים שלא יחשדוהו שעשה באיסור ויסברו שמותר ג"כ בשכיר יום. ונראה דאם לחשש חשד דהוה נגד חזקת כשרות דלא היה לחושדו רק כשעושה נגד דרכי בני אדם ואיכא הוכחה שיצא מחזקת כשרותו אבל חשש טועין חיישינן והאריך לפלפל בזה בישוב קושית התו' ע"ג כ"א ע"ב ד"ה אי הכי. וכ"כ בפ"ח מחומ"צ הלכה ו' בדף קע"ה ע"ד שיש טעם חשד שגזרו אף בחדרי חדרים ואף דלא שייך שילמדו ממנו להתיר ויש מראית עין שחששו משום טעות שיסברו שהוא מותר מדלא מיחו בידו וחמיר יותר דהוה ג"כ בכלל דלפני עור ואף דאינו מצוי כ"כ דחשד שייך אף בספק וכט"ז יו"ד סו"ס רמ"ד דאף בב' צדדים להתיר. אבל חשש שיטעו הרואים לא שייך אלא כשנראה ביותר שעשאו באופן האסור יעש"ב. ובפ"א מעירובין הט"ז ובפ"ה מהיו"ס הי"ד. והארכתי בתשובה מכתובות כ"ב באחד אומר מת ואחד אומר לא מת דלכתחלה לא תנשא. ועיקר החילוק דבאין הוכחה טפי לאיסור גם בדאורייתא לא חששו לא משמע כן בשבת כ"ג בנר חנוכה בב' פתחים דחייש לחשדא מפיאה וכנ"ל. ובשו"ת חסד לאברהם חא"ח סכ"א הביא שראה בכת"י מהחו"ד דחשדא ומראית עין המה שני ענינים נפרדים דבדבר שגזרו משום חשדא בצנעא שרי וע"כ דמראית עין היינו בדבר שנראה בעיני העולם לאיסור ברור ולכן גזרו אף בחדרי חדרים וגם ברבים שייך חשדא. משא"כ חשדא רק בדבר שהוא ספק השקול אם עושה באיסור ובפרהסיא ימצאו אנשים שיחשדו בכשרים שעושה איסור ולכן בצנעא מותר שיוכל להיות שיתלה בהיתר וברבים לא חיישינן דלא חשידי. ובחסל"א מפקפק שאין מספיק בכל המקומות הסותרים שאסרו משום מראית עין אף באינו נראה יותר לאיסור וכביצה י"ד ב' דלא ישלחנו בשורה דאסרו אף ברבים דלא חשידי ואינו נראה יותר לאיסור. ולכן הוסיף תבלין דמראית עין היינו שנראה בעיני העולם להיתר ובראותם שפלוני עשאו ילמדו ממנו להתיר ולכן אף ברבים גזרו ואדרבא הרואה יתלה יותר דעבדי בהיתירא ואפילו בחדרי חדרים שאם יודע לשום אדם מזה יפרסם ההיתר. אבל חשדא היינו שיסברו שעושה באופן שאין לו צד היתר ובזה ברבים לא גזרו דלא חשידי לעבור במזיד ויתלה שעושין בדרך היתר וכן בצנעא לא גזרו דודאי לא יעשה מה שמביאו לחשד עובר עבירה רק בפני מי שיודע שיש כאן דרך היתר עכ"ל. ובכבוד הלבנון שנה שלישית גליון י"ז צד רס"ח מהרב דבערלאד כתב כדברים האלה שהובא בחסל"א בשם

החו"ד כלשונו ממש והשיב בזה על קושית השואל בתו' יבמות כ"א ע"א משני חורגין הגדלים בבית שאסורין מפני מראית עין דבזה אין חילוק בין יחיד לרבים וע' בא"ח סי' תקי"ו. וכונתו להא דלא ישלחנו בשורה. אשר רמז בזה להשגת החסל"א מביצה. י"ד וכנ"ל. ועכ"פ בנר חנוכה לא שייך מראית עין שילמדו ממנו שזה היתר. דהיינו רק בדבר שנראה בעיני העולם להיתר אבל בדבר שיסברו שעושה באופן שאין לו צד היתר איכא רק משום חשדא:

ומה שהעיר מעלתו להוכיח דבנר חנוכה איכא חשדא גם לגבי רבים שילמדו ממעשיו ויסברו שהוא היתר למה שצידד בר"ה כ"ד ב' וע"ג מ"ד ב' לחד תירוצא שאני ר"ג דנשיא הוא ושכיחי רבים גביה. וכי ישתנה דין הנשיא לענין נר חנוכה בחצר שיש לו שני פתחים אם הוא מקום מעבר לרבים. פשוט שאינו ענין לכאן דהתם לגבי אנדרטי ובפרט בדמות לבנה שהיה לר"ג להראות בקידוש החודש כזה ראית שנעשה לבודקם בעדותם וממילא שכיח רבים שיודעים מזה וליכא חשדא לגבי הבא לשם שנעשה לשם ע"ג וכמש"ל מראנ"ח בפלוגתא דר"מ ורבנן בפ"ק דע"ג. ולכן הוה נשיא דינו כרבים דלא חשדינן להו דידעי הכל ממילא שאינו נעשה לעבודה. משא"כ בנר חנוכה שמצותה רק משתשקע החמה שכל אחד טרוד במצותו. וגם דלאו כ"ע ידעי שיש לו פתח אחר שהדליק שם וע' בפמ"ג באשל ס"ק ו' מהא דשבת כ"ג א'. דלעלמא לא חיישינן. ולא אשכחן דרבים לא חשידי רק באנדרטי לענין להשהותו דתלינן שלא עברו על לא תעשון ואף למ"א שמצדד באיסור קבולת שדרך לעשות כן לשכור בקבולת אבל בנר חנוכה שהאיסור ברור כשמונע לקיים מצותו ורק לחוש שמא הדליק בפתח אחרת שאין הדבר שקול וכסברת ראנ"ח במים עמוקים סי' ע' וכנ"ל. ונראה דאפילו כשרבים אוכלים ביחד בשר עוף עם חלב שקדים דאף שמוחזקים בכשרות כיון דהאיסור ברור ואינו שקול לתלות בחלב שקדים דלא שכיח כ"כ דצריך להניח בתוכו שקדים כסי' פ"ז ושם סי' ס"ו גבי דם דגים. וכשו"ה מהר"י ברונא סי' ד"ר דאפילו רבים צריכים להשמר מהחשד וראיה מפר"א ומהא דהמגרש פ"ט א' ושם פ"א ע"א בנהרדעא לא מבטלינן קלא וכפרש"י שלא יחשדו את הב"ד שמבטלין קלא. ובשו"ת פאת השדה סי' ל"ו שהובא בסעודת חתונה בשר בהמה עם מעשה בצק כמראה גבינה שעשתה המבשלת מחלבון ביצים שדעתו ליתן בצידו קליפת ביצה כמו בבשר שנתבשל בחלב שקדים דאף שלא נתבשל רק שעלו בקערה אחת על השולחן ומשום מראית עין בדרבנן עש"ב. ולא חקר כלל בתשובתו ממה שהיו רבים דנראה דפשיטא ליה דלא מועיל בכה"ג וכנ"ל:

ומה שהעיר ממגילה כ"ב א' דאין מסיימין בפחות משלשה פסוקים. והרי שמואל גופיה דאמר פוסק וגבי אנדרטי בע"ג מ"ג ב' לא חייש בתרי. ודאי דאינו ענין לכאן מהא דתרי לא חשידי וכמו שמחלק בעצמו דהתם לא שייך רק משום והייתם נקיים שלא יחשדו אותם שעשו איסור דלא שייך ברבים אבל כאן החשש שלא יטעו הנכנסין והיוצאים שמותר לקרות ב' פסוקים ולא משום חשדא שעושה איסור ועדיף לתקן שיפסוק באופן דליכא למיטעי. וע' במ"א סי' קל"ח וע' בט"ז סי' תכ"ג ס"ק א' דכיון דחכמים תקנו כך קלא אית ליה ולא אתי למיטעי ודוגמא גבי מרחץ דאם מפורסם הדבר לא חיישינן למראית עין כו'.

ד) **ומה** שתמה על הש"כ לענין בשר עוף עם חלב שקדים אי חיישינן באיסור דרבנן למראית עין. שלא העיר מאיסור קבלנות בפרהסיא בשבת כא"ח סרמ"ד וכן מרחץ. דהא אף בשכיר יום אינו רק שבות. והוכיח מחולה שאין בו סכנה דחמיר איסור אכילה דרבנן משבות דמותר אפילו מלאכה דאורייתא עי' א"י משא"כ באיסור דרבנן לאכול האיסור בעצמו וכבר הבאתי שעיקר חילוקו מבואר בחסל"א דמראית עין הוא שילמדו להתיר ולא שיחשדו שעושה איסור במזיד ולכן אסרו שלא יבאו להורות היתר שגם בשכיר יום שרי. ובאמת דלרדב"ז דכל איסור דרבנן שרי לחולה שאין בו סכנה אבל לא אכילה ושתיה. אך לתשובת רשב"א והובא בב"י דדוקא להנאת איסור דרבנן שרי לחולה שאין בו סכנה וע' בישועות יעקב א"ח סי' שכ"ח ס"ק ב' ושו"ת רע"א סי' נ"ה. ובתו' ב"ק פי' סוע"ב ד"ה אומר ולרש"י טפי אית למישרי ע"י א"י איסור דאורייתא מאיסור דרבנן ע"י ישראל וכדמסיק ולא שני בין שבות דמעשה ומלבד דאף דרוב אחרונים סתמו כפשטות דהרמב"ם רפ"ו משבת מ"מ להיראים דהא דאמירה לא"י שבות כשאינה מלאכת ישראל והא דכותבין אונו בשבת בדיו ונייר של א"י ואף שהט"ז סרמ"ג ס"ק ו' לא הבין כן בהסמ"ג (וע"ל סי' פ"ב אות א'). ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' נ"ו הביא דברי השואל לצדד דקבלנות דאסור רק משום מראית עין יש להתיר בצנעא. ומלבד שדבריו דחויין מעצמן וכמבואר שם בתשובה. אבל לא נחית לחקירת החסד לאברהם הנ"ל דבמראית עין כה"ג שיטעו הרואים שזה היתר ושמותר גם בשכיר יום. דנכרי אדעתא דנפשי' עביד להרויח וממילא אסור גם בדרבנן דיותר יש לחוש בכה"ג לזלזל באיסור במה דקיל לאינשי וכסוטה ז' ח' היא הנותנת כו' וע' במל"מ פ"א מהיו"ט הי"ז. ובשו"ת נחלה לישראל סי' נ"ב אות ו'. וביותר במ"ש דהכ"נ באמירה לא"י מע"ש לכ"ע הוה דרבנן. וזה שלא בדקדוק דלהסוברים דאמירה לא"י בשבת במלאכתו של ישראל מדאורייתא ולאסור עשיית מלאכה ע"י א"י בשבת מקרא דכל מלאכה לא יעשה ואפילו ע"י אחרים ודאי

דאין חילוק בזה באמירה מע"ש אם היא מלאכה של ישראל כיון שמחוייב למחות בו גם כשיעשה הא"י מעצמו בשלו לסברת היראים ואפילו להשכירו או להשאילו בהמתו כדי שיעשה בה מלאכה בשבת אסור שאדם מצווה על שביתת בהמתו וכא"ח סרמ"ו ס"ג. אבל לא הוצרך כלל לשיטת התו' דאיסור דרבנן מותר בצנעא. ובשו"ת יהודה יעלה דחה דבריו מדעות החולקים דגם באיסור דרבנן איתא להא דבחדרי חדרים וכר"נ פ"ק דביצה בסוגיא דאין מוליכין סולם לשובך וכן משמע מדרז"ה סו"פ במה אשה והש"ג בפרק חביות דלא ניחא להו לחלק בהני. וכן דהש"ך ביו"ד סי' ק"נ וכן מהירו' דמקשה על רב ממשנה דחולין מ"א ואף דבמקום מדרון סמוך לגומא רק מדרבנן אסור ומצד זה היה ליישב דבריו גם לדעות החולקים לפמ"ש במה"ר ערך מראית עין אות י"ד דדוקא בשבת אסרינן בחדרי חדרים מפני מראית עין אבל לעשות דבר בע"ש שיגרום עשיית הדבר בחדרי חדרים בשבת דבע"ש. ליכא איסור כלל כיון שעכשיו מותר רק שראוי לסלק מעליו שלא יהיה עליו חשד בשבת. ובחדרי חדרים דליכא חשד מותר. ובזה מסולק קושית הט"ז בא"ח סו"ס רמ"ג יע"ש באורך קצת. וגם בעיקר הדין שכתבו התו' בכתובות ס' ובמ"ק ח' א' וחולין מ"א סוע"א ורא"ש בפרק חביות ובסי' של"ו דבאיסור דרבנן לא אמרינן בחדרי חדרים אסור ובט"ז סי' ש"א ס"ק כ"ח וסרמ"ג סוס"ק ג'. וע' במ"א סש"א ס"ק נ"ו ובתפארת ישראל לכתובות פ"ב משנה י' אות ו' שהאריך ובפמ"ג יו"ד סו"ס ס"ו אי באיסור דרבנן שייך נמי משום מראית עין והיינו אי אסור בחדרי חדרים היכא דליכא מראית עין וע' במה"ר בערך מראית עין אות ז' מה שהעיר בזה. ועכ"פ בעיקר הענין צדקו דברי היהודה יעלה בפשיטות בעובדא דידיה דגם בלא מראית עין אסור כה"ג מדינא ומכש"כ בנידון שלו דלאו צנעא ממש הוא דקולו יוצא מכה בפטיש ונשמע ברחובות ועכ"פ לקרובים הדרים שם ולעוברים ושבים כו' יעש"ב. וע' בפ"י ר"פ המביא כדי יין לא יביאנו בסל כו' במ"ש התו' לחלק משום דבשבת אינו יכול להוציא לחוץ משא"כ ביו"ט דרואין אותו. דא"כ תיקשי לרב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בח"ח אסור. וע"ש בצל"ח שהרגיש ג"כ בזה ומחלק דבדבר דלא משכחת בחוץ כלל כגון הוצאה לחוץ בשבת שבלאו הכי אסור משום הוצאה מש"ה אינו אסור בחדרי חדרים. ואולם להרמב"ם בפ"ה מהיו"ט דמשום שמחת יו"ט התירו בחדרי חדרים וע"ש בהה"מ. וע' בפ"י שם ט' א' בד"ה לימא רב ובמה"ר בערכו אות י"ט:

ובעיקר דברי מעלתו מבנין קבולת שלא הזכיר הש"ך לענין מראית עין בדרבנן וכמו בבשר עוף בחלב שקדים משום מראית עין מהבאים לשם וע"כ דחיישינן למ"ע בדרבנן ומיהו מזה אין הוכחה דהא דאסור לפסוק על מלאכת ישראל בפרהסיא שיחשדוהו

ששכרו לימים והוה רגלים לדבר לאיסור דבבנין בית רגילות לשכור מדי יום ביומו והרואה אינו אומר דקבלנותו עביד וכתו' בע"ג כ"א ע"ב ד"ה איסורא. וממילא יש לחוש יותר לחשדא גם בדרבנן כיון דמוכח טפי דעביד איסורא דחששו להתרחק בכה"ג מחשדא גם בדרבנן. וכן החילוק בין שדה למרחץ דבסתם מרחץ לאריסותא קיימא. וע' בט"ז א"ח סרמ"ד ס"ק ב' שמחלק דבשדה יש ב' דרכים להיתר אזלינן לקולא משא"כ בבית דהמה שקולין יש להחמיר אפילו בקבלנות. ובתו' ביצה י"ב ע"ב ד"ה אין בין דאם אין למדין לאכול אצלו לא יתנם אפילו יבא הכהן לביתו כו' ויסברו העולם שהוא תרם אותו ביו"ט ולכך הוא אוכל בביתו. וע' בתפארת ישראל בפ"ח דחולין משנה א' דדוקא כשהפעולה מצוי לאיסור טפי מלהיתר שישמעו הקונים קול הזוג בהא דלא תצא בהמה בזוג שבצוארה שיחשבוהו שמוליכה למכרה כא"ח סש"ה סעיף י"א וע"ש בחולין פ"ב מ"י מששב. וע' בשו"ת אורין תליתאי סי' צ"ה שתמה ג"כ על הט"ז א"ח סו"ס רמ"ג במ"ש מהרא"ש דרק בחדרי חדרים לא חיישינן בדרבנן ולא הביא מדרמ"א דבדרבנן לא חיישינן למראית עין. והקשה ג"כ מע"ג כ"א דחששו למראית עין בדרבנן שמא יאמרו שכיר יום הוא דהוה רק שבות וע"ש ליישב להמחא"פ בשוכר פועלים דידו כיד בעה"ב יש שליחות יעש"ב:

סימן פו

מוש"ק עחה"ס תרנ"א להרב ר' אלי' דוד ראבינאוויץ אבד"ק פאנוויעז. נידון שאלתו מבנין הבית בקבלנות ע"י נכרי בשבת ויו"ט וכפי שכותב שהשואל י"ש ורק שאין בכחו למחות בידם שלא לבנות בשבת ויו"ט מחמת שלא התנה מתחלה שלא יבנו בשבת ויו"ט ושואר לדעת מנהגי בזה:

הנה זה איזה שנים שהיו איזה יחידים שהיו רוצים לפרוץ גדר והשתדלתי שיפצו אותם בעבור שבתות השנה אם לא ימצאו מקום לבנות אצל א"י אחר ועל הרוב נזהרו מעצמם שלא לבנות בשבת ויו"ט רק שהתנו מקודם שלא יעשו מלאכתם בשבת או ששכרו פועלים ישראלים לבנות. ובכלל אין דעתי נוחה לבוא במכתבים בענינים אלו אשר כדי למהר לגמור הבנין יעשו מעשה לשכור מתחלה בסתם ואח"כ יבאו בשאלה לבקש היתרים. וע' בס"ח אות שמ"א. ולעיקר הדין דעת הנוב"י קמא חא"ח סי' י"ב להקל בעירו אפילו בשבת ויו"ט כיון דנהיגי שם לשכור בנאים בקבולת והוה בית כמו שדה כיון דארעא לאריסי קיימי ונהיגי עלמא בהכי ליכא חשדא דיאמרו שהם שכירי יום ואפילו במרחץ להשו"ע סרמ"ג ס"ב דשרי היכא דהמנהג באריסות ואף דאיכא חשדא דאורחים

כסרמ"ד בהג"ה. מ"מ בנידון דידיה שהבית היה עומד על המצר בין רחוב יהודים וא"י וכל סביבותיו בתי א"י וא"כ האורחים הבאים אינם יודעים שהיא מלאכת ישראל וכו'. ובשו"ת מנחת עני חא"ח סי' ה' צירף היתר דרוב הבונים דהתם בקבולת כו' באחד שקנה בית ועוד לא החזיק בה וכמ"א סי' רמ"ג ס"ק ג' דאף בקנה כל דלא ישב בה לא נקרא שמו עליו ושרי. וכבר הובא כזה מהשואל בתשובה מאהבה ח"ב סי' רל"ח בהיתר השני כיון שאותו הבית לא נקרא שם הישראל עליו ואף עכשיו אין ישראל דר בתוכו ולא קנאו לחלוטין רק שכרו בתנאי הידוע וא"כ הישראל אינו רק שליח הנכרי ששכר את הפועלים בקבלנות. וכתב דגם היתר זה אין בו ממש וכי במקום שנודע שישראל שכר בית מנכרי מותר לבנות בו הא נקרא על שמו כל ימי השכירות ובשלו הוא בונה להנאתו ואפילו להסוברים דלא אמרינן שכירות ליומא ממכר אלא לענין אונאה ומכש"כ בנידון שאלתו שהנכרי אינו יכול לסלקו עכ"ל. והנה לא הזכיר דהמ"א ס"ק ג' דאפילו בקנה מותר להשכירם לא"י כיון שלא ישב בה עדיין. ובשו"ת כתב סופר חא"ח סי' מ"ב האריך דקנה כל שהיא שלו אף שלא ישב בה אסור דהא מרחץ במתני' דומיא דבית ושדה דאיירי תחלה יע"ש באורך. ובשו"ת מנחת עני הנ"ל מסיים דמשום בעתותא דשבת העדיף עוד בכחא דהיתירא שימכור הבנינים לא"י בהערמה דמהני בדרבנן ולהמק"ח סתמ"ב דאפילו בדאורייתא ובפרט בנידון דידן שעיקר מה שנקרא שמו עליו ע"י שטר ערכאות א"כ יעשה ג"כ שטר כנימוס ובפירסום ויקנה לו בכתומ"ס כל הקאנטראקט שעשה עם הבנאים והא דגזרו מכירה אטו שכירות ושאלה היינו במידי דאורייתא כשביתת בהמתו דהא לא קתני רק לא ישכיר מרחץ כו' ואפילו בבהמה גסה כתב בש"ע יו"ד ועכשיו נהגו היתר בכל ובש"ך דהוא מידי דלא שכיח שאין רגילין לקנות בהמה כדי להשכירה. והעלה שאין למחות ביד הבנאים כיון דעבדי מדעתא דנפשייהו ובאופן שימסור לא"י בשטר בפירסום וגם שלא יעמוד על הבנין ביום השבת הוא או אחד מבני ביתו עכ"ל. ואף שצירוף היתר זה בהערמת שטר מכירה הוא רפוי מאד במכירת בית דהוה הערמה דמוכח וגילוי דעת שעושה כן רק להפקיע איסור שבת ולא דמי למכירת חמץ דלא הוה גילוי דעת שעושה כן להערים שלולא המכירה היה מחוייב לבערו לגמרי או במכירת בכור שלא יצטרך להטפל בו (וע' לעיל בסי' פ' בד"ה ואינו, ענין כו' ובסו"ס פ"ב מש"ש באריכות). ובשו"ת טוטו"ד תליתאה סו"ס קכ"א מתרעם הרבה על מי שהורה היתר במכירת הבתים והקרקעות לנכרים דמה דגוף המלאכה של תורה כמו דאמירה לנכרי אסור משום שבות כך הוה שבות לעשות ע"י נכרי בדרך מכירה וכמו בדרך שליחות וגם כיון דהוה פרהסיא ומלאכת מחובר ובפרט במה שאין דרכו בכך כמו במרחץ דאסור

ובפרט דהבעלים עומדין ורואים וע"ש עוד בזה. וגם במכירת בהמה כתב הב"י ובש"ע סו"ס רמ"ו ויכתוב כן בערכאותיהם ולפרסומי מלתא וכמש"ש במ"א. ובח"ס חא"ח סי' ס' בצירוף צדדי היתר ודר"ת שמתיר קבלנות בבנין ודעת בעה"ת המובא בטוש"ע א"ח סשל"ד להתיר טלטול מוקצה משום פסידא ובשו"ת רמ"ץ חאו"ח סי' י"ז האריך בצדדי היתר בבתי החומות שנשרפו לבנות הגגין בשבת ויו"ט ע"י קבלנות שהיה גם חשש סכנה שלא יפלו החומות וכשבת מ"ב שהתירו לכבות גחלים של מתכות וטלטול קוץ בר"ה שלא יזיקו. וכתב ג"כ שאין דעתו נוחה במ"ש השואל לעשות סניף להיתירא ע"י מכירה לנכרי שעי"ז יבא לידי מכשול שיסמכו על זה לבנות אף ע"י שכיר יום. והמורה היתר במכירה לא טוב הורה דלא שמעט היתר במכירה דהוה הערמה מפורסמת וכטוש"ע ח"מ סר"ז לענין גילוי דעת שיש חילוק בין קרקעות למלטלטלין יע"ש באריכות. וע' בשו"ת אגודת אזוב המדברי חא"ח סוסי' י"א ובשו"ת אורין תליתאי סו"ס ק"ס. ובס' החיים הביא קצת סניף להכריז ולכתוב בטבלא במקום פרסום לרבים שנעשה בקבולת גמור וצירף ג"כ דנכרי מיפעי פעי ויתפרסם שנעשה בהיתר. גם בשו"ת ברכת יוסף חא"ח סי' ו' צירף סניפין אלו לעובדא דידיה שהיה מקום להתיר מעיקר הדין ואינו ענין לכאן. והרי הב"י סרמ"ד שבתשובה אשכנזית חייש גם במקום שנוהגין בקבולת לחשש אורחים. ולא עלה על דעתו להקל מטעם הכרזה בכל בהכ"נ או גם במקום שאין נוהגין בקבולת ע"פ הכרזה שזה בנה בקבולת:

סימן פז

ג' אייר תרל"ח להרב דפאלאנגען רגמ"כ:

בדבר שאלתו במכתבו מבנין בהכ"נ שכל בנין הכתלים נעשה ע"י שכיר שבוע שלא ידעו שאין היתר בכה"ג וגמר הבנין נעשה בשכירת א"י בקבלנות אם להחמיר שלא ליכנס לבהכ"נ שנבנה באיסור. וכתב אף דלא שייך זה לגבי בני העיר רק על המשגיחים מבהמ"ד שהוטל כל העבודה עליהם בבחירת העדה עכ"ל. ודבריו נכתבו אגב שיטפא בלי עיון במקומו בא"ח סרמ"ד ס"ג וכמש"ש בב"י וט"ז ס"ק ג' מהא דמו"ק דאיקלע כו' ולא עלו בגויה כו' וע"כ דלהחמיר ליכנס בבית שנבנה באיסור הוא על כל אדם. וע"ש במ"א וט"ז דבקבלנות יש לסמוך על ר"ת ומותר בדיעבד וע"ש במ"א ס"ק י"א דמ"ש המחבר נכון להחמיר שלא יכנסו בו אפילו אחרים כו' וע' בשו"מ תנינא ח"ב סי' י"ב להתיר בספק קבולת וגם דלא קנסו בנו אחריו ובא"ר מקיל במכרו לא"י ודעתו דאף במכרו לישראל מותר. ובשו"ת אמרי נועם סי' ו' דלשון המחבר דנכון להחמיר משמע

שאין זה כשאר איסורים שהמורה אוסר בהחלט אלא יאמר אם בעל נפש אתה נכון לך להחמיר כמ"ש ג"כ הט"ז בסרמ"ד וסי' תקמ"ג ולא משכחת בשום ענין שיאסר הבנין מדינא בדיעבד והני אמוראי הוא שהחמירו על עצמן יע"ש. ועכ"פ עיקר החומרא בנבנה באיסור רק משום קנסא דלא ליהנו מעשיהם ובפרט למי שנבנה הבית בשבילם וכיו"ד סצ"ט דכל היכי דקנסינן לדידיה שלא יועילו מעשיו ה"ה דקנסינן למי שנעשה בשבילו ומה גם שידעו כל אנשי העיר מזה ולא מיחו:

והנה מה שהביא שהנוב"י התיר בפראג בבנין בקבלנות שרובם נהגו כך. ולא נתברר לו במקומו אם הרוב נוהגין כן לבנות בקבלנות. וכנראה ממכתבו לא ראה רק בשערי תשובה שהביאו. אבל למעיין בנוב"י קמא חא"ח סי' י"ב שהיה הענין מהשאלה בחוה"מ ואסר במוחלט וכשהגידו לו כל האמתלאות והדחק הגדול ואולי דמיקרי דבר האבד שאח"כ ילקחו כל הבע"מ לבנין המבצר ושבני העיר יודעים במנהגם שכל הגגים נעשים בקבולת ולאורחים הבאים ליכא למיחש שהבית וכל סביבותיו בתי נכרים ולא ידעו שהיא מלאכת ישראל ויש להתיר לצדד בחוה"מ ושלא יעמוד שום יהודי ע"ג הבעלי מלאכה ובאופן שיסכימו שנים או שלשה מבדה"ג מו"ש. ובנידון דידן ליכא לכל הטעמים. ובתשובה מאהבה ח"ב תשובה רל"ח שגם הנוב"י לא מלאו לבו להתיר בחה"מ בבנין הגג אחר כל צדדי ההיתר ומכש"כ בשבת שלכמה גדולי ראשונים שמלאכת ישראל ע"י א"י הוא דאורייתא. ובשו"ת מהר"י הלוי אחי הט"ז בסי' י' האריך להחמיר דבבנין בתים אף אם רגילין באיזה עיר דוקא בקבלנות ע"י א"י אסור בשבת. וע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ל"ח וע"ש עוד בסכ"ט. ובשאילת יעבץ ח"ב סי' ס' במה שהעתיק תשובת בעל כנסת יחזקאל ומה שפקפק בפסק זה לאחר פטירתו וכל זה כבר נתבאר בנוב"י תנינא הנ"ל שאין שום חשש. ורק מצד שהקים לו עסק פאבריק עצום סמוך לנהר עלב. ואם כי גם בפסק ההיתר נאמר וק"ו שעושה הא"י בביתו. וע' בשו"ת דברי יוסף סי' ט' שהעלה ג"כ להתיר בכה"ג כיון שהבית שעושים מלאכת העיבוד היא דירה בפני עצמה ואין שם בני ביתו שיחשדוהו ולדעתו לא אסרו בצנעא אף במלאכת תלוש בביתו של ישראל. וע' בשו"ת מים רבים חא"ח סט"ו עד סי' י"ח מה שנתוכח אתו בזה. וע' בשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' ט' וי' בענין הפאבריקין שהאריך בזה. וע' בתשובה מאהבה ח"א סע"ג. והנה בשאילת יעב"ץ הנ"ל מעדותו בעצמו נראה שגם הג"ר יונתן זצ"ל גם הוא נתן היתר על זה ואחריו גם הגרי"צ הורוויץ לא מיחה בו. וע"ש עוד בסי' ס"א שמסיים בברכה השגורה בפיו שלא עשני אב"ד לעם הזה ושאין בידו למחות. וכ"כ במליצה זו בסי' קנ"ג וקס"ח. ואם כי כפי הספור אולי הפריז להקל בעצמו יותר ממה שהתירו לו או שהפריזו לפניו

בספור פרטי הענין. ואיך שיהיה לא ראינו שום חדשות בתשובתו בזה. [והחובה להעיר לב המדפיסים בבואם לעסוק בהדפסת ספרו מחדש אשר ראוי להם להשגיח על כל דברי קטטה וקנטור שבספרו נגד הרבנים שבעירו וכנודע דרכו בכל חבוריו ולהשמיטם לגמרי אשר לא לבד על כבוד תורתם אני חרד כי לא יזיז אותם ממקומם כחוט השערה ורק שהיה להם לחוש בהדפסת חבוריו על כבודו של המחבר אשר די לפניו מה שכתב בעת ריתחא בהדפסה הראשונה בחייו אשר מסתמא נתחרט על זה וכברכות י"ט א' אם ראית ת"ח כו' ובפרט בהיותם כולם במקום שאין בו לא קנאה ולא שנאה ותחרות וכמאמרם שם י"ז א' ומה יוסיפו עוד להביא עליהם תרעומות המחבר אשר יקצוף על קולם להזכיר ראשונות ואשר שנאתם גם קנאתם כבר אבדה]:

ומה שהעיר על הנוב"י דכיון דרובם נוהגין בקבולת והרי גם בשקולין יש לתלות בהיתר כע"ג י"א ב' אם יכול להלך בה למקום אחר מותר. ורואה אני שנמשך בזה ממה שראה בבאורי לרות בסוף הפתיחה בשם ראנ"ח שלמד מזה דאין לחוש בכה"ג מפני הרואים. ויותר היה לו להעיר מפהמ"ש לרמב"ם פ"א דאבות על משנת הוה דן את כל אדם לכף זכות שאפילו במציאות רחוקה. ולא היה לו להסב לחקירת הנוב"י והיה לו לשאול על הש"ע סרמ"ג ס"ב דאם דרך רוב אנשי העיר להשכיר כו' דלא סגי בשקולין. אבל אינו ענין לזה הא פלוגתא דר"מ וחכמים דע"ג כיון דהכא הפעולה בעצמה ע"י א"י אסור בשבת במלאכת ישראל ורק לתלות שעשה הפעולה בהיתר בקבולת וכמו שהארכתי מכבר בתשובה בישוב קושית המג"א סרמ"ד ס"ק ח' (ע' לעיל סי' פ"ה אות א' בד"ה ואני רגיל). ובלאו הכי העלה בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סכ"א דבקבולת אין החשש משום חשדא רק משום מראית עין שיסברו מזה שגם בשכיר יום מותר וכביצה י"ד ע"ב (וע"ש בתשובתי באות ב" שהארכתי):

ומ"ש עוד מנדרים ס"ב ע"ב גבי רב אשי דזבין אבא לבי נורא ולא חש משום לפני עור כיון דרוב עצים להסקה. ואינו ענין לכאן לענין חשדא אף דלאיסור לפני עור אין להחזיק מספק שידליקו באותן עציס דוקא לע"ג וכמש"ש בתו' ורא"ש ושמ"ק דאף בדליכא רובא תלינן בספק להיתירא וכע"ג ט"ו סוע"א אימור לשחיטה זבנה. ורב אשי גופיה דמסיק שם כל היכא דאיכא למיתלי תלינן ואע"ג דמצווה. וע' בשו"ת בית שלמה א"ח ח"א סל"ח וע' בחידושי רשב"א לגיטין ס"א במתני' משאלת אשה לחברתה דהכ"נ איכא למיתלי בטהור וע' ר"ש סופ"ה דשביעית מירו'. ומש"ש בתו' סוע"ב ד"ה רהיט כו' דבישראל החשוד לא תלינן שכך ימכור לזה כמו לזה ואף דלעיל סוד"ה רבה כתבו דליכא למיתלי התם כ"כ בשחיטה דרובא לרדיא זבניה. י"ל כמש"ש בר"נ וריטב"א דכי תלינן ה"מ במידי דאפשר

דבשעת המקח הוברר דלהיתירא בעיא לה כגון הרוצה בהמה בשחיטה ובחדושי רמב"ן כתב ע"ד רב האי בס' המק"ח שאם הנכרי לוקח אותה אלא כדי לשחיטה מותר ואין דבריו ברורים אלא בסתם אינשי אסור דמסתמא לרדיא זביני וכי זבין ר"ה לטבח זבין כיון דזבין לנכסתא לא אזלינן בתר רובא דעלמא דלרדיא. ומפורש דלא כמו שהבין הט"ז ביו"ד סי' קנ"א ס"ק ו' בכונת הרמב"ן שהביא בקצרה הרא"ש והטור דלעולם אזלינן בתר דידיה דאדרבא מפורש בחידושי רמב"ן כמ"ש הפרישה דדוקא לטבח. וגם לא כמ"ש רי"ו נתיב י"ו חלק ו' שהעתיק בשם רמב"ן להיפך דבאדם שאין ידוע תולין להקל. ולרמב"ם הלכות שבת פרק כ' ה"ד ושוחט אותה בפניו ולא ימכור סתם כו'. ונראה שמפרש הא דר"ה אימור לשחיטה זבנה שהוא במקום ודאי כחולין נ"ג ע"ש בר"נ ותו' בכורות ל"ה א' ד"ה איכא דאמרי. ובזה נדחה ג"כ מ"ש התו' ע"ג י"ז בע"א ד"ה אבל האי לאו דוקא האי דהא בסתם שוורים גופייהו אמרינן אימור לשחיטה כו':

ובלאו הכי יעויין ביד מלאכי כללי ה"ל אות שס"א שהקשה בנדרים ס"ב דמה פריך רבינא לרב אשי והא מסקינן בפ"ק דע"ג דהא דאסור להושיט משום לפני עור מיירי דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל דודאי דוחק לומר שלא היה להם בכל הישוב רק אותו יער דרב אשי ואינני רואה מקום לקושיתו למה שהביא בעצמו להלן באות שס"ג מפר"ח א"ח סתצ"ו בכללי מנהגי איסור כלל כ"ג ומשפטי שמואל סי' קל"ד דלאו דוקא בהאי גוונא שאינו יכול ליטלו מעצמו בשום אופן אלא כל שאין האיסור מזומן לפניו והוא מביאו לביתו ומזמין לפניו האיסור כדקאי בתרי עברי דנהרא חשבינן ליה וע' בשו"ת חו"י סי' קפ"ה נפ"מ דאית ליה בהמה לדידיה וכו' ומשמע דאי אית ליה לדידיה אסור משום לפני עור אע"פ דמצי לקנות מאחרים ומשום דצריך לטרוח אחריה יע"ש באורך. וע' עוד ביד מלאכי להלן אות שס"ז שנסתפק היכא דהנזיר לא שתה אותו כוס של יין והב"נ לא אכל אותו אבר מן החי שהושיט לו אי נימא כיון דסוף סוף הוא נתן המכשול לפניהם עובר בלאו דלפני עור דאנתינת מכשול קפיד רחמנא אף דלא נכשלו בו והביא ראיה מקידושין ל"ב א' דפריך ארב הונא ודלמא רתח וקעבר משום לפני עור. ודחה דכונת המקשה נמי דמשום האי חששא שמא יבא לידי מכשול קא עבר אביו השתא בשעת קריעה כיון שנתן לחבירו המכשול ומשום דלא ידעינן מאי מכשול איכא לקרוע שיראי לפני בנו מפרש למלתיה דהמכשול דלמא קאמר לאבוהי מידי בריתחיה. וניחא אידך סוגיא דמ"ק י"ז א' דמכה לבנו גדול דעובר אע"ג דאפשר דבריה לא ירתח ולא יחטא יעש"ב ובשו"ת ברכת משה סכ"א אות י'. ועכ"פ מבואר דאף בספק אם יבא כלל לידי איסור עובר מי שמושיט לו האיסור ומכש"כ כשמזמין

לו האיסור ומשתמש בו וכנ"ל. ולכן משני שפיר כיון דרוב עצים להסקה נינהו דתלינן דשקלינהו להיתירא להסקה. וא"צ למה שנדחק היד מלאכי דמדקאמר והאיכא לפני עור היינו איסור דרבנן וכתו' ורא"ש ור"נ רפ"ק דשבת דהיכא שהנזיר עצמו יכול ליטלם מ"מ איסורא דרבנן איכא. והשיב לו רב אשי דלא אסרו אף ביכול ליטלו מעצמו רק משום דמושיט ליה איסורא להדיא אבל הכא דרוב עצים להסקה אית לן למיתלי טפי בהיתירא. ולא הוצרך לזה דכאן שהזמין לו האיסור י"ל דעבר מדאורייתא אלפני עור ובפרט דליכא רובא דלהסקה דמשעה שמושיט לו עובר אף בספק וכנ"ל. וגם דבתו' קידושין נ"ו א' ד"ה אבל כתבו בפשטות דמאי לפני עור לת"מ איכא הכא דאם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר וע"כ דס"ל דאפילו איסור דרבנן ליכא וגם נראה דלא סבירא להו לחלק להיכי שהזמין לו האיסור ומביאו לביתו.

והנה בשנת תרנ"ו כ"ד אדר נשאלתי מאדעסא מהרב המ"ץ ר' יהושע בריסקין מחבר תו יהושע באחד שהוכרח לקבל השגחת הנהגת בית המסחור מאחד אשר בית מסחרו פתוח גם ביום השבת לעשות צרכי המסחור בכתיבה וחתימה וקבלת המעות ובדעפעש' וצריך ליתן לו כח הדאוויערינעס מע"ש ושאם לא יעשה מסחר השותפות עמו לא יוכל לעשות החילול שבת. והשואל כתב לצדד דאף כדקא בתרי עברי דנהרא מ"מ שמא לא יזדמן ביום השבת צרכי חילול שבת. וכבר נתבאר ממ"ש למעלה שאין בזה שום צד היתר בכה"ג. ובפרט לפמש"ל מהיד מלאכי דאנתינת מכשול קפיד רחמנא אף שלא נכשל בו. וכן מצאתי אח"כ בס' עין יצחק שנדפס לאחר זמן רב שכתבתי התשובה הנ"ל ושנשאל ג"כ שאלה כזאת ושהעיר ג"כ מדהט"ז ר"ס קנ"א ס"ק א' מהא דנדרים ס"ב אשר כל מעיין בדברי יראה סתירת דבריו ובפרט מ"ש בסוף תשובתו לצדד בדברים דחויין מעצמן למתבונן קצת בזה אשר לא רציתי לבוא באריכות דברים בזה מענין לענין וכאשר יראה כל מעיין בצדק]:

סימן פח

א' ח' תמוז תרנ"ב. להרב ר' מאיר לערגער מחבר הר הכרמל החדשות רב לחברת ב"י בלאנדען:

בדבר שאלתו במכתבו על איזה ענינים שרוצים המתחדשים לבטל בקהלתו הנני להפיק חפצו להשיב לו על הסדר. א) בענין אמירת במה מדליקין שמנהגינו לאמרו קודם תפלת ערבית בליל שבת שרוצים לבטל מנהג אמירתו. וכפי הנראה שנמשכו במה שראו במקור מנהגים מר' יוסף פיגקל שטיין שנדפס בשנת תרל"ד בווארשא וכפה"נ בהקדמתו

שהדפסתו הראשונה בשנת תרי"א [ואשר בזכרוני שנמצאו מאמרים על אודותיו במ"ע המגיד בהצופה כמדומה בשנת תרי"ט שאחד קרא מלא אחרי המחבר שגם הוא חיבר ס' כדמותו וכצלמו ואשר מחברתו היה מונח ג"כ אצלו זמן רב. והתנצלותם בעדו שאפשר שהיה עוסק ג"כ מקודם בעסק סידורו ושביקש להשאיל לו מחברתו שחיבר גם הוא על ענינים אלו. אבל לא ראיתי המחברת ממחבר הראשון שטען שלקח ממנו ולשפוט עליהם למראה עיני]. ושם (בסי' ט"ו) דבמקום שאומרים לקצר יש לבטל מנהג אמירת במה מדליקין מצד שאין אנו מדליקין בשמנים ופתילות הללו שמנו חכמים לאיסור וכמ"ש המג"א (סי' ע"ר) במה שאין חוששין לומר קודם כדי שידעו במה מדליקין לפי שלא נהגו להדליק בהם גם בחול:

ואולם המג"א לא כתבו רק לענין האומרים אותו לאחר קבלת שבת. ומ"מ אין למנוע מלאמרו ואף כשבטל הטעם וכמו לענין ברכת מעין ז' וכט"ז (סי' רס"ח ס"ק ח') דלגבי דידן א"צ כלל לומר אותה אפילו בבהכ"נ קבוע וכמ"ש הטור. אלא משום דכבר תקנוה במקום סכנה שהיו הבהכ"נ שלהם בשדות עדיין עושין כן וככל דבר שבמנין. והכ"נ לענין תיקון אמירת במה מדליקין שאין חילוק בזה. ואף שלענין הדלקת הנפט שהנפט שלנו מזוקק לא הוה בכלל דבר שבמנין שלא היה בכלל הגזירה וכמו שהאריך בשו"מ תנינא (ע' בתשובתי להלן (סי' צ"ב וסו"ס צ"ד). ובפרט למה שסיים המג"א דמה שאומרים אותו כמ"ש במנהגי מהרא"ק שאם איחר לבוא לבהכ"נ מסיים תפלתו בעת שהצבור אומרים אותו. והמחבר בעצמו הרגיש בסוף דבריו מהא דמנהגי מהרא"ק. (וכמו בברכת מעין שבע ואף שבטל הטעם כיון שבהכ"נ שלנו בעיר) ופוטר עצמו בפטומי מלין משום דבבמה מדליקין לענין הדלקת השמנים האסורין יש מלות זרות שאין הכל מבינים אותם ולפי דבריו לא היה מועיל כלל התקנה מאמירתו גם בהתחלת התקנה. ומה שהקשה דלטעם מהרא"ק משום המאחרין דמשום הכי אין אומרים אותו בשבת חוה"מ ומה יענה ביו"ט שחל בשבת דעושין מלאכה בע"ש ויש לחוש לאיחור ואפ"ה אין אומרים אותו. ולא עיין במנהגי מהרא"ק שכתב יו"ט בשבת אין אומר במה מדליקין גזירה משום יו"ט שחל בע"ש דאין מעשרין ומערבין בעיו"ט. ולמעיין במנהגי מהרי"ל הלכות סוכה שהביאו וכתב ונ"ל משום זה אין להניח מלומר שלא תחלוק לשאר שבתות. והרי תיקון תפלה כך היא דפריך בירושלמי והרי אסור לשאול צרכיו בשבת ומשני טופס ברכות כך הוא ועוד ברכת מעין שבע תוכיח שלא נתקנה אלא משום עם שבשדות. ועוד הרי בשאר ימות השנה כשיאמר במה מדליקין כבר חל השבת ואסור לעשר ולערב אפ"ה אמרינן וכו' והכי נהגינן דוקא כי חל יו"ט בע"ש לא אמרינן אותו

וכי חל יו"ט בשבת אומרין עכ"ל וע"ש באורך עוד טעמים. ומ"ש עוד במקור מנהגים דלדידן שאין מעשרין כלל ממילא שא"צ לאומרם אפילו בשאר ימות השנה ואפילו שאלת ערבתם לא שייך לדידן דאין מערבין בכל ע"ש. והמה דברים מבהילים להעיד שאין מערבין כלל עירובי חצירות. והטור הביא בשם מהר"ם מרוטנבורג שלא היה אומר עשרתם מאחר שאין מעשר האידנא אלא היה אומר הפרשתם חלה וגם ערבתם לא היה אומר כי היה מערב בעצמו. ועכ"פ ע"י תיקון אמירת עשרתם הוא נזכר לשאול על החלה שהיא גם בזמן הזה והיא מצוה הנוהגת בנשים. וכן שיזכור אם עירב עירובי חצירות. ואפילו להאומרים אחר תפלת ערבית מ"מ ראוי להזהירן שכיון שלא עירבו יהיו אסורין לטלטל ויתר דבריו שכתב ולא עוד אלא שהתירו להם לטלטל לעצמם אף בלי עירוב דהאומרו ואינו מקיימו כטובל ושרץ בידו. ואין בזה שום טעם וריח שבשביל הפושעים שאינם נזהרים יבטלו כולם מלאמרו. ועכ"פ כל דבריו בזה כתבם אגב שיטפא כד ניים ושכיב ואשר הזכרתי אותם להודיע ביטולם כאשר בדורינו דרכם לסמוך על מה שיראו בדפוס מבלי לחקור כלל על הדברים מצד עצמותן ואם המחבר ראוי לסמוך עליו ודי בזה:

ובס"ח אות קנ"ד שמנהג אשכנז שאחר התפלה תקנו וקבעו לומר בבהכ"נ במה מדליקין כלומר סיימתי מה שבזאת המשנה. חוץ מיו"ט הנכנס לשבת לפי שכתוב בו עשרתם ערבתם ואין מעשרין ביו"ט. והיינו כמ"ש הט"ז בכוונת אין הכל יודעים שאסור לעשר ביו"ט ובזה שלא יאמר הפרק במה מדליקין יתודע לכולם. ובס' ברית עולם להרחי"ד אזולאי על הס"ח שזהו למנהג האשכנזים אבל מנהג הספרדים לאמרו בין מזמור לדוד ובין פיוט לכה דודי לקבל שבת קודם מזמור שיר ליום השבת ויש מי שכתב דמנהג ספרד מתיישב יותר ועמ"ש במור וקציעה עכ"ל. ובסידור שער השמים מהשל"ה בקצת דינים השייכים לתפלת ליל שבת יאמר במה מדליקין קודם לכה דודי. ובב"י וד"מ שיותר נכון לאמרו קודם כמנהגי בני ספרד שע"י קריאתו יזכור ויתקן אבל לאחר תפלת ערבית אין בידו לתקן. ונראה דנקט הלשון שנכון לאמרו קודם כנגד מנהג האשכנזים שהיה אז לאמרו אחר תפלת ערבית אבל פשוט שלמנהג הספרדים יש לאמרו קודם קבלת השבת וכמ"ש ג"כ מפורש הרחיד"א ובשעה"ש וכמו שהזכרתי למעלה וגם כוונת המחבר בשו"ע לאמרו קודם התפלה היינו רק להוציא מנהג האשכנזים שהיה בימיו וכנ"ל.

ולכאורה דלהמג"א משום שאין מדליקין עכשיו בשמנים הללו וי"ל דלכן לא שייך משום דבר שבמנין כיון דלא הוה רק חששא שיעשה אח"כ איסור ואין בעצמותו איסור מבורר. וכתו' ביצה (ו' ע"א) בד"ה והאידנא דאיכא חברי דחששא לא שייך משום דבר שבמנין

כמו במים מגולין וע' בפר"ח ליו"ד (סי' קי"ו ס"ק ב') שכתב ע"ד התוס' שאין דבריהם נכונים. והיינו דהא בכל הסוגיא דביצה (ה' ע"ב) דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ואפילו שבטל הטעם מהתקנה כמו בכרם רבעי וכן ממה שאמר שובו לכם לאהליכם שהאיסור היה מתחלתו רק משום קבלת התורה וכן בביצה דאסור בב' יו"ט של רה"ש שנוהגין שעושין אותו היום קודש ולמחר קודש. ובעמק הלכה יו"ד סנ"ה טרח ליישב קושיית הפר"ח דלא שייך לקרות דבר שבמנין כ"א בדבר שגם הטעם היה במנין כהך דעיטור שוקי ירושלים בפירות שהיה התקנה לעלות בשביל זה וכן במשוך היובל וכה"ג אבל בדבר שהטעם ידוע כהא דגילוי ואף שעיקר היה במנין מיקרי חששא. ואין לדבריו שום יסוד להעמיד החילוק וגם אין שום סברא להוציא מכלל דבר שבמנין היכא שהגזירה היה בדבר שטעם הגזירה ידוע. אבל החילוק דבכל הני היה האיסור מצד עצמו משא"כ היכי שהחשש מספק כמו גבי גילוי שמא שתה הנחש מהן או שמא יראו חברי ויכופו לעשות מלאכה דבעבר החשש אין להצריך מנין אחר וכמ"ש המ"א בסו"ס תרכ"ח ס"ק ו' (וכסי' תר"צ ס"ק כ"ב שהביא ג"כ החילוק להיכא שהוא רק משום חששא. וכ"כ בשו"ת פרי תבואה (סי' א') דדוקא באיסור הברור מצד עצמו כגון לעלות בהר. משא"כ בכל הגזירות שמא יעשה איסור אחר כתו' ר"פ המביא דמותר לטפח האידנא דאין אנו בקיאין לעשות כלי שיר. ולשיטתייהו בגיטין ל"ו דגם תקנת פרוזבול משום סייג שלא רצו העשירים להלוות ולא ס"ל כרמב"ם פ"ג מממרים ה"ג דמשום סייג חמור טפי דאפילו ב"ד יותר גדול אין יכול לבטל עכ"ד. וע' בבית מאיר על א"ח סשל"ט ס"ג בהג"ה וא"צ למה שנדחק במראות הצובאות (בסי' ס"ד) בד"ה וזולת זה צריך להתלמד כו' לחלק במקום דאיכא תרי לישני או פלוגתא דרבוותא היכא שבטל הטעם דסמכינן אמקיל. ושגם זה אינו מספיק בכמה מקומות וכמ"ש בעצמו. ומסולק ג"כ קושיתו מתו' ב"מ ע"ו בד"ה תשיך דהוה ג"כ רק משום חששא שילמוד ממעשיו. ובתו' שבת (ס"ד ב') דליכא למיחש דלמא שלפה ומחוי דעכשיו שייכי אף בחול וכא"ח סש"ג (סי"ח) ובסרל"ב בשם אגודה דעכשיו שקורין לבהמ"ד לא חיישינן שמ יפשע. וכן קושית הפליתי ביו"ד (סי' י"ב) ס"ב בהג"ה בשוחט בגומא כיון דאין דרכן בכך. והא הוה דבר שבמנין ואף שבטל הטעם וע"כ כיון דהתם רק משום חששא שמא אפיקורס הוא וכיון שאין דרכן בכך ליכא חששא. וע' בבית מאיר לגיטין ל"ו בתו' ד"ה אלא. ובפרט דבמשנה בתקנה עצמה מפורש הטעם שלא יחקה את המינין ודמי למ"ש התו' ביצה (ה' א') דבמפורש הזמן א"צ היתר. וכתולה נדרו בדבר וכנדרים (ס"ה א'). ונדחה ג"כ קושית הפ"י וצל"ח ביצה (ה' א') דמייתי הברייתא כרם היה לו לר"א. דלא מייתי מהמשנה דמעש"ש דבין

לת"ק ובין לר' יוסי הוצרכו לפדות סמוך לחומה כדי לבטל התקנה הראשונה. דכאן בברייתא מפורש שהטעם היה בשעת הגזירה מדנמנה ריב"ז והתירה. ובחדושי מהרא"ל צונץ סו"ס י"ב למ"ש הש"ך שדרכן של ע"ג היה להתאסף אל הבור ולאכול שם על הדם. וא"כ י"ל דזהו בעצמה הבדיקה אם התאסף שם לאכול על הדם הוכיח סופו על תחלתו כו' ועכשיו שידענו שאינו אוכל הדם בדיקה זו מה טיבה. ומיישב בזה קושית הפליתי הנ"ל מדבר שבמנין. וע' בשו"ת דעת חכמים סכ"ב בדה"ס (י"ב ע"א) דבדבר שנאסר משום מראית עין כמו בהשכרת מרחץ במקומות שנהגו להשכיר וליתן באריסות דלא נאסר אלא לשעתו היכא דאיכא מראית עין ולא שייך רק היכי דהאיסור משום גזירה. וע' בפר"ח יו"ד (סי' י"ג ס"ק ה') מר"נ פ"ב דשבת דמצוה שהוא משום חשדא לא בעי ברוכי. ובבאור מנחם אה"ע ר"ס קכ"ז עפ"ד ריטב"א ריש כתובות במקום שב"ד יושבין כיון שהיה בתקנה הטעם לא שייך דבר שבמנין. ובאה"ח בהמל"א (סי' ס' ס"ק מ') העיר מהשוחט לתוך הגומא וכבר קדמהו הפלתי וכבר נתיישב בדברינו בכמה אופנים. אבל מה שכתב דלא צריך מנין אחר רק בדידעינן שסנהדרין גדולה גזרו במנין כביצה וכרם רבעי ופרוזבול ומגילה בי"ד וט"ו. אבל דינים אחרים אע"פ שהחזיקו בהם א"צ מנין אחר להתירם ואף שגזרו חז"ל. ואין לזה שחר להצריך שנגזר בסנהדרין. ועיקר יסוד דבריו מבואר בשו"ת פרי תבואה (סי' א') אשר דבריו נסתרים ג"כ למעיין במסקנת הר"נ. וכן יתר דבריו לפלפולא בעלמא אלא שלר"נ תקנת איסור גילוי לא נאסר במנין. ובפרי תואר על יו"ד (סי' צ' ס"ק ט') במה שנהגו שלא לבשל כחל עם בשר כלל שלב"ח אפילו דיעבד אסור מטעם שנהגו כל ישראל דהוה כדבר שבמנין. ואינו נראה דאפילו נהגו כל ישראל מי גזר דליהוי דבר שבמנין. וכתשובת הרא"ש כלל ב' סו"ס ח' שהובא בב"י ומ"א סו"ס ט' ס"ק ז' לענין טלית של פשתן דאין לגזור בזמן הזה דליכא תכלת ולא דמי להיתר ביצה שאין הדבר ידוע כ"כ. וכה"ג בט"ז יו"ד (סי' קט"ו ס"ק י') מהב"י בשם סמ"ק וע' בשו"ת ר' בצלאל האחרון (סי' ח' באות ז'. ובשו"ת עה"ג (סי' ס"ז) בדה"ס (נ"א ע"ג) בד"ה ובאמת מהרא"ש פ"ק דביצה דאף שבטל הטעם כו' משא"כ בנידון דתו' (ע"ג ל"ה) ד"ה חדא ונ"ז ב' ד"ה לאפוקי דודאי כשאסרו מתחלה לא אסרו אלא במקומות כו' וכן בהני דלא אזלי ומודי דמתחלה לא גזרו עליהם. וע' בק"נ פ"ק דביצה אות כ"א. ובשו"ת ברכת יוסף חאה"ע (סי' ק"ב בד"ה ומה שהתעורר בעה"ג שכתב באור תשובת הרא"ש ע"פ התויו"ט סוטה פ"ד דמעוברת חבירו הוה תקנה אבל אם נשא אילונית היא גזירה לחזק המצוה בפ"ו. וע"ש (בסי' ק') בדה"ס ע"ב ע"ד בד"ה הכלל. ובשו"ת חמדת שלמה חאה"ע (סי' ט' בדה"ס י' ע"ב) בד"ה עוד כתב העה"ג כו' דלרמב"ם בהקדמתו לזרעים דמה שהתקינו

ע"ד החקירה וההסכמה וממילא דאין טעם ברור וידוע לכל ולכן בטלית של פשתן דב"ש אוסרין מטעם גזירה וממילא דכשבטל הטעם אין כאן גזירה וע"ש ע"ג בד"ה ולכאורה ובשו"ת ברית אברהם חאה"ע (סי' מ"א) אות ג' ד' ה' ו' ובחומת ירושלים סו"ס קמ"ט בדהרא"ש דה"מ בדבר הרשות כמו ביצה משא"כ במצות ציצית באי אפשר בצמר. וע' בקהלת יעקב בשו"ת לחח"מ (סי' ב') בדפה"ס (י"ד ע"ג) ושו"ת זית רענן תנינא חח"מ (סי' ס"ט אות ג') על תשובת רמ"א (סי' י"ט) בנשתנה הענין בעצמותו יעש"ב ובתוי"ט פ"ה דמעש"ש ושו"מ תנינא ח"ד סו"ס קמ"ח וע' במהרי"ט חיו"ד (סי' ג') ובמ"א ר"ס תס"ח ובמחצית השקל סו"ס ט' דמה שאין הטעם ידוע קורא תקנה ומה שטעמו ידוע קורא גזירה וע' בפר"ח יו"ד (סי' קט"ז) ושו"ת דברי יוסף סל"ו בד"ה ועוד דאפילו. וע' בפ"ק דכתובות אי איכא דוכתא כקודם תקנת עזרא. וכן בגבוה ב' קומות למ"ד דשרי וכן באדם חשוב דלא אתי למיטעי דכל הני הטעם ידוע. וכתובות (ג' ב') נהגו לגמרי ניעקריה שהביא השמ"ק בהא דביצה (ה' א') דנשתנה הענין אינו בכלל התקנה ושאם אותו ב"ד קיים היה מסכים להיתר אין זה עקירת דבר וע"ש בהג"א וע' בשו"מ קמא ח"ג (סי' קע"ט והגהות הרצ"ה חיות בתוס' מגילה (ה' ב') ד"ה ובקש דרצה לקובעו בעשירי מריש מכלתין דגם זמן ב"ד חבירו אסור לעקור שמיישב עפ"ד השמ"ק הנ"ל. וע' בעטרת צבי במאמר משפט ההוראה פרק ו'. וע' בשו"ת בשמים ראש (סי' ל"ו) ובכדה"ר ובחומת ירושלים ר"ס קמ"ט ובח"ס (חיו"ד (סו"ס ק') בד"ה והשתא וע"ש (בסי' ק"ז). והארכתי עוד הרבה אבל כבר נמשכתי במה שאינו נוגע לעיקר שאלתו מענין לענין:

והנה בשבולי הלקט ענין שבת אות ס"ה כתב ג"כ שתיקנו הפרק במה מדליקין ומעין שבע מפני המאחרין שלא ישאר יחידי ולפ"ז היה התקנה לאמרו בסוף התפלה. עו"ש בסוף אות ס"ו יש מקומות שנוהגין שלא לשנות במה מדליקין כשחל יו"ט בע"ש ויש שאין דוחין אותו שהרי בשעה שאומר אינו עת לעשר ולערב ולהדליק הנר. ובא"ח (סי' ע"ר) אין אומרים במה מדליקין ביו"ט בע"ש ובד"מ גם בשבת. ובמאורי אור בחלק בן נון במה"ב לאו"ח בדה"ס (קנ"ד ע"א) ובחלק קן טהור במה"ב הביא מתוספת ריב"א. קלף שאין אומרים בפסח בשבת כיון שאין מקדשין. ונראה כוונתו דהקידוש לעניים שאין להם יין אבל בפסח מנהג ליתן יין וכו'. ובב"י בחל שבת אחר יו"ט מתשובת ריב"ש (סי' צ"ד) בשם המנהיג לומר מגן אבות דאף ביו"ט היה להם עם שבשדות ואף בר"ה ויו"כ וכסוף רה"ש. וע' בלח"מ פ"ט מתפלה הי"א. ובשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים אות קצ"ח דצ"ע דהתם במלכיות מפני עם שבשדות דאניסי ולא יכולין לסדר הש"ע בעיו"ט או שהם עדיין יושבים בשדות ואינן יכולין לבוא לכן תיקנו חז"ל להוציאם בזאת

התפלה ערש"י משא"כ במגן אבות דעיקר הטעם דמאחרין לבוא והחשש מפני המזיקין דהא מה"ט אין אומרים בשבת שחל ביום א' של פסח וא"כ בשבת שאחר יו"ט דאין כאן טעם דעם שבשדות מאחרין לבוא וליכא חשש מזיקין נכון שלא לאמרו כלל כמ"ש בס' השולחן כו'. וע' במאורי אור בחלק באר שבע לא"ח (סי' רס"ח בדה"ס ק"ג סוע"ב ברכת מעין שבע מסתברא שאין אומרים בשום מקום חוץ מבהכ"נ אף בקבע ודברי הט"ז בירידים הוא מיוחד לתפלה וסגור בין הזמנים שאין משתמשין בתשמיש הדיוט והבו דלא לוסיף דגם בבהכ"נ בזמנינו הטעם קלוש עכ"ל. וע' במ"א (סי' רס"ח ס"ק י"ג) בבית חתנים אבל בבהמ"ד מקום שמתקבצים התלמידים אומרים אותו רדב"ז ח"ד (וט"ס שם ח"א) ודוקא אם מתפללין בקביעות ומבואר שם ברדב"ז דאין לך קבע גדול מזה ועכ"פ אם קבוע המנין לשבת בלבד דאין להכנס בספק ברכה די"ל שגם בזמנם לא נתקן רק על הקבוע לכל הימים. ויש מקום לדון גם באמירת במה מדליקין שבמנין שאינו קבוע אין לאמרו כמו במגן אבות. ובתוספת שבת שלדעת מהרא"ק אין לומר במה מדליקין בבית האבל כמו מגן אבות וכסי' רס"ח ס"י, וכ"כ הב"י (סי' שצ"ג) בשם הכל בו והעתיקו ג"כ בכה"ג יו"ד (סי' שפ"ד), ובשו"ת גור אריה יהודה חא"ח (ס' קכ"ה) שלענין במה מדליקין בסי' ע"ר השמיט להביא החילוק בבית חתנים ואבלים ואף דליכא טעמא דמאחרין די"ל למ"ש הכל בו בעצמו (בסי' ל"ה) ואמרו הגאונים דתקנו לומר במה מדליקין כדי להמתין למאן דלא מצלי כו' וי"ל דלכך תקנו אותה כדי להורות פסול שמנים ולכן יש לאמרו גם בבית האבל יע"ש באורך:

ונראה לצדד דבמקום שיש ב' מנינים משום מעריב בזמנו דמסתבר שאפילו בימיהם אי מתרמי בכה"ג להתפלל שנית לא היה התקנה לאמרו בפעם הב'. וה"ה לענין במה מדליקין למהרא"ק מפני המאחרים שבעיר לרמב"ם או אותן שבשדות לפרש"י. ואם המנין בקביעות אין לאמרו כ"א בפעם הב' דשייך הטעם דמאחרין וכמו בבית חתנים שהביאו הפוסקים וכמו שאין אומרים קידוש בב' תפלות ולא דמי לחזרת הש"ץ להוציא את שאינו בקי. ומכש"כ האידנא שהוא רק משום דתקנות קבועות הן וכר"נ שהובא בב"י וע' בר"נ ושמ"ק ריש כתובות. אלא דא"כ גם לענין פסוקים שאחר ברכת השכיבנו ויראו עינינו שהוא ג"כ מפני המאחרים וכתו' ריש ברכות בד"ה מברך ושם ד' ע"ב ד"ה אר"י. ואטו היכי שיש שני מנינים קבועים לא יאמרו אותם. אבל כבר העיר הצל"ח ברכות (ה' ב') בתוס' ד"ה המתפלל ולא המתין כו' בא"ד ומדי עסקי בזה אמרתי מה דק"ל בברכת מעין שבע ויראו עינינו שנשארו בתקנתם ומדוע דוקא בברכה מעין ז' בעינן בתי כנסיות קבועות וכו' ולא מצינו בברכת יראו עינינו שלא לאמרו בבית אבלים וחתנים

(כסי' רס"ח) וכש"כ כשיתפלל היחיד בביתי ממש. ואולי דמתחלה נתקנה אף ליחיד וע' בדרישה (סי' רס"ח) וכו' ומ"ש עוד במ"ש התו' שזה בבהכ"נ שלהם יע"ש. ומה שלא תקנו לומר אלו הפסוקים ויראו עינינו בשבת מבואר בדברי רב נטרוניא ומובא בשבולי לקט (סי' ס"ח) שלא נהגו מפני ג' דברים כו' יע"ש.. ובלא"ה להירו' רפ"ח דברכות דרבנן דבבל היו אומרים מגן אבות להוציא ידי קידוש ביין. דמשמע דהיה עיקר המנהג לאמרו עם כוס יין והיה המנהג מעין ז' להוציא המאחרים לבוא ושיוכלו להתעכב שימתינו עליהם. וא"כ לא היה עיקר הטעם משום סכנה לחוד. אלא דבעיקר הדין דשני מנינים שהמאחרים ממתינין בבהכ"נ משום מעריב בזמנו אי שייך משום לא תתגודדו שלא לעשות אגודות וע' בתו' יבמות (י"ד א') ד"ה כי אמרינן ובשו"ת פרשת מרדכי חא"ח (סי' ד'). (וע' בתשובתי לעיל סי' י' אות ב'):

ב) ומ"ש מעלתו מאמירת פטום הקטורת בשבת אחר תפלת אין כאלקינו וכטא"ח (סי' קל"ב) מסידור רב עמרם ושגם הט"ז מסיים ואע"ג דבטור כתב אחר התפלה נ"ל שגם זה נכון ושאין לבטל המנהג וכמ"א (סי' ס"ח) מירו' דעירובין סו"פ ג' ועיין במנחת קנאות להרצה"ח שלא נמצא שם רק סדר המועדות (וע' בתשובתי לעיל סי' י' אות ד'. וע' בירושלמי תענית פ"ק הלכה ו' שמפורש ג"כ כלשון הזה לענין איסור מלאכה שלא לשנות ממנהג האבות. וכן בירו' פרק מקום שנהגו וכמפורש ג"כ בש"ס דילן שם נ' ע"ב בבני

ביישן: **אמנם** בעיקר דהט"ז שהתפלה במקום הקרבת אברים השיג עליו בחמד משה דא"כ תהיה תפלת שחרית נמי רשות כמו בשל ערבית שכנגד אברים ופדרים דאין מעכבין ותו דאף דפליגי ר"י ורבנן בזמן תפלת שחרית והכ"נ בתמיד של שחר אבל או"פ ודאי קרבים והולכים כל היום א"נ שתפלת שחרית נגד עיקר הקרבת התמיד שחיטתו וזריקתו כמו תפלת המנחה. ומ"ש שאמירת פרשת תמיד במקומו והרי לא נזכר דבר מעבודת התמיד בתפלה אלא שהעיקר שתיקנו שתהיה כפרת התפלה במקום שהיה מכפר עבודת התמיד ואינו ענין לאמירת הפרשה ולכן תיקנוה בזמן שחיטת התמיד וזריקתו ואם שבפמ"ג טרח ליישב קצת ותמה ג"כ מ"ש וע"ק דבסידור אביי מאוחר הרבה דהא רק ב' נרות היה מפסיק. וע' בשו"ת רש"ל (סי' ס"ד)

. **ובנוב"י** קמא חא"ח (סי' י') נשאל למה בפרשת התמיד ושאר קרבנות אין אומרים אתה הוא שהקריבו וכתב שבמה דמסיים אתה הוא מושיענו פתח אתה הוא שהקטירו כו' ומה שנהגו לומר חרוזים אלו קודם לכן יע"ש שנדחק ויתכן שראוי להזכירו עכשיו

שבזה הכירו אלקותו בעת הקטרת הסמים ופסקו המתלוננים בראותם תשועתו שנעצרה המגפה וכמבואר בפרשה קרח:

ג) **ומה** שדרש עוד להסכים לאסור לבטל קדיש אחר עלינו (כסי' קל"ב) שנוהגין לאמרו אפילו אין יתום בבהכ"נ או שלא לבטל קדיש יתום אחר מזמור שיר ליום השבת. למותר לבוא בכתובים בכאלה וכמש"ש בהג"ה מתשובת מהרי"ל (סי' ס"ח) וזה לשונו ומה שכתבת במקום שאין יתום אם יתבטל קדיש יתום חלילה וחס אלא לעולם הדרשות והפסוקים חייבין להקדיש כמ"ש המיימוני אפילו קדיש דרבנן היו אומרים אלא שנתבטל דלא רגילי בהו אינשי. ומ"מ אינו חובה ותקנתא דרבנן כמו הני קדישי דתפלה דבמה מדליקין וכל הני גופייהו רק מנהגא. וע' במ"א (סי' נ"ד ס"ק א') מהרא"ש:

ואמנם בענין אמירת הקדיש מכמה אנשים כאחד כבר נשאל בהק"ט ח"ב (סי' מ"ז) שלפעמים אומרים ג' וד' בני אדם קדיש ביחד ואחד מקדים לחבירו אם באים כל אחד תכ"ד של חבירו יענה אמן יש"ר עם הראשון ואם יש הפסק ביניהם יענה אחר כל אחד ואחד. ובתפלת עמודי שמים והעתיקו ג"כ בדברי אגרת שאלה ז' בחילוק דינים של האשכנזים מי הקודם באמירת קדיש לא אטפל כיון דמלתא דמנהגא בעלמא הוא וטוב מנהג הספרדים שאם רבים האבלים כולם זוכים בזה ואומרים כאחד ובטלה מחלוקת ודיני דינים בדבר שאין לו שורש בגמ' עכ"ל. וע' בשאילת יעב"ץ ח"ב (סו"ס נ"ז) בענין דין קדיש פרקים וכיוצא בו אינני מטפל ומימי לא הטרחתי עצמי בדינים כאלו כדי שלא לבטל בשבילם מגופי תורה כו' יע"ש דברי חדודים כדרכו נגד בעל כנסת יחזקאל. וע' בשו"ת חת"ס חא"ח (סי' קי"ט) בד"ה עוד אני מדבר כו' שכתב על דברי הרי"ע שלכאורה מנהג כשר הוא ולבסוף מסיק שיפה מנהגינו. ובסביבותינו נתפשט כן באיזה מקומות משעת החאלעריע ר"ל שנתרבו האבלים. ואם שאין דעתי נוחה גם בזה שאי אפשר לשמוע משום אחד מהאומרים דתרי קלי לא משתמעי ובפרט בהיות אמירתם ביחד במקום אחד שכולם רוצים לזכות באמירתם לפני התיבה ויותר היה ראוי להודיע להם הדין המפורש בריש או"ח בב"י והובא במ"א ס"ק ג' ומפורש יותר בד"מ ומט"מ והובא במ"א (סי' נ"ג ס"ק כ"ו שאין להתקוטט בעבור שום מצוה שהרי שנינו ביומא ל"ט הצנועין מושכין את ידיהם מלחם הפנים. וגם שמי שחוטף קדיש מחבירו שזכה בו מהדין אינו מתקן כלום למי שאומר בשבילו וכדין גוזל עולתו מחבירו שלא עשה כלום. ולפרסם שגם אמירת איזה מזמורי תהלים בכוונת הלב נחשב לזכות ובפרט מ"ש היש נוחלין זכיות שעושה הבן אחר מיתת אבותיו מועיל יותר מקדיש יתום שלא נתקן רק

לקטנים. ובמענה לשון כתב עוד האב יצוה לבנו להחזיק באיזה מצוה ואם בניו יקיימו נחשב לו יותר מקדיש:

ד) **ובענין** אמירת יקום פורקן הא' שנמנעו המתחדשים בקהלתו לאומרו בבהכ"נ ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א

סוף (ס"ד) ומה שתיקנו הראשונים יקום פורקן דוקא בשבת דבימות החול לא היו העם מתקבצים לבהכ"נ כמו בש"ק שנאספין כולם וראוי לתקן ברכה כללית לכבוד התורה ולומדיה שתהא נאמרה מפי כל הצבור כאחד להחזיק במעוז הדת. ובצרכי הרבים לית לן בה דכוותה קבעו רבנן זכרנו ומי כמוך בר"ה ויו"כ ואף בג' ראשונות אבל במי שברך לכל יחיד שירצה ודאי אינו נכון כלל ויש בו ג"כ משום טרחה דצבורא דאפילו תפלת י"ח קצרו לומר רק ז' ברכות ומשום שנצטוינו לענג השבת ושלא נאריך בו בבקשתינו כמו בחול כו' לכן אותו המנהג שנהגו לברך טעות הוא בידי החזנים והנושאים להם פנים כו' רק לטובתן ולהנאתן עושים והתברכו בלבבם למען יתברכו גם יש בו משום פיסוק מעות כו' ועלבון המנהיגים הוא ואי איישר חילי אבטליניה עכ"ל והדברים נאותים למי שאמרם.

והנה מענינו של יקום פורקן נראה שנתקן בהיותם בבבל שתקנוהו ג"כ בשפה המדוברת בימיהם והמורגלת בפי כולם. והשיבה הרבה החופפת על פניו יעיד שנתקן עוד בימי רבנן סבוראי או האמוראים שהיו ראשי ישיבות בא"י ובבבל וכנראה שנתחבר בזמן אחד עם נוסח הקדיש שנתקן בבבל בהיותה אז השפה המדוברת בימיהם אשר ראוי לחלוק כבוד לנוסח אמירתו ולהדר פניהם לזקנתם. וענין הברכה כולה נוהגת גם בימינו לרישי גלותא על גדולי האומה ואנשים של צורה שדבריהם נשמעים באזני שרי הממשלה בהיותם לפטרנים בעבור האומה ולהגין עליהם בניב שפתותיהם ודבורם וכמו שדרשו בסנהדרין (ה' א') והוריות י"א ב') לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל ומחוקק מבין רגליו על אלו שמלמדים תורה ברבים. (ואין לדמות ההולכים בחצר המלך ושריו להני דבי ריש גלותא שהוא על אנשי ביתם ומשמשיהם כב"ב ל"ו א' דלא מחזקינן בהו וכתשובת הרא"ש כלל צ"ט סוף אות א' ובסוף כלל י"ח יע"ש וברכות כ"ח א' דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו כו' ורק דשם מיירי לגביה הנשיאים שהיו בא"י וב"מ צ"א דבי ר"נ ריש גלותא כו' משום פריצותא דעבדי. ושבת נ"ה א' לוכחינהו מר לבי ריש גלותא כו' ור"פ מי שאחזו ס"ז ב') כי הוה מצערין ליה בי ריש גלותא ע"ש ברש"י וכה"ג בשבת (קכ"א ב') ויבמות ק"כ ע"א ועירובין י"א ב' וע"ש ל"ט ב'). וראוי להסביר בפרטות להעם על מי מוסב התואר רישי גלותא בימינו כדי להעיר בקרבם רגשי אהבה והכרת

תודה בעת אמירתם ברכה זו הנעימה וחמודה למתבוננים בה וביחוד למשפחת השרים הראשים לבית רויטשילד וכדומה אשר גם ברוב עשרם וגדולתם וטובתם בארצותם יקוו לצמיחת קרן דוד ולהקים סוכת ציון. ולרישי כלה לפרש"י ברכות (נ"ז א') ד"ה יער לראש לתלמידי הרב שמפרש לתלמידים שמעתא אחר שעמד הרב והם מחזרין על שמועתם ויש תלמידים שלא יבינו בדברי הרב ככל הצורך וזה מבינה להם. ובחולין (מ"ט א') אנא מרישי כלה דרפרם הוינא וכה"ג בכמה מקומות ובחדושי מהרי"ט על הרי"ף סופ"ב דקידושין מתשובת הגאונים בכל חודש כלה מכנפי רבנן ולומדים מסכת אחת בכנופיא ואפילו במסכת כלה פי' ר"ח במסכת שלומדים כו' יע"ש ורשב"ם ב"ב (קנ"ז סוע"ב) בד"ה מהדורא בתרא ובערוך ערך הדר ג' וערך כל ד' ובתנחומא בפסוק אלה תולדות נח. וע' בנחל אשכול במבא הערה י"ד משש"ב. וע' בשו"ת תשב"ץ ח"א (סי' ל"ג בדף כ"ב ע"ג). ועכ"פ שייך גם בזמן הזה על העמלים בתורה ומרביצי תורה ברבים ותלמידיהם והמסייעים לראשי הישיבות ללמד לתלמידים שלא עמדו עדיין על שמועתם. וכן דייני בבא על הזקנים היושבים בשער ועד"ש בב"ב נ"ח (סוע"א) ליתיב אבבא ולידון. ונדרים (ס"ו ב') הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין. ואולי שהיה יושב על השער בימי הורדוס ע' בב"ב ד' א'. ואפשר שלזה הוסב לו ג"כ השם בבא לתואר. ובהיות כי דייני דבבא היו בא"י והריש גלותא וראשי ישיבה היו בבבל ולזה נאמר חבורתא קדישא די בא"י ודי בבבל. (ובזכרוני שראיתי מי שהעיר מהא דר' בנאה בב"ב נ"ח. שלפי' רגמ"ה אבבא דחצר המלך ששם היה ברומי. אבל זה רחוק לומר שהיה גם בבא בן בוטא שופט על שער המלך הורדוס שלהמסופר בקדמונות היהודים ספר חמישי סו"פ ז' מהריגתו את בני בבא יע"ש באורך):

סימן פט

א' **מטות תרנ"ב להרב הנ"ל: הגיעני** היום מכתבו ומ"ש מעלתו שלפי דעתו עיקר הטעם כמ"ש הט"ז וכמבואר בטור על אמירת במה מדליקין משום דיש בו הדליקו את הנר וכו' ודלא כמ"א וא"כ לא בטל הטעם כלל:

ותמהני איך עלה בדעתו שהמג"א העלים עין מדברי הטור ולא הזכיר שחולק עליו והרי המג"א לא כתב רק מה שאין חוששין להזכירו מקודם כיון דבמדינות הללו לא נהגו להדליק בשמנים ופתילות אלו. וגם בטור מבואר כן מדבריו שכתב לפי שיש בו דין הדליקה וג' דברים שצריך לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה. והא אף הסוברים לנהוג אמירתו קודם קבלת שבת מ"מ לא מהני בזה לצאת ידי חובת אמירתו לבני ביתו במה

שאומרן בבהכ"נ. וע"כ דעיקר התקנה לאמרו בבהכ"נ הוא על דיני הדליקה בשמנים ופתילות האסורין שידעו במה מדליקין ומדלא מזכיר ג"כ מה שעשה כתקנת חכמים ששנו זה הפרק להזכיר הג' דברים לומר לבני ביתו עם חשיכה קודם זמן עשייתם וכמתני' דפב"מ ל"ד א' ומבואר בא"ח (סי' ר"ס ס"ב) וכמש"ש בט"ז ס"ק ג' דיאמר להן הדליקו בפתח לשון ציווי כו'. וכ"כ בס"ח אות קנ"ד במנהגי האומרים אחר תפלה כלומר סיימתי מה שבזאת המשנה. ומ"ש הט"ז בבאור דהב"י שבעיו"ט הנכנס לשבת לא נהגו לאמרו כדי שירגיש לשאול וממילא יודע להם הדין שאסור לעשר ביו"ט. ואכתי לא היה זה טעם למנוע אמירתו אם היה החיוב לאמרו מקודם כדי שידעו במה מדליקין. וע"כ כיון דעיקר חיוב התקנה לאמרו גם להנוהגין אחר תפלת ערבית כדי שיהא רגיל בדיני ההדלקה שיצטרך בכל ע"ש להזהיר עם חשיכה לבני ביתו ושממילא מסיים ג"כ כל הפרק שנזכר מג' דברים שצריך לאמרן. ולא ידעתי לאיזה ענין הביא במכתבו הלזה דלרמב"ם במנהג שנתפשט בכל ישראל אפילו בטל הטעם בעי ב"ד גדול לבטלו. והרי כבר ביארתי דלהמג"א לא שייך דבר שבמנין להאי טעמא כיון שהוא רק משום חששא וגזירה וכמו שהארכתי בבאור מספיק. ומ"ש דמתו' ע"ג ל"ה ונ"ז אין ראיה דבהדיא כתבו כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום כו'. וכבר מבואר כל זה באריכות במכתבי מדהפר"ח החילוק בתקנת דברים שלא נתפשטו בזמן התלמוד בכל המקומות גם בימיהם כגון שיבתא ונחשים ומלח סדומית שלא היה אלא לאותן המקומות:

סימן צ

ד' וישלח תרנ"ה. להר"ר עזרא אלטשולער

בדבר שאלתו במכתבו הגלוי אם לכרוע בברכת מעין ז' מתחלתו כיון דלא שייך כריעה לבסוף. ושחפש בכל הספרים וגם שאל לרבים ולא מצאו זכר אם לכרוע או לא ושכבר שאל בכמה מקומות ולא השיבו לו דבר ברור ולגודל הפצרתו להשיבו תיכף מחמת שנעשה מחלוקת מצד זה במקומו ומחמת שבש"ע לא נזכר כלל מזה לענין כריעה בברכה אחת מעין שבע ולכן אני ממהר להשיבו תיכף מה שדעתי נוטה בזה:

הנה מצד שאין שייך כריעה לאחרונה לא גרע ממי שאינו יכול לכוון בכולן יכוון באחת ובאבות וכברכות (ל"ד ע"ב) דהתקנה רק להראות הכנעה בהזכרת שמו וכמש"ש י"ב ע"א המתפלל כשהוא כורע כו' דכתיב מפני שמי נחת הוא. והא דכורע תחלה וסוף ע"כ דמיירי בעיקר התפלה דבעינן ג"כ לאחריה. ועכ"פ לא מיגרע במקום דלא שייך כריעה לבסוף וכמנחות (מ"ד ב') אלא מאן דלית ליה תרי מצות חדא נמי לא ליעבד.

ובערכין ג' דכהנים שאין יכולין להניח תפילין של יד משום חציצה מ"מ חייבין בשל ראש וכהירושלמי ברכות פ"ב ד"ה ר' יוחנן בסיתווא לא הוה לביש אלא דדרעיה והכ"נ יכול לכרוע בתחלה וכמו שנוהגין בין ישתבח ליוצר. ומסברא י"ל דברכת מעין שבע שנתקנה לש"ץ לא להוציא מי שאינו בקי רק מפני הסכנה וכשבת (כ"ד ב') וכפר"ש שחשו שיש שמאחרין לבוא ושוהין לאחר התפלה לכך האריכו תפלת הצבור ולא שייך לחשבה להתחלת התפלה בחזרת הש"ץ כיון שאינו רק מעין ז' שכבר התפללו ולא היה להוציא אחרים. די"ל דחשיב כתפלה אריכתא וכברכות (ד' ב') לגבי ה' שפתי תפתח דחשיב לסמיכת גאולה לתפילה מהאי טעמא. ואפשר דלא הוה בכלל התקנה לכרוע כמו בתחלת ברכה ראשונה. דאין למדין תקנה מתקנה וכידים פ"ג מ"ב. וכמ"ש התוס' לענין יראו עינינו דלא חשיב הפסק והוה כגאולה אריכתא דתקון רבנן רק להאריך בתפלה מפני המאחרין וכדאמרינן דבדין הוא דאפילו בשבת לא בעי למימרא ולכן ביו"ט שחל בשבת אינו מזכיר של יו"ט וכטור (סי' רס"ח) שאין להוסיף על זה דתקון שלא נתקן אלא לש"ץ ולא ליחיד וע"ש סו"ס במ"א ובסמ"ו (ס"ק ח'). ולא דמי לשאר תפלות שכורעין בחזרת הש"ץ כשבאין לפני המלך. דכאן לא היה התקנה להתפלל תפלה אחרת להוציאן ורק להאריך התפלה מפני המאחרין. (וע' בפרדס הגדול לרש"י סו"ס ג' וע"ש בלקוטי דינים ושו"ת בד"ה ולמה מתפללין מעין שבע ברכות וכו'). ובפרט להירוש' ברכות רפ"ח דעיקר התקנה היה בשביל קידוש להוציא מי שאין לו יין והתקינו נוסח מעין שבע בקידוש משום המאחרים. (ובתוספתא ברכות סופ"ו ובירו' ברכות פרק הרואה הפותח ביוד והא הרי זה חכם באלף למ"ד וחותם בי' וה' וכו'. אך דשם ע"כ דמיירי בזמן המקדש שהיו אומרים הברכות בשם המפורש וע' בתענית ט"ז ב' ובסוטה ל"ח ב'. דהא בכל הברכות מזכירין ה' אלקינו וכן מה העדות וגו' אשר צוה ה' אלקינו וע' בנה"ח שער ג' פ"ט ואכ"מ להאריך) ולהנ"ל ממילא הוה כמו הבא לכרוע בכל ברכה דמלמדין שלא לשחות כמ"ש התוס' שלא יאמרו כל אחד מחמיר כשהוא רוצה ושלא יבאו לעקור תקנת חז"ל. וגם דמיחזי כיוהרא וכמ"ש כה"ג בהכורע בכל ברכה. ואף דלגבי ברכת הש"ץ לא שייך כ"כ מיחזי כיוהרא שמחזיק עצמו יותר משאר הצבור מ"מ חששו בכה"ג גם ביחיד כמו בחתן שרצה לקרות ק"ש ודלא כשו"ת דברי יוסף סמ"ה דמחלק דלא חשיב יהורא אלא אם מחמיר במידי דאיכא איסורא לגבי אחרים כמו לאכול עראי חוץ לסוכה דליכא זלזול למי שאינו מחמיר כמוהו. וגם ליכא הוראה שמדקדק במצות שהרי גם מי שאינו מחמיר בכך לא הוה כמי שאינו מדקדק כדמוכח ממעשה דר' צדוק שלא החמיר בכך וע"ש באריכות

. **ומה** שהעיר מדברי התר"י פרק אין עומדין לד' תחלה וסוף יש נותנים סמך לדבר מדכתיב ואקוד ואשתחוה לה' ואברך לה' אלקי אדני אברהם. דמשמע כשאברך אליו אקוד ואשתחוה ב' פעמים. ומשמע דכל שיש כריעה בתחלתה יש כריעה גם בסופה. ואלו בברכות שלפני יוצר אור ששוחין וכמ"ש האחרונים מקרא דדה"י א' סכ"ט כ' ברכו נא את ה' אלקיכם ויקדו וישתחוו לה' ולמלך. והתם ליכא רק שחיה אחת. ואמנם נראה דודאי פשוט דטעם הכריעה כמ"ש בתוספת ר"י חסיד ותוספת הרא"ש ברכות (ל"ד א') שכן דרך ארץ של בני אדם כשבאין לפני המלך שמשתחוין ויש, דורשין רמז מן הפסוק ואקדה ואשתחוה לה' ואברך את אלקי אדוני אברהם. ומבואר מדבריהם שלא סמכו על הקריאה שני פעמים ורק לרמז שמנהג דרך ארץ הוא להשתחוות כשבאין לפני המלך. דודאי לא גרע במקום דלא שייך כריעה לבסוף דמ"מ כורע בתחלה כמנהג דרך ארץ. ואף דהתוס' נקיט הכי על תחילה וסוף משום דקאי על המימרא בברכות י"ח דקושטא הכי הוא דכורעין תחלה וסוף וקרא דאקוד ואשתחוה רמיזא בעלמא ועד"ש השבות יעקב ח"א (סי' כ"ו) דבכל מקום למדין מקודם מת"ת ואף דלא נאמר למצוה כיון דהוה מלתא דמסתבר וכמ"ש בת"ח להר"י חאגיז כלל א' ונסתייע להביא ראיה דבחולה מותר לחלוק כבוד לגדול ממנו ממ"ש וישתחוו ישראל על ראש המטה שהחולה צריך לחלוק כבוד למלכות וע' בספרי זכ"י (מ"ק ח') בתו' ד"ה מפני:

ומה ששאל מה דנקט הדין רק בברכות ל"ד שצריך לכרוע תחלה וסוף ולא הוזכר בשום מקום לענין מעין שבעה ומלבד שגם זה אינו שאלה כלל דשם מדבר רק מעיקר התקנה דשייך כריעה תחלה וסוף וכן נזכר בתוספתא שם פ"א ובירושלמי שם, ובלאו הכי הוא טעות גמור דהרי ברכת מעין ד' תקנוה רק בדורות האמוראים האחרונים כשבת כ"ד ב' ולא היה התקנה עדיין בזמן הברייתא. ובתשובה צידדתי דבמקום שיש ב' מינים קבועים משום מעריב בזמנו שלא יאמר מעין ז' רק פעם אחד במנין השני דבמנין הראשון לא שייך טעמא דמאחרין גם בזמן התקנה שאפילו בימיהם אי איתרמי כה"ג לא היו אומרים וע' בצל"ח לברכות ה' ב' בתו' ד"ה המתפלל. והארכתי בזה בתשובה לרב אחד מלאנדאן. וגם לענין אם יש חיוב לומר במה מדליקין בבית חתנות ובבית האבל ובכל מקום שאין מנין קבוע כמו במעין שבע. וציינתי ג"כ בתשובתי להשואל הנ"ל על התוספות שבת סי' ע"ד דלפ"ז אין לאמרו בבית האבל כמו מגן אבות וכ"כ הב"י סי' שצ"ג. ואם שבגור אריה יהודה לענין אבל בברכת ז' לענין אמירת במה מדליקין אשר לא ראיתי להאריך בזה ביתר דברי תשובתי:

ושוב נודעתי כאשר חקרתי על מנהג העולם שכן המנהג בפשיטות בכל מקום לכרוע בתחלת ברכה אחת מעין ז' ופתחתי ס' המנהגים מר"י אייזיק מטירנא שהובא תמיד בד"מ רמ"א ולבוש והוא רבו של מהרי"ל ושם בתחלת ספרו במנהגי אגד"ו כתוב ושוחין במגן אבות תחלה וסוף. ואין ספק שיש כאן חסרון הניכר תיבה אחת וכצ"ל ושוחין במגן אבות [ובאבות] תחלה וסוף וכן במודים תחלה וסוף ולא ישחה יותר מדאי עכ"ל. ומהשתוות התיבות ובאבות השמיטוהו בדפוס ואשר מסידור כל דבריו נראה דע"כ האי תחלה וסוף לא קאי על מגן אבות. דודאי אין להשתבש בכונתו מצד שמדבר בכל הענין מתפלה של חול שקורא לברכת אבות מגן אבות על שם הברכה מגן אברהם. שלא נמצא כן בשום מקום רק ברכת מעין ז' וע' רש"י עירובין ס"ה א' ד"ה המפיק מגן המעביר תפלת מגן אברהם וע"ש בתו' בשם ר"ח. וכן ממה שאמר מקודם מהאו"ז דבשבת א"צ לסמוך גאולה לתפלה וכו' דע"כ דמיירי לענין שבת. ולהלן במנהגי שבת הזכיר ויכולו כו' מגן אבות רצה במנוחתינו ויחיד האומרו כו' ושם לא הוצרך להזכיר כלל מענין השחיה שכבר הזכירו למעלה בדיני השחיה בכל הברכות במגן אבות ובאבות כו' וכנ"ל ומכש"כ שאין לשבש ולמחות תיבה ובמגן אבות ולהגיה ובאבות וכרש"י בסנהדרין י' ע"ב בד"ה והא עיבור קתני דרך תנא טועה בגירסא ומחסר תיבה ע"י שכחה אבל אין נחלף לתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור ורש"י יומא מ"א ד"ה לא תימא כו' דעבדי תנאי דמחסרי תיבה אחת ע"י שכחה כו'. ובפרט בהיות שבא מפאת כופל התיבה בהשתוות שהחסירו, אח"כ המדפיסים התיבה שחשבוהו ליתיר. ועי' רש"י ב"מ קי"ד ב' ד"ה ורבא אמר ובגיטין י' ע"ב וע' בשבת ק"ז א' דהשיב רבא לאביי הא למה שמנו חכמים קתני ומפרש דהרי קאמר כו' והיינו דבין שמנו לשלא מנו אין לטעות. וכה"ג בכתובות י"ב א' ונדרים כ"ג ב' ובכ"מ לאין מספר.

ויתכן ג"כ שבא בחסרון שני תיבות וכצ"ל ושוחין במגן אבות תחלה ובאבות תחלה וסוף. והשמיט המדפיס מתחלה הראשון עד תחלה השני וכמורגל מנהג כזה בדפוס בתיבות הדומות או מצד שדימה שהכל ענין אחד ואין בידי מדפוסים היותר קדומים ולברר מאיזה הדפסה הותחל הטעות אשר ממילא נמשכו אחריו בשאר הדפסות מחמת שלא נדפס עליו שום הגהות ובאורים ממי שיהיה לתקן במקום ההכרחי ועכ"פ פשוט שמנהג העולם לשחות במגן אבות הוא מחמת שראו מדבריו בס' המנהגים ששוחין במגן אבות תחלה וסוף. ושמקודם אמר ושבת א"צ לסמיכת גאולה לתפלה. ומזה הבינו שמדבר על רעין ג' דשבת. ולפ"ז ממילא אין לחוש להחמיר ללמדו שלא ישחה כמו הבא לשחות בסוף כל ברכה וברכה דשם שייך יהורא. וכיון שכבר נהגו כן מכבר לשחות כמו בתחלת

י"ח ברכות דליכא בזה משום יהורא. וכן במנהג העולם לכרוע בברכו כיון שכולם עושים כן אף שאינו מדינא ובפרט להשמ"ק ברכות ל"ד וחדושי רא"ה שם דבמודים דנשמת רשאי לשחות כיון שאין חיוב לאמרו כמו הלל ובהמ"ז רק מנהג הגאונים שאנו מוסיפין שבחים לכבוד השבת. והט"ז בסי' קי"ג ס"ק ד' בשם התר"י שלא היה עוד בזמנו בדפוס השמ"ק ורא"ה לברכות:

והנה לאחר שהשבתי להנ"ל מדברי המנהגים במשך זמן קצר לאחר זה הדפיס קונטרס אחד והכניס תוכן מכתבי אליו ובהשמטת איזה הערות קצרות שרשמתי לו עמ"ש מהתר"י שהוציא מדבריו דהסמך על כריעה תחלה וסוף שהערותי מתוספת רי"ח ותוספת הרא"ש שלא נזכר שם רק עיקר ענין הכריעה וכן מה שהערותי בסוף מכתבי הראשון ועי' בצל"לח ברכות וכו'. והקדים לזה מאמר נידון ברכת מעין ז' שלא לאמרו במנין קבוע רק פעם אחת ואם כי רמז שם לעיין במכתבי שכבר נכלל שם בדברי. ובגמר מכתבו מגמגם במה שכתבתי בשם המנהגים שאינו רואה כל דוחק דברכת אבות הוא קורא מגן אבות כמו לברכת מעין ז' מצד שסיום הברכה הראשונה מגן אברהם וכי מצא אח"כ גם בסידור הכל בו שנעתק שם המנהגים בראש הסידור אם כי לא נדפס שם שום הגה ממי שיהי' על ס' המנהגים להתבונן על דבריו שאין כאן רק חסרון תיבה אחת שנשמט מצד כופל התיבה. גם ממה שהביא זה במנהגי אגד"ו ולא במנהגי שבת. ואף שכבר ראה שהבאתי ממ"ש מקודם מהאו"ז דבשבת א"צ לסמוך כו' דסליק מיניה בדיני שבת. וכאן דמיירי לענין שחיה באבות תחלה וסוף כתב ג"כ ושוחין במגן אבות תחלה ובאבות תחלה וסוף. ושכן במנהגי שבת הזכיר לברכת מעין שבעה מגן אבות. ועל מה שכתבתי הא דלא הזכיר בברייתא דשוחין מעין שבע. שלא שם על לבו הסוגיא דשבת כ"ד ב' דתקנת ברכה זו נראה שנתחדשה בימי רבא ואמוראים אחרונים וכתב דהיא תקנה קדומה וכדמשמע בירו' ערבי פסחים סוף ה"ב א"ר יוסי בר' בון נהיגין תמן מקום כו' ואומר להם ברכה אחת מעין שבע כו'. והנה חשב שר' יוסי בר' בון היה בזמן הברייתא אשר מי שפתח רק הדף הראשון מהירו' יראה שהיה מהאמוראים היותר מאוחרים אחר רבא שנתקן בימיו ונזכר גם בבבלי כמה פעמים. ובמבא הירושלמי להרז"ה בערך ר' יוסי בר בון בדור החמישי כו' הוא סוף גדולי האמוראים דירו' ועמו שקעה החמה דבני א"י ואף שקמו גם אחריו איזה חכמים והוא בתלמוד ירו' כערך רב אשי בתלמוד בבלי כו' ואמר גם בשם רבא חבירו דאביי ביצה פ"א הלכה א' ר' יוסה בי ר' בון אמר איתפלגין ר' זירא ר' אבא בר יוסף וכו' והוא רבא יע"ש באורך. ובירו' ברכות פ"ח הלכה א' אמר ר' יוסי בר' נהיגין תמן במקום שאין יין ש"ץ עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין

שבע וכו' ובתוס' פסחים ק"ו ב' ד"ה יקדש אריפתא וכאן קראו סתם ברבי וכמורגל בכ"מ מלשון חשיבות על אדם גדול. ובמבא הירושלמי פרק ב' דף י"ג ע"א שכן בא תמן על מאמר אמורא במסכת או פרק אחר כו' ולפעמים גם על ארצות אחרות חוץ מבבל כו' והמאמר נהיגין תמן בברכות פ"ח ולית מאן דאמר כזה בבבלי וע"ש בערך כהנא וערך רבנן דתמן ובפירושו לירו' ברכות פ"ח שכן יש להוכיח דהכא משמע שהוא משום קידוש במקום שאין לו יין ובבלי שבת כ"ד דרבנן תקנוהו משום סכנה וגם מה דאיתא מקדש ישראל והשבת ליתא לפי הבבלי ברכות מ"ט ביצה י"ז ועי' בהג"א שבת כ"ג עכ"ל. וע' במאורי אור בחלק קן טהור במה"ב לא"ח סי' רס"ט בד"ה ואתעורר עוד שטעו במנהגם דמקור הדין מהירו' פ"ח דברכות כו' ופשוט שאין כונתו בלא כוס שאינו כלום רק שא"צ לפרש שנוטל הכוס ואומר תחלה בפה"ג וגם כונת הגמ' לעשות כזה ולקדש שנית וגם הנוסח אינו מעכב כלום ואי איישר חילי אוקימנא כזאת וע"ש עוד בדה"ס קס"ה ע"ב:

סימן צא

מוש"ק לסדר והיה ברכה תרכ"ז. להרב ר'

יהודא ליב מקעלים: **מכתבו** הגיעני והנני משיב מפה"כ במוקדם ובקצרה בדבר שאלתו אם מותר למי שמצטער בליל שבת מחמת שהנרות מעלה עשן בשעת הכיבוי מחמת חלב שבנר. שיתן מים קודם הדלקת הנר של חלב שהמג"א סו"ס רס"ה לא העלה דבר ברור והא"ר מקיל וראייתו מתו' שבת מ"ז ב' סוד"ה מפני ומה שרגילים לתת מים בזכוכית של עששית שקורין לאמפא כו'

הנה בא"ר לא נזכר מדהתו' ורק במ"א ס"ק ט' ע"ד המחבר בעששית שהדליקו מע"ש וכן הביא הטור וע"ש בב"י ועל זה הביא הד"מ דהאו"ז דהא דאסור ליתן כלי תחת הנר היינו לאחר שהודלק וכמ"ש המ"א וכמש"ל ס"ק ז' בשם התו' וכמו שביאר בתוספת שבת והובא במחהש"ק וכמ"ש באו"ז בהע"ש סי' כ"ח שהיתר גמור הוא שאחר הדלקה אינו גורם ואינו מקרב כו' והביא ג"כ מהערוך ערך נר שאין לחוש בכך כלום וכן הביא המגיה בבה"ט מכמה גדולים שנהגו ליתן מים לתוך הקנה מע"ש. ובתשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"א לסי' רס"ה (וט"ס שם רס"ו) אם הנכרי נותן מים לתוך הקנה ע"ש אם יש לצדד להקל ובמקום שריח רע יוצא מן הכיבוי אפשר שיש להקל על דרך זה וצ"ע עכ"ל. ובשו"ת רמ"ה שבסוף תשובת הרשב"א להשים כלי תחת הנר אם אינו שמן שיפלו בו המים ומסיים וטוב בעיני להשים מים בפמוט להגביה השמן ויכבה טרם הליכתם לישן וערבה שנתם עכ"ל. ובחמד משה ס"ק ג' במ"ש המ"א ודברי רמ"א צ"ע לפי פי'

ראשון שכתבו התו' סוף כירה וכמ"א ס"ק ח' והוא לדרש"י ודאי שדרמ"א נכונים דכל שאין המים בעין לא מיקרי מקרב כיבויו ואפילו מכוון לכבות דבשבת נמי כה"ג אינו אלא גרם כיבוי וכ"כ רש"י משום שהמים בעין כו' ואפשר דרמ"א כתב י"א אלו לפי' ראשון בתו' הנ"ל ולדרש"י ואף בנר של שעוה מותר ליתן מים בע"ש לתוך קנה כו'. ובברכת דוד על או"ח דמ"ש הסמ"ג צלוחית שנותנין מים להגביה אינו מוכח דמיירי בלא מתכוון די"ל שדברו בהווה שסתמו להגביה וכן נוטה דהרא"ש והטור:

סימן צב

ובענין מה שהוגד בשמי שיש צרדי היתר לקרות יחידי בליל שבת לאור הנר. ולא נודע לו באיזה אופן:

איברא דבמעשה רב אות קי"ד לא יקרא לאור הנר כי אם שנים בספר אחד. ובהערה מדנקט בסי' ער"ה ס"ז פרק במה מדליקין לחוד ואף שמסיים שהוא מזכיר איסור שבת כוונתו איסור נר שבת. דאי דנקט מלתא דשכיחא שרגילין לקרותו בכל שבת ות"ל דאפילו לקרות ההגדה בליל פסח שחל בשבת הותר דשגורה בפיו והוה כעין ראשי פרקים. ובבאור הגר"א ס"ק ה' מהא דפסחים הוא עצמו מחזר עליו לשורפו כו' וכהגמ"י פ"ה משבת הט"ו שהרי נזכר ושונה דיני שבת וכו':

ובתשובת הגאונים הנדפס ע"י מק"נ סי' נ"ט דליכא למימר דהא מלתא בפרשה או בחזנות שצורך לאותה שבת אלא כל ענין לשנים מותר ואפילו תלמוד מיהו לא רגילי רבנן למעבד הכי כו' ולאו גמרא נקט אלא סייג שוי כמנהגא. ובברכי יוסף סי' ער"ה בשם הר"ש שער אריה בהגהותיו שעכשיו נהגו היתר דיש היכר בנר שבת שמשונה מנרות שדולקות בחול ואף שהוא דחה זה מ"מ יש להמקיל על מי לסמוך ובפרט אם ידליק נר שדולק כל הלילה שיש היכר תמידי ועדיף יותר משנים קורין בענין אחד דלא שכיח שישכחו שניהם ברגע זו שבא להטות. וכתוי"ש, פ"ב דשבת לענין הדלקת נרות האסורין היכא שיש לגביה נר כשר דלא שייך ג"כ הגזירה דשמא יטה דמידכר דכיר שיש עכשיו עוד נר יותר:

ובטוש"ע סי' ער"ה סי' י"ב דנפט אורו יפה ולכך לא חיישינן שמה יטה שאורו רב וכשיטת הרי"ף ולשמא יסתפק לא חיישינן כמו בשמן זית וכמג"א ס"ק ט' דמאיס ג"כ כיון דמיסרח. ועי' רש"י שבת י"ב הא בדנפט דלא שייך שמא יטה כיון דמיסרח מאוס לנגוע בו. ועי' בשו"מ רביעאה ח"א סמ"א בדה"ס מ"א ע"ב ד"ה והנה בהא דהקשו התוס' שבת כ"ו א' ד"ה ר' ישמעאל דאמר דאין מדליקין בעטרן שמא יניחנו ויצא. דמשמע

שנמשך יפה אחר הפתילה והרי עטרן יוצא מן העץ וא"כ אינו נמשך אחר הפתילה. ואף דגם בנפט לא שייך שמא יטה וכדלעיל י"ב ברש"י כיון דמיסרח מאיס לנגוע בו. וכתו' שם ד"ה מתוך דעיטרן ריח רע יותר מנפט דבעיטרן דאינו נמשך אחר הפתילה אף במאיס חיישינן וכשיטת הרי"ף וטוש"ע דנפט אורו יפה ולכך לא חייש שמא יטה ושמא יסתפק לא חייש כיון דמיסרך:

ובפרט במנורות גאזא בלאו הכי לא שייך להטות ולתקן למשוך אחר ההדלקה הפתילה לתוכה ע"י שרוייף שיתמעט אורו מריבוי השלהבת שזה נהוג לעשות קודם השבת כשמדליקו שיוכל להתקיים הזכוכית מריבוי השלהבת ולא אתי בשבת לידי כיבוי מקצת השלהבת להקטין השלהבת ורק למושכה לחוץ להאיר יותר כשקרוב לכבות זה ודאי עשוי להתמשך יותר שכשיכין עצמו לעשות מידכר דכיר ולשמא יוסיף שמן קודם שיבא לכבות זה נמשך זמן הרבה וצריך לילך למקום התיבה שהשמן בתוכו ולפותחו דודאי מידכר דכיר. ועי' בעירובין צ"ח א' באסקופה ארוכה דאדהכי אידכר:

וראיתי בסו"ס ישועות חיים בלקוטים אות כ"ח איך יכולין להדליק ביו"ט לאמפ של נפט שיש עליו זכוכית שמושכין הפתילה לתוכו אחר ההדלקה ע"י שרוייף כדי שיתמעט אורו וביו"ט הוה מכבה. ומ"ש בסי' תקי"ד לענין גרם כיבוי אינו ענין לכאן שיכבה ממש מקצת הפתילה ע"י שמושכה לפנים ומקטין השלהבת. והשיב דביו"ט יקח קודם ההדלקה הקיימענדל שעליו ויוכל למשוך קודם ההדלקה כל הפתילה לפנים ודי שישאר קצת שיור לאחוז האור במעט שלהבת וידליקו ואח"כ יניח, עליו הקיימענדיל והזכוכית ולא יצטרך למשוך הפתילה לפנים ואדרבא יצטרך למושכה לחוץ להאיר יותר.

ולב"י ר"ס ער"ה דבשל שעוה לא שייך הטיה וע"ש בט"ז דשמא יטה רק בשמן וגם שמא ימחט אינו חייב חטאת ודלא כב"י וע"ש ברמזי או"ח שהשיג דגם להבהיק טפי כמבעיר וכמותח חוטי התפירה. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ד אות צ"ה דהכ"נ בנר חלב שאינו מהותך רק כרוך סביב הפתילה ודוקא בנר של שמן י"ל שמא יטה ראש הפתילה (ועי' בתשובתי לעיל סי' מ"ה בד"ה גם בשו"ת):

ובנחלה לשראל בקונטרס הלכה למשה הלכה י"ז הביא בשם הר"ש קלוגר דאם סוגר הנר ולראות בו דרך זכוכית דומה למוסר שמירתו לאחר. ואינו דומה לדהב"ח שהביא המ"א סי' תנ"א ס"א בכלי של חמץ דאוסר לתלות בחדרו לנוי וצריך לסוגרן בחדר. דשם בלאו הכי מעמידין כלים כמה פעמים אבל כאן הוה היכר בגופו עכ"ד. ובחו"י סו"ס קמ"ב דאף דלא שייך בזה דכולי שתא לא בדיל כמו באם תולה כלי חמץ בפסח מ"מ מי מיקל ראשו נגדו ולדהנחלי"ש הנ"ל דמי שאין דרכו למחוט הנר רק בכלי המיוחד

לה דאף להפמ"ג במש"ז ס"ק ה' דעכשיו אין להתיר גם באדם חשוב ומ"מ בנרות שלנו שתיקון הפתילה רק איסור דרבנן דלכמה פוסקים וראב"ן הובא במ"א דבנר חלב דמאיס מותר לקרות ק"ש ויש לצרף בכה"ג במקום מצוה לקרות לאור הנר כשמטמין החמיטה בארגז כמו דמהני בכלי חמץ כשסוגרן בחדר דכשילך לקחתו מידכר דכיר. ובשבת י"ח דבעקירה וטיחה לא גזרינן שמא יגיס ועי' בט"ז סי' הע"ר ס"ק א' וע"ש בא"ר ושע"ת. והיכא שלא יוכל להשיג אחר שיעמוד אצלו או אחד מבני ביתו אף שאינו קורא שיתן דעתו עליו שלא יטה אין להחמיר כשאין דרכו למחוט וכשסוגר הכלי וכנ"ל:

[**שוב** נדפס שו"ת נחל משה שכתב כה"ג בסו"ס ב' להתיר ללמוד יחידי לאור הלאמפין שלנו כשבת י"ח ב' דלא חייש שמא יחתה דאי מחתי סליק בהו קיטרא וקשי להו. ושם קמ"ט א' היכא דחייק בסכין בתוך העץ בטבלא שאין נח למחוק ואדהכי מידכר וליכא למיחש שמא ימחוק. והכ"נ דצריך למידק טובא שאם יגדיל האש יבקע הלאמפ וימלא הבית עשן ואדהכי מידכר ולא אתי להטות]:

ושמעתי על אחד מגדולי זמנינו שמכין קודם השבת לכתוב על פתקא שהוא שבת ומניחו סמוך לנר. ולפ"ז נ"ל שהיה אפשר להקל גם כשיניח פתוח בסידור או במשניות פרק במה מדליקין. והא דנקטו מותר לקרות במה מדליקין לאור הנר. דממילא חד דינא הוא אפילו בענין אחר דלא גרע ממה שמניח דבר אחד לסימן כמו לגבי בב"ח על שולחן אחד וכיו"ד סי' פ"ח אם עשו איזה היכר על השולחן. ועי' בחכמת אדם כלל ו' אות ה' שמניח עצם לסימן וע"ש בבנ"א בשער או"ה אות ע'. והכ"נ כשמעמידין השולחן או מקום המנורה באיזה שינוי כיון שיש היכר. וכן יש לצדד היכי דבכל ימי השבוע מדליק במנורה מנאזא וממילא הוה היכר לדידיה בלילה זו שמדליקין של נר וכן כשמדליק תמיד של נר ובלילה זו מדליק של גאזא בלאמפ דהוה שינוי בגופו. וכה"ג בפסחים ר"ד י"א מתוך שלא הותר לו רק ע"י קיטוף מידכר דכיר:

ובפרט אין להחמיר גם בזמנינו במי שאין דרכו להטות בחול בבירור וכמש"ש בט"ז ס"ק ה' ואף לב"ח דיש להחמיר דלא בקיאינן מי הוא חשוב לענין זה. מ"מ בידוע בבירור שאין דרכו להטות אין להחמיר היכא דלא שייך הגזירה שמא ימחוט וע"ש במ"א ס"ק ג' דנהגו להקל אף בדאיכא שמא ימחוט כיון דליכא איסור דאורייתא דשמא יטה. יע"ש בנתיב חיים שאם תגזור אפילו בנר של שעוה תורה מה תהא עליה וכוונתו להמדרש אמרה תורה בכל השבוע זה פונה לזיתו וזה לכרמו תורה מה תהא עליה אמר לה הקב"ה נתתי לך יום אחד שבת שישראל פנוים ויהיו עוסקים בתורה. ואף למ"ד דיוצא ידי לא ימוש בק"ש שחרית וערבית היינו רק בדיעבד. ומ"מ לכ"ע לא הוה ת"ת מ"ע שהז"ג ומקיים

מ"ע ודברת בם כשעוסק בתורה בכל שעה וכמתני' דריש פיאה ואלו דברים שאין להם שיעור כו' וכב"י טא"ח סי' מ"ז דכיון דאין שעה שאינו מחוייב לעסוק בת"ת לא שייך ברכה לאחרי':

ומיהו אין לצרף לסניף כל שהוא דעה הדחויה מבאר עשק שהקיל לענין קידוש על סתם יינם כשאין לו יין אחר דהתם הטעם דתקנת עזרא קודמת לגזירה זו וכתענית י"ב שאם נדרו קדם כו'. וא"כ אף אי נימא דלא אמרינן דהעמידו דבריהם במקום ל"ת רק היכי שאמרו מפורש דהעמידו. אבל לענין הגזירה דשמא יטה ודאי דהעמידו דבריהם בשב וא"ת דשמא יטה שלא ילמוד ביחידי אף בדאיכא ודאי ביטול תורה מצד זה:

סימן צג

שנת תרכ"ג להר"ר יוסף מ"מ במיטאוויא על דבר שאלתו בענין הדלקת הנרות בבהמ"ד בשבת ע"י נכרי דלרמ"א רע"ו ס"ב דרבים נהנו להקל לסמוך על העטור בשבות דאמירה במקום מצוה אף במלאכה גמורה ויש להחמיר באין צורך גדול. ועכ"פ יש לצדד במצוה דרבים וכברכות מ"ז ב'.

(**א**) **הנה** מה שהעתיק הר"נ סו"פ ר"א דמילה שהעטור התיר לומר לנכרי להדליק הנר בשבת בסעודת מצוה. ואחריו נמשך בד"מ סי' ער"ו וש"ז. ולמעיין בעטור הלכות מילה לא כתב רק בלשון הזה וקרוב אני לומר שהדלקת נר מצוה בשבת כו'. וכלישנא דאבא שאול ביבום שלא לשם מצוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. ובתורת שבת סי' רע"ו ס"ק ג' דחה ראיותיו וע"ש מה שנדחק להעמיס בכונתו ובתו' ע"ג מ"ג ב' בד"ה שאני שדעתם להתיר שבות משום מצוה והיינו בשאר איסורין אבל בשבת אין להתיר בשום מצוה רק בשבות דשבות כסש"ז ס"ה ויש אוסרין ועי' בשו"ת ריב"ש סו"ס קכ"א. ובתו' גיטין ח' ב' ד"ה אע"ג דרק במילה דדחי שבת התירו בשבות דשבות. וכרמב"ן שהובא בר"נ סו"פ ר"א דמילה ועי' בעפרא דארעא סי' ל"ה. ולהרא"ה דרמב"ם התיר שבות דשבות לכל מצוה ונראין דבריו וכמ"ש חדושי ר"נ פר"א דמילה דאולי כונתו דלרמב"ם לאו דוקא בשופר ולולב, ועי' במ"א סי' של"א סוס"ק ה' לסמוך על העטור בהבאת איזמל ע"י נכרי דרך רה"ר אל התנוק רק בביתו כיון דאי אפשר בענין אחר ובבאר יצחק חא"ח סו"ס י"ג מסייע להעטור מפרש"י ע"ג ט"ו א' ד"ה כיון דזבניה קניה דהא דאסור לומר לנכרי משום ממצוא חפציך וכיון דקיי"ל דחפצי שמים מותרים יש להתיר במקום מצוה אף מלאכה דאורייתא:

ובלאו הכי הרי לס' יראים מ"ע קי"ג דהא דאמירה לנכרי שבות היינו רק כשאינה מלאכת ישראל כגון שאומר עשה האש שלך לצורכי אבל מלאכת ישראל להוציא קדירתו מן הגחלים אסור מן התורה. וכמכלתא פרשה בא וכן בפרש"י לא יעשה ע"י אחרים. יע"ש ברמב"ן ורא"מ. ובכתב סופר חא"ח סו"ס מ"ו נדחק להעמיס בפרש"י בדרך פלפול נגד מה שמפורש במכלתא כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא חבירך ולא יעשה נכרי מלאכתך כו' ת"ל ששת ימים תעשה מלאכה אבל יעשה נכרי מלאכתו. והיינו כדעת היראים דכשאינה מלאכת ישראל רק מלאכת הנכרי בשלו שבות ולא כרמב"ן שהיא אסמכתא לאסור אמירה דמלאכה שלנו אבל מלאכת הנכרי בשלו מותר, והסמ"ג במנין הלאוין מסופק בזה שאם היתה מן התורה לא היו מתירים חכמים לעשותה בביתו של נכרי אף במסרה מע"ש. ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה עכ"ל. והובא גם בב"י סי' רמ"ד וט"ז סו"ס רמ"ג. (ועי' לעיל ספ"ב שהארכתי) וכן בפסחים כ"א ע"ב דיליף חזקיה לא יאכל חמץ שלא יהא בו היתר אכילה והיינו מדכתיב בנפעל שמוזהר שלא ליהנות ושלא להאכילו לאחרים וכמו לא יעשה מלאכה דבמלאכתו של ישראל שמוזהר שלא להניח לאחרים לעשות מלאכה בשלו ואף שרש"י דחק לכוון הלשון שלא יהיה גרם שיאכל ע"י החמץ דבר אחר דסתם הנאות שלוקח בדמים דבר מאכל. ומ"מ פשיטא שאסור להאכיל לאחר בטובת הנאה לחוד ואף שאינו נותן דמיו וע"כ דמפיק מפשטיה דקרא שבעליו מוזהר שלא יאכל החמץ לאחרים. ובזבחים ס"ד ב' מי כתיב ימצה ימצה כתיב. ובפסחים ו' ע"ב מדנקיט יראה ולא כתיב לא תראה וכה"ג בכ"מ:

ובב"מ צ' ע"א חסום פרתי ודוש בה פרש"י דישה שלך. דהתם האיבעיא לענין שבות אי גזרו באיסור לאו ואלו בדישה של ישראל הרי בכה"ג גבי שבת ליכא איסור מן התורה ומאי קאמר כי אמרינן אמירה לנכרי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה. וע"ש בר"נ ומובא בשמ"ק וא"ת הרי אפילו בשבת ליכא משום שבות אלא באמירה לנכרי במלאכה דישראל דהכי תניא במכלתא דבמלאכת הנכרי ליכא משום אמירה לנכרי. לא דמי דזה שאומר לו חסום פי פרתי הרי אומר לו שיעשה מלאכת איסור בפרתו. וכתב זה לדעתו בהמכלתא דאסמכתא בעלמא ומיירי רק לענין שבות דשבת אבל להס' יראים הא דאמירה לנכרי שבות היינו בשל נכרי ולא בשל ישראל. ובמ"א סש"ז ס"ק כ"ט דהתם נהנה בו שמרבה לו שכר במה שחוסמו אבל חסום פרתך ודוש בה שרי ועי' בשו"ת ספר יהושע בפסקים וכתבים תשובה רל"א בד"ה ועתה נבא לטייל ובמשנת חכמים על הרמב"ם בקונטרס חוט המשולש כלל ד' בדפה"ס קמ"ו ע"א ובישועות יעקב לא"ח סי'

רס"ד ס"ק ו' ואכמ"ל. ובסמ"ג לאוין קפ"ד חסום פרתי ודוש בה היא בעיא ולא נפשטה הלכך אסור ואינו לוקה. ובודאי דלשון ואינו לוקה שיגרא דלישנא וכמ"ש במל"מ פי"ג משכירות הלכה ג' דאפילו אי נפשטה בעיין אינו אלא איסור דרבנן. וכן במכות י"ח ב' לוקה חמש דפרש"י חמשה איסורי קאמר. והכ"נ אינו איסור תורה דשייך מלקות ואשכחן נמי לשון אסור אדרבנן יבמות ס"א ב' אסור לאדם שיעמוד כו' וברמב"ם פט"ו מאישות ובתו' תענית ר"ד י"א על מדת חסידות ועי' תו' זבחים ק"ד ב' וביצה ל"ו ב' חייב משום שבות:

אבל מה שהבין בתשובה מאהבה ח"ב תשובה רל"ז בא"ח סי' רמ"ג בט"ז סוס"ק ג' שמביא בשם הסמ"ג דאמירה ע"י נכרי במלאכת ישראל בשבת ויו"ט איסור תורה. וליתא דהתם בשל נכרי דגם בשבת ליכא רק משים שבות וכמפורש בסוגיא דמיירי לענין שבות לחוד. דאילו במלאכת ישראל דאסור מן התורה להמכלתא ליכא למילף בשבת דאיסור סקילה והאיבעיא רק אי גזרו באיסור לאו. ומ"מ יש לפשוט האיבעיא מכמה מקומות כמו בסוטה ז' א' דפליגי בכה"ג ר"י ורבנן ופוסק הרמב"ם רפ"ב מסוטה כרבנן דהיא הנותנת ועי' במל"מ פ"א מהיו"ט הי"ז דלא אמרינן מה לי איסור לאו אלא כשיש בו מלקות. וע' בנוב"י קמא חא"ח סי' כ"א ושו"ת רע"א תנינא סי' קל"א ובפר"ח א"ח סי' תס"ח ושו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ב בד"ה מ"ש מר ובד"ה ודרך אגב:

ובשו"ת פ"י חיו"ד סי' ג' דמה מיבעא אי יש איסור אמירה לנכרי שבות בשאר איסורין מלבד שבת לרש"י בב"מ ע"א דיש שליחות לחומרא וחשיב כעושה בעצמו דלרבינא דהיכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע. וליכא למימר דהאיבעיא אך למ"ד אי בעי עביד מ"מ קשה למ"ד דכל דלאו בר חיוב הוא יש שליח לד"ע הא דאמרינן בכל מקום אמירה לנכרי שבות ותיפוק לי' מטעם שליחות. ובס' אומץ יוסף בהשמטה להלכות שבת בתשובה דנפ"מ לקטן דאין בו שליחות ורק דזה תלוי בחקירת הח"ס חיו"ד סי' שי"ז דהא שיעורין לישראל נאמרו [וע' בתשובה מאהבה ח"ב סי' רנ"ז בגליון סעיף ג' במכר חמצו לא"י קטן וכו' וע' בשו"ת יהודה יעלה חיו"ד סי' א']. ומ"מ י"ל דצריך לאסור אמירה בקטן דלית ביה דעת כלל והאריך ג"כ בדעת המכלתא דלר' יאשיה איסור אמירה לנכרי בשבת מן התורה דכל מלאכה לא יעשה ואף דבכל הש"ס דלא הוה אלא שבות י"ל דר"י סובר כרב אשי ב"מ ע"א דיש שליחות ולכן בר"פ מי שהחשיך ברש"י בקושית הגמ' מ"ט שרי למיתב לנכרי והרי הוא שלוחו. דהתם מיירי בגדול דקתני בסיפא ליתב לקטן. ושם קכ"א בנכרי שבא לכבות פרש"י דרבנן גזרו על אמירה. דקאי דומיא דסיפא דקטן שבא לכבות ורק להמחא"פ דבשכר יש שליחות דהוה כפועל ואצטריך בכה"ג קרא דלא יעשה

ע"י אחרים. ועיקר דקדוקו בפרש"י דשבת והרי הוא שלוחו. פשוט דהכונה ברשותו כגיטין פ"ח שליחותיהו דקמאי וכמו שהאריך הח"ס חא"ח ספ"ד על הקושיא בע"ג נ"ב ע"ב יעש"ב. וע' בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ב ויהודה יעלה חא"ח סי' ע"ב וע' כנף רננה חא"ח סי' כ"ג בדהר"נ שבת קל"ט גבי כשותא דכרמא דאסרינן על תנוק ישראל דאתי למיסרך ועי' במנחת עני על הש"ס אות פ"ד בדהרמב"ם פ"י ממלכים ה"ב שגם ב"נ אין מוזהר בעודו קטן וע' ב"ש סי' ה' ס"ק י"ט. וע' במקום בינה בחדושיו על הבינה לעתים פ"ו מהיו"ט הט"ו בדף ע' ע"ב שהאריך דבמילי בעלמא אינו מועיל שליחות ולזה לא הוה רק שבות ובפרש"י שבת קנ"ג א' והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת. דשם כיון דמוסר לו הכיס א"כ מוסר לו מעשה. ועי' בשו"ת ס' יהושע בפסקים וכתבים סי' רל"א ד"ה ועתה נבא לטייל כו' ובאות שע"א מש"ש בדהפ"י. וע' בשו"ת הר הכרמל חא"ח סכ"א בדה"ס ו' ע"ב ובית שלמה קמא או"ח ספ"א וע"ש אחר סי' קי"ג בהשמטה להג"ה כ"ד ע"א ובעטרת חכמים בחידושיו לחולין י"ד בדה"ס ס"ד ע"ב ושו"ת אורין תליתאי סי' צ"ה ורש"י שבת י"ח א' ד"ה אלא ובהגהות הרצ"ה חיות. וע' בית מאיר חאה"ע סי' ה' ובישועות יעקב בכמה מקומות דבעניני שבת לא שייך עניני שליחות כיון דמ"מ גופו שובת והארכתי בתשובה (ע"ל ספ"ג). ולא רציתי להאריך במה שדשו בהם רבים ולצאת מענין לענין. ועכ"פ להיראים דבשל ישראל לכ"ע מן התורה יתיישבו הסתירות מכ"מ וגם בדהש"ע וגדולי הפוסקים ואם שהוא קצת דוחק בסתימת לשונם כיון שפשטות הפסוק מכריח שהוא כן:

ב **ובעיקר** שאלתו יעיין בק"נ סו"פ כל כתבי אות כ"ו דיש קצת היתר להמון שמשלם לנכרי שכר שימוש בשבת א"כ להנאת עצמו הוא עושה ומותר לישראל ליהנות ממנו כרא"ש שם ורש"י לעיל קכ"א ד"ה נכרי. ובשו"מ תנינא ח"ב סי' י"ד מסיק דאם ציוה לנכרי מע"ש להדליק נרות בבהכ"נ בשבת דאין למחות דלרש"י ע"ג ט"ו א' דאיסור אמירה לנכרי בשבת משום ממצוא חפציך וכיון דלא נעשה שליח רק מבעוד יום אף דנימא דאדעת ישראל עושה לא עדיף מהרהור דמותר בשבת ק"נ ואף דבסש"ז סכ"ב בהג"ה דרמיזא אסור וע"ש במ"א והיינו בשבת. ובאומץ יוסף א"ח סתמ"ו במ"א ס"ק ב' בסברת של"ה דיוציא חמץ ע"י נכרי דשאני גבי שופר בעולה באילן דלא הוה בעידנא אבל לגבי חמץ בשעת הוצאתו מ"מ עוסק במצוה והכנתו להשליכו לים ולבערו מן העולם. ולזה לא הזכיר רמ"א שאין למחות ביד הנוהגין היתר לסמוך על העטור רק בהדלקת נר לשבת או לסעודת מצוה שנעשה בעידנא בעשיית המלאכה ובאמירה ליכא אלא ל"ת לבד. וממילא לא קשה קושית המ"א דא"כ לישתרי בחמץ אפילו ע"י ישראל להשליכו

לים דגבי ישראל הוה עשה ול"ת כמו כל מלאכה דאורייתא כיון שאסרו חכמים שעשו חיזוק לדבריהם אבל באמירה לנכרי דאינו בכלל מלאכה אין בו אלא איסור לבד ובכלל לא תסור וכעירובין ס"ח בין שבות דלית ביה מעשה:

ובנוב"י קמא חא"ח סי' ג' החמיר בהדלקת נרות ע"י נכרי לעת תפלת נעילה שהעולם חושבין לצורך גדול קודם שהתפללו הצבור בלחש ואף שקשה לסמוך על דעת יחיד הנח להם. אבל אם כבר התפללו הצבור ובשביל אמירת הפיוטים לא הוה צורך גדול ולא יעשו דבר האסור לרוב הפוסקים ולסמוך על הי"א שהביא רמ"א באמירה לנכרי במלאכה גמורה משום מצוה. ורק לפזר ע"י נכרי דכל בהכ"נ הנרות שכבר דולקות מעיו"כ דהוה שבות דשבות במקום מצוה עכ"ד ובסי' רע"ו ס"ג בהג"ה ומ"א ס"ק י"א בשם הגמ"י דכיון דטלטול נר דלוק שרי בטלטול מן הצד אי שקיל ליה נכרי באיסור לית לן בה וע"ש סי' תקי"ד ס"ה בבה"ט ס"ק י"ג מהמגיה על המתירין גם בנר בקצץ. וברמזי א"ח מהג"ר גדליה ליפשיץ בסי' תרי"ח ששמע שהג"ר יחזקאל מפראג ביטל מנהג ישראל וציוה שלא ידליק נכרי נרות ביו"כ קודם נעילה וכן בשחרית בר"ה בשבת ואינו יודע טעמו יע"ש ובסי' רע"ו דקודם נעילה בעוד אור היום הוה כהדליק נכרי בשבת בעוד נר קמא דולק דגם, אחר שכבה קמא שרי להשתמש לאורו דלא אשכחן איסור למפרע. וגם בר"ה בשבת באשמורת ידליק נכרי דאין אסור מעש"ש בהנאה רק מדרבנן ובגרמא דפטור ואסור ולא העמידו דבריהם אפילו במקום עשה רק בשבות דמעשה ובפרט בעשה דרבים כברכות מ"ז ב'. ועכ"פ בר"ה בשבת דזריזין מקדימין וגם דראוי להקדים התפלה כדי למהר לצאת קודם חצות דאסור להתענות והרי הקילו גם בסעודת מצוה ומכש"כ לתפלה. הנה כל מה שהאריך רק לענין שאין לאסור ליהנות להשתמש לאור הנר אחר שכבר הדליק הנכרי אבל מ"מ כל הראשונים החמירו שלא לעבור שבות המלאכה ממש לצורך מצוה ואינו דומה שמיעה לראיה שכן מפורש בנוב"י הנ"ל. גם מה שדעתו להקל לתפלה בק"ו מסעודת מצוה אין זה מוכרח וכשו"ת כתב סופר חא"ח סי' קי"ו שגם העטור לא התיר רק לסעודת שבת שהיא מצוה דיומא ומדמה למילה שזמנה בשבת וכש"כ לסעודת שבת שהוא לצורך היום של שבת בעצמו. ומ"מ מצדד דאף אם כבר התפללו בלחש דמשום הסליחות והודויים הוה מצוה דיומא אבל כשחל יו"כ בשבת יש למחות בידם כל האפשר עכ"ל. ובלקוטי ח"ס ר"ס פ"ו שכל רבותיו אסרו בכח שלא להדליק שום נר בנעילת יו"כ והביא ללמד זכות דביו"כ דליכא אלא ל"ת כסו"פ אלו קשרים בפרש"י ואפשר דכ"ע מודים דמצוה דוחה שבות מק"ו דשבות דקניבת ירק שע"י מעשה דישראל. ומ"מ אינו סומך אפילו כשחל יו"כ בחול דשבות לצורך גבוה

חמיר טפי. וע' ברמזי א"ח סש"ח לענין צעב"ח ובהגהת בנו שדעתו נוטה דדוקא היכא שפירשו דלא העמידו דבריהם וכתו' גיטין ח' ד"ה אפשר וב"ק פ' ד"ה אומר:

ובתפארת ישראל בכלכלת שבת בדיני אמירה לנכרי שנתפשט המנהג לומר לנכרי להדליק נר לצורך מצוה ומכש"כ בשחרית בבהכ"נ לצורך תפלה שהיא מצוה דרבים וכן מתיר בתוספת שבת לומר לנכרי אפילו בשבת לקשור חוט העירוב שנתנתק עכ"ל. והנה אזיל בשיטת אבוהי' ברמזי א"ח הנ"ל. ואם כי מבואר כן בתוספת שבת סי' רמ"ג בכללי מלאכת ישראל הנעשה ע"י נכרי באות ד' שרמ"א הביא דעת העטור ושאין היתר זה ברור ויש להחמיר ומיהו בשו"ת פמ"א ח"א לסמוך על העטור לומר לנכרי לתקן העירוב שנתקלקל בשבת דהוה מחיצה הנעשית בשבת דשמה מחיצה ואין בזה איסור אמירה לנכרי במקום מצוה כזאת להציל הרבים מאיסור חילול שבת עכ"ל. אבל למעיין בפמ"א סו"ס ל' שהביא בתחלה דעת העטור לרווחא דמלתא. והיינו כיון דעכ"פ לצורך גדול גם דעת רמ"א לסמוך עליו להקל וכאן בא לכמה מכשולים באיסור טלטול וא"כ אין זה נוגע לנידון דידן להקל בשבות לצורך מצוה וז"ל נראה דבמקום מצוה כי האי יש לסמוך על המקילין דאפילו במלאכה גמורה להדליק לו נר בסעודת מצוה דשבת מותר ק"ו כאן דאינה מלאכה גמורה והוה שבות דשבות וגם שבות קרובה וכא"ח סש"ז להתיר שבות דשבות במקום מצוה אף שקצת חולקין מ"מ בנידון דידן דלרש"י אין כאן שום איסור אפילו ע"י ישראל במחיצה מן הצד ואף היכא שבא להתיר ובשעת הדחק יש לסמוך על רש"י עכ"ל בקצרה:

מ"מ לענין לצוות להנכרי קודם השבת או קודם יו"כ להדליקן בשבת וביו"כ דאין כאן רק משום דנעשה בשליחותו דישראל וע' בב"י ר"ס ש"ז שטרחו הראשונים בטעם האיסור לומר קודם השבת לעשותו בשבת. וע' בתוספת שבת סי' רמ"ג אות י"א על קושית החו"י הא דהוצרכו לאסור אמירה לנכרי ות"ל משום ודבר דבר לפרש"י בע"ג ט"ו א' ד"ה נהי. דלהעטור דגם אמירה לנכרי שרי לצורך מצוה מ"מ יש נפ"מ דאפילו לומר לנכרי קודם השבת שיעשה בשבת אסור משום אמירה לנכרי אף דלא שייך בהא איסורא דודבר דבר. וע"פ דבריו מיושב קושית המקום בינה על הבינה לעתים בהיו"ט פ"ו הלכה ט"ו דלפרש"י קשה מב"מ צ' ע"א מהו שיאמר לנכרי חסום פרה ודש בה והרי איסור אמירה לנכרי בשבת מטעם ודבר דבר וזה לא שייך רק בשבת. וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ס"ט שהרגיש ג"כ בזה וע"ש בישובו:

ולפ"ז לק"מ דע"כ הא דאמירה לנכרי היינו קודם השבת אף דלא שייך איסורא דודבר דבר. וכ"כ ריטב"א והובא גם בשמ"ק לב"מ שם ד"ה או דלמא לא שנא. וע' בפסקי הרא"ש

וכיון דהוה איבעא דלא איפשטא אי גזרו בכה"ג באיסור לאו וכמו שנחלקו הרמב"ם וראב"ד ותליא במחלוקת הפוסקים באיבעא דלא איפשטא אי אזלינן בדרבנן לחומרא ולרי"ף ורא"ש שבת ס"ה דכל תיקו דלא איפשטא בדרבנן לקולא (וע"ל סי' א' אות ט') ועכ"פ בכאן כ"ע מודי דמותר לצורך מצוה לצוות לנכרי קודם השבת לעשותו בשבת ולא גזרו בכה"ג משום שבות ובפרט דמעש"ש ג"כ אין אסור בהנאה רק מדרבנן ומכש"כ קודם נעילה בעוד אור היום דהוה כהדליק נכרי בשבת בעוד נר קמא דולק וכמש"ל בשם רמזי או"ח. ואולי דהוא מיירי בציווי להנכרי קודם יו"כ להדליק ביו"כ וכדאמרן וזה פשוט בעיניו להתיר:

ובישועות יעקב א"ח סי' ש"ז ס"ק ג' האריך בענין אמירה לנכרי לעבור על איסור תורה או דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא דאין מתירין אפילו במקום מצוה ולכן מה שנהגו להדליק נרות בעיו"כ בעת תפלת נעילה לא עדיפא ממצות מילה שאין מתירין רק שבות דשבות ואף לבה"ג דגם מלאכה גמורה מותר ע"י נכרי היינו במקום שאין כאן רק מטעם שליחות דמצד אמירה לנכרי אפשר לעשותו היום בהיתר ע"י מחיצה של בני אדם וגם אפשר דדוקא במילה הואיל והיא עצמה דוחה שבת מתירין שבות אף במכשירין. ומ"מ העלה כין דשכרו בחול שידליק ביו"כ ומפני מה שהוא צורך מצוה וכמו שמתירין אמירה לנכרי להביא מרה"ר לבה"ג דאפשר לעשותו בהיתר ע"י מחיצה של בני אדם. אמנם בכמה קהלות נוהגין בשבת בתפלת השכמה לומר לנכרי להדליק הנר וראוי לחכמי הדור למחות וגם ביו"כ חלילה לומר לנכרי להדליק הנרות והמקיל עתיד ליתן את הדין ודי במה שנהגו להקל בעיו"כ ואי אפשר למחות בדבר עכ"ל בקצרה. ובפרט דלא עדיף ממכשירי מילה למדקיי"ל כר"ע בשבת ק"ל דכל שאפשר לעשותו מע"ש אינו דוחה שבת וכתו' עירובין ק' ע"א דע"י פשיעה אינו דוחה כיון שהיה יכול להתקיים בלא דחיה ובתו' שבת ד' א' דגם במצוה רבה אין אומרים חטא כדי שיזכה חבירך היכא דפשע. וגם הכא היה יכול להתקיים בלי איסור אמירה בשבת ויו"כ וכנ"ל. ומ"מ קודם נעילה ביו"כ שחל בחול אם לא ציוהו קודם יו"כ יש לצדד דהוה שבות דשבות במקום מצוה למה שצידד בשו"ת שאג"א סי' ע"א דאין לאסור הבערה ביו"כ מן התורה וע' בשו"ת זכרון יצחק סי' פ"ג שהאריך לפלפל בדבריו. וגם בשבת אם אפשר באמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר להדליק י"ל דהוה כשבות דשבות להחו"י סו"ס מ"ו דהא דאסרו שבות דשבות היינו כששבות אחד מצד האמירה והשני מצד המלאכה לא רצו לחלק בין שבות דאמירה או זיל אייתי לי משא"כ אם מצוהו לומר לנכרי אחר לעשות אפילו מלאכה דאורייתא דודאי לא גזרו אפילו שלא במקום מצוה וכן שרינן בייי"נ בכח דכח כחו וכן הטבל בדבר שאין

זרעו כלה ומ"מ גדולי דגדולי גדוליו מותרים וכן בנדרים סופ"ז עכ"ד. ולא הזכיר סוגיות מפורשות מב"ק י"ח ע"א שאני ליה בין נזק כחו לכח כחו וע"ש כ"ב א' תו' ד"ה ור"י בדאנחה אנוחי. ובמכות ח' ע"א מהו דתימא ככח כחו דמי. ובעירובין ל"ה א' ברש"י ד"ה מחמת רעדה דכח כחו הוא ועי' ב"ק י' ע"ב ויז"ז ב' דכחו כגופו. והגם שבחו"י סי' מ"ט הביא תשובת בעל עה"ג לאיסור משבת ק"נ ע"א וע"ש בסנ"ג ונ"ו שהאריך לקיים דבריו ועי' בשו"ת שער יהודה סי' א' שמיישב ג"כ קושית עה"ג הנ"ל. ובשו"ת בית שלמה א"ח ח"א סי' ל"ו משיג על החו"י ולא היה לפניו החו"י שכבר הקדימו בהשגתו הא' ודחאה. גם בשבות יעקב ח"ב סו"ס מ"ב וח"ג סו"ס כ"ב מצדד היתר עפ"ד החו"י. ועי' בארעא דרבנן בהשמטות אות א' סי' י"ט שהחו"י הביא בהסכמה לאיסור מההיא דהשואל. ולא דקדק בלשונו שהעה"ג פשטה לאיסור ושהחו"י להלן מקיים דבריו להיתר. ועי' בתה"ד סי' רצ"ט ואכמ"ל. ובתשובה מאהבה ח"ב תשובה רמ"ג לא"ח סי' ש"ז ס"ב שכאן כתיב כל מלאכה לא יעשה בלשון נפעל שאפילו ע"י אחרים וכמכלתא ורש"י ואף שלרוב הפוסקים שהיא אסמכתא והאמירה רק שבות מ"מ לא מסתבר לחלק בזה כסברת החו"י עכ"ד. ולפמש"ל בסברת החו"י אין הכרח לדחייתו דבכה"ג לא אסמכוה אקרא. ובח"ס חח"מ סו"ס ק"ה בהטלת מום בבכור דקיל דיש לסמוך על החו"י יע"ש ובש"כ ח"מ רמ"ג ס"ק ה' שהביא דהמ"ב סי' צ"ז והשיגו עליו הב"ש סו"ס ה' ומ"א סי' תמ"ח ס"ק ד' מירו' דמאי פ"ו וכן בירו' פ"א דתרומות וע' במל"מ רפ"ב משליחות ושותפין וע' בסו"ס אומץ יוסף בהשמטה להלכות שבת בסוף שאלתו ובתשובתו השניה באות ד' ואין רצוני להרחיב הדברים במה שדשו בהם רבים לפלפל בדרכים שונים:

ג **ומה** שהעיר מברכות מ"ז ב' דמשום מצוה דרבים להתפלל בעשרה. עבר על ל"ת ואם שהרבה מהאחרונים צידדו להקל מטעם זה מ"מ הא לא אשכחן רק בדחיית עשה משום מצוה דרבים אבל באיסור שבת דעשה ול"ת י"ל דאלמוהו לדבריהם כמו בדאורייתא ואף לגבי ביטול דרבים מת"ת שהיא מצוה עוברת וכתו' פסחים ר"ד צ"ב דהא גבי קדשים נמי יש דמצותן עוברת שהעמידו דבריהם ובפרט דהוה נמי ל"ת דרבים דהדליק לצורך ישראל להשתמש לאורה ואף דאיסור הנאת מלאכת שבת מדרבנן ול"ד לדר"א שהוא בעצמו עבר בעשה. וכה"ג העלה בשו"ת רע"א סי' י"ג דאף דהמ"א בסתס"ו הכריע לענין אם מערבין ליל"ך להתפלל בעשרה מהא דסי' צ' דמחייבין אותו לילך ד' מיל להתפלל בעשרה וחזינן דמיקרי מערבין לדבר מצוה ואף דרומז על דברי עצמו ולפמש"ש בסי' צ' דהביא מההיא דר"א דאפילו דאורייתא דחינן מ"מ י"ל דזיכוי דרבים עדיף וכרא"ש פ"ג דמו"ק סי' ג' ומסיק דאין ראיה דשבות דרבנן העמידו דבריהם כאלו היא מלאכה

דאורייתא דיש בו עשה ול"ת וכרת ולא נדחה מפני זיכוי הרבים וע"ש עוד דיותר נראה דשופר מ"מ אין המצוה ע"י חברת האנשים ודוקא לומר קדושה בעשרה דהוה חבורה למצוה. ובתפארת ישראל רה"ש פ"א מ"ט אות מ"ו ד"ה אמנם דדוקא עשה דאורייתא דחי עשה דרבנן דרבים אבל ל"ת אין כח בידם לעקור רק בשב ואל תעשה וכש"כ שבת דאיסור כרת ועשה ול"ת. ומה שהבין דקידוש החודש הוה עשה דרבים לא זכר דהרא"ש דמו"ק דלא חשיב דרבים רק כשצריך זיכוי הרבים לצאת ולמ"א סתמ"ו דלולב לא חשיב עשה דרבים וכמו בהשבתת חמץ אבל שופר חשיב עשה דרבים שיחיד מוציא את הרבים. ולט"ז סי' תרנ"ה ס"ק ב' דלולב הוה מצוה דרבים כיון דצריך לזיכוי הרבים. ובארעא דרבנן אות ע"ט כיון לסברת המ"א לענין לולב ומ"מ לענין שופר כתב ההיפך. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קצ"א האריך מר"פ לולב הגזול דלולב ביו"ט שני פסול משום מצוה הבאה בעבירה והא בברכות מ"ז מסיק דבמצוה דרבים אין בו משום מהבב"ע ונדחק לתלות במחלוקת תנאי. ויסודו בדרך פלפול דהט"ז לא כתב רק כשהצבור כולם צריכים להביא להם הלולב לצאת ואף שאין עשוי להוציא הרבים אבל לא בלולב שנוטל היחיד בעצמו. ובלאו הכי לא אשכחן רק לגבי ר"א ששיחרר עבד שלו וכי משום שהם רבים יהיו מותרים לגזול הלולב לצאת ובב"ק ס' ע"ב ששרפו גדיש של ישראל אע"פ שגזילה משלם רשע הוא. ובכתב סופר חא"ח סי' ל"ה וק"ה במה שהובא בסוף הנוב"י קמא בשם חתנו דנקט לשון הש"ס בברכות מצוה הבב"ע היא ולא יצא כר"פ לולב הגזול אבל הקושיא דגם אי מהבב"ע יצא בדיעבד איסורא איכא כל שאין המצוה דוחה העבירה ומשני דמצוה דרבים בכחה לדחות האיסור וכתב עוד דלתו' פסחים נ"ט א' שהוכיחו מהכא דבעשה החמור לעשה הקל לא בעי בעידנא וי"ל דהוא לשון מושאל כמו מהבב"ע שעושה העבירה תחלה ואח"כ המצוה ומתרץ דמצוה דרבים לא צריך בעידנא וכמ"א סתמ"ו. וע' בשו"ת יהודה יעלה חיו"ד סי' רנ"ט ושפ"ג בהג"ה א' וכבר קדמו הרבה מפרשים בסגנון זה וגם בהגהות הרצ"ה חיות ועי' בישועות יעקב א"ח סי' תקצ"ו ס"ק א'. ומה שהניח בסל"ה וע"ג בצ"ע דהא אפשר להתנות שלא יהיה חל רק בשעה שמצרפו. וכבר הובא גם בשו"ת רע"א סו"ס י"ג שדוחק לדחות דמסר השטר שיחול באותו רגע שיאמרו קדיש וקדושה. ולנמ"י ב"מ ל' בהשבת אבידה בכהן בבית הקברות דמטמא להגביה האבידה כיון שעוסק בהכנת צרכי המצוה הוה בעידנא וכמו במילה בשבת דמל ולא פרע כאלו לא מל. ובספרי זכ"י לסוכה ט' ויבמות צ' הבאתי לחלק בישוב סתירת התו' ריש חגיגה ואור"י דבעידנא כו' דהתם אם יניח מלגמור לא עשה המצוה כלל. וכן בעובדא דרדב"ז ח"ג סתק"ו דבשעת אמירה לא מתקיימא עונג שבת. וע' בעקרי דינים

חא"ח סי' י"ג אות כ"ז שפקפק בזה וע' בח"ס חיו"ד סו"ס קמ"א ושו"ת רע"א סי' רכ"ב אות י"ז. ולהאחרונים דבמה שצירפו למנין נשתחרר והוה בעידנא. אבל לא הוצרך להכניס בכונת קושית הגמ' והיכי עביד הכי משום בעידנא. ורק כפשוטו לה"מ שהביא הר"ן דכיון שעושה לצורך עצמו להשלימו לעשרה לא הוה חנינה ופריך דאיך היה בעובר בעשה כדי לקיים עשה ומשני כיון דעביד משום המצוה לא עבר כלל בעשה. וכ"כ בנתיב החיים סי' רמ"ח ס"ב דזהו דמשני מצוה דרבים שאני שאינו עושה רק משום המצוה דרבים שיהיה עדה ומיושב בזה דבה"ג שהקשו התוס' בברכות וכ"כ בבשמים ראש סי' רכ"ז דתפלה דרבנן אין בכחה לדחות אפילו פחות מן השבותין אלא דלרמב"ן כל שעושה לצורך דבר מה ודאי מצוה זו נדחית לדבר הרשות של עצמו והרי בפ"ו גופיה משום חיוב פסחו אף דעשה רבה היא לא היו מפקיעים אלא משום תקנת העולם ואין ראיה מזה לשאר מצות. ובסי' קנ"ח על התו' פסחים נ"ט א' ד"ה אתי דהתם מיהת עביד מצוה בעידנא שיביא כפרתו ואף שזו בעצמה אין בה כח לדחות עשה דהשלמה הוה כמאן דכתיב כרת בגופיה אבל שאר מכשירי מצוה אינן דוחין עשה הקל. וע' בתורת גיטין לגיטין מ' ע"א בתו' ד"ה לישא ושו"ת רע"א תנינא סי' קמ"ג:

ומ"ש עוד דהא עבודה דחי שבת והרי תפלות נגד תמידין תקנום ות"ת דרבים עדיף נמי מעבודה כרפ"ק דמגילה דגדול מהקרבת תמידין. ומלבד דלר"נ הא דמגילה דוחה עבודה רק לענין קדימה ביש שהות לעשות שתיהן וגם דלרש"י במגילה היינו ת"ת דכל ישראל דהא של בית ר' היו יחידים. ותמה על עצמך דהא שבת עשה ול"ת ולמה שמדמה עבודה לשבת אטו ידחה גם ע"י ישראל עצמו בדליכא נכרי (ושוב בא לידי שו"ת השיב משה וראיתי בחא"ח סי' י' לנכד המחבר דכשאמר לו הישראל שובת מאמירה וממעשה אלא דאסור מדרבנן דנעשה שלוחו ונדחה מכח מצוה דרבים ורמ"א לא כתב להחמיר בכה"ג דתפלות נגד תמידין ות"ת דרבים גדול מהקרבת תמידין. וממילא דה"ה לומר תהלים ברבים דחשיב כמו תפלה ות"ת דרבים ומאחר שהודלק בהיתר ממילא מותר לכל אחד ללמוד ולקרות הפרשה. וכמה גדולים שנהגו להדליק ע"י נכרי בש"ק קודם הבוקר בבהמ"ד ואין למחות ביד המקילין עכ"ל. וכנראה שהיה למראה עיני השואל שנמשך הרבה בסגנון דבריו ורק שהמחבר לא התיר רק כשהיה הציווי לנכרי מע"ש). ומ"ש דהרי תפלות נגד תמידין. והרי כאן לא באנו לדון רק מצד תפלה בעשרה ומבואר במנהגי מהרי"ל הלכות עירובי חצירות שאין לערב עירובי תחומין לילך לבהכ"נ כדי להתפלל בעשרה דיכול לכוון תפלתו בביתו דלא אשכחן להצריכו להתפלל בעשרה גם בשו"ת מהר"ם זיסקינד סי' א' בעיר שהנהר מפסיק שאסור לעבור בלא קניית שביתתו

מע"ש וביותר בנידון זה שאינו אלא משום להתפלל בעשרה דלא חשיב דבר מצוה וכמ"ש מהרי"ל. ובשו"ת עה"ג סי' קכ"ג ושב יעקב חאו"ח סי' ט"ז גם בנוב"י תנינא חא"ח סי' מ"ט אם לעבור בספינה לילך למקום שמתפללין בעשרה ולשמוע קריאת התורה. וכן בפמ"ג א"ח סי' תרי"ג ס"ק ח' דלעבור בשבת בספינה קטנה לדבר מצוה מנין עשרה י"ל דאסור ועי' במאורי אור בחלק בן נון בהלכות לא"ח סרמ"ח בהג"ה בדה"ס קנ"ד ע"א. ובשו"ת שי למורא סנ"א שלא היה להקהל אתרוג ולולב וסוכה אם יכולין לעבור הנהר המפסיק כיון שאפשר שהנכרי יביא להם דהוה כשבות דשבות במקום מצוה כסש"ו וסו"ס תקפ"ו. ובמ"א סת"ו ס"ק ב' הביא בשם מהרי"ל שנסתפק אם מותר לערב בכדי שילך למנין (ולמעיין שם שהכריע בפשיטות שאין לערב וכנ"ל). ולפמ"ש בסי' צ' סי"ו שכדי להתפלל בעשרה צריך לפניו ד' מילין ולאחריו מיל וע"כ מצוה גדולה היא וע"ש במחצית השקל שהעיר ג"כ מהא דר"א שעבר על ל"ת כדי להשלימו למנין עשרה. ובחו"י סקי"ב לענין לשכור ספינה מע"ש לילך בשבת לבהכ"נ להתפלל בצבור ולשמוע קריאת התורה דאפילו אומר לנכרי להעבירו אין כאן אלא שבות דשבות מ"מ גם להתפלל בעשרה אינו מצוה כולי האי כמהרי"ל דקיל מלילך למשתה נשואין. וחלילה לנו למעט במ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל מקדיש וברכו בעשרה ועניית איש"ר עכ"ז אינו מ"ע דרמיא עליה ולכן אין ללמוד מהא דר"א דמצוה דרבים שאני דאין הכונה דהמצוה נהוגה בכל ישראל רק שיהיה ביטול המצוה מכל הרבים שהיו נאספין יחד וכרא"ש פרק אלו מגלחין. ובזה נדחה השגת התוס' ברכות על הבה"ג (ועי' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ק"א שהאריך קצת בזה):

ומ"מ י"ל דגזירתם חמירא כל"ת של תורה ואפילו בביטול מצוה דרבים שהעמידו דבריהם ואין ללמוד מר"א דאינו אלא עשה ול"ת בדרבנן אפשר דחמיר וכתו' גיטין ח' דאסור לומר לנכרי להביא ספר דרך כרמלית וכתב הרשב"א ס"ח לקרות בצבור ובכמה דוכתין דעשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואף דשופר של ר"ה התירו לומר לנכרי יש לחלק בספינה ההולכת בשבילו. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סנ"א נשאל אם יש צד להתיר איסור תחומין דרבנן משום מצות תפלה דרבנן וכהא דר"א והשיב הס מלהזכיר דאפילו מצות מילה שדוחה שבת נדחית מפני תחומין כדאמרינן ערל והזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת עאכו"כ בתפלה דלרוב הפוסקים תפלה גופה דרבנן ועניין דר"א ע' במ"א סי' צ' ס"ק ל' (דלר"נ לאו עשה גמורה או דכיון דלטובתו הוה כמוכר לו) ואפילו ע"י עירוב דלמהרי"ל בעשרה אין נקרא דבר מצוה ואין ללמוד מהא דר"א דהרבה יש לחלק. (ולא מצאתי שם בהלכות עירובי חצירות שום רמז מהא דר"א). אבל במ"א

סתט"ו (ושם רע"ו ט"ס) העלה דלא כמהרי"ל עכ"ד. ובחכ"א בקונטרס מצבת משה אות ח' במ"ש בש"ע דאבל אסור לכנוס לבהכ"נ להתפלל דבא"א לכנוף עשרה הרי התירו משום מצוה דרבים לעבור על לאו דאורייתא ואף דבדר"א היה כדי שיזכו כולם במצוה זו מ"מ חזינן דהיא מצוה רבה. וברא"ש פרק שלשה שאכלו דלא מסתבר כגון לקרות פרשת זכור שהיא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי וע"ש בד"ח אות נ"ב. ובשו"ת דברי נחמיה חיו"ד סכ"ו דף ס"ז ע"ג בד"ה ועתה אבא מדמהרי"ל שאם שהפליגו הרבה במעלות תפלה בצבור מצינו ג"כ בברכות ז' ב' לכנפי מר עשרה וליצלי א"ל טריחא לי מלתא וכן בפרש"י, לא יכילנא לבא לבהכ"נ שתש כחי ואף בלי אונס חולי וכמ"א סי' צ' ס"ק ט"ז. ושם כ"ח ב' איבעיא לצלויי ביחיד והיינו רק משום דחלש לבו כמ"א ס"ק כ"א. ובלקוטי ח"ס סכ"ו הרעיש על מי שהפריז שאין חיוב על כל יחיד להתפלל בעשרה ומהא דר"א אין זה מצוה ויכול לכוון בביתו ביחיד. ואיך אתיא עשה דתפלת צבור ודחי עשה דאורייתא והביא מהרמב"ם פ"ח מתפלה והוא מהש"ס וכן בש"ע סי' צ' סי"א ושם סט"ז והוא מפסחים מ"ו ושם סי"ז מאגודה. ויש להעיר עוד מראב"ע פרשה וירא סי' י"ח כ"ז שגם זה הפסוק יחזיק ידי אמונתינו שאחז"ל שאין תפלה בצבור בפחות מעשרה. ומ"מ חזינן דעל העוסק בגירסיה לא החמירו כ"כ וכברכות ח' א' ברב אמי ורב אסי דמצלי היכא דהוי גרסי' ומבואר שם בסי"ח מתר"י פ"ק דברכות דעדיף להתפלל בבהמ"ד הקבוע לו ואפילו בלא י' במי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי. ואפשר דרק במי שצריך לשמוע מש"ץ להוציא אותו. וגם בגוף התפלה דאמר רבא על המאריך בצלותיה מניחין חיי עולם כו' ואיהו סבר זמן תורה לחוד ובברכות ל"ב ע"ב מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת. וגם לא נזכר בדבריו ממנהגי מהרי"ל ומהמ"א שהשיג עליו ג"כ מהא דסי' צ' ובשו"ת חו"י דמ"מ אינו מ"ע דרמיא עלי' ובעולת שמואל סי' י"ג נשאל ג"כ במי שהוא חוץ לתחום אם מותר לילך להשלים המנין מהא דר"א. וכתב דפשוט לאיסור דלרש"י ר"ה ל"ב מותר להביא שופר מחוץ לתחום דהוה מצוה דרבים (עי' בא"ח סתקפ"ו שמותר ע"י נכרי) ולרא"ש דוקא דזיכה רבים מיקרי עשה דרבים ובמ"א סתמ"ד ס"ק א' דאף עשה דרבים אינו דוחה עשה ול"ת דדבריהם וע"ש בדחיית קושית המ"א סי' צ' ועכ"פ אין ללמוד מהתם דאינה עשה גמורה כר"נ מדדחי עשה שבתורה משום תפלה בעשרה:

ובשו"ת בנין עולם חא"ח סי' י"ב נשאל ג"כ בענין לצוות לא"י להדליק הנר בשביל ת"ת דרבים ודחה ג"כ דלר"נ לא עשה ר"א איסור כלל כיון דעביד משום מצוה ולטובה עצמו. ובמה שהעיר בקושית הטו"א וכבר הקדימו המ"א בסי' צ' גם הב"י ביו"ד סרס"ז (וע'

בתשובתי לעיל סי' ס"ח אות ד') וכן בקושית השואל על הרשב"א מגיטין ל"ח א' כבר האריכו כל האחרונים וע"ש בהגהותי. וכבר נתבאר יותר במורווח בדברי למעלה שאינו ענין לזה בדחיית ל"ת וגם דלא הוה עשה דרבים רק בצריך זיכוי רבים לצאת וכמ"א סתמ"ו:

ד **ומה** שהאריך בשו"ת בנין עולם דגם להעטור אין לעבור בשביל ת"ת אפילו דרבים גם על שבות דרבנן מירושלמי פסחים פ"ג ה"ו והביאו הרא"ש מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו כו' כאן שנה ר' המעשה גדול מן התלמוד ומפרש הרא"ש מדקרי ליה רשות לגבי שחיטת פסחים וסעודת אירוסין. הרי דסעודת אירוסין שהיא מצוה קלה מד"ס דוחה ביעור חמץ דרבנן משא"כ בת"ת. ואין זה דומה לסעודת שבת דהיא מעשה ולא גרע סעודת שבת מסעודת אירוסין דת"ת חשיב רשות לגבי סעודת אירוסין. ומ"ש בפ"ק דקידושין וכ"מ דנענו כולם תלמוד גדול לענין מתן שכרה אבל לקדימה אפילו מצוה קלה דד"ס דחי לת"ת כל שאפשר לעשותה ע"י אחרים וכמ"ש בירו' וכמקרא מגילה דדחי לת"ת דהא עיקר ת"ת כדי לידע המצות ע"מ לעשות והא דרשב"י לא הי' מפסיק מת"ת אפילו לק"ש מפני שזה שינון וזה שינון עכ"ל. וע"ש בסו"ס י"א שכתב קצת בסגנון אחר לחלק בין ביטול מ"ע דודאי נדחית מפני ת"ת דהיא מצוה יותר גדולה וכל שאפשר לעשותה ע"י אחרים ת"ת דוחה אותה כל שאינה חיובא דגברא כסוכה ולולב משא"כ במקום שיש חשש איסור בפרק אלו, עוברין דיש חשש שלא ביער חמצו דחו ת"ת מפניה. וע' בחומת ירושלים סי' קע"ה בד"ה והנה הה"מ כו' ועוד דגזרו שמא יטה בת"ת ולצורך מצוה הותרו הרבה שבותין ותו דאפילו יטה אולי לאו מלאכת מחשבת היא כ"כ דמצות לנהנ"נ וע"כ דמ"מ לא הוה חובת הגוף כ"כ דמצי פטר נפשיה בשעת הדחק בק"ש לבד ומה"ט דרשו בסוטה אפילו אין לכם כ"א ק"ש דבשעת מלחמה ורק בשמע לחוד:

והנה לא עיין בירושלמי רק בדהרא"ש שהביאו והבין דבהא כ"ע מודי דמעשה קודם ופלוגתייהו בבבלי רק לענין מתן שכרה. והא מבואר בירו' במקומו כך שנה רבי המעשה קודם לתלמוד לכך שנה דביעור חמץ קודם אבל נמנו בעליית בית אריס בלוד התלמוד קודם למעשה ודלא כרבי. וא"כ למסקנא ודאי דלא מיקרי הולך אצל רבו רשות לגבי אירוסין וע"ש בשיורי קרבן שתמה ג"כ דלגירסת הרא"ש מאי קאמר כאן שנה רבי כו' מי איכא מ"ד שיהא התלמוד קודם לשחיטת פסחו ולמילת בנו וכן מפורש בירו' פ"ק דברכות ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולולב ושהלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא ומשני טעמיה דר"ש זה ק"ש הוה שינון ותורה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון הרי דוקא ק"ש הוא דמבטלין אבל שאר המצות ליכא מ"ד דמבטלין ועכ"פ

נסתרה ראייתם דסעודת אירוסין שאינה אלא מצוה דרבנן דוחה לת"ת רק דנותן טעם הא דקראו שביתת הרשות למ"ד מעשה קודם ולמאי דנמנו שהלימוד קודם אין לקראו שביתת הרשות. ושם הגירסא אפילו יכול לילך ולשבות ולחזור ולבטל. [וצ"ל ולבער וכמובן מענינו וכ"כ בפני משה] שאין שביתת הרשות אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה כך שנה רבי כו'. ובק"ע דפריך הלא אין שביתה לדבר הרשות אלא לקבל פני רבו ולמה קראו שביתת הרשות ומשני כך שנה רבי המעשה קודם הלכך שנה כאן דביעור חמץ קודם להקבלת פני רבו. ולהפ"מ מלתא באנפי נפשה היא ולפרש הא דקתני שביתת הרשות שלא תאמר שלילך אצל רבו נמי רשות מקרי לגבי ביעור חמץ הלכך קאמר דלא היא דכך שנה ר' מעיקרא אבל נמנו וכו'. וכמש"ש במה"פ דלגירסת הרא"ש מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו וכי סעודת אירוסין שאינה אלא מדרבנן ומפני השלום וכדאמר הכא מעשה לגבי תלמוד קרית לה. וקושיא זו אינה מכרעת דהא זאת הוכחת הרא"ש דקרי ליה רשות לגבי אינך דהא לדבר הרשות ממש אין מערבין וכדאשכחן בביצה ל"ו ב' במתני' ואלו הן משום רשות לא דנין ולא מקדשין כו' וע"ש ברש"י דקרי ליה רשות משום אינך דבעי למיתני בסיפא דמצוה גמורה ולגביהן קרי להנך מציעי רשות ולקמאי שבות שאין בהן לחלוחית מצוה. וכה"ג בסוטה מ"ד ב' וע"ש ברש"י ד"ה מצוה דרבנן ובחולין ק"ה ע"א יע"ש. ובש"ע סתמ"ד ס"ז ואם יצא לצורך עצמו יחזור מיד ותמה הט"ז בס"ק ט' למה לא העתיק הירו' דהיינו אצל רבו וכמו שהביאו הרא"ש. ובאמת שהעתיק כלשון הרמב"ם וכפי הגירסא שלפנינו בירו' דלא קאמר לה רק בלשון קושיא מה דקרית לה רשות. ועכ"פ גם לגירסת הרא"ש ע"כ דלמסקנא דירו' דלמוד גדול לא מתוקמי כלל בכה"ג ולכן העתיק הלשון שיצא לצורך עצמו. ועי' בתו' קידושין ל"ד סע"ב ד"ה ונילף דכיון דפטורות ממצוה יקרה וחביבה כת"ת כו' וע"ש בחדושי שהארכתי. ובזכרון יצחק סי' י"ב תמה על התוס', דתהש"ח דתפ"ע רשות היינו לגבי מצוה אחרת העוברת והא איכא מצוה תדירית מת"ת והגית בו יומם ולילה דהוה מצוה עוברת וכתב דתליא בהא דמנחות צ"ט ב' אי יוצא בק"ש שחרית וערבית ידי לא ימוש ולפי הבנתו לא הועיל כלום דהא דיוצא היינו בדיעבד כשצריך לעסוק בד"א ומו"מ אבל לכך לא הוה ת"ת מ"ע שהז"ג וע' בספרי זכ"י לשבת י' ע"א משש"ב אבל באמת המה דברים תמוהים שהלימוד קודם בכל מקום וכרמב"ם פ"א מת"ת מ"מ אפילו למ"ד לימוד גדול ממעשה מ"מ אין להפקיע מעליו חיוב כל המצות כשהן עוברות ושאי אפשר להתקיים ע"י אחרים מפני שעוסק בת"ת דא"כ כל המצות מתי נעשות וכירו' פ"ק דברכות בהא דר' מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה וע"ש ובספרי זכ"י סופ"ק דברכות ובט"ז א"ח סתרפ"ז ס"ק

ב' דלר"נ דהא דמגילה דוחה עבודה לענין קדימה ביש שהות לעשות שתיהן אבל לענין דחיה עבודה דאורייתא קודם. והא אמרינן מגילה עדיף מת"ת והתם בת"ת נדחית לגמרי שמה שילמוד אח"כ היא מצוה בפ"ע. ואף דרבא דאמר פשיטא לי סובר במנחות צ"ט ב' דבק"ש שחרית וערבית מקיים לא ימוש ומ"מ לא פקע חיוב המצוה בתדירות וע' בב"י סמ"ז על קושית הרשב"א הא דלא תיקנו ברכה לאחריה בת"ת משום שאין לה הפסק. ובחו"י סי' ט' דלר"נ מאי פריך מיהושע דלמא עבודה עדיף לענין קדימה ולענין ביטול לגמרי ת"ת עדיף וכמ"ש הר"נ במגילה ועבודה. ולק"מ דגם בת"ת שייך קדימה שמחוייב לבטל בזמן קריאת הצבור אבל לענין ביטול לא צריך לאשמעינן דהא כיון דכולם חייבים תמיד בת"ת א"כ מגילה מי יקרא בה יעש"ב ובסי' ט' וי"א ובקול קול יעקב למגילה ובספרי זכ"י לשבת י' ע"א:

ומה שהקשה הבנין עולם בהג"ה במ"ש בירו' דארשב"י כגון אנו אפילו לק"ש אין מפסיקין שסותר למ"ש בבבלי א"ר יוחנן

על הא דמפסיקין לק"ש לא שנו אלא כגון רשב"י וחבירו כו' הרי דאפילו רשב"י היה מפסיק לק"ש וע"ש למהר"א פולדא בד"ה מפסיקין לק"ש והא דבשבת ל"ג כו' וא"ת והא א"ר יוחנן בשם רשב"י כו' וי"ל דמ"מ לא עביד רשב"י עובדא כוותיה וכדלעיל רשב"י פליג על רבנן ולא עביד עובדא כוותיה. ומ"ש משבת ל"ג בעובדא דרשב"י במערה דגרסי בעידן צלויי דע"כ לאו דוקא אלא ר"ל בשעת ק"ש. וזה מפורש גם בתו' שבת י"א ע"א ד"ה כגון רשב"י. וע' בזרע אברהם על ספרי פרשה עקב פסקא מ"א בדה"ס כ"ב ע"א בד"ה אמר המחבר יע"ש שהאריך לפי דרכו ומה שהקשה עוד דהא לרשב"י דגם בק"ש מקיים לא ימוש ולמה לא הפסיק לק"ש ועוד דבברכות י' ע"ב גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מת"ת. ולא ראה הירו' במקומו בברכות ובפ"ק דשבת סוף הלכה ב' והא תנינן הקורא מכאן ואילך כו' הא בעונתה חביבה מת"ת רשב"י על שהיה תדיר בד"ת (ובירו' שבת שהיה חביב בת"ת) לפיכך אינו חביב יותר מד"ת ולא תנינן אלא כאדם שקורא בתורה הא בעונתה כמשנה רשב"י כדעתיה דעוסק במקרא מדה ואינה מדה ורבנן עבדי מקרא כמשנה. וא"כ ע"כ בעונתה עדיף ממשנה. ובשו"ת תשואת חן סמ"ח דלרבנן ק"ש לאו שינון רק מצוה לקבל עול מלכות שמים ודמי לסוכה ולולב ולרשב"י דקרא בשכבך ובקומך בד"ת רק דתיקנו למי שאינו עוסק בתורה יום ולילה שיהיו קורין פרשיות הללו לקבל מלכות שמים יעש"ב ובסי' מ"ט:

ומה שהעיר על הראב"ד רפ"א מכלאים דלא נפשטה האיבעא בב"מ צ' ואזלינן לחומרא שסותר למ"ש הרא"ש בשמו בפרק הפועלים אם לא שנדחוק דתרי ראב"ד נינהו עכ"ל.

ובאמת היו שלשה הראשון ר' אברהם בר דואור שחיבר קבלת הראב"ד והשני רבינו אברהם אב"ד בר' יצחק שחיבר האשכול חמיו של ראב"ד בעל ההשגות. ובש"כ ח"מ סל"ט ס"ק ב' ואולי תרי ראב"ד הוי ובשיבת ציון סו"ס ק"ה דאין כונתו להסתפק רק אם מוכרחים בכאן לסברא זו שחזר בהשגות וסובר דשלד"א או שזה אינו ראב"ד בעל ההשגות. וגם הוא לא זכר מהש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק קכ"ו לכך נראה דתרי ראב"ד נינהו. וגם מהרא"ש פ"ו דב"ב סי' ט' שמפורש כדבריו שכבר היה לעיניו דתרי ראב"ד היו האחד ר' אברהם אב"ד והשני ר' אברהם בר' דוד והארכתי בקונטרס מזכרת השמות הכפולים מהראשונים:

ומה שפלפל בדהמל"מ סוף הלכות שכירות שתמה על הסמ"ג ועל הט"ז א"ח סרמ"ג סוס"ק ג' בשם הסמ"ג דמלאכה בשבת ע"י נכרי הוא מה"ת. כבר מבואר בתשובה מאהבה ח"ב תשובה רל"ז וכבר הארכתי מזה לעיל אות א'. ומה שהביא שאין להתיר אמירה לנכרי באיסור דאורייתא אפילו בשביל ת"ת דרבים ממגילה ג' ב' דאפילו ת"ת דרבים נדחה מפני מקרא מגילה וכש"כ דגזרינן בת"ת דרבים כגון אמירה לנכרי לעשות מלאכה שמא יעשה בעצמו ע' בשו"ת בית אפרים חא"ח סי' ס"ח שנשאל במ"ש מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה הלא קריאתה היא ת"ת והשומע כעונה. ואף להתו' בד"ה מבטלין שביטול העבודה לשמוע מקרא מגילה עם הצבור הא גופא קשיא לרב דמגילה בזמנה ביחיד ולרש"י דאפילו לכתחלה. וע"ש ע"פ הרשב"א ברכות י' ע"ב גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה והא אף היא תורה ועדיפא משום בעונתה אלא אפילו מן המובחר ובירו' ברכות ושבת פליגי אי עדיף אפילו מן השונה. וא"כ אין כאן ביטול תורה לגמרי דקריאת המגילה ג"כ בכלל ת"ת:

ומ"ש מעירובין פ"ו ב' דשכחו ולא הביאו ס"ת מבעו"י למחר פרסו סדינים ערש"י דהיו מביאים דרך חצר שאינה מעורבת ולכך הוצרכו להפסיק במחיצה. ואף דאיסורו קיל מכרמלית ומ"מ היה אסור להביא ס"ת משום ת"ת דרבים ומלבד דהיה אפשר להביא ע"י נכרי לט"ז סתרנ"ה דמשום מצוה דרבים מותר אפילו במצוה דרבנן. גם י"ל דלא התירו שבות דשבות רק במצוה דאורייתא כלולב שאין הרבים צריכים לצאת בו משא"כ ס"ת לקרות ברבים לצאת. ובשו"ת רע"א סו"ס י"ג העיר ג"כ מסוכה ט"ז ב' מצאו סדינים פרוסים והביאו ס"ת ודחה דאולי היה באפשרות להצבור לילך להבית שיש בו ס"ת וליכא זיכוי רבים. וע' בכתב סופר חא"ח סו"ס מ"ז:

ומ"ש משבת י"ג א' דהתנוקות מסדרין ראשי פרשיות וקורין לאורה דשאני תנוקות שאימת רבן עליהן ואף דת"ת של תנוקות של בית רבן חמיר אפילו מת"ת דרבים כשבת

קי"ט ב' דאין מבטלין אפילו לבנין בהמ"ק. וע' בתשב"ץ ח"ב שאלה ס"ד ואע"ג דההיא בת"ת דרבים מוקמינן מ"מ ת"ת דתנוקות חמיר וכו'. ולרא"ש מ"ק דדוקא דיש בה זיכוי הרבים בקדושה בעשרה וכן העלה בשו"ת רע"א הנ"ל מסברת עצמו וכבר הארכתי לעיל לדחות ע"פ סברתו דזה לא חשיב ת"ת דרבים מה שעוסקים בת"ת וממילא אין מקום לכוון בזה משום ת"ת דרבים וע"ש בחיו"ד סו"ס ס"ד מנדרים ל"ז א' דתנוקות אין קורין תחלה בשבת אלא שונין ולא שייך שמא יטה כמו בשמש שאינו קבוע יעש"ב ובסער"ה ס"ק ז' בט"ז ומ"א וי"ל דהתם אי לאו אימת רבן בודאי יבאו להטות במזיד והוה כספי להו בידים איסור תורה וכאן באמירה לנכרי הוה רק שבות דלרוה"פ הוא דרבנן:

ה) **ומ"ש** לצרף דמצות לאו ליהנות ניתנו. כבר קדמהו בתפארת ישראל בכלכלת שבת באמירה לנכרי אות ט' ובהגהתו לרמזי א"ח סרע"ו ובשו"ת השיב משה חא"ח סי' י' בתשובת נכדו וכיו"ד רכ"א דמלמדו מדרש הלכות ואגדות מהאי טעמא אבל אינו מספיק רק בנכרי שהדליק לצורך ישראל בלא אמירה דהוה שבות או אפילו בציוהו קודם השבת להדליק בשבת דאסור כסשי"ז:

ובשו"ת פני אריה סמ"ז האריך בדין נר הנדלק לצורך ישראל שלא אסרו להשתמש לאורה אלא כדי שלא יהנה ממלאכת שבת אבל קיום המצות לאו ליהנות ניתנו כברכות כ"א מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם והאבל שאסור בדברי תורה לפי שאסור בכל מיני שמחה. והא דאסור להשתמש שום תשמישי מצוה אצל נר חנוכה שיהא ניכר שהיא נר מצוה ואי משום ביזוי מצוה. ומשיג על הט"ז יו"ד סרכ"א סי"ג במודר הנאה מספר שהלימוד מיחשב הנאה לאדם דתורה משמחת לב והא דמודר הנאה מחבירו מותר ללמוד עמו מקרא בחנם שהחיוב עליו ללמוד עמו עכת"ד:

ואולם להמל"מ פ"ה מאישות בד"ה ודע דהא דמצות ללהנ"נ אבל לכתחלה אסור יע"ש בדברי המגיה שכנה"ג ודעמיה חולקין וכ"כ בג"פ סי' קכ"ד ס"ק א' והרשב"א יבמות ק"ג ב' בשם רמב"ן וע' בעונג יו"ט חיו"ד סי' צ"ה דף קכ"ט סע"ב ובשו"מ חמישאה ביוסף דעת סו"ס מ"ה דרז"ה לשיטתו דבדרבנן מצות ליהנות ניתנו וללמוד בספר רק דרבנן דיכול ללמוד בע"פ. ואין לזה באור דאדרבא בדברים שבע"פ התירו רק משום עת לעשות ובדברים שבכתב לאומרן על פה יש חילוקים בזה ע' תוי"ש יומא ע' ע"א ותו' תמורה י"ד ב' או בהני דמיגרס גרס. ואף דאמרו ברית כרותה הלומד מתיך הספר אינו משכח ומשום דיותר נרשם בזכרונו. ובשו"ת ריב"ש בשפ"ז במ"ש העטור לומר לנכרי שידליק הנר לסעודת שבת ודחה רמב"ן שאפילו מלאכה ע"י נכרי ה"מ במכשירי מצוה אבל ליהנות במעשה שבת ויו"ט אסור כמשנה בשבת קכ"ב וכי נתיר תבשיל שנתבשל בשבת

ע"י נכרי אפילו לסעודת מצוה ולא דמי לאיזמל הנעשית בשבת שהתירו לצורך המילה דמצות לאו ליהנות ניתנו יעש"ב. ומ"מ לענין ללמוד לאורה כשהדליק הנכרי מעצמו י"ל דרק לענין סעודת שבת שיוכל לאכול ולהשתמש לאורה חשיב הנאה. ובחי"א כלל ס"ב דללמוד חשיב ג"כ הנאת הגוף שכ"מ בריב"ש. ואינני רואה משמעות מדבריו וע' בר"נ נדרים ט"ו ובכל בו והובא בב"י א"ח סתקפ"ו דכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי בשביל דמצות ללהנ"נ וכן בש"ע שם ס"ה ומש"ש בסכ"א ע' בפר"ח שמי שהובא בשבילו אסור לתקוע בעצמו ובש"ך יו"ד סשכ"א ס"ק נ"ט הניח בצ"ע וע' בזכרון יצחק סע"ו משש"ב ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סכ"ב. ובטז סתרנ"ה בנכרי שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום דמללהנ"נ דלא שכיח שיעשם אדם מהבב"ע וע' בזכור לאברהם ח"א או"ח אות י' בדף מ"ה ע"ב בנכרי שהביא הסלאטה ביו"ט א' של פסח שנתלשו באותו היום. ובקצה"ח סע"ב ס"ק ל"ד בשאל ספר דמללהנ"נ ואף שאינו נותן השכר הוה כשאלו לראות בה דעלה בתיקו בב"מ צ"ו ופסקו הטוש"ע סשמ"ו יע"ש בסו"ס ש"מ וכ"כ המחא"פ הלכות שומרים סי' ג' וע"ש בהלכות נדרים סכ"ד. ובשו"ת אורין תליתאי סצ"ז העיר מהמ"א סי' תקפ"ו ס"ק ה' דשואל שופר חייב באונסין דהרי חיוב אחריות דגזלן מכי אגביה משום דכל הנאה שלו והוה כשואל וכסנהדרין ע"ב וברש"י ד"ה מידי דהוה אשואל. ובנתה"מ השיג על הקצה"ח מט"ז יו"ד סרכ"א ס"ק מ"ג דת"ת ליהנות ניתנו ובמשובב שם נסתייע מתשובת מיימוני. וכבר הבאתי מהפני אריה שהשיג על הט"ז מגמ' מפורשת ברכות כ' ע"א וע' בהגהות מרדכי לס' המדע ובהשמטות לאות ק"ד על המחא"פ דבספר לא שייך עוסק במצוה דבשעת שאילה לא עביד מצוה רק כשלומד בהספר ולרמב"ם דהאיבעא בב"מ צ"ו דשאלה לראות רק לענין שאילה בבעלים אבל באונסין חייב והביא מתוספתא הובא בתו' וטויו"ד הלכות רבית במשכיר מעות לשולחני להתראות ונאנסו פטור שהוא נושא שכר ובשו"ת זית רענן תנינא חא"ח סי' ג' אות ד' דאף דגם בהכשר מצוה מללהנ"נ מ"מ אין לברך שהחיינו בבנין בהכ"נ דלא תיקנו רק בעיקר המצוה. ולא העיר מהמ"א סרכ"ג ס"ק ה' דעל ספרים חדשים לא מברך דמללהנ"נ ובאחרונים דה"ה טליתות של מצוה דלאו קנינו מיקרי:

והנה בשנת תרל"ב בא עוד בשאלתו אודות המנורה שיש בבהמ"ד שנותן בתוכה השמן ולא יספיק עד הבוקר ועושין שלהבת קטן ובבוקר יבא הנכרי ויטלטל מן הצד ויעשה הפתילה שזה דומה קצת לסרע"ו ס"ג בהג"ה ליטול נר דלוק מכבר. ובהג"א בשם ר"ת דהא איסור טלטול הנר משום מוקצה דשרי בטלטול מן הצד וכט"ז סרע"ח אעדוי חושכא. וע' בט"ז סש"י ס"ק י' ומעין גנים משש"ב שאפילו במוקצה גמור כגון אבנים

מותר מן הצד. ובסרע"ו ס"ד בהדליק נר אחר דמשתמש לאורו בעוד הראשון דולק וע"ש בט"ז ס"ק ג'.

סימן צד

ובנדון אזכרת נשמות על יא"צ בימים שאין מזכירים שעלה בדעתו לתקן בבהמ"ד של הנפטר להזכירו ביום פטירתו כשמברכין החודש. אין דעתי נוחה לתקן חדשות להוסיף על המנהג שכל עיקר האזכרה, רק ביא"צ ושלפ"ז היו צריכין להזכיר בבהכ"נ לכמה אנשים כשמברכין החודש והרי באו"ח סו"ס רפ"ד דמ"מ מזכירין למי שנקבר באותו שבוע כמהרי"ל ורמ"א כתב שכל אלה הולכין אחר המנהג. וע"כ שהתיקון היה רק באותו שבוע שמה"ד מתוחה עליו ולא ביא"צ שנשמתו מתעלה לפ"ד המקובלים. וע' בא"ח סתקמ"ז ס"ה יע"ש בישועות יעקב ס"ק ב' שמלשון השו"ע דדוקא בתשלום השנה שנפסק האבילות כב"י והובא בט"ז וזה שלא כדברי הלבוש אמנם הב"ה כתב דענין אזכרת נשמות אינו בכלל הספד אלא שנהגו לדרוש בתשלום השנה ומזכירין שבחו. ובשב יעקב חא"ח סו"ס י"ב מי שבנה בהמ"ד שראוי להזכירו בכל שבת ואף שהשאר אין מזכירין בכל שבת.

ובשו"ת בנין עולם חיו"ד ר"ס ס"ב שמותר לבן להזכיר נשמת אביו בשבת ואף דלט"ז סו"ס ש"ז מס"ח שאסור להזכיר בשבת מאוהב שמת שאני הזכרת נשמות שאומרים דרך תפלה ע"י זכות הצדקה בעבורם ע' בטור וב"י הלכות יו"כ וכירו' מו"ק שהובא ברא"ש במלקט עצמות אביו במועד. ולא גרע מאמירת אב הרחמים שאומרים הצבור והרי ת"ח הכל כקרוביו. ועדיף שיזכיר הבן בעצמו מאזכרת הש"ץ דברא מזכה אבא עכ"ל. וע' בתנחומא האזינו מהזכרת נשמות ביו"כ מהמתים וע' במרדכי סוף סוטה ובלבוש מספרי סו"פ שופטים ובחיי בפסוק כפר לעמך ישראל דברים כ"א ח' ופסקתא דרב כהנא ובמבא מהחר"ש באבער בהערה כ"ד ובס"ח אות תרי"א ובס' החשמונאים ב' בסופו אז לקח יהודה המכבי תרומה לה' וישלח ירושלימה להקריב קרבן אשם לכפר על נפשות המתים ויחשב לו לצדקה וכו' וע' בבכורים משנת תרכ"ו ברגלא דאמוראי מה שהעיר בזה:

והנה לפי טעות השואל שאסור לאחר להזכירו שלא לגרום מניעת עונג ושמחת יו"ט יהיה מוטל ג"כ על הבן שלא להביא דבר המזכירו להצטער במיתת אביו באמירת קדיש ולהתפלל ביא"צ שחל בשבת ויו"ט. אבל זה טעות שאין שום איסור רק שלא להודיעו ביו"ט ולא שיאסר לגרום לזוכרו ומחמת שהט"ז לא ציין מקומו בס"ח טעה בהבנתו ולא הוצרך כלל לטרוח ולחלק להזכרת נשמות בתפלה. ואטו אף בסתמא לא יהיה רשאי

להזכיר לברכה בשבת ויו"ט שם אביו או אוהבו שהלכו לעולמם וז"ל הס"ח אות תת"א באחד שהיה מתפלל על אוהב שיחיה ובא אחד משם בעיו"ט ושאל מה עושה פלוני. אמר אם לא אומר שמת הרי יתענה ויתפלל תפלת שוא ואמר לאחר יו"ט לעבד וכו' שיאמר לו ומפני שמחת יו"ט לא הגיד לו עתה עכ"ל והיינו שאף שאין בזה משום מוציא דיבה כיון שהוא כדי שלא יתענה וע' ביו"ד סת"ב סי"ב בהג"ה מ"מ לא יודיע לו ביו"ט. ומה זה ענין לאזכרה בשבת לברכו במי שנודע לו כבר ממיתתו. ואמנם בזה צדקו דברי הבנין עולם שמוטב שיזכיר הבן לעצמו שזה מביא יותר להתעוררות בתשובה ויהיה לזכות לאביו ורק שנתפשט המנהג מהש"ץ לפסוק אז צדקה על צרכי בהכ"נ ושמצד הפירסום ברבים יפזרו הרבה וכמורגל. ובמשנת חסידים במסכת גמ"ח סעיף ג' ההשכבות שמזכירים את המתים (והוא נוסח מלא רחמים המכונה לספרדים בשם השכבה וכמובא במ"א סרפ"ד) מנהג שטות הוא ואין מועילין כלל ואפשר שמזיקים למי שאינו ראוי להם. ואף האומרם יזהר מלומר הלשון של תחת כנפי השכינה ואם יאמר כן מורידים אותו מגדולתו עכ"ל. ובהקדמת הלל בן שחר מתרעם על קול ענות צעקת המשוררים בבהכ"נ ועל חצר מות יעירו בקול את נשמת מורינו הרב וכו' כלום יש לנו בושת פנים מאבותינו הקדושים אשר בארץ המה. ולהרא"ש נמצא בתשובת הגאונים שלום להר"ר אשר בהר"ר יחיאל. ולא יותר כו' יע"ש בדברים היוצאים מהלב. ועל הלשון תחת כנפי השכינה שהורגלו להשתמש בו מצד מליצתם בסוטה י"ג ב' מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ע"ש בפרש"י וכן בספרי פרשה הברכה פסקא שנ"ה בפסוק כי שם חלקת מחוקק ספון ובילקוט וראוי להזכיר בזה מ"ש בס"ח אות ת"ת אדם שמתפלל על אביו לא יאמר אבא מרי או אדוני אבא כי שלמה אמר בתפלתו דוד אבי וכן אלישע אמר איה אלקי אליהו ולא אמר אדוני כו' יע"ש וברכי יוסף יו"ד סרמ"ב בשיורי ברכה אות י' ומה שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך ויהי עם לבב דוד אבי וכמ"ש בס"ח דאין גבהות לפני המקום וכשמדבר עם ה' אין לומר אדוני אבי וכיוצא ומש"ה לא דקדק לומר אבי מקודם כו'. וכן אוריה נתחייב על שאמר בפני דוד אדוני יואב. וע' בזכור לאברהם חיו"ד אות ב' כבוד רבו. ובמע"י תמה מה שאומרים בבהמ"ז אבי מורי כי בתפלה ראוי לומר בסתם. וכבר כתבתי בהזכרת שמות בני רב פפא בסיום המסכת למ"ש בס' הכריתות בדורות אמוראים שער ב' שרבא בר יוסף בר חמא היה בשנת תרס"ג ובו ביום שמת נהרגו בניו של רב פפא. ולכן אפשר שהיו נוהגין להזכיר בעת סיום למודם שמות ההרוגים ע"ד מלא רחמים הנהוג בימינו ולזכרון טוב כי מימיהם אנו שותים ושמפאת זה לא נזכר אביהם בכינוי רב כי אין גבהות לפני המקום. ואם כי בשו"ת דברי יעקב

סו"ס ע"ט שתיבת בר כינוי לרב או רבי והסופרים קצרו הלשון. וע' ביוחסין מאמר ב' בסדר אמוראים דור הרביעי ובסה"ד נזכר ד"א קי"א. ובשה"ק שרב פפא סבא היו לו בנים שמתו בחייו. וע' בנחל אשכול הס"ת צד מ"ט נשאל רב האי בעסק עשרה בני ר"פ שמסדרין כד מסיימי פרקין לאו כולם בני ר"פ תלמידו דרבא הן כו' ור"פ גופא לא היה באותו זמן אלא מאוחר יעש"ב:

סימן צה

א' כ"ח אדר תרנ"ב להרב ר' יצחק זאב דינער בקעלין:

בדבר שאלתו מהדלקת הגאז תחת שולי התנור מאיסור הכבייה בשבת ע"י נכרי בסתימת השריקה הדבוקה על הקנה של הגאז. ולפי הנראה ממכתבו שהוא כמו בהלאמפען של המאורות מגאז שלנו שאם ימשוך מעט הפתילה ממילא נמשך מיד הכיבוי. שאין זה ענין לגרם כיבוי בשבת ק"כ. ע"ב ובא"ח סשל"ד סכ"ב. ולכן לא רציתי להאריך בכאן בפלפולים בגרם כיבוי שהעליתי איזה מילי מעליותא שאינו נוגע לענין שלפנינו:

הנה בשו"ת ריב"ש סשפ"ז דמתני' דשבת קכ"א נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה אפילו לר"ש קתני לה דמלאכה שא"צ לגופה פטור ואין חייב אלא מכבה לפחמין או להבהב הפתילה ואפ"ה אסור אפילו במקום פסידא גדול (ומ"ש הפמ"ג סש"ז במ"א אות י' ממשנה בא לכבות כו' לרמב"ם מלאכה שא"צ לגופה חייב מ"מ שבות דשבות כו'. ולא עיין בשו"ת ריב"ש הנ"ל שפירש מתני' אפי' לר"ש) ומסיים על הטוען שהותרה לו שבות אפילו דמלאכה משום פסידא. והבל יפצה פיהו דאפילו להמתיר במקום מצוה לא שרינן במקום פסידא אפילו שבות דשבות וכיבוי דליקה יוכיח כו' ואפילו לומר לו בע"ש שיעשה בשבת לא שרי אפילו במקום פסידא כו' (וע' בביצה כ"ב א' כי קא מבע"ל משום איבוד ממון כו') ומ"ש בכתובות ס' ע"א צנור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעא בשבת משום דמתקן כלאחר יד הוא וכיון דלא מינכרא קליש איסורא טובא ולא גזרו במקום פסידא דכל כלאחר יד קיל להו לרבנן טובא עכ"ל. ובשו"מ קמא ח"ב סע"א האריך בסתירת דהתו' למ"ש הש"כ ביו"ד ספ"ז שהביא מהתו' כתובות בהיפך דבדרבנן גזרו משום מראית עין.

ותמהני על הלמדן המקיל שזהו פסידא גדולה אם ימתינו בכל שבת ושבת לכבותו עד לאחר הבדלה ומה ראה לזה גם להבנתו להתיר שבות בכל שבת מצד שבכל השבתות ביחד יהיה הפסד גדול. וגם המ"א סש"ז ס"ק ג' שהתיר שבות ע"י נכרי במקום הפסד גדול אבל שלא במקום הפסד גדול אין להתיר אפילו שבות דשבות וגם שאין לדמות כל

השבותים להדדי והט"ז סו"ס רמ"ד בקבלת המכס שעל הרוב הוא הפסד גדול ובמ"א משם המרדכי דהוה כמציל מידם דעדיף מהפסד והלבוש תירץ בהני פסידי מפורסמות התירו מהאי טעמא. וכה"ג בחו"י סי' קס"ד בהא דכתובות שם במקום צערא לא גזרו זה אינו כעיר פרוצה ואין חומה דאין לך רק מה שאמרו חכמים כגון יונק חלב בשבת ובר"ס שי"ז גבי קשירה דמיירי בבית צואר או בבתי שוקים שנקשרו והוא מבקש לפשטם כשנכנס לישן וכה"ג בכל שאר צער גדול יעש"ב ובתפארת ישראל למשניות ברכות פ"ב מ"ו אות ל"ג שפשוט דכל דבר דרבנן שגזרוהו להיות צער כגון תענית אפילו מצטער בתעניתו כו' ודוקא צער דלא שכיח והפמ"ג א"ח סו"ס תרנ"ו מסופק אם מחוייב ליתן כל הונו שלא לעבור על ל"ת דרבנן והגר"א מייתי ע"ד הרב דהא אפילו שבות דשבות לא התירו במקום הפסד כמ"ש אין אומרים כבה כו'. ולא העיר מתשובת ריב"ש סשפ"ז הנ"ל דלא התירו במקום פסידא גדול רק כלאחר יד. ובר"נ פרק חבית ואפשר דל"ד בצנעא דאי לא אפשר אפילו בפרהסיא נמי והביאו הב"י סו"ס של"ו ובשו"ת מים רבים חא"ח סי' י"ז בד"ה דע שהאריך וסיים וכגון זה אין אני מתיר שיעשהו מדעת ישראל אפילו במקום פסידא אלא בשבות דשבות כההיא דקשקשים דגריע שבות דידיה כמו שהבין המנחת כהן וכההיא דמכס שהאמירה שבות דשבות כתירוץ בתרא שבב"י א"נ בשבות גמור כשבא נכרי מעצמו לעשות בבית ישראל כההיא דלכבות הדליקה אמנם מדעת ישראל בביתו של ישראל אפילו דאיכא פסידא יש למחות כו' ומכש"כ בנ"ד כי בא מעצמו הוא כההיא דדליקה שהוא דרך מקרה והישראל לא היה יודע שיפול הדליקה ושיבא הנכרי אבל כשבא דרך קבע למלאכתו בכל השנה וג"כ בש"ק לא מיקרי בא מעצמו:

והנה לסברת הר"נ בפרק חבית בדפי הרי"ף ס"ז ע"א ד"ה ובמקום פסידא לא גזרו והובא במ"א סש"ז ס"ק ז' וסשל"ד ס"ק ל' דלמה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה שא"צ לגופה היא שלא לפחמים הוא צריך אלא להצלת ביתו דשאני כיבוי כשצריך לפחמין דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה כו' ואין הכל בקיאין לחלוק מש"ה אסור אפילו במקום פסידא. וממילא אין חילוק בזה גם לענין כיבוי הגאז אף דלא שייך גזירת פחמין כיין שהחמירו בכל עניני גזירת כיבוי דמשום הפסד ממון יבא לכבות ואף בעושה פחמין דאין מבחין בין כיבוי לעשות פחמין ובין סתם כיבוי. ואולי היה קצת מקום לצדד להר"נ ואפילו ע"י נכרי אסרו שמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה ע"י נכרי אתי לכבויי איהו גופיה. ולהר"נ בפרק מי שהחשיך בדפי הרי"ף ע"ג ע"א בד"ה אלא כך אני אומר דהיינו טעמא דשרו ליה רבנן הכא ובדליקה לא שרי לפי שכל הפסד שהוא נופל פתאום בהול עליו וצריך שימהר הצלתו כגון דליקה שייך אי שרית ליה אתי

לכבוי שאין לבו עליו ואי שרית ליה מידי אף הוא אינו נותן דבריו לשיעורין דכל כה"ג טפי איכא למיחש למתוך שאדם בהול ממאי דאיכא למיחש שאין אדם מעמיד. אבל הכא אין השעה דחוקה לו כ"כ שיהיה לבו בהול עליו ואי שרית ליה אף הוא יציל בהאי גוונא דשרית ליה בלחוד ואי לא שרית ליה מידי אף הוא לא יעמיד עצמו על ממונו ומציל כי היכי דבעי. ולפ"ז בנידון דידן ליכא למיחש דלמא אתי לכבויי איהו גופיה רק לגבי דליקה. ומ"מ לקושטא דמלתא הרי הר"נ לא כתב תירוץ קמא שאין הכל בקיאין רק לרווחא דמלתא אבל לא הוצרך לזה כמש"ש א"נ שאני הכא שהוא שבות כלאחר יד שממעכן ברגליו וקיל טפי משבות דשבות הנעשה כדרכו דהיינו ע"י נכרי עכ"ל. וא"כ לקושטא דמלתא לא מהני הא דבמקום פסידא רק בשבות כלאחר יד וכסברת הרא"ש תלמידו וע' בר"נ סו"פ ר"א דמילה בדפי הרי"ף ס"א ע"ב בד"ה אבל דעת כו' שהביא דרמב"ן דאפילו שבות דשבות לא שרי אלא במילה בלבד שניתנה לדחות שבת אצלה וכדאשכחן דלא דחינן שבות דשבות במקום פסידא וזו ששנינו נכרי שבא לכבות וכו' ואע"ג דהוה שבות דמלאכה שא"צ לגופה עכ"ל:

וע' בשב יעקב חא"ח סט"ו במנהג כבייה הנרות בליל שבת אחר יציאת בהכ"נ ע"י נכרי מושכר מהקהל לכל השנה שעיקר הטעם מחשש סכנת הדליקה יעש"ב ובמ"א סשל"ד ס"ק כ"ז וע"ש סתר"י ס"ק ד' (וע"ל בתשובתי סו"ס צ"ג) ובקובץ על הרמב"ם פ"ו משבת דיותר טוב להעמיד נרות קטנות ודקות והשמש ימתין בבהכ"נ עד שיכבה וכמו שעושין בפראג. ובשו"מ תנינא ח"ג סי' קי"ח מהדלקת נר של תמיד בנפט לבן שהרי"ף ורא"ש הביאו שאף בחול אסור מפני שהוא עף וכשבת כו'. ובזה מסולק קושית הב"י סרס"ד על הטור שהשמיט הטעם מפני שהוא עף. דמצד שהוא עף לבד לא היה לאסור כשהוא מזוקק שאינו אותו הדבר שנאסר שלא היה עף אף בזמנם. וע"ש בב"ח ובזכרון יצחק סט"ו שטרח ליישבו בדרך פלפול (וע"ל בתשובתי ספ"ח אות א' וסו"ס צ"ג):

סימן צו

מוש"ק י"א תמוז תרנ"ד לחרב דפאלטווא ר' אלי' עקיבא ראבינאוויץ

ע"ד השאלה שנמצא בעירו בחצר בית החולים העברי גם בית מחסה לזקנים עניים ולהם רק בית מבשלות אחד שבתוכו כירה איינגילשע ומן הצד כמו תיבה ארוכה של ברזל התקועה מבחוץ אל חלל הכירה שיטמינו בכל ע"ש התבשילים בעודם רותחים ולמחרתו כשיבשל הא"י על הכירה לצורך בית החולים יתחממו מאליהם. וכתב מעלתו לדמות זה למ"ש המ"א סו"ס רנ"ג שהכריעו האחרונים כמותו שהעולם נוהגין היתר,

אף כשנצטנן להעמידן ע"י א"י על תנור בית החורף קודם שהסיק הא"י התנור להחם הבית. וגם לט"ז ס"ק י"ח שמפקפק על היתר התה"ד י"ל דשרי כה"ג שהקדירות טמונים מע"ש דליכא מעשה המוכיח כלל. והביא ג"כ מ"ש בקצור שי"ע סי' פ' אות כ"ז שאף שהמנהג כהמתירין אם בשביל לחמם את הבית מ"מ כל בעל נפש יחמיר במקום שאין צורך כ"כ ומכש"כ באותן תנורי ברזל העשויין לבשל עליהם תמיד (שפיר קיכע). ושוב מצא בשו"ת טו"ט ודעת סי' קע"ה שכתב לאסור מדינא כיון שעשוי לבשל תמיד עכ"ד. וכנראה שכתב שהוא רק מצד חומרא רק לענין סתם תנורים העשויין להסיק ועפ"ד הט"ז שדחו כל האחרונים ושכנראה מדבריו (אם שאין הטוטו"ד קמא תחת ידי לעיין עליו) שהטוטו"ד אוסר מדינא באותן תנורים גם להמ"א כיון שעשוין לבשול תמידי. וכן הבין בשו"מ תליתאה ח"ג סי' ג' שאחרי שהאריך לקיים המנהג כהמ"א הביא שנשאל אודות שנהגו לומר לא"י שישים תבשיל קר על איינגעלשע קיך והאח מבוערת תחתיו דלא שייך היתרים שכתבו התה"ד ומ"א וגם מיחזי כעובדין דחול שהרואה יראה שמבשלין בשבת כדרך שמבשלין בחול עכ"ל גם בשו"ת מוהרי"א ענזיל סמ"ו הפליג להחמיר בדבר האיינגלשע קיכען בהעמדת קדירה בשבת ע"י נכרי קודם הסקה כיון שעשויין לבשל עליהם כל תבשיל גם בימי החול ואף שהאש עובר תחת לוחות הברזל מ"מ הברזל המחמם לא גרע מתולדות האש ולזה נתכוון המ"א סשי"ח ס"ק י"א שר"ל תנור שמבשלין בו כל ימי החול דומיא דכירה דאסור גם ע"י נכרי ובסו"ס רנ"ג קאי על אותן שמיוחדין לישראל עצמו כגון ליתן על קדירה וליתן לתוך התנור שאפו מבעו"י שלא יסתור דבריו הראשונים לענין תנור בית החורף קודם הסקה וע"י נכרי עכ"ל:

וכל מעיין יראה שאין שום רמז לזה בהמ"א לענין תנור שמבשלין בו כל ימי החורף ופשטות הדברים כמו שהבין המחצית השקל שנתן הישראל מעצמו הקדירה בשבת. ומעיקר הדין לא ידענא מה לחוש דבכה"ג ליכא משום פסיק רישא וכמ"ש מהריא"ז בעצמו דאין לחוש על פס"ר כשאומר לנכרי שיסיק התנור דמ"מ לענין בישול הקדירה לא הוה פס"ר כיון דבשעת מעשה היה אפשר שלא תתחמם הקדירה. וכן האריך בשו"ת בית אפרים חאו"ח סכ"א דלא הוצרך התה"ד לומר דפסיק רישא אינו אלא מדרבנן דאפשר דבכה"ג לא הוה פס"ר כלל דאף דהתבשיל עומד על התנור בשעת היסק הרי בידו לסלקו משם טרם שיגיע לשיעור בישול. ועוד דאפילו על ידי ישראל שרי להעמיד מרחוק אצל האש כדי לחמם קצת אלא שאסור להעמיד במקום שאפשר שיבא לידי בישול וכסס"ח והרי יכול לסלקו בשעת חימום קודם שיתבשל ומה שנשאר עומד שם אח"כ אינו מדעת הישראל. וגם דהוה פס"ר דלא ניחא ליה שירתיח כ"כ שיבא לידי בישול

דהא אדרבא מקירין אותו מחומו ואין צריך רק שיהיה חס במקצת וכמ"ש הר"מ בשם או"ז לענין עבדים המחממין התבשיל כיון שאם היה מתקרר לגמרי לא היינו מניחים אותם לחמם לאו כל כמיניהו לאסור עלינו בעל כרחינו והביאו במ"א (וכה"ג בתוס' יבמות פ"ג ד"ה אין אדם אוסר וכו'. והא בישול שבת אינו אסור רק משום קנסא ולא שייך לקנוס הישראל בשביל מחשבת הנכרי כל שלא ירבה בעצים). והנכרי המסיק אין דעתו רק על ההיסק והבישול ממילא נעשה שלא במתכוון דבכה"ג גם בישראל נראה דאין כאן איסור אם פוסק בשביל חולה שיש בו סכנה ועי"ז נתבשל איזה תבשיל שהיה עומד שם בלא מתכוון כו' יע"ש עוד באריכות בעובדא דידיה שהעמידה המשרתת קאווי מבושלת צוננת בשבת על תנור בית החורף קודם שהסיק הנכרי ועכ"פ בדיעבד שרי לשתות הקאווי בלי פקפוק רק להזהיר על העתיד שלא יעשו כן עכ"ד. ואם מצד שמעשיו מוכיחים על כונתו כיון שעושה מעשה להעמיד התבשיל מ"מ אין כאן הוכחה ממה שהניחו שם מקודם כדי שיתחמם אח"כ כשיוסק ולא שייך משום עובדין דחול [וכשבת קל"ח א' וק"מ ע"א וקמ"ג ב' שלא יעשה כדרך שעושה בחול וע' בתו' צ"ה א' סוד"ה הרודה וקכ"ו ב' סוד"ה ומדבריהן וע' ביצה כ"ח א' וכ"ט א' וע' באגרת הרמב"ם בשאלה דתלי כוזא בסיכתא כו' בשבת קל"ז סע"ב]. כיון שמניח קודם השבת ובעת שמצוה להסיק התנור אינו מתכוון עכ"פ על הבישול רק לחממו. ואם כי אין רצוני ללחום את המושל במה שהחמירו תלתא רבנן קשישאי בדור שלפנינו אשר גדרו בה גדר במלאכת שבת כיון דאורחיה לבשולי כל ימי החול. דלא אלים כונת חימום הבית מכונת חימום הקדירה ובישולה, ועכ"פ כשמבשלין לצורך חולה ורק שבתוכו תנור קטן שהמאכל מונח בתוכו מקודם ואף שלפעמים רחוקות צולין בו ואף היודעים שמטמינים לשם לא יוכלו לידע אם נצטנן כ"כ שיצטרכו לחמם. וכיון שההיסק על תנור זה בשבת עשוי לבשל לצורך חולאים אין כאן עובדין דחול כשמונח קודם השבת דהוה שעת היתר ורק מה שמצווה לא"י בשבת להסיק התנור שמבשלין בו ימי החול דמותר ורק משום שהמאכל מונח שם שצריך לחממו ועכ"פ אינו מתכוון רק לחמם התבשיל ולא עביד רק גרמא שמתחמם גם התבשיל שנתבשל כבר ואף אי יש בישול אחר בישול ונשאר שם לאחר שנתחמם ובשעת ההסקה ליכא פס"ר דאפשר לסלק הקדירה מקודם. ולא הוה אפשר ומכוון שהניחו בשעת היתר וכהה"מ פי"ב מהלכות שבת הלכה ב' לענין מלאכת צירוף דאף שאי אפשר ליתן מים לתוך המיחם אם לא יצרף מ"מ כיון שדי אצלו בכלי זו כמות שהיא בלי גמר הוה דבר שאינו מתכוון וע' בישועות יעקב סש"ב ס"ק ב' שהאריך בזה. ובתוספת שבת סרנ"ג ס"ק ב' מיישב קושית הט"ז מיו"ד סקי"ג ס"ה לענין

בישולי נכרי אם ידע שיש בשר בתנור אפילו הסיקו בשביל דבר אחר כיון דאמירה לנכרי הוה שבות דלית ביה מעשה לא מחמירינן כולי האי לחוש שמא כיון גם על התבשיל לחממו ושרי אף פס"ר וכמ"ש ס"א וע' ר"ס שי"ד וע"ש בא"ר. וגם בברכת דוד שדחו ג"כ ראייתו. ובתורת שבת דמדינא לא גרע משוחט לחולה בשבת דמותר לבריא וכן לשחוט בהמה ביו"ט אם יכול לאכול ממנה כזית אף שכונתו לצורך חול שלא להפסיד בהמתו. וע"ש בבית מאיר על או"ח דהא בט"ז יו"ד סקי"ג סוס"ק ה' שמצוי הוא לכוון גם לבישול וכסו"ס שכ"ו שכתב לשיטת הרא"ש דזה גרע מספק [וכן פרש"י בשבת קנ"א ע"א]. והא שם דאם רוב נכרים שרי וה"ה הכא כונתו על העיקר דהיינו חימום בית החורף שהוא הרוב נגד התבשיל עכ"ל. והכ"נ בנידון דידן שעכ"פ עיקר ההיסק בשביל החולים רק שבתוכו תנור קטן שהאש יסובבהו מכל צדדיו שהמאכל מולח בתוכו מקודם השבת. וע' בסתקט"ו ס"ה בהג"ה או שידוע שלקט לצורך שניהם אסור וע"ש במ"א ס"ק כ"ג דמחצה על מחצה לצורך שניהם. וכן העיר בזכרון יצחק סי' י"ט בישוב קושית הב"ח סרצ"ח בהא דברכות נ"ג א' במהלך חוץ לכרך וראה אור דמתירין מחצה על מחצה מהא דסרע"ו בהדליק נכרי הנר בשבת אפילו מחצה על מחצה אסור לישראל ליהנות ממנו. דהתם ודאי לצורך כולם נעשה משא"כ בספק אם האור של נכרי או של ישראל:

ובישועות יעקב סרנ"ג ס"ק י"ד האריך ג"כ דאין בזה חשש איסור גם בהעמידה הישראלית הקדירה קודם הסקת התנור על תנור קר ואף שיודעת שהנכרי יסיק אח"כ לצורך צינה כו' ותמה שלא העירו מסוכה ל"ג בעבר ולקטן דמותר פס"ר בדרבנן יע"ש מה שמחלק בזה. [וע' במ"א סשי"ד ס"ק ה' דפס"ר אפילו בדרבנן אסור רק באמירה לא"י יע"ש סרנ"ג ס"ק מ"א]. וכבר קדמהו בקושיתו בשעה"מ פכ"ה משבת וכתב סופר חא"ח סי' ס"ד וע' בפ"י פסחים כ"ה ושו"ת בית אפרים חא"ח סנ"ט וכנף רננה סע"א ובאר יצחק חא"ח סט"ו ענף גד"ה. וע' בשו"מ תליתאה שדחה ג"כ קושיא זו וגם קושית הגר"א בבאורו לש"ע א"ח סרנ"ג שתמה על התה"ד דהא בניחא ליה אסור מדאורייתא וע"ש ג"כ בדמשק אליעזר בישוב קושיתו. וע' בנתיבות השלום ח"ב בהערוה משהיה והטמנה ובישול אות ה' שמפקפק ג"כ והסכים דאין למחות ביד הנוהגין היתר דיש להם על שיסמכו גם לכתחלה וע' בעירובין פ"ח א' רש"י ד"ה שופכין כו' דאפילו אי מכוון לאו איסורא דאורייתא כו'. ובשו"ת בנין ציון החדשות סו"ס נ' אוסר להשים מאכל ע"י א"י על התנור שמחמם הא"י לעצמו או לצורך חולה קודם שיבער האש ומחשש מראית עין וגם שלפעמים ירבה א"י האש בשביל שיחום המאכל ורק בדיעבד אפילו נתן הנכרי אחר שנתחמם מותר וע' בחי"א כלל ק' סי' ט"ז שצידד להקל בדיעבד אפילו ניתן ע"י ישראל

עכ"ל. ועכ"פ בכה"ג שהונח שם בשעת היתר קודם השבת כשמבשלין לצורך חולה אין נפ"מ במה שעשוי לבשל גם בחול. ואין לחוש למראית עין כלל. וגם משום חשש שמא ירבה כיון דאין הנכרי עשוי לידע שהניחו שם התבשיל ובאופן שיצטרך לחממו (וע"ל סו"ס ק"ט) ולא שייך משום עובדין דחול מה שמונח בצידו המאכל ואין לגבב חומרות יתירות במקום שאין לו תנור אחר באותו חצר. ובכה"ג שלא נמצא מפורש להחמיר גם בדברי האחרונים ראוי לחוש לכבודן של ראשונים שכבר נהגו לפני המורים שהיו לפניו. זולת כשמשימין הקדירה בשבת אפילו ע"י נכרי אין להקל דהוה עובדין דחול כיון שהתנור עשוי רק לבישול. ובשה"ג סו"פ האורג וכן הביא במ"א סשט"ז ס"ו ס"ק י"א בשם הרשב"א והובא בר"ג פי"ג משבת כשעושה ג"כ דבר היתר ומתכוון להיתר דאפילו בפס"ר ומכוון גם לאיסור שבו מותר כצבי ניצוד בבית דכאן היה יכול לשמור ביתו אף אם לא היה הצבי בביתו. והאריך בזה בשו"ת חמדת שלמה חא"ח סכ"ב דע"כ לא ס"ל במכוון למלאכת היתר פטור רק היכא דמלאכת היתר מוטל עליו לעשות. ובישועות יעקב סס"ג סוס"ק ב' ושי"ד סו"ק ה' ובסשי"ו ס"ק ה' האריך בכוונתו דגוף העשיה היא מלאכת היתר אלא שנזדמן שצבי בתוך הבית זה לא מיקרי פס"ר כיון דיש בה שני ענינים נפרדים. וכן העלה בדברי חיים דיני רה"ש סי' ד' לדחות קושית הא"ר מסוכה ל"ג דממעטין ביו"ט כשלקטן לאכילה והא פס"ר הוא. הרי שאף שעושה היתר ומתכוון עמו איסור. ויש לחלק דהא דמותר היינו היכא דבשעה שעוסק באיסור עוסק בהיתר כדי לשמור ביתו ונהנה משניהם יחד אבל בהך דממעטן לאכילה באותה שעה לא נהנה מאיסור רק אח"כ שמתקן ההדס ורוצה לצאת בו שלא יהיה עוד הנאה לאכילה. וע"ש עוד לחלק דבנועל ביתו אינו ניכר רק מלאכת ההיתר דנועל והולך. וכן הובא בשו"ת ראשי בשמים חא"ח סו"ס י' לחלק לשאר פס"ר כגון שנעשה החריץ ע"י גרירתו. והכ"נ כשמבשל התנור לצורך החולים שמתחמם ג"כ התבשילין שמונחים מבעוד יום שאף אם יגיע לכלל בישול חשיב כצבי ניצוד בתוכו אף שממילא נתהוה הפעולה מחמת התבשילין שמונחים שם דלא נחשב בהכי מלאכת מחשבת ואף שהכל ענין אחד שעשוי דרך בישול מ"מ הוה כצבי ניצוד דהכל פעולה אחת רק דממילא איתעבד ואזלינן בתר העיקר וכמ"ש בארבע שיטות למהר"י שפירא בפסחים כ"ה ב' דהואיל ועיקר כונתו לעסק של היתר הוה תחלתו בהיתר כתחלתו באונס וע"ש בדף כ"ו בד"ה אמר אביי. ובתפארת ישראל שבת פ"ב מ"א בחידושים שהביא ראיה לשה"ג הנ"ל מע"ג י"ב בנתפזרו מעות לפני ע"ג דלולא מראית עין מותר לשחות ולהגביה מעותיו ואף דהוה פס"ר ומשום דעשה היתר עמו. ובשו"מ קמא ח"ב סי' ס"א דף כ"ו ע"ב ותליתאה ח"ב סו"ס קס"ט

הפליג לתמוה דא"כ כל דבר שאינו מתכוון דאסור בפס"ר ע"כ מתכוון לעשות איזה מלאכה ושבמרכה"מ כתב דכוונתו דאין עושה האיסור בידים רק שממילא ע"י נעילתו ניצוד. ודחה זה והעלה דכונת הרשב"א דכל שלא חשב לעשות מלאכה זו אף שממילא נעשה פטור כמו נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע וכיון דגוף הנעילה לצורך הבית היא מלאכת היתר אף שנתכוון לשמור הצבי לא מיקרי מלאכת מחשבת דלא חשב רק על מלאכת איסור בלבד יעש"ב:

ומה שלא הזכירו מאיבעא דלצרכו ולצרכה בפסחים כ"ה וב"מ ל'. דשאני הכא שמכוון רק לנעול ביתו ורק שממילא הצבי ניצוד וכמ"ש הרמב"ם החילוק בין פס"ר למלאכה שא"צ לגופה וע' בשו"ת מוהר"ם אלשקר סי' ק"ד וכ"מ פ"א משבת הלכה ז'. משא"כ התם דחזינן שמכוון לתרויהו גם לצרכו ובנתה"מ ר"פ צ"ז באפשר לתפוס חפץ קטן ותפס גדול עבור שיווי כולו מותר. וכיון דתופס על פלגא פקדון ה"ה דרשאי על פלגא מלוה כב"מ ל' לצרכה ולצורכו דפשיט מהכניסה לרבקה בשביל שתינוק ותידוש פסולה שאני התם דאמר קרא אשר לא עובד בה. דמוכח דבדליכא גזה"כ מותר כשמכוון בשביל המותר והאסור. ובשו"ת זית רענן תנינא בלקוטי חדושי תורה בדף קמ"ו ע"ב בדרוש לז' אדר חקר ג"כ כזה, עפ"ד הנתיבות והגם דבשטחו לצורכו ולצורכה אסור דחיישינן שיניחנה שטוחה לצרכו לחוד וכמש"ש בתו' ורא"ש. ואם שדבריו תמוהים וכמובא בתבונה אות ט"ז שהרי"ף ורא"ש פסקו לחומרא בבעיא דלצורכו ולצורכה ובפרט דלר"ש דקיי"ל כוותיה באינו מתכוון פשיטא דאסור וכפסחים כ"ו ב' וגם כיון דאפשר ליקח משכון קטן הוה כאפשר ומכוון. וע' בפ"י פסחים כ"ו א' בד"ה ואליבא דר"ש דאזיל בתר כוונה וכו'.

ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' ג' העיר ג"כ מהרשב"א סו"פ האורג הנ"ל וא"כ כיון שמסיק לצורך הצינה וממילא מתחמם התבשיל לא שייך פס"ר, והיכי שמסיק בשביל החולה ושהעמיד מקודם הקדירה להתבשל שרי וגם שחילוקו של השה"ג דהיכא דמשכחת שיעשה בהיתר לא מיקרי פס"ר וכמ"ש במרכה"מ פ"א משבת וכיון דאפשר להתחמם שלא יהיה בישול גמור ואפשר לסלקו קודם שתתבשל מותר. ומ"מ מסיק דכל שיש בו משום בישול אסור ולא כמו שנוהגין העולם להניח תבשיל שיש בו מרק או שעכ"פ אינו יבש על התנור קודם ההיסק וכמ"א סשי"ח ס"ק י"א שכל הדינים האסורים משום בישול אפילו ליתן על הכירה או על התנור קודם היסק אסור. וכ"כ בסו"ס רנ"ג ס"ק מ"ג דהא דשרינן דוקא בתבשיל חם אבל בתבשיל קר ע' סשי"ח דאסור משום בישול דאורייתא. וטרח בישוב דהמ"א לפי הבנתו דאכתי גם בבישול יהיה מותר כשהנכרי

מבעיר התנור משום הצינה דממילא הוה כנתבשל מעצמו כל דלא שייך שמא ירבה בשבילו. והאריך דבמקום דשייך בישול אחר בישול דעושה פעולה בגוף הדבר כרשב"א שבת ק"ל לחלק בשבות דאית ביה מעשה להוצאה משא"כ במחמם רק להפיק הצינה וכיון שהסיק בשביל הצינה מותר. וא"כ לפי דרכו אין היתר כשנתן קודם ההיסק רק בדבר שנתבשל כבר והוא יבש כסשי"ח ס"ד:

ואין לכוון זה בסתימת לשון המ"א ס"ק מ"א דקאי על הרב ותה"ד סי' ס"ו מהטמנת חמין על תנור קודם שהוסק דאין ביד הא"י לחמם התבשיל רק הבית דבשבות אמירה הקילו פס"ר. ולפ"ז יהיו דהמ"א סותרים זא"ז מסי' שי"ח. וכן בתפארת ישראל בכלכלת שבת כללי הטמנה ובישולי שבת א' העתיק ג"כ מ"ש המ"א סשי"ח ס"ק י"א דלח צונן אפילו מבושל כל צרכו אסור להניחו על התנור אפילו קודם היסק בשאפשר שיתהוה שם היס"ב כו' אבל מותר להעמיד ע"י א"י קאפפע או שאר תבשיל לח מבושל צונן על גבי תנור שהוסק כמ"א סרנ"ג ס"ק מ"א וט"ז שם אוסר. וכן ברמזי או"ח מאביו סרנ"ג דמבושל לגמרי ביש רוטב אסור כ"א קודם היסק ורק ע"י א"י ורמ"א יע"ש ולא הזכיר כלל מדהט"ז. וע"כ שהבין בדבריו דשם מיירי ע"י ישראל וכסתימת לשונו וע' במעין גנים שם סשי"ח סי"ו בד"ה גם מ"ש המחצית השקל כו' יע"ש ובאומץ יוסף ואף שבפמ"ג שם אוסר גם ע"י א"י דכל שיש בו משום בישול אסור בכל ענין וכס"א. והוא אגב רהיטא דכאן מיירי שכוונת הא"י להסיק משום צינה. אבל במחצית השקל שם כתב דהוה כאחד נותן הקדירה ואחד נותן את האור ונותן סביב הקדירה וה"ה הכא כשישראל נותן התבשיל ואח"כ מסיק הא"י מ"מ גם הישראל חייב עכ"ל והיינו ממש כהתה"ד שאוסר מהאי טעמא רק כשהישראל נתן קודם ההיסק וכמו שסיים ולכן צריך להניח השפחה שתושיב החמין על האור קודם שהיא מבערת אותו עכ"ל:

סימן צז

ו' עש"ק לסדר צו תרמ"ז. להרב דזוימעל ר' שלום אלחנן הלוי יפה:

ברבר שאלתו במה שהעלה בבכור שור ב"ב צ"ז ב' שעכ"פ צריך לזהר שלא ליתן כ"כ מים בצמוקין אחד משש במים אחר שנתמדו שהם מתגדלים בכופל או יותר וכדמסיק במנחות נ"ה הואיל ויכול לשלקן ולהחזירן לכמות שהיה קודם שנתיבשו. והרי שם עיקר הרבותא שלאחר השליקה יחזר לכמות שהיה א"כ רואין שלא נתיבש חלק הפרי רק הליחות. אבל כאן שהמים נבלעים בתוכם ועי"ז מתגדלין הצמוקין וגם לאחר הכבישה ישארו הצמוקים כמעט חלק מחצה ממה שהיה בתחלה:

הנה בשיורי לקט מהס"ט לסתס"ב ס"ק ו' דחה דהת"ש והעלה דהעיקר דתליא בתסיסה שעל ידו נהפך המים ליין כמ"ש המ"א בשם כנה"ג ופ"ח סו"ס תס"ז וכבר האריך בשו"ת תפארת יוסף חא"ח סי' י"ד דמאי ראיה מהא דיין בטל בששה חלקים כו' יעש"ב ובחסד לאברהם חאו"ח סט"ז דלכאורה להמבי"ט שהמים תוססין הצמוקים וחשיב כולו כיין ורק שהח"צ חולק דלא נשתנה כולו ליין ע"י תסיסה. וגם למבי"ט בשיש בו ששה חלקים מים כבר נתבטל טעם הצמוקים במים ולא מהני אח"כ התסיסה להפך כולו ליין והאריך לפלפל בזה. וע' בשערי תשובה וביד אפרים או"ח סד"ר ובאו"ה לרבינו יונה סכ"ב אות ט"ו ובסכ"ג אות ט"ז. ובשו"ת צ"צ החדשות חא"ח סו"ס כ"ח שדברי הבכ"ש אין מוכרחים דהתם אוכל הגרוגרות כמו שהן אבל הכא שנסחטין הצמוקים במים אין לשער רק נגד מיץ הצמוקים עצמן וע' ביומא פ' ע"ב גבי ציר שעל גבי הירק. וא"כ י"ל לכאורה שאין לשער רק ששה פעמים נגד מיץ היוצא מן הצמוקים ולא אפילו ששה פעמים נגד הצמוקים כמו שהן קודם שנשרו במים וכו'. יע"ש ע"ד התוספת שבת סער"ב ס"ק ט' שמפקפק דאפשר דטעם היוצא מצמוקים עדיף מיין גמור היוצא ע"י סחיטה ולא בטל בששה וכסר"ב ור"ה דבמשקה היוצא ע"י סחיטה מברך שהכל ובמשקה של הפירות השרויים בתוכו דלרא"ש מברך כברכת הפרי עצמו דיותר נכנס טעם הפרי ע"י כבישה מע"י סחיטה. ויש מקום לומר דטעם היוצא מהצמוקים ע"י שריה חזק מאד ואינו בטל במים ובפרט דבכל התורה משערין בששים וטכ"ע דאורייתא כתשובת מהרי"ל שהביא ב"י בסד"ר והבו דלא להוסיף וע' בשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ג. וע' בשו"ת ריב"ש סי' ט' ובשאילת יעב"ץ ח"א סע"ג. וע' בפמ"ג א"ח סתס"ב ס"ק ו' באשל ושו"ת אגודת אזוב המדברי חא"ח סט"ו ומים חיים חא"ח סי' ג' ובמאורי אור בחלק באר שבע בהלכות שבת הער"ב בדה"ס ק"ד סע"ב (ובתשובותי לעיל סו"ס נ"ב) ובמשכנות יעקב חא"ח סצ"ו שאין לסמוך על הנראה מהאחרונים שנמשכו אחר התשב"ץ ח"א [סנ"ז וח"ג סרמ"ו] להקל ולהתבונן למעט בנתינת מים והצמוקים יהיו שמנים בלחלוחית הרבה ולסוחטן עד שישער שיש רובע יין. ובאגודת אזוב הנ"ל דהא דמקדשים. על יין צמוקים רק כשהוא בן מ' יום וכבר בא לכלל שכר אבל יין בן יומו מגתו של צמוקים דהא גופא קולא היא להכשירו לקידוש דהא יין לנסכים לכתחלה לא יביא ותרי קולי לא מקלינן וכיו"ד סי' קצ"ט ס"ז עכ"ד. ובברכי יוסף או"ח סער"ב בהיו לפניו יינות וקידש על אחת ואח"כ אמרו לו שהיתה מגולה לצדד דצריך לקדש פעם אחרת אף אי נימא דביין מגולה בדיעבד יצא וכמנחות ס"ד בשתי חטאות ושחט כחושה אומרים לו לכתחלה הבא שמנה ושחוט ואף דלא דמי איסור הקריבהו לפחתך לדהתם וגם קידוש על היין דרבנן מ"מ הכא ברכה

שא"צ למ"ד דהוא דרבנן והתם עביד מלאכות בשבת (וע"ל סל"ה אות ב'). ובשו"ת ציוני סוף ח"ב הביא ג"כ מהא דמנחות דמותר להחליף יריעה במהודרת ולגנוז הישנה. וכבר הובא בס"ח סתתע"ט שפוסק כזה ובשו"ת ח"צ סמ"ה העיר ג"כ בראיה זו. ובבית שלמה ח"א סו"ס כ"ה שאיך מותר להורידו מקדושתו שאסור מה"ת ובשבועות י"א מצא אחרת נאה הימינה שחטה ע"ג מערכתה אין לה פדיה עולמית וע"כ דהס"ח מיירי דעדיין לא תפר היריעה להס"ת יעש"ב. ובלא"ה הרי הרמב"ם פ"ג משגגות דקדק היו לפניו שתי בהמות של צבור ובפ"ד מפסוהמ"ק ה"ג המפריש חטאתו וכתו' מנחות ט"ו ומעילה י"ד א' דבקדשי יחיד לא אמרינן לב ב"ד מתנה וכן מוכרח מתו' תמורה כ"ג דהלכה כרבי וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא חא"ח סי' ה' ושו"מ קמא ח"ב סקכ"ג:

סימן צח

ג' לסדר חיי תרח"ם לפ"ק להרב דקראסובאזאר ר"ח חזקיה מדיני. בדבר שאלתו בענין השו"ב שכפי המסופר מהמשכת מחלתו שלא הועילו הרופאים ושגורם כאב הראש ומחלת לב ומניעת השינה וכחותיו יפלו מעט מעט ושמוכרח לעמוד על הקור בבית המטבחיים ושאין להשיג יין כשר המועיל לרפואתו:

הנה כבודו מבפנים שמכיר את טיבו ואף שריב"ש בתשובה סרנ"ה החליט בשם רמב"ן לאסור בכל גווני מ"מ בסוף התשובה כתב ואפשר ובתשובת זקיני רמ"א סו"ס קכ"ד הביא היתר מדינא לחולה שאין בו סכנה אפילו בשתיה ושריב"ש כתב דוקא לדעת חכמי הספרדים שרמב"ן נמשך אחריהם אבל לחכמי צרפת בזה יש לתקן לפי צורך הענין כראות עיני הב"ד ולא עדיף משאר גזירות. ואם שמסיים וכל זה לשוכב על מטתו וצריך יין לרפואתו אך מי שהולך ע"י משענתו רק שיש לו איזה מיחוש לא מיקרי חולה. וכמו שהזכירו הפוסקים באמירת שבות לנכרי במקום חולי שאין בו סכנה וכש"כ למי שהורה היתר בעצמו למען ספות הרוה וכו' והמחמיר תע"ב עכ"ל. ומ"מ לפי ענין השאלה יש להקל גם כשהולך בשוק וגם המפקפקים בהיתר רמ"א מודים בכה"ג וכנשמת אדם כלל ס"ט בתשובתו שמסיק דאדם שיש לו מיחוש גדול ורגיל בו והרופא אומר שע"י חולי זה אפשר שתכבד עליו חליו שיהיה בו סכנה מותר. ובשו"ת בשמים ראש סר"פ בעלול לנזילות ויש לו מיחוש גדול מזה שכל אבריו כבדים עליו כו' ויעצוהו לקחת גבינה ישינה ושמינה ולשתות יין חזק וטוב ושניהם לא נמצא בעירך כשרים דפשוט דלא גזרו במקום חולי אפילו אין בו סכנה שפטור מהתענית בט"ב והתירו מלאכה שאצל"ג בשבת כי ההיא דמפיס מורסא משום צערא ושבותי שבת חמירי ולא העמידו דבריהם במקום חולה

וצערא וכל שאינו נמצא מפורש לאיסור בסתם נידון בזה להיתר יע"ש בכסא דהרסנא עוד ראיות. ובסוף תשובה הנ"ל מרמ"א מביא מהסמ"ג שר"י לא היה לו פעם אחד יין ושלח לאלצירא ושמע שלא היו נזהרים יפה מניגוב ואעפ"כ שתה ממנו כל ימות הקיץ מפני שלא היה בריא ואח"כ ציוה להכשיר החבית. ואע"ג דשאני התם דלא הוה אלא חשש בעלמא מ"מ הוא לא היה חולה רק שלא היה בריא קצת עכ"ל. ונראה דבעובדא דר"י אפשר שהיה חשש שלא יכבד החולי במניעת שתייתו וכמו שיזדמן ביש בהם חלישות הלב ועומדים להסתכן אם לא ישתו יין אף שאינם חולים וכעובדא דידן מהשו"ב ולכן שתה ממנו עד שחזר לבוריו לגמרי ושלא היה עוד חשש שיבא לכלל סכנה:

והנה המ"א סשכ"ח ס"ק ט' הביא שבתשובת רמ"א מתיר לחולה שאין בו סכנה ובמחצית השקל כתב אך לא קיי"ל הכי כיו"ד סו"ס קנ"ה דדוקא לעשות מרחץ מסתם יינם ורק לענין שבת עשאו לסניף. וכ"כ בפמ"ג במש"ז אות ו' שבתשובה מתיר בשתיה אבל משמע שדברי הג"ה עיקר וכמ"ש בפריי ליו"ד בכללי או"ה ושם כתב דהגהות חיבר באחרונה וכב"ח טויו"ד סו"ס קכ"ב. ודלא כמ"ש בת"ח כו' ובש"ע כאן חזר בו ממקצת דבריו בת"ח. אבל בשה"ג מערכת ספרים אות ת' ציון מ' ס"כ בהוצאת בן יעקב תורת חטאת חיבר רמ"א קודם שחיבר ההגהות על הש"ע ודלא כשמועת הלחם חמודות אות צ"ד וגם הוא עצמו כתב איפכא כ"כ השיורי כה"ג סוף כללי הפוסקים ותמה על מטה יוסף ח"ב י"ד סי' י"ט דת"ח חיבר באחרונה ע"פ הל"ח וליתא עכ"ל. ובשה"ג ח"א אות כ' סי' ת' דזימנין כתב הלכות ושוב כתב הב"י וזימנין איפכא. ועכ"פ אינו ענין לחבור התשובות שנכתב בזמן שבא השואל בשאלתו או כשבא מעשה לידו ואין בידי לברר זמן הדפסת תשובת רמ"א שכנראה נדפס אחר ההגהות ואם כי בנוסח הגט סוף הלכות גיטין שינו המדפיסים הש"ע עם הגהות רמ"א וכתבו ש"מ שזה היה זמן הדפסתו כמה שנים לאחר סילוקו כי הרמ"א נפטר בשנת של"ג ורק בנוסח הגט בד"מ סקכ"ו כתוב ש"כ וע' בט"ג בלק"ש עיירות ונהרות אות כ"ו. ועכ"פ ידוע מתשובת מהרי"ל סע"ו דיותר יש לסמוך על פסק התשובות מפסקי הפוסקים דהראשונים פסקו בשעת הוראה דמעשה רב וכ"כ בשבות יעקב ח"ג סמ"ה וחוט השני סי' י"ח וע' בברכת דוד לא"ח סל"ב סו"ס כ"ו. ומכש"כ במחבר אחד שמסתמא כשעיין בה לעשות מעשה חזר בו ובפרט שבהג"ה לא הביא שום דעה חדשה שלא נזכר בתשובתו שמתוך כך נאמר שחזר מתשובתו משא"כ בפסקים שמביא דעת זולתו שמסתמא לא עיין בכל שאלה להכריע ביניהם רק עפ"י כללי ההוראה להכריע בין דעות הפוסקים. ומה גם שבהגהותיו בש"ע לא ראה לפרסם

ההיתר הזכיר רק דעת הפוסקים שהעתיק מבלי הודיע הכרעת דעתו בתשובה שלא יפרצו להקל לגמרי ובלא"ה אין דרכו רק להעתיק דעתם:

ובשו"ת תורת נתנאל סי' ח' השיב לבנו הרר"ט במה שהעולם סומכין לשתות סתם יינם בחולה שאב"ס על המ"א בסשכ"ח. הדין עמו שאין לסמוך עליו שהוא נגד הרמ"א ביו"ד סי' קנ"ה ואותה תשובה היא פלאי ובשו"ת רמ"א לא זכר מזה שום רמז ובמ"א נדפס בלא סידור שמ"ש בשם ד"מ ושם קאי אחולה שיב"ס וזה שחולק על הב"י כי הוא סבר שהגמ"ר קאי אחולה שיב"ס. וכן בהגהותיו לא"ח בנתיב חיים כתב שהוא ט"ס כי לא נמצא בתשובה. ואחריו נמשך גם בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ק"ס. גם בנתיבות השלום על תק"ע בסוה"ס כתב שחפש בתשובת רמ"א ולא מצא ובשו"ת השיב משה חיו"ד סו"ס ל"א הנה אם שואל על מנהגי בעצמו אני מחמיר מאד כשאירע איזה חולה [צ"ל חולי. והיינו שהחמיר רק לגבי עצמו וכש"כ יו"ד סקנ"ז ס"ק ב' דאדם חסיד רשאי להחמיר על עצמו בכה"ג וע' בכ"מ ומל"מ פ"ה מיסודי תורה ה"ד ומהרי"ק שורש קל"ז וט"ז סי' ס"ו ס"ק א' ומ"א ר"ס קי"ד וס"ח סת"צ. ובזה ניחא ג"כ בחסיד אחד ברכות ל"ב ע"ב דאין זה מעשה לסתור ועי' בשבות יעקב סי' ק"ו וארעא דרבנן מערכת ק' סתקמ"ה ותיבת גומא פרשה וישב אות ב' ודברי שאול בדרוש לשה"ג תרכ"ה בדה"ס כ"ט ע"ד ומקור מים חיים סקנ"ז ס"א] וכדעת הסוברים דהוה כעצי אשירה דיש בה לתא דע"ג [ואינו כן דהר"נ אמתני' דאלו אסורין ע"ל בתשובתי סצ"ט סד"ה ובמשנת חכמים] אבל ח"ו להחמיר לאחרים דזקיני רמ"א בתשובה עמוד גדול לסמוך עליו ומכש"כ בשעה"ד דחולה, אם אין יין כשר שמועיל ובדרבנן הלך אחר המקיל. ואולם אח"כ חזר בו אחר שחפש בתשובת רמ"א ולא מצא כלום ושכמדומה שבטעות נתפשט ההיתר וי"א שהיא תשובת רמ"מ עכ"ד. [ע' בתשובתי לעיל סי' ג' אות א']. ועכ"פ ראינו עתה בבירור שהיה לפני המ"א תשובת רמ"א שנשמט באמ"ד וכמ"ש בעקרי דינים חיו"ד סו"ס ט"ו אות ט' דמ"ש המ"א הוא בדפוס הענווא סי' קכ"ד וכמו שהוא ג"כ לפנינו בדפוס ווארשא. ובתפארת ישראל פ"ו דברכות משנה א' שהוא בדפוס המבורג ונשמטה באמ"ד מטעם כמוס ואין מגלין אותו אלא לצנועים עכ"ל:

והנה למעיין בגוף התשובה המתחלת אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר שהיה ירא בעצמו לפרסם ההיתר שלא ימצאו עוברי עבירה מקום לסמוך ויקילו עוד יותר כו'. ועיקר תשובתו למצוא קצת טעם על מקומות שנהגו להקל בו שא"כ היינו צריכין ליזהר בבני המדינות אלו ששותין כמו בדין החשודים שלא דנו ולא מעידו. אבל ע"י שסוברים שמותרים הם ואינם חשודים להכשיל אחרים הנוהגין איסור כו' ועכ"פ יש להאמינם

על זה בשבועה יע"ש באריכות. וע' בתשובת רלב"ח סי' קכ"א ופר"ח ושמלת בנימין בדיני מנהגי איסור סי' י"ב אי רשאי האוסר לאכול אצל חבירו המתיר וא"צ לישאל על אותו דבר שלא יאכילנו שפלפל בהא דחולין קי"א ב' ויבמות י"ד ב' וע' בשאילת יעב"ץ ח"ב סכ"א ותפארת ישראל עדיות פ"ד מ"ח אות נ"ד וכתב סופר חיו"ד סע"ו בדה"ס נ"ט סוע"א ושם אריה בהוספות סי' ו' והארכתי בתשובה. ועכ"פ מה שהסכימו הגדולים להשמיטה בדפוס אמ"ד שראו שיותר טוב בדורינו להעלימה לבל יפרצו להקל ביותר מי שבריא לגמרי מצד שלמד קצת זכות על המקילים. ומה שטוען הנשמת אדם מצד שלא נרשם חתימתו כמו בכל התשובות. מלבד שאין מזה ראיה שדרך בעלי התשובות לחתום רק כשמשיב לזולתו ולא כשמסדר ענין לעצמו לבאר החקירות בזה. ובלאו הכי הא גם בסי' אב"ה י"א י"ז כ"ב כ"ד כ"ו כ"ז ל"ג ל"ד מ"ג מ"ה מ"ו נ' נ"ד ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו פ"ה פ"ח פ"ט צ"א צ"ה ק"ז קט"ז קי"ט ק"כ קכ"א לא חתם שמו עליהם. ולענין שיהיה מותר לקדש עליו גם בחולה שהותר לשתותו הארכתי מזה בתשובה (ע"ל סצ"ט) ושלום לכל יראי ה' ואין למו מכשול:

סימן צט

להרב ר' חיים טוביה מאניק בוועקסגא

הגיעני מכתבו נידון חולה שיב"ס שנצטוה מהרופאים לשתות סתם יינם הבא מאיים רחוקים שיש בהם מנסכים לאלילים אם מותר לקדש ולהוציא אחרים דבא"ח סער ס"ט בהג"ה דאף שאינו יכול לשתות מחמת נדר מ"מ יוצא בקידוש שיעשה אחר. ויש לחלק להב"ח בין אוכל ביו"כ שחייב לברך דהיום גורם האיסור כתוס' שבת י"ב וחולין ה' להיכי שהמאכל אסור:

וכבר קדמהו בשו"ת בשמים ראש החדשות (סי' ד') לדון מזה דאף דאסור בשתיה מ"מ שרי לקדש ומכש"כ חולה דשרי בשתיה. ואין לחלק בפסחים מ"ז היכי שאיסור של המשקה גופו גרם וכן בתו' בכמה מקומות לענין תקלה. וכא"ח סד"ר ס"ט דחולה שיב"ס מברך על שתיית משקין האסורין תחלה וסוף וע"כ דכהיתר גמור חשיב לגביה:

ויותר היה לו לחלק דבנדרים הוה איסור שבדה מלבו וכתוס' תמורה ו' סוע"א וכתשובת הרא"ש שהובא בט"ז יו"ד סרכ"ח במצות שאפשר לבטלן. וביבמות (ה' א') מה לנזיר שישנו בשאלה וע' בתוס' ברכות (מ"ה א') סוד"ה אבל טבל. וע' בתו' עירובין (ק' ע"א) סוד"ה מתן כיון דע"י פשיעה בא. ובשו"ת גור אריה יהודה חא"ח סמ"ה לענין אכילת חולה ביו"כ מפני הסכנה דצריך לברך דאכילת איסור חשיב אכילה וכראב"ד

ואף דאכילת אונס א"צ ברכה לרא"ה מ"מ כאן דהאונס מצד אחד חייב לברך על הרצון בתחילה כעובדא דמהרי"ק דהפקירה עצמה להציל נפשות:

ובחסד לאברהם חא"ח סכ"ד נשאל בחולה שיב"ס והותר לו לשתות יי"נ דלא חשיב כמהבב"ע כיון דרשאי לקדש עליו דאף לרמב"ם פ"ב משבת דדחויה שבת אצל חולה וע"ש בכ"מ בפלוגתא דדחויה או הותרה דלכ"ע בדליכא טהורים עבדינן בטמאים והוה כהיתר ממש. ובמ"א סו"ס תרי"ח בחולה שיב"ס ביו"כ נסתפק רק אי תיקנו קידוש ביו"כ דלדידיה כיום חול שפק"נ גורם לו היתר. ואף לרא"ש פיו"כ דעדיף לשחוט בעבורו משנאכילהו נבילה דהמאכל עצמו לעולם לא חשיב היתר והכ"נ ביי"נ לחולה דהוה דיחוי בעלמא לשעתו. מ"מ לא שייך מהבב"ע דכל האיסורין דחויין לגבי פק"נ. וע"ש שהעיר השואל מתו' סוכה (ל"א ע"א) מפסחים (ל"ו א') דאינו יוצא במצה של טבל משום בל תאכל חמץ ות"ל דהוה מהבב"ע ואי בחולה שיב"ס יצא י"ח באיסורא לא הוה מהבב"ע. והאריך לדחות בדרך פלפול. ובבש"ר הנ"ל כיון ג"כ לזה ליישב קוהת"ו ולא עיין בחסל"א שהקדימו בזה ואף שהזכירו בתשובתו. וכן העיר בבנין עולם חא"ח סל"ג אות י"ד בהג"ה והכריח דלמדקיי"ל דבעי באתרוג היתר אכילה היינו מה שמותר מצד עצמו ולא מה שהתירה לו התורה לפי שעה דלא נפקע איסורו לגמרי. אף להש"א (סי' צ"ו) דכיון דעשה דוחה ל"ת ליכא עבירה כלל ולכן אצטריך משום בל תאכל טבל והארכתי בספרי זכ"י לפסחים כ"ח וכבר הביא ראיה זו בישועות יעקב סער"ב ס"ק ב' ממשמעות המ"א דשייך קידוש אף בשל איסור ובסי' ד"ר באוכל ושותה דבר איסור במקום סכנה שכתבו לדמות לחולה שאכל ביו"כ וב"ח מחלק לאוכל דבר היתר בזמן איסור. וכמ"ש ג"כ ר"ס קצ"ו דבדבר היתר ביו"כ חייב לברך דאצל חולה הותרה ושמ"מ אינו מקדש על משקה שאסור מה"ת ושוב ראה בבאר עשק כדבריו. וע"ש מקושית הירו' שהביאו התוס' קידושין (ר"ד ל"ח) דאמאי לא אכלו מצה מן החדש דעשה דוחה ל"ת [וכן באמתחת בנימין למשניות בחדושי המסדר בראש הס' ושמזה ראיה דלא שרי אלא כשאין להם מה לאכול וע"ש עוד מה שהקשה בר"ה י"ג]. וע"כ דהיו רשאין לאכול שלא יבאו לכלל סכנה אם יצטרכו לחזור בכל פעם אחר אכילת. היתר אבל מ"מ ידי מצוה לא יצאו והכ"נ בחולה שיבס"כ ביין של איסור הוה רק בתורת דחיה דאינו רשאי לקדש.

ודבריו שלא בדקדוק דברמב"ם פ"ח ממלכים דמותר להן לאכול נבילות וטריפות אם לא ימצא מה שיאכל ובכ"מ דבמסוכן מחמת רעבון אפילו אינו מחלוצי הצבא נמ אלא כשתאב לאכול ולא שכיח ליה היתירא באותה שעה וא"כ לא משכחת רק באכילה לרעבונו דהוה כפק"נ אבל לענין העשה הוה כיכול לקיים שניהם בשל היתר דאף למ"ד

דחויה בצבור בדאיכא טהורים וטמאים בההוא בית אב לכ"ע עבדי טהורים כיומא ו' ע"ב. וא"כ ביי"נ שצריך לשתות לרפואתו וכא"ח סד"ר ס"ט דמברך על שתיית משקין האסורין תחלה וסוף והוה כהיתר גמור לצורך פק"נ:

ואף למ"ש בישועות יעקב (סי' קצ"ט) כיון שמצטער באכילתו כסמ"ע סרל"ד בקנה דבר אסור בחזקת היתר דמחזיר הדמים והיינו רק באיסורו באכילה מן התורה וא"כ בסתם יינם שצריך לרפואה בחולה שיב"ס ביו"כ דחייב לברך ולקדש עליו ג"כ:

ומ"ש דעל הש"ס דר"ה י"ג דמעיקרא לא אכול משום הבאת עומר דמ"מ היו אסורין משום בב"ח משא"כ לצורך אכילת מצה לא גרע מהא דקוצרין משים ביטול בה"מ דכתיב ראשית קצירכם ולא ראשית קציר מצוה עכ"ד. וזה קשה מאד לחלק בפק"נ לשאר איסורין דהותרו ג"כ מכשירין במקום שהעשה דוחה האיסור כשלא היה אפשר לעשותו בהיתר דמיקרי בעידנא כשעוסק בעשיית המצוה ולר"א אפילו מכשירי מילה דוחין שבת ולר"ע דאסור כיון שאפשר לעשותן מע"ש. ולא דמי לבב"ח ואפילו באיסור שבת שמצד איסור אחר מתערובות המינים או היום שחל העיכוב מחמתן ולא היכי שגוף המאכל מותר והקצירה מעכבת דעדיף מעירובין (ע"ח ב') דחשיב לאיסור שבת אריה דרביע עלה שחל גזירת המקום על כל המלאכות אבל הכא מחוסר רק להכשיר המאכל וכלשון הרמב"ם מותר להם לאכול נבילות וטריפות ובשר חזיר וכי"ב. וכהא דסוכה (ל"ב ע"ב) ואם מיעטן כשר דחשיב בידו למעט ביו"ט וכירו' פסחים (פ"ו ה"א) ור"ה פ"ק ה"א אם עבר והביא שמא אינו כשר. ואינו ענין לבב"ח בחולין (קט"ו ב') דבכלל שתעבתי לך כיון שנעבדה בו עבירה וכן במעשה שבת לתו' ב"ק (ע"א א') דלתורת חיים בכוונת רש"י דבשבת לא אכל התועבה עצמה דלא אסרה תורה המעשה אלא משום כבוד היום ואין המלאכה מתועבה אלא מה שלא שמר השבת וחילל הקודש:

ומעלתו הביא ג"כ שמצא בישועות יעקב שהאריך בזה ולא העיר עליו כלום רק שעיקר קושיתו העיר הטו"א (ר"ה י"ג) ד"ה ממחרת הפסח אכול ולשנויא בתרא כי אשתרי שלל עובדי כוכבים דידהו לא וכיון דא"י מוחזקת הוי כדידהו ואף דיש לעובדי כוכבים חלק במה שזרע הא לחבריא דר"כ דאין ברירה. או שלא הותר להם איסור שאפשר לבוא לידי היתר כמו חדש יעש"ב ובקו"א. ויעוין בשו"ת בית אפרים חיו"ד (סי' ס"ז) וע"ש עוד בסי' ס"ח שהאריך לפלפל גם בדהטו"א ובשו"ת תפארת צבי חא"ח (סי' ס"ד) האריך בישוב זה וביהגה חכמה ספ"ד. ולמ"ש בזכרון יצחק ח"ב פרשה יתרו אות ה' לפרש"י דירושה מאבותיהם שנאמר לאברהם קום התהלך כו' ולפר"ד דרוש י"ז דאי לא יצאו מכלל בני נח קודם מת"ת לא זכה בחזקה וע"ש בדרוש ב' דלרב בשבת (קנ"ו א') צא מאצטגנינות שלך

שאין מזל לישראל וע"כ דיצאו מכלל ב"נ. דהתם בע"ג קיימינן לרב דישראל שזקף לו כו' ולדידיה זכה בחזקה אבל בר"ה דאמר ולא קציר עובדי כוכבים וע"כ דלא ס"ל דא"י מוחזקת ואכמ"ל בדברי אגדה. ובשו"מ רביעאה ח"ג (סי' ס"ט בקושית הפר"ד על התוס' דר"ה דאיך דייק מזה בע"ג והא יש לו חלק במה שזרע וריב"ש ששמ"ו דבדאיכא מצוה לא שייך לצאת בשותפות דבעינן שיהיה כולה שלו. ובתבונה אות מ"ז הקשה לטו"א מתוס' קידושין (ר"ד ל"ח) דאין עשה דקודם הדבור דוחה והרי למצת מצוה א"צ רק כזית ולתוס' דר"ה דמ"מ יש לעובדי כוכבים חלק בהתבואה ולפמ"ג בשער התערובות בשם המנחת כהן דח"ש דאסור מה"ת רק כשהוא בעין (וע"ש בח"ב פ"ב) ומשמע דאפילו בדליכא רוב היתר דשוב ליכא איסור דאורייתא עכ"ד. וע' רש"א פסחים (מ"ד ב') ד"ה לענין חמץ דלר"א חצי שיעור ע"י תערובות שרי וע' בהה"מ הובא במ"א סתמ"ב (ס"ק א' וכו"פ סי' ק"ט). ובר"ש פ"ב מטבול יום מ"ג דח"ש אינו אסור בתערובות. אך בחולין (צ"ח א') ועוד הא, אר"י ח"ש אסור מה"ת. והא אפילו ע"י תערובות רק דרבנן (וע' בצל"ח בסוגיא דמשרת). ורמב"ם פ"א מחמץ ה"ז האוכל חמץ עצמו כו' אסור מן התורה דמבואר דבתערובות ליכא משום ח"ש. ובתו' שבועות (כ"ב) ד"ה אהיתירא דרב אשי מסתמא כר"י ס"ל דח"ש אסור מה"ת. ורק לרש"י שם צ"ח דלר"י דח"ש אסור מה"ת מכל חלב וי"ל דע"י תערובות לא שייך חזי לאצטרופי. ובחלב דמקרא דכל חלב אף ע"י תערובות אסור. ובזה מיושב קושית תוס' דל"ל הטעם דחזי לאצטרופי ת"ל מקרא דקרא רק לענין חלב אבל בשאר איסורין אינו אסור ע"י תערובות. ולפ"ז י"ל דרב אשי לא ס"ל כר"י רק בחלב דגלי קרא ולכך כתב דבסתמא סובר כר"י לכל מילי. ובתו' חולין (ל"ד ב') ד"ה והשלישי הכא דפסול הגוף כו' אף דלענין ח"ש אין חילוק מ"מ כיון דע"י תערובות מותר לכן הקילו בנזיד הדמע. ובט"ז סתמ"ב (ס"ק א') ד"ה כתב ב"י דמשמע דלרבנן דר"א נמי תערובות חמץ אסור מה"ת והיכא רמיזא איסור דאורייתא לתערובות כיון דלא דרשי מכל חמץ לתערובות ובתוס' (ע"ג ס"ח) וכמה מקומות להר"ר יקיר דלר"ש דכ"ש למכות היינו בעין ורק דזה לא שייך לענין איסור דח"ש הוא משום דחזי לאצטרופי. אבל לרמ"ה שהובא בריטב"א חדושי מכות דבמזיד אחשביה משא"כ לענין קרבן בשוגג ובטהרת הקודש לזבחים פרק כל הזבחים שנתערבו דהיינו דלא אמרינן כ"ש למכות ע"י תערובות דלא אחשביה למשהו של האיסור לחוד. והכ"נ בח"ש לפמ"ג ספ"ו דבעושה מעשה מחשיבו ולא שייך ג"כ בתערובות. אך בירו' פרק אלו עוברין דלר"ש דכ"ש למכות אפילו ע"י תערובות. וי"ל לתו' זבחים (ע"ח ב') ד"ה הפיגול דמיעוט הבטל ברוב לא יצטרף עם הרוב להשלימו כשיעור דאפילו היתר לא יצטרף לאיסור. ובמנחת כהן בשער התערובות

ח"א פ"א והובא בפמ"ג בפתיחה ח"א סו"פ א' דאם היה כזית ובו רוב איסור לא אמרינן דנתבטל המיעוט ונהפך להיתר שלא יהא הטפל חמור מעיקר. ובזה ניחא הירו' דפרק אלו עוברין אבל בתוס' (דע"ג) דקדקו דר"ש מודה בחצי זית פת ואכלו כו' וכמ"ש ג"כ בזכרון יצחק סו"ס מ"ג דהיינו שהאיסור והיתר שוים ואין כאן ביטול כלל ולכך לר"ש כ"ש למכות דב טל ההיתר באיסור והארכתי בתשובה להלכות פסח:

ומ"ש עוד דאף אם נאמר דהוה חלק הישראל יותר מהחצי וא"כ הוה כמו בעין דאחרי רבים כו' דמ"מ לענין ח"ש צריך להיות מותר דודאי נדחה מפני עשה דמצה כיון דליכא גם ל"ת ואף דהוה לפני הדבור. ובספרי זכ"י לפסחים (כ"ח ב') להסוברים דלענין מצה יוצא אם לא שהה בין אכילה לאכילה בכדי אכילת פרס ובאיסור מתחלת אכילה יהיה לשהות בכדי אכילת פרס וכאן ליכא משום דחזי לאצטרופי דאז יקיים המצוה ומכש"כ בחדש דיש היתר לאיסורו ורק יש לדחות להאור חדש הא דלא אכלו שלא כדרך אכילתן דהוה ב' הפכים בנושא אחד וכמ"ש הכו"פ יו"ד (סי' ס"ה). וגם להירו' רפ"ו דתרומות מודה רשב"ל בעתיד להשלים:

ומ"ש עוד למ"ד בכריתות ה' לחם וקלי וכרמל לוקה שש. והרי איסורא דלחם נתחדש בעת אפיה ולרשב"א סת"ס שהביא הב"י דבלש עובדי כוכבים אינו יוצא ומוכרח ללוש ישראל והוה שלל דידהו. ואינני רואה שום דמיון להא דחולין בשלל דידהו לאחר שזכה ישראל דלא אישתרי לישראל לנחור רק לשחוט אבל בעודה קמח דלא חזי לאכילה דממילא מותר לעשות לחם. גם מה שדחה דמה שאפה לעובדי כוכבים קודם שזכה ישראל כפסחים ל"ה יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ כיון דגם אם היה העובד כוכבים מחמיצה ולא יזכה ישראל עד שהגיע פסח היתה מותרת כמו קדלי דחזירי וכבר הבאתי בהתחלת התשובה מהחסד לאברהם שדחה כן תירוץ השואל על קושית התוס' דר"פ לולב הגזול, אבל זה ליתא דהגמרא לא קאמר משום שאינו בבל תאכל טבל אבל מה נ"מ שאינו עובר משום חמץ רק שמ"מ יש בו חימוץ ולא אימעט רק במה שאינו מביא לחימוץ שם (ל"ה א'):

ומה שהעיר מעלתו מע"ג מ"ז ויו"ד (סי' ק"ח). כבר הקדימו בשו"ת בשמים ראש החדשות הנ"ל שאין לקדש על יי"נ כב"ב צ"ז דבעי הראוי לנסך על גבי המזבח ולמעוטי מגולה ערשב"ם וכע"ג מ"ז דנעבד אסור לנסכים וכא"ח (רצ"ז ס"ג) בשקים מלאים בשמים שמשימים הע"ג תוך קנקני יין. גם בתשובה מאהבה ח"ב בתשובה רמ"ג לא"ח סרצ"ז סכ"ו. ונשנה ביו"ד (סק"ח ס"ו) וכמו שהסכימו ט"ז וש"כ ומ"א דאף שמהדין מותר להריח מ"מ להבדלה אסור משום הקריבהו לפחתך [וע' רמב"ם פ"ד מאה"מ ה"ו ובלח"מ

דמשום מאיס פסול גם בדיעבד ובכפ"ת סוכה ל"א ב' אי פסול ציצית רק לכתחלה] ושלפ"ז בחולה שהתירו לשתות סתם יינם וע' מ"א סשכ"ח ס"ק ט' ואפ"ה אין מקדשין ואין מבדילין עליו דמאיס לגבוה ותמה. על הבאר עשק סק"ט שמדמה לאכל דבר איסור כסקצ"ו ונעלם ממנו האיסור הקריבהו לפחתך ומאיס דמבואר בש"ע א"ח וי"ד והוא מתשובת הרשב"א וע' ב"י [ומ"ש בשו"ע יו"ד בקנקני יי"נ ט"ס וצ"ל בקנקני יין דבסתם יינם איירי כמו בש"ע וכן ברשב"א] אלא דלדידיה לא ברירא הסברא דמאיס אי הותרה פק"נ אצל חולה עכ"ד. וכן מפסק המחבר סשכ"ח ס"ט וע"ש במ"א ס"ק ט' דשבת הותרה אצל פק"נ וע"ש (בסי' ב') ובהג"ה וכדמשמע מהמחבר סקצ"ו ס"ב וביומא (מ"ו ב') שבת דהותרה בצבור. ואף לכ"מ דתלי לה בחולה בשבת בהא דטומאה דחויה ע"כ צריך לחלק בין קרבנות בשבת לחולה שהתורה לא הקפידה רק שאם הוא באופן שיצטרכו לחלל שבת בעבורו דאז התירה ג"כ לעשות איסור ודמי לטומאה דתליא בפלוגתא אי טומאה הותרה אף ששם לא הקפידה תורה רק על עשיית המצוה ומ"מ היה בתורת היתר כשהפעולה אירעה בטומאה וכמ"ש בספרי זכ"י ליבמות (ה' ב') בד"ה וכ"ת נליף ממילה בדה"ס (ע"ג ע"ד) ובד"ה והנה ביומא מ"ו. ובנחל איתן פ"ב משבת בד"ה והנה דגם לרמב"ם דשבת דחויה בחולה מ"מ י"ל דאיסור דרבנן הותר כריש הק"פ דשבות הותר במקדש וגם להחסד לאברהם סכ"ד דאין חילוק בין דיחוי רק אי לאהדורי מבית אב אחרינא ביומא ו' ב' אבל בדליכא טהורים חשיב כהיתר ממש יע"ש. והרי בחולה שיב"ס באוכל דברים האסורין מברך תחלה וסוף כא"ח סד"ר ס"ט וכאכילת קדשים בכהנים דלגבי חולה הואיל ואישתרי אישתרי כיבמות (ז' ב') וכא"ר ופמ"ג סקנ"ד ס"ק י"ט באשל דאם אינו מאוס לדידיה אף שמאוס לאחרים שרי להדליק:

ובמשנת חכמים הע"ג בדיני ברירה סוף (דף צ"ה) דבצריך החולה עצמו לא עדיף מבשמים והבדלה כא"ח רצ"ז ויו"ד, ק"ח וע"ש בב"י מתשובת הרשב"א דכל שאיסור מעורב אפשר דמאיס למצוה ואף דהוה איבעיא דלא אפשטא בע"ג (מ"ז א') טוב ליזהר משום הקריבהו לפחתך. וע"כ דאף דלמצוה לא חשיב כמו לגבוה בדקל ללולב ובירו' פ"ק דבכורים איפשט לקולא מ"מ כיון דלאכילה נאסר משום תערובות יין של איסור מאיסותא נמי ליכא דלא דמי לא"ח קנ"ד ויו"ד קמ"א בנרות ע"ג שכבו דאסורין לשבת וחנוכה דנעבדה עבירה אבל בסתם יינם דהאיסור רק שלא יראו להתיר אף יי"נ ודאי בהנאה וכר"נ אמתני' דאלו אסורין וכיון דהתירו לחולה אין בזה איסור כלל למצוה. וע' בפמ"ג תקפ"ו ס"ו באשל דאף דתיקו בדרבנן לקולא משום חומרא דע"ג אזלינן לחומרא:

ומה שהוסיף מעלתו מתו' קידושין (ר"ד ל"ח) מהירו' דידחה עשה דמצה לל"ת דחדש דלא שייך מאיס כיון דשרי מחמת המצוה וכמו דליכא משום מהבב"ע אבל בסתם יינם דההיתר משום פק"נ דלא שייך משום הקריבהו לפחתך משום איסור שהטילה התורה. וכש"כ ביש היתר לאיסורו וכשו"ת כסא דהרסנא סש"כ שאין איסור לקדושת בהכ"נ דלא עדיף מאתרוג של ערלה ביו"ט שני וע' במ"א באתרוג שבלע דבר איסור והארכתי לעיל סמ"ה] ורק ביין מגולה דעבדי במסננת דמאיס מצד עצמו וכן בעכבר וביי"נ ממש שהוא לשם ע"ג וכמש"ל מהר"נ. וגם להסוברים דמהבב"ע דאורייתא דמפיק מדברי קבלה כר"פ לולב הגזול היינו דהגזל בעצמו מאיס בעיני האדם. וע' בשו"ת יד אלי' סכ"ג. ובבה"ט א"ח סער"ב (ס"ק ט) מבאר עשק סק"ט לברך ולקדש ולהבדיל על סתם יינם וע' בבה"ט סקצ"ו ובאשל אברהם וברכי יוסף ובשעת"ש שרמז להבית אפרים חא"ח (סי' ס"ג) שחלילה לסמוך על זה. ובהק"ט ח"א מבנו המחבר לקט הקמח ולדעת רבותי ואבותי אין זה אלא מנאץ ויקדש על הפת והביא בשם הזכרונות בתוכחת מגולה על קולת היין ותגלחת הזקן (שהובא בשמו בסי' ע' וכמ"ש בשו"ת דברי יוסף סכ"ה. שכבר התעשקו עמו בעלי ההוראה מכמה תשובות שבאו דלא כהלכתא). ובשו"ת קרית חנה סו"ס כ"ז הביא ג"כ מלקט הקמח בהי"נ שבעל באר עשק לאו דסמכא הוא גם בשו"ת יד אלי' סכ"ג משיג דאין לברך עליו ולא לענות אמן אחריו כב"י סקצ"ו ואולם בתשובה מאהבה הנ"ל מביא דהק"ט וכתב שהוא מלתא בלא טעמא ובמשנת חכמים הנ"ל שראה באיזה תשובות בשם באר עשק כו' ואף שלא נודע טעמו מ"מ גברא דסמכא הוא כל דלא חזינן טעם האיסור עכ"ל. ובעה"ג סו"ס נ"ז שלפ"ד העובדי כוכבים נשלח אליו חבית יין בחותם הישראלי וכשהגיע על שפת הנהר היה מטפטף והוכרח לתקנו עם נעורת פשתן ולהדקו כו' שאם יש צורך מצוה לקדושה ואבדלתא או הפסד אם ימכרו לעובדי כוכבים יש להכשירו:

ובמאורי אור בחלק עוד למועד מהד"ב הלכות שבת סער"ב (דף קע"ח ע"ב) כשמו כן הוא כי התעשקו עמו גדולי המחברים ומסתברא הכי שמשבש ותני תקנת ברכות ונוסף עוד מהבב"ע ומכש"כ קידוש בדיעבד יוצא בתפלה ושב וא"ת עדיף ובשאילת יעב"ץ ח"א סמ"ה דחה בשתי ידים במ"ש שתקנת הברכות קדמה לגזירה וכתענית (י"ב א') יעש"ב ואם שיסודו שיכולין לעקור אפילו ד"ת בשב וא"ת ובתפארת ישראל ברכות (רפ"ו אות ד') האריך ועיקר יסודו שיכול לקדש בתפלה שכבר קדמוהו כולם. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח (סי' ס') הפליג להחמיר. ובחמדת הימים לש"ק (דף ס"ד) א' התיר לאחד שידע שבשבת לא יהיה לו כשר ואינו יכול להוליכו בידו במקומו שיקדש מבעוד יום ושזה

עדיין צריך תלמוד ובסו"ס נתיבות השלום על תק"ע בהערות מהלכות שהיה הטמנה בדה"ס ו' ע"א באיסור דרבנן לחולה שאב"ס וכן למי שאין לו יין אחר לצדד לקדש וליתן לקטן לשתות דלכמה פוסקים איסד"ר מותר ליתן לקטן ומ"מ הניח בצע"ג ושגם כל זה באין לו פת וקידוש במקום סעודה יוצא במיני תרגימא (וע"ל סק"ח מש"כ באריכות בדהרשב"א. וע' במ"א סתמ"ו דעשה דרבנן דוחה ל"ת דרבנן באין לו של היתר. והארכתי במק"א בדהש"א סצ"ו בדרך הרביעי:

סימן ק

ב' בהר תרמ"ח

הגיעני מכתב מאחד מאצשיקאוו אם יכול הקטן להוציא חובת הקריאה במקום שאין קוראין כהוגן להבדיל בין לעיל ומלרע. ואם כי מנעתי מלהשיבו מבלי שנשאלתי מרב העיר שכבר נוכחתי מטיב השואל מכמה ענינים לפלגאה עם הרבנים ובפרט שבנה יסודו על דברים שלא ניתנו לכתוב ושאין להשחית הנייר והדיו להשיב עליהם. ומ"מ רשמתי לזכרון מה שנראה בזה מעיקר הדין וגם להיות למוסר לתלמידים הקופצים בראש בדמותם להטעות מרחוק, להבלתי מכירים אותם:

דעת המ"א סרפ"ב ס"ק ו' דלהיות הקטן מקרא אינו יכול עד שיביא ב' שערות וע"ש בפמ"ג באשל וט"ז ס"ק ג' ובמש"ז ובסו"ס תרפ"ה ובפתיחה כוללת לא"ח ח"ג אות כ"ח. ובברכ"י סרפ"ב דהא דקטן עולה למנין בשביעי ולא למנין הששה וע' בזכור לאברהם או"ח אות ס"ת בשבת. ובתשב"ץ ח"ג סקע"א דכשהוא מענין המאורע ביום שמוציאין שני ס"ת אני משתדל שיהיה המפטיר גדול שאין מי שאינו מחוייב בדבר מוציא את הרבים ומהדין היה לבדקו אם הביא שתי שערות אבל לא דקדקתי הרבה מפני המחלוקת וגם האב נאמן עליו לענין תפלה אבל קודם י"ג שנים ויום אחד איני מניח עכ"ל וע"ל סנ"ה ס"ק א' בהג"ה ממהרי"ק שורש מ"ט וע' במ"א (סי' קצ"ט ס"ק ז') ותשובה מאהבה ח"ב סרפ"ב תשובה רמ"ב שהשיג על המ"א לענין המקרא דכל שהוא מדרבנן אין מדקדקין בשערות ומחזקינן לגדול אע"פ שהוא תיקון משה אינו אלא מדרבנן ולא דברו הפוסקים כ"א מפרשת זכור ופרה ואף שמב"ח שמביא הט"ז סתרפ"ה ס"ק ב' שקריאת התורה בכל השבתות דאורייתא אינו כן דעת הפוסקים כרמ"א יו"ד (דל"ט ס"ז) וכ"מ פ"ג מחנוכה ופר"ח א"ח סקל"ט עכ"ל. וע' בטא"ח סרצ"ב ומ"א ר"ס קל"ה ופמ"ג סו"ס תרפ"ה במש"ז וד"ח עהרא"ש ברכות (פ"ק אות ז' ס"ק ל"א) בד"ה תיקו וירו' מגילה פ"ג סוף ה"א וע"ש בשיורי קרבן ובתשב"ץ ח"ג (סי' קס"ג ש"ץ שקורא לאחד לקרות בתורה ואינו רוצה

לקרות והש"ץ עצמו מברך וקורא ומברך לאחריה כו' אסור לש"ץ לקרות עד שיעמוד אחר ויחזן עליו כתוספתא וכו' ואפילו קטן שיודע לקרות שיחזן עליו שאפילו למנין שבעה עולה. ולפלא על התשובה מאהבה שכתב שדבריו נפלאים בעיניו. והרי כדבריו מפורש בטוש"ע א"ח סקמ"א ס"ז וע"ש בעט"ז ובסקל"ט. ס"ג וע' בח"ד מתשב"ץ בחוט המשולש טור ג' סו"ס ל"א:

ובמאורי אור בחלק קן טהור מגילה כ"ג בדה"ס קפ"ו ע"ב ד"ה הכל עולין ונראה טעם למנהג שאין קורין קטן דמסתמא פי' הכל עולין בשעת הצורך דוקא שבימיהם קראו בעצמם ואם אין שם אלא ששה היודעים עולה גם קטן היודע וכו'. וסופ"ח דברכות בעידן מיפטרייהו עונין פרש"י שקוראין הפטורה ות"ל גם במנין הקרואים וע"כ שאינו רק בשעת הצורך. אבל מנהג בן י"ג שמקריא בס"ת בצבור טעות גמור שאנו מחזיקים לגדול רק לצירוף ולא להוציא תקנת נביאים בימי משה וכמו להיות ש"ץ בתפלת י"ח וכן הורה מהר"ל אב"ד דקהילתנו (וכנראה הוא בעל' שאג"א). ולא הרגישו על מנהג גרוע הזה והמרגישים לא בקשו לגבל כבודם בלא הועיל. ושני בניי ונכדיי לא הנחתים להקריא מה"ט ולא תיקשי על בהמ"ז כיון שכולם מברכים שרי עכ"ל. וזה דלא כפמ"ג הנ"ל סרפ"ב. ובתו' ברכות (ט"ו א') ומגילה (י"ט ב') דתרי דרבנן מפיק חד דרבנן. ובמ"א סו"ס קפ"ו דדוקא במגילה דינא הכי וע' בסרס"ז סוס"ק א' ותרפ"ט ס"ק ד'. ובט"א מגילה (י"ט ב') ד"ה ר"י מתיר בקטן האריך דכל בדרבנן אין זה אלים מזה ולרש"י ברכות מ"ח א' דהגיע לחינוך אפילו מדרבנן לא מחייב ולתו' דקטן גופיה חייב מדרבנן ובירו' סו"פ ראוהו ב"ד הי' בן מברך לאביו הא רק לחנכו תפתר בעונה אחריהן. ובפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח ח"ג סוף אות כ"ח שלהירו' מטעם דשומע כעונה חולק על הבבלי דקטן בר חיובא מדרבנן ורא"מ אמור ולמדתם את בניכם אין בניכם המצוין אלא אביהם. ומה שהחליט הפמ"ג דהירו' פליג והא לתוס' ערכין (צ"ו ב' ור"ה ל"ג א') דאפילו רשות מוציא בר חיובא דרבנן כקטן דמברך לאביו. וע"כ דמפרשי הא דרבנן מפיק דרבנן רק אאשה ועבד ולסברתם הכ"נ דמצות חינוך רק על אביו. ומיהו למסקנא דמחלקי בין ראה מאורות דברשות אינו מוציא רק באיכא חיובא דרבנן גם לר"נ סופ"ק דקידושין בבהמ"ז דחיובא דחינוך רק על אביו דהא אינו פורס על שמע אף דהוא דרבנן וכן ברמב"ן פרק הקורא המגילה למפרע ומלחמות ברכות פ"ק ומייתי ממגילה שאין הקטן מוציא אחרים. ועי' בתוס' מגילה כ"ד א' ד"ה אבל וטו"א ד"ה אינו פורס דדוקא במגילה שהיה באותו הנס וע' לח"מ רפ"ד מק"ש דלרמב"ם מחנכין קטנים אף שמהדין פטורים נמי מדרבנן ואכמ"ל יותר במה שאינו נוגע לעיקר הענין:

והנה השואל כתב כיון דהעולה צריך לקרות עם הש"ץ כסקמ"א ס"כ. ואין בזה ממש דמה יועיל להוציא אחרים שאין הצבור שומעים רק מהקורא. ומ"ש מהדו"ח ברכות כ' ע"א ושו"ת רע"א סו"ס ה' על הדגמ"ר כיון דגדול כה"ג שיצא בתפלה יכול להוציא למי שלא התפלל ושאני במגילה דלא משכחת חיובו אלא בתרי דרבנן וכו'. ומסתמא שנסתייע שכנגדו מזה שלא להניח לקטן לקרות דכאן דמי למגילה ותפלה ולא משכחת חיובו אלא בתרי דרבנן ולא דמי לקידוש דהוא בעצם דאורייתא. אבל הכותב הוכיח מזה להיפך דהכ"נ דאם לא יצא הקטן עדיין חובת לימוד ת"ת חייב לקרות מדאורייתא וא"כ אפילו יצא כבר בבה"ת מצד פטור דקטנות לא הוה רק חד דרבנן. ואסף רוח בחפניו שלא ידע בעצמו מה הוא שח ושדבריו מבולבלין וסותרין זא"ז שקטן חייב בלימוד תורה מדאורייתא ושוב כותב שאפילו יצא כבר כיון דגדול כה"ג יכול להוציא. גם מ"ש שקטן בר חיובא ללמוד הוא דבר בטל דחינוך מדרבנן שהטילו על אביו. ובפרט מ"ש דגם נשים חייבות כמ"א סמ"ז ס"ק ו'. ועוצם את עיניו ששם מבואר שפטורות ורק ללמוד הדינין שמוטל עליהם וכמפורש בעירובין כ"ו וקידושין ל"ד וכתו' ד"ה ל"ג. ומלבד מה שברכת התורה גופא מחלוקת ראשונים אי הוה מה"ת. והמה דברי רוח שכאן אין דנין מצד חיוב דאורייתא דלימוד תורה וכתו' ר"ה ל"ג א' דבה"ת לפניה ולאחריה לאו משום ת"ת. ודי בזה להיות למוסר לתלמידים הקופצים בראש בדמותם להטעות מרחוק להבלתי מכירים אותם].

סימן קא

כ"ו סיון תרל"ב להרב ר"י ליב מקעלים. בדבר שאלתו אם מותר לחלוב בשבת ע"י ישראל על גבי קרקע במקום שאין נכרי שבסש"ה ס"כ לא נזכר משום צעב"ח רק היתר דע"י נכרי וע"ש במ"א ס"ק י"ב ורק בסש"ל ס"ח נזכר לגבי אשה יע"ש בב"י דחולב על גבי קרקע לא מיקרי אף מלאכה שא"צ לגופה. ואפשר דמ"מ בבהמה אסור וכסש"ה ס"ק י"א דלישראל אסור להעלותה בידים דיש מקומות שהעמידו דבריהם וכו':

ולכאורה דאף דמה שמנדנד הדדים מיקרי משתמש בבע"ח כסש"ה סי"ח וכש"ח ס"ג ומ"ב ומ"מ משום צערא מותר וכמש"ש בט"ז ס"ק כ"ד ובסעיף מ' מדדים אותם וכמ"ש במ"א ס"ק ס"ח ובסש"ה ס"ק ט' בשם הר"נ ובסשכ"ד ס"ט מלעיטין העגלים ומיהו הכא מדינא מותר גם ע"י ישראל כתשובת רמ"א סו"ס ע"ט דליכא רק עובדין דחול וע' במ"א סש"ה ס"ק י"ב. ובבית שלמה מהד"ב ליו"ד ח"ב סו"ס י"ב דבאי אפשר זולתו לחלוב מותר לישראל בשבת להחזיק הבהמה בקרניה כשחולב הנכרי דלר"נ דאפילו להזיז ראשו של

מוקצה אסור ומ"מ מותר משום צעב"ח. ולט"ז סש"ה ס"ק ו' דכל שיש צעב"ח לא חיישינן שמא ישען. ובקרן אורה לפרק בהמה האריך דלצורכה ליכא צעב"ח מהא דמותר לקשור בפרה והני תרי לישני בירו' סוף ביצה פליגי דלמ"ד כהדין דמסתמך ציבחר אין חילוק בין בריא לחש וכההיא דאקפו ידייכו וכחגיגה ט"ז דאיסור סמיכה רק בכל כחו וע' במ"א סו"ס של"ו מאו"ז. ובשו"ת רמ"ע סי' קי"ב בשאלה ד' שמחמיר בחליבת בהמה בשבת. ובשו"מ תליתאה ח"א סשל"ה טרח הרבה בדבריו. וקדמהו בשאילת יעב"ץ ח"ב סע"ז. ועי' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סמ"ט ותרל"ח. וברמזי א"ח שבסש"ח דהאי דתרנגולת אסורה כ"א במדדין בגוונא דליכא צעב"ח וכסש"ה סי"ט וכסשל"ב דמסעדין בלדתה וכרש"ל דמותר להכניס עופות קטנים קודם הלילה משום צעב"ח ודלא כט"ז ולא העמידו דבריהם בכה"ג וכו'. ועי' באגודת אזוב מדברי לשבת קל"ג בד"ה איברא בתו' יבמות קי"ד סוד"ה וקסבר ובספרי זכ"י שבת קנ"ד ב' ודברי חיים בחלק מים חיים סכ"ב ושו"מ קמא ח"ב סי' קי"ט בד"ה והנה בדרך אגב וארעא דרבנן מהד"ב אות ה' סי' ט' ובעפרא דארעא ושו"ת דברי יעקב סמ"ז ד"ה ואבאר וברכת משה סל"ב אות ו'. והרמב"ם פ"ח משבת ה"ז משוה הדדי החובל את הבהמה והחובל בחי שיש לו עור משום מפרק והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור דמקלקל. וא"כ גם באינו צריך לחלב חייב דהא כל הפטור באינו צריך רק משום מקלקל וכר"י בשבת ק"ו א' בחובל וא"צ לדמו ולר"א גם במקלקל בחבורה חייב. ולגבי חלב גם בא"צ לחלבו לא שייך משום מקלקל כמו בדם שנתכוון להזיק וא"כ יש בו איסור תורה ואין להקל משום צעב"ח רק בשבות דאמירה לנכרי. ואף משום צערא דאדם אין לחלל שבת באיסור תורה וכשו"ת חו"י סו"ס קצ"א דאין להתיר בכל צער דאדם מק"ו דצעב"ח דאורייתא וכטח"מ סרע"ב דאדרבא אדם אבע"ל ליתובי דעתיה וכסוכה באבל דחייב אף דמצטער פטור יעש"ב. ומה דשרי באשה לחלוב על גבי קרקע כסשכ"ח סל"ד מהתוספתא סופ"י דשבת לא תקיל חלב מדדיה לתוך הכוס והקערה וכסש"ל פ"ח ובמרדכי ר"פ המוציא יין מיהו י"מ דוקא בכלי אסור דהוה מפרק תולדה דדש אבל בקרקע מותר לחלוב מדלא קאמר לא תחלוב סתם. ובב"ש ספ"ב ס"ק ב' תמה על הרמב"ם פכ"א מאישות הי"ב שלא פירש כרש"י כתובות ס"א ע"א וא"ח סש"ה. ויותר היה לו להעיר מלקמן סש"ל ששוחה ומניקתו מפני צער החלב וכברייתא שבת קל"ה וע"ש בבני אהובה על הרמב"ם מה שתמה על הב"ש:

ולכאורה י"ל דבאדם אין איסור דישה מה"ת וכשבת ע"ה א' טעמא דרבנן דאין דישה אלא בגדולי קרקע וע"ש בכ"מ בשם רמ"ך החולב את הבהמה כו' וכן החובל בחי כו'

צ"ע שבסמוך כתב דמפרק תולדה דדש וכתב דאין דישה אלא בגידולי קרקע. וע' בשו"ת בית אפרים חא"ח סכ"ב בד"ה הנה כבר כו' משש"ב. ואולם בהה"מ דבהמה נקראת גידולי קרקע. וכב"ק נ"ד ב' שכן הוא בכסף מעש"ש שאין לקנות רק מג"ק ובקר וצאן בכלל. וגם בד"ה וכן החובל בחי אבל בהמה וחיה ועוף נקראים גדולי קרקע. ולא הזכיר אדם וזה שלא כתו' שבת ע"ג סע"ב ונדחה ג"כ קושיתם וע"ש צ"ה א' ובתו' ב"מ פ"ט א' ד"ה גדולי קרקע יצא החולב ובשו"ת ריב"ש סי' קכ"א ועי' בשו"מ תנינא ח"ב סי' ל' משש"ב. ובתו' שבת ע"ה א' ד"ה כי היכי כו' דלמה יתחייב משום חובל בחלזון. וקושיתם לשיטתייהו דגם בהמה אינה נקראת גדולי קרקע. ומ"מ דגים אינם בכלל ג"ק לכ"ע וכמסקנא דעירובין כ"ז א'. וכ"כ בקרן אורה לשבת ק"ז דמקושית התוס' בפציעת חלזון מסייע לרמב"ם משום מפרק תולדה דדש. ובפתיחת תפארת ישראל בכלכלת שבת בדין הסוחט העיר על התו' שבת ע"ג ב' ד"ה מפרק ואף דבהמה חשיב ג"ק כיון דממשכן ילפינן צריך גידולו מן הארץ וכפסחים ל"ט א' דדג לא חשיב גידולו מן הארץ. ובבאר יעקב לא"ח סתמ"ח בתשובתו בדף י"ח ע"ב בד"ה היוצא. וכן מלשון הרמב"ם החולב את הבהמה ולא כתב סתם החולב כברייתא שבת צ"ה א' והרמב"ם פרט ומדבר רק מהחליבה והודיע שרק בבהמה שייך זה ולא באדם. ומשמע דטעמו משום דישה ומפרק שכתב לפני זה בבהמה כמ"ש הרמב"ם להדיא אבל לא אדם. ואם שמזה אין הכרח כ"כ ממ"ש בחולב בהמה שיש בזה גם חיה ועוף דחיה בכלל בהמה וכמ"ש הרמב"ם או משום דחלב אשה עומד לקטנים וכסוף מכשירין ואין דרך לחלוב בכלי רק להקל הדדין דהוה מלאכה שא"צ לגופה ולא דמי למפרק. ועכ"פ מלשון הה"מ מפורש כן וע"כ דרק בבהמה שנוטה לארץ ואוכלת כפי מה שבא מהשדה שייך לקרותה גדולי קרקע ועי' רש"י סוכה י"א סע"ב ד"ה כי חגיגה כו' והארץ מגדלתן במרעה וע"ש בתו' וט"ז א"ח סתרכ"ט ס"ק ג'. והבו דלא להוסיף גם באדם שיוכל להתקיים במחייתו גם ממה שאינו מהארץ ואף שבנוסח הברכות תיקנו השבח על התחלת הוייתן עכ"פ ראויין לאכילה רק ע"י תיקון מבישול ואפיה ובשינוי השם וכסוכה ד"ל סע"ב. וכתו' עירובין כ"ז ב' ד"ה מאן דמתני דהא דאין מערבין בהם דלא חזי אלא ע"י תיקון וגבי עירוב צריך שיהיו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב חל ולקמן כ"ח ב' בטומאת אוכלין הואיל וראוי למתקן ע"י האור. ובירו' רפ"ק דמעשרות ממעט כמיהין ופטריות שאין נזרעים ומצמיחות או שהארץ פולטתן. ואף להסוברים דאדם הוה כקרקע עצמו גם בבן חורין דכתיב והתנחלתם וע' תו' קידושין ג' ובסנהדרין ט"ו א' בשערו העומד כו' ובט"ז א"ח סו"ס של"ו שלא יתלוש מן העור שלו בידו דהוה כמחובר לקרקע. ובשו"מ קמא ח"ב סי' קמ"ו בד"ה ובזה מיושב שדבריו

תמוהים דא"כ גם בחותך בכלי הוה תולש מקרקע. ובחי"א הלכות שבת הביא סמך מסוף חולין מצא קן בראשו של אדם חייב בשילוח דכתיב ואדמה על ראשו דמיקרי מחובר לקרקע וע' בעמ"א סצ"ו. ועכ"פ לכ"ע שייך בזה דרש"י דסוכה י"א דקרקע נקרא ואנו צריכין לדון שיהיה נקרא גדולי קרקע כמו בדישה ואף שדנין על החלב מ"מ צריך גם מציאת התבואה גדל מן הארץ כמו שאנו דנין לגבי בהמה שעיקר מזונותיה מן הקש והתבואה ולזה נקרא החלב גידולו מן הארץ:

אמנם מהרמב"ם שם דין ח' בד"א בבהמה וחיה ועוף וכיוצא בהן אבל החובל בחבירו אע"פ שנתכוון להזיק חייב ומשמע שסובב עמ"ש החובל בחי שלפני זה שגם אדם בכלל ושם כתב משום מפרק ומוכרח דגם אדם נקרא גדולי קרקע. ומ"ש בהה"מ שפי' לחייב אף בחובל בהמת חבירו אין כונתו ולא בחבירו עצמו ורק ע"כ דקאי על אדם דהא הרמב"ם צריך להביא דין חובל באדם. וכן העתיק בפשיטות בפמ"ג בפתיחה להלכות שבת בסופו בד"ה ואגב אזכיר מ"ש במ"א סתקכ"א אות י"ט כו' שהשיג משבת קל"ו א' י"ל דזה אם חובל משום נטילת נשמה הוה ממ"נ משא"כ אי משום מפרק דאדם ובהמה וחיה ועוף הוי גידולי קרקע כרמב"ם פ"ח משבת הלכה ט' יע"ש. ובשו"ת ברכת יוסף חאה"ע סצ"ח בדף ס"ח ע"ג וקדמהו גם בשו"ת גור אריה יהודה חיו"ד סל"ג שהאריכו בדהרא"ש שהמה על הטור דבשבת פי"ט סי' ה' פוסק דגמרו סימניו אפילו ודאי בן ח' מלין אותו בשבת שאינו מבין דבריו דלמה בספק בן ז' אין מחללין השבת ונימהליה ממ"נ וכן הקשה בהרשב"א שבת קל"ו על הרי"ף בפר"א דמילה וכתבו דלמאי דמתרץ רב אדא דמהלינן ממ"נ דאי לאו מחתך בבשר בעלמא למ"ד לעיל ע"ה שפצעו מת וא"כ גם במת שייך משום מפרק דהא חיובא דמילה משום חובל כדלעיל ק"ו א' וחיובא דחובל משום מפרק. ולא העירו מהפמ"ג שזכר ג"כ מזה. ועש"ב דלר"י דמקלקל בחבורה פטור והא דחייב בחובל בצריך לדם והא דצריך למישרי מילה דהוה מתקן ולכן לא חייש שמא הוא נפל דא"כ הוא מקלקל ושרי אף לכתחלה דשמא חי הוא ומקיים המצוה. ובזה מובן דהרי"ף ורא"ש דסברי לחומרא דבחובל אף מקלקל חייב מפני שמפרק וא"כ גם במת לא שייך מחתך בבשר. ועכ"פ מוכח גם מהרי"ף ורא"ש שאין חילוק בין אדם לבהמה שנקראים גידולי קרקע ודלא כמשמעות הה"מ דאדם לא הוה גידולי קרקע אף דבהמה חיה ועוף נקראים ג"ק וא"כ לא שייך כאן באדם משום מפרק שאין דישה אלא בג"ק וע' במעין גנים סשל"א ס"ג מש"ש בישוב דהרי"ף לפי דרכו. ובשו"ת רע"א סי' כ' האריך במה שהעתיק רמ"א סו"ס שי"ט מהירו' דפרק כלל גדול רוקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה דיש חשש דאורייתא לרמב"ם דאדם הוה גדולי קרקע. ומבואר שדעתו

בפשטות דבאדם הוה ג"כ ג"ק ולא נחית כלל לחלק בין אדם לבהמה. ובבית מאיר א"ח סו"ס שי"ט הניח ג"כ דין דהירו' בצ"ע וע' בנשמת אדם כלל ט"ז סי' א' וכלל י"ז סי' ג' בדין טוחן משש"ב:

ובעיקר דבריהם בפשט הרמב"ם שהבהמה תהיה לענין חליבה גידולי קרקע הוא נגד הסוגיא דב"מ פ"ט וכתו' סוכה י"א ב' ושבת ע"ג ב' וע"ש בהגהות הרי"ב. ולכן נראה שהאב נקרא דישה ומפרק היא התולדה ולהכי דישה כדרכו להיות עושה האב בעי גדולי קרקע כיון דלא נמצא דישה רק. בגדולי קרקע. וכשפצע חלזון אפשר זה נעשה ע"י כלי שמכה עליה והוה כמו דישה ולהכי בעי בדף ע"ה גדולי קרקע. אבל במפרק ביד דתולדה דדישה שייך גם בחובל ובחולב והכל הוא דרכו לכן חייב מטעם דישה וכאלו דש בגדולי קרקע כיון דזה דרכו. ולכן בב"מ דבעי דוקא דש ושם ליכא אב ותולדה נתמעט חולב. משא"כ בשבת שיש גם תולדה והרמב"ם שהתנה דבעי גדולי קרקע קאמר רק על דישה עצמה והדר במפרק דהוה תולדה דדש דדמי לאב. ואם שזה נגד פרש"י שבת ע"ה על פוצעו וגם התו' בדף ע"ג ב' שהשיגו על פרש"י דב"מ הוא לרש"י לשיטתו דלא מחלק כן. ומצאתי בשו"ת ברכת אברהם מהר"א בן הרמב"ם על השגות הר"ר דניאל הבבלי בסי' י"ח שעמד ע"ד הרמב"ם החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק. ולמעלה אמר אין דישה אלא בגידולי קרקע. והשיב שהתולדה אע"פ שהיא דומה לאב יש הפרש ביניהם שמפרק תולדה דדש שא"ל שהסחיטה לענבים או החליבה לעזים דישה אע"פ שהחיוב בהן משום מפרק והדישה שהיא אב אינה אלא בג"ק והמפרק שהיא התולדה ישנו גם שלא בג"ק תדע דבפרק אע"פ גונח יונק חלב בשבת דמפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן. הנה בפירוש דמפרק ישנו בבע"ח ועוד לא איירי תנאים ואמוראים בסוחט דג לצידו וחלות דבש שריסקן אלא בענין מפרק קא מתני לה גבי סוחט פירות דהיינו מפרק יעש"ב. ואף דמיונק אין הכרח לפמש"ל דאדם ישנו בגדולי קרקע להה"מ אבל מההיא דסוחט דג דלכ"ע קיי"ל דלא הוה גדולי קרקע וע"כ מוכרח כפירושו. והארכתי עוד בחדושי לרמב"ם פ"ח משבת בישוב קושית הפ"י בפרק כלל גדול וביצה י"ב א' וכתובות ז' ע"א ובהפלאה ושם ה' סע"ב לשיטת הרמב"ם דחובל חייב משום מפרק ובדברי האחרונים ואין רצוני להאריך כאן יותר מענין לענין במה שאינו נוגע לעיקר השאלה

ואמנם למעיין בר"נ סו"פ י"ד דשבת שהאריך לפלפל בהא דשבת קמ"א (ושם קל"ט ט"ס) לא ליהדק אינש אודרא בפומא דשישא דלמא אתי לידי סחיטה שהערוך המציא דפס"ר דלא ניחא ליה מותר ויש להתיר באודרא בדופנה של חבית דאז נופל על הארץ.

והר"נ דחה דברי הערוך מההיא דמוכרי כסות דלא אסרה התורה אלא מלבוש שסתמו להנאה כו'. [וכה"ג בר"נ פרק גה"נ דלענין הנאה אף דהוה פס"ר שרי. וע' בתו' שבת כ"ט ע"ב בד"ה בלבד. וע' בשעה"מ כ"ה משבת הכ"ד סוד"ה ושוב התבוננתי]. וסיים דגם בלא ניחא ליה אסור והתנה ובלבד שיהיה צריך למשקין הנסחפין דומיא דדש והאי דאודרא מדאורייתא לא מיתסר אלא מיהו כיון דקא סחיט במשקין שדרכן בסחיטה מיתסר מדרבנן וא"כ אף אי נימא דחולב כן הוא שדרכו בסחיטה אין איסור רק מדרבנן וא"ל דלא הוה מדרבנן רק החשש שמא יסחוט אבל לסחוט אסור מן התורה. דלמעיין בפשטות דהר"נ דהא דאסור גם בפס"ר דלא ניחא ליה ובלבד שיהיה צריך למשקין הנסחטין דומיא דדש וממילא בהולך לאיבוד אין איסור רק מדרבנן כיון דאין דרך דישה בכך. וכ"כ התו' בשבת קמ"ה ע"א סוד"ה כבשים כו' אמאי גזרו כו' הא אפילו אי סחיט ליכא איסור דאורייתא דמותר בצעב"ח. וכן במג"א שש"כ ס"ק כ"ג הביא דהר"נ דאף שהמשקין הולכין לאיבוד מ"מ אסור מדרבנן. ובתו' כתובות ו' ע"א ד"ה האי מסוכריא בשם ר"ת דאם הנסחט הולך לאיבוד והיכא דלא ניחא ליה בלל ליכא משום מפרק. וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ס"ה וס"ו וע"ש בסי' רב"י ובשו"ת מוהר"ם מפאדווה סו"ס ס"ד שהעיר ג"כ מהר"נ דחיובא דדש לא שייך היכא שאינו צריך למשקין כלל. ולשון השו"ע א"ח שש"כ סט"ז אסור להדק מוכין בפי פך שיש בו משקין משום סחיטה משמע דמפרש באופן דהוה פס"ר מדלא כתב כמו לעיל בסט"ו בפריסת סודר שמא יבא לידי סחיטה. אך התו' שבת קי"א ב' סו"פ י"ד בד"ה מודה ר"ש כו' דלא הוה פס"ר דמיירי בכיסוי שאינו בולע כ"כ וגם אינו סותמו כ"כ בחוזק וכן בסו"ס של"ז אסור לצדד חבית כו' יבא להשוות גומות ודאי והוה פס"ר. והתוס' שבת קמ"א ע"א לא ליצדד אינש כובא דלמא אתי לאשוויי גומות כשיהא עסוק כו' שמשכח שבת ויתכוון. ומשמע דס"ל דלא הוה פס"ר. ובמ"א שש"כ ס"ק י"ט גזירה שמא יסחוט דהא בגמרא משני דפס"ר הוא א"כ אין הטעם משום גזירה ונראה אף דנקט דלמא אתיא לידי סחיטה ודלמא אתי לאשוויי גומות מ"מ סובר דהוה פס"ר דודאי יבא לידי סחיטה ואשוויי גומות וכתו' פסחים קי"ד ב' ד"ה זאת אומרת וחגיגה י"ח ב' ד"ה כאן באכילה וחולין ל"ג רע"ב ד"ה דלמא דמ"מ כן הוא האמת וע"ש בהר"נ שהביא ראיה מנדרים מ"ז ב' וכן ברא"ש ור"נ נדרים פ"ג א' ד"ה ודלמא וע"ש בהר"נ וריטב"א. וכן מבואר בדהרי"ף פ"ק דקידושין כ"ד ב' ורא"ש שם אות ל' ובפסקי רקאנטי אות ת"מ בהא דשבת מ' ע"א ודלמא ה"מ במתני'. ואולם בשו"ת בשמים ראש סי' קפ"ב שאין הפירוש אלא דכאן סתם לן דלא כהמכריע וע"ש בכסא דהרסנא. ובשו"ת נחלת שבעה סכ"ח בהא דחולין ק"ט דלמא לב הוא דסגי בקריעה והאי

דלמא אע"ג שהוא בלשון דחיה מ"מ האמת כך הוא. ולא העיר מכל הנ"ל שמפורש כן בכמה מקומות והארכתי בהגהותי:

ואם שאין זה דרך הר"נ להשמיט לגמרי דהרמב"ם דגם בלא צריך למה שסחט חייב היכא שאינו מקלקל. אבל מדקדוק לשון רש"י שבת קמ"ד ב' חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה דלתוך הקדירה של תבשיל לתקנו מוכחא מלתא דלאו למשקין בעי ליה אבל לא לתוך הקערה דזימנין דלמשקה קאי ולא מוכחא מלתא. ומבואר דאף דלא רצה לשתות החלב וגם מוכח מלתא קצת כיון שחולב לקערה דלא שתי אינש ואפ"ה אסור כיון דזימנין דלמשקה בעי וכל זה אם חולב לכלי דהוה עכ"פ דומה לדישה שנעשה בקרקע שהוא בכלי שלו לאסוף משם שוב סבר הרמב"ם דגם ח"מ איכא. אבל בנפל לאיבוד בחולב לארץ שאין דרך דישה במקום שהולך לאיבוד אין זה תולדה דדש ויש רק מציאות איסור מדרבנן וכמ"ש הר"נ בסוף. והרמב"ם פ"ח דשבת הלכה י' אינו מחלק אם צריך להמשקין שיוצא רק דייק ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי. והר"נ שמתיר מיירי בהולך לאיבוד ואף שלא כתב רק שהרי אינו צריך למשקין הנסחטין. מ"מ מדלא כתב אם אינו צריך אבל מיירי בהולך לאיבוד א"כ הראה לעינים שאינו צריך. וגם דלא הוצרך לפרש כיון דלמד מענינו במסוכרא דנזייתא מן הצד דחבית דמיירי בנופל לארץ. ומ"ש המ"א סשכ"ו ס"ק ח' בחשש סחיטת שער אינו רק חומרא בעלמא ורבים פליגי עליו. מעתה שרי לכ"ע בחולב לארץ לאיבוד דאינו דרך דישה בכך וכמ"ש הר"נ במסקנא. ובסש"ה מיירי שלא רצה להפסיד החלב לגמרי רק שיקנה מן הא"י. ומ"ש כאן מקלקל רק במקבל בכלי הדם. וע' בישועות יעקב סשכ"ח סי"ז ס"ק ז' על תמיהת המ"א ס"ק י"ט מ"ש בש"ע הטעם משום גזירה דלמא יסחוט וע"ש עוד בס"ק ח' וסש"ג ס"ק ד' וסשט"ז ס"ק ו' בד"ה והנה לשיטת הרמב"ם כו':

אלא דמ"מ בדליכא א"י עדיף לחלוב על הקרקע אם אפשר ע"י קטן וכמ"א סש"ה ס"ק י"ב לענין המראת האווזות. ואף בקטן שיש לו אב שעושה על דעת אביו דינו כגדול לענין שבת שאמרה תורה למען ינוח בנך. ערש"י יבמות קי"ד א' ד"ה בעושה על דעת אביו שהתנוק צופה באביו וכאלו מצווהו לעשות וכן ברש"י שבת קכ"א ע"א בקטן שידע להבחין שהכיבוי זה נוח לאביו. ועושה בשבילו. וע' בטא"ח סשל"ד שהרי"ף ורא"ש השמיטו האי דאוקמינן בעושה על דעת אביו דאפשר דכל קטן שמכבה ודאי עושה על דעת אביו. ובשו"ת משכנות יעקב חא"ח סי' ק"ט שהביא מפורש מדרמב"ן שהזהיר הכתוב שלא יעשו הבנים הקטנים מלאכה לדעתינו וכרצונינו ודינו ממש כגדול רק ביתום מאביו ושדין קטן לענין שבת אינו שייך ליתר דין חינוך שנזכר בסשמ"ג והארכתי

בתשובה במק"א מ"מ אף דדומה ממש לגדול כיון דבכה"ג בהולך לאיבוד שרי גם ע"י ישראל גדול מעצמו קיל טפי לעשות ע"י קטן שאינו בר חיובא בעצמו ואף כשעושה כן על דעת אביו. ובפרט בהמראה האווזות דליכא שום מלאכה רק עובדין דחול כתשובת רמ"א סו"ס ע"ט. ואולי דהמ"א מיירי בקטן שהוא יתום מאביו:

והנה כאשר הזכרתי מעין דברי במכתבי לחותני הרב רמ"ג ז"ל הוסיף עוד ומלבד זה אומר אני כיון דשיעור חליבה כגרוגרות או כדי גמיעה והא ח"ש אסור מה"ת היינו בדחזי לאצטרופי ובחולב לקרקע תו לא חזו לאצטרופי עכ"ל ואינני רואה בזה שום ענין להעדיף כא ההיתר דהא כיון דהולך לאיבוד ליכא איסור מן התורה אפילו בשיעור שלם דלא הוה בדרך דישה אבל מ"מ גם בהולך לאיבוד איכא איסור מדרבנן לר"נ ותו' וממילא בח"ש חזי לאצטרופי לכגרוגרות. ומיהו אשכחן בירושלמי שבת רפ"ק הוציא חציה וחזר והניחה וחזר והוציא כו' ולא הספיק להוציאה עד שנשרפה הראשונה כו'. דמבואר דבעי שיהיה מח"ש הראשון וע' שבת פ' ע"א ובספרי זכ"י לפסחים כ"ח א'. אבל אין לדמות ענין הוצאה למלאכה אי חשיב מלאכה מדרבנן. ולהירו' תרומות רפ"ו דגם ר"ל מודה בעתיד להשלים וע' בשו"ת חכ"צ ספ"ו בד"ה וגם ראיתי ובמל"מ ר"פ י"ח משבת ובבאר יצחק חא"ח סט"ו ענף א'. ועי' בפמ"ג יו"ד סי' ס"ה ס"ק ד' במש"ז וסי' ס"ב ובפתיחה לבב"ח ומש"ש דהלכתא בכדי אכילת פרס לא נאמרה על הנאה ובישול. ולא זכר הירו' רפ"ו דתרומות ומודה ר"ל באיסורי הנאה והארכתי במק"א וע' בשו"ת בנין עולם חיו"ד סי' ס"ג ובשם אריה חיו"ד סי' ס"ה. וע' בנוב"י תנינא חא"ח סנ"ג ואכמ"ל בפרט זה מענין לענין:

עוד כתב להעיר על החילוק בין אדם לבהמה לענין גידולי קרקע. דמלבד דלהטעם מפני שניזונין מן הקרקע אין חילוק. יש להעיר דא"כ מאי דייק בשבת ק"ו א' מדאצטריך קרא למישרי מילה הא חובל בעלמא חייב דמ"מ באדם לא שייך חובל דאין דישה אלא בג"ק. ובשלמא ר"י דאמר מתקן הוא לטעמיה בדף ע"ה דיש דישה שלא בג"ק דגם גבי חלזון אר"י פציעה בכלל דישה. ודוחק דס"ל דחלזון מיקרי ג"ק מפני האמור בסנהדרין צ"א ע"א שעלה להר וראה שאין בו אלא חלזון אחד ולפמש"ש רש"י דמביצים של ראשון הוה שעלה מן הים עכ"ל. וע' בנוב"י תנינא חא"ח סי' ג' משש"ב בסתירת דרש"י מנחות מ"ד ולא משמע כן מהא דשבת ע"ה. וע' בהה"מ פ"ח ה"ט ע"ד הרמב"ם זה יש שפירשו דחובל הוה משום נטילת נשמה. והלח"מ תמה למה לא כתב הרמב"ם טפי טעם דנטילת נשמה דבין לר' יוחנן ובין לרבא לפמ"ש התוס' שבת ע"ה א' ד"ה מתעסק דלר"ש אפשר לחייב משום נטילת נשמה וע"ש בתוס' ד"ה דליצול דמיה וברש"י ותו' ר"פ שמנה שרצים. וי"ל

שהרמב"ם סבר לחלק כמ"ש הלח"מ דבמקום אחד לא שייך נטילת נשמה במיעוט גוף לענין חבורה באבר במקום אחד וכל זה רק בבהמה אבל באדם כשיצא ממנו כגרוגרת דם מחליש כל הגוף דודאי הוה חובל מטעם נטילת נשמה וא"כ חובל תמיד חייב בבהמה משום מפרק דנטילת נשמה. ליכא באבר ונגד זה הוה גידולי קרקע ושייך מפרק. ובאדם דאינו ג"ק שוב שייך נטילת נשמה גם במקום אחד. וחולב אף שדם נעשה חלב אינו מחליש דמיפקד פקיד. וע' בדברי שאול בדרוש לשבת שובה שנת תרב"י בדה"ס ב' פ"ג בד"ה והנראה ושו"ת מהרי"מ פאדוואה סו"ס ס"ד דחיוב נטילת נשמה אפילו באבר אחד רק דכוונתו דהיכא שצריך לדם נוסף עוד חיוב משום מפרק ובחובל לרפואה וא"צ לדם דחייב משום נטילת נשמה ולא משום מפרק וכו'. וע' ברמזי א"ח סשט"ז בסוף הענין:

ומ"ש עוד ויש לתלות במ"ש פסחים ל"ג ב' במשקין אי מיפקד פקיד או מיבלע בליעי. ואף לתו' כתובות ה' ב' יש לחלק למדקיי"ל דם נעכר ונעשה חלב. וכבר נדחקו מה דפסקינן לענין נדה כרבנן דר"מ ורואין אנו שמינקת נחלשת מחמת הנקתה כתו' כתובות שם עכ"ל. וע' תו' שבת קל"ה א' בד"ה מפני הסכנה שהקשה הרשב"א דאפילו בשביל צערא תהיה רשאי להוציא חלב שבדדיה כמו מפיס מורסא. ובאגודת אזוב מדברי לשבת קל"ג בד"ה וארווחנא שמקושית הרשב"א מבואר ג"כ דחלב בדדים לכ"ע מיפקד פקיד ואפילו למ"ד דם נעכר ונעשה חלב דאל"כ היאך מדמה חלב שבדדי אשה למפיס מורסא דמיפקד פקיד. ומ"מ י"ל דמפיס מורסא לא שייך מפרק דלאו בר אכילה אבל חלב דעומד לאכילה אפילו אם לא תכניסנו לתוך כלי יש לאסור להוציא משום מפרק תולדה דדש מדרבנן עכ"פ עכ"ל. וערש"י שם צ"ה א' ד"ה מפרק דלאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד. וע' בפמ"ג הלכות שבת ר"ס ש"כ בפתיחה בד"ה עוד רגע ובשו"מ קמא סי' קמ"ח ד"ה ומפי וע"ש בסי' ס"ב ובקרן אורה לשבת ק"ז דלשיטת הרמב"ם משום מפרק מאי קאמר בכתובות ה' אי מיפקד פקיד לית ביה משום חבורה [וע"ש ר"ד ז'] הלא סוחט זתים וענבים חייב משום מפרק והא מיפקד פקיד כפסחים ל"ג. וכבר הקדימו בשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ח בד"ה ומה שהקשה עוד יע"ש שמיישב בפשיטות:

ומה שהעיר על מה שכתבתי לדון אי שרי לגבי בהמה בהולך לאיבוד כמו באשה דרק לתוך הכוס והקערה אסור דלכאורה לסוגיא דכריתות י"ג דחלב אשה גרע טפי דהוה משקה גם שלא לרצון. משא"כ חלב בהמה בלא ניחא ליה עכ"ל. ואמנם למסקנא שם ע"ב מי סברת שלא לרצון דאמר לא ניחא ליה אלא בסתמא דדעתיה כו' וכשאינו הולך לאיבוד אבל לא אמר לא ניחא ליה טהור. וא"כ בחלב בהמה אף בסתם אין מטמאין אף בסתם דזהו שלא לרצון. והתו' שבת קמ"ד סוע"א סוד"ה לא לרצון כו' הרגישו בסתירת

הסוגיא דשם קמ"ה דמסקינן איפכא דחלב אשה מטמא לרצון בסתמא ושלא רצון בדאמר דלא ניחא ליה או הולך לאיבוד וע' רש"ל שבת קמ"ה בד"ה דכ"ע משקה כו' דא"כ מ"ט דמ"ד הוכשר, אבל באלפסי משמע דגרסינן דכ"ע אוכל הוא אלא מחמת שהולך לאיבוד ולא בא ממש לאוכל אינו אוכל וכן מוכח באשר"י עכ"ל וכן מבואר ברשב"א. וע' בנר תמיד לכריתות י"ג ד"ה וכ"ת לא אתכשר כו' במ"ש הבה"ז דלמסקנא א"צ לאוקמי בטיפה המלוכלכת דכל חלב הוה משקה ולאו אוכל כיון דאזיל לאיבוד לאויר התנור. וכיון דמסיק רבא דלא ס"ל כר' יוחנן בטיפה המלוכלכת אלא דקשה ממתני' ד"ט משקין ואף דאזיל לאיבוד הוה משקה אלא דאמר בפירוש לא ניחא ליה ורמב"ם שפוסק זב שחלב העז טמא כיון שיצא טיפה הראשונה הוא כאוקימתא דשבת קמ"ד בטיפה המלוכלכת מיירי שחולב לאכילה ולא אזיל לאיבוד אז לאו כאוכל דמי יעש"ב ובשו"ת משכנות יעקב חא"ח סי' ק"ב בהג"ה דלמאי דקיי"ל כרב ושמואל דמותר לסחוט מה"ת כל פירות ולא כר' יוחנן לכן מתירין לתוך הקדירה דהוה אוכל כו' ובחלב אשה אף לאיבוד אסור דמשקה הוא יע"ש באריכות:

סימן קב

ובענין השאלה מעירוי על טייא בשבת שנותנין החמין בהסענק. אין מקום להאריך בדברים מבוארים וכבר צוח היערות דבש ח"ב דרוש י' (דף נ"ו ע"א בדפוס זולצבאך) בד"ה ולכן כו' בענין שמבשלין קצת מע"ש והוה בישול אחר בישול אל ירד בני עמכם והרי זה מחלל שבת מכמה טעמים עכ"ל ובנתיבות השלום על אה"ע בסוף ספרו בקצור הלכות שהיה והטמנה באות כ"ב הפליג להחמיר ע"ש באות ח' דף ו' ע"ד שאף בכלי שני כתבו הפוסקים שיש הרבה דברים שמתבשלין ובטייא עומד זמן רב בכ"ש רותח ופולט הרבה ואפשר שזהו בשולו ולא גרע מקולית האיספנין שהדחתן זהו גמר מלאכתן וע' במ"א שי"ח ס"ק ט"ו עכ"ל. וע' בפמ"ג סשי"ח במשבצות ס"ק י"ד בד"ה ולענין ובאשל ס"ק ל"ה. ובפמ"א ח"א סי' פ"ד התיר לערות מי הטייא לרותחים על הצוקר כיון שכבר נתבשל בבית האומן ואף שנימוח יש לו דין יבש כו' וכ"כ המ"א סשי"ח ס"ק ל"א יעש"ב ובשו"מ קמא ח"ב סי' קמ"ח ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ד אות ל"ו בשם הזרע אמת שבשבת יערה תחלה הקאווי בכוסות ואח"כ ישים הצוקער ומשיג על הפמ"א משום דלא הוה אלא כעין אפיה ועוד שדרך אכילתו מחוי במים והוה כאלו לא נתבשל כל צרכו וע"ש בשם המור וקציעה דאין למחות ביד העושים כן שכבר נתפשט המנהג להתיר. ובשו"ת מקור ברוך מהרב ר' בענדיט סי' ב' הפליג להחמיר דמ"ש בסי' שי"ח סי"ב דאם

הצוננין מרובין בכ"ר מותר דהכא דומה לתבלין ואף שמתערבים עם הצונן דאי אפשר לבא לידי בישול כמ"ש המ"א מ"מ העלין של טייא מפליטין עוד ונותנים טעם במים וגס דניתן לשיעורין דצוננין צריכין להיות מרובים. וע' במעין גנים לא"ח סשי"ח ס"ו בדף מ"ה ע"ד בד"ה ולפ"ז ובדף מ"ג ע"ד בד"ה ומ"ש המ"א. ובשו"ת חת"ס חא"ח סע"ד התיר בקאווא שבמדינותיהם נאכלים כך. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סל"ד שבמדינתינו שאין הקאפע נאכל בעין כשהוא קלוי וכחוש יש בישול אחר בישול לכ"ע וגם מלאכת צביעה שנעשה בהמים בשמא וטעמא כו'. ובמאורי אור בחלק באר שבע בהלכות לא"ח סשי"ח דף קי"ב ע"א) דאם נתן מעט מים בעשבי קאפא וטייא כיון דגם המשקה עיקרו מים ומדרבנן החמירו בלח במב"מ משום לתא דטעם איסור משא"כ הנעשה ע"י א"י קודם יעש"ב. ובבית מאיר א"ח סשי"ח סי"א בד"ה תו כתב הב"י דמסיק כרש"י דבלח שנצטנן יש בישול אחר בישול כו' מ"מ מסיק בהג"ה דדוקא במצטנן ויפה לו לכן אין למחות ביד אחרים העושים [לשפוך עליהם מים חמין ע"י א"י].

ובמאורי אור בחלק עוד למועד בקו"א לא"ח סשי"ח בט"ז ס"ק ע"ז דקיי"ל עירוי ככ"ר וטעה דעירוי כדי קליפה כיו"ד סי' ס"ח ס"ו ובהג"ה סצ"ב עכ"ל. וע' בש"ך יו"ד סי' ק"ה ס"ק ה' ונקה"כ. ובב"י א"ח סי' תנ"א בד"ה ומ"ש ועירוי שיערה מכ"ר כו' לאו למימרא דמשוה ככ"ר ממש אלא דלא סגי ליה בהכשר דכלי שני יע"ש ובמ"א סשי"ח ס"ק ל"ב ובתוספת שבת שהניח בצ"ע דבתו' שבת מ"ב ע"ב דממתני' דהכא ליכא למידק מרישא וסיפא וכ"כ הרא"ש. וע' בפליתי סי' ס"ט ס"ק ז' ויתדות אוהלים בדרוש לשבת בראשית ודרך אניה לשבת מ"ב בתו' ד"ה אבל שהאריכו בישוב דבריו. ובשו"ת בנין ציון קמא סי' י"ז בעירוי מים רותחין בש"ק מכ"ר שהיה טמון בתנור על טעהה שלא נתבשל כו' דיש היתר אם יערה עליו בכ"ר מע"ש ויוריקו המים עד שישאר העלים יבש ואז יוכל לערות עליהם חמין בשבת וטוב יותר לבשל העלים מע"ש בישול ממש בכ"ר ולייבשם. וכעין זה בתפארת ישראל בכלכלת שבת כללי הטמנה ובשולי שבת סוף אות א':

והנה כעת בשנת תרנ"ז הגיע אלי מכתב מהרב רא"ד ראבינאוויץ אבד"ק מיר באיזה שאלות בעניני פסח ולבסוף הביא מדרושי הצל"ח שנדפסו בווארשא תרמ"ו בדרוש ל"ז שהזהיר למוכרי הקאפפע שלא לתת בכ"ר ולא לערות מכ"ר בשבת על צוקר של פסח לפי שלא נתבשל עדיין. וכתב שאינו יודע ההפרש בין של פסח ושל חמץ ובמה תלוי ההכשר בפסח בכלל ואם גם בצוקר שלנו הוא כן עכ"ל:

והנה יעויין בט"ז א"ח תס"ז ס"ק ח' שאותו שקורין הוט צוקר בודאי אין בו חמץ ולא נעשה בו שום בישול אלא כתולדתו מביאין אותו זהו שאוכלין אותו ביו"ט האחרון

ובתשובה מאהבה ח"א סי' קכ"ט בעסק מלאכת צוקר מגדולי האחרונים דברו בזה לפי המדומה ולא ידעו בעשייתו מאומה ולכך נשאר הדבר במבוכה שהט"ז היה ערוך לפניו מה שקורין הוט צוקר אין בו בישול כלל וחשב בדעתו שהוא גדל על האילן כמות שהוא בצלמו וכדמותו כמו שמביאין אותו כמין כובע רחב למטה וקצר ומשופע למעלה וכנראה מלשונו. ואולם הוא ראה מלאכת הצוקר וכל עסקיו שאי אפשר לעשותו דרך בישול מפודר צוקר ואפילו הפודר עצמו אחר שלקחוהו מן הקנים במקום שגדלים מבשלין אותו וכו' ואין בהוט צוקר חשש תערובות כלל זולת קפידא אחת שהאומנים בשעה שעוסקין במלאכתן טובלין פתם בבישולו בעודנו רותח כו'. וע' בשו"ת בית שלמה חא"ח סצ"ו עכשיו כמעט מבורר שאין דרך בשול צוקר פאבריק לערב קמח ודי בשמירה מעולה בעת עשיית הצוקר לפסח לחשש פרורי חמץ מהפועלים כו':

ובשאילת יעבץ ח"ב סי' ס"ה שהוט צוקר כשר יותר מכל מצות שלנו כו' וע"ש עוד בסי' קכ"ו דלית מאן דחש בה להחמיר והביא בשם המני"ח שהוא בעצמו הלך כמה פעמים במקום אשר יבשלו שם הציקער וראה שאין בו חשש כלל ובנוב"י קמא חא"ח סכ"ג שעדיף טפי להתירו מלהשתמש בהפודר כמות שהיא ששם אם יש בו חשש הרי הוא יבש ביבש וחוזר וניעור. משא"כ זה שנתבשל וכו' יעש"ב ובנוב"י תנינא חא"ח סע"ב. ועכ"פ מבואר שכוונת הצל"ח הנ"ל כמו שהבין הט"ז שהוט צוקר לא נעשה בו שום בישול וכפי שנתברר בזמנינו מאופן עשייתן אין חילוק בין הוט צוקר לשאר כל מיני צוקר וכנזכר לעיל. הבאתי דעת הרבה מהאחרונים שהיתר זה מהא דאין בישול אחר בישול לגבי צוקר רפוי מאד וכנ"ל:

סימן קג

ו' **עש"ק** ג' אלול תרל"ב בעובדא שנשלח אלי פתקא (פאוויעסקא) ממאריוואיע סעז בדבר הזמנה להגדת עדות שהיה אז זמן הקביעות בש"ק. ושלחתי להודיעם שמחמת שיושבים רק פעמים בחודש לא שמו אל לבם לחשוב שלא לקבוע זמן ישיבתם בש"ק אשר הוא ג"כ נגד חוקי המדינה להזמין עברי בש"ק לדין ולעדות. אבל לא הועיל השתדלותי להעביר זמן המיועד על יום אחר באמרם כי גם בווילנא ומינסק עושים כן להזמין על ש"ק. ולא הלכתי להעיד ורק קצת מהעדים הקילו לעצמם באמרם אף שמצד החוק שהעד צריך לחתום על מה שהעיד אבל אינו לעיכובא שיחתום בעצמו ושלפעמים חותמים בפקידת העדים אף מהיודעים לחתום. ואסתייעא מלתא שלא שמעו הפעם עדותם גם מאותם שבאו וגמרו הפסק בלי קבלת עדותם מבלי נודע בבירור הסיבה לזה

וכמאמרם מאן דמוקיר שבתא פרעיה שבתא ואולי ידעו שיהיה לקבול עליהם אם ישימו קנס מצד מיאון ההליכה להעיד בש"ק. ואולם אח"כ בשנה זו ביום שע"צ נקראו ג"כ אנשים להעיד והאחד איחר בואו משך איזה רגעים ברצותו לקדש מקודם בביתו וציוה לו השופט לחתום על הפסק מהקנס שנחרץ עליו במה שאיחר לבוא עד לאחר שנגמר המשפט ומיראתו מעונש על מיאונו חתם על זה ביו"ט אשר אולי לולא שחתם על קבלת הפסק לא היה בידו להטיל עליו עונש באשר גם בבתי הגימנזיום פטורים התלמידים מללכת בשבת ויו"ט. וראיתי לברר הדין איך להורות בנידון עדות בשבת למי שישמע בקול מורים בהיותו מפחד מעונש קנס על הסירוב:

הנה בתשובת הב"ח סי' קמ"ו התיר במקום פסידא גם לקבול בערכאות בתביעת חוב ואין לחוש שמא יכתוב שאין לנו אלא מה שמנו חכמים ולא לחדש גזירות מעצמינו וכל היכא דליכא אלא גזירה דרבנן במקום פסידא לא גזרו. אלא מדלא התיר הטור לטלטל איסור מוקצה במקום הפסד ולכן מסיק דבדאיכא מעשה אין לזלזל כ"כ באיסור שבות אבל משום דבור ליכא מאן דפליג אהא עכ"ל. ורמז לו המג"א סשל"ט ס"ק י"ג. וכה"ג כתב הר"ן בתשובת ריב"ש סש"צ והובא גם בשו"ת דברי ריבות סש"ח (ושם סש"נ ט"ס) לענין הכרזת מכירת קרקע שהיו מכריזין בשבת שמי שיש לו זכות יודיע לברורים עד תשלום ל' יום שראוי לאסור מטעם שלא יהא דבורך של שבת כשל חול ומכש"כ אם הדבור בעצמו לדבור של חול ועוד שנינו לא דנין גזירה שמא יכתוב ומ"מ מסיק לקיים המנהג דצרכי רבים נינהו ואין לנו לחדש גזירות מעצמינו שאין כאן אלא דבור חול גרידא מפני צרכי רבים. וע' בשאילת יעב"ץ ח"א סקס"ז בהלך לבקש בע"ח א"י בש"ק מיראת בריחה ולחצו בערכאות להעמיד ערב יעש"ב:

ומ"מ זה דוקא במקום שאינו מבורר שיצטרך לכתוב ורק משום גזירה דשמא יכתוב אבל כיון שהחוק בנימוסיהם שהעד צריך לחתום על הגדת ערותו ורק החשש שמא לא יכופו וגרע מכל הני דאין דנין בשבת דהוה רק גזירה. ואף אם אין עניני הכפיה ברשות ומדד"מ אין עליו עונש ואפשר שיוכל לקבול עליו במקום הגבוה מ"מ כיון שלפי שעה בידו להטיל עליו עונש אם יסרב יש לחוש שמא יכתוב בעצמו וכמו במו"מ דהעיקר שמא יכתוב כרמב"ם פכ"ג משבת הי"ב וי"ג ומובא במג"א סש"ו ס"ק ט"ו וכן בכל הני דהרמב"ם פכ"ו והלאה שגזרו שם דשכיח הרבה. ואולי בימי הב"ח היה אפשר לקבול אצלם בע"פ אבל בזמנינו שכל הבקשות בדינים נצרך להיות בכתב לא הוה שמא יכתוב גזירה חדשה והוה בכלל דין ומפיסין וכה"ג. ובשערי תשובה א"ח סש"ז בשם זרע אמת שהתיר לשלוח לאחד בשבת לפני ערכאות להשתדל לגבות חוב מא"י שרצה לילך בשבת

חוץ למדינה והיה קרוב לודאי שיפסיד החוב אם לא ימהר לתובעו בשבת והורה לשלוח אחריו ממונה מהשופט לגבות חובו וכשו"ת הב"ח סקמ"ו שהתיר לישראל לקבול בשבת מחשש הפסד ממונו וראייתו ממ"ש הרא"ש בפרק כל כתבי דל"ד בדליקה בשבת הקילו לומר כל המכבה אינו מפסיד אלא בכל היזק שבא לאדם פתאום הותר לו איסור שבות כיון שהישראל אינו עושה רק דבור בעלמא. ובשו"ת בנין ציון החדשות סי' ג' תמה על החי"א בהלכות שבת כלל ס"א שלילך בספינה בשבת להציל ממונו אפשר דשרי ואף דהכא עובר על שבות במעשה וזה נגד המ"א סו"ס של"ט והעתיקו גם הא"ר. ובשאילת יעבץ ח"א קס"ז אודות ההליכה על הבערש להצלת ממון שאין כאן אפילו ריח שבות אף כי להצלת ממון שהתירו קצת שבותין בגללו. וע' מ"א שליט ס"ק י"ג מתשובת הר"י הלוי כו' יעש"ב וח"ב סי' קל"ט ובמ"א סי' רס"ג ס"ק ז' בד"ה ובאמת. ועכ"פ אף דבמצוה לבן עם אחר לגבות אין איסור כיון שהא"י יכתוב מעצמו הקובלנא הישראל לא עביד מעשה כלל. ובנחלת שבעה סל"ו בשטר מתנות שכ"מ אות א' הקשה לדהב"ח מהרא"ש דמקנין בשבת אפילו ביפוי כח והא קיי"ל סתם קנין לכתיבה עומד אם לא מיחה ויש לחוש שמא יכתבו העדים בשבת דהא מטעם זה אין מקדשין בשבת כא"ח סשל"ט וכו'. ואפשר לומר דידעו העדים שהכתיבה היא איסור דאורייתא ואין אדם חוטא ולא לו דהא מטעם זה התיר רמ"א בתשובה סי' קכ"ה לעשות חופה כמו ב' שעות בליל שבת בדיעבד משום שעכשיו אין החתן עצמו כותב אין לחוש להך גזירה וכן בס' תניא סי' צ' וכו' שמנהג פשוט לכנוס אפילו בשבת. ואף להרא"ש רפ"ק דכתובות שהביא הך דירו' וכתב דה"ה להכניס בתולה בשבת דע"י הכתיבה זוכה במציאותה כו' ואין קונין קנין בשבת אבל מטעם שמא יכתוב לא אסר עכ"ל בקצרה. ואף דהתם אמרינן אין אדם חוטא ולא לו דלא חיישינן שיכתבו במזיד וכיון דהכתיבה לעדות צריך שיהיו שניהם חותמין כאחד ומסתמא קודם שיתחיל לכתוב יודיע ג"כ לחבירו שיהיה מצוי אצלו לחתום ותרי מידכרי אהדדי שהוא שבת ולא דמי להא דאין דנין בשבת דשמא אח"כ יכתוב לעצמו הטענות שישכח שהוא שבת. אבל הכא כיון שהשופט מצווה לעדים לחתום גם ביום ש"ק יש לחוש טפי שיכתוב במזיד שלא יחייבהו לשלם קנס כשיסרב אם שע"פ הנימוס גם מה שמזמינו לדין אינו לפי החוק. ובפרט שמתוך פחד השופט שמצווה עליו לחתום לא ישים על לבבו שהוא שבת דלא עדיף מהא דאין דנין בשבת שמא יכתוב הטענות אח"כ שישכח שהוא שבת ואין סברא לחלק לדין שיתמשך זמן מרובה לשעת הגדת העדות דרמי אנפשיה למידכר בשעת גמר העדות שלא יבא לחתום:

ומ"מ אם אי אפשר להשמט מלהעיד ובהפסד גדול ומסויים לפי ערך האיש ואם אין הכתיבה בעצמו בהכרח והא"י עושה בעצמו והוא אינו מצווה שיכתוב וגם אם יהיה מוכרח להרשות להשופט לחתום עבורו שמצד אמירה לא"י אין מתירין רק בשבות דשבות במקום מצוה והפסד כסש"ז והמ"א מקיל בהפסד גדול גם בשבות אחד. וצריך ליזהר ג"כ שלא לנגוע מעט בקולמס כיון דמוקצה ושכיח להיות נתנדנד ע"י הנגיעה שמבואר בסש"ח סמ"ב ואף שהנגיעה היא כלאחר יד ונפיחה בסעיף מ"ג מ"מ הוה ג"כ חשש קרוב בכה"ג וגם עובדא דחול:

ויש לצרף בזה דהגמ"י בכתב שלהם וכמובא במ"א סש"מ ס"ק י' שלדעתו כתב נכרים אסור רק דרבנן כפשטות לשון הרב בסש"ו סי"א דעת קצת המקילין בגופן שלהם וע' בבאור הגר"א ס"ק כ'. והגם שיש הרבה חולקים דבכל כתב חייב וע"ש במ"א דאפילו ע"י רשימות חייב ובסש"ז סוס"ק ז' וא"ר ס"ק י"ד וסשל"ד ס"ק ג'. מ"מ מדאיתא במשנה רק בכל לשון אפשר לומר כתב שלנו בלשון אחר דלא כרש"י. ומלשון הרמב"ם בפי' המשניות משמע שהיה לפניו במשנה גם ובכל כתב. אבל ליתא במשניות ובשני התלמודים. וכמדומה שכבר העיר הרה"ח ר"י שווארץ במ"ע שמ"ש בשם או"ז איננו וכוונה אחרת בזה. ובנוב"י תנינא חא"ח סכ"ט דכדאי הרב לסמוך עליו במ"ש בא"ח סש"ו סי"א אף דהמ"א וב"ש סו"ס קנ"ו פליגי עליה מ"מ באיסור דרבנן בעובדא דהתם יש לסמוך על רמ"א לכתוב ע"י א"י דלרמ"א הוה שבות דשבות ולשאר פוסקים שבות אחד ובח"ס חח"מ בהשמטות סו"ס קצ"ה במ"ש הב"י א"ח סי' תקמ"ה בשם תא"ו סנ"ד להתיר בחה"מ כתיבה משיטא ופליג עליו הב"י וד"מ שם אות ג' שגם התא"ו לא התיר אלא כתב משיטא שלנו כיון דבעינן כתיבה תמה אבל כתב גלחות כתב גמור הוא וכן רמז מ"א שם סתקמ"ה ס"ק ג'. והנוב"י לא צידד בהפ"מ לסמוך בדרבנן על הרמ"א רק ע"י א"י אבל לכתוב ישראל בעצמו ודאי דחייב חטאת וכן בתשובת הח"ס להרצ"ה חיות בדרכי הוראה פ"ג מרעיש על הנוב"י שלא נזהר בלשונו שהביא דרך העברה דברי הרב דכתיבת עמים דרבנן ומה שצירפו לצירוף כל דהוא נגד המשנה ופשט הגמ' ובח"ס חא"ח סקמ"ה ובפרט בעיני העולם קיל כתיבה משיטא שכותבין בו צוואות ושטרות מכתיבת הגט כתיבה אשורית גם כי אינו נראה לע"ד הארכתי במקום אחר עכ"ל. ובנוב"י תנינא חא"ח סל"ג תמה עהמ"א וב"ש שלא השיגו ממשנה מפורשת בפרק הבונה הכותב שתי אותיות כו' בכל לשון חייב. ונראה דס"ל להאו"ז דהיינו לשון לעז אבל הכתב צריך להיות אשורית כו' ואעפ"כ נ"ל הוכחה לרמב"ם ותו' שכל כתב הוה מה"ת מגיטין ח' ע"ב ומרובה פ' ע"ב דמתמה בשבת ס"ד כו' ועכ"פ האו"ז יחיד בדעה זו כו' וע' במל"מ

פ"ו משבת הלכה ט' כו' ובלאו הכי אין לדמות השבותין זה לזה וכהה"מ פ"ו משבת הלכה ט' והביאו במ"א סש"ו ס"ק ז' עכ"ל בקצרה. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סו"ס פ"א שהעיר בן המחבר בהג"ה מהברכ"י סש"ו שתמה על רמ"א ממשנה מפורשת פרק הבונה כו' וגיטין ח'. ועוד ראיה מגמ' דגיטין שם אע"ג דאמירה לנכרי שבות מחמת ישוב א"י לא גזרו ולא אמר דאמירה לנכרי הוה שבות דשבות א"ו דלכתוב בעצמו מדאורייתא אסור. וכבר העיר כן במאורי אור בחלק קן טהור במהד"ב א"ח סש"מ בדה"ס קס"ו ע"ב דמה צריך לתרץ בפ"ק דגיטין משום ישוב א"י דהומ"ל בכתב לעז בפרט ע"י נכרי הוה שבות דשבות גם לצרכו שלא יחזור במקחו שרי. וע"ש עוד בחלק באר שבע בהלכות שבת סש"מ במ"א ס"ק י' בדה"ס קי"ג ע"ב שכ"מ קצת מלשון רמ"א שכוונתו נמשך לסוף דבריו פי' שאומר לא"י כו' דחותם קאי על הא"י כגיטין ח' וכיון דלתו' ורמב"ם גם כתב גלחות הכל מדאורייתא הוה קס"ד להעמיס דרמ"א שלא יחלוק עליהם רק סוף לשונו שאינו אלא מדרבנן נמשך על חותם ומעלה דאמירה לא"י דרבנן. וגם בכוונת הד"מ הו"מ לדחוק בכתב שלהם כלומר הא"י כותב ולא בכתב שלנו שיכתוב ישראל שהוא דאורייתא ובקושטא גם פרש"י במתני' בכל לשון חייב בכל כתבי אומה ולאידך תיקשי מה קס"ד לחלוק וצ"ל שיש סברא לטעות דוקא דומיא דמשכן שהיה בלה"ק. ומצאתי בא"ר לעיל שם שמפרש דרמ"א כס"ד דידן וכו' ועכ"פ לכ"ע מאן דס"ל כתב משיטא וגלחות מדרבנן יחידאה הוא לגבי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים. ובדרכי הוראה פ"ג שהביא דהאו"ז והגמ"י בהס"ת פ"א כו' ובנוב"י שבעיקר הדין אין מורין כן. מ"מ להצטרף במקום מצוה ופסידא צ"ע עכ"ל. וע' בשעה"מ פכ"ג משבת הלכה י"ד בשם מהר"ש אלגזי ובשו"מ חמישאה בשו"ת יוסף דעת סל"ח דכונת אלגזי דכתב משיטא אינו אסור רק דרבנן ולא גזרו באיכא מצוה וליכא דעדיף מינייהו יע"ש בדף ל"ג ע"ד ובשב יעקב חא"ח סי' ה' דלא התירו במקום פסידא אלא שבות ע"י שינוי דהוה מלאכה כלאחר יד כו' והא דהתירו גבי מוכר בית בא"י דלא"ז והגמ"י דהיינו בכתב בני עם אחר ואי אומר לא"י הוה שבות דשבות דמותר נמי לגבי מילה כסשל"ה. אבל התו' ב"ק פ' בד"ה אומר דכתיבה שלהם מלאכה דאורייתא וכן הרא"ש וכ"מ ברמב"ם פי"א משבת וכמו שהרגיש המ"א סש"מ ס"ק י' ונ"מ בישראל שיש לו משפט בערכאות עם א"י וצריך לעשות כתב גלחות ע"י מלומד שלו דאי לא הוה מלאכה דאורייתא מותר במקום פסידא דהוה שבות דשבות כמו דלא גזרו שבות דלאחר יד ע"י עצמו גבי צנור וכו'. דלתו' לא עדיף שבות דלאחר יד משאר חד שבות וכו' יעש"ב. וב"י א"ח סרמ"ד דהכא נמי איכא למיחש לאיסורא דאורייתא שמא יכתוב שכן דרך מקבלי המיכס דמשמע שדעתו ג"כ דכתב שלהם דאורייתא. וע' במל"מ

פ"ו משבת ה"ט ובשו"ת רמ"ץ חא"ח סו"ס כ"ג שהאריך דבישראל הכותב בעצמו כל כתב הוה דאורייתא מטעם דהכותב אחשביה לכתב זה רק כשמצווה לא"י לכתוב לא מיחשב רק לדרבנן וע"ש בסו"ס י"ט. ובשו"ת ריב"ש סו"ס פ"ז ומדבריו שאינו סובר שום חילוק בזה דהא מיירי ע"י א"י ומסתמא בגופן שלהם. ובשו"ת מהר"י הכהן תנינא חיו"ד סכ"ו דאף להסוברים דרק אשורית דאורייתא עכ"פ עיקרו דאורייתא וכמו מעשר ירק כתו' עירובין ל"ב ד"ה תאנים דמיקרי עיקרו דאורייתא הואיל דמעשר דגן עיקרו דאורייתא ובזה דינו כדאורייתא דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה או יותר כו' יעש"ב ובשו"ת זכרון יהודה לר"י בן הרא"ש סצ"א. ובנ"ד כולהי איתני' שהוא צורך רבים וע' ד"ר סש"ח כו' ואיכא מצוה על שלא עשה כהוגן כו' ואין בנ"ד חשש כתיבה שאין כאן ב"ד אלא החכם בעצמו כו' עכ"ל בקצרה ורמז עליו המ"א בסש"ו ס"ק כ"ד. וע' בב"ח טא"ח סו"ס ש"ז ומה שנהגו לקרוא מתוך הכתב את מי שהוא מוחרם מפי ב"ד על חובותיו כדי לכופו לשלם ונוגע לרבים כו'. וע' בשו"ת אמונת שמואל סנ"ד שהניח בצ"ע דהרמב"ם פכ"ד בשבת במ"ש הה"מ וע' בתוספת שבת סשל"ט ס"ק ו' מ"ש על דהמל"מ בזה. וע' בשע"ת סש"ו ס"ק ג' בשה השאילת יעבץ סי' קצ"ב וכן ללכת ללמוד בבית הנתוח למלאות ידו בחכמת הרפואה אסור בשבת. אבל למעיין שם לא נמצא מענין זה רק בסמ"א בח"א ומשום דיש שם כמה מלאכות ומוקצה:

ומיהו בלאו הכי היכי דאפשר להשמט מלהעיד צריך לעשות פעולת זכירה ושמירה לקדש השבת מצד ממצוא חפציך. ואף דמדינא אין לחוש מפני דבור של חול שיזכה לוקח במקחו וכריב"ש סש"צ דכל שלא נאמר בפירוש אלא מכללא הוה כאומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב כשבת ק"נ. ובפרט להנצל מנזק אפשר דלא נאסר דבור בעלמא בדבר שאינו נוגע אליו. והתו' בהא דכותבין עליו אינו דדוקא מצוה זו דשם הוא במקום ריוח. וגם מה שחששו קצת מצד קפידא מהיושב בראשם מאחר שיודעים שבשאר עירות אין חוששין להחמיר בזה. ואפשר ג"כ שיש מקום לחוש כשבת ק"נ לפקח על עסקי רבים וכדומה וע' במ"מ פרק כ"ד משבת הלכה ה' ובמ"א סש"ו ס"ק י"ב. וע' בעירובין ל"ו ב' הא במרי' דמתא ובפרש"י ותו' שם פ"ב א' דהוה דבר מצוה לפקח על עסקי רבים.

סימן קד

א' **בהעלותך** תר"נ. להרב דגרינקשאק ר' אריה ליב הלוי בדבר שאלתו אם מותר לנטוע הפאקין בשבת. כבר נתעוררו האחרונים ובשו"ת גברי (הרב ר' גברי בר' יעקב אבד"ק

טערשיגל ונדפס בפפד"א שנת תקפ"ו) בסי' ז' שנשאל מאנשי קהלתו שהרופא מעיר אחרת בא בכל שנה להושיב הפאקקין לילדים ופעם אחד בא לעירם ביום השבת ואי אפשר לעכבו עד למחרתו. והשיב דברור שאין להניחו בשבת לעשות כן דזה איסור דאורייתא כא"ח סשכ"ח המפיס שחין בשבת כדי להרחיב המכה אסור דהוה כמו מכה בפטיש. ומכש"כ כאן שלא היה מקודם שום פה שהרופא עושה עתה מחדש החבורה באיזמל על בשר התנוק ולפעמים יוצא דם והרופא מתכוון לעשות פה כדי להניח בתוכה מעט ליחה אשר תסבב להוציא מהם הפאקקין וגם מקפיד שלא יסתם פי הנקב שעשה. וע"ש במ"א ס"ק ל"ב וע"ש עוד בס"ק ג' ד"ה ומצטער עליה דמשמע אם הרופא חובל לרפואה אינו מותר רק אם חלה ממנו כל הגוף. וכאן הרופא ג"כ חובל לרפואה והתנוק לע"ע בריא הוא רק שיש לחוש שמא יביאו לו הפאקקין לזמן רב שאפשר שאז יחלה מהם. אך לאחר שנגמרו הפאקקין ועמדו זמנם ואז רוצה לפותחם להוציא מהן הליחה שיש בתוכן דזאת מותר להניחו לעשות בשבת כמש"ש המחבר ואם הפיסה להוציא מהם הליחה שבה מותר דכאן ג"כ אינו חושש הרופא אם יסתם הנקב תיכף לאחר הוצאת הליחה וגם הליחה הנלקח מהן מיפקד פקיד בתוכן עכ"ל.

ומה דפשיטא ליה דבנטיעת הפאקקין חשיב מקפיד שלא יסתם פי הנקב ואף דהמעשה שצריך לרפואה הוא רק הנטיעה מ"מ מה שיצטרך לאחר זמן להוצאת הליחה מהבשר לנקותו ושלא ישחית הבשר בריא חשיב ג"כ לצורך פעולת הרפואה גם בחולה זה. אולם בתשובה מאהבה ח"א סי' קל"ד נשאל מחתנו הרב דברעזניץ ר' איצק שפיץ מקעלין אם מותר להושיבם ע"י א"י בשבת באופן שאי אפשר להקדים קודם השבת דאין לדמות למפיס מורסא בשבת לעשות לה פה. דאדרבא יש לדמות לסיפא דמתני' ואם להוציא ממנה ליחה פטור ומותר. ופרש"י להוציא ליחה של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתם מיד ומה לי להוציא ליחה ומה לי להכניס ליחה מ"מ כיון משום פתח וליכא בונה. וגם מכה בפטיש ליכא. ורק מצד דמקלקל ע"מ לתקן דכ"ע מודים במקלקל בחבורה בחובל וצריך לכלבו דחייב מה"ת. מ"מ כאן א"צ רק לעשות נקב קטן ופגימה דקה מן הדקה בעור לבד ולא נצרר הדם לגמרי. ומאחר שעיקר המלאכה היא נטילת נשמה כי הדם הוא הנפש. ואם גם יקרה כי יעשה חבורה המוציא דם הוא דבר שאינו מתכוון וגם פס"ר ליכא אין כאן איסור תורה. ולדעתו שהגם שהילדים המה בריאים וחזקים מ"מ המה תמיד בחזקת חולים באשר אחד מני אלף ינצל מנגע הזאת. והלא גם רוב חולים לחיים ואפ"ה מחללין שבת אם הוא חולה שיב"ס כי בפק"נ אין הולכין בתר רובא כיון שיוכל לבא לידי סכנה לאחר זמן. ובודאי הזריז למהר קודם השבת זריז ונשכר

ואל יחוס על הוצאות מרובות. רק אם לא יוכל להקדים מחוייב לעשות ע"י א"י אפילו בשבת. ואם בלי אפשרי בלי סיוע ישראל אל יהיה לו גם זה למכשול. ולבסוף הביא שהקרה לפניו הרופא מומחה דשם והגיד לו אשר היא אחת מהלכותיו לבל יעשו נקב עד כי יבא דם כי אז הדם מבטל כח הטרייה אך להעלות מעט עור העליון ולא נצרר הדם כלל. ומעתה אין כאן רק מעשה רפואה משום שחיקת סמנין והוא שבות ואמירה לבן עם אחר שבות והוה שבות דשבות במקום חולי שיש להקל לכל הפוסקים. וע' במ"א סש"ז ס"ק ז' [וע"ע בחמד משה סשכ"ח ס"ק ה' וע"ש ס"ק י"ד במ"א ס"ק מ"ג שהאריך בענין שחיקת סמנין שמבאר כמה חילוקים בזה] ובסקל"ה השיב התמ"א שאם יבא הרופא א"י בשבת ולא יתמהמה עד אחר השבת ושאם יכול לפייסו שיתמהמה לאחר שבת מה טוב ואם אי אפשר ישא הא"י את הולד ולא יסייע כלל ואם גם זה בלתי אפשרי יש להקל להצילם מסכנה ולאו כל העתים מוכשרים להושיב הטרייה הזאת גם לפעמים הילד אינו בריא ולפעמים שלא ימצא הרופא האימפל שטאף גם לפעמים אין הרופא שם. ואמר לו הרופא מומחה מקהלתו העושה מעשה אימפפינג עם כלי מחט קארלס נאדעל לא ימצא אף קורט דם ולא שום נצרר הדם זולת הגבהת העור לבד. אך על המדינה שהוא אומן בלא כלי זה ועושה מלאכה זו עם הכלי לאנצעס לא ימלט שיבא לידי מעט חבלה אבל לא לדם הוא צריך בעסק הרפואה הזאת וא"כ הוא דבר שאינו מתכוון לכן דעתו נוטה להקל יע"ש באריכות בענינים צדדים שאינם נוגעים לעיקר השאלה. וראיתי בקאטאלאג ממינכען שהזכיר ס' דברי חכמים שו"ת מרבני הזמן על קביעת המפרידייאן לענין שבת בווארשא תרל"ו. וראוי להשיגו לעיין מה שהעיר בחקירה זו. וע"ש עוד בנומר י"ב באות ס' ובספרים ישנים תרמ"ו אות ס' מסליחות לפאקען וע' במ"א סתקע"ו ס"ק ג'. וזה היה קודם המצאת הושבת הפאקקען ומסתמא לא ימצא שם הנוגע לדינא בזה. הודעתי לו בקצרה תוכן דברי הגדולים שחקרו בזה למעשה אשר דרשו אז ג"כ בזה מהרופאים על עשייתו באיזה אופן:

ובנידון שיסייע ישראל להושיט יד התנוק שהביא השואל בתשמ"א שזה תליא בפלוגתא דט"ז יו"ד סקצ"ח דמדמה כל איסורי תורה להקפה דאף הניקף חייב משום מסייע ולש"ך בנקה"כ דוקא במקיף וניקף שהוציאו הכתוב בלשון רבים ולא תקיפו לרבות המסייע משא"כ בשאר איסורי תורה דמסייע עובר רק באיסור דרבנן ולש"ך יש להסתפק דבמסייע ליכא אפילו איסור דבריהם. וע' בשו"ת חכ"צ ספ"ב שמהפך בזכות הט"ז וע' ביהגה חכמה סי' ק"ד. ואולם לא ראו דהט"ז בא"ח סשכ"ח ס"ק א' שהרגיש בסתירת הסוגיות ומחלק בין סיוע בעלמא לסיוע שיש בו ממש. וכן משמעות לשון רמ"א שם

סו"ס י"ז בהג"ה. וע' ריטב"א מכות כ' ע"ב במסייע ודברי הכל פרש"י שמזמין לו השערות ואיכא דקשיא ליה מהא דמסכתא יו"ט דאין בו ממש. ולא קשיא שאין כל המסייעין שוין דהתם דרך העין למעמץ ומפתח קצת אבל הכא סיוע גדול הוא כשיזמין לו עצמו בשערו וע' בט"ז סעיף ז' לחלק כשמסייע בשעה שכבר התחיל חבירו במלאכה. ולא משמע כן בשבת צ"ג. וע' ברכת דוד על או"ח ס' ל"ב אות ט' בנכרי המסייע לישראל בעיבוד ס"ת דפסול והב"ח מכשיר. והרי לב"ח בעצמו סקפ"ג דשמאל אסור לסייע לימין בבהמ"ז וע' בברכות נ"א. וע"כ כרש"י ס"ל ביו"ט כ"ב ד"ה מסייע מי שאין עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט כי האי. ומבואר דאיכא מסייע דיש בו ממש. ולמעיין במ"ש הט"ז ר"ס שכ"ח ולא זכרו התו' פרק המצניע דקשיא דר"א אהדדי ולמעיין בתו' שהקשו ג"כ דר"א אדר"א אבל כוונתו שהתו' הקשו דר"ז אדר"ז ודר"א אדר"א מהמצניע וביצה ולא זכרו דקשיא דר"א אהדדי מפרק בתרא דמכות דמשני רב אשי כן ומה שהביא שם רבא אמר במסייע צ"ל רב אשי. ואף דהומ"ל ג"כ כתירוצם מהא דמצניע וביצה. גם על הא דמכות דר"א תירץ קודם וקיבלה מאמימר. ובלאו הכי י"ל כנקה"כ וכפרש"י מדאפקיה בלשון רבים לא תקיפו משמע דאתרי מזהיר. ובנוב"י קמא חא"ח סי' י"ג סוה"ד והנה כשאסרוהו. ובשו"ת גבר"י סי' ד' שהעלה ג"כ דלא כט"ז דבכל ענין מסייע אין בו ממש לבד בניקף. ובשו"ת אגודת אזוב מדברי חא"ח סי' י"ט האריך בדהט"ז מהפמ"ג א"ח סשכ"ז דלט"ז ילפינן מניקף לכל התורה דמסייע כי הא יש בו איסורא. וע"ש לחלק במסייע לעשות מעשה בגופו כמו בהקפה והשחתה וקריחה וגרידה ודכוותה בהוצאת שן וקציצת צפרנים ולא דמי להא דביצה סמנין דלא הוה מעשה בגופו ור"ז דאקשי לאמימר משום שמעשה הוחל בגופו חשיב כעושה מעשה בעצמו. ובחמד משה ר"ס שכ"ח שדחה חילוק הט"ז שאינו בסתימת הלשון דאם המסייע מתחיל במלאכה שיהיה חייב ומחלק להקפה דיש לאו מה"ת למקיף כמו לניקף ואף אם אינו מסייע כלל אלא דאפ"ה לא לקי דהוא לאו שאין בו מעשה. ובמזמין השערות נחשב למעשה כל דהוא וכדאמרינן עקימת שפתיו או הקשת זרועותיו משא"כ במלאכה שבת דהתורה אמרה לא תעשה כל מלאכה וזה שמסייע לא עשה מלאכה כלל וכן חילק בדרישת ארי שם וגם בחו"י בהשמטות לסרי"ב בדף ע"ב ב'. וכבר נזכר חילוק זה גם בריטב"א מכות כ' ע"ב. ובנוב"י תנינא חא"ח סע"ו בהג"ה מבהמ"ח שדחה ג"כ דהנקה"כ דזהו רק לפ"מ דאוקמי כר"י דלאו שאב"מ לוקין אבל לרבא ור"א אין לחלק בין ניקף לשאר איסורין. ורק למסקנת התו' שבת צ"ג א' ד"ה אר"ז דר"א סובר מסייע אין בו ממש ע"כ צריך לחלק בין ניקף לשאר איסורין. ובישועות יעקב א"ח סשכ"ח ס"ק ד' דלענין פטור דמסייע הוצרכנו

להך דמסייע אין בו ממש דלא עדיף משנים שעשו דפטורין ורק לענין דחבירו יפטור ג"כ שלא עשה המלאכה בשלימות וכרש"י שבת צ"ג ב' לפטור את היכול. וע"ש עוד לחלק בין הקפת הראש למסייע במלאכת שבת דלא שייך ענין שליחות דאיסור המלאכה רק למען ינוח גוף ישראל ביום זה ולא כשאר איסורין שמאוס בעיני השם. ובתנא תוספאה בפט"ב חולין פ"י ה"ב ד"ה ומעתה לדחות דנקה"כ ובשבות יעקב ח"ב סי' ח' ועקרי דינים חא"ח סי' י"ד אות כ"ח. ובמ"ש מרדב"ז ח"א סרמ"ג שמחלק בין דאורייתא לדרבנן ושמדברי כולם דגבי שבת לא אמרינן שיש בו ממש ואפילו בדאורייתא. ור"נ קידושין מ"א ע"א מצוה בה יותר מבשלוחה שמסייעהו לקיים מצותו וכ"כ בתשובת הר"נ סל"ב ע"ש בסכ"ז והביאו הב"י יו"ד סרכ"ח וניחא ליה טפי משום מסייע דבכה"ג דלא מיתעביד זולתה דמשום שבת דהוה מצוה רבה לא הוה רק מדברי קבלה, וע' בתפארת ישראל בפתיחה לקדשים בחומר בקודש פ"א אות כ"ב ובית אל חדר פ"ד ומכתב לחזקי' ברכות נ"א ע"א רש"י ד"ה יחזור ויאכל וראש המזבח לזבחים י"ט ב' ד"ה עמידה מן הצד ושו"ת מהר"נ יפה חא"ח סי' ט' ושו"ת זכרון יעקב סי' ב' ואכמ"ל במה שדשו בהם רבים ובפרט שאינו נוגע לעיקר הענין:

וביסוד דבריו במכתבו בחובל דחייב משום מפרק דפקיד ועקיר כרש"י שבת צ"ה א' והכ"נ הליחה שבמורסא וכרש"י כתובות ר"ד ז'. ואם שכן העיר גם בקרן אורה לשבת ק"ז. וכתבו אגב שיטפיה דרש"י כתב רק לגבי חולב דהוה כמו מפרק משא שפורק אוכל ממקום שנתכסה ולא הוה תולדה דדש ולא הולדה דקוצר [ובאמת בירו' פרק כלל גדול ה"ב דף ל' סע"א דחולב משום קוצר יע"ש בק"ע]. דלא מחובר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד כתבואה בקשה ולשון מפרק נמי לא שייך אלא תולש. וזה עולה שפיר בחולב שתולש ממקום שנתכסה בו. אבל במפיס מורסא שאם לעשות לה פה שהוא מתקן פתח החיוב משום בונה שמתכוון ליפותה ושיהיה זה הפתח ליום מחר. וכ"כ רש"י סו"פ האורג שכן בתוספתא ואם הוא להוצאת ליחה שא"צ לפתח אע"ג דבשאר מלאכה שא"צ לגופה פטור אבל אסור במורסא שרי משום צער וכמש"ש בתו' ובפנ"י דאם לא נתכוון לעשות פתח אלא להוציא ליחה לא הוה פס"ר כלל לענין פתח יעש"ב. ובמג"ש דלפרש"י אם לעשות לה פה שמתכוון ליפותה נראה דלא מיקרי פתח אלא א"כ פותחה ממש וקולפה סביב. ובפרק האורג פרש"י שעושה כדרך הרופאים וא"כ א"ש האי שנויא כיון דעתה א"צ כלל להאי יפוי וקילוף אלא בבקיעה מועטת יוצא הליחה כו'. משא"כ הכא שצריך הפתח להוציא הדם כו'. וגבי מפיס מורסא משום צערא לדברי הכל שרי כתו' ר"פ הבונה ק"ג עש"ב. ולזה דחי התם פקיד ועקיר וא"כ ליכא אפילו

איסור מדרבנן. אבל הכא פקיד ולא עקיר וכמש"ש ריטב"א דאע"ג דמדאורי' פקיד חשיב לפי שאינו מובלע בבשר דומיא דאלים מאדמים מ"מ כיון דלא פקיד לגמרי והוא מדובק קצת במקומו אסור מדרבנן מפני שדומה למחובר וכן בפרש"י וע"ש בשמ"ק משש"ב ועכ"פ אין שום קושיא במפיס מורסא שיהיה אסור להוציא הליחה משום מפרק כשניטל הליחה משום שהוא פקיד ועקיר וכשאינו מכוסה. משא"כ בחלב שמכוסה והוא תולש ממקומו ולא מהני לענין זה מה דפקיד ועקיר וכנ"ל:

ומה שהאריך בקושית הה"מ על הרמב"ם דטעם דחובל משום מפרק למה פטור בשאר שרצים ורמשים שאין להם עור אפילו יצא דם. פשוט דדוקא ביש להם עור דהוה מפרק מתוך הקליפה כמו תבואה משבולת ובאין להם עור פטור אף ביצא דם דלא שייך מפרק באין להם עור. וכן מבואר ברא"ש יוסף לשבת ע"ה בפסקא הצד צבי דמחולין בריאה שהאדימה דאמר מי לא תניא ושאר שרצים הוא דלא כהלכתא כמ"ש המ"מ וכן הביא בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' ס"ו בישוב הד' על מ"ש הרמב"ם דבחובל בחי שיש בו עור חייב משום מפרק ובכ"מ בשם רמ"ך אמאי אינו חייב כל חובל שיצא ממנו דם אפילו אין לו עור אע"ג דהדר בריא מאי שנא מחולב דחוזר נמי ומ"מ חייב משום מפרק. והביא ממרכה"מ דהרמב"ם סובר דכל שיש לו עור לא הוה תולדה דמפרק כלל דהיינו נמי שמפרק את הגרעין וקליפתו הלכך עכ"פ בעינן שיהיה לו עור. ועפי"ז במולח בשר בשבת דכש"כ בשר שחוטה דליכא במוציא דמו ע"י מליחה משום מפרק ולא עדיף מחובל ומוציא דם מבע"ח שאין לו עור דלא דמי לדש שמפרק התבואה מתוך הקשין ושבולת בעין מוציא האוכל הברור. והיינו נמי שאין דרך מפרק בכך [וכשבת ע"ג ב' דאין דרך תלישה ופריקה בכך]. וע"ש סי' ס"ה בד"ה ועוד בה שלישיה דבסחיטת ענבים וזתים דוקא מפקד פקידי המשקה בתוכן כפסחים ל"ג ב' דמפרק תולדה דדש שמפרק התבואה משבטליו משא"כ דם האברים מיבלע בליעי ליכא במליחה שמוציא הדם משום מפרק וע' בפמ"ג סש"כ. ובנוף הדין ע' ב"ח וט"ז סר"פ דקיי"ל דם מיפקד פקיד וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ס"ב בד"ה ודרך אגב משבת קל"ג ב' מהד"ת האי דם מיפקד פקיד קמ"ל חבורי מיחבר והכי קיי"ל [וכרמב"ם פ"ב ממילה שפוסק כמומרא דר"פ]. ואף שיש לחלק לדם שאר האברים מ"מ האגודה ושל"ה יש להם על מה שיסמכו. ורש"י שבת קמ"ה ב' ובתו' סוד"ה וצריך לעצים כו' דמשמע דאינו חייב בדישה רק בצריך להיוצא מהן. אך הרמב"ם שכתב הטעם בחובל ומתכוון להזיק פטור דמקלקל הוא משמע אי לאו מקלקל חייב משום מפרק אף דא"צ לדם ולא אמרינן אין דרך דישה בכך וע' בשו"ת גור אריה יהודה חיו"ד סל"ד. ומ"ש מעלתו כיון דהרופא עושה חריץ בעור הבשר עד שיתראה לחלוחית

דם אין לחייב משום חובל דהרי הוא נבלע בבשר. ואין לו באור דודאי הוה מיפקד פקיד בשעה שהוציא הדם דבעור עצמו אין בו דם וא"כ ע"י החבלה יצא הדם ואף שנבלע עתה בבשר לאחר שהוציא הוה החיוב משום מפרק והוא דם הנפש שהחיות תלוי בו. וכן במה שיוצא לחלוחית דם חשיב דם שהנפש יוצא בו וממילא פשיטא דאיכא ג"כ משום נטילת נשמה. ואף דבעי כגרוגרות מ"מ כיון שנצרר הדם חייב וע' ביו"ד סכ"ג בט"ז ס"ק ז' ובת"ש ופמ"ג והארכתי ע"ד השבות יעקב ח"ב שהשיגו מיומא מ"ח מדמו ולא לעורו. וע' בראש יוסף שבת ע"ד ב' שהביא ראיה שאין דם בעור. וע' בשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' י"ח בד"ה ומה שהקשה (וע"ל סו"ס ק'):

ועכ"פ גם אם היה צריך להוציא דם שיעורו כגרוגרות כמ"מ פ"ח דשבת הי"ז ומ"א שט"ז ס"ק ט"ו. ובפר"ח דלמ"ד משום צובע צריך כדי לצבוע ממנו חוט שארכו ד"ט כהלכות שבת פ"ט הי"ג אך בה"ט שנצרר הדם אע"פ שלא יצא חייב. וע' בדברי שאול בדרוש לשובה דף ב' ע"ג ד"ה והנראה ובשו"ת מהרי"מ מבריסק סו"ס ס"ד אות כ"ב בדהרמב"ם דלר"נ סו"פ שמנה שרצים דחיובא דדש אלא היכא שצריך להמשקה שנסחט ממנו וכסוחט כבשים ר"פ חבית דלגופן מותר וא"כ לרמב"ם הא דחייב בחובל באדם אף דלא שייך מפרק דא"צ לדם וע"כ דגם הרמב"ם סובר חיוב דנטילת נשמה אפילו באבר אחד רק דבצריך לדם נוסף עוד מפרק ובחובל לרפואה וא"צ לדם חייב משום נטילת נשמה ולא משום מפרק:

ומה שהאריך במפיס מורסא בענין מלאכה שא"צ לגופה אם צריך לליחה שבה וכתו' שבת ע"ג ב' דבא"צ כלל אין דרך דישה בכך. וע"ש בגליון הש"ס מרע"א ובמפרשים וכל זה אינו ענין לכאן דבזומר וצריך לעצים לא הוה דרכו לקצור ולא הוה תולדה דקוצר אבל בהוצאת הליחה שגוף הפעולה צריכה להוציאה מהבשר ולנקותו וא"כ אין לדון כלל אם צריך לו הליחה. ועדיף טפי מתולש עולשין בארעא דלאו דיליה דחייב משום מיפה הקרקע ומתקנה אף דלא נתכוון לכך ומ"מ מיקרי צריכה לגופה משא"כ בזומר אף שדעתו לעצים מ"מ בענין ג"כ שיהיה צריך לעצים מיד בשעה שזומר אותם. אבל הכא דמתכוון להוציא הליחה וגם עושה התיקון עצמו שמכוון בזה להוציא הליחה. ופשיטא דהכ"נ לענין הליחה מהפאקקין דלא בעינן כאן שיצטרך הליחה בעצמו ורק מה שנוטל משם היה צריכה לגופה:

סימן קה

להרב דלייזווא ר' יצחק. בדבר שאלתו בתנוק שנולד בספק בהמ"ש ספק קודם שהביא הא"ר סשל"א מרדב"ז דמלין אותו ביום ו' ואין דנין לס"ס שמא קודם בהש"מ ושמא בהש"מ יום:

הנה בתשובת רדב"ז ח"ד סי' אלף שנ"ג (רפ"ב) דאם הדבר ודאי שנולד או שהוציא ראשו בין תחלת השקיעה לסופה נימול לח' דהיינו יום ששי דאכתי יום הוא לכל דבר. ואם הדבר אם נולד קודם או אחר השקיעה וקודם שנראו ג' כוכבים כו' אזלינן לחומרא ונימול בעשירי וע"ש באורך ובפמ"ג א"ח סשל"א ס"ק ב' באשל. ולא הוה ס"ס שמא נולד קודם רבע שעה ושמא בהש"מ יום הוא ואפשר הטעם דאוקי אחזקה וקודם בהש"מ היתה עדיין מעוברת. ובשו"ת רע"א סמ"ט הביאו ג"כ ושלפ"ז נולד דין חדש בנולד בהש"מ תחלת הלילה ספק צה"כ ספק בהש"מ מותר למולו בשבת מס"ס דמסייע חזקה מעוברת ב ובח"ס חא"ח סי' פ' בנולד בהש"מ למו"ש והיה יום מעונן להמ"א ר"ס של"א וע"ש בא"ר ותוספת שבת דשיעור בהש"מ רביע מיל קודם צה"כ. ואם אינם יודעים שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור לסמ"ק הולכין אחר חזקה שלא נולד עד השתא. אבל בע"ש צ"ע אם לסמוך על חזקה זו ולמולו בשבת. ובאמת דהסמ"ק צ"ע דמשעה שמתחלת להתקשות בלדתה הרי הוא נולד ואתאי וכמ"ש במקוה הואיל וחסר ואתא. ע"כ נראה יותר גירסת הש"ך רס"ו ס"ק ט' לילך אחר מנהג רוב ולדות שאינם מוציאים ראשם קודם לידה זולת אם נודע בבירור שהוציא ראשו או לכה"פ שמעו קול בכייתו באותו שעה. אמנם בשידוע לו שהיה יותר מרוחק מצה"כ יותר מג' רביעי מיל ע"פ חשבונו של החי"ע ת"מ ס"ק י' שהוא י"ז מנוטין הוא מצטרף להקל יעש"ב:

וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא על הק"ט בהלכות נדה סוף אות י"ט מחולין קל"ד לענין ספק חיוב חלה וכפרש"י שיש בה ספק איסורא דאית בה מיתה. אבל לא מוכח כן מריש נדה דמוקמינן אחזקה לענין שתהיה מותרת לבעלה יעש"ב. אך אינו נוגע לכאן דבמילה דקטן ליכא כרת:

ולכאורה הא פסקינן כרב דחזקה העשויה להשתנות לא הוה חזקה דהוה נגד שני הספקות כמו שהכריע החו"ד בשער הספק דבמקום שספק אחד לבד נגד הרוב או החזקה דהוה כמאן דליתא ואינו מצטרף לספק השני כגון בהא דכתובות ספק לאו תחתיו וספק אונס דהספק אונס לבד מנגד להרוב ומש"ה אינו מצטרף לספק דלאו תחתיו וע' ברית יצחק שער הספיקות סמ"ו שהאריך לפלפל אם הספק האחד הוא נגד החזקה. וע"ש סמ"ה בדהאו"ה בס"ס במקום חזקה דספק הראשון מן התורה א"כ אינו

מועיל כשנולד עוד ספק. אבל הרשב"א לשיטתו דס"ס מטעם רוב דעדיף מחזקה יעש"ב וכסוס"ק י' בס"ס משם אחד דלש"ך אף במקום שמוסיף במציאות וגם לרשב"א דס"ס מטעם רובא מ"מ הוה רובא ע' בפמ"ג בתחלתו בספק א' בגוף דלרשב"א מה"ת הוה ס"ס רק לחומרא וע' במאורי אור בחלק באר שבע הלכות. לא"ח סנ"ח בדה"ס כ"ב ע"א וע"ש בספרו קן טהור במה"ב לסשל"א בדה"ס קס"ו ע"ב על המ"א סשל"א במילה בהש"מ ושביאר בנולד דוקא קודם שעה ומחצה מלין בע"ש אבל אח"כ אין מלין עד יום א' וכן נולד במו"ש תוך הזמן הזה ומ"מ אינו מוחה לאחרים יע"ש. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ד אות נ"א בשם הבית דוד סי' קכ"ו בדין בהש"מ בענין מילה שיש להחשיב לילה כל עוד שאין השמש נראה אפילו משהו ואפילו בראש הדבר היותר גבוה שבעיר. ולפני בשו"ת בית דוד מבנו של המים רבים לא נמצא שום ענין מזה וכנראה היא שו"ת אחרת שלא נודע לי ממנו. גם מ"ש משו"ת מוצל מאש שהוא לפני מחבורו של המל"מ לא מצאתי שום דבר מענין זה וכי"ב הערותי (להלן סי' ק"ז) על ענין אחר ושהבית אפרים הזכירו בשם קונטרס מוצל מאש. וע"ש בעק"ד אות נ' ובסי' כ"ג אות ב' וסכ"ה אות ה' וחיו"ד סל"ו אות ל"ט. וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג שאלה רי"ט ובעמק הלכה חא"ח סי' ק"ח. וע' בנו"ב קמא חא"ח סי' ל' ותשובה מאהבה ח"ג תשובה שפ"ג ושו"ת דברי נחמיה חיו"ד שאלה כ"א לרס"ו ובלבושי שרד בסוף הס' בחדושי דינים אות קל"ג דבמה דבהוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא כילוד כתב מהר"י עמדין דהיינו לאויר העולם דוקא ולא לבית החיצון ואם נמשך זמן קישויה בהש"מ וילדה בתחלת הלילה יש לחוש לחומרא לאיסור שבת דקרוב הדבר שהוציא הראש לפני השבת ולאו אדעתייהו אגב דטרידי וכי שיילינן להו ואמרי דידעו אין לנו אלא דבריהם. ומשנפתח הקבר ואינה יכולה לילך בידוע שהוציא העובר ראשו חוץ לפרוזדר עכ"ל. ובדרך פקודיך מ"ע ב' מילה בחלק הדבור אות ו' במה שהמציא הלב"ש דהוצאת הראש מיקרי כשהיולדת אינה יכולה לילך עוד ברגליה וצריכות חברותיה לשאת אותה וזה יארע כמה פעמים שזמן רב קודם לידת הולד יכולה לילך ברגליה וא"כ הוה בשבת מילה שלא בזמנה וע"כ צריך המוהל לשאול את פי המילדת מעשה שהיה. וע' ביד מאיר תשובה ה' דלרי"ף פרק מפנין הביאו הט"ז בא"ח סש"ל דאפילו לענין חילול שבת אין לסמוך רק על הא דהדם שותת ויורד ורק להרמב"ן בתי"א והר"נ דבס"נ אזלינן להקל וע' בראש פרק מפנין יעש"ב וכאהלות פי"ד משנה, ד' דלא אמרינן דודאי יצא ראשו חוץ לפרוזדור. וע' בשו"ת דרכי נועם מבן המחבר ובשו"ת פמ"א ח"א סי' ז' שהאריך להשיג עליו ובשו"ת משיבת נפש תנינא סכ"ב ושו"ת בגדי כהונה חח"מ סי' ד' ויד שאול סרס"ב ס"ק ו' ושו"ת הרי"מ חיו"ד סט"ז שעכ"פ בידוע

שהוציא מקצת ראשו יש לחוש שמא הוציא רובו היינו כל הפדחת הגם דבנדה מ"ב אמר האי הוציא כו' י"ל משום שלא ראה כלל שהוציא ראשו. ובש"ת מהר"י הכהן תנינא בהק"ט הלכות נדה אות ז' שבעל אורים גדולים למוד רכ"ג העיר אמאי סמכו להקל שלא לחוש שמא הוציא ראשו חוץ לפרוזדר מע"ש ותמה עליו למה לא נאמר כמו בספק אם ילדה קודם דדנין אותה בחזקת מעוברת וכתו' ב"מ ק' ע"א ומכש"כ הכא דהספק על שעת לידה דהגוף היה אז בודאי בפנים דמוקמינן אחזקה שלא יצא הראש קודם הגוף שרוב הנולדים אינם מוציאים ראשם מקודם ומחזירין אותו ובלא נודע אמרינן דרישא בתר גופא גריר. וע' בשו"ת רא"ש סמ"א בדף ק"ה ע"ד שהאריך דלמה לא נשאל ליולדת אם לא הוציא ראשו כדאמר בגמ' דאשה מרגשת כשמוציא ראשו וכו' וע' בנחלה לישראל סל"ז במ"ש הט"ז א"ח סת"ר. ובענין מילה שלא בזמנה שכתב הב"י בשם רשב"ץ דאין מלין ביום ה' וכן ביום ו' ע' באמרי שפר בהגהותיו ליו"ד סרס"ו ס"ק י"ח וכתנות יוסף פרשה וירא ושאילת יעבץ ח"ב סצ"ה ושו"ת בית אברהם במנחה בלולה פ"ו מק"פ וזכרון יוסף חיו"ד סכ"ד ובנין אריאל פרשה וישלח ודרך פקודיך אות ז' שה"ר דמלין ואכמ"ל:

סימן קו

אור ליום ב' מ"ח למב"י תרנ"ה. להרב ר' שרגא מאיר לייזעראוויץ בלאנדאן. כהיום הגיע אלי מכתבו שמודיע כי הרבה מוהלים בקהלתו ובתוכם שו"ב שביטלו לגמרי מצות מציצה ומהם שיזרקו מרחוק מעט יין או שאר משקים וכהוראת רב עיבר אורח מצד הגדת איזה רופאים מהמאורעות שהיה המציצה ממוהלים שאינם בריאים ושיוכלו להנזק ע"י תנוקות שנולדו מנשים שלא ישמרו פתחי נדותן. ואם שכמה גדולי פראפעסארן ובתוכם רופא מפורסם מפאריז הסכימו שהמציצה נחוצה מאד כדינא דגמ'. ואמנם גם מעלתו הפריז על המדה שהנימול בלא מציצה לאו בכלל בן ברית. ולא ניתן לאמרו שאם שבכלל המצוה להרבות להוציא הדמים מהנימול אבל לא נאמר כאלו לא מל רק במל ולא פרע ומדלא אמר ומכריזין אנימולין כו' וכחולין י"ז א' בלא סר סכינו קמיה חכם דמכריזין אבישריה דטריפה. ובקצה"ח סשפ"ב ס"ק ב' דכשהאב מוהל ראוי לעשותו בעצמו מלבד המציצה דאינו אלא לרפואה יכול לכבדו לאחר. ועיקר כוונתו דמ"מ לא הוה כעיקר המצוה שמעכב. ובישועות יעקב בא"ח סשל"א סוס"ק א' שבירעסלוב נהגו להיות המילה בחול בשלשה ובשבת הפורע הוא המוצץ. וזה טעות כי המצוה אינה מענין המילה ואינו ענין להך דאנא עבידנא פלגא דמצוה ואם חששו לדב"י היה להם להתנהג שבעל החיתוך יפרע והשני מוצץ אבל לדינא נראה להחמיר

בב' מוהלים אם לא במקום שנהגו להתיר עכ"ל. וע' בשו"מ תנינא ח"ב סי' ז' שמשיג על החי"א שהפורע יש למצוץ. ואף אי גם במציצה איכא משום מצות מילה להרבות בדמים ולהוציא ממקומות הרחוקות אבל לא חשיב יותר משירי מצוה כיומא ה' א' דלא מעכב רק דלא עביד מצוה מן המובחר ע"ש ברש"י. ובש"ך יו"ד סשס"ה ס"ק ד' דהמוהל יברך ברכת בפה"ג ואשר קידש. וכתו' יומא כ"ו בד"ה מקים שכינה. ולט"ז ס"ק ו' דהיכא דאיכא שני מוהלים הפורע מברך כמו במוגמר לאחר הסעודה ולרמב"ם שייך למברך בהמ"ז על המוגמר ולש"ך ע"כ דסובר כראב"ד במוגמר דלאחר הסעודה דאחר דעדיף מיניה מברך. אבל לכ"ע דמוצץ לא חשיב מעיקר המצוה דלא הוה כאלו לא מל. ומה שנשען מעלתו על המכתב שהשיג מהרב הגריל"ד בירושלים לענין מנהג המתחדשים שמבטלין מציצה. מאד ראוי ונכון להתרחק לכנוס לב"א כזה ובמכתבו השני בזה"ל אולי ימצא לטהר את המולים שלהם שיהיו מותרין לאכול בפסח. והבין שדעתו שהמילה פסולה ויען כי נפ"מ לדינא שאם המציצה חלק הגוף המצוה אז המוהל בלי מציצה מיקרי מחלל שבת גמור. ואני תמה גם לפי טעותו בהבנת דבריו שבשביל שביטל האב מצות מציצה חשבינן הבן למומר לערלות. ולמה יחשב למומר לערלות ע"י פשיעת האב שאין בידו לתקן אחר שכבר נימול ואף אם היה במילה כזו דין ערל להנימול. וגם במומר לערלות ממש וכי הותר לו לעבור על איסור אכילת חמץ בפסח. ובל"ס שהשיב לו דרך צחות ובדיחותא ולא עלה על דעתו שיטעה מעלתו בדבריו לחשוב שאמר כן להלכה שיהיו בניהם כבלתי נמולים חלילה בשביל שביטל אביהם עשיית מצוה מן המובחר. אבל מהראוי שיערוך מכתבו בקצרה לגדולי הרבנים המפורסמים וביחוד לגאוני גאליציען שיודיעו דעתם מפורש שהמורה לבטל מציצה שאסור לבקש תורה והוראות מפיו אם לא ישוב מהוראתו המקולקלת ואחר שיתרו בו בשם רוב גדולי הדור וכחגיגה ט"ז ב'. וראוי לקיים דברי חכמים בנחת נשמעים ולמילף נפשיה בניחותא ושלא להרבות הפירוד באומה. וכאשר אדמה מרחוק כי אז גם המה ישובו אלינו ויסכימו לדברי הרבים בראותם אשר שפה אחת לכולם ובפרט כאשר יוכחו לעינים מהראיות שהובא לזה בספרים שונים ומודים דרבנן היינו שבחייהו. ומלבד חומר עון החולק בהוראה על רוב גדולי הדור כחולק על הסנהדרין וראוי להתאמץ לקיים בקש שלום ורדפהו ולדונם לזכות שהמה מוטעים ולא מזידים ושפת אמת תכון לעד:

ובשו"ת יהודה יעלה חיו"ד סרנ"ח האריך בראיות מחיוב המציצה שצריכה לגוף המצוה מלבד הטעם דסכנתא. ותחלת דבריו שנאמרו ג"כ בספרו בחא"ח סו"ס ו' המה שלא בדקדוק דאי לאו דמעכב לגוף המצוה לא היה דוחה שבת ויו"ט ויו"כ דהא המציצה

אב מלאכה מפרק הדם וכו' ואין לו מובן דבגמ' קאמר דפשיטא מדקא מחללי עליה שבת סכנה היא. ומנין לו הכרח ממה שדוחה שבת שהמציצה מעכב המצוה. גם מה שמתחזק להוכיח מזה דכך הלל"מ מלבד טעם הסכנה. וא"כ יהיה המציצה מעכבת כמו פריעה דהיה ג"כ הלל"מ לחד מ"ד ואסמכיה אקרא וכרמב"ם פ"א מתפילין דכל הלל"מ מעכב בדיעבד ולא עשה מצוה וכ"כ הב"י א"ח סל"ב ד"ה ויש ודברי חמודות על הרא"ש הלכות תפילין אות כ"ט. ומ"ש אי לאו דמעכב המציצה לגוף המצוה הוא שיגרא דלישנא וכוונתו רק שהוא מחלקי המצוה וכמ"ש בעצמו להלן הא דהוצרך לטעם דסכנתא ולא משום דעבר על פרט א' מדיני המצוה וכמ"ש בנפ"מ ה' דאי בשבת לא מייץ י"ל דסבר מצוה עביד שלא לחלל שבת בשביל מצוה בעלמא כמו בהני קבוראי בסנהדרין כ"ו ב' וכמו בלא חזר על ציצין שאין מעכבין כל עוד שלא פירש והכ"נ משום מציצה דאינו מעכב המצוה דמל ופרע ולא מצץ אין מעכב רק מצוה דרבנן היא או הלל"מ רק לכתחלה אבל משום סכנה גם אי בשבת לא מייץ מעבירין ליה עכ"ל. ואם דמלבד דלא משמע כן מסתימת הלשון שלא אר"פ דלא מייץ אפילו בשבת כיון שזה עיקר החידוש שהוצרך מצד זה לטעם דסכנתא. וגם אין סברא לחלק דמצד שמוטעה בדין ולאחר שהתרו בו ואינו מקבל עליו להבא לקיים המצוה כתיקונה למה אין מעבירין ואי בשקבל עליו וכי בשביל שהיה מוטעה שאסור לחלל השבת גם בחשש סכנה למה מעבירין. ודחוק מאד דאי לאו משום סכנה הרי יוכל אחר לגמור המציצה וכדאמר בגמ' אנא עבדינא פלגא דמצוה ואתון עבדיתו פלגא אבל לענין סכנה חששו שלא ימול מאן דלא מייץ שע"י מניעתו יסתכן הולד. דלפ"ז היה מקום לדחות בפשטות דאי לאו משום סכנה יוכל לומר אנא עבדי כולה מצוה ואתם תעשו המציצה ועדיף טפי מהא דר"פ אומן לימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה כו' והיינו דאלו גמרו המצוה בשבת לא היה מתחייב האומן כרת אבל בדלא מייץ דבעצמו הוא הגורם הסכנה במה שהתחיל במילה שמוטל עליו לסלק הסכנה מעברינן ליה לגמרי שלא ליתן אותו למול כלל. וכן העלה בשו"ת בן יהודה סי' ק"א דאין ראיה משם דבמציצה ליכא מצוה דמ"מ לא מעבירין ליה דיוכל לומר אתם תעשו המציצה משא"כ משום סכנה כיון שהוא הגורם הסכנה מחוייב ג"כ לעשות המציצה. והביא ג"כ ראיה מהא דמשני מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד וע"כ דמצוה איכא במציצה להרבות דם ברית ואף דקמ"ל דחבורי מחבר ואיכא סכנה מ"מ זה לא נדחה דמצוה איכא. וכן הוכיח בשו"ת יהודה יעלה בסגנון זה יע"ש שהאריך. וכן הסוגיא בכ"מ שהוכיחו מהס"ד דנשאר גם במסקנא כיון דהסברא דהס"ד ליכא מחלוקת

וכה"ג ברא"ש פרק הזהב אות פ' בשם הרי"ף וע"ש ברא"ש שדחה דבריו וע' בספרי זכ"י ליבמות ק"ג ד"ה ועתה ראיתי:

ובשו"ת יהודה יעלה האריך למצוא כמה נפ"מ בהא דהוצרך ר"פ לומר דמעברינן לאומנא דלא מייץ משום סכנתא ולא משום שביטל מצותו דבנולד מהול דצריך להטיף דם ברית דלכ"ע א"צ למציצה למצוה אבל אחר שכבר נתעורר הדם לצאת מעברינן ליה משום סכנה אי לא מייץ. ודוחק דהו"ל דר"פ לומר דלא מייץ לנולד מהול כיון דבשאר תנוקות לא הוצרך כלל לטעם סכנה רק מצד שביטל מצות מציצה לחוד. עוד כתב דנ"מ באב המל את בנו ולא מצץ דאי משום דעבר אמצוה לא קנסינן ליה מלמול שאר בניו דמ"ע דאורייתא על האב למול את בנו ואף שעבר על פרט א' מפרטי המצוה ואינו מספיק דאף שהאב קודם לכולן מ"מ אם ידוע שלא יקיים המצוה מן המובחר עדיף שימולו אחרים שיתקיים המצוה בשלימות וכשבת קל"ג א' ואי איכא אחר ליעבד אחר ומכש"כ למה שצידד בעצמו דהמציצה הלל"מ ואף לש"כ ח"מ סשפ"ב דאם האב יודע למול ולא מל עובר בעשה כונתו שמפקיע מעליו המ"ע שזיכתה לו תורה שהוא קודם לכולן אבל כשהאחר מל בשליחותו דהוי ששאכ"מ ומסולק סתירת האחרונים משבת קל"ג וכ"מ. ובפרט שגם להש"ך היכא שאין המצוה נעשה בשלימות כשימול האב עדיף לכתחלה שימול אחר וכיבמות כ"א ע"א לר"ל אבל הכא חליצה במקום יבום לאו מצוה. והתב"ש דחה לגמרי דהש"ך דכשאין האב מל עובר בעשה. עוד כתב דאי משום דעבר אמצוה לא מעברינן ליה אא"כ הוחזק בכך או בהתרו בו והוא פושע כמו בטבח שיצא טריפה מת"י וליתא דבב"ב כ"א ע"ב דכמותרה ועומד נינהו ובפרש"י דאם קלקלו מסלקינן בלא התראה ורש"י ב"מ ק"ט א' דאומנא מוהל תנוקות. ואין סברא דכיון שלא ביטל עיקר המצוה לא הוה בכלל פסידא דלא הדר. דכיון דמצוה ולהרבות להוציא הדם ממקומות הרחוקים חשיב ג"כ לפסידא דלא הדר להיות כמותרה ועומד. עוד כתב נ"מ ד' דמשום מצוה מהני קבלת דברי חבירות שלא יפשע עוד. וזה רחוק דמשום שעבר על חשש סכנה לא מהני תשובה וע' בטא"ח סי' קכ"ח בכהן שהרג את הנפש לענין נשיאת כפים. ובשו"ת חוט השני סי' י"ח דף י"ז סוע"ב והובא גם בברכי יוסף ר"מ סי' ל"ד אות ו' דבשב וא"ת אין נקרא רשע. וע' בנחל אשכול על האשכול הלכות תפלה צד כ"ג אות ל"א דע"כ חילוק בין שב וא"ת דבאומנא דלא מייץ קתני רק דמעבירין. ומ"מ אפשר כיון דהכניסו לסכנה שרי לקראו רשע וע' בסמ"ע סל"ד ס"ק י"ז דבמרים יד האיסור מדאורייתא כסנהדרין נ"ח אלא דמ"מ אינו נפסל אלא מדרבנן דלית ביה מלקות. ונראה דהיכא דלא אמרו בפירוש אסור לקראו רשע באיסור דרבנן ואף דבשבת מ' סוע"א דאדרבנן שרי

למיקרי עבריינא וע' בא"ח סי' ס"ג ס"ב וביבמות כ' ע"א ונדה י"ב א' דכל שאינו מקיים דברי חכמים מיקרי רשע וע' בסנהדרין ע' סוע"ב וכתובות ק"ו א' ובפרש"י ורשב"ם ב"ב נ"ז ב' ד"ה רשע ולא דמי לסופ"ה דב"מ ע"ה ב' ברבינא דמקיים כל מילי דרבנן והיינו אפילו מדת חסידות ולחומרא. אבל האמת שאינו ענין לכאן דלא מיירי דלא מייץ מצד פשיעה רק כ"א שמתעסק במילה ופריעה לבד ומניח לאחרים שיעשו המציצה מחמת שהוא איסטניס או מחמת שאינו מעיקר המצוה אינו מחזר על זה ולזה אשמועינן דאיכא סכנתא נמי ומעברינן ליה דאם לא יעשה תיכף אחר המילה יש לחוש שמא לא יזדמן לאלתר לעשות ע"י אחרים או כדי שלא ילמדו ממנו אחרים להתרשל כמוהו במציצה מחמת שאינה עיקר המצוה. אבל במל ואינו פורע דאפשר להשלים עשיית המצוה גם לאחר זמן ע"י אחרים ולא יבאו להתרשל כיון דגם הפריעה עיקר המצוה דמל ולא פרע כאלו לא מל. וכיומא כ"ה א' מ"ט סליקא לרגל בהדי רישא דנפישי בה עצמות וכדי שתהא בהקטרה עצמות ובשר וכפרש"י מגילה כ"ד א' שהמפטיר בנביא פורס על שמע משום שממציא עצמו לדבר שאינו חשוב כ"כ וכמ"ש בשו"ת בנין עולם חיו"ד סו"ס נ"ג בהג"ה דמ"ש רמ"א סרס"ה שיפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה והיכן מצינו שעושה גרם למצוה ונטפל לעושי מצוה שיהיה גדול מבעושה מצוה עצמה. וע"כ כדי שלא יבאו לזלזל במצות סנדק שאינה רק טפל והכנה למצוה ולהראות חביבת המצוה שכחו יפה מכח המוהל עצמו. והכ"נ נותנין מצות מילה למי שימוץ ומעברין המוהל דלא מייץ מפני מי שמקבל ג"כ המציצה ולהראות ג"כ שיפה יותר כח המוצץ כיון דאיכא סכנתא ולכן חשובה יותר מעיקר המצוה דמילה:

ומה שהאריך מעלתו להוכיח שהמציצה אינו מכשירין רק מעיקר המצוה מהרז"ה והפוסקים דבנשפך המים קודם המילה אסור למול אח"כ לדחות שבת ולא נילף ממציצה שאינה רק מטעם סכנה והאריך בזה. ומזה אין שום ראיה דאף אי המציצה רק משום סכנה כיון דאי אפשר להיות מע"ש ודאי מותר למצוץ אח"כ ולא דמי לחמין שצריכין אחר המילה דהוה בכלל מכשירין וכמ"ש רז"ה אשתפך חמימי תדחה המילה ואע"ג דמכשירין אחר שחיטת הפסח דוחה שבת התם אי אפשר מע"ש. ותו' פסחים ר"ד ס"ט דמיחוי קרביו לא מיקרי מכשירין דאי אפשר מע"ש. ובנחל אשכול על האשכול בהלכות מילה צד קי"ב אות ד' העיר ג"כ משבת ק"ו מדאצטריך למישרי מילה ודלמא הוצרכה בשביל המציצה לאחר המילה שבה מתקן והיא מלאכה דאורייתא כדר"פ שבת קל"ג ולרמב"ם במציצה מפרק וחובל נמי משום תולדה דמפרק ולרש"י ותו' חובל משום נטילת נשמה ומציצה נמי כתו' כתובות ה' ורש"י עירובין ק"ג ב' ולרמב"ן ניחא כו' ומסיק

דלק"מ דאי מילה לית בה איסור פשיטא דמותר למצוץ אח"כ כיון דאי אפשר מע"ש. ובישועות יעקב א"ח סש"ל ס"ק ה' והא ל"מ לענין מציצה דהוא מתקן וכיון דגלי קרא דמילה דוחה ממילא הותרה גם המציצה יע"ש בדרך פלפול. ומש"ש וכן ראיתי כמדומה בתשובת הרא"ש ונשכח ממנו מקומו. כוונתו על תשובת בשמים ראש סרכ"ב ומש"ש בס"ק ג' בשבת קל"ו דמהלינן ממ"נ ולרז"ה הא אחר המילה יצטרך למצוץ דם ואף שא"צ לדם חייב בא"צ לגופה לר"י. וע' בתשובה מאהבה ח"ג שפ"ג ויו"ד רס"ו ש"ק ס"ק ו':

ובענין אם להניח תיכף לאחר המילה על אבר הנימול מטלניות טבולים במים קרים לעצור הדם שמועיל יותר ממה שהורגלו לפזר פולווער מרקבי עץ. וגם במקומותינו נהגו כן לפעמים ע"י איזה מוהלים ולפי הנשמע שבאשכנז נוהגין ג"כ ע"י משיחת סמנים משמן ידוע שסכין אחר המילה. ובשבילי דוד הלכות מילה סרס"ג ס"ק ב' לדעתו פשוט דאין לעשות כן בסמרטוטין השרויים במים דלרמב"ם דמציצה כדי להוציא דם ממקומות הרחוקות ומים קרים אדרבא מעצרים הדם כיבמות מ"ז א' דמיא מרזי מכה. וי"ל דהיינו לטבול במים מכונסין הרבה ולא לגבי סמרטוט הבלוע ממים. וכתב דענין הסכנה שכ"ז שדם זה במקום תולדתו החמימות הוא חיות הגוף ושוהה הדם בכל גוף האדם. אמנם כשהדם יתעורר לצאת כשחותך בבשר ואין יוצא כולו א"כ זה הדם שזז ממקומו למקום אחר אין חומו שם בטבע ומביא לסכנה ע"י דלקת החמימות שהוא שם אבל אם מניחין מים קרים במקום נביעתו לחוץ מתקרר ואין מזיק במקום שפורש שם. ועכ"פ הקדמונים בחרו במנהגם מחיבוב מצוה וכדרשתם וארא מתבוססת בדמיך על דם מילה וכן בצפורה בדמא דמהולתא הדין אתיהיב חתנא לנא. ובט"ז סתקפ"ה שהמוצץ לא יקנח דם מציצה לתקיעת שופר יע"ש באורך. ועכ"פ מה שנהגו מחדש להניח מטליות טבולים במים קרים במקום שהיו רגילין לפזר מרקבי עץ. שבאו בשבת לאיסור מלבן בשעת שריה ומשום סחיטה ונצבע בה דם גם כשנקרע מקודם ש"ק והרי לרוב הפוסקים דמילה בשבת ג"כ דחויה ע' בש"א סו"ס נ"ט ושעה"מ פי"ב מע"ג ובספרי זכ"י יבמות ה' ב' ד"ה וכ"ת נילף ממילה משש"ב. ומכש"כ לאחר המילה דעדיף למעט בחילול שבת ואף דמצד איסור מלבן אפשר שישורו המטלית קודם השבת. ולט"ז א"ח סו"ס ש"כ ס"ק י"ב מחלק בין יין אדום דהוה כשאר משקין כיון דאינו מכבס אדרבא מאדים הבגד. וגם דמשום סחיטה הוה רק איסור דרבנן בפס"ר דלא ניחא ליה שיסחוט קודם שיגיע לחבורה. ולר"נ דמשום מפרק דתולדה דדש לא הוה רק איסור דרבנן בהולך לאיבוד יע"ש במ"א ס"ק כ"ג. וע"ש סשכ"ח ס"ק נ"ג ורמב"ם פ"ט משבת דסחיטה צורך כיבוס ובמלבן הוה צריכה לגופה ועכ"פ ע"י א"י הוה שבות דשבות במקום מצוה. ובשו"ת יד

אלעזר סנ"ה בעשיית המציצה ע"י ספוג שהמציאו רופאים מומחים שמתיר גם בשבת במים שיש למצוץ ביש לו בית אחיזה בחוט עבה שלא יבא לידי סחיטה וכב"י סש"ב סי"ח יעש"ב. ובזכרוני שבשו"ת בנין ציון קמא ערער על זה יע"ש ובשו"ת הרצ"ה חיות סי' ס"ב בשם הגרמ"ס אשר איננם כעת תח"י לדון על דבריהם. ובשו"ת אגודת אזוב המדברי בחידושיו לשבת קל"ג בדה"ס קי"ז סוע"א לענין הסמרטוטין ממים קרים דהא ר"פ לא קאמר אלא כיון שלפעמים אפשר להתהוות אח"כ ענין סכנה בסיבת הדם הנעצר שנתעורר לצאת מדהוצרך לומר מהד"ת דם מיפקד פקיד וליכא איסור במציצה קמ"ל דחיבורי מיחבר ורק משום סכנה התירוה בשבת וממילא בדלא מיית דלעולם ליכא רק חששא. ואף די"ל דרק דמציצה בפה הוה כלאחר יד דלא גזרו במקום צערא. ולכאורה דמה שסוחטין המילה בידים אין זה בכלל מציצה שזכרו שכיוונו על המציצה בפה אבל לסחיטה ביד זכרו מיצוי כו'. ונראה דסחיטה ביד שאינו מוציא ממקומות הרחוקים לא מהני וכטור ומחבר יו"ד סי' רפ"ג ס"ג:

סימן קז

תרמ"ב להרב דפאניוויעז רא"ד ראבינאוויץ. בדבר שאלתו שלא מל מעולם ורוצה למול את בנו הנולד לו כיון שגם להתב"ש שחולק על הש"כ מ"מ מצוה שימול האב בעצמו ובשמלת בנימין מהג"ר וואלף המבורג כתב לאיסור עפ"ד רא"ה שאין לאבי הבן למול כלל בשבת ובתה"ד דל"ד לקציצת בהרת דליעבד אחר כשבת קל"ג א' דהכא גם האב מכוון התיקון ורק דהוה פס"ר לענין חבורה ולתו' שבת ק"ו א' דמשום תיקון המצוה חשיב תיקון וגם לרש"י דהוה תיקון גברא מ"מ קיי"ל כר"ש דמקלקל בחבורה חייב. והעלה דבלא מל האב מעולם אסור ואפילו בדליכא אחר. ודחאו בשו"ת הר המור סכ"ד ולפ"מ שראה להרי"ע בסידור שלו דאבי הבן רשאי למול בשבת בפעם ראשונה. ואינו רוצה לסמוך למעשה עד שיראה הסכמת דעתי בזה:

הנה מפשטות לשון הש"ע א"ח סו"ס של"א ויו"ד רס"ו ס"ז דאם מל פעם אחד מותר למול בשבת ואפילו אבי הבן ואינני מוצא מקום לפרש שיש חילוק באב בלא מל מעולם דלא מייתי ההיתר רק בשכבר מל פעם אחד שהכריע דלא כרא"ה שהובא בטויו"ד דבאב הוה פס"ר דניחא ליה שמכוון לתקן בנו אבל בלא מל מעולם שהחשש שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת דבעינן חד זימנא לראות שמאמן את ידיו דבזה לא מייתי שום חילוק לאבי הבן. וכן במקור הדין מהמרדכי סו"פ כיסוי (ובבאה"ג בא"ח שם בפ"ג דחולין ט"ס וכן בבאה"ג ביו"ד שם ר"פ כיסוי ט"ס). דמייתי בשם רבינו שמחה והר"ר משלם ותה"ד במי

שלא מל מעולם לא ימול בשבת וכביצה ל"ד א' בקדירה חדשה שצריך לבדקן. וממילא אין נפ"מ כלל באביו גם בב"י טא"ח סשל"א ויו"ד רס"ו דההיתר לאב למול בשבת אף דלא מל רק פעם אחד ותה"ד סרס"ה מיירי בשכבר מל פעם א' דבזה נוהגין שלא להזהר ביש מוהל אחר ובחו"י סקנ"ח וקנ"ט האריך בקושית עה"ג על הש"ע. ובשו"ת משיבת נפש תנינא חא"ח סי' י"ד מחלק למילה שלא הותרה בשבת כ"א שתתקיים המצוה בפועל אבל בשחיטה שהותר לצורך אוכל נפש בשעת העשייה ואפילו לא יאכל אח"כ כלל וכ"כ בשבות יעקב ח"א סכ"ג וע"ש בח"ג סכ"ה דבשעה"ד דאין מוהל אחר מותר למול ביודע בעצמו שיכול למול ושלא לדחות מצות מילה בזמנו דאל"כ היאך מניחין למול בפעם הראשון הא אפילו ספק סכ"נ דוחה שבת. ובבינה לעתים פ"ב מיו"ט הלכה ד' העלה דבמוהל חדש ביו"ט שני ש"ג הבו דלא להוסיף דיש כמה סברות להתיר אי לבודקן או לחוסמן תנן ומתוך שהותרה חבלה לצורך ואי מקלקל הרי מקלקל בחבורה והוה מלאכה שא"צ לגופה. וע' בשו"מ תליתאה ח"ב סי' קפ"א בדף כ"ד ע"ב וע"ד על סתירת עה"ג הנ"ל. ובשו"ת חיים שאל ח"א סנ"ח בתשובת בנו שאין אחד שאומר דכשלא מל מעולם ימול בלי מומחה עומד על גביו ובשבת אפי' כמה מומחים כיון שעדיין לא מל פעם אחד ובסנ"ט להרחיד"א שחיזק דבריו דחיובא על האב להשהות עד עת בוא מוהל מומחה. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ד אות ו' שבסוף שו"ת חיים שאל מסיק להחמיר ביו"ט א'. ולא מצאתי רק בסי' הנ"ל שהשאלה היה בשבת ומ"מ נראה מדבריו שאין להקל בשום פעם מחשש סכנה כשאין מוהל אחר עע"ג. וע"ש מהפחד יצחק אות ו' דחכמי ליורנו התירו ביו"ט. ובברכ"י א"ח סרס"ו בשיורי ברכה אות ב' העלה להקל כשיש שם מוהל מומחה וביו"ט שני כ"ע מודי. ובלקוטי ח"ס סי' ק' מסיק דבדאיכא מוהל אחר חיישינן אפילו לאיסור דרבנן דשמא יתעלף באמצע החיתוך דמקלקל בחבורה ולא עביד מצוה. ובשמן רוקח לביצה ל"ד האריך לפלפל בדהרמב"ם ועה"ג וע' רא"ש פרק המביא אות ט"ו ובק"נ ס"ק מ' מ"ז. וברמזי או"ח סי' של"א האריך דמנ"ל דשרי למול בשבת בהוחזק פעם אחד כו'. ובשו"ת גור אריה יהודה חיו"ד סל"ח משבת קל"ה תיתי לי דעברי אדרב וע"כ הא דאהדר אי"ג מהולאי כיון דהיה בשבת לא אלים העשה דמוטל על אבי האב לדחות שבת ביש אחר למולו:

ובלאו הכי רבו המחמירים במילה בשבת ע"י שני מוהלים וכפי שאלתו שהפריעה יהיה ע"י אחר ובנוב"י תנינא חא"ח סכ"ב שאינו מוהל בשבת מצד שאינו פורע וכן בשאג"א סנ"ט האריך לחוש לאיסור תורה למול ע"י שנים וגם בישועות יעקב. ובלקוטי ח"ס סצ"ט דבמקום שנוהגין גם בחול בשנים יש לסמוך על התרומות למול גם. בשבת ומ"מ שומר

נפשו ירחק עכ"ל ובשו"ת חמדת שלמה חיו"ד סי' י"ב בד"ה ומסוגיא ושו"ת ספר יהושע חוו"ד סנ"ד ובסו"ס דרך חיים עיו"ד האריכו לפלפל בדהש"א הנ"ל. וע' במ"א סי' תקכ"ו ס"ק ט' וע"ש במחצית השקל בד"ה גבי מילה ושו"מ תנינא ח"ד סי' ז' ובשמים ראש החדש סל"ז וחסד לאברהם חיו"ד ספ"ב וקרן אורה לשבת קל"ז וגדולי טהרה בשו"ת סמ"א ומאורי אור בחלק עוד למועד בדה"ס ק"ע ע"ב במה"ב לא"ח סשל"א ובחלק בן נון בדה"ס מ"ז ע"ב במאורים ליו"ד סרס"ו ד"ה ושם בהג"ה ובפני אריה שבסו"ס מרפא לשון בהדפסה שניה משש"ב. ובסו"ס לב"ש בחידושי דינים ליו"ד אות קל"ב הביא דהר"י עמדין בלא מל לעולם דאף אם מל אסור לפרוע. וא"כ בכל גווני אם לא מל ופרע גם פעם אחד אין כדאי להקל בשום אופן:

ומה שהביא בשם הרי"ע מצד שהמצוה מוטל על האב כשיודע למול. ומלבד מה שהאריכו האחרונים ע"ד התב"ש וע' בשו"ת יד אלי' סנ"א ובינת אדם בשער או"ה סי' ז' ובנין עולם חיו"ד ס' נ"א. וע' בשו"ת מהר"ח או"ז סי' י"א שהחיוב על האב רק שיהיה נימול כמו שמוטל עליו ללמדו לשוט וכדומה אבל פשטות הדברים גם לש"ך רק שהוא קודם לכולן וכמו ישראל גדול וקטן כו' כיו"ד ר"ס רס"ד. וממילא אף דשלוחו כמותו הוה כמבטל מ"ע שמצוה בו יותר מבשלוחו אבל אין עדיפות בגוף עשיית המצוה וצדקו דרא"ה דלגבי דידיה הוה פס"ר דמתכוון לתקן ולגבי מ"ע דאבי הבן לא אלים לדחות ולא דמי לפ"ב דיבמות דחליצה במקום יבום לאו מצוה כיון שהחליצה רק להפקיע מצות יבום באינו רוצה לייבם והכ"נ בקטן במקום דאיכא גדול שאין מוטל עליו חיוב המצוה משא"כ ביש שום חששא ואיכא אחר והוה כדליכא אב. וע' בברוך טעם דין עשה דוחה ל"ח בפ"א בדין עשיית שליח לדבר מצוה ויש בו ל"ת (וע"ל סי' ס"ז אות ג'). ובתוס' שבת קל"ב סע"ב די"ל מה נמילה שכן כו'. וזה לא שייך רק היכי שהמצוה יודחה לגמרי ולא רק מצד קדימת האב דפשיטא דהוה עשה ול"ת. וע' בכתב סופר חא"ח סמ"ט במוהל שכיבדו אב והשחיז סכינו בשבת ע"י א"י שלא רצו להשאיל לו שאר המוהלים את סכינם דלא שפיר עביד דלא ניתן לדחות בשביל הרשאת האב יעש"ב. ולשון בהרשאת האב אינו מדוקדק דתיקשי לדידיה ג"כ דשלוחו שאכ"מ דהוה כאלו עשה האב הקציצה. ורק דלא הוה כחוטף מצוה ממנו כיון שהעיכוב מחמת האיסור או דמ"מ ביד האב להרשות למי שירצה ורש"י שבת קל"ג א' מדוקדת ולא ליקע אב להתם וע' במל"מ פ"ז מטומ"צ. אך א"צ לשום אריכות דהא כיון שלא מל מעולם אינו מוטל עליו המצוה ולא הוה בכלל מי שיודע למול גם בחול אף למה שהבינו בדהש"ך דמבטל העשה ובפרט להשבות

יעקב דספק מילה אינו דוחה שבת כיון שהספק אם נימל כהוגן ולכן פוסק התה"ד וכן מסתימת הפוסקים דאפילו בדליכא אחר לא ימול האב כשלא מל מעולם:

ובנחלה לישראל בקונטרס הלכה למשה הלכה ה' שציוה לחתנו למול בעצמו את בנו ואף שלא מל מימיו והיה בשבת וסמך ע"ד יעב"ץ דאבי הבן יכול למול בראשונה דהוה כלא אפשר עכ"ל. וכ"כ בסו"ס ל"א ד"ה והנה מקודם. ועיינתי במגדל עוז להרי"ע בבריכה עליונה נחל ז' וראיתי שלא ירד למכוון וז"ל באות נ"ז אדם שלא מל מעולם לא ימול בתחלה בשבת היכא דאפשר במוחזק כו' ובחד זימנא סגי ליה לאתמחויי וע"ש באות ט' אפילו אבוה דינוקא שרי למימהליה בשבתא ונ"ל להקל בו אף בפעם ראשונה אע"פ שי"א שלא למול בשבת לעולם משום דחשיב אצלו מתקן בפס"ר מיהו אנן דלא קיי"ל הכי לדידן איהו עדיף דאפילו בפעם אחד. ימול אע"ג דאפשר באחר כיון דמצוה אאב רמיא הוה ליה כלא אפשר עכ"ל. ונשתוממתי איך עלה על דעתו להעמיס בדבריו מה שאין שום מקום לכוון בדבריו שלא נאמר רק דרשאי האב למול אף בדאיתמחי למול רק פעם אחד ולא בעינן תלתא זימני וכמש"ל מתה"ד דאפילו בדאיכא אחר שמל כמה זימני מ"מ ימול האב ואף דיש מי שסובר דאף בדאיכא אחר שמל כמה זימני מ"מ ימול האב. ואף דיש מי שסובר דהאב לא ימול לעולם בשבת דאצלו חשיב מתקן מ"מ לדידן דלא קיי"ל כוותיה יוכל ממילא למול אף בדלא איתמחי רק פעם ראשונה ואף שיש אחר דאיתמחי למול דמיחשב לגביה כלא אפשר כיון דמדינא חשיב במילה מוחזק בכך ואף דלגבי אחרים עדיף יותר לבקש מי שאיתמחי טפי אבל אם לא מל אפילו פעם אחד ודאי דאינו רשאי למול בשבת אף בדליכא מוהל אחר כלל. ואני תמה איך עלה בדעתו לטעות בכוונתו ולסמוך על דברים דחויים כאלו מצד עצמן. ומ"מ שלא לתלות בו בוקי סריקי שחולק על כל הפוסקים ראשונים ואחרונים אמרתי להזכיר מ"ש המגדל עוז בעצמו יותר מפורש לעיל אות כ' אדם שלא מל או לא פרע מעולם לא ימול בשפת (כא) ואם כבר מל פעם אחד מותר (כב) ואפילו הוא אביו של תנוק וע' לקמן. וכוונתו עמ"ש להלן אם מל פעם ראשונה מותר אע"פ שי"א שלא למול בשבת לעולם משום דחשיב מתקן כו':

ומ"ש מעלתו מנדה מ"ב ע"ב בהא דרבא ס"ד דלא ידע דשרי למימהל בשבתא אזל בתריה כו' וכתב שי"ל ע"ד הפלפול דרבא לשיטתו לקמן קמ"א ע"ב. וכוונתו לדקדק אמאי לא עלה על דעתו להסתפק ששואל אם מותר למול בעצמו בשבת או ע"י אחר לדרא"ה הנ"ל. ואף שזה דקדוק קלוש דאדרבא משום שעלה ספק זה בדעתו דאי אפשר דלא ידע דשרי למימהל בשבת ולזה אזיל בתריה לשאול אותו. ורק לרש"י שבת ק"ו א' דלר"ש דפוטר בא"צ לגופה דחייב במקלקל ורבא לשיטתו בשבת קמ"א ב' דבא"צ לגופה פטור. וכבר

הקדימו בזה בזכרון יצחק סכ"ח. וע' בתו' לעיל ג' א' סוד"ה הצד נחש וע' בשו"ת בגדי כהונה חא"ח סי' ז' לפלפל בהא דר"פ משמיה דרבא לשיטתו דס"ל כר"ש. ואולם מצאנו כה"ג בחולין קמ"א ב' אמר רבא לא ידע האי גברא כו'. וע' בנוב"י תנינא חיו"ד סי' ק"כ מ"ש בסוגיא דנדה:

וע"ש עוד בזכרון יצחק ברוצה למול את בנו בשבת ובא אחר וקדם ומלו להרא"ש פרק כיסוי ובחו"מ סשפ"ב בהג"ה דחייב ליתן לו עשרה זהובים אבל נתנו לאחר למולו ובא אחר ומלו פטור. ובנ"ד יכול לומר קים לי כרא"ה וטור דאין לאב למול את בנו בשבת ביש אחר למול. וליתא וכש"ך בכמה מקומות דאין לומר קים לי כיחיד במקום שכל חכמי ישראל חלוקים עליו ורדב"ז הוסיף דאף בשנים (וע"ל סי' ז' אות ז'). וגם הרא"ה הלוי לא כתב רק לחומרא ביש אחר שיודע למול. ויש לדון בעיקר הסברא אי שייך קים לי היכי שמדינא מוטל החיוב על האב למולו ואף שהטור הביאו מ"מ נדחה דעתו מהמרדכי ותה"ד וב"י וכל הפוסקים. וע' בשער נפתלי אה"ע סי' ה' דף י"ד ע"ג לפלפל בדהרא"ה. וע' במחא"פ הלכות שלוחין סכ"ה במ"ש נהי דבידו לשויה שליח למי שירצה מיהו זה השליח עדיין לא זכה דמ"ש מהר"ם דלא גרע ממכירי כהונה דזכה בדבור לרש"י וכ"נ שם סו"פ כל הגט וכו' יעש"ב:

ומ"ש עוד מעלתו מהא דיליף דמצוה למול את בנו מוימל אברהם ובירו' פ"ק דקידושין מביום השמיני ימול. וי"ל דתליא דאי קאי קרא על האב ולמאי דדרשינן מהך קרא דאפילו בשבת. ולפ"ז להבבלי דהמצוה על האב מוימל אברהם י"ל דבשבת אסור למול לבנו ולהירו' מקרא דביום השמיני ימול ולר"י שבת קל"ב ביום ואפילו בשבת וי"ל דאף בשבת המצוה על האב ובזה י"ל קושית הת"ש על הש"ך משבת קל"ג א' דליעבד אחר והא האב עובר בעשה. וי"ל ג"כ לירו' שהביאו התו' במ"ק כ' ע"א ד"ה מה חג דאין למדין מקודם מת"ת ומה שהעיר הח"ס בסתירת התו' דלעיל ח' הארכתי במק"א וע' בספרי זכ"י בחידושי למו"ק. וגם י"ל דתליא בהא דאין דנין אפשר משאי אפשר והרי באברהם כיון שנצטוה על המילה ממילא זולתו לא היה בכלל בן ברית ומיושב ג"כ מה שלא נימול מקודם שנצטוה למ"ש שקיים כה"ת מעצמו וכמו שהקשו התו'. דרב לשיטתו בע"ג כ"ז א' דמילה באי"י פסולה וביומא כ"ח ב' אנן מאברהם כו' והיינו די"ל דזה לא היה מעיקר המצוה שימול האב בעצמו.

שוב ראיתי בכתב סופר חא"ח סנ"ד מענין מילת בנו בשבת במי שלא מל מעולם דכיון דאיכא חשש איסור דאורייתא שמא יקלקל דגם לל"ב חוששין לריעותא בחשש איסור דאורייתא ואין לזוז מפסק המחבר שמי שלא מל מעולם לא ימול בשבת ואין חילוק בין

אב לאחר ובין איכא מוהל אחר מומחה. וסוף דבריו בדליכא מוהל אחר מומחה הוא נגד השבות יעקב ח"ג ושאר אחרונים. וע' בשו"ת יהודה יעלה חיו"ד סת"ג במוהל שבא למול בשבת באמרו שכבר מל פ"א בחול ואין מכירין אותו דנאמן וכ"כ הברכ"י סרס"ו בשם נאמן שמואל [והביאו ג"כ בעקרי דינים חא"ח הנ"ל] וע"ש עוד דאי ליכא מוהל אחר שלא לדחות המילה בזמנה ודאי אף שלא מל רק פ"א שפיר מהיל בשבת דחביבה מצוה בשעתה:

סימן קח

ד' במדבר תרנ"ד להרב ר' אברהם מענדיל שטיינבערג אבד"ק סענטין בגאליציא. מה שהעיר עמ"ש בספרי זכ"י ברכות כ' ע"ב במ"ש התו' שבועות כ' ע"ב דאיפכא ל"ל והרי מפורש למען ינוח בנך ובתך. דמ"מ הו"א דמצות שביתה אינה מוטלת על האשה רק על אביו. שלא ציינתי להצל"ח במקומו בד"ה ועוד א"כ כל מ"ע נחייבינהו מדרבנן דלכך הוצרך לומר דבר תורה שהיה מקום לומר דחכמים חייבינהו לנשים בקה"י שאינו דומה לשאר היקשי שכתובים יחד וחששו שמא יטעו דאיתקש שמירה לזכירה וליתני' בשמירה ואף דכתיב אתה ובנך ובתך י"ל שהאב מוזהר על הקטנים כמו על שביתת בהמתו. האמת שלא ראיתי דבריו בזה שבאו בדרך העברה באמצע הענין על יסוד קלוש וכנראה דאשתמיטיה התו' שבועות כ' ע"ב שלא הזכיר כלל מדבריהם. ובפרט שבספרי באו הדברים מבוארים יותר לדמות למצות ושמחת בחגך לאביי דבעלה משמחה. וראב"ע שמות סי' כ' פ"ח שטעם בנך ובתך הקטנים שביתתן עליך ואתה חייב לשמרם שלא יעשו דבר שהוא אסור לך לעשותו וככה עבדך ואמתך כו' ומכילתא פרשה ויקהל דבנך ובתך להזהיר גדולים על הקטנים ורא"מ ובהרטב"א ר"פ מי שהחשיך בד"ה כשהיא מהלכת ורמב"ן בפסוק בנך ובתך הקטנים הזהיר שלא יעשו מלאכה לדעתינו. ובפירוש עבדך ואמתך כתב על עבדים שמלו וטבלו רק שהזהירה על האדון מפני שהוא ברשותו. והרי בעבד אוכל נבילות אין אחריות רבו עליו ובשבת מוזהר על שביתתו. ובגליון הש"ס יבמות קי"ד א' רמז להמכילתא יע"ש ות' מוצל מאש סי' ד'. וכנראה הוא ספר אחר שאינו מחבירו של המל"מ וגם בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ב בד"ה וראיתי לרשב"א הביאו בשם קונטרס מוצל מאש. (וכי"ב הזכרתי למעלה בסק"ד עמ"ש העק"ד בשמו שלא נמצא וע' בא"פ חא"ח סכ"ז ובמה"ר אות קטן או"נ ס"ק י"ג. וע' במחא"פ המא"ס פי"ז דין ז"ך בסופו ועמש"ל סו"ס ק"א ע"ד המ"א סש"ה י"ב). וע' בתוי"ט שבת פט"ז מ"ו ובזרע יצחק דגבי שבת כתיב לא תעשה מלאכה אתה ובנך ול"ל דקאי אבנו גדול דהוא בעצמו מצווה

על שבת. וכל זה אינו מספיק בישוב קושיתם על התו' לרש"י יבמות מ"ז ב' ד"ה אבל עבד דמשעה שטבל חייב במצוות דכתיב למען ינוח עבדך ואמתך כמוך דכמו שאתה מצווה על השבת כמו כן העבד. ולהכי לא מייתי מרישא דקרא וגם בדברות הראשונות לת"מ אתה ובנך ועבדך דשם כתיב ובהמתך וע"כ דקאי על הבעלים שמצווין על שביתת בהמה וא"כ ע"כ מוכח דנשים חייבות בשמירת שבת דכתיב עבדך ואמתך כמוך:

ומה שפלפל כ"ת מהתו' שבת שהביא המחהש"ק דבאיסור דרבנן מותר לעשות ע"י עבדו כמו בהמה. אך מפרש"י שבת קכ"א ע"א במשנה ד"ה שאין שביתתן של א"י עליהן דישראל אינו מוזהר על שביתתו של א"י שאינו עבדו ומשמע דבעבדו אסור ואף דכיבוי דרבנן למאן דפוטר מלאכה שאצל"ג והתו' ד"ה ש"מ לחד תירוצא דמוקי מתני' כר"י היינו לפי ההו"א אבל למסקנא דאדעתא דאביו עביד י"ל דאתיא כר"ש:

ובעיקר הדין שהעיר מעלתו בענין טלטול הסידור לבהכ"נ ע"י קטנים במקום שאין עירוב הדבר פשוט כמו שהעלו האחרונים דכל שעושה לדעת אביו שיש בהן לאו מפורש לא תעשה מלאכה להזהיר גדולים על הקטנים מלבד מה שבכל האיסורין שלא להאכילן בידים ואף בכרמלית דרבנן לא גרע מאמירה לא"י דכל הבאה שיש בה הנאת אביו אסור אף בלא אמירה דבפרק חרש לא נקט מניחו מביא רק מניחו תולש ומניחו זורק דבעי למידק מיניה דקטן או"נ אין ב"ד מצווין להפרישו וכחילוק הירו' בפרק כל כתבי ראו אותו יוצא ומלקט עשבים אין זקוק לו תמן יש לו צורך בעשבים (פי' לשחוק) הכא אין לו צורך בכיבוי. ובהרשב"א דזה דלא כש"ס דילן שמחלק בין עושה לדעת אביו (ועשו"ת בית אפרים חא"ח סכ"ג וכ"ד ושו"ת בן יהודה סכ"ד) וזה לרש"י שבת קכ"א ע"א ויבמות קי"ד א' שהתנוק צופה באביו שנוח לו כך ואביו עומד עליו. ומשמע שדעתו כמו בשאר איסורין דלא ליספי בידים אבל לב"י בשל"ד ורי"ף ורא"ש שהשמיטו הא דעושה על דעת אביו דלקטן שמכבה ואין לעצמו הנאה ודאי עושה על דעת אביו וכטעם המפורש במשנה ששביתתו עליו וכמ"ש במשכנות יעקב חא"ח סק"ז וע' בח"ס חא"ח סו"ס פ"ג ובית אפרים חיו"ד סו"ס ס"א וס"ב ומהר"י הכהן תנינא חיו"ד סו"ס ל"ט:

ומה שהעיר כ"ת מהט"ז סשנ"ז סוס"ק ו' יעיין בלקוטי ח"ס סי' י"ג שהט"ז לא אמרה אלא לדבר מצוה להביא מפתח בהכ"נ דע"י בן עם אחר מותר דהוה שבות דשבות במקום מצוה והכ"נ היכא דאי אפשר בא"י כגון שיעבור זמן תפלה אבל באפשר יהיב ע"י, א"י ולא ע"י קטן דאתיא לכלל חיוב וכר"פ מי שהחשיך וא"ח רס"ו ואף באי אפשר לא הותר אלא משום דזמנו בהול. ומ"מ הניח בצע"ג אם לא שהוא באקראי כמילה בט"ב ולצורך מצוה וצ"ל דמיירי שהקטן בעצמו נכנס להתפלל בבהכ"נ וכתו' פסחים פ"ח א' יעש"ב

ובמה"ר בקטן אוכל נבילות ס"ק י"ח. ובשו"ת רע"א סט"ו הא להר"נ פרק כל כתבי דאף לרשב"א רק לצרכו ומ"מ מסיק שמותר ליתן להתנוק חומש וסידור להביא לבהכ"נ לצורך עצמו וממילא מצטרף עמו הגדול להתפלל יחד. ובתפארת ישראל בפתיחה לעירובין מחזיק בדעתו דאישתמיטתיה דהט"ז דמשמע במרדכי כו' ואף דאין התנוק רוצה לילך עתה לבהכ"נ וע"ש והרי מטעימים כוס מילה בת"ב לקטן כסתקנ"ט במ"א ס"ק ט' אף שאינו רק לתקנתינו שלא לברך ברכה לבטלה עכ"ל. וכן ביבמות ר"ד קי"ט דאירכס מפתח מבהמ"ד בשבת וממילא לדידן שאין לנו דין רה"ר ולרשב"א דבדרבנן נחית חד דרגא להושיט לקטן אפילו לצרכינו. וכן מרשב"א שם דברישא לא נקט תולש דהו"א משום דא"ל לעבור ממש אדאורייתא אבל בהבאה אפשר בפחות מד"א וסיפא לרבותא דאפילו תולש דעביד איסורא מיד ואלו היה חילוק לרשב"א דלא ספינן בידים רק לצרכו אין מקום לקושיתו דממילא בדאו' הא דאין מציוין להפרישו רק לצורך התנוק ולא מצי למיתני אבל מניחו מביא. וע' במה"ר בקונטרס קטן או"נ סוף אות כ"ב. וע"כ דאין חילוק מה שעושה לצרכינו כיון דאין מוטל להפרישו כשעושה איסור מצד עצמו כההיא דשבת קל"ט. וממילא היה כצבי ניצוד בבית וכשה"ג סו"פ האורג כשעושה ג"כ דבר היתר. ואף למאי דדחו בכרמלית דרבנן וע"כ דלרשב"א נקט ג"כ הרבותא שאינו בבירור שיבא גם לאיסור דרבנן היינו למ"ד דמצווין להפרישו בדאורייתא וכחי' הרשב"א ד"ה ר' יוחנן דהא למ"ד של דבריהם אין מצווין להפרישו וכדמתרץ בעציץ שאינו נקוב מדרבנן. וכיון דקיי"ל דאף בשל תורה אין מצוין להפרישו בשל דבריהם מתירין דרגא יותר. מ"מ כיון שלא נדחה הסברא דבעי לאוקמי נשאר כן גם למסקנא וכש"ך יו"ד סל"ג סוס"ק ד' וע' בתו' יבמות מ"ב סע"א ותוספת שבת סשל"ח ס"ק ז' ושו"ת השיב משה חאה"ע סי' ס"א. ממילא כיון שלא נדחה רק הא דקטן או"נ ב"ד מצווין להפרישו ומ"מ הסברא נשארה דבדרבנן נחתינן חד דרגא להאכילו בידים. ובשו"ת יד מאיר סי' י"ב האריך ג"כ בדהט"ז והעלה דאתי למיסרך שייך רק בקטן שהגיע לחינוך ובלא הגיע לחינוך מותר אפי' לצוות לו להביא דרך רה"ר:

והנה הח"ס בלקוטיו סי' י"ג כפי שאלתו במקום שאין עירוב שסמך המורה ע"ד הט"ז שיבא בכל פעם לעשות ע"י קטן וגם התפא"י לא התיר רק כשנפסקו חוטי העירוב באקראי וכעובדא דט"ז שנאבד המפתח וכה"ג מדטעימין הכוס לתנוק בט"ב לצרכינו וכסתקנ"ט וע"ש במ"א ס"ק ט'. וע' במה"ר ערך קטן או"נ ס"ק ט"ו דאפ"ל דבדרבנן נחתינן חד דרגא דאפילו בקביעות אין מפרישין וכו'. וע' בתוספת שב ר"ס רס"ט במה שנדחק הט"ז בסתרי"ט לחלק בין קידוש דיו"כ לאכילה שנעלם ממנו דרשב"א ור"נ

דברביתא דתנוק ולאו קביעותא מאכילין אותן ובשו"ת ארץ צבי חא"ח סו"ס ט"ז הא דאסור להחזירו לתנוק לאחר שגמלוהו דבקביעות אפילו איסור דרבנן אסור להאכילן בידים. ורק בשו"מ רביעאה ח"ג סי' קמ"ח דף ע"ה ע"ב דשאני התם שנתפשם באיסור יזיק גם בגדלותו. ובמה שהעמיס הח"ס בדעת המורה לעשות ע"י קטן גם מלאכה דאורייתא דא"כ יהיה מותר להחם התנור בחורף ע"י קטן. והרי בדברי השואל לא נזכר רק בכרמלית שהוא איסור דרבנן. ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' קי"ז מסיק לתת ס"ת לתנוק לטלטל בשבת דאינו קבוע שיצטרך להביאם בכל שבת שאפשר להניחם מקודם בבה"מ וגם לצרף דלצורך מצוה מותר. ואולם בשו"ת רע"א סט"ו דמ"מ י"ל דוקא בזמן דיו"כ דהשתיה מהקטן לצורך עצמו אלא דאנן עושין בשבילנו לברך שהחיינו אבל על דעת הגדול אסור. ובזה נדחה גם מ"ש בשו"ת דברי יעקב בסי' ס"ב דדוקא בהא דעירובין מ' ע"ב שיטעה גם כשיגדיל וכן בשבת קל"ט סע"א בכשותא בכרמא משא"כ בטלטול והוצאה מרשות לרשות שרואה שאין גדול מוציא ואפילו ר"י דגזר לענין שכחה שמא יאכל לא גזר ביו"כ כיון דכ"ע לא אכלי וכיומא י"ד א'. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח ספ"ד מצדד דלדידן דקיי"ל אין מצווין להפרישו ולדידיה ס"ל לרשב"א דמותר לגמרי אף שאינו לצורך הקטן ומ"מ מסיק שהמ"א בסשמ"ג כתב דהר"ל תופס דרשב"א להלכה אבל בתשובת ריב"ש שאין לסמוך על זה דאתי למיסרך וכשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"א וס"ב. והר"נ פ"ג דר"ה ל"ג סע"א כ"מ במלתא דלא מפרסמא כו'. ולכן אין לעשות מעשה לכתחלה אלא ע"י א"י או להניח ע"ש בבהכ"נ. וע' בשו"ת הרי"מ חא"ח סו"ס ג' בדף ב' ע"ד ובח"ס א"ח סו"ס פ"ג בדהרשב"א שבת קנ"ג ובשיבת ציון סי' ד' ובהשמטות בסוה"ס ואותות השמים הלכות שבת סשמ"ג ס"א ובישועות יעקב שם ס"ק א' ובמל"מ פי"ז ממא"ס הכ"ז וע"ש בס"ק י"ג ואישי ישראל לשבת קנ"ג א' ד"ה אבע"ל חרש וקטן ובענ"י שבת קכ"ח ב'. וע' בשו"ת רמ"ץ חא"ח סכ"ג דמ"מ בהגיע לחינוך צריך האב להפרישו משבותין כסו"ס שמ"ג ואף במה שתנוקות רגילים להוציא חפצים שלהם דהוי ריבתייהו אבל מה שאבותיהם שולחים אותם להביא מרה"י לרה"ר שייך חינוך אף לרשב"א ומכש"כ לסתימת הש"ע דגם איסור דרבנן לא ספינן להו בידים ואף דלא הגיע לחינוך. ובשו"ת דברי יעקב סי' ס"ב דכמו שהטילו על האב מצות חינוך בק"ש שאינו מצוי אצלו כברכות כ' הכ"נ לגבי טלטול בשבת:

ובשו"ת יד אלעזר סי' קכ"ב נשאל מרב שהורה היתר בעת חליו להביא לו ס"ת בשבת ע"י תנוק קטן מחצר בהכ"נ אשר שם ביתו ואינו מוקף רק מג' מחיצות יעש"ב ובסנ"ח. וע' בארחות חיים ברמזי א"ח הלכות שבת סש"ח וע"ש בסי' ש"מ ושמ"ב על המ"א

סרנ"ג. ואולם בכתב סופר חא"ח סמ"ז מצדד בזכות המורה וע"ש במ"ש ליתן טעם שאסרו אמירה לא"י ולא עשו הרחקה אצל ישראל קטן יע"ש ובספר המקנה. ובשעה"מ פ"א משביתת עשור ה"ג לחלק דבטבל דבידו לתקוני לא ספינן בידים. אך לרשב"א פרק חרש דטבל טבול דרבנן מאכילין בידים אע"ג דאיתא בתקנתא. ולפ"ז אין חילוק לענין זה ואף דאפשר שיהיה בהיתר להזמינם בבהמ"ד וגם למה שעלה בדעתו לחלק לא מסתבר שיהיה אסור גם בשבת גם כשלא הזמין ואי אפשר עכשיו להיות בהיתר לגמרי אלא לענין אם לסמוך ע"ז מקודם. ומ"ש השעה"מ שכעין זה חילק הפר"ח א"ח סתרי"א ס"ק א' התם רק לענין להושיט מאכל לקטנים בתענית שלא ראו להחמיר אלא במידי דאיסורא אבל הכא שהמאכל מותר והשעה אסורה ראו להקל כיון דרביתי' בהכי והתורה מסרה הדבר להם. וא"כ לא הזכיר כלל משום שאפשר לתקנו אלא דאיסורא דיומא לבד גרם להם האיסור וכמ"א סרס"ט ס"ק א' ובתו' פסחים ק"ו ב' וכ"מ יע"ש במחה"ש וע' בשו"ת ארץ צבי חיו"ד סכ"ב. וע' במ"א סשמ"ג ס"ק ב' ד"ה כתב ותוספת שבת ס"ק ג' ברשב"א יבמות קי"ד בהא דאין מערבין בטבל דרבנן ואף דמערבין לגדול ביו"כ ובס' המקנה על כללים כלל ל' סוף פרט ב'. ועשו"ת זכרון יוסף חא"ח סי' ו' ד"ה והנ"ל ובנחלת איתן פכ"ט משבת ה"ח:

ובספרי זכ"י ליבמות קי"ד הבאתי לצדד שיהא מותר לבטל איסור ולהוסיף בעבור הקטן וע' בשעה"מ פט"ו ממא"ס הכ"ה ובשמן רוקח לפסחים ל' ע"א ד"ה לשהינהו דלרוה"פ דהא דאין מבטלין לכתחלה אפילו בדאורייתא לא הוה כ"א מדבריהם ולרשב"א דאיסור דרבנן ספינן להו בידים. ואף לר"נ פרק כל כתבי דדוקא לצרכו מ"מ כיון דעי"ז יהיה מתר מהתבשיל בשביל הקטן ושממילא מותר ג"כ לגדול לאכול ממנו כמו בהדליקו נר לצורך חולה דמותר ג"כ להשתמש לאורה וכיו"ד ספ"ד סי"ג דאם כוונתו לתקן הדבש וכן בשוגג בסי' קי"ט ס"ה. ואף דגם להרשב"א לא ספינן באיסור דרבנן רק אם אין לו דבר היתר וכמ"ש הדברי חיים בקונטרס מים חיים סי' י"א. ורק היכי דלא סגי בלאו הכי שלא יספיק בשביל הקטן רק ע"י ביטול איסורין ומיהו בב"י א"ח סשמ"ג שהרשב"א לא כתבו רק להלכה ולא למעשה וע' בישועות יעקב א"ח סשמ"ג ס"ק ג' וד' משש"ב ובמאורי אור בחלק קן טהור במה"ב להלכות שבת סשמ"ג בדה"ס קס"ו ב'. ובשו"מ רביעאה ח"ג סקמ"ח בדף קס"ה ע"א דכיון שאסור בהנאה מדרבנן אסור לספות בידים דהא יש לו בזה גופא הנאה מה שמאכיל לקטן ולא שרי לספות בידים רק איסורי אכילה. וע"ש ח"ב סכ"ב דלרמ"א דפורע חובו אסור מאיסה"נ וכיון שאוכלים הקטנים משתכר שא"צ לתת להם לאכול. וכעין זה בשו"מ תנינא ח"ב סי' י' בד"ה והנה אי מותר ליתן לקטן

מה שנתבשל באיסור דאין בו רק איסור דרבנן למ"א דטלטול מוקצה אסור בהנאה. וע' במל"מ פ"ג מהלכות תרומה דטבל אסיר בהנאה של כילוי מה"ת ובישועות יעקב א"ח סו"ס שכ"מ ד"ה והנה בהא שפלפל מיומא פ"ג אי מאכילין אותו טבל או תרומה. ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח ספ"ו על הצ"ע של השעה"מ בשביתת עשור על הרשב"א מר"פ מפנין אבל לא את הטבל אפילו טבול מדרבנן והרי אסור בהנאה של כילוי דלא עדיף מאכילת בהמתו דמישתרשי ליה. וכן העיר בבית אפרים חיו"ד סי' ס"ב וחסד לאברהם חא"ח סכ"ט ועונג יו"ט חיו"ד סצ"ו:

ומה שהזכיר בסוף מכתבו בסמיכת המאמרים במנחות ס"ה יעיין בספרי זכ"י לחגיגה י"ז ד"ה מקיש לחג הסוכות ובאו"ח קידושין ל"ז ב' תו' ד"ה הואיל ובד"ה ואמרתי ליישב בזה ובד"ה ועדיין יש לשאול שהעיר ג"כ מהרמב"ם פ"ז מתומ"ס ובפלוגתא דר"ע ור"י במושבות אם לאחר ירושה וישיבה ודורש לציון דרוש ה' בד"ה ולכאורה יש להקשות אדברי ר"ש ובד"ה ודבריו כדאים ובפרדס דוד פרשה במדבר אות כ"ב וכ"ג ושו"ת ראשית בכורים דף ס"ה ע"א בחלוקא דרבנן בסוגיא דעצרת אחר השבת. ואין רצוני להרחיב הדברים במה שדשו בהם רבים:

סימן קט

ו' **עש**"ק בשלח תרנ"ד. להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא באזארקאוו מחבר בכורי שלמה. מה שהעיר במכתבו בחקירת תשובת רע"א סקנ"ט במכר חפץ בע"ש במשיכה או בכסף ואמר תקנה לך למחר אם יש איסור כיון דבשבת נגמר הקנין ועפ"ד הש"א סנ"ג, והביא שבשו"ת תורת חסד חא"ח סי' י"ג וי"ד פשיטא ליה להיתר ושמדבריו נראה דבאם קיום התנאי בשבת מודה לאיסור אם היה המכירה בע"ש מעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך בשבת. ותפס עליהם מדמאי פ"ז מ"ה ורמב"ם פ"ט ממעשר הלכה ח' ט' היו לו תאנים של טבל בביתו והוא בבהמ"ד או בשדה כו' ואינו כמתקן בשבת שהרי הקדים התנאי ואף דהוא משום מתקן מותר כיון דנגמר הקנין למפרע. והכ"נ במו"מ דהוה רק משום גזירה לחוד:

ועיין בשו"ת נפש חיה בדיני ברירה סוס"י א' וג' דלר"ש פ"ה דמעש"ש ושמ"ק ב"ק ס"ט א' דכשאומר לכשיהיה נלקט יהיה מחולל אינו ענין לברירה הואיל ואין חל החילול עד שיתלקט וא"כ חל התרומה בשעת ההפרשה למפרע בע"ש עש"ב ובתו' ד"ה כל הנלקט. וכיון לזה גם השאג"א בסצ"ב וצ"ג וע' בזכרון יצחק סי' ס"א. וכן העיר בראייתו במהרי"ט

סכ"ב ד"ה איכא למידק ובישועות יעקב א"ח סשס"ז סוס"ק ד'. ובקצה"ח סי' ס"א ס"ק ב' שדהרשב"א בתשובה שהובא בב"י אה"ע סקמ"א לא משמע כן:

ובעיקר החקירה כבר העיר בדברי חיים בקונטרס מים חיים סי' ו' בדה"ס ס"א ע"ד שאינו יודע מקום ספק כשנגמר הקנין בשבת וכאו"ח סרנ"ב ס"ה ומ"א ס"ק ב' וע"ש בהג"ה מהרשב"א פרק מי שאחזו מהירושלמי באומר שלא יחול הגט עד למחר ונעשה גוסס מהני אף להסוברים דגוסס אינו יכול לגרש וע' בתשובת רשב"א סשכ"ז ומחא"פ הלכות זכיה סי' ו' וב"י אה"ע סקכ"א ובג"פ. ואף דלא בעי שום כוונה למחר להקנות דממילא חל. וע"ש מנכד המחבר דמהא דנותן חטים לתוך הרחיים אין ראיה דשם אינו עושה כלל וכנגמר המלאכה מהיום ובמעכשיו י"ל דרשאי. וע"ש מעירובין ל"ו ככר זה היום חול ולמחר קודש ומיבמות צ"ג בכנתא דפירי שיחול המעשר בשבת. ומירו' פרק מפנין דיכול לומר בע"ש הרי זה תרומה למחר. דבהקדש דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט כבר התחיל הקנין לענין זה דאינו יכול לחזור. ובעמק יהושע סי' ט' כיון לקצת ראיותיו מעירובין ל"ו וירו' פרק מפנין שכבר נדחה. גם בראייתו מתה"ד דהיה יכול לפדות בשבת שיחול הפדיון אם לא בשביל הברכה. וכבר הקדימו בשו"ת רע"א הנ"ל. ובד"ח הנ"ל דחה ג"כ זה דכיון דכבר נתן לו הוה כמכירי כהונה דאינו יכול לחזור ועל ראייתו מסוכה מ"ב דמלמדין אותו לומר כל שיגיע לולבי בידו הוא לו במתנה דע"כ הכוונה שתחול להבא דהא בדאורייתא אין ברירה ואף דהקנין חל ביו"ט שיחול בשבת דאסור ליתן מתנה רק ע"מ להחזיר כמ"א סש"ו. ובעיקר דבריו בסוגיא דסוכה כבר הרגיש השאג"א סצ"ב וצ"ג דלהבא לכשיגיע לידו אפילו למ"ד אין ברירה מהני תנאי וכמש"ל שם דעת הראשונים. ומ"מ לא הזכיר זה הגרע"א שכל יסוד פלפולו מדהש"א בתשובה הנ"ל. והדין אתו דלח גרע מנותן מתנה בשבת לצורך מצוה או שבת דשרי כמ"א סש"ו ס"ק ט"ו וע' במ"א סו"ס י"ג וט"ז סשפ"ב ס"ק ז'. ומכש"כ כאן שמכוון כל אחד לזכות למי שהוחלפו בידו מאיסור גזל וכתו' עירובין ס"ו א' ד"ה יפה עשיתם ששכרתם דלא הוה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול וע"ש בברכת אברהם וישועות יעקב א"ח סשפ"ב ס"ק ג' ושמן רוקח ח"א סט"ז. וגם בעיקר דהמ"א אי הפקר ומתנה מותר בשבת השיג בשו"ת עה"ג סכ"ה ולדעתו לא דמי למקח וממכר דמיהב יהיבי מישקל לא שקיל וע' בשו"ת דברי יעקב סכ"ד שהאריך לפלפל בזה. ועכ"פ גם למ"ד במגילה כ"ו דאי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהיב ליה הדר הוה מתנה כזביני וכאן דמלמדין אותו לומר כדי שלא יכשלו באיסור גזל אם הוחלפו שוב לא הוה כמקח וממכר. וע' בפר"א סתמ"ד וברכי יוסף

סרמ"ו אות ד' וסשל"ט אות ה' ושעה"מ הלכות לולב ותשובה מאהבה ח"ב תשובה רל"ח סרמ"ו דבדיעבד יכול לסמוך ולהפקיר בשבת:

ומה שהעיר בדברי חיים מהנמ"י בסוגיא דאשו משום חציו ע' בספרי זכ"י לפ"ב דשבת בדה"ס כ"ו ע"ג משש"ב בדהנמ"י. ובשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' א' בדה"ס ג' ע"ב הביא כמה ראיות דאזלינן בתר שעת המעשה לענין עריכת כלי שעות ביו"ט בשעת הלוכו (וע"ל בתשובותי סי' א' אות ב') וע' בארחות חיים ברמזי א"ח סרנ"ב. וע' בשו"מ תנינא ח"א סי' ה' בכלי שעות שמדליק מאליו נר העומד בצדו ומעריכין על איזה שעה ידליק הנר אם להעמידו בע"ש. ובשו"ת בן יהודה סקנ"א ומנחת משה חא"ח סי' ה'. ובנחלה לישראל סכ"ז דף נ' ע"ב ובתשובת השו"מ בשם הלוית חן פרשה יתרו דאם נגמר בשבת לא הוה כקונה קנין בשבת וראייתו מדברי אגדה ולא העיר שכבר האריכו האחרונים לפלפל כזה לדינא יע"ש בסל"ז ובשאילת שמואל סכ"ו מתו' תמורה כ"ט ב' סוד"ה כגון דהתנאי הוה כגוף המעשה. ובכתב סופר חא"ח סמ"ו דמסברא דבאתיא ממילא ע"י מעשה שמקודם השבת לא שייכי הטעמים דרש"י ביצה ל"ז א' באיסור מקח משום ממצוא חפציך או מגזירה דשמא יכתוב. אבל בעשו הקנין קודם השבת ושאם יתקיים התנאי יחול הקנין מכאן ולהבא ואף אם התנאי מעכשיו שאינו דומה למקח וממכר כמו שאסרו להקדיש אף דליכא שמא יכתוב. ובעיקר חקירת הגרע"א בדהש"א. ע' בשעה"מ בחופת חתנים סעיף ד' ד"ה האמנם ותשובה מאהבה ח"א סקל"ה וח"ב סרע"ד ושו"מ קמא ח"ב סו"ס ק"כ וע' ביהודה יעלה חאה"ע סקי"ט מה שהעיר על תשובת רמ"א סקכ"ה. ובתפארת מנחם בק"א למשפטי התנאים אות י"ט בד"ה ובר מן דין דלא ניחא ליה שיקדשה על תנאי שלא יחול עד שתמות אשתו ביו"כ דמה לי אם מקדשה ביו"כ או חלו הקידושין מעיקר הענין ביו"כ [וע' בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ט' שהעיר מתשובת מהר"ם שיק סר"ה ושו"מ מהדורא ו' במכירת חמץ בע"פ שיחול י"ד בשבת]. והזכרתי תוכן דברי האחרונים בקצרה אשר אין רצוני לבוא בפלפולים במה שכבר דשו בהם רבים והמה מדברים שאין להם שיעור:

סימן קי

מה שנ"ל ללמד זכות על אותם שאין נזהרין בהא דר' חנינא שבת קי"ט ב' לעולם יסדר אדם שולחנו במו"ש אע"פ שא"צ אלא לכזית ובטוש"ע א"ח סי' ט'. בברכות ל"ג א' אמר רב חנינא המבדיל בתפלה אין צריך שיבדיל על הכוס ופרש"י בשבת שם במו"ש נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך ביציאתו מן העיר ושם

ק"נ ע"ב במערבא אמרי המבדיל בין קודש לחול ועבדין צורכין פרש"י להיכירא בעלמא ללוות את המלך. וא"כ לדידן יוצא נמי בהבדלה על הכוס ור"ח לשיטתיה דא"צ שיבדיל על הכוס. ואפשר דר' חיננא היינו ר' חנינא דלא מצינו ר' חיננא סתמא. ויתכן דהיינו ר' חנינא סתמא שהוא ר"ח בר חמא או ר"ח בתרא שהיה בימי רבינא וכברכות ל' ע"ב ר' חנינא ור"א. ומגילה כ"ב א' ר' חנניה. ובכתובות ס"ב א' וע"ב אמר ר' חיננא. ועירובין י"ב א' א"ל שמואל לחנניה בר שילא. וב"מ ט"ו א' א"ל שמואל לרב חיננא בר שילת. ופסחים קי"ט ב' ורב חנינא בר שילא. וב"ק קי"ג אמר ר' חנינא בר כהנא ובר"ה ל"ב ובהך מימרא ביצה ו' וכ"ב אמר ר' חיננא בר כהנא יע"ש ור"ה י"ט ב' וכתובות נ"ג וחולין ע"ה רבין בר חנינא ופסחים ק"ט ב' וחולין קכ"ב רבין בר חיננא. וברכות ה' א' וח' א' אחא בר' חנינא ע"ש וס"ג ויומא ל"ז ונדה כ"ד ב' וע' בנדה ס"ב א' רב חנניא בר שלמיא ובחולין ט' ע"א רב חנניא בר שלמיא וע"ש ל"ז ב'. וע' בעירובין צ"ח ב' רב חיננא ב"ש וכן בנדה ס"ה א' וביצה ל"א ב'. ונדה נ"ב ע"ב חנינא בן חכינאי. וכתובות מ"ו ב' חנניא ב"ח ובחגיגה י"ג וסופ"ק דסנהדרין וברכות י"ב רבה בר חיננא סבא כו' ואמר רבה בר חנינא משמיה דרב וכתובות ק' ד"ה בר חנינא וקידושין מ"ב א' גריס אמימרא דכתובות ר"ה בר חיננא וסוכה כ' ע"ב ר' חנניא ובראש"ש ר' חנינא ובעירובין ס"ז ב' ד"ה בר חיננא ובתו' שם ר"ד י"ח העתיקו בר' חנינא. וע"ש י"ד ב' וכ"ה סע"ב וכ"ו ב' וע"ש ע"ד א' וב"ק מ"ה ב' וב"ב קנ"ה א' וקס"ז ב' ועוד בכ"מ כה"ג. ויבמות נ"ז ב' רב אחא בר חיננא ושם נ"ח ד"ה בר' חנינא ושבת מ"ה ב' ר"א בר חנינא ויבמות ס"ה ב' וק"א ע"א ר' אחא בר חנינא אמר אביי וצ"ל ר' אבהו דיבמות ס"ה ע"ב.

סימן קיא

ד' סליחות תרנ"ג

בדבר המכתב שהגיע אלי מיערדפעריל בפאדאלסק משואל א' ר' אשר זעליג לענין בתי עינים בשבת דמ"ש בסש"א סי"א דהבתי עינים עצמם נחשבין משוי שמונחין בתוך תיקן ורוצה להוציאם אגב תיקן שהוא תכשיט משא"כ כשהולכים בהם בקביעות דרך מלבוש כשש"א יע"ש בפמ"ג באשל ס"ק כ"ז דכל שיש צורך קצת לא הוה משא ורק כשאינם עשויים בהידוק יפה דאיכא חשש דאתי לאתויי ד"א ברה"ר כשאין להם בדים תחובים בשערות הראש. וכן כשאין לובשם בקביעות כסש"א ס"ז. ופ' בט"ז סשי"ג ס"ק ד' דשליף ומחוי לא שייך רק בתכשיט חידוש ורק באשה ע"ש סס"א ס"ק ו':

כבר מבואר באחרונים וכמ"ש במאורי אור בחלק בן נון במה"ב לא"ח סש"א סמ"ה בדה"ס קנ"ה תיק בתי עינים גופא משא משמע להדיא גם בב"י בתי עינים לחוד שקבועים סביב בכסף מותר לצאת כשהם על החוטם וקשורים מאחוריו דוקא שהוא דרך מלבוש ותכשיט לכל אדם עכ"ל. מבואר להדיא כדבריו ורק שאינו מתיר זולת בקבועים כסף דהוה תכשיט ולא כהשואל דאזיל בתר איפכא דאין לחוש משום שליף ומחוי רק בדבר שהוא תכשיט ומ"מ העלה להתיר גם במשובצים של זהב משאר טעמים הנ"ל. ובשו"ת בנין ציון החדשות סל"ז וז"ל לא אומר לא איסור ולא היתר כי לא כל הענינים שוים כו' ועכ"פ לא דומה לסמרטוט של מכה דזה שוה לכל אדם וכש"כ שאין לקרותו מלבוש כו' וגם לפ"י שבת נ"ח בעיר של זהב דהוה שלא כדרך הוצאה הרי נזמי אוזן מיקרי הוצאה אם אינם תכשיט ואוזן נקרא אין דרך הוצאה כדתנן המוציא באזנו. א"ו דדברים שרגילים להוציא ע"י אוזן מיקרי דרך הוצאה. ומ"מ העולם נוהגין היתר ואין לתפוס על מי שסומך לישא הברילין קשורים מאוזן לאוזן עכ"ל. ובשו"מ תליתאה ח"א סק"ט שחילק אם מוציא לשם תכשיט דמחשבתו משויא ליה מקום ובין כשעושה רק להגין מן הצער וכרמב"ן שבת ה' גבי ידו של אדם חשיב כד' על ד' וע' ביד שאול סער"ה ס"ק א' במה"ב אך בט"ז ומ"א סש"ג ס"ט חלקו על הב"ח דכל שגם בחול מוציא לא מיקרי כדרך המוציאין ובפרט ששייך בזה חשש שמא יפלו אף כשיש לו מוטות ונסרך בשערות הראש וכחי"א הלכות שבת כלל נ"ט אות ג' וע' תוספת שבת סש"א ס"ק מ"ז בנוהגין לשאת מטלית שחור כנגד העינים דאפשר דהוה רפואה ועב"ח. והסומך על זה אין מזניחין אותו עכ"ל:

ובפמ"ג יו"ד סט"ו ס"ק ג' בש"ד דאם שחט ע"מ שימצא כשר ובנטרפה אין כאן חיוב חטאת שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה משא"כ השוחט לע"ג שמתכוון לכך ומ"מ בעי קצת תיקון וכפסחים ע"ג שחטו ונמצא טריפה ורמב"ם פ"ב משגגות הלכה י' עכ"ל. וע' בכריתות י"ט ב' ורמב"ם פ"ז משגגות הי"א לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור ובט"ז א"ח סשי"ח ס"ק ד' דמלאכת מחשבת אסרה תורה במאי דניחא ליה ובמ"א סש"כ ס"ק כ'. וכמש"ל מחי' רמב"ן שבת ה' בזרק בפי כלב שמתכוון להאכילו מחשב, פיו מקום. ותו' חולין ח' א' ד"ה מותר וכיון שיש תיקון פורתא להוציא מידי אמה"ח חשיב מלאכת מחשבת ורק שבמסקנת דהפמ"ג נראה שחזר בו דמההיא דשחט ונמצא טריפה נראה ג"כ כיון דהוה קצת תיקון להוציא מידי אמה"ח מש"ה חייב וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ס"א בדף כ"ו ע"ד ותליתאה ח"ב סו"ס קס"ט:

[**שוב** הגיע אלי מכתב מהרב דקאמינקי ר' משה נחום שהעיר על הפמ"ג מתו' חולין י"א ד"ה אבל שהקשו ממה דלא ילפינן מכל הקרבנות דדחי שבת גם מ"ש הפמ"ג

מהא דפסחים ששם מבואר ההיפך וע"ש ע"ג א' תו' ד"ה שחטו. ולמה שכתבתי ניחא בפשיטות].

והנה בחוברת יגדיל תורה קונטרס ב' סי' ד' מרד"ט האריך בדבר שפתים מהיתר נשיאת בתי עינים ורק בסוף הקונטרס הזכיר מהשו"מ ובנין ציון שהראיתי לו בהיותו בביתי קודם השלמת הדפסת הקונטרס ואם ששינה בשמם שגם המה מורים להיתר וכן הביא על א' מחכמי הזמן שפלפל בזה בתשובה כפי שכתב עליו בשמי מה שלא יצא כלל מפי רק בגלגולי הדברים שכפי השמועה רגיל גם הוא לשאת בתי עינים ולא נודע לי מנהגו בשבת ועכ"פ בכל אריכות לשונו בקונטרסו אין שום חידוש דבר הראוי להעלות על הכתב.

ובענין לצאת בשבת בכסא פאטשעזא שטוענים אותו א"י בין ידיהם ע' בנוב"י קמא חא"ח סי' י"א ותנינא חא"ח סכ"ח בדהט"ז סש"א ס"ק י"ב ובבינה לעתים היו"ט פ"ה ה"ג ותשובה מאהבה ח"ב לא"ח סתקי"ב תשובה רע"ב ובתשובת גאונים קדמונים בראש ס' מעשה רוקח. ובאבן ספיר ח"ב סו"פ כ"א נעלם ממנו כל הנ"ל ומהג"מ והפוסקים שהחליט להתיר בפשיטות. ועש"י ביצה כ"ה ב' בד"ה בשבתא דריגלא ורש"י ברכות ו' ע"ב בד"ה אגרא דכלה ובהגהותי ובערוך ערך אלנקימפרש כפשוטו דלא יכלו לאפקינהו דכסא משום דוחק המקום. וע' בשו"מ תנינא ח"ג סע"ד מ"ש בדהנוב"י וע' בשו"ת רדב"ז חלק ששי שאלה ב"א קס"ג ובתוספת שבת סש"א ס"ק ל"ח:

סימן קיב

ובענין שאלתו בפת שנילוש בחלב המבואר ביו"ד סצ"ז אם אירע כן בשבוע שחל ט"ב שאין לחוש שמא יאכלנו עם בשר כחולין צ"ה האידנא דהיתירא שכיח טפי. ולא אסרו משום לא פלוג בחשש איסור דרבנן וכ"נ מהב"ח. ולא הוצרך להסתפק דלא גרע היכי שהוא לכבוד שבת כיון דאין דרך לאכלו כולו מיד דליכא למיגזר. ובשבת קי"ט א' מי עדיפא לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג יע"ש ובהגהותי למכות כ"ד א' מהא דחולין צ"ד ב' כה"ג. אך לפרש"י בד"ה טחיי רקיקין טחין פניהם בשומן אליה ובפכ"ש ויו"ד סצ"ז אין לשין בחלב ואין טשין באליה ורק משום אורח או שבת דמיחשב כדבר מועט ושרי דכבוד אורחים כעין פנים חדשות כתו' כתובות ז' סע"ב בד"ה והוא וטעם שהקיל רמ"א לכבוד שבת מפני שמרבין בשבילו וגם דבר מרובה הוה כמועט אם נאכל בשבת. והכ"נ כבוד אורחים וכאה"ע סי' ס"ב ובמקנה דפנים חדשות תליא בסעודה מרובה גם בשבת. ולזה שאל מי ידעיתו דאתינן דזה שרי כשיש לו אורח בביתו והשיבו לו דלכבוד

שבת נמי מותר. שוב מצאתי בפר"ח יו"ד סצ"ז ס"ק ב' בהא דנוהגין ללוש בשומן לכבוד שבת ויש סמך בפכ"ש דקריבו ליה תלת סאוי מחיי כו' עכ"ל. ואכתי קשה כיון דלא ידע דעשו לכבוד שבת והיה לו לשאול דאיכא חשש שמא יאכל עם בשר וכדמשמע שבא אז מהדרך קודם שבת וכמו שהבין גם הפר"ח ולא מהני לחלק להרבה ב"א שמגיע לכ"א דבר מועט כיון שכבר נאסר חנ"נ וגם שינוי בצורת הפת לא מהני רק בשעת האפייה דלא היה עליו איסור כלל כחו"ד בבאורים ס"ק ג' ודמש"א. וע"כ דלכבוד שבת ג"כ מותר דמחשב כדבר מועט כדי אכילה בבת אחת וכתורת חטאת כלל ל"ז דכל ליומא מיקרי בת אחת וע' בשאילת שמואל חיו"ד סי' ס"ז ובפמ"ג יו"ד סצ"ז בש"ד ס"ק א' וע"ש ס"ק כ"ט ובכלל הנהגת או"ה. ובמהרי"ט סי' י"ח דאם החלב בעיסה נתבטל בס' דמותר ודלא כצ"ל סי' פ' דהוה כמבטל איסור. וכן בבלח"י ס"ק ב' בשם הכנה"ג וע"ש בפרי תואר ס"ק ב' בשם הכנה"נ וע"ש בפרי תואר ס"ק ד' שאם טחין פניהם בשומן האליה וניכר בפת מותר וע"ש בכו"פ שהקשה על מהרי"ט ובכתב סופר חיו"ד סו"ס ס"א. אך באמת טעם המהרי"ט דבתנור שטחו החשש שמא תלך הבליעה למקום א' ונשאר שם וכמ"ש הפוסקים בצלי כיון דליכא רוטב לפעפע חיישינן שמא הלך האיסור למקום אחר ואף דלא קיי"ל כן מ"מ שומן בפת דודאי אין דרכו לפעפע אפשר דלכ"ע אפילו ס' לא מהני וכ"כ המנח"י כלל ס' ומהרי"ט דמיירי שנילוש ביחד ונתערב בלישה. ואפ"ל בהיפך למהרי"ט חיו"ד סי' י"ח במקום שנהגו ללוש בשומן אם מותר מפני אורחים דאתי מעלמא. ור"ה ששאלם אי ידעיתון דאתינא ומ"מ לא נזהרתם בזה וע"ז אמר דלכבוד שבת בלאו הכי שרי ואין מראית עין בפני אורחים. והראשון קרוב יותר בלשון הגמ' וע' בשו"ת נפש חיה חיו"ד ל"ו והשיב משה חיו"ד סל"ד ול"ה ושו"מ תנינא ח"ד סו"ס קפ"ט ושו"ת באר שבע סל"ב ובית יהודה עיו"ד סי' ס"ט סי"ד ושאילת יעב"ץ ח"א סי' ס"ב ואורין תליתאי סצ"א:

ולענין שאלתו אם נשאר מפת לאחר זמן אם יחזור לאיסורו וכרא"ש חולין י"ז וע' בנוב"י תנינא חיו"ד סי' ס"ד והביא מהשדי חמד בקונטרס הכללים מערכת ה' אות קי"א שתמה מהיש"ש ועוד כמה פוסקים. ואף דכל תיקו דאיסורא בדרבנן להקל מ"מ שמא יאכלנו עם בשר הוא חשש איסור תורה. אלא די"ל דהאיבעיא רק בלא היה מקודם שום איסור אבל כשהותר לזמן מיעט י"ל דחוזר לאיסורו וכבר העיר בזה הברכי יוסף א"ח סתקנ"א והובא ג"כ בשע"ת ס"ק י"א לענין בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת והארכתי בחידושי לחולין י"ז. וע' בפמ"ג יו"ד סצ"ד במש"ז דבהותר לכבוד שבת גם הנותר לחול כיון דאישתרי אישתרי. וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא חאה"ע סי' י"ד ובית אפרים חיו"ד סל"ט ובשיבת ציון סנ"א מחלק לחמץ בפסח דהימים עצמם סיבת האיסור

וע' במי נפתוח בקדם לעין סל"ה ועמק הלכה חיו"ד סנ"ד ובדורש לציון דרוש י"ב ושו"ת בגדי כהונה חיו"ד סו"ס ז' ושו"ת רמ"ץ חיו"ד סט"ל:

סימן קיג

ב' ל"ז למב"י תרנ"ז:

להרב דהארחוב במחוז לאדמיר ר' אפרים אויערבאך בנידון תיקון צורת הפתח שאין רשיון במדינתו וקוראים זאת טילאפאן מהישראלים ועשו תיקון הדלתות כמו שעשו בכמה עיירות. ולא נתבאר לי כוונתו דכמו על ענין צוה"פ שבא העיכוב ממקום הגבוה שלא לעשות במקום מעבר הרבים ופשיטא על העמדת דלתות אף שנאמר שלא ישימו לב כל שלא באו לשאול על השגת הרשיון. אבל כשירגישו שרוצים לנעול ולהפסיק מעבר הרבים איך אפשר שיניחו אותם לסגור הדלתות ומקום מעבר לרבים העוברים ושבים. שאחרי כל הקולות בהיתר דלתות עכ"פ בעינן ראויות לנעול וכאן כשיתודע להם שרוצים לנעול בודאי לא יניחו אותם. וכחו"מ סי' קס"ב ס"א בהג"ה מתשובת הרשב"א כי השיקים והרחובות שלהן וממילא דמדינא מצי מעכבי. ואף דאם נעלו באיסור חשיב ג"כ ראויות לנעול וכמו שהארכתי בתשובה (לעיל סי' ב') דחשיב בידו אף היכא דאיכא איסורא. אבל אינו שייך לכאן שלא יניחו כלל לנעול כשיתודע להם שרוצים לנעול במקום מעבר הרבים וממילא לא חשיב ראוי לנעול:

ומה שהעיר היכי שרי לטלטל במבואות המפולשין לרה"ר לפי שעושה דלתות ראויות לנעול והרי מדינא בני רה"ר מעכבין עליהם כמימרא דשמואל בב"ב י"ב והאריך לצדד בזה:

הנה למ"ש הנוב"י תנינא חח"מ סל"ט בעירובין פ' ע"ב ל"א מצד שאני שצ"ל מב"ד שאני וכהה"מ פ"ה מעירובין ה"ב לענין שיתוף מבואות יעש"ב ובבאור הגר"א א"ח סשס"ז ס"ק י' שציין תוספתא וגמרא עירובין פ' ע"ב והובא גם בהגהות הר"ב רינשבורג ובלאו הכי לא קשה להסמ"ע ר"ס קס"ב דמבוי מפולש דצריכין להכשירו בצורת הפתח מצד אחד צריכין לסייע לצוה"פ. וממילא לפי הבנתו היכי דהוצרך להעמיד דלתות כדי להסתיר הענין פשוט דכופין ג"כ להעמיד דלתות. אלא דמ"מ כיון דמדד"מ אין רשות להעמיד דלתות למנוע הרבים מלעבור ממילא מדינא יכולין הרבים מיושבי העיר שאינם ישראלים לעכבו ומיהו בלאו הכי אינו ענין לזה דהגהת רמ"א במבואות קטנים הפתוחים לרה"ר או לסמטא רשאין בני המבוי לעשות להם דלתות.

[**שוב** נזדמן לידי בהיותי בדרך. קונטרס דלתות השער שכבר העיר בדברי השואל ואזיל בתר איפכא כאשר יראה כל מעיין בדבריו]:
ומ"ש עוד לתמוה על המטה אפרים סתרי"א ס"ד מעירובין ס"ו ע"א דמערבין לגדול ביו"כ ובפי' הר"ח שגם עירובי חצירות מערבין. אני תמה על תמיהתו שהרי מבואר בדבריו בעצמו ועכ"פ צ"ע לענין עירובי חצירות ביו"כ דמהני כמבואר בש"ס ובש"ע סתט"ז איך יועיל כו' ולכן לא יערב. רק בע"ש שקודם יו"כ כו'. הרי שבעצמו הזכיר מהג"מ ושו"ע רק שהקשה למה יועיל בעירובי חצירות כיון דטעמא דעירוב משום דירה. וכבר היה לפניו דהרי"ף פ"ק דביצה וראש"ש שהביא הב"י וכמו שרמז המטה אפרים על השאג"א סי' ע' וגם בשו"ת זכרון יוסף חא"ח סי' ז' האריך הרבה לפלפל בפרט זה:

סימן קיד

א' בלק תרנ"ו. להרב ר' משה יהודה ליב צונץ בקראקא:
מה שהאריך בקונטריסו בהיתר הטלטול בוואדאוויץ המוקפת מחיצות קיימות מד' רוחותיה ע"י הסוללות של מסלת הברזל וגם הרים סביב לה והן גבוהים יותר מעשרה ויש שם שלש פרצות יתירות על עשר אמה אך במקום הפרצה הראשונה סובב והולך הטעליגראף מצד לצד שלא נעשה לצורת הפתח דלשבות יעקב ח"ב סי' ח' לא מהני בנעשה לכוונה אחרת ולהיד דוד אף בנעשה לסיבה אחר תכשר:
וכבר דשו בזה רבים ובשו"ת נפש חיה חא"ח סל"ד ול"ה האריך אם לצרף בשעת הדחק הט"ג הנעשה ופלפל ג"כ במקצת ראיותיו. גם בשו"מ קמא ח"ב ספ"ו ופ"ח האריך ג"כ בדברים תמוהים כמו שהעיר בקונטרס קונדיסין בצד ע"ט דלשם תיקון מבוי הורע כחה כשעשאה מן הצד וצריכה שתהא במשקוף על גבי מזוזות כהלכות צוה"פ וכשנעשה לשם ט"ג מהני להיות כמחיצה שלימה מדאורייתא לענין שבת בשביל שנעשה כהלכות הט"ג יעש"ב ובצד נ"ו והא עכ"פ מחיצה דמינכרא קצת בעינן כתו' עירובין ה' וכדי שיראה אדם את עצמו בתוך המחיצות וכריטב"א וע"ש בתו' ו' ע"א ד"ה רב ורא"ש פ"ק סי' ו' וק"נ ס"ק כ"ד. וע' בכור שור לעירובין י"א ע"א תוס' ד"ה איפכא ומקור חיים בתקון עירובין ד"ה עוד ראיתי שהקנים רחוקים שלשה טפחים כו' ועשו"ת רע"א סי' י"ח ובית אפרים חיו"ד סכ"ה וכ"ח ושו"ת ספר יהושע חא"ח סי' ח' וח"ס חא"ח סצ"א ולקוטי ח"ס סל"ד ושו"ת הגרש"ז סי"ג וש"ת צ"צ החדש חא"ח סי' מ' ודברי נחמיה חיו"ד סכ"ד וגור אריה יהודה חא"ח סקל"ח ובסוף שו"ת זכרון יעקב בתורת חסידים ובשו"ת כנף רננה סל"ה ותוספת שבת סי' שס"ג ס"ק י' ובשו"מ קמא ח"א סו"ס ר"נ וע"ש בסו"ס

ס"ט ובקונטרס קונדיסין הנ"ל בצד ס"ז ולא רציתי להרחיב הדברים במה שפלפלו כל האחרונים בהפליג מן הכותל ג' טפחים וע' בבית שלמה קמא ח"א סמ"א. ומה שהאריך מעלתו לפלפל מדמהרי"ק סשמ"ו דלא מיקרי הוקף לדירה בהקף הרים וגבעות. ע' בבית אפרים חא"ח סו"ס כו' ד"ה ואתה המעיין וע' בשאילת יעב"ץ ח"א סי' ז'. ובשו"ת בית שלמה הנ"ל סמ"ט דאם עכ"פ יש פרצה יותר מעשר ברוח אחת וגדרה אחר שנעשו הבתים הוה מוקף לדירה וכסשנ"ח ס"ב וע' מ"א ס"ק ה' וסת"א וע"ש בסנ"א וסמ"ו:

ולענין שבמקום הפרצה השנית יש גנה יתירה על סאתים מוקפת גדר גבוה י' טפחים כיון שהזרעים מבטלין אותו מצד השנית. והאריך להשיג על השו"ת דברי חיים שהצריך גדר אחר. ובשו"ת פרי תבואה סי' ט' האריך ג"כ לדחות דברי רב גדול שהחמיר בזה כיון דעירות שלנו יש דיורין גמורים ויש להם דין חצר אין הזרעים מבטלים ההיקף לדירה מה שסביב לעיר. ואולם בבית מאיר א"ח סשנ"ח הרבה לדחות דבריו והגינה אסורה. וע' בשו"מ קמא ח"ב ספ"ח וח"ג סק"א שהאריך ג"כ להשיג עליו. וע' בעמק הלכה סי' קי"ב:

וביותר מה שבמקום פרצה השלישית ציוה המורה לעשות דלתות מקנים שאין בין זה לזה שלשה כעין שטאכעטין. והאריך לפלפל כיון דהממשלה לא תניח בשום פעם לנעול הדלתות אם נידונים כדלתות הראויות לנעול כיון שמצד עצמן ראויות לנעול. וכיון דבאיסור דרבנן חשיב ראוי ולא עדיפא מתקנות חכמים וכריש כתובות תקנתא דרבנן מקמי גזירה לא מבטלינן דגזירה עבידא דבטלא וחשיב ראוי. והאריך מכמה ראיות בענין הואיל ובידו לעשותו באיסור שכבר הרגישו בזה האחרונים ובכל הני העיכוב מצד היום וכעי"ז ח"מ סר"ח וכב"ח בא"ח סל"ב אות י"ג ובט"ז כיון דאיסור שבת רבע עלה ראוי לגוררו קרינן וכב"ק ע"ו ב' בכל העומד לפדות הואיל והיה לו שעת הכושר יע"ש בתו' והארכתי בתשובה (לעיל סי' ב' אות ו'). ועכ"פ כיון דבדיעבד מהני מה שעשה חשיב ראוי ובידו כירו' פסחים פ"ו ה"א ור"ה, פ"ק ה"א אם עבר והביא שמא אינו כשר. אבל מה ענינו לכאן בנעילת דלתות דאינו משום גזירה ורק מצד תיקון הט"ג ומסלת הרבים ולא התירו כיון דראוי לנעול רק כהא דעירובין ל"ח ב' בניעור דאי בעי למימר מצי אמר ושם ע"ח ב' פתחא הוא ואריה דרבע עלה. ותו' חגיגה ד' א' סוד"ה אלא דהעיכוב שהשעה גורם האיסור. ואף בשבועות כ"ב ע"ב גבי נבילה דבר אכילה היא רק דאזהרת המקום רביע עלה וחשיב ראוי לאכילה. אבל לא מהני לחשוב כאלו ראוי לנעול היכי שהוא מעוכב ואין בידו לעשות גם באיסור. ובכתובות לא קאמר רק לענין דלא שייך למיעקר כיון דאיכא סכנה לפעמים דלא עקרינן לגמרי תקנתא דרבנן. ובשו"מ תנינא ח"ד סו"ס פ"ה בתיקון עירובי העיר אף דסגי בראויות לנעול מ"מ כאן אי אפשר לנעול

אפילו שעה אחת כי הא"י לא יניחו אותו לנעול שהוא מעבר לרבים דודאי אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולא סגי במה שיבא לנעול כל שאינו רשאי וכעין דאמרו יכול אבל אינו רשאי עכ"ל. ובנוב"י תנינא חא"ח סל"ט בעיר שנחתם הבהכ"נ משרי המדינה עבור דין מס מה דין העירוב המונח בבהכ"נ ואף דלכ"ע אין איסור תורה לשבור החותם וכל שהוא משום שבות לא גזרו בהש"מ וא"כ היה העירוב קיים בהש"מ כסי' שצ"ד ס"ג. ואמנם כיון שא"א לשבור החותם הנחתם מפקידי הממשלה כו' יעש"ב ובח"ס חא"ח סו"ס צ' שכל זה אם יש רשות ליהודים לסוגרו כו':

סימן קטו

א' ויצא תרנ"ד להרב דדינאוויץ בפלך פאדאלסק ר' שבח זאב.
בענין שאלתו בדלתות הראויות לנעול ובמה שהניחו אח"כ האבנים לעשות דרך המלך שאי אפשר לנעול הדלתות כבר הארכתי מכמה סוגיות בהאי דהואיל ובידו לעשות באיסור ובפרט היכי שהיום גורם מצד איסור שבת. אלא דכאן לא חשיב בידו שלא יניחוהו מפקודת הממשלה לסלק האבנים ממקומם שמונחים לצורך מלאכתן, וע' בשאילת שלום תנינא חא"ח סי' א' בענין השראנקין של מסלת הברזל כיון שאין רשות לסוגרו שלא בשעת הילוך הבאן ואף דגם באיסור אמרינן מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה משא"כ כשאין הבחירה בידינו לקרבו. וע' בשו"ת שער יהודה סי' ג' שהאריך בדהח"ס דלא הוה היכר צוה"פ על ידי זה ומה שהביא מהבית יעקב על עירובין להשיג על הנוב"י תנינא. סמ"ב והתיר יותר מזה לקשור בכל ע"ש על אותן קנים הנעוצים א' מכאן ואחד מכאן חבל דק ומשום דראוי לקשור אותו החבל והקנה בשבת ע"י העניבה. ובשו"ת ברית אברהם חא"ח סט"ו אות ד' האריך בסגירת השראנקין. וע' בתוס' עירובין ס"ב ע"ב סוד"ה ור' יוחנן. וע"ש בסי' י"ח אות א' וי"ב ובשו"ת גדולי טהרה סל"ז דאף אם יש לו דין צוה"פ מ"מ מסתמא הוא רחוק ג' טפחים מכאן ומכאן ע"כ באותן המבואות שיש בראשן יותר מעשר אין שום תקנה כ"א ע"י צוה"פ ובאותן שאינן אלא עשר יש לסמוך בשני לחיים. וע' בשו"ת בית אפרים חאו"ח סו"ס כ"ו ד"ה וראיתי ומשכנות יעקב חאו"ח סו"ס ק"ט בד"ה העולה ובעמק הלכה חא"ח סי' קי"א ד"ה ועתה:

סימן קטז

יום ב' ג' מנ"א תרל"ו. להרב ר' יהודה ליב בהרמ"א גארדאן בנייאשטאט נישטאק. בדבר שאלתו שבני הכפרים עוסקים בחטיבת עצים ביערות ולשלחם על נהר וויליא. וכנראה

ממכתבו שסביבות העיר מפסיק הפראם ממקום קניית השביתה למקום המנין ואי אפשר לעשות עירוב באוכלין על תנאי וכמה פעמים מוכרחים לקנות שביתה ברגליהם או על המעברות (פראמען) ולפעמים שבהכ"נ שבאותו צד קונין שביתה אין שם עשרה שמתאספין באותן אלפים שמעבר ביתו והלאה. אם מותר להתנות מקניית השביתה בע"ש בהש"מ על תנאי אם יהיה מנין עשרה בבהכ"נ שבאותו צד תועיל קנייתו ואם לאו יהיה לי אלפים אמה מעבר ביתי והלאה. וכהא דעירובין ל"ו ב'. אי נימא כיון דמעשה קניית שביתה ברגליו אי אפשר ע"י שליח וכיבמות ק"ו א' ורמב"ם פ"ד מיבום ואה"ע סקס"ט וע' רש"י עירובין ל"ג ע"ב ד"ה מתיב עכ"ד, וע' לקמן מ"ט ב' ובמל"מ פ"ו מאישות סוף הלכה א' שהך מלתא אינו מוסכם וע' בכתוב ות ע"ד א' ובפרש"י ותו' דאפשר להנותן לקיים המעשה מהתנאי ע"י שליח וכן לפרש"י רשב"ם וריטב"א קידושין ס"א ותוס' גיטין פ"ד ע"א בד"ה על מנת כו' ודומיא דקיום החליצה דאי אפשר ע"י שליח דוחלצה נעלו מעל רגלו כתיב אבל קיום התנאי דנתינת המעות אפשר ע"י שליח. אבל בתו' גיטין ע"ה א' ד"ה לאפוקי שהתנאי דאם בחקותי ואם תאבו צריך להיות ע"י שליח ורוב המצות ע"י שליח. וכן בשמ"ק שם ובני גד וראובן נמי אי הוו משדרי שלוחייהו לא"י הוו מקיימי תנאיהו. וע"ש בפ"י שד"התו מגוגמים דמש"ס מוכח דקאי על המעשה ולא על התנאי. ובשו"ת בגדי ישע חא"ח סי' ט' הגיה שצ"ל שכר מצות וע"ש בסי' ז' וסי' ח' וע' בדרישה ר"ס ל"ח שהבין שהתנאי אפשר ע"י שליח. ובתפארת מנחם פ"ז מאישות סוף כלל ב' אות כ"ד טרח בישובו. ובשו"ת אגודת אזוב מדברי חיו"ד סכ"א האריך והניח דה"תו ורי"ו בצע"ג ובשו"ת בית אפרים חאה"ע ר"ס קכ"א השיב לשואלו ששגה בזה יע"ש. ואם שבלאו הכי אין מקום לקושיתו מהא דאין שלד"ע כיון שמצד גוף המעשה אפשר לקיימו ע"י שליח וכמ"ש בתפארת מנחם כלל ב' אות כ"ב ובקו"א למשפטי התנאים אות י"ט. ואין רצוני להאריך במה שאינו נוגע לעיקר השאלה:

והנה מעלתו העיר ממחלוקת הכ"מ פ"ו מאישות ה"א דהרמב"ם לא מצריך בתנאי שיהיה אפשר לקיים ע"י שליח והא דחליצה מוטעת כשירה משום דעביד מעשה אחליה לתנאיה ולהמ"מ גם לרמב"ם בעי לקיימו ע"י שליח עכ"ד. וע"ש בלח"מ שהביא סעד לסברתו מהא דרבינא יבמות נ"ג א' דלכ"ע יש תנאי בחליצה וע"ש בתו' ובכתובות ע"ד א' ד"ה תנאי ובבני אהובה בהלכה ד'. וע"ש בשעה"מ בסוף הענין הלכה ב' שהאריך להשיב על הלח"מ ולפלפל בישוב דהרמב"ם. וביסוד דברי מעלתו להוכיח כהה"מ דלתו' קידושין נ' סוע"ב ד"ה לבד מאשה כו' וע"כ דלא גזרו בפדיון הבן דלא מהני ג"כ חליפין כיון דאינו יכול לפדות ע"י שליח לריב"ש כיו"ד סש"ה ס"י בהג"ה. וממילא התנאי בטל

ומעשה דקיום הפדייה אינו תלוי בחזרת החמשה סלעים ורק שהחיוב לקיים התנאי כשאר שכירות כרש"י יבמות קי"א ד"ה הב ליה ואין לדמות להא דגזרו שמא יאמרו פודין בשטר ככתובות נ"א ע"א דשם מיחזי כשטר ממש עכ"ד. ויעיין בשעה"מ פ"ו מאישות בסוף הענין שהעיר ג"כ בזה. לריב"ש. ובשו"ת עדות. ביהוסף החדש חיו"ד סל"ד ענף ב' הקשה ג"כ קושיא זו ודחה. וכבר הקדימו השעה"מ בקושיתו. וגם בתירוצו הקדימו בהפלאה לכתובות ע"ד א' בשם בנו דהא דילפינן מתנאי בני גד וראובן אינו אלא בדבר שיש בו מעשה דלא אתי תנאי שהוא דבור ומבטל מעשה אבל דבר שאינו אלא דבור אתיא דבור ומבטל דבור. וא"כ ודאי בנתינת המעות לכהן יכול להיות ע"י שליח אלא דהאמירה צריך להיות בעצמו ובדבור לא בעינן דיני התנאי. וכן מחלק באבני מלואים אה"ע סל"ח סוס"ק ה' דנהי דהפדיון עצמו אינו ע"י שליח אבל באומר לכהן המעות שאני נותן לך ע"י שלוחי יהיה בני פדוי ודאי מהני לכ"ע. וע' בח"ס אה"ע ח"ב סו"ס צ' וכן הביא בשו"ת אגודת אזוב המדברי חיו"ד סכ"א בשם פתח הבית. וע' בהפלאה לכתובות נ"ו א' תו' ד"ה הרי זה מקודשת כו' משש"ב. וכ"כ התו' כתובות ע"ד א' ד"ה תנאי דהואיל בידו שיוכל לקיימו ע"י שליח בידו לשדיה ביה תנאי. ומסולק קושית גליון הש"ס מרע"א בתו' נזיר י"א ע"א ד"ה דהוה מתנה ובשו"ת רע"א סו"ס מ"ח מר"פ ואלו נדרים באומר קונם רחיצת עולם עלי אם ארחץ היום דמהני תנאי אף דאי אפשר ע"י שליח:

ולפ"ז ניחא דלא הוה אלא דבור:

וע' בשו"ת ציוני ח"א ס"ל וע"ה בחדושיו לנזיר י"א וכן העלה בשאילת שמואל סי' ד' לתרץ עפ"ד הפלאה ופ"י בגיטין ע"ה והגהות מרדכי דכתובות ריש המדיר ע"ש קמ"ב וסו"פ האומר בקידושין. וע' בח"ס חיו"ד סשכ"א ושו"מ קמא ח"ב סע"ו וסו"ס ע"ז ד"ה והנה הוגד ורביעאה ח"ג סי' י"ב בד"ה ודרך אגב. וכן תירץ בשמ"ק דנזיר לקושית התו' דדוקא גבי מעשה דבידים כגון קנין חליצה גט וקידושין דאי אפשר לקיים אלא ע"י עצמו אלים המעשה ואפילו לא נתקיים התנאי אבל נדר ונזירות לא. והובא גם בשעה"מ פ"ו מאישות ה"ב בסוף הענין. וע' בד"מ אה"ע סל"ח שהביא ג"כ הגמ"ר וע"ש בב"י מתשובת הרא"ש כלל ל"ה דין ח' ובדברי משפט ח"מ סרמ"א סי"ב אות ד' בחדושי בנו הגרי"צ מלונטשיץ ובשו"ת כסא דהרסנא סד"ר בדהפ"י פרק המדיר וסקמ"ב בד"ה אומר אני ובטיב גיטין לגיטין ע"ה בד"ה והא הו"ל מעשה וישועות יעקב אה"ע סקנ"ז ס"ק ב' בפי' הארוך ושו"ת ברית אברהם חאה"ע סט"ו אות ו' ונודע בשערים תנינא בחדושיו לגיטין י"ח ב' בדה"ס ס"ד ע"ד ד"ה נהנה במה שהקשו התו' בנזיר וקמא ח"א סנ"ד דף ס"א ע"ד. וחסד לאברהם חח"מ סמ"ז בדף ס"ז ע"ג בדהרמב"ן בחידושיו לב"ב קכ"ז וע"ש בחיו"ד

סי' ס"ח דף ק"ד ע"ב וברכת יוסף חא"ח סט"ז אות א' ובנין ציון החדשות סי' ס"ה ובמקום בינה על היו"ט פ"ו ה"ט בדף ע"ב ובעמק הברכה על ברכות בסוף ההקדמה יע"ש עוד בדף ג' ע"ב ובשו"מ קמא ח"א סו"ס רכ"ג בישוב הקושיא מהא דבנותן לכהן ע"מ להחזיר אם לא החזירו אין בנו פדוי והא כיון דאי אפשר לקיימו ע"י שליח לריב"ש המעשה קיים די"ל דהא מתנה יכול להיות ע"י שליח והפדיון תליא אם יהיה מתנתו מתנה והרי המתנה יכולה להיות ע"י שליח ומהני התנאי ואם לא נתקיים התנאי מתנתו ממילא בטילה. וכה"ג העלה באגודת אזוב המדברי חיו"ד סכ"א בדף כ"א ע"ב וע' בתפארת מנחם הלכות אישות פ"ז כלל ב' אות כ"ג. ובעמק יהושע סי' י"א בד"ה אך שיצא שטרח ג"כ לדחות הקושיא עפ"ד הקצה"ח וכיוון לזה ג"כ בבאר יצחק חיו"ד סו"ס כ"ה. וע' בגור אריה יהודה חיו"ד סי' נ' שהאריך בדעת הרשב"א דסובר כריב"ש דאינו ע"י שליח ובישועות יעקב א"ח סתרנ"ח ס"ק א' ב' ושם ס"ד בתשובת בנו ובסתרנ"ד ס"ד בשם נכדו שנדפס אחר סתרס"ט ובחאה"ע סקס"ט ס"ו ס"ק כ"ז. וע' במשיבת נפש תנינא ח"ב סי' מ'. ושם אריה חאו"ח סי' י"ב בד"ה ובזה בהא דסוכה מ"א במעשה דר"ג וזקנים והא לא אפשר לקיים המעשה ע"י שליח כיון דבלא התנאי אסור ואין סלד"ע יע"ש שנדחק. וכבר הבאתי דכיון שמצד גוף המעשה אפשר לקיימו ע"י שליח רק דבר אחר הגורם שהיא עבירה מהני תנאי. ובזה נדחה כמה קושיות האחרונים וע' בסו"ס תרומת יד בקונטרס קסת יונתן אות ח'. גם במה שחקר אי סגי מצד המתנה כבר הבאתי מהתפארת מנחם שחקר בזה. וע' בשו"ת השיב משה חיו"ד סמ"ח בד"ה ועפ"ז נראה וע"ש בדף ל"א ע"א וחאה"ע סע"ו באפשר לקיימו ע"י שליח

ובעיקר קושיתו על התו' דמאי שנא אשה מפדיון הבן שלא גזרו. מלבד מה שהרגיש בעצמו דתו' לשיטתייהו שם ג' א' ד"ה ואשה דחליפין לא קני באשה דלא מיקרי כסף. ורק לרמב"ם סופ"ה מאישות הכ"ד דאם החזירתו הרי לא הגיע לידה כלום ואינו הנאה יע"ש בתו' וגם העיר בעצמו מרשב"א וריטב"א משום דאשה חמורה מפדיון הבן ואף דרבא לשיטתו ביבמות קי"ט מה לי איסור לאו וע' בתה"ד סו"ס רכ"ג. מ"מ להמל"מ פ"א מיו"ט הי"ז דרק בלאו שיש בו מלקות עכ"ד. וע' בעירובין י"א סע"א ופרש"י ופסחים י"א ע"א משום חומרא דשבת מיבדל בדילי. וי"ל ג"כ דשאני פדיון הבן שהוא איסור עשה כמנחות ס"ח דאטו משום עשה נגזור יע"ש בתו' ובפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח ח"ג אות א' וח"ד אות ל' והלכות ציצית סי' ח' במש"ז ס"ק ח' ד"ה אמנם ושו"ת שאג"א החדשות סי' ו' בקונטרס חובת קרקע בדיני חדש ופמ"ג או"ח סי' י"א ס"ק ב' באשל ד"ה והנה וסו"ס שמ"ב במש"ז וראש יוסף שבת י"ד א' ונשמת אדם הלכות מכירת חמץ שאלה

א' ושו"ת מהר"ם מינץ החדשות סו"ס ו' בהג"ה ורשמי שאלה חיו"ד סל"ז בדף נ"ה ע"ג במוסגר ועי"צ חא"ח סי' א' אות י"ח ורבא דמדמה בעירובין צ"ו ב' איסור שבת לתכלת דגם בהכנסת תפילין דרך מלבוש ליכא חיוב חטאת כשבת ס"א. ועכ"פ בעירוב ברגליו דלא הוה אלא מילי מועיל להתנות גם על הפראמען דאף דגמר בלבו לשבות באיזה מקום נמי מהני בשכבר בא לשם ברגליו וממילא לא חשיב כאן מעשה מה דבעינן שיעקור רגליו מביתו כא"ח סת"י ס"ב:

ב) **ומה** שהאריך לפלפל כיון דעיקר קניית שביתה יכול לעשות ע"י שליח לערב על ידו בפת צפ"י כתובות ע"ד דכיון דאפשר להתקיים ע"י שליח באיזה אופן שיהיה הוה אפשר לקיים ע"י שליח. וקצת ראיה לדבריו מהשמ"ק כתובות ע"ד א' התם איתקש הויות להדדי כיון דרוב הויות אפשר ע"י שליח בכסף ושטר. ואף דהתם היקישא מ"מ חזינן דמהני מה"ט גם לענין ביאה. ובעירובין נ"א ב' דלר' יהודה דעיקר עירוב ברגל וסובר שם ל"ו ב' דיש תנאי בעירובין. ומה שהעיר מב"ב קל"א ב' שהוא מטעם אומדנא ולשמואל שם קל"ג ב' לא תעביר אחסנתא כו' ולמל"מ אפילו בדרבנן אין שלד"ע. וסתר בעצמו דגם לתו' קידושין ו' ע"ב דגם באומדנא בעי משפטי התנאים מ"מ האי אומדנא מוכח טפי כתו' כתובות צ"ז א' וקידושין מ"ט ב' ולבד זה דחוי מעצמו דרק כשאומר שתחזירהו לי שמזכיר בפירוש התנאי ורק שאינו בכופל משא"כ בשאינו מתנה שום דבר. ומה שהוכיח ממהרי"ט ח"א סו"ס ס"ו דבמינוי שליחות יכול להתנות על התנאי אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש שיהיה שלוחו מעכשיו שיצוה לכתוב גט בלי תנאי. ואמאי מהני תנאי במינוי השליח קודם כתיבת הגט והא מילי לא מימסר לשליח. וע"כ כיון דאפשר לקיים ע"י שליח באופן שכבר כתוב ועומד עכ"ד:

אך להפלאה כתובות ע"ד א' להוכיח דכיון דלא הוה מילי א"צ ללמוד מתנאי בגו"ר דאינו אלא בדבר שיש בו מעשה אבל בדבור דאתי דבור ומבטל דבור ומועיל אפילו אינו יכול לקיים ע"י שליח. וגם דלכמה פוסקים אי אמר בפירוש הוה שליחות אף למילי וע' בנוב"י תנינא חיו"ד סקמ"ז שתמה על מהרי"ט ח"א סקכ"ז וע' בשיבת ציון סי' צ"ד וצ"ה וברית אברהם חאה"ע סט"ו אות ז'. וע' בשו"ת מהריא"ז ענזיל סו"ס ל"ד בעיקר סברת הפ"י שהוא להיפך מסברת התו' הדעת מכרעת כהתו' יעש"ב:

ומה שהעיר עוד מכתובות ע"ד א' והא ביאה אי אפשר ע"י שליח איתקש הויות להדדי ואף דבלא היקישא הא עיקר קנין האשה אפשר להיות ע"י שליח בכסף ושטר ופלפל בזה להרבינו נתנאל בתו' קידושין ד' ב' יע"ש ועיקר קושיתו קדמהו הנוב"י תנינא חיו"ד סקמ"ז מבן המחבר והביא ג"כ מפ"י כתובות ע"ד א' דלאו מכח היקש יכול להתנות

תנאי בביאה אלא משום דעיקר הקידושין יכול להיות בכסף ושטר וליכא למילף לעלמא וע"ש בקו"א ובנוב"י דחה זה. והח"ס אה"ח ח"ב סי' צ' הסכים להפ"י והאריך דהא גופא ילפינן מבני גו"ר וע' באגודת אזוב המדברי חיו"ד סכ"א ד"ה מעתה וד"ה והא ובשמן כתית למנחה לגיטין כ"ט שהאריך:

ומה שהעיר בנזיר י"ח א' על מנת שיהא בכרי זה מאה כור ונאבד ר"ש אומר שספק נזירות להחמיר יע"ש ל"ד א' ומוכח דלר"ש מועיל תנאי בנזירות. והרי לר"ש נזיר טהור נמי חוטא כנדרים י' ע"א וא"כ לא אפשר לקיים ע"י שליח דאין שליח לדבר עבירה והאריך בפלפולים. ומלבד דלתו' ב"ק צ"א ב' ד"ה אלא ותענית י"א דהמצוה גדולה מהחטא. אבל מעיקרו ליתא דעל מנת בכרי לא הוה תנאי כיון דבאופן הזה הוא מחוייב ולא דמי לכל מילי שמתנה שיעשו איזה דבר והכא שהענין בא ממילא רק כשיתברר שהוא כן וכמו בערב דכתובה אם יגרשנה או ימות קודם דאז יהיה החיוב וכתומים סי' קל"א ס"ק ח'. ודמי לאומר שאהיה נזיר כשיגיעו לי כך שנים או כשיהיה המעשה כך. ובעיקר קושיתו נשאל בשו"ת פני אריה סי' י"ח דמשמע דאלו ודאי לא היו בו מאה כור בשעה שנזר לא הוה נזיר ולתו' כתובות נ"ו דגם בנזירות צריך משפטי התנאים וכיון דנזירות אי אפשר להתקיים ע"י שליח ליהוי התנאי בטל וכקושית התו' אמתני' הריני נזיר על מנת שאשתה יין ותירוצם לא שייך הכא למאן דמתני בנזירת שמשון דאין כאן קרבן יע"ש תירוצו באורך. ובשם אריה חיו"ד סמ"א פלפל בהנוב"י ופ"י אי שייך שליחות בשבועה דאין שלד"ע דלפ"ז גם בתנאי לא מהני דאין לקיים ע"י שליח. וע' בשער המשפט סשמ"ו ס"ז בטעם שלא יוכל לעשות שליח על הקמה דאשלד"ע. ולכאורה דגם לפי דבריו משכחת בנדרי הקדש שמצוה לקיימן ולא ישאל אלא מדוחק וע' בשו"ת רע"א סמ"ז ויד אלי' סנ"א וכרם שלמה בחידושיו ובאר יצחק חיו"ד סכ"ח ענף א' בהג"ה. וע' בבית מאיר סי' ק"כ ס"ד דלתו' דע"י איסור שלד"ע בטל המעשה פשוט דבנזירות שנדר אי אפשר ע"י שליח כו':

ומה שהעיר מב"מ ס"ז ויו"ד סקע"ד ס"ג וע"ש סי' ק"ס בש"דס"ק כ"ב מהב"י. ואף דבאופן זה אין שלד"ע וממילא התנאי בטל. ומלבד דכאן אפשר ג"כ שיעשה שליח שלא באיסור ואטו לדינא דגמ' דמגרש בע"כ ולהנוב"י דע"י שליח אין לחוב לאחרים לא מהני על תנאי כיון שאינו יכול לגרש ע"י שליח. ולא דמי כ"כ לקנין שביתה ברגליו דגוף המעשה לא משכחת כלל ע"י שליח. וגם דעיקר האיסור במכירה כל שאינו מקבל הפירות רק בחובו ואפשר דלא שייך כ"כ בצד אחד ברבית אף אי אין שלד"ע גם בדרבנן כיון שאין ברור שהלוקח יחזור המעות ואף כשלוקח בעצמו קנה מאתו תליא במקח הנעשה באיסור

רבית כח"מ סר"ח ואכילת פירות מחילה בטעות שיסבור שמכירה גמורה היא וע"ש ברא"ש וט"ז. ועכ"פ דלהטעם רק שיהיה יכולת לקיים ע"י שליח יש להתנות בקיום שביתה ברגליו על היבשה כיון שבאותו מקום יכול לקנות שביתה בפת ע"י שליח ולא על המעברה דבאותו מקום אי אפשר לקנות שביתה ע"י שליח. ורק שהעיר מהגמ"ר ורמב"ן ב"ב קכ"ז ב' דבינו לבין עצמו הוה תנאי שהרי מדעתו התנה ורוצה לקיים תנאו. והשתא ניחא הא דק"ל והא בנזירות אי אפשר ע"י שליא. וכתב דכש"כ בקניית שביתה ברגליו דמהני אפילו גמר בלבו לשבות באיזה מקום. אבל התו' נזיר י' ע"א חולקים בזה והוכיח מתו' ע"ג ל"ד א' ד"ה מתענין ויו"ד סר"כ בהג"ה וזה יש לדחות דלאו משום תנאי שבינו לעצמו רק דהוה כתולה נדרו בדבר דא"צ התרה כנדרים ס"ה א' ואף דבקניית שביתה תלוי במנין של תשעה הנותרים לתשובת מהרי"ק שהובא בא"ח סו"ס נ"ה בהג"ה שאם המנין מצומצם יש להם לכוף זה את זה. מ"מ הדין אתו דהכא אדרבא רוצים שיתקיים התנאי שבמקום שביתתו ולא דמי לגט וחליצה דהוה כמו בני גו"ר דמוטב להם שיתקיים גם בלא התנאי. ואף דבעודו בביתו לא מהני לקנות שביתה בגמר בלבו עד שיעקור רגליו אך בשכבר היה שם לא בעי גם אמירתו אי חפצי הפקר קונין שביתה או הואיל וניעור קנה כעירובין מ"ה ב' וע' בישועות יעקב א"ח סת"א. וע' בשו"מ קמא ח"א סו"ס ע"ב ושו"ת מוהרי"מ סמ"ו בהא דמהני תנאי בנדר. ובבית מאיר אה"ע סק"כ ס"ד דרמב"ן לשיטתו שדחק לתרץ קושית התו' דפרק אע"פ בדרך אחר אבל לתו' שבועה על תנאי ואפילו בינו לחבירו יש מקום שאינו אלא דבור וא"צ למשפטי התנאים וע' בפת"ש אה"ע סקס"ט ס"ק כ"ד סוד"ה והנה בדהב"ח. וע' באהל דוד לשבועות כ"א ע"ב מה שהעיר על הצל"ח ונוב"י קמא חיו"ד סי' ס"ז בשבועה ע"י שליח מרמב"ן בתנאי שבינו לעצמו:

סימן קיז - א

להרב דיאנישאק ר' יחיאל מיכל מחבר ספר שפת הים. הגיעני קונטרסו בנפסקו תקוני צורת הפתח בשבת דלמ"א סי' שס"ה ס"ק ט"ו דכשנשבר בשבת שרי לטלטל ובפמ"ג דאפילו בחצירות שרחוקים מחצר שהעירוב מונח בו ומפסיק ביניהם דרך רה"ר או כרמלית. אך לט"ז סשצ"ד ס"ק ג' דגרע מנאכל העירוב שהיה קיים בהש"מ והאריך לפלפל בזה:

יעויין בנוב"י תנינא חא"ח סו"ס מ' שיש לדון בראיית המ"א ושמ"מ דבריו נכונים שהרי היתה הקורה קיים בהש"מ אלא שאם היתה רפויה שאי אפשר להתקיים כל השבת יש לדון. וע' בתו' עירובין ס"ו א' סוד"ה דאתא בהג"ה וע"ש כ' ע"א תו' ד"ה מחיצה

ושו"ת רע"א סל"ה וסל"ו וישועות יעקב סשע"ד ס"ק ג' וד'. וע' במעין גנים על או"ח סשנ"ה ס"א בדברי רש"א עירובין י"ב בתו' ד"ה הכא. ובתשובה מאהבה ח"א סו"ס קי"ב בתשובת הנוב"י באם הא"י רגילין לקלקל את צוה"פ בשבת אם לדמות למ"ש בסי' שפ"ג דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה וע"ש בסי' קי"ג דהא מפורש בסשס"ח. ס"ז יעש"ב ובסקט"ו מה שהשיב לו. וע' בתו' עירובין ס"ה ב' ד"ה דאתא וע"ש ע"ח ב' בדו"ח ובחזות קשה מש"ש ורש"י עירובין ל"ה א' ד"ה משחשיכה ובשו"מ תנינא ח"א ס"ל בעירוב שנפסק בשבת לתקנו בשבת הואיל דבהש"מ היה קיים והואיל והותרה הותרה ע' סשע"ד ושצ"ד:

ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סט"ו ד"ה ובנידון דכיון דנתקלקל בשבת והעמיד מחיצה בשבת מותר אפילו במזיד בסשס"ב ושע"ד ובא"ח סש"ו סי"ד דעוברים על איסור שבות להציל מאיסור ואף דהתם באונס דוקא מ"מ בחילול שבת כי האי דברבים שכיח הוה כמו אונס. והנכון לקצוב עם הנכרי לכל פעם שיתקלקל קודם שבת על כל השנה ולא להתנות שיתקן בשבת רק שיוכל לתקנו בכל עת ובקביעות וכא"ח סרמ"ד בבגד לארוג ובלאו הכי למ"א שם בקבלנות בשל רבים ליכא חשדא עכת"ד בקצרה. ובפמ"א ח"א סו"ס ל' דבאינה מלאכה גמורה להעמיד הקנה מעמוד זה לעמוד זה להתיר הפרצה יותר מעשר לומר לנכרי הוה שבות דשבות במקום מצוה. ולרש"י אפילו ע"י ישראל עצמו במחיצה מן הצד אף היכי שבא להתיר ובשעת הדחק יש לסמוך עליו. וכן אם נפסק בחבל מותר לומר לא"י שיקשור ע"י עניבה והוה כמחיצה הנעשית מאליה בהיתר ואף לרמב"ם דעשאה לדעת ישראל אסור לטלטל היינו שלא במקום מצוה. וע' בשו"ת פרי תבואה סט"ו בהג"ה דף כ' ע"ד מה שהעיר עליו ובתוספת שבת סרמ"ג ס"ק ד' הסכים ג"כ להפמ"א ואחריו נמשך בתפארת ישראל בפתיחה להלכות שבת בדין אמירה לא"י באות ו' ואות ט' דמותר לומר לא"י אפילו בשבת לקשור חוטי העירוב שנתנתק. ובשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' י"ח בנפסק החבל שעל הקנים בשבת והלחיים נשארו קיימים מכאן וכאן לסמוך על שני לחייו הקיימין ולהתיר באין הפרצה יותר מעשר ע' במ"א סש"ה ס"ק ד' וע' במהרי"ט סצ"ד בתיקון העיר כולה ע"י שני לחיין משהו כו' ולכן אין כאן מתקן מנא אם יתקנו ישראל בשבת לקשור החבל כשאין הקשר של קיימא וכמ"א סשי"ז דמותר לקשור לצורך מצוה וכש"כ בנשאר קשר מצד אחד כו' ומיהו ע"י א"י שפיר יכולין לעשותו יעש"ב. ובנוב"י תנינא חא"ח סמ"ד במה שהתיר השואל לתקן ע"י א"י את הלחי ביו"ט ב' כיון שנעשה התיקון ע"י הוראתו כיון דהותר ביו"ט עצמו שוב אין לאוסרו בשבת. ובטוטו"ד תנינא בק"א לסי' י"ג תשובה ה' בסוד"ה ובנידון העירוב שהתירו ע"י

א"י לתקנו אף שהיה מקולקל מע"ש דהוה כצורך גדול שיבאו כמה ב"א לחלל שבת בשוגג ובפרט דהרי קודם שבת היה יו"ט וי"ל דמה דיש להחמיר בהיה אפשר לתקנו בחיל כי'. וזה שגיאה דלתקן קלקול העירוב ביו"ט שחל בע"ש דשבות רחוקה לא התירו ואם עבר ותיקנו אסור לטלטל בשבת כמ"ש הנוב"י. ורק השאלה היה דכיון שנתקלקל התיקון מע"ש אינו מועיל הע"ח וכן השיגו בשו"ת אורין תליתאי סו"ס ס"ג וע"ש שהאריך לפלפל בדהפמ"א. וע' בתשובה מאהבה ח"א סי' קי"ב בתשובת הנוב"י יע"ש בסי' קי"ג בהא דסשס"ה ס"ז ברמ"א וכמש"ש במ"א וט"ז במקום דשכיח א"י שמקלקלים ומקורו מתה"ד סע"ג וגם לתה"ד במקום שנכרים רגילים לשכור ההכשר לא אמרינן שבת הואיל והיתרה הותרה וכן בתי' ורא"ש ומרדכי. ובשו"ת בגדי ישע חא"ח סכ"ט במ"ש התוספת שבת סשס"ג ס"ק כ"א אם לסמוך על הקנה של צוה"פ שנשאר מצד אחד מטעם לקי כיון דמה שסמכו עליו היה מטעם צוה"פ בבטל אינו מועיל עוד הקנה משום לחי כיון שלא סמכו עליו לעולם משום לחי וע"ש לסמוך על השני קנים שבצדדין שנשארו מצוה"פ כיון שלא עשאוהו רק מחמת המנהג כט"ז ס"ק ח"י מהני לטלטל מחמת שני פסין ובשו"ת רע"א סל"ה הביא ראיה שבשני פסין א"צ שיסמכו עליהם מאתמול ועדיף בזה מלחי:

סימן קיז - ב

א.ה. סימן קיז מופיע פעמיים במקור.

ובדין טלטול ע"י עירוב במקום שעומדים תמיד מחילות הממשלה ורבים מהשרים לוקחים בתים לעצמן שאין לישראל שום תפיסת יד. ועיין בשו"ת משכנות יעקב א"ח סו"ס קי"ב ד"ה והנה לצדד היתר דלא תליא רק בקריאת רשות בעלים הראשונים דעיקר הרשות נשאר לבעליו וכמו שכירות מהמשכיר שאין שוכרין רק הרשות ולא התשמיש. וע"ש עוד בהר הכרמל הנ"ל ובשו"ת הב"ח החדשות בקו"א ס"ד וע"ש שאין לשכור רשות מהפקיד דדוקא בשכירו ילקיטו של בעל החצר שהאדון בעצמו משתמש נעשה כרשותו וכו'. ובשו"ת ח"צ סי' ו' בהיתר בטלטול בשכירות מן ראש העצה ובק"א ובמ"א סשפ"ו ס"ק ג' ובמחצית השקל ובמעין גנים לא"ח השפ"ד ס"ב שהאריך. ובשו"ת רדב"ז ח"א סע"ד ומהרי"ט סצ"ד ונשמת אדם הלכות חצר ומבוי כלל ע"ה סכ"ב ובמאורי אור בחלק באר שבע בהלכות שבת סשפ"ב בדף קי"ד ע"ב ובשבות יעקב ח"ב סי' ז' ומים רבים חא"ח סו"ס ל"ד ובשו"מ תנינא ח"ב סי' ס"ב ושו"ת תורת נתנאל סל"ג ובנוב"י תנינא סל"ב. וע' בעצי אלמוגים סשצ"א בישוב סתירת הרשב"א ובשו"ת דבר שמואל סרנ"ז הובא בשע"ת סשצ"א ובית מאיר א"ח סשפ"ד. ובשו"ת ס' יהושע חא"ח סי' ז'. ובשו"ת

נפש חיה חא"ח סי' ל' בדף ל"ט ע"ב דלקנות משר העיר למס ידוע מהבתים לא מהני קניית הרשות אך מהבארגמייסטער שהוא מפקידי המלך בממשלת העיר וכמ"א ר"ס שפ"ב וכיון דיש לצדד גם ביש לו רשות להניח כליו בהמבוי ובודאי שיש לו הרשות להניח כלים הנצרכים לכבות אש ועצים לתקן גשרים וכו'

סימן קיח

בענין קידוש הלבנה בליל שבת ויו"ט אם המצוה עוברת. בשו"ת הרשב"א סי' קי"ח מה שמצאת שאין מברכין ברכת הלבנה בליל שבת דשמא יש תחומין למעלה מעשרה. שעיקר תחומין דעת רבותי שאין תחומין למעלה מעשרה דכל ספד"ר לקולא ואפילו לכתחלה. ומ"מ לענין ברכת הלבנה דליהוי במקבל פני רבו למעלה מעשרה כו' א"כ אף בחול לא יברך שאין המברך קופץ למעלה עד מקים הלבנה ועוד שאינו מברך אלא למצוה שאינו למעלה מעשרה ולא מן התחומין וכו' וע' בשו"ת רמ"ע סי' ע"ה וגם בשו"ת קרית חנה סי' ו' שאין שום חשש ונזכר ג"כ מתשובתו במהד"ב על ח"א משבות יעקב. ובשבו"י ח"ג סל"א שהגר"ד אופנהיים עשה הלכה למעשה שלא נראה הלבנה עד ליל שבת י"ב לחודש והכריז לקדשה בליל שבת ובשו"מ קמא ח"ג סקנ"א דאף בט"ו אם חל בשבת יקדשנה בברכה. וע' בזכור לאברהם ח"ב בק"א והשמטות לדף ב' ע"א ובית מאיר א"ח סתכ"ו ס"ב. ובתפארת ישראל למו"ק פ"א מ"ז אות נ"א האריך דעכ"פ ביש חשש קל שלא יוכלו לקדשה אח"כ שרי לקדשה בשבת ויו"ט. ובמאורי אור חלק עוד למועד מהד"ב לא"ח סתכ"ו דף קע"א רע"ב שנמשך המנהג כמו בטלטול מגילה משום עירות שאין מוקפין והכ"נ רוב אין בקיאין ויטלו הסידור והרבה קולמסים נשתברו משום לקוטי מהרי"ל שאינו בר סמכא ורבו אמר דרך הלצה דא"כ גם ברכת רעם וברק וקשת חוץ לתחום וא"צ לדקדק כלל במאוחר זמנו או למדקדק לכתחלה בתוך ז' ע"פ הש"ס ופוסקים כו' (וע' בתשובותי לעיל סל"ה בד"ה וע' במ"א סכ"ה וע' רש"י סוכה כ"ה ב' ד"ה שחל ומגילה ו' ע"ב ד"ה אין מעבירין ושו"ת תפארת צבי חיו"ד סו"ס מ"ב בד"ה אולם): **וע"ש** במאורי אור דגירסת דוד מ"י חי וקיים רמז כמוס וטמור ומסובב שקוין בסידורים מדויקים והדין עמהם דכ"ע ידעי דהב"ה יחיד חי וקיים ופייגא דעתייהו ולא אשכחן רק בפ"ב דר"ה לסימנא ולא שיאמרו המון עם מלתא טמירתא. והרמ"א נשמר בלשונו ונוהגין לומר וברישא נקט ואומר דלא ניחא לרבינו להנהיג בכך שהביא הד"מ בשם בחיי שדבריו דברי קבלה עכ"ל. והארכתי בהגהותי לר"ה כ"ה א' מזוהר בראשית קצ"ב ע"ב ויגש ר"ז ע"א וח"א מסנהדרין ל"ח ועוד כמה מדרשים. [ובסו"ס צפנת פענח דלפי'

האחרון שברש"י שגזרו שלא לקדש כאן. אבל האיך נרמז שיקדש למחר כי המספר של הסימן הוא 829 ותעשה קו לבין 8 לרמז שהחודש שעבר יהיה חסר כ"ט יום ושיהי' נשאר יחידות כמספר הח' של חודש עכ"ד]. ובשו"ת מאיר נתיבים סי' פ' במ"ש רמ"א שהאבלים לא נהגו להתפלל שלא נתכוון אלא שהאבלים בעצמם אף שבאמירת קדיש מהדרים הרבה כמו בחול אפ"ה לעבור לפני התיבה לא נהגו וכו' יעש"ב. ובמ"א סי' ת"צ ס"ק ח' במ"ש בתשובת רמ"א לכן דקדקתי וכתבתי והעם נהגו ושם כתבתי וכן נוהגין. ובט"ז א"ח סשכ"ח ס"ק ה' ואף שכתב רמ"א וכן נוהגין אין ראיה דלאו מנהג ותיקין הוא כו':

ובמטה משה סתקל"ז בשם רש"ל וב"ח וט"ז סתכ"ו ס"ק ד' וסיים במ"א ס"ק י"ד וכש"כ כשיש מבואות המטונפות מוטב לקדש בבית. וע"ש בברכי יוסף אות ד' שהאריך ובפחד יצחק ערך ברכת החודש אבל חדשים מקרוב באו דאית בהון מעט ריח תורה והם חכמים ומקובלים בעיניהם אע"ג דנגד פניהם נבונים יוצאים מקצתם מבהכ"נ במוש"ק כו' והולכים נגד חומות בהכ"נ שהוא מקום מטונף מאד כו' ושם יושבים ומברכים כו' אוי להם מעלבונה של תורה ושל קדושה כו' והועתק בקצרה בעקרי דינים חא"ח סט"ז אות כ"ב וע' בסדור הגיון לב משש"ב ובשו"ת רדב"ז ח"א סשמ"א שאם המסך דק וקלוש שעובר ממנו אור הלבנה עד שנהנה ממנו ויוכל להכיר בין סלע לפונדיון ודאי דיוכל לברך וכדתנן אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו וכמה עד שיכיר כו'. ובצוואת החי"א בבית אברהם אות ו' מב"א החושבים לעשות מצוה ומקדשים הלבנה באמצע הרחוב שהרינסטאקין מלאים מן מי רגלים ולא יהא אלא סרוחין שצריך להרחיק מהם כמו צואה ואף בלילה. ומוטב שלא לקדש הלבנה כלל מלקדש במקום שאינו נקי והקורא פסוקים או ברכות כו' במקום מטונף עלי' נאמר כי דבר ה' בזה כו' ומי פתי שבדבר קל יתחייב כרת מה שאין לו הנאה מזה עכ"ל. ובנחלה לישראל סכ"ב שמה טוב המנהג שראה אצל צדיקים שמקדשים הלבנה בבהכ"נ וקורא אני עליהם אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך. שברחוב אי אפשר להמלט מחשש מקום שאינו נקי

סימן קיט

ולענין ברכת הרואה חמה בתקופתה שיגיע בשנת תרנ"ז ביום ד' ה' ניסן. שהערוך בערך חמה הביא עוד פי' אחר כשהיו ג' ימים מעוננין צריך לברך בעת שיתראו החמה והכוכבים. וע"ש בהפלאה שבערכין שלא הזכירו כ"א הגמ"י והעתיקו הב"י אבל בטוש"ע סרכ"ט לא נזכר כלל מזה. ובגמרא אתמר בפירוש כלשון הראשון וצריך באור

דאיך יחלוק על הגמ' והירו' שהביא הערוך קאי על האמור שם והרקיע בטהרתה כו' וכן פי' רא"פ וכו' עכ"ל. ובאמת זה מצוי בראשונים להביא פירוש חדש, ורק שלא לסמוך עליו לדינא נגד הגמ' וכמ"ש התויו"ט בכמה מקומות. וע' בצל"ח ביצה ד' ד"ה אמר ר"ז תאכל אגב אמה שאלמלא אביי כו' הייתי מפרש עפ"ד הרז"ה וע"ש והארכתי בספרי על תהלוכות האגדות. ובפרט למה שהעלו שדעה שלא הוזכרה בש"ע אין לצרפה גם לס"ס:

וע' בעטרת ראש על ברכות נ"ט ב' אות ה' שכתב על פי' הגמ"י בשם הערוך שהפי' הזה רחוק מאד וכמה תמיהות על הש"ס לפי פי' זה והאריך לפרש בדהרמב"ם שיתורץ כל התמיהות. ומסיק שלכן לא מפרש הש"ס אימת הוה רק על חמה בתקופתה שהיא בתקופת ניסן בכל כ"ח שנים שהוא דבר המסור לכל אדם לדעת בלי חכמה וחשבון אבל שארי הדברים לבנה בגבורתה וכוכבים במסלותם ואימתי שרואה שהמזלות כסדרן שראש טלה עולה באמצע המזרח שהוא באמת קצהו ואין חשבון וזמן קבוע לזה ולאו כ"ע דיני דקה"ח גמירי וחכמת התכונה סברי וכו':

ובעקרי דינים חא"ח סי' י' אות ס"ג בדהרמב"ם הלכות ברכות פ"י ה"ח במ"ש דיש לברך בכל עת שיראה מזל טלה עולה קצת המזרח דדוקא כשרואה אותו בבקר בסוף הלילה צריך לברך וזה לא יהיה אלא פעם אחת בשנה שמזל טלה מתחדש יע"ש באריכות. ובח"ס חא"ח סנ"ו בד"ה ומדי עיוני ראיתי בהגמ"י וכו' ולכאורה צ"ע האמר אביי כל כ"ח שנין כו'. וי"ל דקשיא להו קושית מ"ב סק"א הא הך חשבון של אביי הוא לתקופת שמואל כו' אך הרמב"ם פ"ו מברכות הי"ח מייתי דאביי ואיהו פסק כרב אדא בהלכות קידוש החודש כו' ומ"מ אחרי דנהיגי עלמא ע"פ הגאונים ממנו אין לזוז יע"ש ובספרי זכ"י בסוף תשובתי לסוכה בדה"ס ס"ב סוע"ב ד"ה ומה שהעירו לענין שאלת הגשמים. ובשו"ת בית שלמה א"ח ח"א סל"ג האריך לפלפל בקושית המ"ב ועל קושית הפ"י בר"ה כ"א. ובכ"ח חוברת ט' אגרת ד' העיר זה לספק מחודש שתיקנו זמן שאלת טל ומטר בברכת השנים לתקופת שמואל ומצד הברכה בראש כל מח"ג יעש"ב ובסט"ו י"ז י"ח ואשר אינו כעת בידי להעיר עליהם אשר בעיקר דבריו בשאלתו קדמוהו בזה. וע' לקוטי ח"ס סו"ס ל"ה וראב"ע שמות סל"ד כ"ב. וע' בתפארת ישראל בפתיחה למועד בשבילי דרקיע אות כ' וכ"א מה שהעיר ע"ד המפרש בקה"ח פ"ט ה"ג. ובשו"ת בית אפרים חא"ח סי' ז' במה שהשמיטו הפוסקים מימרא דריב"ל הרואה הרקיע בטהרתו. ומראב"ן שהביא הך דרקיע בטהרתו וכן הבה"ג. וע"ש דגרס חמה בתקופתה ולבנה בתקופתה כו' ולפ"ז נראה לכאורה לברך במחזור קטן על הלבנה ונראה טעמא משום דבלא"ה מברכין בחדושה מחודש לחודש. ומ"ש מהתשובה מאהבה ח"ב [סרכ"ט תשובה רל"ו] שבשנת

תקמ"ה לא זרחה השמש עד שעה קודם חצות והורה הנוב"י לברך בשם ומלכות וע' בשע"ת סרכ"ט שהזכירו בשם הדגול מרבבה. ובפמ"א ח"ב סל"ח העלה מסברא דגם כשמכוסה בעבים מברך שהרי נהנה מאור היום ולשון הרואה חמה לאו דוקא כתו' לגבי שומע קול תרנגול. ובח"ס שם בשם רבו הר"נ אדלער שבירך כשהיתה מכוסה בעבים אך נראית רשומה מבין העבים כו'. וביום ד' ניסן תקע"ג ברך באסיפת עם וקודם אמרו הללו את ה' מן השמים ואחר ברכת מע"ב אמרו פיוט אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקודש ומזמור השמים מספרים ועלינו לשבח וקדיש עכ"ל. וכן בשו"ת מים חיים סכ"ב אות י"ג שבשנת תר"א ברך על תקופת החמה בקהל רב לפני בהכ"נ הגדול וקודם אמר הללו את ה' וכו'. ואחר הברכה עלינו וק"י. וכתבו האחרונים דכיון שנהגו לאומרה ברבים משום ברוב עם הד"מ אומרים עלינו שהשבח למי שיצר אותם כיון דלר' יהודה בתוספתא ברכות פ"ו המברך על החמה זו דרך אחרת והיינו כשמברך בכל פעם ולא בתקופתה. ואין מקום למה שמפקפק במורה באצבע סי' ו' במה שנתפשט באיזה עירות אמירת עלינו אחר קידוש הלבנה וע"ש בח"ס שצ"ע למה לא נהגו נשים לברך ברכה זו ומ"מ במה דלא נהוג הבו דלא להוסיף עלה. וע' בשו"ת קרית חנה ר"סי ו' דבסנהדרין משמע דאינו חובת הגוף רק כשאר ברכות הראיה וכזיקין וזיעות שכשרואם מברך רק דההחילוק דזמן גרמא שאין מקדשה רק כשהיא בחידושה. ולפ"ז א"צ למ"ש המ"א סחכ"ו בשם של"ה למה אין הנשים מברכין על קידוש הלבנה יעש"ב ובתפארת צבי חא"ח סו"ס י"ד. ובשו"מ תנינא ח"ד סי' קס"ח טרח ג"כ ליישב בדרך רחוקה קושית הח"ס למנהגינו שאין מברכות. ובכתב סופר חא"ח סל"ד האריך בישוב זה וגם במכוסה בעבים אם יברך. ולענין שאין מברכין שהחיינו דלמ"א סתר"ב הא דאין מברכין בר"ח דלפעמים הוה תוך ל' ולא"ר סתכ"ו היינו טעמא דאין מברכין שהחיינו בקידוש הלבנה. ולפ"ז על החמה בתקופתה יש לברך ולמ"ש בשם תניא מפני שכבר בירך על חידושה אין לברך גם על קידוש החמה:

סימן קכ

ב' **בהר** תרל"ו להחכם ריי"ע ריי"מ'. (א) מה שדרש על מקור הרמב"ם פכ"ג משבת מ"ב כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהם אסור לקרות בשבת ויו"ט ואפילו בחכמה מן החכמות. הדבר פשוט מהירו' סו"פ אלו קשרים לא ניתנו שבתות ויו"ט אלא לעסוק בהן בדברי תורה. וע' בשאלתות בראשית ה"א ד"ה ברם צריך כו' מה שבת כו' ובב"ר פי"א וכמובא בטא"ח סר"צ וע"ש בב"י מתנחומא ויקהל. וראב"ע שמות כ' פ"ח ויקדשהו לקבל תוספת

חכמה וע' ראב"ע בראשית ב' ג' ורמב"ן והרי לר' נחמיה דאין קורין בכה"ק אלא כדי שיאמרו כש"כ בשטרי הדיוטות וכשבת קי"ו ב' וע"ש בתו':

ובב"י סש"ז בד"ה כתב שתחת הצורה במה שאוסר הרמב"ם ללמוד בשבת ואפילו ספר מן החכמות ושכן נראה מר"נ פכ"כ מאחר שפסק מנהג ראשונים שאנו (צ"ל שאין אנו או שהיו וכמו שהוא לפנינו בר"נ שעל הרי"ף ד"ה בזמן בהמ"ד וכן העתיק הב"י בסוף הענין) נוהגים לדרוש בכל שבת עד זמן סעודה אין לנו למנוע עצמינו ולקרוא בכל כתבי קודש ובכל ספר שיש בו סרך קדושה כל היום כו' ובד"מ ס"ק ז' שלכן נהגו קצת לקרוא ספרי חכמות בשבת אם כתובים בלה"ק שהלשון עצמו יש בו קדושה. ואפשר דאף המחמירים לא אסרו אלא בימים הראשונים שהיו כותבים כל החכמות בלשונות אחרות כהעתקת ספרי הרמב"ם [וכוזרי וחוה"ל וכדומה]. ורמב"ם רפ"ב דאבות מצות קלות כגון שמחת הרגל ולימוד לה"ק. וכירו' שבת פ"ק סוף ה"ג המדבר בלה"ק כו' מובטח שהוא בן עה"ב ובשו"ת רמ"א סי' ז' בהתנצלותו לרש"ל בעסקיו בספרי הפלסופים וסהדי במרומים שכל ימי לא עסקתי בזו רק בשבת ויו"ט וחוה"מ בשעה שבני אדם הולכין לטייל. וכל ימות החול אני עוסק במשנה ותלמוד ופוסקים ובפירושיהם וכו' הרי שאדרבא בשבת ויו"ט עסק בספרי המורה ורלב"ג וספרי הטבע. וראוי להעיר על מנהג איזה דרשנים לדרוש אחר מנחה שהוא נגד הדין כא"ח סו"ס רצ"ב שלא לקבוע מדרש בין מנחה למעריב וכמש"ש במ"א שלכן המנהג לדרוש קודם מנחה

גם מה שמחמיר הרמב"ם לענין אגרת שלום בשבת. וע' בשבות יעקב ח"ג סכ"ג. והט"ז סש"ז ס"ק י"א שמתיר בשמו באגרות שלום. והוא היפך המבואר בפה"מ פכ"ג והעתיקו הב"י בד"ה וכל שטרי הדיוטות. ומצאתי בא"ר ס"ק ל"א דאטעיה נוסחא משובשת בב"י דהר"נ כתב דהרמב"ם מתיר באגרת. וצ"ל רמב"ן וכמ"ש הר"נ בשמו פרק השואל יע"ש ובפ"מ:

ב **ומה** שהביא מהמנחת קנאות להרצ"ה חיות דף ב' בהערה ובהנהגת הפטורת כו'. הנה מתנגדים בזה למשנת אין קורין בכתובים בשבת מפני ביטול בהמ"ד. ודחאו מהר"נ בשם רז"ה דמאחר שפסק המנהג לדרוש בהלכות שבת, אין למנוע מלקרוא בכל כה"ק הנה הוא לא כתב לאסור לגמרי הלימוד בכתובים כמו שהיה בזמנם משום ביטול בהמ"ד דמשכי וכפרש"י ר"פ כ"כ שטוב להן לשמוע בהלכות או"ה. ומ"מ אין להחליף התקנה מהקריאה בנביאים הקודמים במעלה לכתובים. וגם בזמנם היו קורין ההפטורה במנחה בכתובים כמו בנהרדעא אתריה דשמואל כשבת קי"ו ב' וע"ש כ"ד סע"א בתו' ור"פ הקורא עומד ד"ה ואין מפטירין:

ומ"ש דלא אסרו הקריאה בכתובים רק ליחיד בביתו וכפהמ"ש לרמב"ם. ולא בבית התפלה דרבים מדכרי אהדדי כשבת קמ"ז א'. וכדלעיל כ' ע"א דבני חבורה זריזין הן. וזה מבואר הביטול דא"כ יהיה מותר להפטיר ברבים בכתובים דלא גזרי אטו יחיד בביתו ומאי פריך בשבת קי"ז ב' אדשמואל מהא דקורין ההפטורה במנחה. והרמב"ם קאמר דהחשש שייך יותר שלא יבא כלל לבהמ"ד. אבל גם כשיהיה בבהמ"ד ולא יתבטל לגמרי מ"מ יש לחוש לאמשוכי שלא ישימו לבבם לשמוע הדרשה שיעיינו בכתובים וכמשמעות לשון רש"י ר"פ כל כתבי:

וגם דלב"ח שהובא במ"א סעה"ר ס"ק ה' דבמילי דרשות לא התירו בשנים והכא נמי חשיב כמילי דרשות לגבי' דרשה דחובת היום. וכה"ג בסוטה מ"ד ב' ערש"י ובחולין ק"ה א'. ובעמק הלכה חא"ח ספ"ו האריך בדהב"ח דבעי שניהם עוסקים במצוה וכהא דמשלשלין את הפסח דכהנים זריזין דלא התירו בשנים רק כששניהם עוסקים בקריאה דמצוה או בבני חבורה דזריזין. אבל בכל דוכתא לא נסתלק הגזירה דרבנן. ובפרט דלא שייך דמידכרי אהדדי רק כשעוסקים בענין אחד ושיש שיעור קבוע ולא כשעוסקים כל אחד בענין אחר דאפשר גם ברבים שיתעסק כ"א בלימודו ויתבטל זמן הדרשה לרבים. ובתו' פסחים פ"ה א' ד"ה בני חבורה דבמידי דשייך לפסח כגון יוצא זריזין בני חבורה יותר מכהנים. דהיינו נמי במידי דשייך לכולם. וכן בפרש"י שם שיש רבים ומזרזים זא"ז מלהוציא וכפרש"י במתני' שבת י"ט ב' ד"ה משלשין הכא שרי דבני חבורה זריזין ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים. ובשו"מ קמא ח"ב סקמ"ו ד"ה והנה כו' בשבת כ' דבני חבורה זריזין וכפרש"י שם במתני' ושם קמ"ז ודלא כאביי בעירובין ק"ג דבני חבורה זריזין לא אמרינן. ורש"א פסחים פ"ה הקשה על התו' דאימא דאיירי ביוצא וקדשים קלים בבעלים ישראל לא הוה זריזין. וי"ל דקושיתם הא דגזרו טומאה בנותר משום עצלי כהונה והא בסוף מכלתין דפסח אחר חצות מטמא את הידים:

ואולם סברת רש"י בעירובין ק"ג א' ד"ה בני חבורה דמוכרח לחלק בישוב סתירת הסוגיות דהא דבני חבורה זריזין היינו לענין אכילת קדשים להוציא. והא דלא אמרינן דבני חבורה זריזין היינו לענין עבודה במזבח. ולא צריך לדחוקי כתירוץ התו' דפסחים במידי דשייך לפסח:

ובזה ניחא שיטת רש"י ברכות הא דלא אמרו חכמים כלל עד חצות בהקטח"ו. ובנאכלין עבדי הרחקה דנאכלין גם לזכרי כהונה והתו' פסחים ק"כ דגם בהקטח"ו עשו הרחקה לשיטתייהו בפסחים פ"ה דלא ס"ל לחלק כפרש"י. וע"ש ריש ברכות בזרע יצחק למשניות ובספרי זכ"י ומש"ש בסופ"ק דשבת ושו"ת רמ"ע סי' א' וכסא דהרסנא סקכ"ה.

ובתפארת ישראל עירובין פ"ד משנה ו' אמר ר"ש למה דומה כו' יע"ש בגמ' [מ"ח א'] דבחצירות אוושי דיורין ושמא אחד מהן יוצא מחיצונה לחיצונה אבל ברישא בג' בני אדם דלא אוושי יכולין להזהר ולא דמי לאלונטית דהכא דאין משתמשין ביחד דמי למדורה דאפילו כשיושבים בהדדי אין אחד מרגיש כשיבעיר חבירו וקדמהו בזרע יצחק שם דלא שייך דמידכרי רק כשרבים עושין דבר אחד ביחד משא"כ בחצירות דכל אחד עושה צרכו בפני עצמו אז רבים חמירי. וכן בשבת סופ"ק משלשין כו' הטעם דבני חבורה רבים ומידכרי. ובזה נדחה קושית הט"ז יו"ד סי' ק"י ס"ק ד' דגבי אלונטית שעושין המלאכה ביחד רבים עדיפי דמידכרי אבל במקולין דרבים שכיחי מחמירין טפי מביחיד. וכעין זה מבואר בנקה"כ שם בשם הג"ר גרשון ובחדושי הגרשוני ושו"ת עה"ג סי' ב' דבההיא דחבית הם במעמד אחד אבל בזה אחר זה איכא למיחש שישכח כ"א בפ"ע. ויותר היה לו להביא מסופ"ק דשבת משלשין את הפסח דמפרש דבני חבורה זריזין. ובבאר אברהם לעירובין ג' א' מבוי דלרבים הוא. סמכי אהדדי. דהכ"נ זימנין שאין רבים במבוי ואתי יחיד להשתמש וליכא באותה שעה הטעם דמידכרי וע' בשו"מ תנינא ח"ג סי' נ"ז בד"ה והנה ביום כו' שהעיר מהנקה"כ ומהמ"א סי' ער"ה ס"ק ה' לענין רכיבה באחד מזכירו דלא סמכינן על זה יע"ש ובעפרא דארעא אות הא סי' ו' ובס' ברוך מרדכי ריש ברכות בד"ה ומה שנראה יע"ש פלפולו בכל הנמשך. וע' בשו"ת שער אפרים בהגהת בן המחבר סו"ס ז' ושבות יעקב ח"ב סי' ט"ו (ובשע"ת סי' ת"נ ס"ק א' ושם ציין סי' ט' והוא ט"ס). וע' רא"ש ברכות פ"ק ה' ב' ובספרי זכ"י ובתר"י שמחלק משום מצוה דרבים ועוברת וד"ח אות י"ז וא"ח סי' פ"ט ובאה"ט ס"ק י"ז ומים עמוקים לראנ"ח סו"ס ע"ט. וע' רש"י עירובין י"ח א' ד"ה בור הרבים אי פסקי מיא מדכרי אהדדי יע"ש ברש"א דברבים אין לחוש דפסקי דמידכרו ואינו מוכרח די"ל דבבור של יחיד לכ"ע אסור דאתיא מתני' כת"ק דחנני' דלא שרי אלא בשל רבים וחנני' נמי אוסר בשל רבים שמא פסקי ותליא בהני תרי לישני לעיל ג' והכ"נ גבי בור זימנין דליכא רבים אבל ת"ק דידי' ור"ע ס"ל דגם בכה"ג רבים מידכרי. וע"ש נ"ט א' כולהו נמי בצפרא דשבתא שכיחי גבי הדדי:

ובט"ז סי' שפ"א ס"ק א' באיסור רחיצה באבל כל ל' יום דלרש"ל אסרו משום תספורת ושמא ישכח באבלות ויגלח שערו במרחץ אבל בחוה"מ דיש איסור על כל העולם וכשבת קמ"ז דמרובים מדכרי אהדדי ושמעתי בילדותי בשם אבא מארי ז"ל בעובדא באבל תוך ל' בין המצרים וכן בימי הספירה שהתירו לילך למרחץ ושביום ל"ג אסור. דהיכא שאיסור תספורת חל על כולם ודמיא לחה"מ דמידכרי אהדדי אבל בל"ג שכולם מותרים בתספורת אין להתיר הרחיצה לאבל תוך ל' עכ"ד וכן נדפס בשמי בדברי חכמים

וחידותם בהוספות שנדפס בווארשא בשנת תר"כ. וכן נ"ל לצדד היכי שיש עוד אבל בתוך ל' שיהיה מותר כל השנה ברחיצה ואף שאינו דומה לימי הספירה שההיתר ברור תמיד אבל באבל תוך ל' אחר י"ל דאסרו משום לא פלוג שאפשר שלא יזכור שהראשון הוא ג"כ אבל בתוך ל'. וכן יש להקל בחוה"מ מהאי טעמא ושוב מצאתי בפת"ש שפוסק ג"כ הכי וע' במ"א סי' שכ"ו ס"ק ד'. ובעצי לבונה תמה על מנהג העולם לענין זיעה לאחר ז' והביא מרש"י פרק כירה דהוה כרחיצה בחמין ואסור וראוי למחות ביד מי שאינו נזהר בזה דממילא הוא בכלל רחיצה ואפשר שיש לחלק קצת בין הזיעה שבזמן הזה שהיא מחמת החמימות של האבנים להזיעה של המרחץ שהיה בימי הש"ס וצ"ע בחי"ע סי' תס"ו ס"ק ו' עכ"ד. וע' בשבת מ' ע"א סוד"ה ומשתטף כו' והוא מתחמם ומזיע וע"ש אסרו להם הזיעה וכו'. וע' בשו"ת בית שלמה סי' ק"ה בחא"ח וע' במעין גנים חא"ח סי' שכ"ו ס"ח ושו"ת רמ"ץ חא"ח סי' מ"ב בענין הזיעה ובשו"ת אורי וישעי סי' קל"ט וע' בשו"ת תשואת חן סי' ל"א מ"ש על הש"ך לענין רחיצה בצונן:

ג **ומה** שכתב דביומא י"ח סוע"ב במשנה שקורין לפניו באיוב ועזרא ודה"י ודניאל ערש"י ולא נקט שאר כתובים כמו בר"פ כל כתבי דהוה ג"כ משום דמשכי וכפרש"י שם. ואין זה קושיא דלענין שלא תחטפנו שינה לא מהני לקרות בדברי מליצה ושיר ושבח וחכמות רק בדברי ספורים שבכתובים אבל ודאי דתהלים ומשלי וכדומה משכי נמי ליבא ויבא לביטול בהמ"ד כשיקרא בהם וישים את לבבו להעמיק ולהתבונן בהם בשבחים ומשלי מוסר הרצופים בהם. והלח"מ פ"א מעיו"כ הלכה ח' ובמה קורין לפניו בכתבי הקדש ותמה שהיה לו לפרט אלו כה"ק דוקא דחשיב התם דמשמע דהם מושכין את הלב ולא אחרים. וזה אינו שהרי במשנה פרט ג"כ איוב ועזרא ודה"י וזכריה בן קבוטל אמר הרבה פעמים קריתי לפניו בדניאל הרי דמתני' נקט הרגילין יותר להמשיך את הלב אבל דניאל הרבה מהם מילי דסתמין ומ"מ היה לפעמים הכהן מבקש שיקראו לפניו בענינים אלו והכ"נ לענין שאר כה"ק ולכן נקט הרמב"ם בקצרה כיון שזה תלוי בדעתו של הכהן וסתם בכה"ק שכולל גם שאר ספרים מכתובים ותורה ונביאים כידים פ"ב מ"ב שהרי נביאים הראשונים מושכים ג"כ את הלב וכן חלק הקורות והתולדות שבתורה וכן ספורי דה"י אשר הוא משנה מספרי נביאים ראשונים וחלק הקורות והתולדות שבתורה עם מעט נוספות. ובמשנה דשבת נקט רק כתובים שאין קורין בה משום דבנביאים קורין בהם בהפטורת ואף דנביאים ראשונים ג"כ ממשיך את הלב י"ל דלא חששו רק לכתובים שהם המאורעות מדורות האחרונים שהוא סמוך לימיהם שמושך יותר את הלב לדעת אותם, ומה שחשב ביומא ספר איוב אף שהמה ספורים המשברים את הלב שמטעם זה

מותר האבל ללומדם וכן בט"ב. מ"מ הוא ממשיך את הלב לשמוע שיחתו וחקירותיו עם ויכוחיו ותנחומותיהם ולהתבונן בהם ולדעת אחרית הויכוח וסוף הדברים

(ד

) **ומה** שהעיר על השבות יעקב ח"ב סי' י"ט דמי שאין לו בליל פסח רק פחות כזית מצה אין חיוב לאכלו כלל דאכילה בכזית משמע וראייתו מסי' תפ"ד בנשבע שלא לאכול מצה כל השנה אסור לאכול מצה בפסח וע"כ דכיון שאינו אוכל כשיעור אכילה בכזית לאו מצוה היא כלל והובא בשע"ת סי' תע"ה ושכ"כ בבני חייא סי' תפ"ה ובמחזיק ברכה הביא תשובת חכם א' וגם הוא האריך דכמו דח"ש אסור מה"ת והכ"נ לענין מצוה ועכ"פ קצת מצוה איכא בח"ש והביא מריטב"א יומא [ר"פ טרף בקלפי] גבי לחה"פ שיש מגיעו כפול שנראה שמסופק בדין ח"ש בקיום המצוה וע"ל סי' תפ"ב בשע"ת ס"ק ב':

וכבר העיר כזה בח"ס חא"ח סי' מ"ט שהאריך בהא דחלוק לחה"פ שמחלק לכהני משמר הנכנס והיוצא ומגיע לאחד כפול דסגי באכילת כזית א' מכל הקרבן ופסח יוכיח כו' ומ"מ אין המנויין יוצאין ידי מ"ע של אכילת פסח אם לא אכל ממנו כזית והכ"נ בכל הקרבנות בודאי אם לא היה נאכל מלחה"פ כלל, רק פולין פולין לא היה מתקיים מצות אכילת כלל אבל הכה"ג שנטל חלק בראש כיומא י"ז ב' ואיהו אכיל כזית בהדי אכילת פרס כמצותו כו' וכ"כ התוי"ש שם שמש"ה משכו הצנועים את ידיהם מפני שלא הגיע עליהם כזית לקיים מ"ע גמורה וכן בכל הקרבנות שעכ"פ הכה"ג אם רצה נטל חלק בראש ואכל כזית או לכה"פ הכהן המקריב שבו עיקר המצוה כו' שאינו אוכל פחות מכזית כו' יע"ש באריכות וסו"ס קפ"א וכ"כ בסי' ק"מ אות ב':

ומה שכתב מעלתו להוכיח מפי' המשניות לרמב"ם אבות פ"ד משנה ב' באמרו אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן וידוע שאין מועילות להיות דין ערי מקלט עד שיובדלו השלש האחרונות שבא"י כו' אמנם הבדיל אלו שאמר הואיל ובא מצוה לידי אקיימנה כו' נכסף להוציא חצי מ"ע עכ"ד. ואין הכרח דהתם מועיל ההתחלה שלא יצטרך אח"כ להפריש עוד אלו העירות. אבל באכילת מצה אם לא ישלים בכדי אכילת פרס לכשיעור אינו מועיל כלל ההתחלה. וכה"ג הבאתי לענין הראה להתוס' בכ"מ דלא הוה בעידנא וכמו שהבאתי בספרי זכ"י בתשובה לסוכה ט' א' ויבמות צ' דאם לא יגמור לא מהני ההתחלה. משא"כ לענין מילה בלא פריעה שדוחה שבת כיון דמ"מ מהני ההתחלה כשיעשה הפריעה. ובזה נדחה ג"כ מהא דאבע"ל בב"מ ל' ע"ב דדרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר מי אמרינן השבה מעליא בעינן ולא לחייב להתחיל בהשבתה בשדה כו' ויע"ש בריף ורא"ש. והכ"נ הא כיון שמקיים חציו בשדה דהוה השבה בלתי

מעליא בעיר וכנמ"י ל' לענין השבת אבידה בכהן בביה"ק דהוה בעידנא כיון שעוסק במצות השבה ואף שאינה נגמרת אלא כשיחזור לבעליה. אבל באכילת מצה בפחות מכשיעור כשאין בידו להשלים בכדי אכילת פרס י"ל דלא קיים מצות אכילה כלל:

ומ"ש עוד מעלתו דבמצוות הזכרון כמצות מצה אין השיעור רק לאמץ את הזכרון וכמ"ש בחנוך מצוה תקי"ז במארז"ל שחטה אחת פוטרת את הכרי. כי זכירת האדנות על הדבר אין הפרש בין רב למעט וחז"ל הוסיפו שיעור ראוי כדי שיתעורר יותר כו'. ואין זה דומה למ"ש הנוב"י מה"ת חיו"ד סי' ר"א שכתב שיש לו לומר דבר חדש שלא קדמני אדם מעולם שום מפורש או פוסק כו' שאף שלפטור העיסה אין לו שיעור כלל מן התורה וכתרומת גורן שחטה אחת פוטרת כל הכרי ובכל שהוא איסור טבל אבל לא קיים מצות נתינה לכהן שזה יש לו שיעור מה"ת שהוא אחד מכ"ד בעשרון יעש"ב ובהג"ה מבן המחבר. וכבר הקדימו בתוספת רי"ד בקידושין סופ"ב והובא ג"כ במל"מ ה"ו ממתנות עניים הלכה ז'. וע' בנוב"י קמא חח"מ סי' א' שרמז בעצמו ע"ד המל"מ הנ"ל בד"ה שוב ראיתי שהרגיש בסתירת דהתו"ס דשבת כ"ה ב' ד"ה תתן דמשמע דס"ל דאיכא שיעורא בנתינה לכהן דסתרו לדבריהם פסחים ל"ב שהקשו עלה דחטה אחת פוטרת מקרא דכתיב תתן יע"ש. וכנראה שכח מהמל"מ הנ"ל בתשובתו בנוב"י מהד"ת הנ"ל וכיוצא בזה קרה להנוב"י פעמים רבות אשר נשכחו ממנו בעת כתיבת תשובתו דברי הראשונים שהיו כבר לעיניו וכמו במהד"ק ח"ב סו"ס ק"ז שהשיב על תשובת הג"ר יצחק אבד"ק אה"ו שכתב בפתח דבריו דליתא להאי פיסקא דהמל"מ שהגט בטל שגוף המעשה אינו קיים בשלד"ע במידי שהמעשה בעי שליחות. וכתב והנה יגעתי ולא מצאתי דבר זה במל"מ ואני הוא שהמצאתי וכו' יע"ש. ובשו"ת מנחת עני חאה"ע סי' ס"ח העיר שכבר נסתפק בזה בתשובת מהרי"ט ח"א סי' קי"ו. ואמנם כבר הרגיש ג"כ החת"ס אה"ע ח"ב סו"ס א' מתשובת מהרי"ט שרמז המל"מ פ"ב מרוצח ולזה נתכוון הגרי"צ ולחנם התמרמר עליו הנוב"י יע"ש] וע' בשו"ת מהרי"מ סי' ס"ה מה שפלפל בהתוס' רי"ד וע' בספרי זכ"י ליבמות ה' בדפי הס' ע"ג ב' מש"ש בזה ובעטרת צבי במטבע הברכות סו"ס ד' בהג"ה ושו"ת יד אלעזר סו"ס ל"ד ואכמ"ל בפרט זה. וא"כ גם דברי החינוך הנ"ל אין מקום לכוון רק על הפקעת איסור טבל שנפטר מה"ת בחטה אחת אבל לא על שיעור נתינה לכהן. והכ"נ לא יתכן הזכרון לאכילת מצה רק כשהוא בשיעור אכילה שהוא מה"ת רק בכזית דבפחות לא הוה מה"ת שיעור אכילה עליו ולא נתקיים המצוה מהתורה כלל. ורק שזה תליא בטעם ח"ש באיסור דלהמל"מ פ"א מחמץ הלכה ז' דלר"י דח"ש אסור מה"ת דסתם אכילה שבתורה כל שהוא במשמע רק מהלל"מ דלענין

עונש צריך כזית אבל לר"ל דח"ש מותר מה"ת ס"ל דסתם אכילה שבתורה הוא כזית. אלא דמ"מ י"ל אי נימא דזה רק באיסור ולא בקיום עשה והא בירו' רפ"ו דתרומות מודה ר"ל באיסורי הנאה דח"ש אסור מה"ת או בעתיד להשלים וכן לשיטת הירו' ביוה"כ. וע"כ דבמה דחמיר איסורו אמרינן דחל האיסור גם בפחות מכשיעור. והכ"נ כיון דל"ת חמיר מעשה ואף דעשה דוחה ל"ת וכיבמות ז' א' וי"ל דבעשה דקיל מיניה לא מהני מידי אכילת חצי שיעור:

ומה שכתב שמצוה לאכול חצי זית מצה שלא תשתכח תורת מצה כרא"ש סוכה פ"ג סי' י"ד במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג ואף שמעכבין זא"ז לענין ברכה כו'. וכיוון בזה להרחיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סו"ס ד' דאפילו תימא דאין בחצי זית מצוה כלל ראוי שיאכלנו לזכר מיהא כדקיי"ל בסו"ס תרמ"ט דכל הפסולין לד' מינין בשעת הדחק נוטלין ואין מברכין וע"ש במ"א ס"ק כ"ח דאפילו שאינו מינם וכו'. והא זה רק מדרבנן משום שלא תשתכח ממנו להבא ולא משום חשיבות הח"ש מהמצוה של עכשיו אף די"ל דהוה כמאן דליתא. וממילא לא יהיה זה נוהג רק במצות הקבועות בשעתן כמצה וכה"ג דצריך למיעבד היכר ולא במצות הבאות במקרה כמו בקדשים אפשר דלא חששו כלל לעשותו כשאינו כתיקונו. וגם יש לחלק קצת דבאתרוג ולולב המה שני מינין ואף שמעכבין זה את זה מ"מ עביד חצי שיעור המצוה כדין אבל בכזית מצה פחות משיעור אכילה לא מיחשב אכילה כלל. וכן מהפסולין לד' מינין דשייך שלא תשתכח חובת אתרוג כשיראו שימנע מלהביא שאין הכל בקיאין שהיה פסול. אבל כשהוא פחות משיעור המצוה אפשר דלא חשיב כלל להיות לזכרון חיוב המצוה ויכירו שהמניעה היה מצד שאין בו כשיעור שלם. וע' בתוס' חולין ק"ד א' ד"ה חלת ח"ל אחת לכהן מד"ס שלא תשתכח תורת חלה:

ומ"ש על המלחמות שבת פ"ב ד"ה ועוד אר"י אמר רב שתמה על המאור שפטר עצמו מן הציצית בעבור העדר התכלת שאי אפשר להטיל שניהם. והרי מ"מ מצוה להטיל אחת בטלית לדהרא"ש הנ"ל כדי שלא תשתכח תורת ציצית. ותמהני דא"כ לא היה ראוי לברך כמו במקום שיש לולב בלא אתרוג. וכן סותר לדבריו שאלה שלא נזהרו במצות ציצית בימי ר"ת ור"י ורא"ש ומרדכי הלכות ציצית דסוברים שהתכלת מעכב את הלבן. ולא כמ"ש המרדכי שלא היה דרכם בבגדים של ארבע כנפות והרי לדעתו מ"מ צריך להטיל שלא לבטל תורת ציצית אלא שלטעם זה מ"מ לא היה צריך לברך וכמש"ל:

והנה זה מכבר נשאלתי מרב א' (הריע"ז מגיורא) מנדרים ר"ד ח' דפריך והלא מושבע ועומד ולא מוקי בנשבע בפחות מכשיעור במצוה וע"כ דיש חיוב מה"ת גם בפחות

מכשיעור. והשבתי שזה שבוש דבשבועה אפילו בח"ש אסור מה"ת וכמ"ש הרמב"ם רפ"ב משבועות ורק דאינו חייב בקרבן בפחות מכזית אבל איסורא איכא בכל שהוא וכן פוסק בש"ע יו"ד סי' רל"ח. וע' במל"מ רפ"ד משבועות דלרמב"ם ור"נ פ"ג דשבועות אסור מה"ת ולרמב"ן ולהיש מי שאומר שהביא הר"נ מותר לאכול לכתחלה פחות מכשיעור ואפילו איסור דרבנן ליכא וע"ש עוד בד"ה ויש להסתפק בנשבע שלא יאכלנה כו' שמפורש ג"כ בטוש"ע שאינו חייב עד שיאכל כולה אבל אסור אפילו בכל שהוא יעש"ב ובש"ך סי' רל"ח ס"ק ב' ובחו"י סי' ט"ו דף כ"ג ע"א. ובשו"ת בשמים ראש סי' של"ו והנשבע שלא יאכל אסור אפילו בח"ש מה"ת שהתורה אמרה כל דבר שאסור לך אע"פ שאינך חייב אלא בשיעורו אסור אתה בכל שהוא ואין חילוק בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא ע"י עצמו. והא דיושב בתענית טועם ואין בכך כלום דאנו דנין במאי דקיבל אנפשיה להתענות ואף בזו אמר ר"ת דמגמע ופולט יעש"ב ובספרי זכ"י בתשובה השניה ליומא ס"ג בדפי הס' נ"ח ע"ג. וע' בשו"ת עולת שמואל סי' צ"ב בדפי הס' ס"א ע"ג משש"ב ובאור חדש לפסחים בסוף המסכת בדרך השלישי ובשו"ת מהר"נ יפה חיו"ד סי' י"א והפלאת נדרים מ' ע"א בדפי הס' כ' ע"ד. וע' בתוס' שבועות כ"ג סוע"ב דבח"ש ליכא אפילו עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד. ומשמע קצת דבח"ש דמצוה מחייב אפילו בפחות מכשיעור. וע' בשו"ת ספר יהושע חיו"ד סי' מ"ה דבעשה אף ח"ש מותר כיון דשיעור שלם מותר יע"ש בפסקים וכתבים מחודש כ"ד. ובזה נסתר גם הוכחת השבות יעקב הנ"ל מנשבע שלא לאכול מצה כל השנה דכיון דקיי"ל דשלא אוכל כזית משמע וא"כ יאכל פחות מכשיעור אי דחשיב מצוה בהכי. ולא העיר כלל שזה תלוי במחלוקת הראשונים אי איכא איסור מה"ת גם בפחות מכשיעור בנשבע שלא יאכל וכיון דחיילא בכולל אמצת מצוה וממילא אי ח"ש איכא איסורא מה"ת משום דחזי לאצטרופי והכ"נ לגבי שבועה בכולל על אכילה. וכעת ראיתי בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ג' וסי' ד' שנשאל ג"כ על השבות יעקב הנ"ל. ובקהלת יעקב מהרי"ט אלגזי בתוספת דרבנן אות ח' סי' קל"ז חקר ג"כ בזה לענין מי שאין לו אלא בפחות מכזית מצה בליל פסח והאריך בזה והשיג ג"כ על השבות יעקב דאינו ראיה דהא קיי"ל לרובא דרבוותא דבנשבע שלא אוכל אסור בפחות מכזית מדין ח"ש. והביא ג"כ מהברכי יוסף בא"ח סי' תפ"ב אות ד' דקצת מצוה איכא. וכתב עליו דאינו נראה כן מהמל"מ בפ"א מחמץ הלכה ז' שעמד על סברת הר"מ דאית ליה דלר"י דסתם אכילה בכ"ש אלא דאתיא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונש דלא הוה כ"א בכזית דהא תינח במצות ל"ת דכי אתא הלכתא לא עקריה לגמרי ממשמעותיה דקרא דהא לדידיה כי אסר רחמנא בכ"ש

אסר אך במ"ע אי אמרת דאכילה אפילו כל שהוא במשמע א"כ כי אתא הלכתא עקריה לקרא מכל וכל דהא האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום עכ"ל וע"כ דפשיטא ליה להמל"מ דלא שייך דין ח"ש במ"ע ואם אין לו כזית שלם אין כאן חיוב לאכול בח"ש ולהכי ל"ל דאכתי אף במ"ע י"ל דלא עקריה לקרא לגמרי לענין מי שאין לו אלא ח"ש יע"ש שהאריך לפלפל. ובעין זוכר להרחיד"א מערכת ה' סי' ל"ח טרח לדחות דלהמל"מ דחיקא ליה לאוקמי קרא בכה"ג במציאות רחוק כגון שנמצא בעיר של נכרים שבא בע"פ (או במהלך במדבר) ועל הרוב האוכל מ"ע פחות מכשיעור מצוי אצלו לאכול כזית רק שמבטל העשה דבכה"ג דהלכתא במ"ע עקריה לקרא מכל וכל וע"ש עוד. וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סו"ס ק"כ. ובשו"ת כתב סופר חא"ח סו"ס צ"א באות ג' האריך ג"כ בחקירה זו והביא ג"כ מהמל"מ בקושיתו על הרא"מ דפשיטא ליה כ"כ דליכא מצוה בח"ש כלל וכן תמה על השבו"י בראייתו די"ל דאסור לאכול מצה היינו שיעור אכילה כזית שיצא ידי חיובא ועוד דלרמב"ם ור"נ והכי קיי"ל דנשבע שלא יאכל אסור בח"ש וע' בשו"ת מהר"י הכהן תנינא בהק"ט הלכות ציצית אות ה' הביא מהמל"מ פ"ה מיס"ת ופ"א מחמץ ומצה שפלפל דכמו דאמרינן ח"ש אסור מה"ת כן בקיום מצוה דאין לו שיעור שלם מחייב לצאת בח"ש. והנה ביס"ת לא נמצא שום רנח לחקירה זו דשם האריך דאינו יוצא במ"ע שלא כד"א דבאיסור אין לוקין שלא כד"א ואין נוגע לחקירה. זו. ובהחומ"צ משמע להיפך מדבריו בקושיתו על הרא"מ דליכא מצוה כלל בח"ש וכמ"ש האחרונים ובשו"מ תליתאה ח"ב סי' קצ"ח דאי ח"ש אסור משום חזי לאצטרופי או אחשביה אפשר מועיל גם למצוה ומכש"כ להרא"מ דהלכה אגמריה עש"ב. ולמוהרי"ט אלגזי על הלכות חלה לרמב"ן בסופו פלפל ג"כ אי במ"ע איכא קצת מצוה בח"ש. ובעקרי דינים חא"ח סי' י"ט אות ג' הביא מהבית יהודה ח"ב סי' נ"ו בדין ב' שהיו במדבר או בבית האסורין ואין ביניהם רק כזית מצה שדעתו נוטה דהזכות יותר גדול לצרף את חבירו לשלו מעשייתו בלבד אפילו למצוה מן המובחר. ובאות י"ד הביא מהבני חיי סי' תע"ה דליכא מצוה כלל באכילת חצי שיעור ושבחקרי לב סי' צ' האריך בנידון דברי הבית יהודה ושלשורת הדין מדינים ישבית הגורל יעו"ש. ואולי קיצר בהעתקתו שמסתמא מיירי היכא שאין להא' זכיה בזה יותר משל חבירו ונמצא להשיג כזית מצה לקנות שבזה הדעת נותן שמי שיוכל להשיג ע"י עילוי דמים יהיה שלו כיון דמ"מ לא מתקיים מצות אכילה בפחות מכזית ואף אי בח"ש איכא מצוה קצת ומכש"כ היכי שיש הכזית לאחד מהם שכבר זכה בו אבל אם אינו מצוי לקנות רק באופן שצריך לבזבז ביותר מחיוב המוטל עליו בזה צדקו דבריו להטיל גורל ביניהם ואין רצוני לפלפל בדברים שאין הספרים תחת ידי לעיין עליהם

במקורם. ובשו"ת שאג"א סי' ק' האריך לענין כריכה שאנו עושין לזכר אי סגי בכל שהוא מרור וע"ש בסוף התשובה דבאוכל פחות מכשיעור מן המצות בלא ברכה לאו שפיר עביד כיון דחזי לאצטרופי ואלו השלים לכשיעור גם האי משהו נחשב מן המצה אע"ג דאינו משלימה בכדי אכילת פרס כו' יעש"ב. ובשמן כתית למנחה העיר ג"כ על קושית המל"מ להרא"מ דבקרא דערב תאכלו מצות דאתי הלכה שאינו יוצא כ"א בכזית וא"כ הא מהני קרא דאפי' ח"ש. די"ל דאתי הקרא דאם אין לו רק ח"ש שמוטל עליו לאכלו והלכה אתי שאם יש לו מצה הרבה שמחוייב לאכול כזית ואינו יוצא בפחות ואי לאו קרא הו"א דבאין לו רק פחות מכזית שאין עליו לאכול כמו מי שאין לו בליל א' של חה"ס רק שני דפנות לסוכה שאין מחוייב לאכול בסוכה זו. וע"ש בחדושיו לסוכה כ"ז א' על קושית רשב"א ור"נ דלמה לן הג"ש שמחוייב לאכול בסוכה ת"ל משום שמחת יו"ט דאצטריך אפילו אין לו לאכול רק כחצי זית. וע"ש עוד בקדושין ל"ח תוס' ד"ה אקריב על קושית הג"ר יונתן מיומא פ' דבימי אבלו של משה נשתכחו שיעורין עד שבא עתניאל. וי"ל ג"כ דכיון שלא ידעו השיעור ולא יכלו לאכול שיעור שלם משום איסור חדש והוה כאלו לא היה להם רק פחות מכזית והיו מחוייבין לאכול פחות משיעורין יע"ש ובחידושיו לנדרים י"ו ב' בד"ה ואפשר ליישב כו' ואכמ"ל. ובשו"ת תפארת יוסף חא"ח סי' ע"ו בכלייל תפארת אות ב' בד"ה אך כו' לפמ"ש האחרונים אי גם לענין מ"ע יוצא בח"ש דחזי לאצטרופי כו' מהא דנזיר ד' א' הרי מושבע ועומד. ובהגדת ברכת השיר בלקוטי דינים על הלכות פסח במ"ש במעשה ניסים דבפחות מכשיעור ליכא מצוה יעש"ב. ובחת"ס חא"ח סי' מ"ט שהוכיח מזבחים צ"ז ב' מפירכת הש"ס ולידחי ל"ת וע"כ דאינו יוצא י"ח בפחות מכזית דאי דיוצא במ"ע דאכילה בכל שהוא א"כ לא דחי הל"ת [וע' בישועות יעקב א"ח סי' תמ"ב ס"ק ד' ד"ה ובזה וסי' תמ"ז סוס"ק ג'] וה"ד ברפ"ב דיומא (צ"ל ר"פ טרף בקלפי) שמגיע לכ"א כפול כו' ולכן משכו הצנועים ידיהם הואיל וממילא כיון שלא אכל כל אחד כזית לא היה כ"א מקיים מצוה דאכילתו וכ"כ שם בתוי"ש יעש"ב ובסי' ק"מ אות ב'. וע"ש עוד באות ג' במ"ש המל"מ דלרא"מ דסתם אכילה בכל שהוא א"כ באכילת מצה הוה סגי בכ"ש ואיך אתיא הלל"מ ועוקרת קרא לגמרי ע' בסוטה ט"ז א' כו' וע"ש לחלק דאי לאי הלכה הוה משמעותו ככל התורה יעש"ב ובשו"ת ארץ צבי חיו"ד סי' י"ז ומ"ש בישוב קושית הבר"א במנחות מ"ה. וע' בשערי תורה ח"ג כלל כ"ג בדין איסורין מבטלין פרט ו' אות כ"ח ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קל"ז וסי' קמ"ח וסו"ס קמ"ט בענין ח"ש דמצוה וסו"ס קט"ז וסו"ס ק"ס. ובשו"ת ברית יעקב חא"ח סי'

ד' וה' ואין רצוני להאריך בפלפולים במה שדשו בהם רבים אשר הוא מדברים שאין להם שיעור:

ונראה להביא עוד ראיה ממ"ש הב"י בא"ח ר"ס תע"ר הא דקבעו ח' ימי חנוכה אף דבשמן שבפך היה כדי להדליק לילה אחת די"ל שחלקו השמן שבפך לח' חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר כו'. והרי במנורה היה צריך להדליק כל הלילה ומ"מ היו מדליקין לח' חלקים שלא היו סומכין על הנס שתדלק עד הבוקר וא"כ מבואר מדעת הב"י דאיכא מצוה בחצי שיעור ועדיף טפי לעשות המצוה בחצי שיעור כמה פעמים ואף שאם היה מדליק כל השמן בפעם אחד הי' מתעביד המצוה באותו הפעם כמצותה בשלימות. ומזה יש סמך ג"כ לדברי הבית יהודה שהובא בעק"ד וכנ"ל באין לכל אחד רק חצי שיעור דמוטב לחלק המצוה בשניהם. ורק כפי שהובא בשמו המשמעות שגם אם יש לו משלו צריך להניח לחבירו כדי שיעשה חבירו ג"כ הח"ש זה לא נ"ל כיון דחבירו אנוס הוא אין מחוייב להפקיע בשבילו המצוה מן המובחר שמוטל עליו. וט' בחי"ע סי' תפ"ג ס"ק ב' ביש לו שני כוסות בליל ראשון של פסח יקיים כוס אחד על ליל שני לקידוש כדלעיל סי' רפ"ב לענין מצה. ואף דאין הכרח כ"כ דשם אין גם מצוה מן המובחר יע"ש בחי"ע ס"ק ד'. ועכ"פ יש סמוכין מהב"י דכל שעושה המצוה כתיקונה באותה שעה ואף שאינו עושה בשלימות עדיף טפי לחלק לכמה לילות ומכש"כ הכא דשל קידוש קודם לבהמ"ז דעדיף שיניח כוס השני למחר לקידוש. וע' באגודת אזוב מדברי בחידושיו לשבת מה שהעיר בזה על הב"י לפי דרכו וא"ל מהתוס' יומא ל"ד ב' ד"ה רבי אומר דא"ב צבור שלא היה להם נסכים אלא לאחד מהן למ"ד דגמר של ערבית משחרית א"כ שחרית עיקר ויקריבום שחרית. דהתם אם יחלקו בין שניהם לא יתעבד המצוה כלל וכמש"ל לענין ח"ש דמצוה אם לא יגמור בכדי שיעור אכילת פרס לא מהני ההתחלה כלל. אבל הכא בהדלקת המנורה אם ידליק בסוף הלילה מתקיים מצותה וכמ"ש בזה המ"א ופר"ח סי' תרב"ע שאם איחר רבע שעה בהדלקת נר חנוכה אחר שקה"ח א"צ שמן רק לרבע שעה, וע"כ דאין שיעור לשמן רק להדלקה ואם ידליק מעט מעט וכל פעם יתן שמן מחדש יוצא י"ח מן המובחר וכמו תפילין שמצותן כל היום ומ"מ כל רגע שיניח קיים המצוה אף שלא הניח בשאר היום וכתר"י בפרק תהש"ח בהא דרב צלי של שבת בע"ש דזה דומה לתרומה דחטה אחת פוטרת הכרי מ"מ כל מה שמפריש שם תרומה עליה וע' באותות השמים לא"ח סי' רע"א ס"א. וכמו שהארכתי בתשובה בענין נר חנוכה בנתן תחלה שמן כשיעור ובירך אם צריך לחזור ולברך כשיבא להוסיף על השיעור. ויש עוד אריכות דברים במ"ש השבות יעקב חאו"ח סי' ל"ד אם

רשאי להמתין על אתרוג יותר מהודר אם ודאי שיביאו לו דצריך להמתין על מצוה מן המובחר ולא שייך משום זריזין מקדימין וע' בשו"מ תנינא ח"ב סי' כ"ג בדף כ"א ע"ב ד"ה והנה מדי דברי כו' משש"ב בדברי הרבינו יונה דפתחש"ח הנ"ל. ובזה ניחא ג"כ דהב"י א"ח ר"ס קנ"ח והובא במ"א סי' קפ"א באם רוצה לאכול ויש לו מים רק ליטול פ"א נוטל ראשונים ולא אחרונים דלא שייך שיחלקו השני נטילות שלא יתקיים המצוה כלל בשום א' מהנטילות. ובפסקי מהרא"י סי' נ"ב באתרוג שהיה להרבה ישובים וחלקוהו לחתיכות דאף למאי דסברי דיוצאין בשעה"ד ואפילו לכתחלה דהא ר"ח מטביל ונפיק ביה מ"מ היה מוטב שיגיע לכ"א לעשות המצוה פעם א' בהכשירה ולא דמי להדלקת המנורה דכשעושה אותה בשעה אחת בסוף הלילה מ"מ מקיים אז המצוה כתיקונה ורק שמקודם לא היה יכול לקיים המצוה ולכן עדיף שיקיים בכל לילה כהכשירה ואף דבאתרוג בלא"ה לפי האמת עשה שלא כדין וכמ"ש מהרא"י דהיינו שנחסר מאליו וכמובא במ"א סי' תר"נ ס"ק כ"ן. ואינו ענין להא דמנחות מ"ה סוע"א שיביאו פר אחד ונסכיו ואל יקריבו כולן בלא נסכים וכפרש"י שמוטב להביא איל אחד אם איפתו מדה הראויה לו כו'. דהכא בהדלקת המנורה עושה המצוה באותו שעה כדין רק שאינו מקיים מצות ההדלקה כל הלילה. וע' בשו"ת קרית חנה סי' ח' מש"ש על החי"ע בזה לפי דרכו ובשבות יעקב ח"ב סי' י"ד ואכמ"ל יותר. ושוב נדפס שו"ת אמרי שפר וראיתי בחא"ח סי' ה' במי שאין לו שמן כ"א להדליק נר אחד של חנוכה ואם יחלק לח' חלקים לא יגיע ללילה אחת כשיעור שהביא בשם הג"ר מענדיל אבד"ק קראמשין לפשוט מתירוץ א' של הב"י הנ"ל דעדיף לחלק לח' חלקים אף שלא היה מגיע ג"כ לשיעור כל לילה דבעינן שתהא דולקת מערב עד בוקר שהוא חצי לוג יע"ש שע"כ דהמסקנא כאידך תי' של הב"י יעש"ב. וע' בשו"ת בנין עולם חא"ח סי' י"ט עד אות ל' שהאריך לפלפל בדין ח"ש דמצוה. ובמש"ש באות ו' ע' בספרי זכ"י בדה"ס ס"ב א' בתשובה לסוכה ט' א' והארכתי עוד בתשובה במק"א. ומש"ש באות יוד מיומא ל"ט א' כבר הזכרתי לעיל מהחת"ס שדחה זה. ומ"ש מענין בל יראה בח"ש הארכתי ג"כ במקא"ח בתשובה ומש"ש באות י"ט מסוכה מ"א בשהפכו ע"פ שיטת הבה"ג ע"ש בחדושי שהארכתי ובאמ"צ ומ"ש באות כ"א ממנחות מ"ד א' תפלה של יד אינה מעכבת ש"ר ע' בחדושי מהר"י הכהן להלכות ציצית אות ה' מ"ש על הט"ז א"ח סי' כ"ה ליישב סתירת הרא"ש בר"ה גבי ד' ציצית מעכבות זא"ז ממ"ש מפרק כיסוי. וכן ביתר פלפוליו מדיני ח"ש בשבת ע' בספרי זכ"י לפסחים כ"ח ב'. ומ"ש בענין ח"ש בגזל ע' בתנא תוספאה על נשים בפתיחת חבורו והארכתי בתשובה ולא רציתי להרחיב הדברים בזה לבלי להמשך מענין לענין.

ובשו"ת חסד לאברהם, חא"ח סי' מ"ט האריך ג"כ בזה והעיר מזבחים צ"ז דפריך וליתי עשה ולידחי ל"ת והא אין כאן רק חצי זית מקדשים כשרים וליכא מ"ע דאכילת קדשים ושוב דחאו דלמ"ד דחטאת לטכ"ע כנזיר ל"ו וחולין צ"ח יע"ש שהאריך וכבר הערותי בזה מדהחת"ס חאו"ח סי' מ"ט. וע' בטו"א חגיגה ב' ע"א ד"ה לישא שהוכיח מזה דאף דהעשה בכשירה והל"ת בפסולה הבלועה בה מ"מ דחי העשה להל"ת יעש"ב. וע"ע בחל"א חא"ח סי' כ"ח בדף כ"ו ע"ב לענין מ"ע כשאין לו לקיים המצוה בשלמות אין עליו חיוב לאכול בפחות מכשיעור יע"ש על המעשה נסים לענין מרור בפחות מכזית. וע"ש עוד בסי' ב' בדף ג' ע"ב דלא בעי קרא על שותפות א"י לפטור דלא שייך לחייב בחצי מצוה וכתוס' ב"ב נ"ו ב' ד"ה ורבנן וכפ"ג דחלה מ"ה העושה עיסה עם הנכרי כו'. ובשו"ת מהר"נ יפה חיו"ד סי' י"א דאין ח"ש נדחה מפני מצוה של תורה מחל יוה"כ בשבת להסוברים דאסור להתענות בשבת מה"ת והא גבי יו"כ לא היה רק ח"ש דלא מיתסר רק ככותבת וע' בבאר יצחק חאה"ע סי' א' ענף ח' ובסי' ב' ובשו"ת עין יצחק חא"ח סי' כ"ח אות י"ט לדחות התי' מיומא ע"ד ב' מתרומה וקדשים ע"פ התוספת יו"כ שם. וע' בכו"פ בבית הספק מה שהקשה על הירו' פ"ק דר"ה ופ"ק דחלה דאין עושין שני ימים יו"כ מספק משום סכ"נ והא לר"ל ח"ש מותר מה"ת. וע' בנוב"י קמא חיו"ד סי' נ"ז וע' בספרי זכ"י בתשובה ליומא ס"ג בדפי הס' נ"ו ע"ב דהירו' לשיטתו פ"ו דתרומות דמודה רשב"ל ביוה"כ. ושוב ראיתי בשו"ת מוהר"צ סו"ס ל"ג שכיוון לזה. וגם לבבלי ניחא להירו' שהובא בתו' קידושין ר"ד ל"ח ד"ה אקריב דגזירה, כ"ר אטו כ"ש. או משום דאכלוהו היום הוה עשה שקודם הדבור. וע' בשו"מ רביעאה ח"א סי' נ"ה וחמישאה ביוסף דעת סו"ס פ"ו ובנר תמיד לכריתות כ"ג א' יע"ש בדפי הס' מ' סוע"א. ובספרי זכ"י לפסחים כ"ח הארכתי בזה דאכילה במ"ע בפחות מכשיעור והבאתי מתו' קידושין ל"ח ד"ה דאקריב שהיה להם לאכול בפחות מכשיעור לר"ל דמותר מה"ת. וכעת ראיתי בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ג' שנשאל ג"כ מזה והאריך בדברי הירו' הנ"ל. וע"ש בספרי שהיה להם לשהות בכדי אכילת פרס וליכא משום חזי לאצטרופי דאז מקיים המצוה. והארכתי עוד דבאכילת חצי שיעור לא מקיים העשה ועל איסור חדש עובר בח"ש וליכא בעידנא ורק להנמ"י ב"מ ל' כיון שעוסק בעשיית המצוה לא בעי בעידנא ולפסקי תו' זבחים צ"ז דהיכי דאי אפשר בענין אחר לא בעי בעידנא וע' במל"מ פ"י מק"פ ובטו"א חגיגה ב' ד"ה לישא והארכתי במק"א בהסברת דבריהם והתו' דשם שהניחו בתימא לשיטתם בגיטין מ"א וב"ב י"ג וע' בספרי זכ"י בתשובה לסוכה ט' ויבמות צ' שהארכתי. ובלאו הכי להמ"א סי' תע"ה ס"ק ד' דצריך לבלעו בבת אחת כו'. ויש לפלפל

ג"כ עפ"ד הקה"י הנ"ל שהוכיח דבמ"ע מודה ר"ש דבעינן כזית. ובכתב סופר חא"ח סי' צ"ו אות ג' האריך דלר"ש דחייב בכל שהוא ודאי דהוה אכילה חשובה גם במ"ע. ולפ"מ שהאריכו האחרונים עפ"ד המל"מ בפ"ה מיס"ת דבמ"ע יוצא גם בשלא כד"א. ורק לפמש"ש בקושית המפרשים אי הוה מצה שאינה ראויה לשבעה כפסחים ל"ח ב' ולהפ"י בפסחים כ"ח ב' דלר"ש דריש בספרי הך קרא דששת ימים תאכלו מצות וכתיב שבעת ימים דמוקי לענין חדש וישן וא"כ לר"ש הוי אכילת מצה חובה כל ז' וממילא ניחא ג"כ מהתוס' דקידושין לר"ש לשיטתי' ואין דעתי נוחה בדברי פלפול בעלמא:

ה **ומ"ש** על התוס' סוטה ג' ב' ד"ה מה עדות אחרונה תימא כו' ובד"ה נאמר כאן דבר שנכפל קושיא אחת בדבור הראשון על המקשה ובדבור השני על המתרץ. ובפשוטו נ"ל דבתחלה מקשה דהומ"ל הש"ס האי פירכא ואח"כ מקשה דהגז"ש למה לי דלא אצטריך כלל כיון דליכא למיטעי:

ו **ומ"ש** בהא דסוטה כ' ע"א מענין הטלת קנקנתום לתוך הדיו שמקומו שם י"ז ב' על משנת ולא בקנקנתום כו' אלא בדיו כו' הטיב אשר דיבר אך מה שהוסיף עוד כי"ב בס' המדע פ"י מתשובה שצ"ל בראש ס' אהבה הבא אחריו הנדמה לו מאהבת ה' ותכניתה וכמ"ש בראש ספרו משנה תורה ברשימת תכונת הי"ד ספרים. לפי ענינו הוא יותר מתיחס אל הפרק הקודם. לו שמדבר מעניני עה"ב ורק שסידר הלכות ק"ש אח"כ המתיחס אל ענין הפרקים הקודמים. ואולי שסידר ג"כ הפרק בסוף הלכות תשובה להיותו מחבר סוף הפרקים עם התחלת הלכות ק"ש המדבר מאהבת השי"ת:

ז **ובענין** מ"ש במכתבי הקודם דטעמיה דר"ל ביבמות ס"ב א' בהיו לו בנים מקודם כיון דבתחלה היה פטור ס"ל לר"ל דלא קיים המצוה וכתב שכה"ג באו"ח סי' תע"ה ס"ב באכל כזית מצה בשטותו ונתרפא. ועיין בספרי זכ"י בתשובה לברכות כ' ע"ב בד"ה ובעיקר הספק כו' שהערותי ג"כ מזה מהט"א ד"ה בכפאו ואכל מצה כיון דשוטה פטור מכל המצות אין לפטרו אח"כ בשעת חיובו וע' רמב"ם פ"ו מחמץ הלכה ג' כו' וע"ש בט"א חגיגה ב' א' ד"ה כאן כמשנה ראשונה ובזכרוני שגם בהגהות הרצה"ח ביבמות העיר ג"כ בזה מהא דאכל מצה. וע' בט"ז יו"ד סי' שמ"א ס"ק ה' ושצ"ז ס"ק ב' ושבות יעקב ח"ב סי' קפ"ח. והא דהוצרך ר"ל משום דכקטן שנולד כו' ולא משום שהיה פטור אז מכל המצות י"ל ג"כ דהא גופא הטעם מהפטור דמעכשיו מתחיל חיובו. וע' בשו"ת נודע בשערים תנינא בחידושיו ליבמות בתו' סוה"ד ריו"ח כו' דכיון דלא איפקדי מה קיום שייך ואם נטל לולב בהיותו כותי ונתגייר ביום א' של סוכות נימא שכבר קיים יעש"ב ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' צ"ו קרוב לסוף אות א':

סימן קכא

להנ"ל מכתבו מיום כ' תמוז הגיעני ומש"כ להעיר על מה שכתבתי בפתיחת באורי לקהלת כי רש"י לקח דברים בפירושו עליהן מתרגומיהן ממה שנזכר ברש"י רות ד' א' פלוני אלמוני תרגם בנביאים כסי וטמיר ולא הזכיר איך מתורגם במקומו ברות שזה יוכיח שכשחיבר פירושו על המגלות לא ראה את תרגומיהן ולכן הקשה מהן בפירושו עליהם:

הנה כנראה יש כאן חסרון תיבה אחת תרגם כאן ובנביאים שהרי בחגיגה כ"ב הביא רש"י התרגום רות. ומש"ש במגילה י"ג ב' הביא רש"י תרגום אסתר ותוס' חגיגה כ"ב ד"ה ויצבט הביאו תרגום רות. כאן יש חסרון הניכר איזה תיבות כנרשם אצלי על הגליון שצ"ל ותוס' חגיגה י"א ע"א ד"ה ברום בתרגום מגלת אסתר שנסדר ע"פ המדרש ותוס' פסחים ק"ט ב' ובפרש"י ותגיגה כ"ב וכו'. (והמגיה שלא הרגיש בחסרון השורה העמיד הביאם במקום הביא). וע' בבית יהודה פרק קי"ח בהערה שחתר ג"כ לומר שלא ידע רש"י מתרגום שעל כתובים שבידינו ממה שלא הביאו בפי' לכתובים יע"ש שטרח להעמיד השערתו. ולבד זה אינני יודע ההכרח שכתבם בזמן אחד על רות ועל קהלת אשר גם פירושו על המסכתות לא נסדרו זה אחד זה שמפאת זה בא החסרון בקצת מסכתות שלא השלים פירושו וכדמוכח מכ"מ בש"ס שלא חיבר פירושו על הסדר וכמ"ש במק"א. ואפשר שעיקר כוונת מאמרו ומתרגמינן איננו על התרגום רק ששם מבואר כן גם מהכרח המקרא ואף שכאן בפסוקי רות אפשר לבארו בענין אחר ואין הכרח לפי' התרגום לדרז"ל שפלני אלמני שמו וע' בתנחומא פרשה בהר סי' ג' ובפתיחת באורי לרות בד"ה והנה המבאר כו' משש"ב:

ומה שכתב עוד לתמוה ממה שכתבתי בעצמי שרובי התרגומים האלה לקוחים מהמדרשים ויוכל להיות איפוא שרש"י לקח מהמדרשים. כוונתי רק על פרש"י בקהלת אשר למעיין שרובו לקוח מהתרגום במקומות לאין מספר שלא נזכר כלל מהתרגום וכאשר יראה כל החפץ לקחת מועד לעיין בפרש"י על קהלת ובתרגום. וע' בס' היחש לכתב אשורי שער ג' פ"ו הערה ו' צד ע"ד משש"ב בענין התרגום וע"ש בהערה ה':

והנה מעלתו הוסיף עוד איזה מקומות מפרש"י וכן מפירושו לתורה דברים ג' ד' הביא תרגום ירושלמי במגלת אסתר (והוא גם בסו"פ ג' ונתחדש אח"כ). ובתו' ב"ב ד' א' ד"ה שכל דברי תרגום של אחשורוש וכ"ה שם ק' ע"ב ושבת צ"ב א' ויומא ל"א א' ד"ה אמה ועירובין מ"ח א' וב"ב ט"ז ב' ויונתן (בל"ס ט"ס) תרגום נרד וכרכום רשקם כו' ושם י"ג א' ותו' שבת פ"ח א' ד"ה פריו וש"א י"א ח' בפרש"י (וע' ערוך ערך בזק וערך רשך).

ותו' קידושין י"ב א' ד"ה הא איכא ותו' ב"ק י"ז ב' תרגום תהלים וכן בתו' ע"ג ד' א' ד"ה בניגני ובסוף מדרש תהלים כתוב מה דחילין אינון מנגנות שלך. ותו' בכורות ח' א' ד"ה תרנגולת כו' דבטנים מתרגם ירושלמי כו' יע"ש בהגהותי משש"ב. ובאה"ח סוף הלכות ציצית כי תיב"ע על התורה ועל נביאים אב אחד הולידם. ולא זכר מ"ש במוסף הערוך ערך אשן ב' שתיב"ע על התורה איננו מהמתרגם נביאים והביא ראיה שמזכיר בפרשה בלק עיר קוסטנטינו שנבנה הרבה שנים אחריו שמתחלה נקראה בוצאיץ ובימי קוסטנפניס הוסב שמה כן. ואף דאפ"ל דהמעתיק כתב כפי השם שבימיו וע' בשה"ג ערך תרגם:

והנה בתהלים סי' ע"ד י"ט בפרש"י נפש תורך יונתן תירגם לשון תורים ובני יונה ובתרגום שלפנינו מלשון תורה ובסי' פ"ג י"א היו דומן לאדמה הביא ג"כ התרגום יונתן וע"ש רש"י סי' נ"ה כ"ג לשון כלכל מסובר בתיב"ע ובסי' ס"ח כ"ח שם בנימין כו' ות"י כו'. ות"י ע"ד ו' ברש"י ת"י כו' ורש"י ב"ב ה' א' ד"ה ולאו גברא כו' וירעם ה' יונתן תירגם כו' וכן כל לשון הכרזה בתרגום יונתן. ובמל"מ ר"פ י"א מטומאת צרעת ודרור קן לה ויונתן תירגם כו'. ותוי"ט נגעים פ"א מ"ב הפתוך וכן בתיב"ע איוב כ"ה. וכל זה פלא שהרי יונתן לא תירגם על כתובים כמפורש במגילה ג' א' וכמ"ש התו' שבת קט"ו ומגילה כ"א ע"ב שמימי התנאים נעשה. וע' סופרים פ"א הלכה ט"ו שהלך לפני ר"ג ובידו תרגום של איוב כו'. ובשבת קט"ו הגירסא משונה בזה. ותורת חיים חולין קכ"א ד"ה אלא למ"ד בשר כו' רופאי אליל כולכם וכן תירגם יונתן כמסי אליל כו'. והכא מקרא דאיוב שהוא מן הכתובים שאינו מן יונתן. גם בס' מעשה אבות על אבות בדרוש ב' לר"ה להתיצב על ה' ותיב"ע והוה יומא דדינא בריש שתא כו'. וע' בזכר ישעיהו סו"ס מ"ח בענין איחור הת"י על התורה יעוין דברים כ"א בפסוק לא תלין נבלתו על העץ שתרגם נבלת גושמיה על קיסא. וידוע כי מלת גשם נתחדשה רק בימים האחרונים עכ"ל. ונמצא גם בדניאל סי' ה' כ"א גשקה יצטבע. ובתשובה מאהבה ח"ג תשובה ח' ומה ששאל על תרגום המכונה בשם יב"ע בפסוק ויהי יצחק בן ארבעים שנה כו' שבתרגומו על התורה נמצא הרבה דברים נפלאים לאו רבנא בר אשי חתום עליו ואין לי עסק בדברים כאלה עכ"ל יעש"ב. ובאגרת הבקורת להרצ"ה חיות דף ד' ע"א שתרגום שבידינו על התורה אשר נתיחס ליונתן איננו ממנו כו'. ובהקדמת נתה"ש על התורה האריך בראיות שת"י שבידינו על התורה היה זמן רב אחר חורבן הבית. וע' בח"א רש"א מגילה ג' א'. ובשה"ג ח"א אות ת' האריך ג"כ שתיב"ע שבידינו עה"ת הוא תרגום ירושלמי ואף שהתו' הזכירוהו ג"כ בסוף חגיגה ונמ"י סופ"ב דב"מ ומהר"ם ריקאנטי שהיה בדור הרשב"א ובח"א פרק הקורא

עומד כ"ה הזכיר יונתן עה"ת. וכן הערוך ערך סלמנדרא כתבו בשם הירו' מה שהוא תרגום יונתן וכמש"ל מערוך ערך אשן במוסף וכן בערך גבלא בשם הירו' שעיר והתו' בע"ג נ"ט דיונתן פי' שעיר ובירו' פארן ויונתן שבידינו פי' שעיר כמ"ש התו' והוא הירו' ובירו' שם פי' פארן כמ"ש התו' יעש"ב וע' בהוצאת בן יעקב בשה"ג אות יוד סי' כ"ו ומערכת ספרים אות ת' סי' ס"ח. וע' רשב"ם שמיני סי' י"א י"ח ובתרגום ירו' נושא מסיט וכן ביונתן שבידינו וכה"ג ורשב"ם שמות ט"ו ב' וכן תירגם רב יוסף חצלב שלהי. ובהקדמה כוללת מפי' נתינה לגר אות ד' בהליכות התרגום סי' ג' בהערה ד' ממקומות, שהוזכר בש"ס תרגם רב יוסף והשערתו שהתרגום יונתן שלנו נתחבר מרב יוסף והיה כתוב בר"ת תר"י ונכתב אח"כ בטעות תרגם יונתן. וע' בשו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתי"ח מה שתרגם רב יוסף במגלת אסתר בלילה ההוא כו'. וע' בספרי זכ"י לברכות כ"ח א' כדמתרגם רב יוסף. בכל המקומות שנמצא בש"ס כן. וגיטין ל"ז א' ותני רב יוסף אלו בולאות כו'. וע' בשמות סי' כ"ה ה' ובנתינה לגר ובמנחם שלמה לכריתות בהקדמה. ובתשבי בהקדמה בהלצה המתרגם של תורה י"א ר' יוסי וי"א עקילס הגר וי"א ירו' שתירגם התורה ואולי היה כתוב גם בפרש"י בכל המקומות ת"י בר"ת וטעה. המדפיס ביונתן והוא ר"ת ר' יוסי. או רב יוסף וכמו שנמצא ג"כ בבבלי בכ"מ ר' יוסי על רב יוסף וכמו שהגי' בהגהות הרי"ב בכ"מ ואף שנמצא ג"כ סתם אמורא ר' יוסי וכמורגל בירו' וכנזכר ברש"י סופ"ב דתענית ואכמ"ל. וע' בתויו"ט יומא פ"ג משנה י' אשכרוע אבל בת"י ישעי' מ"א וסי' ס' ב' פעמים ברוש תדהר וכו'. ובזוהר בראשית דף ל"א סוע"א ר' יוסי שאל כו' דכתיב לך הגדולה כו' בארץ בדה"י א' כ"ט דא כנסת ישראל כתרגומו כי אחית בשמיא ובארעא. וכ"כ בהקדמת תקוני זוהר בסוד תפילין ובתיקון כ"ב ותיקון ע' וע' ובזוהר משפטים קט"ז קוצותיו תלתלים ותירגם יונתן דאחיד בשמיא ובארעא. וברע"מ פרשה פנחס רע"ז הקורא חד תרי כו' ותירגם יב"ע ובתקונים תקון י"ג ות"א וכן בתקון מ"ז בסוד ז' ברכות וסוד ויכולו וע"ש בהגהות האר"י שתיקן יונתן ותר"י ר"מ כתב בענין אחר וע' במאור עינים באמרי בינה פרק ט' שהאריך מהתרגום יונתן וירו' ומה שמביא ממדרש הנעלם לרות ר' יוסי בן קיסמא אומר לבלתי עשות עמכם נבלה צרעת דכתיב ירוק ירק בפניה ות"י מינבל ינבול באפה. ובנוסח אחר ראה תרגום רב יוסף אולם טעותו מבואר כי מי הביא ר' יוסי קדמון לראות במה שיהיה אחריו עכ"ל. ואולם יתכן שתיבת בן קסמא הוא ט"ס ויהיה מסכים לדעת התשבי שר' יוסי תירגם כתובים וכנ"ל מהזוהר שר' יוסי תרגם כתובים. וע"ש בפרק י"א מ"ש על התיב"ע בפסוק ויעש הרקיע יעש"ב. וע' רש"י שמות ותקח צפורה צור ותכרת אע"ג שזה היה אליעזר שלא נימול.

ובנפש דוד תמה שבתרגום יונתן המיוחס אליו כתב בפירוש כי גרשום לא נימול ואליעזר נימול שכך התנה עמו יתרו שבן ראשון שיולד לו לא יהיה נימול. ומזה ראיה שלא היה לפני רש"י התרגום יונתן על התורה וגם לא הביאו בשום מקום בתורה הגם שבנביאים מביאו תמיד וכו' יעש"ב:

ובמגילה ג' א' דתרגום של נביאים יב"ע אמרו מפי חגי זו"מ ואין הכונה מפיהם ממש דהרי קדמו ליונתן תלמיד הלל יותר מש' שנה. רק שקבל הבאורים המקובלים מפי הנביאים וכמ"ש המפרשים וע' בר"ה י"ט ב' וקידושין מ"ב א' ובספרי זכ"י סופ"ק דיבמות משש"ב. ורמב"ם פ"ו מכמ"ק הלכה ב' ביזע פירש יונתן מפי הנביאים מקום שמזיע. ושם במגילה דתרגום של תורה אונקלוס אמרו מפי ר"א ור"י כו'. וע' בעקרים מאמר ד' פרק מ"ב אונקלוס שהיה מקובל מפי שמעיה ואבטליון ובת"א ר"פ תצא ועשתה את צפרניה ותרבי ית טופרא וכדר"ע. והרי לר"א שם בספרי ויבמות מ"ח א' דתקוץ ובהגהות הרצה"ח הרגיש ג"כ בזה. ויבמות מ"ו ב' ויזרוק את הדם על העם ואין הזאה אלא טבילה ובתרגום ויזרוק על מדבחא וכפר על עמא דת"א ע"פ ר"א ור"י ולשיטתיה דכשלא טבל הוה גר ודאבות היה רק הזאה על המזבח. ובזכרוני שכבר נתעוררו ג"כ בזה וע' רמב"ן פרשה תצא שהביא פלוגתת ר"א ור"י מספרי ולא זכר שהובא בש"ס ג"כ. וע' רש"י יומא ט"ו ב' ד"ה מקרן מזרחית כדמתרגמינן באחסנתיה יתבני מדבחא ובת"א שלפנינו באחסנתיה יתבני מקדשא כד"ה בתרגום כו'. ובזבחים נ"ד א' הוא פלוגתא דרב ולוי. וע' בס' העוין על בח"ע פ"ט אות ה' בבאור הענין מש"ש בענין תרגום רבי יוסף וע"ש סו"פ י"ד בבאור המלות.

ומ"ש מעלתו בסוף דבריו מפרש"י שבועות ב' א' ד"ה יציאות השבת ומתרגמינן לא תפיקו מרה"י לרה"ר. שרומז על באור הגמ' שבת צ"ו ב' לא תפיקו ותיתו מרה"י דיד לרה"ר ומתרגמינן ר"ל ומפרשינן כמו מאן דמתרגם לי חבית ב"מ מ"א ע"א הכא תרגימו שם ע"ח ב' ועוד הרבה ובפי' הרע"ב הלשון הוצאה מרה"י לרה"ר ילפינן מקרא ויעבירו קול וגו' לא תפיקו מרה"י לרה"ר. כבר נכלל זה במכתבי שהשבתי אשתקד למעלתו על מה שהעיר מספרי זכ"י ששם נשמט שורה אחת מהתדמות התיבות. ורמזתי שם מדברי הנתה"ש בראשית סי' י"ח במה שפרש"י ותרגומו יע"ש וע' בהגהות רי"ב גיטין ח' א' סוה"ד כל ששופע כו' ומתרגמינן כו':

ומה שהעיר על מה שכתבתי בבאורי לקהלת סי' י"א שמלכך בן חורים לא ממשפחת עבדים ולראב"ע ידמה הגדולים ללובן כמו חור כרפס. והיפך חורים לא יתיצב לפני חשוכים וע' בבאורי לעיל ז' א'. וכתב דלפי באורי אין זה היפך נער כ"א היפך עבד.

ולדעתו הוא בן שער לבן ע"ד והשחרות שם י"א לפרש"י וזה מקביל אל אמרו מקודם אי לך ארץ שמלכך נער עכ"ד. ואם שבעצמו היה התחלת מלכותו בהיותו בן י"ב ויהיה כדברי האומר במדרש שקהלת חיבר בזקנותו וכמ"ש בזקנותו אומר הבל הבלים. ואף כי לפי פשטות הכתובים לא היה ג"כ מופלג בזקנה ביום מותו ומ"ש והארכתי את ימיך היה על תנאי אם ילך בדרכי דוד אביו. אם לא שנחזיק בדעת היוסיפון שהוסיף ארבעים שנה על שנות ממשלתו וע' בפתיחת באורי לשה"ש משש"ב ועכ"פ מצד פשטות הכתובים שגם הוא מלך בנערותו וכמו שנא' בשלמה במ"א ג' ח' ואנכי נער קטן הנמצא גם בישעי' י"א ו' נוכח יונק וגמול. וע' בדהי"ב סי' י"ב י"ג במפרש ובבאורי. ובדהי"א סי' כ"ב ה' וכ"ע א' שלמה בני נער ורך שהוצרך לכתוב רק שלא היה כ"א בן י"ב שנה כשמלך ובפי' המיוחס לרש"י שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער כדכתיב ויהושע כו' נער. ובעיקר שאלתו היותו מוגבל לעומת אמרו מקודם שמלכך נער ע' רד"ק יהושע סי' ו' כ"ג הנערים המרגלים כל משרת יקרא נער ואפילו הוא זקן כמו יהושע ב"נ נער כו' וראב"ע שהיה משרתו שירות נער ועראב"ע בראשית ל"ז כ"א. ובמורה ח"ב פרק ל"ב כדברי קריאת העברים ליוסף הצדיק נער והוא בן ל' שנה וע"ש בפי' האברבנאל וע' רמב"ן בראשית ל"ז ב' ובדהי"ב ל"ד ג' על יאשי' בהיותו בן ט"ז שנים והוא עודנו נער וכן על יוסף בהיותו בן י"ז שנה והוא נער ובחזקוני ויגדלו הנערים שהיו בני ט"ו לדחז"ל שא"א מת באותו היום ויצחק היה בן ששים בלדתו אותם. ובראשית ל"ז ל' הילד איננו וש"ב י"ח ה' לנער לאבשלום וכן יקרא לכל איש מלחמה נער כמו בנערי שרי המדינות מ"א כ' ט"ו וכן הנער המגיד בש"ב א' ובשופטים סי' י"ז ז' ויהי נער כו'. ובדהי"ב סי' י"ו ז' ורחבעם היה נער ורך לבב ולא אמר שהוא רך בשנים כי היה בן מ"א כשמלך ורק שהיה בו רכות הלב ולכן התאמצו לנגדו ולא התחזק לפניהם. ורלב"ג במ"א ט"ו ז' נדחק בהיות אבים רך בשנים מרחבעם במלכו:

ואולם בפשטות הכתוב שהוראת מלכך נער האמור בקהלת הוא על ענין שירות ועבדות כמו שהיה ירבעם עבד לשלמה וימרוד בו ולזה בא ההיפך בן חורין. [וכפרש"י סוטה מ"ט ב' ובני חורין מיוחסים וע"ש בתויו"ט סו"פ ט' וע' בב"ח טא"ח סו"ס תקפ"א אות ה' וכן הוראת בני חורים בכל מקום בכתובים בנחמיה ה' ובסי' י' כ"ז ובסי' י"ו י"ז ובמ"א סי' כ"א מ"ח ואל החורים וכמ"ש חוקרי הלשון שכמו שנקראו השרים בשם חורים מפני שלובשים בגדים לבנים מלשון חור כו' אסתר א' וע' בשרשים לרד"ק שורש חור וכן היו נקראים ברומא אנשים החפשים על שם בגדיהם הלבנים והמלבושים הללו היו אסורים לעבדים שילבשו במו רק אחר ששלחום לחופש שניתן להם בגד לבן לאות החירות וגם

לנערים ברומא היה אסור ללבוש בגד הלבן הזה עד היותו בן ט"ז שנה כדמות הטלית אצלינו לאות שיצא מנערותיו ומזה בן חורין בתלמוד לעבד שיצא חפשי ומזה הפעל שחרר. ובקידושין ל"ב א' ת"ח שבבבל דומין למה"ש ופרש"י לבושים לבנים כמה"ש דכתיב לבוש הבדים ובפרק במה מדליקין שהיה מתעטף ויושב בסדינים המצוייצין ודומה למלאך. ובנדרים מאן מה"ש רבנן דומים כמה"ש במלבושים נאים ומזה בגדי חופש יחזקאל כ"ז שמלובשים בני חורין וכנראה היה כן הנהוג בימי שלמה שלזה נמצא התואר בן חורים עכ"ד השרשי לבנון. וע' במ"ר סדר נשא פרשה י"ג לבן פולט מנין לבנים כו' יע"ש):

שם סי' י"ב ד' ויקום לקול הצפור שאפילו צפור מנערתו משנתו. וכתב שפה שניתי את דרכי לצאת בעקבי המבארים הישנים אשר לא יתכן לפי הפשט האמתי כי מה לענין בין שפלות קול הטחנה ושחוח כל בני השיר. הנה הבאור הזה הוא בשבת קנ"ב א' וכמו שבארתי בפסוק בשפל קול הטחנה והיותר קרוב בזה כדרז"ל בשבת בשביל קורקבן שאינו טוחן ושתהיה שנתו מעטה בהעדר המאכל והעיכול המביא אל השינה. וא"כ מחובר אל הקודם וכן בפסוק וישחו בנות השיר הוא הגרון ושאר מוצאות הדבור שיתעבו בהשפל סמפונות הריאה וכו' יעש"ב. ופירושו שכתב והאמת אשר ויקום לקול הצפור ענינו הפסק ושביתה מקול רנה וזמרה כמו וישחו כל בנות השיר והלמד של לקול יתירה כמורגל ויבואו ג' פעלים נרדפים זאח"ז בשפל ויקום וישחו וכולם על שביתת דבר מה ובפרט על כל הקולות לעת זקנה ושיבה כו'. ואם היותו מחודש נוטה יותר אל הדרש היות קול הצפור לכינוי על קול רנה מהנותן זמירות בלילה מלבד הזרות והדחוקים לפירושו לחיך כל מבין:

ובמה שכתבתי בפתיחה לרות בד"ה והנה דעת הרמב"ם שב"ד של עזרא הם חגי זכריה ומלאכי כו' עד והנה המבאר לרות כתב. שלא ידע מה ענין אצל רות הכי בא שמה בעבור אשר נזכר בו והיחסים נכלל עם הכתובים כמו ס' רות שנכתב ליחס דוד:

לפלא בעיני שלא ראה דברי על הסדר שכונתי למה שכתבתי מקודם במאמרם אבצן זה בועז שהוא על השתוות מעשיהם ואף שהיו אנשים שונים ולכן מפרש הרמב"ם כן באמרם מלאכי זה עזרא. וע' בתו' יבמות פ"ו א' ד"ה מפני כו' וקיי"ל מלאכי זה עזרא וע"ש בהגהות הרצה"ח והרי אין נפ"מ לדינא ואפשר כיון דת"י שנאמר מפי הנביאים חגי זו"מ גם הוא הזכיר בתרגומו מלאכי דיתקרי שמיה עזרא ספרא וע' במאור עינים באמ"ב פרק י"ד בענין מלאכי זה עזרא משש"ב. ובזוהר תשא ק"צ ע"א פנחס הוא אליהו ודאי בדרגא חדא ובשו"ת רדב"ז חלק ו' שני אלפים ר"ג בסופו ולפי דעת חכמי נסתרות כי

האומר פנחס זה אליהו שורש נשמתו של פנחס וכשא"ל ולאו כהן הוא מר לא רצה לגלות הסוד עכ"ל. וע' להלן סי' ש"א רצ"ד הבין כמשמעו שהאריך ימים הרבה יע"ש. ורש"א פסחים נ"ז א' ויכנס יוחנן כו' תלמידו של פנחס ועל שם מעלתו כאלו היה פנחס בן אלעזר רבו כו'. ותנתומא ויצא סי' י"ג ובלעם זה לבן כו' ורד"ק מ"א אמרו בדרש (סנהדרין ק"א ב') הוא נבט הוא מיכה הוא בן בכרי והנה שבע בן בכרי מבנימין ונבט מאפרים ע"ל. ופשטות הכתובים דשניהם ממשפחת אב ורק שהיו דומין בתכונתם ומעשיהם כתוס' מנחות פ"ג ב'. וסנהדרין ק"ה א' הוא בן בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן. וראב"ע בראשית ל"ו ל"ב בלע בן בעור איננו בלעם גם בלעם איננו לבן הארמי ויתכן שדרך הדרש בעבור היותו מנחש כמוהו כו' גם בלעם ארמי היה וזה בלע אדומי וע' ראב"ע במדבר סי' כ"ב ה':

ובמה שכתבתי שם בסוה"ד ונשאלתי כו' דהא גם במידי שאסור מדרבנן ולא ממדת חסידות לבד אין לחוש למראית עין כמ"א סי' ש"א ס"ק נ"ו וט"ז סו"ס רמ"ג וע' בש"ך וי"ד סי' פ"ז ס"ק ו'. ותמה דהש"ך מסיק דגם בדרבנן חיישינן למראית עין:

הנה הוצרכתי להזכיר בסוף דברי גם דעת הש"כ החולק על הרב לבלי ליתן מקום למשיג מה שהעלמתי דעת החולק ואם כי בלא"ה אין זה נוגע להא דמראית עין בדרבנן וכמו שהביא ג"כ באה"ח סי' ב' בהמל"א ס"ק נ"ד למה שהעלה בדהש"כ דגם בדרבנן חיישינן למראית עין מ"מ כיון שאין איסור אלא מצד. מדת חסידות לא חיישינן למראית עין. ובפרט דהראיה שהביא הש"כ מתוס' כתובות ח' ע"א ד"ה ממעכן וכן בחולין מ"א ודלא כסוגיא דשבת ס"ד וע' בתוס' מ"ק ח' ע"ב ד"ה ומנסרן בצנעא. ומשם מבואר דבצנעא מותר וא"כ מראיית הש"כ מתוס' כתובות מבואר ג"כ סיוע דבחדרי חדרים כי הכא מותר וע' בשו"מ קמא ח"ב סי' ע"א משש"ב בדהש"ך. וגם להמ"א סי' ש"א שרמז להר"נ בסוגיא דאין מוליכין סולם לשובך שכתבו תירוץ אחר לקושית התוס' כתובות וא"כ גם בדרבנן אסור בחדרי חדרים. וע' בתוס' פסחים נ"ב א' ד"ה בישוב כו' דלא אפשר למלאכה בצנעא. ומבואר ג"כ דעתו דבדרבנן אין לאסור בחדרי חדרים משום מראית עין. אך בתו' ע"ג י"ב א' בשם ר"נ גאון דאין הלכה כרב דאסור בחדרי חדרים. וכ"כ בהג"א וס' התרומה. וע' בתוספת שבת סי' שמ"ג סוס"ק ג' דכיון שאין בו איסור דאורייתא לא אמרינן כל מקום שאסרו מפני מראית עין כסי' שמ"ג ובכ"ד. וע' רש"י ביצה כ"ה ב' ד"ה פירי כבישי כו' ואע"ג דדמי לב"י לא חיישינן למראית עין יעש"ב וכש"כ יו"ד סי' ל"ז ס"ק כ"א בועא בשפולי כו' דמיתחזי כתרתי בועי דסמיכי ויש לחוש למראית עין. ואף דבתרי בועי דסמיכו הוה רק תל"ר דהוא מדרבנן לרוב הפוסקים ונראה לכאורה מדעתו

דגם בדרבנן חיישינן למראית עין. וע' במ"א סי' תקי"ח ס"ק ז' ובשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סו"ס קע"ג וחסד לאברהם חיו"ד סו"ס ס"ד ובתפארת ישראל להלכות שבת אות ל"ד וכתובות פ"ב מ"ו אות מ"ו ושו"ת פאת השדה סי' ל"ו. וע' בשו"ת אורין תליתאי סי' צ"ה בסוגיא דע"ג כ"א דגם באמירה לא"י שבות חששו שהוא שכיר יום יעש"ב ליישב שהוא מדין שליחות להמחא"פ בהלכות שלוחין דבפועל א"י דידו כיד בעה"ב יש שליחות לאסור מה"ת אבל מצד אמירה לא"י דרבנן לית ביה משום מראית עין. וכן העלה בסי' נ"ג ובשו"ת דברי יעקב סו"ס נ"ד השיג על היד שאול בהגהות ליו"ד סי' ס"ו ס"ט יעש"ב ובסי' נ' וס"א. וע' בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי האחרון סו"ס יו"ד על הרמ"א ביו"ד סי' פ"ז ולהשוות דרש"ל ובעה"מ ובשו"ת יהודה יעלה חא"ח סו"ס נ"ו משש"ב דגם בדרבנן איכא משום מראית עין. ובש"ך יו"ד סי' פ"ז משבת נ"ד ב' דלא תצא בזוג שבצוארה וי"ל דזה הוה דברי קבלה במו"מ דהוזכר בנחמיה וע' רש"י ביצה כ"ז ב' ד"ה אין פוסקין ול"ז א' ד"ה משום מו"מ ורש"י שבת קי"ג ב' ותליא בחקירת הרמב"ם ורמב"ן בסהמ"צ אי דברי קבלה כדאורייתא וע' בט"ז סי' תרפ"ז ס"ק ב'. ורז"ה פ"ק דמגילה דכד"ת דמי. ובמגילה ג' ב' דמספקא ליה בממ"צ ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף ואף דממ"צ מד"ת וע' בשב שמעתא שער ח' לצדד דפרסומי ניסא דאורייתא לזכור יצ"מ ונפלאותיו וקשה על הפוסקים דממ"ג דרבנן יעש"ב. וממקומו מוכרע דפשוט דגדול כבוד הבריות אף דאינו דוחה רק מלתא דרבנן דאתיא מלא תסור אבל במצוה דאורייתא אמרינן אין חכמה וכו' וע' בט"ז סי' תרפ"א ס"ק א' וערש"י דמגילה ובשו"ת דברי יעקב סי' מ"ב מ"ש על הט"ז סי' תרפ"ז בענין דברי קבלה בדאורייתא והארכתי בתשובה:

ומיהו בלאו הכי העליתי שם דאין איסור בחדרי חדרים היכי שהחשד יהיה מכח זה בענין אחר שרצונו לעשות איסור וכהא דפרצופות שלא יהא נראה כמנשק לע"ג כשמניח על פיו וכן בכל הני דחשיב בע"ג י"ב. וגם בהא דחולין מ"א במתני' שלא לשחוט בגומא דהחשד יהיה באותה שחיטה עצמה שמחקה את המינין ובברכות ג' ב' דמשני דקאי בדברא דמסתבר טפי לאוקמי גם ביש עוברים ושבים שיחשדוהו וגם דנקיט דעדיפא מיניה דהוא חשש רחוק דלא שכיחא בדברא. אבל העיקר דליכא כלל מי שיחשדהו דלא אסרו משום מראית עין בכה"ג אלא דדחיק לאוקמי בדברא דליכא כלל עוברים ושבים מבני אדם:

ומה שכתב על מה שכתבתי בבאורי לרות סי' א' י' כי אתך נשוב שיובן גם בהוראת דהא ונגד אומרה שתשובנה למולדתן תאמרנה סיבת מיאונן כי בלכתנו אתך נשוב לעמך ודתך וערש"ל הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה. וכתב שאיך יתכן לומר סיבה

בלא אמירת מסובב. הנה הלא מבואר בדברי שסובב על הקודם למה תלכנה עמי שיתכן אמירתן שלזאת לא נשוב למולדתנו יען כי בלכתנו אתך נשוב לעמך. וגם להתרגום שהזכיר שקרא לא באלף תחת לה לא רצה לתרגם רק הכונה לפי הפשט שהמכוון על מיאונן בשאלתה מאתן.

ומה שכתב על מש"כ שם סי' ד' י"ז שהשכנות קראו אותו שם כמו שקרא נח לבנו שם כו' ובס' הישר על התורה לאמר שמני האלקים להיות לי שארית בארץ. וכאן מפורש לאמר יולד בן לנעמי להקים בזה שם המת על נחלתו וכתב כי דברי סהי"ש הוא הבל הבלים כי מה ענין שמני בשין שמאלית אצל שם בשין ימנית. תמהני בהעמיסו בדבריו כונה זרה כזאת מתיבת שמני שאין רמוז בתיבת שם גם אם היה מבני אפרים לקרוא השמאל תחת השין ימנית. ורק שבהוראת שם בא להיותו שם ושארית בארץ ועד"ש שם טוב מבנים ובנות ומה שכתב על באורי כי הוא דרש רחוק ודחוק כי העיקר חסר ולפי הפשט האמתי היה צריך לאמר ותקראנה לו השכנות שם לאמר הוקם שם המת על נחלתו ומה לנעמי פה. ודאי שאם היה כתוב כן לא היה צריך לשום פירוש ולא היה מקום לכל הדחוקים הזרים בדברי המבארים אבל בהיות הקריאה לנשים שהסבו הוראת השם להיות תנחומים לנעמי אשר בהוראת השם מנולד שם זאת תורה לאמר כי יולד בן לנעמי שכונתם אשר בהולד לה בן יקום שם המת על נחלתו בהיות בהכרח שבן נעמי יקים שמו. ויתכן עוד בסגנון זה שיהיה לזכרון לנעמי כאלו היא הולידה אותו וכמ"ש אשר לא השבית לך גואל ויקרא שמו בישראל כי כלתך אשר היא טובה לך משבעה בנים ילדתו ולהורות שיתיחס הבן אל נעמי באשר בטובת הדרכתה הביאה את כלתה בדתה ולקרוא שם גם לבנה ולזה יתיחס גם הבן אל נעמי להיות לה לשם וזכרון עולם כאלו היא הולידה אותו:

ובמה שכתבתי באיכה סי' א' כ' חמרמרו בשם הלחם דמעה שבערבי קורין לאדום אחמר ושאולי מזה ליין האדום חמר והודיעני כי כבר נתבאר זה בשרשים להד' ג' ושם נוסף עוד אשר מזה גם חמור וחמר כי אף צבעם הוא אדום ומשובח נקרא בערבי אלחמר כמו ויין חמר בתהלים ע"ה י' כבר רשמתי עה"ג מרד"ק ישעיה כ"ז ד'. וכן הובא בתהלים ע"ה במפרשים בשם ר"ש בן מלך יעש"ב. ומזה גם פני חמרמרו איוב סי' ט"ז פט"ז לראב"ע התאדמות מרוב החום בלשון קדר וכן במפ' לישעי' שאולי מזה הטיט נקרא חומר שהיה עפר הארץ במחוזות ההם אדום שלכן נקראה הארץ אדמה. ורש"י סנהדרין נ"ב א' ד"ה וחומרת ובכורות ו' ע"א אימא חמור אודם בעלמא. וראב"ע שמות ג' ותחמרה כו' ורמב"ם

פה"מ לסנהדרין פ"ז ופי' חומרת כו' וגם בשב"ע באפריקא בכלל הערה ג' הביא ג"כ שנקרא חמור על שם אודם מראהו יעש"ב:

שם סי' ב' י"ב לאמותם יאמרו כתב שיתכן ג"כ על היונקים אמירה וגם שתיית יין ואכילת דגן יש לדר"י התנוק יונק אפילו בן ד' וה' שנים בכתובות ס' ע"א עכ"ד. ובנדה ט' א' אם היתה מניקתו והולכת ד' או ה' שנים דיה שעתה דר"מ וע' בשו"ת שבות יעקב חיו"ד סי' נ"ט. ומ"מ יותר דחוק בפשוטו שיהיה מוסב רק ביונק כזה שרחוק במציאות ואם היותו על צד ההיתר:

שם שם י"ח פוגת במש"ש שהושאל לצעקה והעברת קול בתרגום ותענית י"ח ע"ש בפרש"י וכתב ששם לא נאמר כ"א פגן והנון שרשית עכ"ד. אך בתענית י"ח הלכו והפיגו וגם לגירסת רש"י ותרגום בלשון פגינה עכ"פ נראה, שנלקח מעברית ויש ללמוד מאחת על רעותה משפת סוריא אשר היא אחת מבנות לה"ק בהוראתה הקדומה. וע' בתויו"ט סופ"ק דיומא ד"ה והפג ובמדרש שמואל פרשה כ"ד מאנא פגניקא ובמפרש בגדי אבילות לשון יללה וזעקה ורש"י ב"ק קי"ד ב' מפגין צעק ועמש"ש סי' ד' ט' וע' בכתובות י' ע"ב וזה קאי על פסוק הקודם יבש כעץ שבא החילוף בזה מהכתיבה ביני שיטי:

במ"ש בפתיחה לאסתר בהוראת שם מרדכי בהעתקת מר דרור שתרגומו מרי דיכי וכמגילה י' ע"ב שהוא מור טהור. וע' ב"ק מ"ט א' וזבחים מ"ג וחולין צ'. כונתי לרמז שאם בפשוטו הפי' אדון הדבר הזה וכהוראת דכי וכפרש"י מ"מ יתכן גם לשם התואר וכנוי כבוד וכהוראת תואר, מר דרור להשם מרדכי וכפרש"י בחולין קל"ט דקרי ליה ראש לבשמים לצדיקים ואם שיש עוד הוראה בתואר השם בהוראת רב השמועה הלזה. וכמו שפירש הש"ל וכן נמשך בשירי הנפש בסגנון המשל בפסוק נרדי נתן ריחו שהוא לסימן הקריאה דודי שהוא הנרד שלי נתן ריחו הטוב. וכמורגל לקרוא לת"ח משה סיני בר פחתי ושיננא להערוך על שהיו שניו גדולות ופתיא אוכמא ע' רש"י ע"ג ט"ז ב' ואם שאין להם ענין כלל להמאמר ובב"מ פ"ו ככרין דנרד למרי דיכי גם שם אין דוחק לפרש שיהיה מוקבל לעומת ככרין דנרד על בעל הבשמים שהוא השי"ת אשר הנרד שלו יתנו ריחם הטוב:

ועל מ"ש בבאורי לאסתר ג' ז' שהסכים ג"כ להשערתי אם שאיננו מסכים שכן פשטות הכתובים ואם שבאו הדברים מבוארים היטיב מהכתובים ואף שלא הורגלו לפרש כן בהיות באורי מחודש וכמש"ש באריכות ועד"ש ישעיה ל"ד י"ז והוא הפיל להן גורל ואשר לפי השערתי יתיישב הכל על מכונו ובמה שכתבתי שענין הגורל בעצמו הוא דבר זר וכמו שלא נמצא, שהגריל על מרדכי כו'. וכתב חילוק גדול בין איש יחידי לגוי כולו

וגם נבוכדנצר שאל בקסמים יחזקאל כ"א כ"ו. ומ"מ כמו שלא היה צריך לשאול בגורלות על נקמתו במרדכי רק להפיק בזה הסכמת המלך ובהיותו יושב אתו במקומו כן אם היה שולח פתאום פקודתו על כל המפוזרים במדינות מלכותו ולא הוצרך לצאת לקראת לחשים כאלו היה מתחרה על גוי שוכן לבדד במבצרים ואם שנבוכדנצר הלך לקראת נחשים ושאל בכבד כו' בהיותו הולך במלחמה לרדד ממלכה היושבת לבדד במבצרים:

סימן קכב

ב' בחקותי תר"נ. לחתני הרב דרבינשק ר' יעקב דוב בער ראפפורט.
ע"ד קושיתו בר"פ מי שהחשיך באיבעא דחרש וקטן דלר"א דחרש הוא ספק לא תיבעא לך דלהסוברים ספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת וא"כ אפילו ליכא קטן אסור למיהב לחרש. וכבר העיר בחומת ירושלים סו"ס קכ"ד במש"כ ואי ספק איסור תורה לחומרא וכרשב"א הוה חרש תמיד ספק אסור סקילה. ותירץ לרמב"ם בהטו"מ גם הרמב"ם יודה בספק כרת לחומרא א"ש דיהיב לקטן ובעתים חלים עכ"ל יע"ש באורך והיה לו להקשות במורווח יותר דהא ביבמות קי"ג א' בהא דתרומת חרש דאמר ר"א לא תצא לחולין מפני שהוא ספק אי ס"ל כר"א אשם תלוי נמי ליחייב בעינן חתיכה מב' חתיכות ומיבעי ר"א חתיכה מב' חתיכות והתניא ר"א אומר כו' חייבין על חלבו אשם תלוי. וא"כ לר"א דמביא אשם תלוי על חתיכה אחת ע"כ דס"ל דספד"א לחומרא מה"ת וכמ"ש מהרי"ט ופר"ח ובמה שציין בהגהות הרי"ב מחילופי הגי' דיבמות גריס הכא ר' אלעזר ולא העיר מתוס' כריתות י"ח א' ד"ה באנו למחלוקת כו' דגרסי לעיל בהא דחייבין על חלבו אשם תלוי ר' אלעזר יע"ש. אך בתוס' נדה ט"ו א' בד"ה דמשני מוכח דגרסי לגבי כוי ר' אליעזר והתוס' בחולין ע"ט סוע"א סוה"ד עייל כו' דר"א פוטר לא קאי אלא אמתנות ולא על חלבו. ולא הכריחו מהא דר"א דהכא רק מכח הוכחה מדסובר יש אם למסורת וע"ש בנר תמיד ובתיבת גומא פרשה הברכה סוף אות א'. וע' רש"י יומא ס"ד א' בד"ה יקרבו כל הראשין כולן דלר"א ספר"א לחומרא מה"ת וע' בספרי' זכ"י בעירובין ק' ע"א מ"ש לפלפל בזה לר"א לשיטתו. ושוב נדפס שו"ת יוסף דעת מהדורא חמישאה סו"ס ס"ח שתמה ג"כ על ב"י בשיטת קידושין בפי' לשון הר"נ דף ל"ט ע"ג דמדרש"י יומא ס"ד א' מבואר דס"ל ספק אסור מה"ת וכתב דאין ראיה לתשובת מהרי"ט דהא דספד"א לחומרא מה"ת תליא אי בעי באשם תלוי חתיכה מב' חתיכות וא"כ לר"א קאי והוא לא בעי מב' חתיכות ושפיר דספק אסור מה"ת עכ"ד ובמעון הברכות לברכות ל"ו א' ד"ה וליעבד נמי כב"ש שהאריך דלר"א בקידושין במתני' ר"א היא האומר ערלה בח"ל הלכה ואליביה קאמר ר"י הלל"מ

יפריך שפיר ספיקו למה שרי כיון דר"א סובר ספק אסור מה"ת והוצרך לשנות כך הלכה נאמר יעש"ב. ובחי' אנשי השם סו"ס פ"א האריך לתלות הא דסופ"ק דברכות הקורא לאברהם כו' לר"א לשיטתיה דספד"א לחומרא מה"ת יע"ש בדרך פלפול. ובשו"ת בית שלמה מהד"ב ח"א ביו"ד ח"ב סי' קט"ו דף ס"ד ע"ב וע"ג האריך לפלפל לפי דרכו בסוגיא דיומא בהא דר"א לשיטתו דספד"א לחומרא מה"ת. ובתשובה מאהבה ח"א סי' קס"ז וסו"ס קס"ט השיג על הפר"ח דלר"א דחתיכה אחת כו' סובר ספד"א לחומרא מה"ת מבכורות ל"ד א' ר' אליעזר סבר בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת תלויה ואי אמרינן אליבא דר"א אף הרמב"ם מודה דספד"א מה"ת לחומרא א"כ בין לשיטת הרמב"ם בין לשיטת הרשב"א קרא לתלויה למה לי יע"ש בתוס' ובשבת כ"ה א' ד"ה אחת יע"ש. ולכאורה יש לדחות דנפ"מ לענין מאכילין את הקל תחלה בחולה שיש בו סכנה דודאי גם אי ספיקי לחומרא מ"מ ודאי חמור מספיקו ועוד יש לחלק בכמה גווני ואכמ"ל. ובמנחת אהרן לסנהדרין פ' בדה"ס ע"ח א' פלפל בסוגיא דיומא ס"ד דהא בנתערב חד בחד איקבע איסורא דספיקו לחומרא ולהכי אצטריך בבע"מ להתיר. וע"ש בד"ה אולם נראה דר"א לשיטתו דלא בעינן חתיכה משתי חתיכות וא"כ חייב אשם תלוי אף דלא איקבע איסורא ובספק ממזר התיר הכתוב וע"כ כהכ"מ לחלק בין ספק לאו דספיקו אסור אף באיקבע איסורא. וע"כ דהא דאצטריך קרא להתיר בע"מ שהוא איסור לאו היינו אף להקריב שניהם יעש"ב. ובשו"ת ברית אברהם חאה"ע סי' כ"ב אות ה' פלפל בהא דר"א דהתיר ע"י סימנין דרבנן משום דספק דאורייתא מה"ת לקולא אך מדרבנן לחומרא ומהני סימנין דרבנן יעש"ב. ולא העיר כלל במה דמוכח מפשטות הסוגיות מכ"מ דלר"א ספד"א לחומרא מה"ת וכנ"ל [ואגב אעיר ע"ד ראב"ע שמות סי' כ"ג י"ט באיסור לבשל עם חלב אמו אולי הקונה הגדי לא ידע את אמו כו' וכל ספק שהוא מה"ת לחומרא עיש"ב ואף די"ל דאזלינן בתר רובא דמה"ת לקולא]:

ואמנם בעיקר קושיתו בפשוטו לתוס' דנותן עליו כשהוא מהלך א"כ הו"ל רק ספיקא דרבנן. וגם נ"ל דפשיטא דלר"א דחרש הוה ספק ואי ליכא קטן לא התירו לחרש רק להוליך בפחות פחות מד' אמות דלא גרע מישראל בדליכא א"י שהתירו לישראל עצמו להוליך בידו בפחות פחות מד' אמות שהוא רק שבות. ובלאו הכי י"ל דהיכא דליכא א"י ורק חרש שהתירו טפי ספק איסור שלא יבא לידי ודאי איסור וכתוס' נזיר מ"ג ב' דבמקום שיש פנים וטעם לדבר יש כח בידם לעקור בקום ועשה. וע' ביבמות פ"ח ע"א בגליון הש"ס מרע"א בתו' ד"ה מתוך שהביא מכ"מ כעין זה וע' בתויו"ט סוף נדרים ובתויו"ט ד"ה ובטמאה ובחת"ס אה"ע ח"ב סו"ס ק' בד"ה וראב"ד סובר כו'. ובכ"מ פ"ג מנדרים

הלכה ח' ד"ה ולענין וב"י טא"ח סי' תי"ח שמאחר שד"ס צריכין חיזוק יש פנים וטעם בדבר. ומכש"כ היכי שד"ת בעצמו צריך חיזוק דראוי לחוש לחששא קרובה שיעבור איסור ודאי משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו וכדאמר התם ולכן יש להתיר לעשות גם ספק איסור תורה ע"י חרש. והא דאין בידם לבטל רק בשב וא"ת כיבמות צ' סוע"א היינו בדם שנטמא כיון דמדאורייתא מרצה הוה עקירה ממש לעקור אכילת בשר רק משום חומרא דרבנן ולכן לא התירו רק בשוא"ת משא"כ בקום ועשה לגבי תרומה מן טמא על הטהור מדאורייתא הוה תרומה מעליא מהרעה על היפה ורק דרבנן החמירו דלא למיפשע להפריש. אבל הכא ההיתר משום מגדר מלתא שלא יעבור על איסור חמור מה"ת וכהא דרש"י סוף ברכות הפרו תורתך משום עת לעשות לה' וכמ"ש הרמב"ן לענין מה שהתירו במי שהחשיך לו בדרך לתת כיסו לא"י וכשאין עמו א"י להוליכו בעצמו פחות פחות מד"א שהוא שבות שיש בו מעשה לפי שאין האדם יכול לעמוד על ממונו להפסידו בידים שיבא לאיסור תורה ויוליכנה בהדיא משא"כ גבי דליקה שלא התירו אמירה לא"י ולא חששו כיון דהוא הפסד דאתי ממילא ולא קשה מהא דפרק כל כתבי מכדי בהתירא קא מציל ניצול טפי אי שרית ליה אתי לכבויי. דהתם כיון דמתקרב אל הדליקה מתרבה בהעלות להציל ואתי לכבות אבל הכא במי שהחשיך כי שרינן ליה להציל ע"י א"י תו לא בהיל כלל. ולא דמי להא דר"פ ב"מ מצילין את המת מפני הדליקה דאי לא שרית ליה אתי לכבויי. כבר הרגיש בזה בס' יראים שלא כל הבהלות שוות דבמת מתוך צערו אתי לכבות בלא קירוב אי לא שרית ליה וע' בשו"ת מים רבים חא"ח ר"ס י"ז שהאריך. ובפ"י ברכות י"ו סוע"א תמה על התוס' כיון דטרודים במלאכת בעה"ב יש כח בידם לעקור דבר מה"ת והא אין בידם רק היכי שיש צד אפרושי מאיסורא. ורק שאינו ענין לכאן דאדרבא ההיתר אינו משום ממון רק להפרישו מאיסור היותר חמור וכנ"ל. וע"ש בבאר אברהם שמיישב קושיתו עפ"ד הלח"מ רפ"ב מברכות דכונתו דיכולין לעקור היכי שיש טעם בדבר והכ"נ כיון שכוללן ברכת בונה ירושלים בברכת הארץ שלא יאמרו כלל הוה עקירה בלא טעם. ובזה מיישב קושית רע"א מלקמן מ"ו גבי הטוב והמטיב. וכבר קדמוהו בחידושי הרשב"א לקמן מ"ו תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ואע"ג דבונה ירושלים מדאורייתא ואפ"ה לא מברכי לה פועלים לאו היינו עקירה דהא מיכלל כללי לה בברכת הארץ אבל הטוב והמטיב עקרו לגמרי דלא מידכרי כלל עכ"ל:

סימן קכג

תרל"א. להרב דראסיין ר' אלכסנדר משה לפידות.

הגיעני מכתבו ע"ד קושיתו בחולין ט"ו בהשוחט לחולה בשבת דמותר לבריא באומצא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. והא איכא חששא דשמא ירבה שישחוט עוף גדול בכדי שיהיה להבריא וכמנחת ס"ד בצריך ב' גרוגרות אסור לקוץ עוקץ בעל ג' גרוגרות ואף דהכל תלישה אחת וכ"ה בא"ח סי' שכ"ח סט"ז ואף דזה שירבה הוא מדרבנן והא מרבה בבישול נמי דרבנן כמש"ש בתוס' ד"ה שתים. וכתב דבדוחק י"ל דשמא יניח חתיכה לאחר שהעמיד חתיכה אחת על האש בכה"ג הוה מה"ת וע' במ"א סי' שכ"ח סכ"ח ס"ק ו' עכ"ל:

הנה ברש"י שם ט"ו ב' ד"ה אדעתא דחולה קא שחיט וליכא למיגזר שמא ירבה בשחיטה בשביל בריא דהא משום ההוא זית דחולה בעי למישחט כולה. הרי דנשמר מזה דבשחיטה לא שייך שמא ירבה כיון דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה וכביצה כ"א וא"כ אותה שחיטה עושה בהיתר ולכאורה ע"כ דס"ל לרש"י דבשביל שממילא ירבה באוכל ליכא למיחש אף כשישחוט גסה ואיבעת הגמ' דמנחות רק אי נימא דיוכל לקצור שתים בשתי עוקצין שצריך להחולה ואף בדאיכא חד שיש בו שלש עוקצין ועל זה קאמר דפשיטא דשלש כיון דאי ממעט באכילה מפשא קצירה דר' ישמעאל לא קאמר אלא לגבי עומר דבא בשבת אלא משלש סאין למעט בקצירה וא"כ השקלא וטריא לא הוה אי מביא משלש בעוקץ אחד משום דמרבה באוכלין אלא לאידך גיסא אי מותר לבריא משתים כיון דבשעה שקצץ הא' מותר עדיין לקוץ השני. אלא שמדעת הפוסקים לא נראה כן דהיכא דממילא מרבה באוכל אסור וכפשטות הסוגיא ורק דהוה מדרבנן וכמ"ש התוס' במנחות סוה"ד שתים כו' ומ' בשו"ת רמ"א סי' ע"ו ובשאג"א סי' נ"ט ואכמ"ל:

אמנם בחידושי רשב"א לחולין ט"ו ב' המבשל לחולה בשבת אסור לבריא כתב פי' הרב גזירה שמא אחר שיניח הקדירה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו ומש"ה גזרינן שמא יעשה כך לפי שיבא בכך לידי איסור סקילה אבל אין לפרש שמא ירבה חתיכות בקדירה קודם שיתן אותה על האש דאפי' עביד הכי לית כאן אלא איסורא דרבנן שהרי ביו"ט מותר לכתחילה בכה"ג כו' ובשם ר"י אע"פ שהתירו ביו"ט למלאות חבית מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון א' בשבת לא התירו להרבות בשביל הבריא אע"פ שמבשל לחולה משום חומרא דשבת והיינו דאבע"ל בפרק ריש אמדוהו לב' גרוגרות וכו' מכלל דפשיטא לן שאם יש ב' בעוקץ זה וג' בעוקץ זה שאסור להביא את הג' והא דעירובין ס"ח ניחמי' ליה אגב אמיה דשרי אפילו בשבת להרבות בשיעור י"ל ע"י א"י קאמר וכן פרש"י ור"ח עכ"ל בקצרה וע"ש בתו' ורש"א. ועכ"פ מבואר בפשיטות מדהרשב"א דהחשש שמא ירבה בשבילו איננו רק שיוסיף בשיעור רק גם על עשיית איסור להרבות

בחתיכה לאחר שיניח הקדירה על האש. ואולם הר"נ פ"ב דביצה גבי ממלאה אשה ביו"ט קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת הביא מהרשב"א שהוסיף עוד דאפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר לא קשיא כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כו' והשיג עליו ש"א מהא דפרק רי"ש והעלה דלרבויא שיעורא בשבת מדאורייתא מיתסר כו'. וע' בס' דרך חיים על יו"ד בסוה"ס בדפי הס' פ"ד ע"ד שהאריך בזה שדבריו תמוהים בראייתו לדמות ריבוי אוכל שלא לצורך לריבוי בצירה שלא לצורך והרגיש ג"כ בקושית מעלתו דגם בשחיטה יש מקום לומר שירבה בשביל הבריא לשחוט גסה דמרבה באוכל כמו בהא דגרוגרות. וע' בדברי חיים בחלק מים חיים סי' ט"ו לסלק קושית הר"נ עפ"ד הרמב"ן והמאור בפר"א דמילה יעש"ב. וע' בתשובת הרא"ש כלל כ"ה אות ג' שהעיר ג"כ מהא דמנחות דאסור להרבות אפילו במקום שאינו מרבה במלאכה. וע' בשאג"א סי' נ"ט מה שהשיג על תשובת רמ"א סי' ע' מהר"נ פ"ב דביצה כ' ע"ב ובקונטרס פני אריה מש"ש בדחיית דבריו:

ואולם בשו"ת זכרון יצחק סו"ס ס' העיר להתוס' מנחות מ"ח א' ד"ה חטא בשבת כדי שתזכה בשבת דאכתי למה לא יזרוק בכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן אם היתה בשבת ואמאי לא נימא שיזכה בשבת גופא ע"מ לאכול בשר חי בשבת כפרק שתי הלחם. והא אי שוחט בשבת אפילו שוגג אסור אכתי יהא אסור לאכול מצד שחיטת שבת למ"ד דאסורה באכילה ליומא:

ורק למ"ד בגיטין נ"ה במעשר פירותיו בשוגג פירותיו מתוקנים דהאי גברא דלתקוני קא מכוון ואנן ניקום וניקנסוה. והכא דאסור ליומא וליכא שחיטת מומר ע"כ בשוגג והיינו דקנסינן שוגג אטו מזיד וליכא קנסא בכה"ג גם לר"י דאוקמינן אליביה דבשוגג לא יאכל:

ואולם בזכ"צ הנ"ל העלה דהכא בברייתא דכבשי עצרת ששחטן בשוגג בשבת שלא לשמן וא"כ הוה פסח ביום ו' וע"כ דאתיא כאחרים דאין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים שלא היו נזהרין לעשות בד"ו פסח וכתוס' פסחים נ"א ב' ד"ה כאלו. והרי סתם אחרים היינו ר"מ דלדידי' במבשל בשבת בשוגג יאכל אף בשבת ויוכל לאכלן חי אף בשבת והא דשוחט בשבת גם לר"מ אין ראוי לכוס היינו בבהמת חולין אבל לא בכבשי עצרת שהיו עומדים לשחיטה לשמן:

ואם שזה איננו מוכרח כ"כ כתוס' ברכות ט' ב' ובכ"מ דההיא כללא דאחרים ר"מ לאו כללא הוא בכ"מ. ועכ"פ לר"מ הא דאין זורקין ע"מ לאכלן חי משום דאין יוצאין באכילתן מצות קדשים ולמל"מ פ"ה מיס"ת אי מ"ע דאכילה מתקיים שלא כד"א מדלא איתקצי על אכילת בשר חי וממילא משום דאין יוצאין במ"ע שלא כד"א וע' בשו"ת תפארת יוסף

חא"ח סי' ט"ז משש"ב ובספרי זכ"י לפסחים י"ג ובתשובה לסוכה ט' ובאו"ח לפסחים ע"ד ב' בתו' ד"ה נחתך כו' מ"ש בדהמל"מ וע' בשו"מ רביעאה ח"ג סו"ס קכ"ב על הקושיא בנזיר כ"ט דאמר שאוכל נבילה כו' דבקדשים ודאי לא יוכל לאכול שלא כד"א דבעינן למשחה ולגדולה וע' בזבחים צ' וע"ו ושם ע"ה ב' בתוס' ד"ה לשביעית עכ"ל. וכה"ג העיר במשכיל לאיתן במנחות ק במ"ש התוס' אע"ג דמצוה קעביד שלא יבואו לידי נותר דעדיפא הול"מ דבעי למשחה דדרך שהמלכים אוכלין בצלי כחולין קל"ב וכש"כ לרש"י יומא י"ד ומל"מ פ"ג מאבל בפי' הירו' דטרדה אוסרת לאכול בקדשים דבעינן שמחה והא ליתא בחי כפסחים ע' ולזה כתבו התוס' לעיל מ"ח דאין זה זכות עכ"ל. ובראש המזבח לזבחים כ"ח ד"ה ורב חסדא העיר ג"כ כדבריו והאריך בזה וע' ביהגה חכמה סו"ס ט"ו. ובבאר אבר לפסחים ל"ז יוצאין במצה הינא ופרש"י שאינה אפויה כל צרכה וכן מפסחים ע"א בשערי הרגלים נאכלין חיים. והרי לא הוה דרך אכילה רק לבבליים כמנחות צ"ט ב' ולכל אדם לא עדיפא מאכילה ע"י הדחק שאינו יוצא בקדשים כב"ק ק"י יע"ש בישוב זה. וע' בנופת צופים פרשה וילך בסוגיא דביצה כ"א ואם היתה שבת שהקשה רש"א דה"ה אם נטמא הבשר שמיישב דבכיוון תנא שבת עפ"ד התוס' מנחות מ"ח א' שאין זה זכות לאכול חי יעש"ב. ובצמח השדה לא"ח סי' תרי"א ס"ב מיישב קושית התוס' יזרוק כדי לאכלו חי דלר"נ הטעם משום מתקן וע' במ"א סי' שכ"א ס"ק ז' וכיון דביו"כ התירו קניבת ירק שרי אף המליחה אבל בשבת דאי אפשר לאכלו בלא מליחה ותיקון אסור בשבת יעש"ב. ובתויו"ט מנחות פרק י"א מ"ז בהא דהבבליים היו אוכלין אותו כשהוא חי ואפילו לרמב"ם דאסור לאכול חי בלא מליחה יפה יפה בפ"ו ממא"ס הכא דאין איסור במליחה ביו"כ כו' ואף לתוס' שבת ע"ה דמדרבנן אסור למלוח אפילו למ"ד אין עיבוד באוכלין הכא בקדשים לא גזרו משום שבות. ובבאר יעקב ליו"ד סי' ס"ט ס"ב בדף מ"ח ע"א דמה שנראה מהתויו"ט שביו"כ היו מולחין אותו והיינו בשבת אבל ביו"כ שאסור לאכלו אסור למלחו אם לא שנאמר כיון דשבות מותר במקדש וכמ"ש בתויו"ט וע' בשבת קי"ד ב' גבי שבות קרובה התירו יע"ש בישוב קושית התוס' מנחות מ"ח א' דהאי מ"ד סובר יש עיבוד באוכלין ואסור עכ"פ המליחה מדרבנן יעש"ב. ובמל"מ פי"א דשבת ה"ה תמה פרש"י מנחות כ"א ע"א תקריב בשבת אם ק"צ הוא ואשמועינן דמליחתו עבודה היא ודחי שבת. דלרמב"ם דאין עיבוד באוכלין וכשבת ע"ה ולמה איצטריך במנחות כ"א תקריב במלח ואפילו בשבת הא ליתא איסור תורה וע' בפ"א מתומ"ס ה"ז ד"ה ודע לך י"ל משום מליחת האימורין ע' בפ"א מק"ה הי"ד ובכ"מ ופ"ג מיו"ט ה"ה וע' בשו"מ תליתאה ח"א סי' של"ה ובשעה"מ וברוך טעם בשער הואיל

ומתוך דין ח' בד"ה שוב ראיתי בשעה"מ שדחה דברי האס"ז וע' במל"מ סי"א משבת ה"ה בשם בה"ב ותו' חולין י"ד א' ד"ה ונסבין ונוב"י מהד"ת חא"ח סי' כ"ג ומוצל מאש סי' ט"ו ובמפתחות והערות ושו"ת אבני קדש סי' כ"ו ושו"ת בן יהודה חא"ח סי' ס"ה ועפרא דארעא אות ט' סי' נ' וישועות יעקב א"ח סי' ש"כ ס"ק ט' ודברי שאול בדרוש לשובה שנת תרב"י דף ב' ע"ב וזבחים פ"ט מ"ה הצמר שבראשי כבשים ובלשון הזהב ובתוספת שבת סימן שכ"א ס"ק י':

סימן קכד

והנה במה שהבאתי להקשות דהוא אסור באכילה ליומא מצד שבת. וכתב אלי הרב ר' יוסף יפה בהרב ר' משה בגארזד בראותו זאת בבית הרב דראסיין בתשובתי אליו והא כבשי עצרת אף ששחטן שלא לשמן דלא עלו לבעלים לשם חובת צבור מ"מ איכא מ"ע באכילתן דהם כשרים לשלמים וי"ל דאין שבות במקדש כסוף עירובין ובכ"מ:

והשבתי לו דליתא דלא שייך באיסורי אכילה ורק במלאכה דכהנים זריזין וכגון חותכין יבלת בסוף עירובין וכדומה וע' ביומא ל"ד ורמב"ם פ"ב מעיו"כ הלכה ד' וע"ש בלח"מ. אבל במה דאסור מדרבנן לאכול אסור גם במקדש דאטו שמנו של גיד שנהגו איסור כפרק גה"נ וכי מותרין הכהנים לאכלו בקדשים וכן במידי דעבודה שדוחה שבת ולרמב"ם פ"א מק"פ אפילו בדבר שא"צ לעבודה דשבות במקדש היתר הוא וכפסחים פ"ה דר"נ סבר שבות צריכה התירו ושא"צ לא התירו. דמשמע לרמב"ם דחכמים פליגי עליה ובפסחים מ"ז שבות קרובה התירו כו' וע' בנוב"י מה"ת חא"ח סי' מ"ד וזבחים ע"ט א' מר סבר גוזרין גזירה במקדש כו' ובביצה י"א ב' דכהן דלאו בר עבודה גזרו אף במקדש:

וגם דהא דכהנים זריזין היינו רק במידי דשייך להקרבה ובהלכות שופר פ"ב שהיו תוקעין ג"כ בפני ב"ד הגדול דזריזין הן. ובודאי לא שייך רק לענין העברה מד"א בתקיעת שופר ורק במידי דעבודה דאטו יהיו הכהנים מותרים לאכול סמוך לזמן ק"ש וכה"ג ולרמב"ם סוף הלכות בית הבחירה פ"ח הלכה י"ב דאף דאין שבות במקדש ש"ה דאפשר בנרות הדולקות מבערב וככ"מ בדלא אפשר בענין אחר לא אמרינן אין שבות במקדש. וע' בשמן רוקח ר"פ משילין בדפי הס' ל"ו ב' ד"ה ואמנם מ"ש עפ"ד הר"מ הנ"ל וע' בתוספת שבת סי' של"ט ס"ק ג'. וע"ש במל"מ שחולק דאף היכא דאפשר בענין אחר לא חששו לאיסור שבות במקדש וע' בבאר אברהם ליומא י"ג ובנחל איתן בכ"א משבת הכ"ז בדהרמב"ם דאף שבות שא"צ התירו. [וע' בפסחים ס"ד א' ושבת קכ"ד מקלות אפשר בדר"א וע' רמב"ם פ"א מק"פ הי"ד] וע' תויו"ט תמיד פ"ה משנה ב' ופ"א מ"ג ומש"ש

דמצינו הרבה שבות שהן במקדש ותו' עירובין ק"ב ע"ב ד"ה והעליון דשבות קטן התירו וע"ש בד"ה הא כלתה ושו"מ קמא ח"ב סי' קמ"ג דף פ' ע"א ובתו' שבת קכ"ג ב' ד"ה, לא סידור קנים דכמה שבותין אשכחן במקדש שגזרו פעמים לצורך וע"ש קכ"ו א' בד"ה והמונח [וע' בתו' מגילה ד' סוע"ב וצ"ע לרא"ש ריש מגילה הטעם שעיניהם של עניים כו'. וסוכה מ"א ב' כל שתגיע לידו היא במתנה ושם קאמר מוליכין את לולביהן להר הבית וליכא משום שבות במקדש אף דאסור ליתן מתנה בשבת ויו"ט כמ"א סי' ש"ו ולכן לעיל י"א ב' דמוליכין לבהכ"נ כל אחד מכיר את שלו ונוטלו] וע' בתו' ר"פ החליל. ורש"א שבת מ"ב ד"ה אפילו דאין שבות במקדש רק באיסורי שבת. ותמוה דכמה שבותין במקדש כתוס' לקמן קכ"ג ב' וסוכה מ"ג ומנחות צ"ט וגם דלשיטתו תיקשי לעיל כ' אצל כהנים זריזין רק אין שבות במקדש דהא באיסור שבת קאי וע"כ דזה וזה אחת היא שלא גזרו הרבה במקדש משום זריזין הן וכפרש"י שם. והכ"נ בכל גזירות כביצה י"ח וב"ב צ' וע' במאורי אור בחלק בן נון במהד"ב בדף קנ"ג א' לשבת קכ"ג ב' על רש"א דאין שבות במקדש בכל מילי ובחלק עוד למועד בתקונים בדף קס"ה א' דאדרבא בכולם נקט זריזין ובשבת נקט שבות ובפעם ראשון זריזין להורות מה"ט ליכא גזירות במקדש הקרובים למאד עכ"ל. ובש"מ תנינא ח"א סו"ס צ' השיג ג"כ על רש"א דדוקא בשבת שייך אין שבות במקדש מרש"י מעילה י"א. וביומא ס"ט א' אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן ובהגהות הרצה"ח מכאן ראי' דרק שבותי שבת הותרו במקדש דאל"כ ל"ק אף דאסרו הצעה בכלאים מ"מ כהנים זריזין וע' בי"מ ח"ג סי' צ"ו. ואפשר דכאן החשש שבשעת השינה שתכרך נימא דבשינה אין מועיל זריזות. ובמנחות קנאות בהערה דף ה' ע"ב דלא הותרו במקדש כל השבותין רק אלו שמנו חכמים ע' בירו' פסחים סו"פ ת"נ וסוף עירובין ובתו' סוכה נ' ע"א דמפ"ז אין החליל דוחה שבת דאינו רק מעילה בעלמא ולא נאמר אין שבות במקדש רק במלאכה המעכבת בדיעבד אבל בכלי שיר במקדש היה עיקר השירה בקול כו' ועוד דרק שבותי שבת ולא שאר איסד"ר. והיינו כיון דקרבנות קרבין בשבת ונאמר במועדו אפילו בשבת ולענין עבודה בשבת כחול לכל דבר ובכ"ז בדבר דלאו עבודה כל חומר שבת נוהג במקדש ומפ"ז צריכין הכהנים שלא להחליף בין אלו שאין להם יחס לעבודת היום משא"כ בשאר איסד"ר דלא מצינו להם היתר במקדש וא"צ להיות זריזין כ"כ ושוב מקדש ומחנה שוים בזה וע' בשו"ת ריב"ש סי' קמ"ג. וכן יש לכוון בדהרמב"ם פה"מ סוף עירובין וע' בכ"מ בסוף הלכות כלי מקדש. וכ"ז במקדש שהותרה בקרבנות צבור במלאכה דאורייתא ג"כ וע' רש"י עירובין ק"ג א' ד"ה גוללו דכל שבות התירו. וע' בשלמי נדבה פסחים מ"ו לחה"פ נאכל לי"א בישוב קושית התו' הא י"א יו"כ

הוא דיוכלו לאכול כ"א כזית בסוף יוה"כ דמקיים אכילת קדשים ודיו"כ בגרוגרות ואז מותר מה"ת דליכא חזי לאיצטרופי לצל"ח ורק מדרבנן אין שבות במקדש ולא העיר כלל אי שייך באכילה:

ובשו"ת כתב סופר חא"ח סי' קט"ו במתני' מנחות צ"ט ב' החלות היו מתחלקות לערב דלר"ת דח"ש מותר מה"ת היה אפשר שיאכל כל אחד כזית בבת אחת שהוא ח"ש לענין איסור יו"כ והא אין שבות במקדש למה נדחה עד הערב וכתב שנעלם מהשואל הרש"א דשבת מ"ב א' תו' ד"ה אפילו של עץ נמי דדוקא מה שעשוי משום מלאכה לא התירו במקדש. ולכן לא אמר אין איסד"ר במקדש ופ' רמב"ם פ"א מק"פ הי"ו וי"ח דאין שבות במקדש כלל. והיינו כל שהוא משום שביתת מלאכה וע"ש בלח"מ ואשתמיט מיניה סוגיא דעירובין ק"ג דמסקנת ר"י שבות דמקדש במדינה לא התירו וע"ש בתו' דיש שבות שאסרו במקדש. ובשמ"ק ביצה כ' ע"ב דהא זריקה רק שבות והעלה דכיון שעבר ועשה שלא כדין העמידו דברים אפילו במקדש וע"ש עוד על פרש"י ואם היה שבת לא יזרוק כיון שאינו ראוי לבשל ואין בו צורך הדיוט. ולא נהיר דהא חזי לאכול באומצא והנכון דהכא העמידו שבות דזריקה מפני שעבר ושחט שלא כדין וכיון שלא ניתן להכשיר שום אוכל נפש בשבת לא מזרקינן הדם להכשירו באכילה. וממילא נדחה קושיתו גם לפי סברתו דהכא ממילא העמידו דבריהם לאסור חי באכילה גם אם היה שייך בזה דאין שבות במקדש. ובשו"ת ברכת יוסף חא"ח סי' כ"א האריך בפרש"י דמנחות שם בד"ה ואם היתה שבת אשלא לשמן קאי ומנ"ל לרש"י ודלמא קאי אלפניו או לאחר זמנו והביא ג"כ דהשמ"ק הנ"ל. ובשו"מ רביעאה ח"ב סי' פ' האריך ג"כ בכונת רש"י בפלפול והביא ג"כ מהפ"י שהקשה דהא זריקה אינו רק שבות דלא גזרו במקדש והשיג דהא דאין שבות במקדש דכהנים זריזין וכשבת כ' ודוקא בשבות דאסור משום גזירה כמו התם דחיישינן שמא יחתה אבל בשבות מצד עצמו כזריקה גזרו גם במקדש יעש"ב ובלא"ה י"ל כרע"ב בשבות בהש"מ דהיכא דאיכא שני שבותין גזרו והכ"נ איכא שבות דזריקה ודמוקצה דכל דעבר ושחטן אידחי לה וע' באבן העוזר לעירובין ל"ה. ובשו"ת שער אפרים סי' כ"ו ול"ג שכתב להיפך דאם השני שבותים באים ביחד גזרו שלא יעשה בהש"מ וע' בשו"מ תליתאה ח"א סי' תס"א ובמשפט שלום סי' כ"ח בסופו ושער נפתלי סי' ד' שבסוף שו"ת אורין תליתאי בד"ה ומה שנ"ל. וע' בשו"מ תנינא ח"ד סי' קפ"ה שכתב ג"כ דהא דאין שבות במקדש דכהנים זריזין וכ"כ הכ"מ סוף הלכות בית הבחירה ותמה על הטו"א ברה"ש וביותר שלא זכר הש"ס דשבת כ' גבי כהנים זריזין וע"ש ברש"י ובח"א סי' צ' ותליתאה ח"א סי' שס"ט ובקמא ח"ב סי' קמ"ו ד"ה והנה בענין שבות במקדש. ובשיורי

קרבן פסחים פ"ח הלכה ד' ד"ה המקדיש בעזרה דסובר דוקא שבות דקדש במקדש כו' אבל בקבוע להם זמן מותר במקדש יעש"ב. ובשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' ז' דאי נימא כר"נ דריבוי מלאכה מדאורייתא אסור ריבוי גברא אינו אסור מדאורייתא דמ"ש אם זה עושה החילול כמה פעמים או שיעשה זה פ"א וזה פ"א ולא דמי לריבוי מלאכה שנתבשל יותר מהצורך לחולה הרי נגמרה מלאכה בשבת והא דמדמה בפר"י ריבוי אנשים לריבוי מלאכות שיהיו ע"י כמה אנשים וכתשו' רמ"א והשאג"א דחה דאין שבות במקדש וע' בפסחים מ"ז ובעירובין דלא כל שבות שרי וכו' עכ"ל:

ומה שנסתייע מעלתו ממ"ש בשו"ת רע"א סי' ה' דלמאי דקיי"ל ביו"ד סי' קנ"ה דחולה שאין בו סכנה אסור לאכול איסור דרבנן אבל שבות דשבת מותר כא"ח סי' שכ"ח דאפילו ישראל בעצמו ואם מותר מדרבנן לאכול האסורין בשבת בפירות הנושרין או מוקצה דהוה מצד איסור מלאכה ושבות וכיון דהמאכל בעצמותו הותר רק איסור שבת גרם דהוה בגדר שבות. וכבר הארכתי בתשובה בהיו"ט מה שיש לדון על דבריו וע' בבשמים ראש סי' ר"פ ובכסא דהרסנא ובישועות יעקב א"ח סי' ש"ט בד"ה יש לי מקום ובשו"ת אורין חליתאי סי' קנ"ט משש"ב. אבל אין זה נוגע כלל לכאן דהתם משום דיומא גרים דהרי המאכל בעצמו היתר וא"כ קיל משאר איסור דבריהם להאכילו לחולה שאין בו סכנה כיון דרק הזמן גורם שלא יהנה מאיסור שבת הואיל ואיתעבד איסורא. אבל מה מהני זה לענין דנימא דאין שבות במקדש שלא יבא להתיר לשחוט במזיד דהטעם רק משום דכהנים זריזין דשייך רק במידי דעבודה. וע' בקהלת יעקב מדות חכמים אות כ' בסי' קמ"ח כהנים זריזין משש"ב. ובתויו"ט מנחות פי"א לענין מה דמדרבנן אסור למלוח דבקדשים לא גזרו משום שבות ובבאר יעקב ליו"ד סי' ס"ט והגהות הרי"ש נט"ז לתשובת מהר"ם בר' ברוך סי' שמ"ח דיש חילוק בין שבות דהוא מצד עצמו דנוהג אף במקדש ובשבות מצד גזירה במה ששייך במקדש דכהנים זריזין ולא יבאו לגדר איסור ומצאתי און לי בתשובות תב"ש עכ"ל:

ומה שהביא מעלתו שהיה דרכם לאכול בשר חי מפסחים ע"א א' בשבת שבתוך החל בשעירי הרגלים בבשר חי ואף דדחו דבשר שנאכל חי ולא צלי אינו דרך שמחה מ"מ שלא כד"א לא מיקרי. ותו דדחו ועוד דכהנים אכלי בעלים לא אכלי ומשמע דכהנים יוצאין י"ח בשלמי שמחה. עי' בשו"ת בנין ציון החדשות סי' קכ"א שהרגיש ג"כ מה שלא אמר טפי ואכילה בחי ליכא. ובבאר אברהם פסחים ל"ז על הא דיוצאין במצה הינא. והרמב"ם פי"ד ממא"ס הלכה ס' מנה בהך דשלא כד"א חלב חי של שוהנ"ס מ"מ י"ל דבשר חי דרכן לאכול באומצא כמ"ש בכ"מ. וגם דיש חילוק אם אכלו מתובל בתבלין או מלח ופלפלין

ואף בכבוש בציר ומי מלח מצדד הנוב"י תנינא חיו"ד סי' מ"ג דמותר לבשל בשבת כגון מליח כרותח וכבוש כמבושל משום שאינו תולדות האור וע' בשו"ת שמן רוקח ח"א חא"ח סי' י"ב ואכמ"ל. וע' בזכרון יצחק סי' ס' שהרגיש ג"כ דאי אין יוצאין במ"ע שלא כד"א לא הוול"מ שמחה בחי ליכא ולא אמר אכילה בחי ליכא. ודחה דאכילת בשר חי אף שהוא שלא כד"א הוה בכלל שמחה ולא גרע מבגדי צבעונין ופשתן כפסחים קי"ט א' ובתו' ד"ה וזבחת יע"ש. ואף דעיקר המצוה כשבהמ"ק קיים היה באכילת שלמים כמ"ש וזבחת שלמים ואכלת ושמחת דברים כ"ז דבעינן זביחה בשעת שמחה. וע' סופ"ז דמנחות רע"ב ותויו"ט אכילה שיש בו שמחה בעינן. ומ"מ היה לו להביא. דנהי דאינו יוצא במ"ע שלא כד"א דחשיב לאכילה ע"י הדחק מאחר שאין רוב ב"א רגילין באכילה כזו וע' רש"י חולין ק"ט א' גבי חלב דלאו בר אכילה הוא אפילו לא"י אלא ע"י הדחק וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סו"ס ס"ה אי בשר חי ראוי לאכילה. מ"מ מסתבר לקרות עליו שם שמחה שאינו אלא בבשר כיון דאפי' בבגדי צבעונין מקיים מצות שמחה היכא דליכא שלמים ואמנם הדבר פשוט בכ"מ שהיו רגילין לאכול באומצא וכן בהא דמנחות צ"ט בחל יוה"כ בע"ש דכהנים אוכלין בערב משער החיצון בשר חי וע' בדברי צבי סי' תע"ה מש"ש. וע' במזבח חדש ח"ד סו"פ ד' מש"ב:

סימן קכה

ער"ח תמוז תרל"א. להרד"ט אפרתי במאהליב.

במה שהקשה על התוס' פסחים מ"ו ב' סוה"ד רבה דלמ"ד הואיל בטלת כל מלאכת שבת דראוי לחולה שיש בו סכנה ותירצו דלא שכיח כלל והא לתו' חולין י"ד ב' ד"ה כגון שהיה לו חולה והבריא כיון דרגילות שיחזור לחליו לא הוה מוקצה אפילו לחצי שבת. וא"כ מאי שייטא דשוגג ומזיד הכא לישתרי לגמרי משום הואיל דחשיב לי' אם יחזור לחליו דמידי דשכיח הוא.

ויסוד קושייתו לא נייח לי כלל דלגבי חולה אף דלא אקצי דעתיה שרגיל שיחזור לפעמים לחליו כשלא יזהר כ"כ בהשגחתו לשמור מהמזיק לו ושכיח שיחזור החולה לחליו כמו השתא שיהיה ג"כ סכנה ופק"נ. אבל מ"מ אין לקראו לשכיח שיחזור חולה מיוחד לחליו ולהתיר לחלל השבת בעבורו אם אין הסכנה בשביל זה כיון דעכשיו צריך להתהוות השתנות בטבעו מצד איזה סיבה דלא שכיח יותר שיחזור החולה לחליו ממציאות חולה שיש בו סכנה שאנו דנין על כל העולם ואף דרגיל יותר משאר ב"א דומיא דגיטין כ"ח הניחו בחזקת חולה כו' ולא הוה בגדר חזקה דאיתרע דעשוי להשתנות ולא דמי להואיל

ומקלעי יוד כיון דלהמותרה אין ספק לא הוה התראת ספק וע' אורחים דהספק רק אם יבא תיכף לשעה זו דרגילים תמיד לבוא בהיותם בדרכם וכנזיר מ"ה א' דהליכה לא חשיב מחוסר מעשה. וע' רש"י עירובין ל"ג סע"ב סוד"ה ונוטלו ובא לו כו' ואמאי צריך להוליכו משעשאו לשם עירוב כו' ומה לי הואיל ויכול לנטותה ומה לי יכול להביאה. וע' בהשמטות לספרי זכ"י יבמות צ' משש"ב בתוס' ד"ה מייתי כו'. אבל לא מהני מה דלא אקצי דעתיה למישרי משום הואיל במה שרגילות לפעמים לחזור לחליו וגרע טפי ממחוסר מעשה דלא אמרינן הואיל וכדלקמן ס"ב א' ואף למה שצידדו התוס' שם מ"ז א' סוה"ד ואי אמרת דשייך הואיל אף דבההיא שעתא לא חזי ודלא כרש"י מ"מ בעינן שיהיה רגיל תמיד במציאות וחזי מיד דעומד לכך כהואיל ומקלעי אורחים דחזי מצד עצמותו שיזדמנו באותו יום ולא במה דאפשר שיתרמי לדידיה במקרה והוא פשוט:

ואולם גם לפי דרכו י"ל למ"ש בשו"ת חמדת שלמה חא"ח סי' כ"ב דלא שייך הואיל רק היכי דאי מיתרמי היה מותר לגמרי כגון הואיל ומקלעי ליה אורחים אבל הואיל וחזי גם לחולה שיש בו סכנה הוה דחוי. ומיישב בזה קושיית התו' דפסחים מ"ו והארכתי בזה בתשובה וא"כ להכ"מ פ"ב משבת וב"י א"ח סי' שכ"ח דהא דדחויה שבת אצל חולה תליא בהא דטומאה דחויה או הותרה. וכ"כ בפשיטות בכסא דהרסנא סי' ל"ט דמתו' פסחים מ"ו ב' ד"ה רבה יש להוכיח דשבת הותרה יע"ש. וי"ל דתירוץ א' שבתו' חולין קאי לר"מ דסוגיא דהכא אליביה דסובר ביומא ח' א' דדחויה בצבור ותי' הב' מתוקמי שם גם לר"י דסובר שם ז' ב' דהותרה בצבור. ועכ"פ בהכרח דקושית התוס' דפסחים דמדמה שבת ליו"ט הואיל והותרה כו' דאמרינן מתוך להתיר לגמרו כיון דיש במציאות שיהיה אוכל נפש וע"כ דסובר דגם בשבת הותרה כיון דכל מלאכה הותרה בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה וכמובא בש"ג בפרק יו"כ מהר"מ דכיון שהתורה התירה, פק"נ הוה כל מלאכה שיבס"כ כעשאה בחול יעש"ב. וא"ל דאף לתירוצם דלא שכיח מ"מ הוה התראת ספק די"ל שמבשל לצורך החולה שיש בו סכנה. זה אינו כתו' כתובות ל"ג א' ובכ"מ בשו"ת נוב"י מה"ת חא"ח סי' ס"א ובח"ס חיו"ד סי' ט' בדהאס"ז דמה שתולה בדעת אחרים לא מיקרי התראת ספק. ויש לפלפל מזה דהני תרי לישני בביצה כ"ו ב' אליבא דרבא אי יש מוקצה לחצי שבת ולאביי מבע"ל בהא וע' בשבת מ"ג א' ותו' ד"ה בעודן עליו. י"ל דתליא בהני תרי תירוצים שבתו' יומא ו' ע"ב ד"ה אמר ר"ח משמיה דרבא זאת אומרת טומאה הותרה בצבור ולדידיה לא ס"ל ולתירוץ הב' דדוקא גבי ק"פ ס"ל דחויה וע' לקמן מ"ו ב' דלרבה דוחה את הטומאה ואינו דוחה את השבת כו' א"ל אביי לדידך קשיא כו' לר"ח לא קשיא שבת דהותרה בצבור סופו נמי דחי טומאה דחויה

היא כו'. וע"ש בהגהות הרי"ב שצ"ל רבה וכן בתוס' שם ד"ה תחלתו. וע' בח"ס חיו"ד סי' של"ח בד"ה גם מ"ש עוד כו' שהעיר על הכ"מ מהא דסו"פ טרף בקלפי. ובחא"ח סי' פ"ה ובסי' קמ"ה ד"ה ודע ובשו"מ תנינא ס"ב סי' ט"ו בד"ה איברא ובח"ד סי' י"ז ורביעאה ח"ב סי' ל' בד"ה והנה ובסי' מ"ב ועוד כמה אחרונים שהאריכו ובספרי זכ"י ליבמות ליישב הסתירה משם על הכ"מ בטוב טעם. ובנוב"י מה"ת חא"ח סי' פ"ו מזבחים ט"ז ב' דמוכח דרבא ס"ל הותרה בצבור. ובמנחות ס"ד סוע"א בעי רבא חולה שאמדוהו כו' ומשמע דרבא לטעמיה דדחויה שבת. וניחא גם תשובת רמ"א סי' ע"ו דמייתי מפק"נ למילה בשבת ע"י שנים מדשוחטין ואין מאכילין נבילה, דקיל וכאן דס"ל לרבא דגם בשבת מדקדקין לעשות הקל. וע"כ דרבא לשיטתיה דדחויה ואין הכרח למ"ש בהגהות מרדכי שבת פי"ז שמחלק דבמנחות מיירי בחולה שאין זמנו בהול אבל כאן זמנו בהול ביום ראשון דלידה. וע' בספרי זכ"י בתשובה ליומא ס"ג דרבא דמשני שם ס"ד א' כגון שהיה חולה בתוך ביתו ושחט אמו ביו"כ דתליא ג"כ אי רבא ס"ל דדחויה ומשכחת לאוקמי בכה"ג וע' בשו"ת ס' יהושע חיו"ד סי' נ"ד ד"ה ועתה ובדפי הס' מ' ע"ב ויבואר עוד להלן ע"ד הישי"ע:

ובר"נ פ"ב דביצה דריבוי שיעורין בשבת אסור מה"ת ומ"מ לא דמי ריבוי בשיעורין ביו"ט לשבת דשבת דחויה לגבי חולה אבל יו"ט שאוכל נפש הותרה דאפילו אפשר מעיו"ט שרי וע' בלקוטי שו"ת חת"ס סי' צ"ט בענין ב' מוהלין בשבת ובמג"ש על קושית התוס' שבת ק"ל בהא דשכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאוהו בשבת דרך גגות וחצירות שלא ברצון ר"א דשרי אף ברה"ר. והא אפשר לקיים שניהם כדאמרינן נמי לקמן בשר ואפי' בהרת יקוץ כו' וכדר"ל. די"ל דמילה בשבת הותרה אבל מילה בצרעת דחויה. וי"ל במורווח טפי דר"א לשיטתיה דאפילו באפשר לעשות מע"ש מכשירי מילה דוחה שבת. וממילא לדידיה נמי דמילה בשבת הותרה ולהכי יליף נמי ביומא פ"ה דפק"נ דוחה ממילה ור"ע דיליף מעבודה לטעמיה דבאפשר לעשותה מע"ש אינו דוחה שבת והוה דחוי וכנ"ל. ובלאו הכי הא דשבת קל"ג קאי לאביי אליבא דר"ש ולר"ש ביומא ו' ע"ב דדחויה וכן לאביי בזבחים ל"ג א' וע' בתוי"ש יומא ו' ע"ב ד"ה אמר רבא ואכמ"ל. שוב ראיתי בישועות יעקב א"ח סי' שכ"ח אות ג' שהרגיש בעיקר הקושיא על התוס' דחולין ופסחים והאריך לפלפל בדברי טעם בדהר"נ בפרק יוה"כ. ולא נתעורר בכל מש"ל והארכתי במק"א לפלפל עפ"ד הר"נ ביומא פ"ג ב' ואין עת האסף פה בדברי פלפולים:

ואחר כמה שנים מעת כתיבתי זאת באו לידי ספרי שו"ת שו"מ וראיתי במהדורא תליתאה ח"א סי' תל"ג שהביא גם כן קושיא הנ"ל מהישועות יעקב ונתעורר גם כן

מסברת עצמו לדחות דקושית התוס' אי נימא דפק"נ הותרה משא"כ לדידן דקיי"ל דפק"נ רק דחויה היאך שייך הואיל בשבת דכל הואיל ביו"ט היכי דהוא היתר גמור דמלאכת אוכל נפש הותרה וע"ש עוד בסי' תל"ד. אבל לא השלים כלל באור הדברים בשיטת התוס' שלא יסתרו לפי תירוצם מפסחים ורק דלדידן לא קשה קושיתם וגם לא הזכיר שזה תליא במחלוקת ר"י ור"ש בהא דדחויה או הותרה:.

וע"ש עוד שכתב. ליישב בזה קושית הישי"ע במה שהביאו ראיה מהא דמשני בחולין כגון שהיה לו חולה והבריא דמותר לשחוט לחולה בשבת. ודחו האחרונים די"ל דמיירי שלא היה לו נבילה והקשה דאכתי לוקמי כשהיה לו חולה ולא הבריא ויש לו נבילה דבהש"מ לא הוה מוקצה דודאי היה מותר לשחוט בהש"מ ובשבת אסור לשחוט. והשו"מ דחה זה דבכה"ג מותר לשחוט אף בשבת הואיל וחזי לשחוט כשלא הוה לו נבילה דדוקא אם א"צ לדחות שבת כלל לא שייך הואיל דגם כשיארע לו הוה דחוי אבל כאן אף דמאכילין הקל תחלה ואין מתירין לשחוט מ"מ לא שייך מתחייב בנפשו כיון דמוכרח לדחות שבת באיסור נבילה ושוב שייך הואיל וחזי עכת"ד ואין לזה באור דהרי באיסור שבת לא ניתן לדחות גם עכשיו רק איסור נבילה ואיך לא הוה מתחייב בנפשו משום שבת כיון דלא ניתן לדחות כלל רק מצד שהיה מוטל לעבור על לאו אחר מאכילת נבילה שאינו נוגע כלל לאיסור שבת ולא שייך להתיר כאן משום הואיל והיה לו היתר לשחוט כשלא היה לו נבילה דגם אז הוה רק דחוי ועכשיו לא ניתן לדחות שבת כלל רק לאו אחד דנבילה וט"ש עוד בח"ג סי' ס"ח. ובשו"מ רביעאה ח"ג סי' קי"ז הוכיח מהתוס' דחולין דמכש"כ באם היה חולה שאבס"כ מע"ש דלא שייך מוקצה אולי יסתכן אח"כ והרא"ה י"ל דסובר כתירוץ ב' של התוס' וכתב דלתירוץ קמא י"ל דגם לתוס' פסחים דאין בו סכנה לא שכיח מ"מ אם היה בו סכנה מע"ש יוכל להיות שיבא לחולי שיבסכ"נ ושוב לא יהיה איסור מוקצה. והמה דברי תימא דהתוס' לא כתבו רק בחולה שהיה מסוכן מקודם דהחשש שיחזור לחליו ויתעורר הסכנה אבל לא בכל חולה שאין בו סכנה שאיננו עומד להסתכן מחמת חליו. ובמהד"ת ח"ב סי' ט"ו הביא ג"כ הקושיא מסתירת התו' דחולין ופסחים בשם ההפלאה ושכ"כ בישי"ע ודחה ג"כ דלא שייך הואיל לדידן דקיי"ל דחויה והעיר ג"כ מיומא ס"ד דמוקי רבא כשהיה לו חולה בתוך ביתו לשחטו ואי נימא דעדיף לנחור היה לו לנחרו וי"ל דרבא לשיטתו ביומא ו' דהותרה בצבור וא"כ לדידיה שייך הואיל. ולא הזכיר שזה תליא בשני תירוצים שבתוס' שם א זאת אומרת ולא ס"ל דהא בזבחים ר"ד ל"ג ס"ל לרבא דחויה ולחד שנויא דדוקא בק"פ ס"ל לרבא דחויה. ואם שבלא"ה אין זה קושיא כ"כ דהא אי דאיסורא לא קתני

כיבמות ע"ח א' או בדליכא א"י כתוס' שבועות ג' א' ד"ה ועל הזקן וכה"ג בכ"מ. ובעיקר דבריו דרבא לשיטתיה כבר הבאתי מ"ש בספרי זכ"י בתשובה ליומא ס"ג בדפי הס' נ"ד ע"ד בד"ה ולכאורה והבאתי ג"כ תירוץ התוי"ש שם ס"ג ב' ומנ"ל דפסול ביה מומא דהא ממילא ידעינן דלא משכחת כ"א בהומם וחללו ותי' דהוה מוקמינן כרב יוסף או כרבא. והרי רבינא גופה ס"ל ביומא ו' ע"ב דדחויה בצבור ולא איצטריך למימר לעיל ל"ט ב' דבקראי פליגי והולל"מ דבהא גופא פליגי אי דחויה או הותרה וע"ש שכתבתי דבהכי ניחא בהא דחולין דמוקי כשהיה לו חולה מבעו"י ערש"י ומשום דהתם קאי לר"י דהותרה בצבור. ושוב ראיתי לכמה מפרשים שהעירו ג"כ מהא דיומא ס"ד דמשני רבא כשהיה לו חולה ושחט אמו ביו"כ דתליא בהא אי עדיף לנבל ע"י א"י לחולה הצריך לבשר בשבת מלשחוט ע' במעין החכמה באו"ק בכ"ר אות ג' משש"ב וזכרון יצחק סי' כ"ב ושו"ת אורין תליתאי סי' ע"ז וארץ צבי חא"ח סי' מ"ד בדפי הס' מ"ה סע"ב ד"ה ואולם שכיוונו ג"כ לקושיא זו והאריכו לפלפל. גם ראיתי כעת בשו"ת שם אריה שנדפס זמן רב לאחר שהשבתי זאת וראיתי בחא"ח סי' ג' שגם הוא נשאל מא' בקושית הישי"ע הנ"ל ודחה דהני דפליגי אי אמרינן הואיל תליא בהא דיש מוקצה לחצי שבת והזכיר ג"כ מהכסא דהרסנא דקושית התוס' דפסחים הואיל וחזי לחולה שיבס"כ היינו למ"ד הותרה ובחולין קאי למ"ד דחויה. וכתב דליתא דהא ר"י בעצמו ס"ל ביומא ו' דהותרה עכ"ד. וכבר נתבאר הכל במורווח בדברינו ובאורך יע"ש עוד חאה"ע סוס"י קי"ז. וע"ע בשו"ת רמ"ץ חא"ח סי' כ"א אות י' שהאריך ליישב דמ"מ אינו שכיח שתכבד עליו חליו כ"כ שלא יהא שהות לשחוט עבורו ולא כתבו התוס' כן דלא הוה מוקצה מהאי טעמא דהרי עומדת לשחוט עבורו יעש"ב כיון דמ"מ כששחט בעת שהיה עדיין בריא עביד איסורא מה"ת ואינו ראוי לחולה המאכל הזה דקץ באכילת איסור דאית בי' ולא שייך בזה הואיל. וע' בחדושי מהרא"ל בהלכות שחיטה סי' י"א ס"ק ד' בד"ה שאם היה מזיד ושו"ת השיב משה חא"ח סי' כ"א בסופו מנהמ"ח ושו"ת עטרת חכמים בחידושיו לחולין ט"ו ושו"ת נפש חיה בחידושיו לסוגיא דהואיל סי' א' שהאריכו כולם לפלפל בישוב קושיא זו וע"ע בכבוד הלבנון שנה שלישית גליון ט"ו צד כ"א מה שהעיר בקושיא זו וגם בכה"ל לשנה שניה בכמה גליונות שהאריכו כמה חכמים בישוב קושיא זו ואיננו תח"י כעת לעמוד על דבריהם ואין כדאי להאריך יותר בדברים שדשו בהם רבים:

סימן קכו

ב' תצא תרל"ה. להרב דפאסוול ר' באלי.

הגיעני מכתבו עם קונטרסו בדברי אגדה ופלפול אשר חפץ להדפיס ויען לא אוכל ליתן לו עצה בהדפסה בזמנינו מספרי אגדה ופלפול אשר אין דעת המבקרים נוחה בכאלה לא אוכל ג"כ להפיק רצונו לתת הסכמתי על חבורו. ורק ראיתי להניח דעתו להגיד משפטי על קונטרסו ששלח אלי:

מה שהאריך לפלפל למ"ד בא"ח סי' שי"א ס"ד שלא היה צריך ככר או תנוק לטלטל המת אלא במת ערום בלא מלבוש אבל בכסותו מטלטלין ע"י כסותו. והקשה המ"א בס"ק ט"ז בשם של"ה מדוד שמת פתאים ומסתמא היה מלובש בבגדיו ואפ"ה הוצרכו ככר או תנוק ותירץ כיון דשורפין על המלכים בגדיו וכלי תשמישיו הו"ל מוקצה. וכתב דלמ"ד בע"ג י"א אי מותר לשרוף על המלכים או לחוש לדרכי האמורי ומסיק מדכתיב ובמשרפות אבותיך המלכים ש"מ דשרי. ולפ"ז היה צריך לחקור בימי שלמה אם מותר לשרוף על המלכים דדוד היה המלך הראשון שמת כדרכו על מטתו. ובזה יבואר סמיכות המאמרים בפ"ב דשבת אבא מוטל בחמה וכלביו רעבים דזה תלוי אם יצטרך ככר או תנוק לטלטלו דאם שורפין על המלכים הוה מוקצה והוצרך להורות הדין אם שורפין על המלכים. ולפי דרכו שהיה המכוון בשאלתו אם מותר לטלטלו ושממילא יהיה מוכרח מזה הדין ששורפין על המלכים שזה היה עיקר שאלתו. ולפ"ז יותר היה לו לישאל על עיקר הספק על שריפת המלכים ולבד זה אף דנקט שורפין על המלכים פשיטא דכן היה על כל השופטים וכמפורש במקומו כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים וכדמייתי ג"כ בע"ג י"א ע"א מר"ג הזקן ששרף עליו אונקלס כו' וביותר אני תמה עליו והלא מקרא מלא בש"א סי' ל"א פסוק י"ב ויקחו את עצמות שאול כו' וישרפו אותו שם ובתו' וברש"י וקלו עליהון כמא דקלן על מלכיא תמן. וא"כ כבר שרפו כלי תשמישו של שאול בימיו. ולא יתכן בפשט הפסוק כהמפרשים שקאי על הבשר שעלתה בהם רמה ונסרח שזה נותן מקום ח"ו להמתחדשים בימינו מהכתות לבטל מצות קבורת המת וא"כ אין מקום לחשוב שישנו בו מבכל המתים מדין קבורה שהיה משך זמן מועט לאחר מותו ורק דהש"ס דע"ג ניחא ליה טפי להביא מצדקיה שהנביא מבטיחו על זה ושמפורש יותר שהיה נוהג כן בכל המלכים. וע' בעמוס סי' ו' פסוק י' ונשאו דדו ומסרפו ופרש"י המציל עצמותיו מן השריפה וכן ת"י וכו' וע' בסנהדרין מ"ו ב' דלא לישתני ממנהגא כו' ובפיסקא דר' טוביה פרשה חיי סי' כ"ג ג' מיירי נמי מדכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב. וע' בס' מאיל המלואים על הס"ת סי' ע"ד פרק ב' אות ב' בד"ה והנה אמרתי עוד להביא ראיה לדהרמב"ם פ"ג ממלכים שהשמיט האי דס"ת הנכנסת ויוצאת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו ע"ש בכ"מ וכתב בזה עפ"ד המ"א דא"כ הוה מותר

לטלטלו אגב ס"ת כיון דלא היה הולך בלא ס"ת. וע' בט"ז א"ח סי' ש"א ס"ק ד' ובעדות ביהוסף פרשה שמיני אות רנ"ט מש"ש לפי דרכו:

ומה שהביא מעלתו מע"ג י"ג ב' דתרי ניני עיקור יש לנעול הדלת והיא מתה מאליה או מנשר פרסותיהן ולזה שאל אם ימנע מהם מים או מזונות ושהיה סובר שעיקור שייך גם במה שאינו בכלי תשמישו. ומלבד שכל זה אין בו ממש דאף אי נימא דלסברת שלמה יהיה שייך עיקור במה שאינו כלי תשמישו ולמה לא שאל יותר על הסוסים שרכב עליהם ושאר בהמות. ובלאו הכי אני תמה דהא מפורש התם משום בזיון קדשים וכפרש"י דאי אמרת שתעקר אינה מתה מהרה ונראה בזיונה זמן הרבה. וא"כ הכא בעינן עיקור ממש:

ומ"ש עוד שהם השיבו לו חתוך נבילה כו' שכיון שהכלבים אינם כלי תשמישו ממש לא שייך בהם דין עיקור ורק שלא לטעות משום דעיקור הוה בנשירת פרסות ולא במניעת מים ומזון ולזה דקדק והנח לפני הכלבים. ולא כלשון המשנה בשבת קנ"ו מחתכין כו'. והיינו להורות שאין לחוש לשמא יוציא דאז יהיה עיקור ממש הרי אין מזונותן עליך ואסור להניח מזונותן לפניהם בשבת שמא יוציא. ואביך הנח כו' לפי שבגדיו מוקצין ששורפין על המלכים. ומלבד דהעיקר חסר בחצר וכדלעיל י"ט נותנין מזיות לפני הכלב בחצר כו' וע"ש בתוס' וגם דלא מוכח דהאיסור ליתן מזונות מחשש שמא יוציאו. שלא נאמר רק אם נטלו ויצת אין נזקקין לו. אבל לא הוצרך כלל מצד שמא יוציאנו דהרי מ"מ מדרבנן אסור לענין איסור טורח מזונותיו בבית בשבת באין מזונותן עליו וכמ"ש התוס'. ועוד דהכא לענין איסור מלאכה דאורייתא לחתוך הנבילה לפני הכלבים דהוה מזונותן עליך לא הוצרך כלל לומר הטעם מחשש הוצאה דהחידוש הוה יותר מצד לחתוך הנבילה דע"כ הוה משום דמזונותן עליך וע' בשו"ת שאילת שלום תנינא סי' יוד בד"ה ומ"ש להעיר כו' משש"ב על המ"א שמתיר טלטול מהצד לצורך כהנים ולאסור ע"י ככר או תנוק וכו'. ובעיקר סמיכת השאלות שכבר האריכו הרבה בזה בדרך דרוש וע' ביע"ד ח"ב סוף דרוש ג' מש"ש בדרך צחות ובאגודת אזוב מדברי בחידושיו לשבת שהאריך. ואם שהאמת כפשוטו שאחז רק לפרש הקרא טוב לכלב החי שמרמז על ענין כזה ונקיט ליה המליצה כאלו נשאל על דור אביו מצד שמת בשבת שאז היו מורין לו כן שמותר לחתוך את הנבילה בשבת ולא לטלטל את המת. וכסגנון האנדות לצייר כאלו היה הענין בפועל על איזה מאורע שיתיחס להמאמר. ורק לפלפולא בעלמא אם נרצה לקשר נימא בנימא בסמיכת המאמרים יתכן לומר דהא בהא תליא וכדרכן לאגמורי בסימנא טעמא דהא למ"ד בשבת מ"ג ב' דאין עושין מחיצה למת בשביל מת דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ואי נימא דעושין מחיצה למת וא"כ הא דאין נותנין כלי תחת הנר הוה משום

ביטול כלי מהיכנו. ולפ"ז ע"כ דמותר השמן שבנר אסור דאיתקצי לבהש"מ וכתו' ד"ה בעודן עליו. ולכן השיבו חתוך נבלה והיינו דאף שנתנבלה היום וע"כ דאתיא כר"ש דלית לי' מיגו דאיתקצאי לבהש"מ מדמתיר מותר השמן שבנר כשם מ"ד א' וממילא דאין לעשות מחיצה לגבי מת ורק להניח ככר או תנוק וע' רש"י ותו' ביצה ג' ב' ובתוס' ד"ה אבל כופה. וע' בכתנות אור סו"פ שמיני שהאריך ג"כ בסגנון זה:

ומה שהאריך עוד מעלתו ע"פ דרכו לדקדק על הסמיכות במ"א ב' אנכי הולך בדרך כל הארץ שימות כדרך כל המתים ע"י מהמ"ו וכמ"ש בפ"ב דשבת דגם דוד ידע שימות ע"י מהמ"ו ולכן היה עוסק בכל יום שבת בתורה לפי שהודיענו שימות בשבת וכסופ"ק דב"ב שבעה לא שב"ר ובפרש"י שמתו לא ע"י מהמ"ו וכספ"ק דע"ג שמזה מסריח המת ונעשה רמה. וכל זה לענין הוראת טלטול שיצטרך מחמה לצל ולכן וחזקת והיית לאיש ולהזהירו על איסור טלטול שלא תהא בהול על מתך שמוטל לפניך וזהו ושמרת שצריך זהירות יתירה שלא יעבור על גדר התורה וכשבת קמ"ה שאיסור מוקצה נאסר ג"כ לגדר הוצאה. ואני תמה מה הכריחו כ"כ בדרשות רחוקות כאלה שדוד הזהירו שלא יטלטלנו במותו. וביותר מה רחקו דבריו שדוד רמז לשלמה על מיתתו ביד מהמ"ו שידע זה מצד שגילו לו שימות בשבת ואף שגם להי"א סופ"ק דב"ב דלא חשיב דוד בהדייהו דאמר אף בשרי ישכון לבטח. ולא נמצא על זה רמז באגדה ששאל באיזה אופן תהיה מיתתו רק מה שביקש על זה שישכון בשרו לבטח. וגם לפי דרכו הרי הש"ס קאמר ליה בשבת מ"ג ב' שאדם בהול כו' לגבי מצילין מפני הדליקה רק בדליכא ככר או תנוק אבל בדאיכא שרי לטלטל וגם לא שייך כאן כלל הסברא מתוך שאדם בהול רק לגבי דליקה וכדאמר התם:

והיותר זר מה שהרחיק עוד ללכת בדרך הדרש שרמז לו על עירובין שתיקן שלמה לאח"כ שהוא גדר לשבת בשמירת ההוצאה ושלזה אמר אחר אזהרת הטלטול ללכת בדרכיו להתדמות אליו וע"ד שאמרו שהקב"ה משמר את השבת. ולא הזכיר מקום המאמר ובתנחומא בפרשה תשא אות ל"ג כתב לך שרצה שיזכרו ישראל את השבת וא"כ למה עושה בו מלאכה כדרך שעושה בחול משיב רוחות מעלה עננים מוריד גשמים וכו' יע"ש. ומ"ש שבירו' עירובין שהעירובין מביאין שלום בעולם. והוא בפרק בכל מערבין הלכה ב' ופ"ז הלכה ט' דעירובין מפני דרכי השלום וכן בבבלי בעירובין פ"א דאין מערבין בפרוסה משום איבה. ואין כדאי להאריך יותר להשיב בדברי דרש ורמזים רחוקים מדעת עצמו שרמז ג"כ במ"ש לשמור חקותיו על הטהרות שהם מכלל החוקים כרמב"ם סוף הלכות מקואות. ומצד מה שתיקן אח"כ נט"י הוא גדר לענין הטהרה ומ"ש לשמור מצותיו על שניות שתיקן שלא יפגע בערוה וע' בתוס' עירובין כ"א סוע"ב ד"ה בשעה דשניות תיקן

לאחר שיצא הבת קול כו יע"ש. ולפי דרכו הזהיר מכבר דוד על זה מה שתיקן שלמה אח"כ ולמה הניח תקנת הגדר שיתקן לאחר מותו ולא תיקן בעצמו. וגם מה התיחסות הבת קול לשלמה ואם חכם לבך וגו' והרי כבר היה מוזהר מדוד לתקנו ולא היה מחכמתו של שלמה:

ואמנם בפשוטו הכונה באמרו אנכי הולך וגו' וחזקת והיית לאיש. שהיא ממש האזהרה שהזהיר משה לפני מותו ליהושע משרתו שעמד במקומו ושאף בהיותו מוריש את המלוכה אליו ראוי שלא יטה לבבו במלכותו לסור מהתורה ימין ושמאל למען יאריך ימים על מלכותו וכנזכר בתורה וכב"ב קט"ו דוד שהניח בן כמותו לא נאמר בו מיתה. וגם שבהיותו מת צריך להתחזק ביותר אחריו ללכת בדרכי התורה שהרי כל זמן שהיה שמעי קיים לא נשא שלמה את בת פרעה כו' כברכות ח' א'. וגם לענין המלוכה שבהיותו בחיים השבית והשיב אחור יד אדוני' והקמים על ימינו לנגד שלמה ושעתה צריך להיות לאיש חיל להתחזק כנגדם. וע' רמב"ן דברים סי' ג' י"א ת"א באמת מלך וטעם באמת איש הגדול בכ"א כמו וחזקת והיית לאיש ולדעת ת"א באמת האיש וכן את הכבש אחד במדבר כ"ח ד' ויקם בלילה הוא כו' בראשית ל"ב וכן רבים כו':

ומה שדקדק דמה קישור מאזהרה ראשונה אל יתר דברי הצואה ושמרת את משמרת שהוא עד"ש עשו משמרת למשמרת. הנה גם לפי הדרש מחובר לזה שאחריו לשמור חקותיו ומצותיו שיעשה משמרת אליהם וכדמייתי אהא דשלמה תיקן אזנים לתורה ע' במ"ק ה' א' ויבמות כ"א ע"א וע' רש"י ביצה ב' ע"ב ובט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק מ"ב וע"ש סי' ריי"ח ס"ק ד. וביבמות דקאמר אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היינו הקרא דושמרתם את משמרתי דלגבי עריות שישמרו את המשמרת שעשתה תורה וכאן יהיה בעניני המלוכה כמו לא ירבה ולא יסור וכה"ג:

ומה שהאריך עוד בדרך דרש במ"ש לשמור משפטו ועדותיו ככתוב בתורת משה ע"פ מ"ש ברה"ש כ"א בקש קהלת לדון דינים שבלב יצאה בת קול ואמרה כתב יושר דברי אמת כבר כתבתי בתורה ע"פ שנים עדים. ועד"ש למען תשכיל את כל אשר תעשה ע"פ משפטי התורה, ואף שלפעמים יצא משפט מעוקל בזה וכעובדא דשמעון בן שטח בעדות שקר ע' רש"י בפרק נגמר הדין. למען יקים ה' את דברו וכמ"ש אם ישמרו בניך בריתי כו'. ובאמת פשטות הכתובים עד"ש בדברים סי' י"ז י"ח והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו כו' למען ילמד ליראה לשמור את כל דברי התורה כו' וכענין שנאמר ביהושע סי' א' ח' לעשות ככל התורה וגו' למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח כו'. ואין כדאי להאריך לולא שראיתי להפיק חפצו להשיב על סדר

דבריו. ובשו"ת אבן השהם סי' ל"א כיוון מעצמו לסברת המ"א דלא שייך לטלטל אגב הבגדים כיון דאין ראויין לתשמיש דאסור להשתמש בשרביטו וכנ"ל. ורק להתו' בע"ג י"א ד"ה עיקר שיש בה טריפה כו' דאין איסור בתשמישיו דמותר להנות למלך אחר אך כיון שראה דאיפחת דרגא וא"כ הבגדים הם תכריכיו שצריך לקבור הנופל עם הבגדים וכתשובת מהרי"ל סי' ס"ה והובא ג"כ בב"ח סי' שס"ד:

ומה שכתב עוד בבאור הכתובים בחגורתו אשר במתניו ובנעלו שהיפך הסדר להריגת אבנר שהיתה ע"י נעלו קדמה להריגת עמשא שהיתה בחגורתו. עפ"מ שתמהו על הרמב"ם פ"א מרוצח ופ"ט ממלכים הלכה ד' בנרדף שהיה יכול להציל באחד מאבריו אין ההורגו ח"מ ומאי קאמר שיואב טען שהיה לאבנר להציל באחד מאבריו. ומפשטות הסוגיא דסנהדרין ע"ד דבכה"ג המציל חייב. וכתב שהרמב"ם למד מסנהדרין ע"ח ב' בהכוהו י' בני אדם זה אח"ז דלריב"ב האחרון חייב דדריש כל נפש מקצת נפש ולרבנן עד דאיכא כל נפש. וב"ק ע"ח ב' לענין טביחה לחייב ד' וה' בענין וטבחו כולו בחיוב שלא היה לו שותפות באחד מאבריו והרמב"ם לשיטתו פ"ב מרוצח הלכה ז' כרבנן דריב"ב וסוגיא דסנהדרין ע"ד לריב"ב דחייב אמקצת נפש ומכוון דהרמב"ם בשני הדינים. ואין סתירה מיואב דהיה מתנצל דחייב אמקצת נפש:

ומ"ש בסברת הכ"מ שהביא ראיה דא"ל דח"מ בידי אדם דהלא צריכין להתרות ופירש דבריו משום דהוה התראת ספק אם יכול להציל א"ע ור"י לשיטתו דה"ס שמיה התראה ולכן אמר שדנו אותו בדין סנהדרין יע"ש. ואמנם להנוב"י מה"ת חאה"ע סי' ע"ז ושו"ת רע"א סי' ק"ו בישוב סתירת הרמב"ם דבמיתה דחמיר לכ"ע לאו שמיה התראה. וע' בירו' ריש ברכות למהרא"פ בתוספותיו בד"ה והתרו בו ועשה מלאכה והלא התראת ספק היא בשעת האיסור וי"ל דאתיא כר"י דשמיה התראה. ובשבת ל"ה איתא להאי מימרא לענין חטאת יעו"ש. ולפ"ז צריך למחוק תיבת והתרו בו כמו בבבלי דהא לענין מיתה לכ"ע לאו שמיה התראה. ובתו' קידושין י' ע"א ד"ה וחייבין עליו משום א"א ודלמא מיירי שזינתה בקטנותה וחייבין לכשתגדל ורש"א נדחק למ"ד דשמיה התראה ומשמע דלא נחית לסברת הנוב"י ובסנהדרין ע"ח ב' פשיטא מהד"ת התראת ספק היא מי יימר דהדרה קמ"ל. והרי לר' יוחנן שמיה התראה וטפי הולל"מ דה"ס שמיה התראה דהוה רבותא טפי לשאר מילי א"ו דדוקא לענין מלקות הוה התראה. ובזה מסולק קושית התוס' כתובות ל"ג א' ד"ה ונתרי כו' והתם מיירי לרבא ולדידי' לש"ה דלרבא דפוסק כר"י לגבי ר"ל וע"כ דנפ"מ לגבי מיתה. וזה יש לדחות להתוס' שבת ע' סוע"ב דלא ס"ל האי כללא בדברים שאין נוהגין בזמן הזה. אך י"ל דנפ"מ לענין עבר עבירה שיש בה מלקות. וגם

זה אינו לרבא בפרק זה בורר דרשע דחמס בעינן. וגם להתומים סי' ל"ד לחלק לדבר שיש בו חימוד ממון וגם דלרא"ש פ"ד דב"ק דבתר עיקר פלוגתייהו אזלינן כו'. וגם לתו' זבחים וחולין דדוקא היכא דפליגי אליבא דנפשייהו קיי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל. ובתוס' חולין י"א ב' ד"ה וכ"ת דבדקינן ליה דמ"מ הוה התראת ספק אי לא אזלינן בתר רובא ושמא קסבר דשמיה התראה. והרי כאן לכ"ע לאו שמיה התראה ובתו' שבועות ל"ז א' ד"ה הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו כו' וקשה דהתם מיירי לרב כהנא ולדידי' בחולין י"א דשמיה התראה ודוחק לדחות כתו' קידושין ח' א' ובכ"מ דתרי הוי וע' בשו"ת בית אפרים חאה"ע סי' מ"ב מתשובת השאג"א. ולפ"ז ניחא בפשטות וע' בשו"מ תליתאה ח"א סי' של"ה בהא דשוחט חייב משום צובע דניחא ליה דליתסווא בית השחיטה דמא כי היכי דליחזי אינשי וליזבוני מיניה. דאי התראת ספק לש"ה ויוכל להיות ששחט ולא יצא דם ולא ידעו מעולם מה שיוצא דרך האברים. ע' בט"ז יו"ד סי' ס"ט ס"ק י"ז והתראה צריך שיהיה בעת ששוחט ואולי לא יצא דם. ולהנוב"י דבמיתה לכ"ע לאו שמיה התראה ולא הי' לו להקשות רק למ"ד דלא שמיה התראה:

ובשו"ת חו"י סו"ס ל"א להרא"מ פרשה וישלח שנרדף עצמו יכול להרגו לרודף אף שיכול להציל עצמו באחד מאבריו וא"כ מאי קאמר בסנהדרין מ"ט א' היה יכול להציל באחד מאבריו והא אבנר דהיה נרדף בעצמו לא היה מוכרח לדקדק בזה. וע' במנחת עני בשמן כתית לסנהדרין מ"ט בישוב זה. וע' בשבות יעקב ח"ב סי' קפ"ז שהאריך ג"כ בהשגתו בזה על הרא"מ לפרש"י וכבר הוזכר גם במל"מ בסוף הלכות חובל בהג"ה ורמז על זה להכה"ג בחדושיו על הרא"מ. ובשו"מ תליתאה ח"ג סי' מ"ט נשאל ג"כ על הרא"מ והביא שקדמוהו בתוספות על התורה בפ' וישלח הנדפס בסוף כנה"ג על או"ח שרמז בהגהת מל"מ שם ולבסוף כתב דנהי דהנרדף א"צ להציל עצמו באחד מאבריו דיכול לומר דלא היה מכוון ולכך אינו נהרג מספק אבל אם הרג אותו אחר אינו נהרג עליו ולכך ביואב שטען שהיה יכול להציל נפטר עליו וזה סברת הרמב"ם פ"א מרוצח הלכה י"ג דמ"מ חייב בד"ש אם יכול להציל ולא טרח וע' כ"מ ולפז"מ קושית הראב"ד פ"ט ממלכים הלכה ד' מאבנר. וע"ש במל"מ פ"א מרוצח ובשו"מ רביעאה ח"א סי' י"ב שהעיר ג"כ מזה ובשו"ת מהטיב גיטין סו"ס ח' בד"ה ואגב. ובמשכנות יעקב חח"מ סי' ס"ז בד"ה ונראה שכתב ג"כ בסגנון זה בדהרמב"ם שאין זו טענה המתבררת לב"ד, וע"פ עדים והא צריך התראה תוכ"ד ולפ"ז לא קשה קושית הראב"ד מאבנר ותמה ג"כ על הריב"ש שלא זכר מסנהדרין מ"ט וכברייתא דר"י בן שאול לקמן נ"ז דאם יכול הנרדף להציל עצמו באחד מאבריו נהרג עליו. וע"ש דכיון שאפשר להציל באחד מאבריו לא עדיף מהרג בשוגג

דמ"מ אין גואל הדם נהרג עליו יע"ש בד"ה ובאמת כתב הרמב"ם ואפשר עוד דכוליה קרא איירי שנתכוון לדחוף את האשה והתרו בו אולי תמות בכך רק הוא לא נתכוון דוקא שתמות וכשלא מתה אגלאי מלתא שלא נתכוון למעשה הריגה ואם מתה חייב דקיי"ל ה"ס שמיה התראה. ולא העיר מסנהדרין מ"ט דאמר ר' יוחנן שדנו אותו בדין סנהדרין דלשיטתיה דבהתראת ספק לש"ה אך להנוב"י הנ"ל. הא במיתה לכ"ע לאו שמיה התראה. וע' בשבות יעקב ח"ב סי' קפ"ז ובשו"ת פורת יוסף סי' ע"ב וכרם יהושע מכות י"ב א' העירו מהירו' סו"פ בן סורר רודף שנעשה נרדף מהו להציל את הרודף בנפשו של נרדף וע"ש בפ"מ. וע' באיבי הנחל דרוש ז' שהאריך ג"כ לפלפל בדהראב"ד ובלשון הזהב בקונטרס כנפי נשרים בחי' לסנהדרין ע"ד ובישוב הסוגיא לריב"ש ובשו"ת גליא מסכת חיו"ד סי' ה' ובאר יעקב חח"מ סי' תכ"ה דף קכ"ב משש"ב. והזכרתי מהאחרונים המדברים בזה אשר כל מעיין יבין מה שיש להעיר ולפלפל בסתירת דבריהם. ובכתבי בני המנוח הנעלה ר' נתן חיים דוד זצ"ל בחידושיו לב"ק העיר בחקירה זו בכמה מילי מעליותא ומחמת שהאריך בזה הרבה לא העתקתי כלל מדבריו בזה:

סימן קכז

תרל"א **להרב** דיוויערשוב ר' אברהם בנימין. מכתבו מיום ג' ויקהל הגיעני בצירוף מנחת זכרון מספר זית רענן ח"ב מכבוד אביו הגר"מ ז"ל אבד"ק קוטנא. ועל ד"ת שבא להקשות בהא דילפינן בשבת ק"ו א' מדאצטריך קרא דמילה דוחה שבת ש"מ דמקלקל בחבורה חייב. והא אצטריך בע"פ שחל בשבת דמילת בנו מעכבתו מלאכול הפסח והוה תיקון לאכול פסחו:

הנה להתוס' שם שהשיגו על פרש"י דמילה חשיב תיקון גברא במה שנכנס לברית והוכיחו דמשום תיקון המצוה חשיב תיקון לר"ש אליבא דר' יוחנן וא"כ הרי במילה גופא איכא תיקון מצוה לגבי הנימול. ובלאו הכי לתו' שם ד"ה חוץ מחובל דהא דלר"י חשיב מקלקל לפי שאין התיקון בא אלא לאחר מכאן דלאחר שנעשה חבורה בא הדם ולאחר שכלתה ההבערה בא האפר והרי כאן הא דמותר לאכול הפסח היינו לאחר שנימול. ותו דא"כ היכי דליתי' לאבוהי' דלא עביד נמי שליחותא דאב וכדילפינן נמי בקידושין כ"ט א' מהמול לכם כל זכר דאם לא מלו אביו ב"ד חייבין למולו א"כ לא יהא מיחשב תיקון אף שאביו הותר ממילא ג"כ בעשיית פסחו ולא מתוקמי קרא דביום השמיני ימול רק בכה"ג כשאביו יודע למול בעצמו וכשמעכב אותו מלאכול הפסח ולכן מוכרח לאשכוחי שיהיה התיקון לגבי הנימול בעצמו ורק דזה תיקשי גם לפרש"י משום תיקון גברא וכתה"ד סי'

רס"ה דהוה כממעט עוביו של הדס ולולב דחשיב תיקון מנא דלגבי האב הוה פס"ר מ"מ ליעבד אחר כדלקמן קל"ג א' ובפרק הבונה בארעא דחבריה דאינו חייב מה"ת וגם יש מקום לדחות קושיתו דל"ל גז"ש דמועדי דפסח דוחה שבת והא ידעינן מדאצטריך קרא במילה בע"פ שחל בשבת וע"כ דדוחה שבת. אך זה ליתא דהא מ"מ אצטריך הך גז"ש דאפילו בטומאה וכפסחים ע"ז א' וע"ש בתוס' ס"ו א' ד"ה מה מועדו כו':

ואולם כ"ת האריך בדרך פלפול דאי קודם שחיטת הפסח הוה רק תיקון מצוה שיקיים בזמנו דתיקון מצוה לא הוה תיקון (וזה דלא כסברת התוס' שם וכמש"ל) והנאת הגוף לית ליה ואי לאחר שחיטה דהקרבן יפסל הא כבר נדחה קודם המילה דבשחוטין בודאי אין דיחוי גם בבע"ח ואי כשהיה בידו למול קודם השחיטה דתו לא הוי דיחוי. י"ל דבכה"ג אינו רשאי למול לפ"מ דנקטינן דמקלקל בחובל פטור דהרי כללא כייל ר"ע דבאפשר לעשות מע"ש אינו דוחה שבת ולכן מכשירי מצוה אינו דוחה ובנ"ד אם ימול קודם השחיטה יהיה מקלקל ולא יהיה תיקון לענין הפסח ולא יהא שום חילול שבת וכשמל אחר השחיטה והוה תיקון לפסקו יש בזה חילול שבת והסוגיא דס"ל לר"ש סו"פ רי"ש כר"ע ולכן אי אפשר לומר דקרא מיירי בכה"ג. ואמנם עיקר סברתו כיון שהיה אפשר לעשות בלא חלול תליא במ"ש התוס' בעירובין ק' ע"א ד"ה מתן כו' דע"י פשיעה אין עשה דוחה ל"ת כיון שהיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו. ולכאורה תליא בפלוגתא דנו"נ קרבין ביו"ט בתו' יבמות ב' א' ד"ה כולה. הא דלא יליף דעשה דוחה ל"ת מנותר דלא אצטריך קרא אלא למ"ד נו"נ קרבין ביו"ט. ובזה העיר בנצח ישראל לסלק קושית המפרשים מזבחים צ"ו מרקיק שנגע ברקיק דפריך וליתי עשה ולידחי ל"ת ואף דהוה ע"י פשיעה משום דבפרק א"ע בסוגיא דמשרת מוקמינן לה לר"ע ולדידי' בשבת קי"ד א' דנו"נ אין קרבין ביו"ט ולטעמי' יליף מנותר ואף דהוה ע"י פשיעה אבל במתני' דהניתנין קאי לר"א דיליף בנזיר מ"ב מכלאים בציצית. והכ"נ לר"ש לשיטתיה אף שהיה אפשר לעשות בלא חילול עשה דוחה ואף דהוה ע"י פשיעה וע' בשו"ת ברית אברהם חאה"ע סי' נ"ד אות י"ז על קושית השעה"מ פ"ג מנדרים ה"ג בנדר אף דאיתיה בשאלה מ"מ הוה ע"י פשיעה יעש"ב ובכסא דהרסנא סו"ס רי"א:

ואולם כ"ת הקשה עוד לפי דרכו דלמא אצטריך קרא בפסח שני דמסתבר דבכה"ג הוה תיקון לגופו דלפטור מכרת:

וי"ל כיון דאסור למול את בנו ואסור להקריב פסחו יהיה אנוס ונפטר מכרת כתוס' שבת ד' א' גבי רדיית הפת וא"כ כשמל לא הוה מתקן ולכן מותר למול עכ"ד. וע' במ"א סי' תמ"ו ס"ק ג' וכ"מ פ"ג מחומ"צ כיון דרצונו לבער והוא אנוס כו' ובתו' יבמות צ' ע"ב ד"ה

כולהו נמי וספרי זכ"י שם ולשבת ק"ב א' בלכתא ומתנא משש"ב. וע' בחמד משה סי' תל"ד ס"ק ו' וע"ש בפר"ח ס"ק ב' ובינה לעתים היו"ט פ"ב הלכה י"א במקום בינה אות כ' בדפי הס' ל"ח ע"א בסברת התו' דשבת ד' ומ"א בסי' תמ"ו הנ"ל ובהגהותיו פ"ה הלכה א' בדה"ס ס"ה ע"ב ופ"ג אות ג' דף נ' סי' ע"א ד"ה ובח"ה אמרתי ובסוף שו"ת גבר"י בדברים אחדים על המ"א סי' תמ"ב ל"ח ע"ד וברכת אברהם ביצה י"ח א' ד"ה שמא ישהה ושו"ת נחלת שבעה סי' מ"ו ושו"ת חו"י סי' קס"ד ובית אברהם חאה"ע סו"ס מ"ט והשיב משה חאה"ע סי' ע' אות כ"ה ושו"ת שמן רוקח ח"ב חא"ח סי' ו' בד"ה ואשר תמה ושו"מ קמא ח"א סו"ס רל"ג ושו"ת מהר"ם מינץ החדש סי' ח' על קושית הצל"ח ביצה י"ב דכיון דבדיקה אינו אלא שבות אי אפשר ללקות על שחיטת עולה לב"ה ובעמ"י סי' כ"ד דף ס"א ע"א ד"ה וגם אפשר ויהודה יעלה חא"ח סי' ס"ט וחיו"ד סי' שס"ו ותפארת יוסף חא"ח סו"ס ל"ד דף מ' ע"א בכליל תפארת ונחל איתן פ"ג מחומ"צ בד"ה ומ"ש הכ"מ בדפי הס' מ"ד ע"א וארץ צבי חא"ח סו"ס ל"ט ועונג יו"ט חיו"ד סי' צ"ו בדף קל"א ע"ד משש"ב:

ומה שהעיר מהתו' וראשונים בקושיתם ר"פ המגרש. והגם דהגהת מל"מ פ"א מחומ"צ דבאיסור דאורייתא לא אמרינן אנוס זהו רק היכי דפשע מעיקרא ועבר על ל"ת וידע שאיסורו לאו דאורייתא. וכ"מ קצת מלשון הרמב"ם פ"ה מק"פ הלכה ב' דבאנוס על הפשיעה פטור מדכתב ולא הקריב בשני אף ששגג ולא כתב אע"פ שאנוס כמ"ש בתחלת ההלכה אבל מסוגיין לא משמע כן. ובז"מ קושית התמ"ש חא"ח סי' י"ט דאיך מוכח דלר"ש מקלקל בחבורה חייב דהא רבנן פליגי עליה דר"א וסברי דמכשירי מילה שאפשר לעשותן מע"ש דאינו דוחה שבת הוא משום דבעי קרא אמילה עצמה ונימא דלעולם מקלקל בחבורה פטור ושוב לא בעי הקרא אמילה עצמה ונוקמי קרא אמכשירין דדוחין את השבת. ובזה י"ל כיון דתיקון מצוה לא הוה תיקון ממילא ודאי דתיקון מכשירין לא חשיב תיקון ורק דנימא דהוה תיקון עצמו שעושה כלי י"ל דמשכחת שלא יהא לשום אדם הנאה מהכלי זולת הנאת המצוה כגון שיאסרנה על כל העולם והנאת המצוה לא הוה הנאה וממילא דאסור לעשות כלי. והא דשבת קל"ג באומר לקוץ בהרתו מתכוון דאמאי אסרה התורה והא עדיף שנכוף אותו שיאמר איני רוצה לקוץ. דלא דמי לכל מ"ע שכופין לקיים המצוה ולעשות נגד רצונו שישתנה ג"כ מחשבתו כרמב"ם בהלכות גירושין גבי גט מעושה אבל הכא דהוא רוצה למול רק להנאתו מכוון לא יועיל הכפייה שיאמר שכינתו למצוה והא דכתובות ר"ד מ' אי אמרה לא בעינא ליתא לעשה דכופין אותה לומר איני רוצה וכפרש"י דהכא הוא לטובתו ולא כפינן ליה שימחול ויסלק מעצמו

וש"ה כיון דהוא לתיקון שלה וכשתאמר איני רוצה ממילא אינו מוטל עליו העשה (ועי' בתשובה לעיל סי' ל"ז אות ב' משש"ב):

ואולם הפשוט כמ"ש בספרי זכ"י בישוב קושית החמ"ש דלחומרא מקשינן יעש"ב. ואף דהכא ליכא אלא חד קרא וממנו איכא למידק לקולא ולחומרא. אבל בתו' פסחים מ"ג ב' ד"ה סד"א דאפי' מחד קרא ביש למילף לקולא ולחומרא מקשינן לחומרא וגם מוכח דהוה ודאי וענשינן עליה עונש הגוף ולא רק משום ספד"א. וע' בפמ"ג בפתיחה כוללת דהא דלחומרא מקשינן היינו מספיקא ואין עונשין. ובתו' פסחים ל"ב ב' ד"ה ואין כו' קשה לר' יהודה דדריש בכריתות כו' וע"ש בהגהות מצפה, איתן לפמ"ש הפמ"ג דדוקא לענין איסורא מקשינן לחומרא ולא לחיובא מ"ש דהתם לענין חיוב קאמר. ובתו' קידושין ס"ח א' ד"ה לחומרא כו' ואי הוה ספק הא ודאי ממזר דלא יבא אבל לא ספק ואין בזה חומרא ובאהל דוד שבועות ל"ד ד"ה בסוגיא זו ובתיבת גומא פרשה תצוה אות ב' ובפ' ויחי אות ג'. ובתשובת רשב"א סי' ש"ל הוכיח דמת נכרי אסור בהנאה דאל"ה היכי ידעינן דיי"נ אסור בהנאה ודלמא מקשינן למת א"י. והרי לשיטת התוס' לחומרא מקשינן ולמת ישראל. ובתו' שבת פרק ר"ע שמבואר דבדרבנן לא מקשינן לחומרא ולהתו' שהוא ודאי מת מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן. ובזה מיושב דהכו"פ ס"ק ט"ו דגבי מתנות מקשינן לחומרא ופטור ממתנות ותמה בלב אריה על חולין מתו' ב"ק ג' א' והניח בצ"ע. וי"ל בדהתו' דב"ק שהיא מדה בתורה בין באיסורא ובין בממונא לחומרא מקשינן ומנ"ל דהחומרא לנתבע שמוציאין ממון ודלמא החומרא לתובע והנתבע פטור כמו בכל דבר דקולא לנתבע וממילא להתובע לחומרא. אך ז"א דא"כ גם בלא המדה פטור הנתבע מספיקא וא"ל דללמדנו שמספיקא לא מהני תפיסה דהרי לתו' בתקפו כהן מוציאין מידו וגם מספיקא לא מהני תפיסה א"ו דהמדה לחייב ממון להנתבע. אבל לרמב"ם דתקפו כהן אין מוציאין שוב אפשר לומר דהמדה לפטרו לנתבע שא"צ לשלם וגם דלא מהני תפיסה כמו בשאר ספיקא דמהני תפיסה לרמב"ם ולפטרו לגמרי בלא המדה ועפז"מ דהכו"פ שכתב ליישב שיטת הרמב"ם ושפיר כתב שמקשינן לחומרא שפטור ממתנות ובסוגיא דתק"כ הארכתי בדהרמב"ם ואין עת האסף:

ומה שכתב בתו' שבת ק"ו א' ד"ה חוץ שהקשו דלר"י היאך חייב אשחיטה הא בעי תיקון גמור ושחיטה קלקלו יתר על תקונו ע' בט"ז שכרכר בפשט דבריהם. וכתב להעמיס בכונתם דהא הקלקול בשחיטה דמקודם ראוי לג' דברים והרי אם יפסיק באמצע השחיטה יתנבל ולא יהא ראוי לשום הנאה וא"כ בגמר השחיטה מתקן שיהיה ראוי לאכילה ומתחייב על סוף שחיטה אבל בסכין של עו"ג דמותר לשחוט בסכין הוה גרם

הנאה ומותר היכי דאפשר ליהנות הנאה גם מדבר אחר עי' ר"ן נדרים ל"א וב"י סי' נ"ז. ומכש"כ כאן דבלא הסכין ואפילו בלא דבר אחר יכול לקבל הנאה יותר ממנה עכ"ד:

ובאמת פשטות דבריהם כמו שביארו התו' בחולין. והיינו דשאני ע"ג דבהנאה תליא דנפקא מלא ידבק בידך וכשהוא מקלקל יותר מתקינו אין כאן הנאה אבל בשבת כל שיש בו פורתא אף דלא חשיבא הנאה חייב משום מלאכת מחשבת ומבואר בנקה"כ סי' רכ"א סי"ב וע' בשו"ת פני אריה סי' ס"ד וע"ש בסי' ס"ו. ובחי' ר"נ חולין ל"א בפלוגתא דרב ור' יוחנן בנדה שאנסוה וטבלה דפליגי רק במכשירין אי חמירי ממצוה אבל במצוה גופא לא פליגי כלל אי בעי כוונה וע' בספרי זכ"י בהשמטה לפתיחה בדה"ס י"ט ע"ג ובדברי חיים במים חיים סי' ד' ויהודה יעלה ח"ב סי' קמ"ב ובעמ"י ח"ב דרוש יוד בדפי' הס' כ' סוע"א מתשובת רדב"ז ובעונג יו"ט חאה"ע סי' קע"ג בדף רנ"ט ע"א בהג"ה ב'. וע' בח"ס חא"ח סי' נ"ב שלדעתו לכ"ע שחיטה מצוה ממש היא ולא הכשר ובתואר משה רפ"א משחיטה במ"ש הרמב"ם מ"ע שישחוט כו' וסו"ס בית יהודה על הלכות מזוזה בשם חתנו וזית רענן סי' ג' אות ד' ושו"מ רביעאה ח"ב סי' קכ"ח בענין מללהני"נ במכשירין. ובחולין כ"ט ב' בפלוגתא דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף וע"ש בתו' ד"ה כגון ובש"א סי' נ"ט דכיון שלא סילק ידיו מן המילה אין כאן אלא חילול א' מהתחלת המילה עד שנגמרה כו' אלא כ"ז שמרבה בחבורה בעוד שלא פירש אין בו חילול חדש. ומש"כ בעיקר קושיתם דלר' יהודה אין שוחט חייב רק במסוכנת דהוה תיקון גמור. די"ל דמוכח מברייתא דשוחט בשבת בחוץ דחייב ג' חטאות ואחד מהם משום שוחט בשבת ובפסחים ע"ג מוקי לה נמי כר"י ובזה לא שייך לאוקמי במסוכנת דנראה דפסול לקרבן דהוה מום ואף דמיירי בעוף ואין תמות בעופות אולי דהוה בכלל מומין הגדולים דפסול אף בדיעבד. ואולם ע"ש בתו' ד"ה לדברי כו' דהיינו ר' יוחנן אליבא דר"ש כו':

ומ"ש עוד למ"ש הר"י בתוס' ר"פ כל הגט דבעי לשמה בעינן שיהא מבורר וכ"ע מודי בזה דאין ברירה. והכ"נ בשחיטת קדשים דבעינן שיהיה מבורר שהוא לשמה וכיון דצריך ששחטו לשמה ובפרט בחטאת דמיפסל שלא לשמה וכיון דמסוכנת בעי פירכוס בשעת שחיטה, דמסופק בשעת שחיטה דאם לא תפרכס תהא השחיטה פסולה ובלשמה בעי שיהיה מבורר בשעת שחיטה וכ"כ רש"י בזבחים ע"ד ב'. ובהאי ברייתא תני דחייב משום שחוטי מוץ וכיון דמסוכנת אינה ראויה לפתח אה"מ לא נתחייב משום שחוטי חוץ.

ואינני רואה בזה שום דמיון למ"ש התוס' ר"פ כל הגט לענין איזה שארצה אגרש דלא הוה לשמה בשעת גירושין אבל במעלה לשמה אף דלא ידע אם יהיה פירכוס מ"מ הרי היה מחשבתו אז לשמה ולא גרע משאר שחיטה בנתנבלה בשחיטה או בטריפה בסתר

דמ"מ היה ההקרבה לשמה אף שאינו יודע בבירור אם לא יתנבל או שימצא טריפה. ולר"נ נדרים מ"ה בהא דראב"י דמתיר ליכנס בחצר מטעם ברירה דמיירי בשותפין שהיה להם חצר בשותפות ונדרו הנאה זה מזה דאמרינן בתוך חלק שלו נכנס דעיקרו של דבר מתברר משעה הראשונה שאנו יודעים שעתיד כ"א לזכות בגוף חצר זה ושיזכה בו כל שעה שירצה ומה שיתברר אח"כ אינו אלא מזמן שזכה בגוף החצר אבל בעלמא י"ל דס"ל אין ברירה:

ולכאורה הא גם באומר לאיזה שארצה אגרש כיון שלא היתה מבוררת בשעה שאמר לסופר וע' במה"ר ערך ברירה אות ט"ז ובזית רענן ח"ב חח"מ סי' ע"ו אות ב' בעומד להתברר בודאי. ובתו' מנחות ע"ח ב' ד"ה ליקדשו אע"ג דר"י לית ליה ברירה היכא דאינו מתברר לבסוף דלאו כלום עביד אבל הכא קדשי כל היכא דאיתנהו כו'. ובמחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה סי' א' מהרשב"א בתו"א סי' פ"ב דכי אמרינן לברירה דוקא במידי דלית ליה קיום אם לא שהוברר למפרע דאל"כ אשתכח דאכל טבל מעיקרו אבל במוכר או מקדיש מידי מנכסיו שאינו מסויים כל שבירר אח"כ אחד מהם הרי הוא קנוי כו' יעש"ב ובנחלה לישראל סי' ל"ז אות ו' דלהבא לא שייך ברירה. וכתוס' רי"ד דבקידש לאחת משתי אחיות כיון שלא בירר דבריו לא שייך ברירה ובאבני מלואים סי' מ"א ס"ק ב' תמה בזה ובשו"מ רביעאה ח"ג סו"ס קמ"א דכל שהיה יכול לבררו ולא בירר בודאי לא שייך ברירה, אף למאן דאית ליה ברירה וז"כ שיטת הר"נ הובא במ"א סי' שצ"ז ס"ק ה' דאף שמעיו"ט מסר לשני רועים וביו"ט ביאר דבריו שמסר לאחד מהם אפ"ה הוה כרגלו הבעלים לפי שלא בירר דבריו מעיו"ט ואף דתחומין דרבנן וע"ש במ"א ס"ק ח' דלכך חבית מותרת לפי שאינו רק דרבנן:

ומה שהעיר לפי' הר"י מפסחים ל"ח ב' כל לשון אימלוכי מימלך הגם דבעי לשמה מ"מ מהני אפילו אינו מבורר דהא קיי"ל בדאורייתא אין ברירה. גם לפי דרכו י"ל להתו' עירובין ל"ז ב' ד"ה קסבר רב יוסף דלר"י ס"ל לר"ש לחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וכ"כ התו' בגיטין כ"ה ב' ד"ה ר' יהודה. וכאן הוא תולה בדעת אחרים אם לא מזדבן בשוק לשם מצה שמא לא ימצאו קונים וממילא היא משומרת לשם מצה דהכא לא בעינן רק שתהיה משומרת ושיהיה מיחד אותו לדבר אחד דוקא. וע"ש בתוס' דגיטין שמחלקין דהיכא דהדבר עומד להתברר בודאי אית ליה ברירה:

ובזה יש לדחות ג"כ קושיתו הנ"ל ממסוכנת דדוקא בתולה בדעתו אם יעשה כן שמגרש זו או זו אבל הכא עדיף נמי מתולה בדעת אחרים שעתיד להתברר מעצמו בשחיטתו אם יהיה פירכוס ויהיה כשר. ובמלאכת שמים כלל ג' אות ג' דף י"ב סוע"א דלסברת העה"ג

סי' ס"ה דמה שנוהגין הסופרים לומר שמעבדין לשם ס"ת ותפילין הוא בכלל ברירה. והקשה מהא דפסחים דיוצא י"ח מצה דאי לא מיזדבן איפוק אנא והלא שם בעי שימור לשם מצת מצוה ואפ"ה על תנאי זה לשמה מקרי וע' בעמ"א סי' ס"א אות ג' ואכמ"ל. ובארץ צבי חא"ח סו"ס י"ב הקשה דהא ע"כ בלא הותנה מיירי דאי הותנה מאי פריך מאי טעמא והא כיון דהותנה הו"ל משומר לשם מצה וכיון דלא הותנה איך מותר לשנות כיון שהוזמן לשם קדושת לחמי תודה לשם זבח וע"כ דמותר להוריד בהזמנה בעלמא. ואפ"ל דהכונה כיון דמימר אמר אי לא מיזדמן איפוק בה אנא הו"ל כאלו הותנה עכ"ל. ולא הרגיש דאפילו בהותנה בפירוש לתרויהו הוה בכלל ברירה לעה"ג הנ"ל. וכשו"מ תליתאה ח"ג סו"ס א' נשאל ג"כ דהא בעינן לשמה ואין ברירה שלא הוברר על מה חל הכונה. והוסיף עוד דלתוס' בגיטין דכל דבעי לשם כריתות אף למאן דלית ליה ברירה בעינן לשמה והעלה שהדבר דומה למעבד לשם ס"ת ותפילין דכל בהזמנה לא איכפית לן אם מקדש לקדושה קלה או להיפך דכל שיכוון לקדושה סגי. וע' בשו"ת בנין עולם חא"ח סי' כ"ח שהרגיש ג"כ בזה ובשו"ת ראשי בשמים חא"ח סי' כ"ו אות י"ב שהרגיש ג"כ דהא בדאורייתא אין ברירה ולא דמי למ"ש רמב"ן ור"ן ר"פ כל הגט בעל מנת שלא ימחה אבא שהתנאי בשוא"ת דיש ברירה דהתם היו הקידושין על תנאי וכאן עשאן כדי למוכרן. ובעונג יו"ט חא"ח סי' ב' האריך ג"כ בד"ה ותדע והעמיס בדרש"י דאם שייר לשם זבח ולשם מצה מהני וחשש אין ברירה לא שייך אלא בדברים הסותרים זא"ז וכאן אין דבר אחד סותר חבירו ורק דלרב יוסף לדידיה לא מהני' אם שומר לשם זבח ומצה דבעינן שיהיה ראוי לשבעה וזבח מתאכל ליום ולילה וכפרש"י והעלה ג"כ דשימור אינו בגדר יחוד רק שמשמרהו שלא תחמץ והוא רק בגדר כונה דכמו שאין שייך תנאי אין שייך בו חשש ברירה. וע"ש בחאה"ע סי' קס"ו בד"ה ודמי שכתב בפשיטות דכיון שלא מחמת קפידא שאינו רוצה שיהא לשם מצה אלא שא"צ לצאת בו דבלא"ה הרי אופה כמה זתים מצה ואינו יוצא אלא בזית אחד ואפ"ה כולה מיקרי שימור לשם מצה. ואף דאינו דומה כלל דהתם מכוון בכל האפייה לשם מצת מצוה ורק מוכרח לחלק דמ"מ מכוון שיהא ראוי ג"כ למצת מצוה אם לא ימצא קונים וממילא דמכוון לשם שימור וכנ"ל וכן העלה בראשי בשמים הנ"ל דהעשיה לשם מצה לכתחלה מדרבנן למצוה בעלמא כמו בסוכה שצריך לחדש דבר והכ"נ אינו מעכב העשייה רק השימור מחמץ לשם מצוה וסגי גם באחד שהוא משומר לשם מצוה ורק דלשניהם כאחד דעומדת לשם תודה ולא הוה ראוי לז' לר"י ונמצא ששמר מצה פסולה ובעינן רק שיעשה על תנאי ולא עוד דבברייתא דר"א הודה לר"י ללישנא קמא ור"א ס"ל דגם בסוכה בעינן עשייה לשמה מה"ת בג"ש

דהא טעמא דב"ש דבעא לשם חג נקרא חה"ס. וא"כ לר"א דאין עושין סוכה בחוש"מ ע"כ ס"ל דבעי סוכה עשויה לשם חג כסוכה ט' א' ור"א דמדמה מצה לסוכה לב"ש גם לר"א צריך עשיה לשם מצוה והדק"ל איך מהני העשיה לשם מצה בעשאן על תנאי לשם תודה ולשם מצה דבדאורייתא אין ברירה. אבל העיקר בעשאן לשוק דיוצא מיירי בסתמא בתוך ל' לפסח כמו בסוכה לב"ש וע"כ בעשאן לעצמו להקריב תודה ולא ממצה אבל למכור דאימלך דאי לא מיזדבן כו' דלחמי תודה א"צ לשמה. אלא שבפמ"ג סי' ת"ס חקר אי בעי שיאמר להדיא שעושה לשם מצת מצוה. וע' רדב"ז ח"ג סי' תקפ"א דעיקר המצוה היא השימור מדלא כתוב ועשיתם את המצות. וע' בעיטור דף נ"א ריש ע"ד דפוס לבו"ב הא דרבא הפיכו לשם מצה דלינטרינהו מעידן קצירה. וע"ש שהאריך לטרוח להשוות הירו' עם תלמודא דידן וגם בירו' שהביא רמב"ן יבמות ל"ו א' מהירו' דמיעט ושמרתם דסוכה שא"צ שימור וע"כ דגם להירו' בעינן שימור מחמץ לשם מצוה דאי רק שלא יהיה חמץ ממילא היכא דליכא חשש חימוץ שמור ועומד הוא ובשו"ת פורת יוסף שנדפס מחדש חח"מ סי' ד' בדף י"ט אם צריך לרשום אותן המצות שיוצא בהן בלילה הראשונה ותלה זה אם נאמר דבאין ברירה הוה ודאי כשיטת רש"י א"כ כאן כל מצה עומדת לצאת ואין א' סותר לחבירו והרגיש ג"כ בהא דפסחים אי בדאורייתא אין ברירה והתם קאי לר"א דס"ל ברירה בביצה ל"ד ולרבה דמוקצה דאורייתא יעש"ב שהפליג מאד בקושיא זו ולמש"ל ניחא בפשיטות ואין כדאי לאריכות דברים בזה. ובעיקר דבריו מהא דר"א הרגשתי מכבר דלר"א בביצה ל"ד ב' במתני' בהא דעומד ואומר מכאן אינו נוטל למחר דיש ברירה וכפרש"י והכא בפסחים קאי לר"א ונימא לחכמים דפליגי דאין ברירה ונימא דהוא ר' יהושע ואף דהתם איירי במוקצה הצריך הזמנה וע"ש בתו' ועכ"פ עיקרו בדאורייתא כתו' לעיל ג' ב' ובכה"ג יש ברירה. וגם למ"ש בתו' מהא דירו' דלא יטול אא"כ נענע מבעו"י דר"א בשיטתיהו דב"ש וגם יש לפלפל בהא דאין ברירה בדאורייתא תליא בספיקא לחומרא מה"ת וע' בספרי זכ"י לפסחים פ"ח ולעירובין ק' דר"א לשיטתי' בספד"א. וע' במשנת חכמים על הרמב"ם בדיני ברירה אות כ"ג בדף פ"ח ע"ב בד"ה והנה לענין כו' דכיון דבשעת גלגול עשאן על תנאי אינו חייב בחלה רק אי מחזיק לאוכלן בתורת חולין אבל אי מכרן לתודה ושנזכר הוברר למפרע ופטורה מהחלה כו' ולענין מצה אם עשאן לעצמו ע"ת הו"ל תולה בדעת עצמו ואין ברירה אבל למכור בשוק הו"ל תולה בדבר אחר אי מיזדבן ויש ברירה ועכ"פ אינו קושיא למאן דל"ל ברירה בעשאן למכור דמ"מ יוצא כיון שעשאן תחלה לצאת וכו' יעש"ב:

ומש"כ עוד די"ל דראייתם מחולין י"ד דמדייק ר"י היא דשבת דומיא דיו"כ ומוקי לה בחד אוקימתא דאסור באכילה ליומא משום הכנה כיון דלא איתקן מאתמול אסורה כו'. והא במסוכנת מיירי ר"י. והיינו דלא שייך משום שהיתה עומדת משקידש היום לגדל ולדות דהא הכא תני מפני שבמזיד מתחייב בנפשו ולא הוה מקלקל וע"כ דלר"י מיירי במסוכנת דמודה ר"י שחייב ואין לזה באור דמה ראיה מזה שהיתה משקה"י. עומדת לגדל ושבשבת היתה מסוכנת דמ"מ היתה מוכנת מאתמול. וע' בעמ"א סי' צ"ו אות ז' לפלפל במ"ש מדאצטריך למישרי מילה ש"מ דמקלקל בחבורה חייב ולא אמרינן משום עוקר דבר מגידולו דהיינו תולדה דקוצר וע' בתו' בכורות כ"ה ד"ה דהוה:

ומש"כ לשיטת רש"י דמאי קאמר הא ר"י הא ר"ש דתלוי בפלוגתא דמלאכה שאצל"ג. והא כיון דלר"ש תיקון אחרים לא הוה תיקון דתיקון עצמו לא הוה אלא היכא שמתקנו להנאת גופו זה עצמיות של הדבר וכל תיקון מצוה הוא ענין מבחוץ וכ"כ הרשב"א. וא"כ למ"ד מצות ליהנות ניתנו מקלקל בחבורה פטור דליכא שום ראיה ממילה אפילו לר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור דהא לדידי' תיקון מצוה הוה תיקון עצמו וחשיב כמו מלאכה הצריכה לגופה. ואינו מובן ג"כ דאף דליהנות ניתנו מ"מ היכי דלא הוה רק הנאת מצוה לא מיחשב כתיקון עצמו:

ומש"כ לבאר בזה תמיהת מהר"ם מינץ באובד אתרוג של חבירו שהיה שוה דמים יקרים אם מצי פטר נפשו באתרוג כשר לצאת בו מהא דב"ק ע"ח ב' הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב דפטר נפשיה בכבש כו' וכמ"ש המל"מ פי"ו ממעה"ק הלכה ז' שדחה ראיתו וכתב לחלק דש"ה שהמפריש אין לו דמים דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום וחיוב הגנב רק משום תשלומי הנודר אבל הכא גבי אתרוג יש כאן חיוב דמים יקרים למוכרו שהפסידו. ועל זה כתב דהרי בגונב טבלו של חבירו ואכלו למ"ד טוה"נ אינו ממון פטור הגנב ואף שנוטלין מעות בעד הטוה"נ הוה רק זכיה מבחוץ וע' במק"ח בדיני בדיקה וביטול ובזית רענן ח"ב סי' ע"ג הרי דגנב חייב לשלם רק היכי שהפסיד לבעליו זכות עצמיות שהיה להם בהחפץ. ולפ"ז כיון שענין הנאת הגוף שויו של אתרוג מהודר רק במי שאינו מהודר ומשום המצוה שיותר במהודר הוה רק זכיה מבחוץ וא"צ הגנב לשלם מה שיקבלו בעד המצוה רק שיהיה לבעליו זכות בחפצם כשיקבלו בעדו ממון ששוה להנאת הגוף. וזה פשוט למהר"ם מינץ בענין טוה"נ ממון לענין גנב מבואר בכ"ד ורק דמ"מ הבעלים יכולין לומר דצריכין לתת ממון הרבה לקיים מצוה מהודרת וגרם להפסיד ממון הרבה ולזה הביא ראיה מב"ק דמ"מ יכול לומר פטור עצמך במצוה שאינה מהודרת וכל זה דרך פלפול דא"כ לא ישלם ג"כ, רק בעבור שיווי אתרוג פשוט

מצד מצותו גם כשאינו מהודר רק מה שהיה שוה לאחר החג דהא שויו של מצוה הוה רק זכיה מבחוץ אע"כ דצריך לשלם מה שהיה יכול להשיג ממון בעבורו. וא"כ עולה שפיר תמיהתו של המל"מ דא"כ יצטרך לשלם לו ג"כ מה שהיה יכול להשיג בעבור המהודר ופשוט. וע' בח"צ סי' ק"כ שהשיגו ג"כ בזה וע' בישועות יעקב חא"ח סי' י"ד בחידושי בנו הגרמ"ז שהכריע דצריך להחזיר אתרוג מהודר וע"ש סי' תרנ"ו סוף אות ב' ובארחות חיים ברמזים הלכות לולב ושבות יעקב ח"ב סי' כ"ט ושו"ת ר"ח הכהן חא"ח סי' כ"ד דף י' ע"ב בסוה"ד אמנם כו' ובשו"ת תפארת צבי חא"ח סי', כ"ח ובית שמואל אחרון אחר חח"מ בסי' ה' מהשו"ת מאחיו הגאבד"ק קראקא ובשו"מ תנינא סוף ח"ב סי' פ"ו ותליתאה ח"ג סי' ל"ג ורביעאה ח"ג סו"ס כ"ט ושו"ת ר"י ענדל סי' ע"ד ובתיבת גומא בסוה"ס לפסח ולסוכות דף ע"ט ב' ובפמ"ג במש"ז סי' תרי"ו ובתפארת אריה הלכות תפילין סי' כ"ו בפרק ה' אות ו' בדה"ס י"א סוף ע"ד ובשמים ראש החדשות סי' מ"ג ופורת יוסף סי' פ"ג ושם אריה חא"ח סי' י"ב ועקרי דינים חא"ח סי' ל"ג ופת"ש אה"ע סי' ל"א ס"ק א' וע' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' תתרי"ד ומכאן יש ראיה בנתן לחבירו ד' זהובים להרצות לו פני שר העיר ונתרצה בפחות שהיה אוהבו אם צריך להחזיר העודף כהא דהכא דיוצא י"ח לא בעי טפי דליתא דש"ה דנמצא המותר גנב להקדש ואמרינן וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב אבל ראי' מפרק שהיה נשוי דאין יכולין לומר תכתבו טרפא באלפא מה שאהניתי לך וכו':

סימן קכח

ב' האזינו תרנ"ב להרב ר' שלמה אברהם רזעכטא באזארקאוו מה שהעיר מהירו' ברכות פ"ב הלכה ו' א"ל מור דבתרה ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי וכאן שמתכוון לעשותה בעולה כמתכוון כו'. והא הוה פס"ר ומוכח מזה כסברת הה"מ פי"ב משבת הלכה ב' דמ"מ אם אינו מכוון לעשותה כלי אין ראוי לומר בו פס"ר דכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל ודומה לקטימת קיסם יע"ש בלח"מ. ועיין במ"א סי' שי"ח ס"ק ל"ו שהביאו ג"כ ובכ"מ פ"ה מנזיר הלכה י"ד דלא יחוף באדמה מפני שמשיר את השער בודאי ואם עשה כן אינו לוקה משום דאינו מתכוון להשיר ובשו"מ ח"ב סי' ס"א שהביא דלא היה פס"ר שאינו מתכוון אלא לחוף לצורך איזה הנאה אחרת דלא דמיא לשאר פס"ר כגון המחתך ראש הבהמה ואומר שלא נתכוון להמיתה דמ"מ מתכוון לחתוך הראש יע"ש בשם מחנה לוי שהרגיש מהתו' כריתות כ' בנתכוון לכבות העליונות והובערו התחתונות דהוה פס"ר אף שלא נתכוון לאותה מלאכה כלל. ובתו' יומא ל"ד ד"ה ה"מ

דפס"ר מיקרי אף שאינו מתכוון לאותו מלאכה רק מלאכה שאצל"ג לא הוה ובכ"מ פ"א משבת בשם הר"א בן הרמב"ם דפס"ר שאינו מכוון למלאכה כל עיקר שסגור פתח ביתו וצבי ניצוד מאליו ומלאכה שאצל"ג שמכוון לגוף המלאכה אלא שאינו מכוון לתכליתה וכמו שביאר דבריו בכפ"ת סוכה ל"ג יע"ש. וע' בדברי ירמיה לפכ"ב משבת ה"ב וברש"י שלא יתכוון לעשות כלי לנקבה יפה בפתח נאה יעש"ב:

ואמנם לא ידעתי מאי קשיא ליה דהרי קושית הירו' לא קאי מהא דאמר ובלבד שלא יתכוון רק משום דהכא לעשות כלי דהא גם בשובר את החבית דשבת קמ"ו וביצה ל"ג ב' אין ההיתר רק כשלא יתכוון לעשותה כלי. וכאן לא משכחת כלל שלא יתכוון וא"כ אף אי לא הוה כלל פס"ר אסור אבל לגבי פס"ר כיון דלאחר המעשה ניחא ליה בהא מיקרי מלאכת מחשבת. ומ"ש ריב"ש סי' שצ"ד דיש מקום לומר בנזיר הואיל ואסור להשיר שערו מסתמא אינו מכוון ולא ניחא ליה באיסורא כו'. ולפ"ז א"כ בכל איסורי שבת נימא דמסתמא לא ניחא ליה משום האיסור ועדיף טפי מארעא דחבריה דשם אינו נגד רצונו והתוס' שבת ק"מ ע"ב ד"ה אבל באבוס כו' דהכא רגילות שיתכוון לאשוויי גומות וחיישינן טפי שמא יתכוון. והרי בכה"ג היה מקום לומר כיון דבשעת איסורא אינו מכוון כלל ואף דרגיל להתכוון מסתמא יתכוון י"ל דמשום איסורא לא יהיה מכוון ויהיה מותר ואף אח"ז יהיה ניחא ליה. ויותר היה לו להקשות ממ"ש אח"ז טעמיהון דאחרים למלאכתו הוא מכוון מאליו נעשית חבורה. והיינו כר"ש דדשא"מ מותר פס"ר. וכבר הרגיש ג"כ בזה הר"א פולדא דהא לא פס"ר הוא דס"ל כשמואל דרוב בקיאים בהטייה ומותר וכ"מ בש"ס דילן כתובות ו' ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה לא כהללו בבליים כו'. ושם ה' ב' רש"י ד"ה אי כר"ש כו'. וריטב"א שם ה' ב' והובא בשמ"ק בד"ה את"ל ואין פי' הלשון הוה דבעינן מיירי בבקיאים בהטייה דא"כ עדיין דבר שאינו מתכוון ול"ל פתחא ממילא הוה אלא הכ"ק דכיון דיש בקיאין בהטייה ואין בו דם ולא פתח ואפשר שיתזדמן זה אין כאן פס"ר וכמו דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפילו בצד רחוק לא חשיב פס"ר ולשון פס"ר מוכיח כן עכ"ל. וכ"כ בחידושי רשב"א בד"ה א"כ טורד למה ותו קשיא דאסיק דמותר לבעול ולא מסיים בה בבקי ושיכוון להטות והרי מתירין אפילו לבבליים שאין בקיאין ובאמת כן הוא כיון דאפשר בהטייה לכ"ע שרי דאפשר שיזדמן להם הטייה ואע"פ שלא מכוונו להטות וכדאמרינן גורר מטה וספסל ולא בעינן בקי שלא יעשה חריץ וכן כל דבר שאין מתכוון עכ"ל. ואולם לשון הרא"ה ולפיכך מותר לכולן לבעול בתחלה בשבת כיון דאפשר בלא דם ואע"ג דאיתא ממיעוטא שלא תזדמן להם הטייה לעולם ולדידהו הוה פס"ר אחרי רוב כל העולם נידון. א"נ אפשר דלכל העולם הטייה מזדמנת ונקיט

רוב דהכי אורחא דתלמודא עכ"ל ובשו"ת ריב"ש סי' שצ"ד בד"ה והטעם האחר שכתבת דכיון דאפשר שיקרה שאדם א' יסרוק פעם א' ביובל ולא ישיר א"כ לא הוי פס"ר כו' וכן לבעול בתחלה בשבת שמותר לשאינו בקי אע"ג דלדידיה פס"ר כיון דאפשר בהטייה לבקי וכו' ולדבריך למה היו צריכין לרוב בקיאין הן אלא שיתרץ כיון דלבקי לא הוי פס"ר אף לשאינו בקי מותר אע"ג דלדידיה הוי פס"ר כו' א"ו הוצרכו לרוב בקיאין לומר כיון דהטייה מצוייה אף למי שאינו בקי דטרוד הוא כיון שאינו בקי למוחזק בעצמם להטות כמו שפי' כ"ת וכש"כ לפרש"י דרוב בקיאין הן ומשום הנהו קאמר סתמא מותר לבעול כיון דרובא נינהו ומיהו שאינו בקי אסור דלדידיה הוי פס"ר יעש"ב בכמה ראיות לזה דכיון דברוב פעמים נעשה מלאכה בעבורו הוי פס"ר. וע' בשו"ת רמ"ע סו"ס ל"ג וכי היכן מצינו לו שיאסור בדדמי אימור דשמעית ליה לר"ש דקאמר בפס"ר ודאי אבל בדדמי ואינו מתכוון לא אסר תדע כו' יע"ש. ומלשון הרמב"ם אין לברר דין זה שגבי אינו מתכוון כתב אפשר שתעשה בגללן וכו' ואפשר שלא תעשה בגללן כו'. ומשמע דברוב הוי פס"ר ולא מיקרי אינו מתכוון רק בספק השקול ויקשה דלרמב"ם הא בכל הספיקות ספד"א מה"ת לקולא ולמה רק בשבת יאסר מדרבנן וכמ"ש התוס'. ובדברי ירמיהו לרמב"ם פ"א משבת אות ג' בפי' שאינו מכוון ופס"ר בד"ה ואמנם כו' דאפשר דבמכוון לעשות האיסור י"ל דאסרה התורה גם בספק וע' בפסחים כ"ה דבאי אפשר ומכוון לר"י מותר אליבא דאביי ולר"ש אסור. ואלו לגבי פס"ר כתב שודאי תעשה בשביל אותו מעשה כו'. ובלשון רש"י ביצה כ"ו א' ד"ה ור"א הואיל ואין מתכוון לחבורה אע"ג דזימנין דמיתרמי שרי. וע"ש כ"ג ב' ד"ה תרי תנאי כו' ואידך סבר דלא שכיח הכי כו'. ושבת נ' ע"ב ד"ה אלא הא והא כו' ומאן דאסר סבר זימנין דגריר כו'. וע' תו' פסחים ק"א ע"ב ד"ה הלכה ונזיר מ"ב א' ד"ה נזיר כו' ותו' שבת צ"ה א' ד"ה המכבד כו'. וע"כ דלא מסתבר דהמחלוקת במציאות רק אי אזלינן בתר רובא לחשבו פס"ר:

ובזה יש מקום ליישב דהרמב"ם פי"א משבת הלכה ז' דהקוטם קיסם חייב ומ"מ פוסק דמותר לקטום להריח ע"ש בהה"מ שהרבה לתמוה בזה וע"ש בשמחת יו"ט לביצה ל"ג ב' ד"ה ומעין זה כו' שהאריך לפלפל בישוב דהרמב"ם. אך י"ל דהרמב"ם אינו מפרש כפרש"י דלא יקטמנו דלא ליתי לקוטמו ולחצוץ בו שניו ולמה גבי מפשר אלוותא לא גזור שמא יקטם בכלי. אלא דס"ל דלא יקטמנו דבהאי קטימה עביד כלי דראוי לחצוץ בו כיון דלר"י דבר שאינו מתכוון אסור ולרבנן בקטמו להריח מותר לכתחלה כיון דס"ל דאפילו בקטמו לחצוץ פטור אבל אסור משא"כ לדידן דפסקינן כר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר וא"כ שרי לקטום ולהריח ולא הוי פס"ר כיון דלא הוי ודאי שנעשה כלי בהאי קטימה

ולא דמי לפחמין דודאי שיתקשה המתכות כשיתנו לתוך האש. וע' בהה"מ פי"ב משבת הלכה א' ד"ה המחמם כו'. וא"כ ניחא דהרמב"ם והש"ס דמשני הא ר"א והא רבנן משום דרב יהודא תלמידו דרב ואיהו ס"ל כר"י בדשא"מ וע' רש"י שם ל"ג א' ד"ה והלכתא. ולפ"ז י"ל דלרמב"ם לר"י דבר שאינו מתכוון מדאורייתא אסור ואף לתו' דמדרבנן אסור לר"י מ"מ אסור מדרבנן לר"א לקטום כיון דלהציל אסור מדאורייתא. אבל לרבנן אף אי מכוון לקטום אסור רק מדרבנן ומש"ה קוטמו להריח:

ואולם בהה"מ במכבה גחלת דכשאינו מכוון אין בו מלאכה כלל דאפילו לכתחלה מותר וע"ש בלח"מ ובשפה"מ. ולכאורה אין לו מובן כלל כיון דממילא הוא נעשה כלי ומה חילוק בין שאר מלאכה לעשיית כלי דממילא הוי פס"ר. זולת אי נימא בדהרמב"ם דצורוף דרבנן דמותר פס"ר ותליא במחלוקת אי מותר. וע' בתו' שבת מ"א ע"ב ד"ה מיחם כו' דצירוף הוי מלאכה שא"צ לגופה דהוי כמו חופר גומא וא"צ אלא לעפרה ורש"א תמה דהא מיד נעשה הצירוף ובודאי ניחא ליה כמו יפוי הקרקע. ובלא"ה במלאכה שא"צ לגופה מ"מ מדרבנן אסור והא להה"מ ליכא שום איסור וכמ"ש בלח"מ וע' שעה"מ וע' בתו' פסחים כ"ה ב' ד"ה לא אפשר ובמ"א סי' של"ד ס"ק ל"ה והה"מ פרק י"ב הלכה א'. ולא שרי רק בנועל את ביתו אף שלא נתכוון לצידת הצבי כיון שהנעילה יוכל להיות בלי איסור והנעילה בעצמה מותרת וכש"ג סו"פ האורג. וע' בתפארת ישראל שבת פ"ב משנה ה' בחידושים וע"ש שהביא ראיה מע"ג י"ב בנתפזרו מעותיו בפני ע"ג דלולא מראית עין מותר אף דהוי פס"ר משום דעשה היתר עמו כו'. וע' בדברי חיים דיני רה"ש סי' ד' בדף י"ט ע"ג ובספרי זכ"י יבמות ה' ב' בתוס' ד"ה כולהו ובדברי ירמי' פ"א משבת דף ג' ע"ג וע' במרכה"מ בהלכות שבת וזה לשונו ונראה פשוט דכונת רש"י והש"ג דכל שאינו מכוון אפילו עושה הפעולה ממש מותר שהרי בע"ג י"ב א' בנתפזרו מעות לפני עבודת כוכבים מותר לשוח ולהגביה המעות אם לא משום מראית עין אע"פ שהשתחוה ממש הואיל שאין כונתו להשתחוות לע"ג אפילו עושה הפעולה של איסור ממש דלא הוה בכלל מחשבת בלא כיון לעבירה. ואין לזה מובן דשאני ע"ג דכשאינו מתכוון להשתחוות לא הוה עבודה כלל. והא כיון דהוה פס"ר וחשיב מלאכת מחשבת בהכי גם לר"ש ואפילו באינו מתכוון ואטו לדבריו יהיה מותר בכל האיסורין כשאינו מתכוון לעשות האיסור אלא במתעסק דפטור בשבת דלא הוה מלאכת מחשבת. וצריך לחלק דבכל האיסורין הפעולה בעצמה אסור אבל בע"ג הרי מצד השתחויה אין איסור רק כשמכוון לעבודת כוכבים וע' בראב"ד ובכ"מ הלכה ב'. ואין דמיון כלל לקטימת קיסם כיון דלא הוה ודאי שנעשה כלי בהאי קטימה משא"כ בפחמין שודאי מתקשה המתכות

כשיתנו לתוך האש וכנ"ל. ולכאורה אינני רואה לחלק בזה לענין שאר מלאכות בפס"ר דהוה מלאכת מחשבת אף כשאינו מכוון דכיון שנעשית המלאכה ממילא דהוה כאלו אחשביה לפעולתו להיות חשוב מלאכה דהחיוב מהפעולה רק משום תיקון כלי דאי לאו דחשיב כלי לא חשיב מלאכה בעשייתו שגורם במלאכתו. אבל בזה סובר הה"מ לחלק דלא מהני לאחשובי לחייבו מצד עשיית כלי ולא חשיב מלאכת מחשבת בהכי בפעולה שעשה דאף שממילא נעשית מ"מ לא כיון למיחשביה כלי בהכי. ולא דמי לשאר מלאכות שהאיסור בעשיית המלאכה בעצמותו משא"כ כאן שאין החיוב רק מצד שע"י פעולה זו ממילא נעשה כלי. וע' שו"ת משכנות יעקב חא"ח סי' צ"ז שהעיר ג"כ מהירו' דברכות על המשנה דחתן פטור מק"ש דאפילו להמתירין דבר שאינו מתכוון אפ"ה אסור כל שמכוון לעשותה בעולה וכדקאמר ומור דבתרה ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי וכו' וכ"כ בשמ"ק בשם רבינו יונה שכתב בשם רבני צרפת דלא שרינן למסקנא רק בשאינו מתכוון והן דר"ת ור"י בכתובות דלאביי ורבה גם ר"ש לא שרי רק במכוון להטיה בענין שלא יהא פס"ר וכדעת ההג"א והאגודה ולא כדהב"ח שכתב דיחידאה היא וע"כ ראוי להחמיר גבי בתולה יע"ש באריכות. וע' בעמ"א סי' י"ב אות ד' מהירו' פ"ב דברכות דמותר ב"ר באלמנה בשבת ולא הזכיר מהמשכנות יעקב הנ"ל:

ב **וע"ד** הערהו בישוב קושית קול הרמז בפסחים פ"ו ברש"י ד"ה הזאה תוכיח דלקמן בגמ' מפרש שמא יעבירנו. וגם קושית הצל"ח דלא הזכיר בשום מקום בר"ה ובסוכה ובמגילה ד' והיינו טעמא דהזאה. עפ"ד הריב"ש סי' קס"ג דבמקום שהשבות בעצם חשש איסור תורה גם במקדש שייך משום שבות ולכן לא קאמר משום שמא יעבירנו דאין שבות במקדש ורק משום מתקן ודפח"ח:

ועי' במעין החכמה באתב"ש השני בדפי הס' פ"ה ע"ב בדפוס רעדלהיים אות י"ח בד"ה וליישב כ"ז יעש"ב בישוב קושיות הנ"ל לפי דרכו ובאמרי צרופה האריך ג"כ בישובם ובאמתחת בנימין על משניות ברה"ש פ"ד משנה א'. ובאור חדש לפסחים האריך לפלפל בישוב דרש"י דהכא וגם בקושית הפמ"א ח"ג סו"ס ס"ג דהא רבא דקאמר הטעם בביצה י"ס ב' דמתקן מנא ואיהו גופיה דלא מוקי ליה טעמא דר"א בהכי אלא משום שמא יעבירנו. ובשו"ת הרא"ש החדשות מהרב דבוקרעשע סי' ע"ו הניח בצ"ע פרש"י מהא דלקמן דקאמר שמא יעבירנו וגם מהא דרבא גופיה. ולא ראה שכבר האריכו בישוב זה. וגם במש"ש עקרת מ"ש בתורה וכו' וכתב וצ"ע דהא אף דלא כתוב ביה מועד כיון דלא אפשר מאתמול ע"כ נליף בק"ו משחיטה שידחה. וכנראה שלא עיין בפרש"י דהכא ר"ד ס"ו בד"ה הבא לי מועד כו' והזאה נמי לאו מגופיה דפסח הוא ולא כתיב בה מועד

וכמש"ש רש"א דודאי הזאה נמי אי אפשר לעשותה מע"ש אפ"ה לא דחי שבת משום דמכשירי מצות פסח היא ולא כתיב מועד אלא בגופיה דפסח. וע' רש"א ביצה י"ח בד"ה נגזור השקה כו' יעש"ב דטעמא דמיחזי כמתקן אינו לרבה כלל אלא משום שמא יעבירנו: **ומה** שכתב מעלתו מהירו' יומא פ"ג סוף הלכה ה' שלא יאמרו כו' דדוקא בעששית דהוה רק משום גזירה דמלאכה דאורייתא שייך לומר אין שבות במקדש משא"כ להחם לו חמין שנוגעים לזרים לטבול חוץ למקדש עפ"ד הריב"ש. ורק שלרש"י בשבת מ"ז ב' דבשאר איסור דרבנן ל"א אין שבות במקדש דרש"י לשיטתיה במעילה י"ב וכמ"ש בשו"מ קמא ח"ב סי' קמ"ו דמשמע דבמקדש אין מועלין לפי שאין גוזרין גזירות במקדש ומשמע דלא משום דכהנים זריזין הן וגם שם לא שייך האי טעמא דהא המעילה הוא איסור דרבנן בפ"ע ועכ"פ שיטת רש"י דשבות הותר במקדש בכל מקום יעש"ב. ויעיין בשו"מ תנינא ח"א סו"ס צ' שהשיג ג"כ על הרש"א מרש"י דמעילה י"א וע"ש עוד בח"ד סי' קפ"ה ובתליתאה ח"א סי' שס"ט מ"ש בזה ובשב שמעתתא שער השמיני אות י"ב ובארעא דרבנן מערכת א' אות ד' ובשיורי טהרה תשובה ל"ב לסי' כ"א משש"ב בדברי השיורי קרבן בד"ה שלא יהיו אומרים והארכתי בחדושי לשבת ק"ו ע"א ברש"י ד"ה הא ר"י כו' מהירו' דהכא ועוד הערות. וע' בשו"ת כתב סופר חא"ח סי' קט"ו שהאריך בדרש"י הנ"ל ובהגהות הרצ"ה חיות ביומא ס"ט א' ובמנחת קנאות בהערה דף ה' ע"ב משש"ב: **ואולם** מעלתו העיר ע"ד ריב"ש דבעירובין ק"ב גבי הנגרר דקאמר מיחזי כבונה ואין שבות במקדש והרי הכא דמטעם גזירה לא שייך האי טעמא. ותמה ג"כ על השו"מ קמא ח"ב סי' קמ"ו בדחיית קושית התוס' על רש"י במנחות צ"ז בד"ה לא סידור הקנים משום דלרש"י דמיחזי כבונה לא שייך אין שבות במקדש. ולא העיר שבסוגיא דהתם גופיה מוכח להיפך. וע' בשו"מ רביעאה ח"ב סי' פ' שהאריך ג"כ בדהריב"ש ובהגהותיו לתשובת מהר"ם ב"ר ברוך סי' שמ"ח. (וע' בתשובתי לעיל סי' קכ"ג משש"ב).

סימן קכט

להרב ר' ראובן יצחק בן הרב דקלקאל וכעת הוא מ"מ ומ"ץ בריגא. מה שכתב לתמוה על מ"ש המגד"ע בפרק כ"ט משבת ראיה לרמב"ם דהבדלה דאורייתא מנזיר ד' א' הרי מושבע ועומד כו' והרי הרמב"ם שם הלכה ו' דעל היין אינו אלא מדברי סופרים וע"כ דמפרש הסוגיא כמש"ש התוס' ד"ה מאי כו' בשם ר"ח דגריס בתמיה וכי מושבע ועומד כו'. ואינני רואה השגה בזה על המ"ע שהרי בעצמו רומז לזה שכ"כ הסמ"ג סכ"ט אלא שפירשו כר"ת כו' וע"ש בסוה"ד שסיים אך הכוס מד"ת כמו שיתבאר כו' ומצאתי לר"מ

בפ"ז מנזירות כו' ע"ש בסוף הלכה י"א ואצ"ל שהוא אסור ביין קידוש והבדלה שאינו אלא מד"ס יע"ש בכ"מ ורבינו נראה שמפרש כפר"ת וכו'. וצ"ל דכונתו דכיון דקאמר דמבע"ל לאסור יין מצוה כיין רשות מאי היא קדושה ואבדלתא וע"ז פריך לגירסת ר"ת וכי מושבע ועומד. מהר סיני הוא וע"כ מדבעי לאוקמי בקדושה ואבדלתא דהוה של מצוה ומשום דפשיטא ליה דקידוש בלא כוס הוה דאורייתא וכמש"ש בתוס' דנהי דקה"י דאורייתא על היין לאו דאורייתא דזכרהו על היין אסמכתא והרי עיקר הדין הביא שמפורש כמ"ש במכלתא זכור לקדשו בברכה וע"ש בהה"מ שהביא סמך משבועות מדכתיב ולהבדיל כו' וכמו שהוכיח הה"מ לקמן מהש"ס דיין הוה מד"ס. וע' בשו"ת תפארת יוסף חא"ח סי' ט"ו:

וראיתי בחדות יעקב לברכות כ"ט בד"ה ועוד יש חקירה כמו שכתב ראיה לשיטת הרמב"ם דהבדלה מה"ת משבועות י"ח ב' דנפיק מקרא ולהבדיל ולהורות כו' ופרש"י בשתויי יין כתיב. וכבר הקדימו בזה הה"מ ר"פ כ"ט משבת וע"כ שהוא רק אסמכתא בעלמא וכמו שהוכיח הה"מ לקמן בהלכה ו' מהש"ס דעל היין הוא מד"ס. ומה שהוכיח עוד בחדות יעקב הנ"ל דע"כ הרמב"ם אינו מפרש הך דנזיר כפי' ר"ת וכי מושבע כו' דאכתי איצטריך לאסור יין מצוה בקה"י דלכ"ע הוה דאורייתא. וממילא מוכרח ג"כ מסוגיא דהתם כשיטת הרמב"ם דגם הבדלה מה"ת. וכתב זה שלא בעיון דהא דקידוש היום מה"ת מ"מ גם להרמב"ם הא דמקדש על היין הוה מד"ס וכמ"ש להדיא בפכ"ט משבת הלכה ו' ובפ"ז מנזירות הלכה י"א וכנ"ל. וע' בתו' סוכה ל"ח ב' ד"ה מאי ותו' פסחים ק"ו א' ד"ה זכרהו ושבועות כ' ע"ב ד"ה נשים שכתבו עוד תירוץ דקידוש על היין ד"ת אבל הא דמברך צריך שיטעום זהו מדרבנן. וע' בט"ז א"ח סי' רע"א ס"ק י"ט וע"ש במ"מ ס"ק א' דמ"ש התוס' דלר"ת מי שאין לו יין לא יקדש כלל וכי יעקור מ"ע דאורייתא אע"כ דדי בתפלה וכו'. וע' בחו"י סי' יוד וי"א וע' בישועות יעקב א"ח סי' רע"ב ס"ק א' מה שהעיר בזה וע"ש בס"ק ו' ובכפ"ת לסוכה ל"ח ב' הרבה לתמוה על פי' המיוחס לרש"י נזיר מ"ד א' דהבדלה. על היין ולטועמו הוי דאורייתא והנזיר יכול לשתותו והלא מפורש ברכות ל"ג דאנשי כנה"ג תקנו הבדלה בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעו על הכוס וגם בקידוש ס"ל לרש"י גופיה בפרק ע"פ קי"ד אמתני' דמזגו כוס כו' כדעת רוב הפוסקים דיכול לקדש על הפת שהביא ג"כ הב"י בשמו סי' רע"ב וגם דהלא בכל מ"ע חייל בכולל אם לא שסובר כהמאור לדחות הירושלמי הזה מהלכה. ואולם הקשה על הפוסקים דבכולל חייל א"כ אמאי אצטריך קרא לאסור יין מצוה כיין הרשות בנשבע עליו לשתות היום יע"ש באורך והניח בצ"ע. ובשו"ת חו"י סי' י"א במ"ש התוס' בפרק ע"פ מצינו

למימר דקידוש על היין ד"ת כו' וכן בריש נזיר דמקשה על קדושה ואבדלתא מושבע מהר סיני שדחה ר"ת אותו פי' רק דמשם ראיה להיפך ממש וכ"כ בסמ"ג וכתב שבלי ספק תלמידי תרביצאה הוסיפוהו וכה"ג נמצא בדוכתא טובא. ונ"ל שאין פי' מסכת נזיר מרש"י [וכ"כ ביד מלאכי ושה"ג] או הוא משובש מאד ומוטעה כו' ואחד מן התלמידים כתב על הגליון והכניסו בפנים דהא בלאו הכי נדר אינו חל על כל דבר שאינו מפורש בקרא ואף שנדרש מקרא ע' בש"ך סי' רט"ו בס"ק י"א וסי' רי"ו ס"ק ג' ובש"ע סי' רל"ט ס"ו. וע"ש עוד בחו"י סי' י"ב שהקשה דהא קי"ל דשבועה חלה על דבר מצוה בכולל הכ"נ דאסר עליה יין הרשות ובסו"ס י"ד העלה בפשיטות דר"ש לשיטתיה בשבועות כ"ד דלית ליה כולל יעש"ב ובא"ס סי' תפ"ה ובזה יתיישב ג"כ קושית הלחמי תודה בראש ספרו דף ב' ע"א בדבר הלכה דלפרש"י דלא חלה הנזירות על יין מצוה דקידוש מעירובין כ"ח דאין מערבין לנזיר ביין ורק מדחזי לאחרינא וסומכוס לא פליג לנזיר ביין דאפשר לאתשולי ות"ל דהא בשעת קניית העירוב שהוא בהש"מ הוי זמן קידוש על היין יהא מותר לשתות יין דלא חלה עליו נזירות כלל יע"ש שהאריך בפלפולו. ולפ"ז י"ל בפשוטו דמ"מ חייל בכולל והכא קאי לר"ש לשיטתו דלית ליה כולל. ובשאג"א סי' ס' האריך לפלפל בסוגיא דנזיר ד' וכתב ג"כ דמ"מ לא פליג גמ' דידן אירו' דהכא אר"ש קיימינן דלית ליה כולל והאריך הרבה ומסיק בפשיטות כדר"ת דקידוש על היין לאו דאורייתא וע"ש בקו"א שהביא מהפלאה בפי' על התורה שהביא ג"כ ראיה דקידוש על היין לאו דאורייתא מהא דפריך אהא דמערבין לנזיר ביין והא לא חזי ליה ואף דחזי ליה לקידוש ואף דלעירוב בעינן רביעית משכחת שיש לו פת למזון סעודה אחת ורביעית אחד יין והכא שפיר טפי דהוי קידוש במקום סעודה ולפמש"ל דר"ש לשיטתו דלית ליה כולל נדחה ראיה זו. וע' בשו"ת תפארת יוסף חא"ח סי' ט"ו שהאריך לפלפל בדהש"א. ובזוהר הרקיע לתשב"ץ על מנין המצות תמה על סברת הרמב"ם בשורש הראשון שהעובר על מצות דרבנן עובר על לאו דלא תסור שזה היפך הסוגיא דריש נזיר לפר"ת דגריס וכי מושבע ועומד מה"ס כו'. ובמגלת אסתר דחה שמאחר שלא נאמר בפירוש בה"ס אף דהוי בכלל לא תסור מ"מ כיון דלא הוי בבירור רק כפי שיסכימו רוב החכמים לחדש אח"כ אין לומר עליו מושבע מה"ס. ולכאורה לא ידעתי ההכרח לדחוק בסוגיא זו להרמב"ם דנהי דלרמב"ם על היין הוי מד"ס מ"מ כיון דמוקי קרא בקידוש והבדלה לאסור יין מצוה דהוי רק דרבנן ולהכי ניחא שפיר כגירסת ש"ס דילן דדחי דהא מושבע ועומד מה"ס הוא לשיטת הרמב"ם שהעובר על מצוה דרבנן בלא תסור וא"כ לא חייל עליו נזירות ואי משום דע"כ לא קאי קרא על מה שאסור רק מדרבנן וע' בספרי זכ"י בשבת קל"ג משש"ב

ואף שאין זה נוגע כ"כ לכאן דמ"מ אצטריך קרא לאשמעינן דאסור גם ביין מצוה ואף דלא היה אז עדיין המצוה. והרי גם לפר"ת נמי תיקשי הכי דל"ל למיפרך וכי הוי מושבע ועומד ולא פריך משום דלא מצי קאי קרא יתירה למה שאסור רק מדרבנן וע"כ דמ"מ עדיפא ליה למיפרך שאינו מוזהר עליו כלל מה"ס ול"ל קרא מיותר לזה והכ"נ אי נימא דהקרא קאי לאסור בדרבנן. וע' בבאור הגר"א ח"מ סי' ע"ג ס"ק כ"ב:

סימן קל

ב' כ' אלול תרל"ט. להר"ר מרדכי פישל מ"ץ דיאנישאק. בדבר קושיתו במכתבו בעירובין ע"ח ב' עשאו סולם לאשירה מהו כו' פתחא הוא ואריה דרביע עלה ע' רש"י. והא כיון דמטלטל ע"י העירוב א"כ הוה רוצה בקיומו של האשירה דאסור בהנאה ותלה זה במחלוקת הרמב"ם והמחבר בסי' שע"ד ס"א גבי נסתם הפתח או החלון דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה ומותר באותו שבת גם מחצר לחצר אחרת. וכיון שאחר שקנה עירוב שוב א"צ עוד בקיום האשירה והוה כנסתם הפתח דא"צ לטלטל העירוב גם בלא רוצה בקיומי של האשירה:

וזה אינו כלום דמ"מ בשעת קניית העירוב אנו דנין דהיה רוצה בקיומו שהרי גם בנותן עירובו לקבר בתר דקנה עירוב לא ניחא ליה דלינטר מ"מ לא מהני אלא למ"ד קניית עירוב לאו הנאה היא דמצות לאו ליהנות ניתנו. ולמאן דמוקי לעיל ל"א ע"א דאף דקנה ליה עירוב ניחא ליה דמינטרי דאי אצטריך אכיל ליה. וא"כ אף דבהש"מ דקני ליה אי נמי ניחא ליה לאו הנאה היא דמצוות ללהנ"נ. מ"מ כיון דניחא ליה אח"כ דמינטרי אסור דהוה כקונה בית באיסורי הנאה. וכן מפורש בא"ח סי' ת"ט ס"א הנותן עירובו בביה"ק אינו עירוב לפי לפי שביה"ק אסור בהנאה וכיון שרוצה שם בקיום העירוב אחר קנייה הרי נהנה בו:

ומה שתלה זה במחלוקת הרמב"ם גבי נסתם הפתח דלא מהני הואיל והותרה רק לענין לטלטל בכל חצר בפני עצמו. אינו ענין כלל לכאן גבי נאבד העירוב דמפורש במתני' עירובין ל"ה א' משחשיכה הרי זה עירוב וכפרש"י שכבר קנה עירוב ביהש"מ ושבת הואיל והותרה הותרה. ומה חילוק יש כאן בין אותו חצר לחצר אחרת דלא שייך לגבי נסתם הפתח וכו' וכמבואר:

וכן מ"ש מע"ג ס"ג בשכרו לשבור ביי"נ דכל דהוה רוצה בקיומי למעוטי תפלה שפיר דמי. והכ"נ כיון דיחדו להאשירה לעשות סולם בחצירו ש"ד אף דרוצה בקיומו. וגם זה אינו כלום דהתם הוה לשבור הייי"נ ולבטלו אבל הכא אף שעשאו לסולם מ"מ הרי לא

מהני ביטול הישראל לע"ג דמ"מ הוה כדרך שנעבדין. ורק דעיקר קושיתו לק"מ דהא כיון דהוה פתחא א"כ אף דאסור בהנאה מ"מ אריה הוא דרביעא עלה ומאי מועיל דאסור משום דרוצה בקיומו דהא גם משום איסה"נ לחוד היה אסור לערב מ"מ כיון דהוא לא משתמש הוה פתחא שמיה. ובלאו הכי הא רוצה בקיומו מהני בדיעבד וע' בפר"ח א"ח סי' ת"נ ובנש"א בהלכות פסח כלל ו' ובאחרונים ובשו"ת הר הכרמל חא"ח סי' י"ג מ"ש בדהפר"ח ומ"ש עוד לפלפל ולחלק בענין רוצה בקיומו ובשו"ת ר"ח כהן חיו"ד סי' נ"ט מנכד המחבר בדף י"ז ע"ב ובח"ס חיו"ד סו"ס ק"ג ושו"ת רדב"ז ח"א סי' ר"מ ושו"מ קמא ח"א סי' פ"ד ושו"מ תנינא ח"ב סי' ס"ז דף נ"ג ע"ד ואכ"מ להרחיב הדברים בפרט זה:

עוד יש להעיר למ"ד לעיל ל"א לימא כתנאי אמרה רבא לשמעתיה דהא י"ל בשופר דרבנן נמי ס"ל כרבא אבל בתחומין דרבנן לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו דמצות עירוב בדרבנן ואיסה"נ מדאורייתא. אבל לר"י בעירובין ל"ה ב' דתחומין דאורייתא אמרינן מצות ללהנ"נ. ואולם י"ל לרש"י בכריתות ז' א' ובכ"מ דסתם חכמים דר"י היינו ר"מ ואיהו ס"ל ג"כ התם דתחומין דאורייתא. וע' בשו"ת נוב"י מה"ת חא"ח סי' מ"ג וע"ש סי' נ"ח מחמאה שנתבשלה בקדירה של בשר ב"י ונסתפק אולי איסור ע"ג חמיר טפי וכתב שזה מפורש בא"ח סי' תרמ"ט ס"ג דבשל אשירה דמיום ראשון ואילך הוה ג"כ מצוה דרבנן ומ"מ יוצא בה רק לכתחלה לא יטול משום דמאיס יע"ש בנוב"י סי' קל"ב וקל"ד וע' בפמ"ג במשב"ז א"ח סו"ס תרצ"א ובשבות יעקב ח"א סי' ל"ח בענין בישול בב"ח בנרות שנעשו מחמאה שבשלו בקדירה של בשר לענין הדלקת נר חנוכה ובשו"ת יד אלעזר סו"ס נ"ח. וע' בפמ"ג יו"ד סי' פ"ז ס"ק ב' מ"ש על השטא"פ ובסי' צ"ט סוס"ק י"א בש"ד תשובה בקצרה ובמעון הברכות לברכות נ"ג א' ד"ה גזירה משום כו' בדה"ס קי"ח ע"א וע"ב ובפרדס דוד בחילוק לסוכות דף רכ"ט ע"ג במחודש שמ"ט. וכבר מפורש ברז"ה פ"ג דרה"ש כי שרי דוקא בתענית דרה"ש אבל בתעניות לא וע"ש בר"נ וע' בשעה"מ פ"ח מלולב הלכה א' ופ"ז מלולב הלכה כ"ה בדפי הס' ע"ט ע"ב ובשו"ת כסא דהרסנא סי' ק"ח בד"ה ורציתי כו' מ"ש ע"ד הרז"ה ובשו"ת אמרי שפר סי' ו' בדברי השער אפרים שאלה ל"ח שצידד להתיר בחמאה בקדירה של בשר ב"י לגבי נר חנוכה דמללהנ"נ ובשב יעקב חיו"ד סי' ו' שהאריך לפלפל בדהרז"ה ובמחא"פ הל' נדרים סי' כ"ד מפרח בכל מערבין דאפילו בדרבנן וביד שאול סי' רכ"א ס"ק כ"ז ווי זליתאה ח"א סי' שמ"ע ורביעאה ח"א סי' מ"א וסי' קה"ח וח"ב סי' כ"ה בענין מללהנ"נ בדרבנן שירי מצוה יע"ש סי' קכ"ח ושו"ת יוסף דעת סי' מ"ה וחסד לאברהם חא"ח סי' ס"ו ושו"ת רמ"ץ חא"ח סי' י' אות ע' וי"ג ושו"ת ר"ח הכהן חא"ח סי' כ"ד דף ט' ע"ג ושו"ת גברי סי' ל"א ובנחלת יעקב לרה"ש

כ"ח בדפי הס' י"ז ע"ד בהג"ה א' בסופו מנכד המחבר מה שפלפל בישוב קושית דהר"נ לשיטת רז"ה. ובטו"א באבני מלואים לרה"ש ט"ו ב' ד"ה בנות שוח יע"ש בדה"ס מ"ו ע"א וקרבן ראשית כ"ה כ"ח בד"ה המודר הנאה מחבירו וסו"ס עמק הברכה על ברכות בדה"ס כ"ו ע"א בד"ה ובזה אברר דהרז"ה כו' ושו"ת זית רענן ח"ב סי' ג' אות א"ב דגם לרז"ה רק בהני שמצאו אסמכתא מה"ת ותפארת יוסף חיו"ד סי' א' בהערה ב' ובח"א סי' ל"ג בדה"ס ל"ח ע"ד ושם אריה חיו"ד סי' ס"ד ובצמח השדה ליו"ד סי' רכ"א בט"ז ס"ק מ"ג. ובפמ"ג בפתיחה כוללת לא"ח ג' אות כ"ט וח"ד אות ה' וסי' י"א ס"ק י"ב וסי' שמ"ה ס"ק א' במש"ז וסי' שס"ג ס"ק ה' וכ"ח במש"ז שהאריך בדרז"ה והעלה דקיי"ל מללהנ"נ אף בדרבנן וע' בסי' תרע"ג ס"ק א' באש"א והארכתי עוד בהגהותי לא"ח סו"ס תרע"ז. וע' בשו"ת נחלת אבות סי' ג' באתרוג שתלה לנוי סוכה למ"ד דאסור מדרבנן דמ"מ לא שייך מללהנ"נ כו'. וע' ב"ח א"ח סי' תרמ"ט ס"ק ב' מללהנ"נ ודוקא מיום ראשון ואילך כו' והא בשאר הימים הוה דרבנן דל"ל מללהנ"נ וע' בונגש הכהן כלל ב' פרט יוד. וכבר השבתי לענין שחפר א"י מרור ביוט"ר לענין להמתין בכדי שיעשו דלרש"י משום דלא לימטי ליה הנאה וליכא משום מללהנ"נ דהרי מרור הוה דרבנן דלא אמרינן מללהנ"נ ובלא"ה יש לפקפק מכ"מ. ובמ"ש הכו"פ סימן י' ס"ק ג' בסכין של א"י במסוכנת משום מללהנ"נ ובזכרון יצחק סי' ע"ה כיון דמדאורייתא סגי רוב שנים בבהמה ורוב א' בעוף ובלא"ה דחו דבריו בשו"ת פני ארי' ודרך חיים עיו"ד ומנחת עני דף כ"א ע"ב וגליון רע"א יו"ד סי' יוד ואכמ"ל. ונראה דבסוכה משמע דהיינו רק בדיעבד וע' במל"מ פ"ה מאישות דהא דמללהנ"נ דוקא בדיעבד והאריכו שאר אחרונים מכ"מ והכא באין לו סכין אחר הוי כדיעבד. והא דלא אמר דמיכתת שיעורי' כמ"ש בכ"מ וע' בשער אפרים ובאחרונים ורק דכאן א"צ רק שיהיה מקום לשחוט ושלא לעשות שהיה. וע' באגודת אזוב מדברי לעירובין פ' ע"ב בדה"ס קל"ג ב' בישוב קושית השעא"פ סי' כ"ח וטו"א באבני מלואים ר"ה כ"ח על רז"ה מעירובין ל"א דהא עירובין דרבנן ואמרינן דלא ניתן ליהנות וגם בישוב קושית התו' ד"ה אבל קורה דלמה פסול של אשירה ביו"ט שני. וביומא ל' ע"א דמהדר למצוא נ"מ בין בן זומא וכו' דטבילה מדרבנן ולא משכח במודר הנאה ממעיין דלר"י דהוה מדרבנן אסור לטבול אף בימות הגשמים וע"כ דלר"י אף בדר מללהנ"נ וע"ש שדחה זה. ובס' מאיל המלואים הס"ת סי' ער"א אות ד' לענין דיו הנעשה מסתם יינם לענין מללהנ"נ. ובחי' לא"ח סי' תנ"ה הארכתי להוכיח דע"כ המחבר סובר דאפילו בדרבנן אמרינן מללהנ"נ ונסתר גם הפר"ח בא"ח סי' תקפ"ו סכ"א שהביא המחבר דהג"א בשופר שהובא מחוץ לתחום תוקעין בו ונדחק דמי שהובא בשבילו אסור לתקוע בעצמו. ולפ"ז

יש לחלק בין מודר הנאה משופר דאסור לתקוע בעצמו בר"ה משום מללהנ"נ. אבל בחוץ לתחום אם הוא חול אין כאן איסור כלל. וע' בבית מאיר א"ח סי' תט"ו ס"א הג"ה מעירובין ל"א דזה לא מיקרי הנאה הואיל ועיקר העירוב לא בשביל זה נעשה ולכאורה יהיה תלוי באיבעא דלצורכו או לצורכה ואכמ"ל. ותו' פסחים כ"ג ד"ה מערבין למ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה ל"ד דמללהנ"נ. וי"ל דהמצוה שמערב בשבילה הוא דאורייתא ובישועות יעקב א"ח סי' שס"ג אות ו' האריך לפלפל אמאי יכולין לעשות לחי מעצי אשירה הא חשיב הנאה מה דשרי לטלטל שם. והרי לענין סולם שבין החצירות ולענין הנחת עירובי תחומין בביה"ק קאמר משום דאין מערבין רק לדבר מצוה ומללהנ"נ וע"ש דכיון דעשיית לחי הוא מחיצה ממש וכעת הוא רה"י ואלו נעשה מאליו מועיל ג"כ וכתו' תמורה בצורם אוזן בכור:

סימן קלא

ה' ד' שבט תרל"א. להרד"ט אפרתי במאהליב. הגיעני מכתבו מיום ד' חנוכה במה שנשאל מהגביר מ' נתן טריווש משקלאוו בתו' עירובין ל"ט ב' ד"ה לא בהפסק שכתב ושמעינן מדר"נ ור"ח כו' ומדרבא בביצה י"ז א' מניח עירובי תבשילין ותחומין מיו"ט לחבירו ומתנה:

ואיך תלה בדרבא דמניח גם עירובי תחומין מיו"ט לחבירו בב' יו"ט של גליות שזה היפך דעתו שמפורש במקומו דמ"ד עירובי תבשילין אבל עירובי תחומין לא. וכבר קדמהו הגרי"ב בחדושי הש"ס שהרגיש בזה והניח בצע"ג ובפרש"י בריי"ף נשמט ראיה זו מדרבא וכ"מ מהמרדכי שם סי' רצ"א. ומה שהאריך מעלתו דרש"י מפרש אבל עירובי תחומין לא היינו דלא מוכח לדידן ולא הוה כש"כ. ומלבד דברי"ף ורא"ש מבואר דרבא פליג אדרב. אין לדבריו שום מובן כיון דמ"מ מדרבא דנקט עירובי תבשילין אינו מוכח עירובי תחומין למה מייתי רש"י כלל הא דרבא בעירובי תבשילין דלא ידעינן מיניה עירובי תחומין והו"ל טפי להביא מדרב דאמר להדיא עירובי תחומין. וגם דלמה לו למינקט עירובי תבשילין ולא נקט הרבותא טפי בתחומין אי הוה ס"ל דמהני תנאי. אך בפשוטו לק"מ כיון דמבואר להדיא דמותר להניח עירובי תחומין מיום א' לחבירו ולהתנות והא דאוסר רבא רק משום מיקני שביתה בשבת ובלאו הכי היה מותר לערב גם כן בתנאי וע"כ דגם באיסור תחומין ס"ל נמי לרבא דב' קדושת הוי. וגם להצל"ח שם בפרש"י ד"ה מיו"ט לחבירו כו' וחלו שני יו"ט חמישי וע"ש כו' דגם לענין תחומין בדוקא כתב כן דגם טעם למיקני שביתה בשבתא לא שייך כאן דהוה רק ספק קנין בשני יו"ט ש"ג שחלו

באמצע השבוע וממ"נ או שא"צ קנין כלל או שהקנין ביום חול דלא שייך מכין לחבירו וביצה תוכיח שנולדה בזה מותרת בזה וא"כ בסתם יו"ט שאינו סמוך לשבת ע"כ דמודה רבא ג"כ בתחומין דמניח מיו"ט לחביר' וכדמייתי אח"כ מלתיה דרב בביצה שנולדה בזו מותרת בזה דפוסק רבא ג"כ כוותיה. וע"ש בצל"ח בתו' ד"ה מ"ט כו' הואיל ויש שם ספק שמא חול הוא לגמרי שתמה על רש"א שמפורש בשני יו"ט ש"ג שאינן סמוכין לשבת דמה הכריחו לזה והלא בשני יו"ט הסמוכין לשבת ג"כ שייך לומר האחד מהם חול כו'. והרי למה שפירשו התו' בסוה"ד דמיקני שביתה היינו איסור הכנה וכי יש שום הכנה לאסור בשני יו"ט מאחד לחבירו משום הכנה יעש"ב. ובאמת מלשונו וממ"נ העירוב מונח ביום שהוא חול לגמרי ולא שייך כאן הכנה מורה דלא מיירי דוקא בשני ימים הסמוכין לשבת ומה דנקיט דהכא מיירי במניח מיו"ט לחבירו על תנאי י"ל ג"כ דמיירי בשני יו"ט הסמוכין לשבת וכמו דנקט הש"ס ג"כ האי לישנא מניח ע"ת מיו"ט לחבירו ומתנה. אך מלשון מהרמ"ל בתוס' שם נוטה המשמעות כדבריו יע"ש. ובנוב"י מהד"ת חא"ח סי' מ"ח ובשו"מ מהד"ת ח"ב סי' ע"ב בדפי הס' כ"ד ע"א משש"ב. ובשו"ת מר דרור ח"ב סי' ל"ז דהא דאסור לרבא להניח עירובי תחומין על תנאי לשיטתו לעיל דטעם עירובי תבשילין שיברור מנה יפה לשבת ויו"ט דלשיטת רבא אף לכתחלה מותר להניח עירוב תבשילין ביו"ט אם שבת מעיו"ט וכ"כ המרדכי שם בשם הר"ש מבומבורג ולכך ס"ל לרבא דדוקא עירוב תבשילין מותר להניח ביו"ט על תנאי אבל עירובי תחומין אסור כיון דבקיאין בקביעא דירחא לא מהני שום תנאי ביו"ט כו' לכך פסק הרמב"ם בזמן הזה אין מניחין תחומין וחצרות ולא שיתופי מבואות אבל עירוב תבשילין אפשר דמותר ע"י תנאי כשיטת רבא ומ"מ צריך רבא תנאי בעירוב תבשילין כמו שהכריע הב"י סי' תקכ"ו. וע' בטא"ח סי' תקכ"ח שמביא הב"י דהרמב"ם דדוקא כשמקדשין ע"פ הראיה מהני תנאי ותמה הר"נ מהא דאמר מניח עירובו ומתנה לדבריו קאמר דהיה בקי וע' באותות השמים לא"ח סי' תקכ"ח ס"ב במ"ש הרא"ש וכן הלכתא כרבא שהוא בתראה ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקני שביתה אבל עירובי חצירות דביטול רשות מניח מיו"ט לחבירו ומתנה. ובאור דבריו הא דאמר אבל תחומין לא דלמיקני שביתה בשבתא לא דאיסור זה אינו אלא בעירובי תחומין ולכן כיון דבעירובי חצירות נמי ליכא איסור דמיקני שביתה נמי מתנה כמו בעירובי תבשילין אבל בפרש"י בד"ה דלמיקני שביתה נראה דה"ד אבל תחומין לא מאי צד איסור יש כו' יעש"ב ותמה על הב"י שלא הביא דרש"י כלל אבל נראה הא דכתב הטור בשם הרמב"ם דמערבין בתנאי דוקא בזמן שמקדשין ע"פ הראיה ובני גליות עושין ב' ימים מספק וכתב הטור דרוה"פ חולקים

עליו נראה דכ"ז בעירובי תבשילין אבל בעירובי חצירות דבלא"ה לרש"י לא היו מערבין בתנאי אפילו כשהיו מקדשין ע"פ הראיה א"כ עכ"פ האידנא דבקיאין בקביעא דירחא יש להחמיר עכת"ד:

ב **ומה** שנשאל מהר"נ על הר"נ פ"ה דע"ג בת תיוהא כו' שכתב על ראיית התוס' שהוכיחו מהא דהמבשל בשבת בשוגג יאכל דבהיתר הנאה לא אמרינן דיש שבח עצים בפת וכתב והא לא מוכח לו שלא שמענו שבח עצים בתבשיל והרי משנה מפורשת בערלה פ"ג מ"ד תבשיל שבישלו בקליפי ערלה ידלק וכן פסק הרמב"ם משום דיש שבח עצים בתבשיל וא"כ אף דממתני' דהמבשל היה לדחות כן מ"מ היה לו להביא ממתני' דערלה דיש שבח עצים בתבשיל. וביותר תמהני דבסופ"ג דע"ג מביא הר"נ משנה דערלה ומפלפל בה. [והנה הרב דראסיין רא"מ לפידות כתב דיש לדחות בתבשיל שנאכל כמו שהוא חי. ומלבד דסתמא קתני בתבשיל שבישלו בקליפי ערלה יקשה דא"כ גבי המבשל בשבת נמי נימא הכי ואדרבא בחולין ט"ו ב' אמר דהמבשל בשבת מותר לחולה דראוי לכוס חי יע"ש]:

ובברכי יוסף יו"ד סי' קמ"ב הרגיש ג"כ בקושיא זו ונדחק בבישרא אגומרי או דאיסור הנאה שאני. וכל זה דחוק לכוון בלשון הר"נ דמסתימת דבריו משמע דלא ק"ל ממשנה דערלה כלל ובשו"ת חת"ס בחדושיו לע"ג ס"ו ב' ד"ה תנור שהסיקוהו הרגיש ג"כ ונדחק דאין כונת הר"נ דבבישול ליכא שבח עצים דמנין לו זה אך הא מסקינן דלמ"ד זה וזה גורם מותר ליכא שבח עצים אלא באבוקה כנגדו וכתו' פסחים ע"ה א' בשם ירו' דהו"ל חד גורם וס"ל דבבישול שהאבוקה מבחוץ והתבשיל מתבשל מרתיחת חרסי הקדירה בזה הו"ל זז"ג אף שהאבוקה כנגדו וא"כ מתני' דערלה כמ"ד זוז"ג אסור ודמבשל בשבת כהלכתא דזוז"ג מותר עכ"ל. וע' במגן האלף סי' תמ"ו ס"ק ז' משש"ב. וע' בשו"ת בנין ציון החדשות סי' ק"ט שנשאל ג"כ בזה וע"ש בישובו גם בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קל"ג נשאל ג"כ וכתב ששני תשובות בדבר יעש"ב:

ומלבד דיש לדחות שכונתו דמה ראיה מהמבשל בשבת דבשוגג יאכל דלא אמרינן שבח עצים בפת בעצי מוקצה הלא משכחת במקום שאין שבח עצי איסור מוקצה בפת שבישל בקש ותבן או בתולדות האיר או בתנור שהסיקוהו מע"ש. גם י"ל דמ"ש הר"נ ולא אשכחן שבח עצים היינו שלא נאמר בהדיא בשום דוכתא כמו לענין פת די"ל דהא דהמבשל בקליפי ערלה אסור אינו משום שבח עצים כמ"ש הרמב"ם ור"ש ורע"ב ורק משום דבשעה שנהנה באכילה נהנה מהאיסור ובשבת התירה התורה מעשה שבת בשוגג. והא דפריך בפסחים כ"ז ב' לרבנן דרבי דלית להו שבח עצים בפת דמתירין גם כשאבוקה

כנגדו היכי משכחת עצים דאיסורא די"ל דנהנה מהאיסור וכפרש"י דבמקום הדליקה כלה לגמרי וליכא איסורא. אבל לר' באבוקה כנגדו אסור וגם האי מתני' דערלה מיירי בכך כשאבוקה כנגדו וע"ש בתוי"ט וכמ"ש הר"נ שנהנה מהאיסור בשעה שהאיסור בעין. ומ"מ כיון דמוכח דיש שבח עצים בתבשיל כדמסיק הר"נ מתרומה ממילא אמרינן גם בערלה דאסור התבשיל בהנאה משום שבח עצים. והכ"נ יש לדחות דהוי כאלו האיסור בעין ולא בתבשיל שאינו ניכר האיסור. וע' בש"ך יו"ד סי' קמ"ב ס"ק י' ובמג"א סי' תמ"ה ס"ק ה' וע' במעיין גנים ח"ב מע"ל בהשמטות להלכות פסח סי' תמ"ד משש"ב וע"ש בדה"ס נ"ו ע"א. וע' בשעה"מ החומ"צ פ"ג הי"א ובסוף הענין. ומתני' דערלה י"ל דמתוקמי כר"א דזה וזה גורם אסור. וע"ש שהקשה במ"ש התוס' דלר' דיש שבח עצים בפת א"כ המבשל בשבת יהיה אסור התבשיל משום דיש בו שבת עצי מוקצה ודלמא מיירי בדאיכא עוד גורם היתר ור' ס"ל דזה וזה גורם מותר לפמ"ש רש"א דהך דאפה בו את הפת מיירי באפה בקרקע אבל בתנור הוה זוז"ג ושרי. וע' בשו"ת רמ"ץ חא"ח סי' כ"ז שהאריך לפלפל בישוב קושית השעה"מ. וע' בשו"ת יהודה יעלה חא"ח סי' קל"ד. וע' בכרם לשלמה שבסו"ס תפארת הצבי דף כ"ב ע"ד בחידושיו ליו"ד סי' קמ"ב ס"ו שהאריך לפלפל בקושיות הש"כ וט"ז ומג"ש על תשובת הב"ח ודעתם דגם גחלת ע"ג אסורה בדיעבד יעש"ב ובש"כ יו"ד סי' קכ"ג ס"ק כ"ו ובאור חדש לפסחים ע"ה א' ד"ה בעא מיניה ובמשכנות יעקב חיו"ד סי' ל"ז בהסיק התנור בעצי אשירה או בחמץ בפסח ואפה בהן את הפת. ובארבע שיטות למהרי"ש לפסחים כ"ז בד"ה עד שיהא בו כדי להחמיץ וע"ש עוד בד"ה אלמא זו"ז גורם אסור ובד"ה תנור שהסיקו בקליפי ערלה יעש"ה כל הענין וע"ש בדפי הס' מ"ד רע"ב וע"ג ובסוגיא דזה וזה גורם וע"ש בחדושי שמן רוקח באות ב' ה' ו' ולקמן ע"ו ב' בדה"ס מ"ג פ"ב בד"ה והנראה וע"ש כ"ז א' אלמא זו"ז גורם שהוכיח דהוא דרבנן ובזכרון יוסף בחדושים ודרשות דף ק"ח ע"ב ובמקמ"ח יו"ד סי' קמ"א ס"ח וישועות יעקב א"ח סי' תמ"ה ס"ק ד' ושו"מ רביעאה ח"א סו"ס נ"ג ואבני מלואים בשו"ת סי' ו' ועמק הלכה חא"ח סי' קל"א בהתו' דב"ק ק"א ד"ה מנין שלא יצבע בו דכל היכא דאסור בהנאה אפילו דיעבד אסור הנעשה ממנו יעש"ב לפלפל בזה:

ולכאורה היה מקום לדחות דהר"נ מפרש המשנה תבשיל שבישלו בקליפי ערלה ידלק שנתן קליפי ערלה לתוך התבשיל לצבעו דאסור משום חזותא כמו מהא דלעיל בבגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק והא קליפי ערלה לתוך התבשיל לצבעו דהאיסור משום חזותא כמו הא דלעיל בבגד שצבעו בקליפי ערלה וכדמייתי מהכא בב"ק ק"א דחזותא מלתא. ולהכי לא כייל יחד בהא דתנור שהסיקו בקליפי ערלה. דבתנור שהסיקו מיירי

לענין שבח עצים מדלא תני התם נמי בהאי לישנא בפת שאפאה בקליפי ערלה דהוה משמע ג"כ בפת שצבעה. ומזה הוכיח הר"נ דאיסור שבח עצים אינו אלא בפת ולא בתבשיל. והרמב"ם בפכ"ו ממא"ס הלכה כ' דכייל בגד שצבעו ותבשיל ופת ידלק שהרי הנייתו ניכרת בהן ובתנור שהסיקו בקליפי ערלה דיש שבח עצים בפת או בתבשיל דלסברתו אין חילוק בין פת לתבשיל וברישא הוא משום חזותא ואח"כ מיירי מדיני שבח עצים וס"ל דהמשנה נקיט חזותא בתבשיל וכן בפת דנקט שבח עצים בפת וה"ה לתבשיל ואם שבפהמ"ש לא כתב כן וכמורגל ברמב"ם שחזר בחבורו. ואמנם בר"נ פרק כל הצלמים מבואר דעתו דמיירי גם במשנה ד' לענין שבח עצים בתבשיל כפי' הר"ש ורמב"ם בפהמ"ש ודלא ביאר דין התבשיל לענין חזותא. ועכ"פ היה לו לבאר כאן דעתו אלו היה מפרש כן לענין חזותא וכן בירו' פ"ג דערלה הניית ערלה בטילה ברוב וקאמר מתני' פליגא דתבשיל שבישלו בקליפי ערלה ידלק פתר לה קדירה בקדירות שנתערב הקדירה עם התבשיל בקדירות אחרות ואלו היה מיירי לענין שצבע התבשיל בקליפי ערלה הוה מינכר התערובות בסתמא. ובזבחים ע"ט א' דאמר רבא אמור רבנן בחזותא ופרש"י לענין טבילת מקוה. ולא ניחא ליה לפרש ג"כ לענין תבשיל שבישלו בקליפי ערלה כשהיה התבשיל יותר ממאתים ואחד נגד הקליפין וגם אין הקליפין נו"ט בתבשיל כדדייק רבא בב"ק מהא דבגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק דחזותא מלתא. וע' בתוס' סוטה ט"ז ב' וע' במנח"י על התו"ח כלל ע"ד ס"ק ה' שהוכיח ג"כ מדרש"י דבאיסורין לא אזלינן בתר חזותא ולא בעינן שיעורא נגד הטעם וכשיש שיעור זה אף שעדיין המראה ניכר מותר. וע' בשבות יעקב ח"ב ר"ס כ"ח וע' בט"ז סי' ק' ס"ק א' וע' בשו"מ קמא ח"ג סי' נ"ג ותנינא ח"ד סי' קט"ז ויד שאול סי' רכ"א ס"ק ב'. ונוב"י מה"ת חא"ח סי' ג' ושיבת ציון סי' ב' על הרמב"ם שהשמיט הדין דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וארץ צבי חא"ח סי' י"ד וחומת ירושלים סו"ס ט"ו ומאיל המלואים על הס"ת סי' ער"א דף ל' ע"ג ושו"ת שער נפתלי סי' ו' ועץ החיים למהר"ח באלופיא בסוה"ס דף ח' ע"ג בחזותא מלתא וע' במקואות פ"ז מ"ג וברע"ב דצבעא לית ביה מששא וש"ך ח"מ סי' שצ"א ס"ק ב' ותו' מנחות פ"ח סוע"א ואפי' חזותא כו' בנחלת צבי בשו"ת מהגרי"ש נט"ז בדה"ס כ"ח ע"ב בד"ה והנה מ"ש כו'. וע' בא"ח סי' תקי"ג ס"ג וביו"ד סי' ק"ב ס"א בהג"ה וע"ש בפר"ח ס"ק ה' שהאריך בהא דב"ק ק"א ע"א דרבא הכ"ק למאי דאבע"ל לקמאי ולא פשיט להו לשתמצא לומר חזותא מלתא תיקשי ההיא דקליפי ערלה ותפשוט דחזותא מלתא ושאני ערלה דגלי קרא ודחי דהא דם תבוסה דרבנן ובדרבנן חזותא מלתא והביא ג"כ מהא דרבא בפרק התערובות לענין מקוה אלמא דבמידי דאית ליה טעמא חזותא

לאו מלתא דל"ל טעמא שריא דאל"כ ולימני נמי חזותא דאיסורא דומיא דאינך. וניחא ליה דרבא נמי מספק"ל אי חזותא מלתא ובספיקא מיירי כו' או. במידי דאסור מה"ת חזותא לאו מלתא ובר"נ סו"פ כל הצלמים זנו רואים הצבע וממשו של איסור מעורב בהבגד יעש"ב ובפרי ת"ר ס"ק ג' מה שפלפל בדבריו וע"ש בפליתי ס"ק ג' וע' בכנפי יונה ליו"ד סי' ק"י בד"ה ונחזור לנ"ד מ"ש בדברי תשובת הר"נ סי' ע' אי אמרינן חזותא מלתא דוקא באיסה"נ והביא ג"כ מהתערובות דחזותא אסור במקום דליכא משום טעמא יעש"ב ובדהר"נ בתשובה בכ"מ שנתבטל לא משגיחין במראה. וזה ג"כ שלא כדברינו הנ"ל בהבנת דהר"נ. וע' בחמד משה סי' תקי"ג ס"ק ג' ובשעה"מ פ"ג מחומ"צ הי"א בסוף הענין דאף דהוה זו"ז גורם אפ"ה אסור דחזותא מלתא והביא מתשובת הר"נ סי' ע' יעש"ב ובנש"א בהלכות פסח סי' כ"ו ובמשכנות יעקב חא"ח סי' צ"ו אם מקדשין על יין לבן דבב"ק משמע דלרבא חזותא מלתא כו' וע"ש בחיו"ד סי' כ"ט בדשיל"מ בטעמא בעלמא ובעצי לבונה סי' ק"ב סוס"ב וסי' ר"פ דף ס"ד ע"א ובמחנה אפרים הלכות מא"ס פט"ז דין כ' בבגד שצבעו בקליפת ערלה כו' עד וכן תבשיל שבישלו בקליפת ערלה מש"ש בפת שנאפה באיסור חמץ וע"ש בדין כ"ב מ"ש על הכ"מ. ובשו"ת פרי תבואה סי' י"ב וארבע שיטות למהרי"ש לפסחים כ"ב ע"ב ד"ה מנין שלא יהנה כו' שכתבו התו' ב"ק ק"א דצריך הכא קרא לאסור צביעה והדלקה שלא כדה"נ והקשו על ר"ת דהא משמע דהתם עיקר הרבותא שלא יצבע דלא תימא דחזותא מלתא וע"ש לקיים דר"ת ולקמן כ"ז ב' מה שתמה על הפ"י מתוס' ב"ק הנ"ל ובשו"ת תפארת צבי חא"ח סי' ו' אות ב' מהא דבגד שצבעו בקליפי ערלה ובר"ס כ"ו בענין חזותא. וע' ריטב"א רפ"ק דמכות בהא דפסקו הפוסקים כר"ת יע"ש ובכנסת ישראל ערלה פ"ג מ"א ובאהלות פי"ח מ"ד בסוף הענין ובתפארת ישראל בפתיחה לסדר מועד בקופת הרוכלים בכלכלת שבת בדיני תולעת השני בסופו בצד ק"ח בדין חזותא מלתא משש"ב. ובשו"מ תליתאה ח"א סי' ל"ט בענין התולעים שצובעין בהן הייי"ש שהביא ראיה להמנח"י משבת ע"ז התם משום חזותא אבל טעמא בעי טפי ומזה סתירה גם להכו"פ שחזותא הוה כטעמא וע' רמב"ם פ"ה מאיס"ב ה"י כיין המזוג כיצד וע' רש"א סו"פ כל היד וצ"ע על הה"מ ורש"א שלא הזכירו מכאן משום חזותא. והארכתי ג"כ בתשובה ע"ד הנוב"י בענין התולעים ואכמ"ל וע' בשאילות שלום תנינא סו"ס קע"ז ואין רצוני כאן להרחיב הדבור בכל זה שאינו נוגע לעיקר הענין
:

ג **ומה** שהקשה בעירובין צ"ז א' הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד כו' היכי דמי כו'. והלא גם אצל תפילין אמרינן רוב מצויין מומחין הן ע' בתו' מנחות מ"ב

א' ד"ה, ואין ניקחין. [וזה טעות דהתוס' לא כתבו רק דרוב מצויין אצל תכלת מומחין הן כו'. אבל הוא מפורש בתוס' לקמן מ"ג א' דרוב מצויין אצל תפילין מומחין הן]. וא"כ לרא"ש בכל מה דאפשר לברורי מברירין והא אכל חד וחד שייכא כל מה דאפשר כו' ואי משום חזקה הא רובא וחזקה רובא עדיף. ולרש"י דר"מ אשמ"ה ואפילו לכתחלה סמכינן עליו וכמובא בב"י וא"כ אפילו לכתחלה לא שייך למיבדק עכ"ד:

הנה מש"כ דרובא עדיף והיינו משום דאתחזק בתלתא זמני ולסברתו לא שייך עדיף מחזקה דהא ג"כ תרווייהו רוב מצויין וחזקה נמי. אבל זה טעות דכיון דאתחזק בתלתא זימני למומחה אינו ענין לחזקה דמעידין על מה שהיה מקודם דהוה בירור גמור שהוא מומחה. ובחולין י"ב א' דמיירי לענין דלא גמיר בהלכות שחיטה קאמר לא צריכא דשחט תרי ותלתא זימני שפיר דאמרינן דלמא אתרמי אבל לא לענין היכי דלא ידעינן אם הוא מומחה וגם דלא אמרינן רק בשחיטה דאפשר דמיתרמי ולא בתפילין כיון דאתחזק למומחה בתלתא זימנין לבדוק כהוגן דהרי חזינן שהוא רגיל לבדוק כהוגן בחסירות ויתירות ולא שייך רק בשחיטה דאפשר שיתרמי ג"כ במקרה ששחט כהוגן במקום הסימנין. ורק לשיטת רש"י דגם לכתחלה א"צ לבדוק ברוב מצויין אצל שחיטה ובזה היה להעיר מחולין י"ב א' דמוקי אליבא דרב דס"ל נמי גבי שחיטה דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן. והכא בעירובין בהלוקח תפילין קאי נמי לרב. ועכ"פ אין להקשות לתי' א' שכתבו התוס' דרוב מצויין אצל תפילין מומחין הן מהא דאין תפילין נקחין אלא מן המומחה דאינהו מפרשי כשיטת הגאונים דמ"מ צריכין לברורי כל מה דאפשר לברורי כאן קושיא על שיטת רש"י כיון שאין הכרח לסברא זו גם לשיטת התוס' וכנ"ל. וע' בשו"מ קמא ח"א סי' ז' מ"ש בשם אביו דאף דאמרינן בתפילין רוב מצויין מומחין הן היינו בכה"ג דמצא תפילין דמניחן ומכניסן דכיון דאין האיש לפנינו ואנו חוקרים על התפילין אמרינן שהולכין אחרי רוב תפילין שכתובים מן המומחה ולא שייך העמד הכותב על החזקה שלא למד עדיין שהרי אנו דנין רק על התפילין שלפנינו משא"כ אם קונה תפילין והמוכר לפנינו דיש להעמידו על חזקתו יעש"ב ובשו"מ תנינא ח"ג סי' צ"ג מש"ש בזה:

ד

ומה שהאריך במ"ש בזכ"י ברכות כ"ז ויבמות ס"ב במ"ש התוס' דהלכתא כר' יוחנן דהא אפילו לגבי דרב קי"ל כוותיה וכש"כ לגבי ר"ה תלמידו דרב. וכתבתי דלהתו' בכ"מ דהיה ר"ה קמא ומדהקדים דר"ה לדר' יוחנן ע"כ דהי' ר"ה הראשון וכמ"ש התו' בכ"מ וכו' וכתב מעלתו דר"ה תלמידו של רב כיון דפליג עם ר"י ע"כ דר"ה היה סליק ג"כ לא"י ושפיר

כתבו דהלכה כר"י משום דהאי ר"ה שהי' בא"י הי' תלמידו של רב ומלבד שגם לפי דרכו אין הכרח דפלוגתייהו הוי בהדדי רק שהש"ס סידר דעותיהם ביחד כמ"ש בכ"מ. וכבר העליתי דבמקום דלא איפלגו אמוראי חד עם חברי' בהדיא אלא דהש"ס מייתי שיטת כ"א ביחד בזה אינו מקפיד בסדר גדולתן ודרכו להקדים בזה מי שהי' במקומו של בעל הש"ס. וא"כ י"ל דלזה ניחא להו להתוס' דהיינו ר"ה סתמא תלמידו של רב ושלכן מקדים ר"ה דבבלאה לר' יוחנן. ובזה ניחא ג"כ שלא יסתור להתו' ר"פ אין מעמידין דאע"ג דרבינא שהיה סוף הוראה פליג עליו מ"מ נראין דברי ר' פדת עיקר מדהקדים דברי רבינא לר' פדת שהיה מוקדם לו יע"ש ובבאר יעקב לא"ח סי' תל"ג ס"ח משש"ב. והכ"נ היה לפסוק כרב הונא מדהקדימו לר"י דקדים מיני' לר"ה סתמא לכ"ע ובפרט לתו' כתובות ח' סוע"א שהי' ג"כ ר"י סתמא שהיה תנא. אך לפ"מ שביארנו בסברת התו' דכאן לא שייך האי כללא:

ואמנם דברי מעלתו נסתרים מכ"מ בש"ס שר"ה היה ר"מ בסוריא מ' שנה ונעשה לר"מ אחר פטירתו שהי' שם וע' רש"י ברכות מ"ו א' ד"ה דמן בבל וכה"ג. ומסנהדרין ה' הראי' ממ"ש ור"ח מר' וא"כ הי' תחלת הסמיכה מא"י על בבל וקצת צ"ע בתו' מ"ק כ"ה א'. ובזה נדחה כל מה שהאריך על התוס' חולין י"ט א' ד"ה אמר שהוכיחו דר"ה דקרא בכהנא הי' תלמידו של רב דאי הוה ר"ה הקדמון דבעא שמואל מיני' בגיטין ה' וחולין י"ג מאי קאמר במגילה כ"ב א' בשלמא ר"ה דקרא בכהנא כו' אלא רב האיכא שמואל כו' ואשמעינן רבותא טפי דאפי' שמואל דהוה גדול מרב אסי ורב אמי כדמוכח בגמ' להדיא מ"מ הוה כייף לי' ועוד דשמואל הי' בנהרדעא ור"ה בא"י וע"כ דר"ה שהי' בא"י הי' תלמידו דרב. ולפ"ז נסתר כל זה וע' בירו' סוף כלאים ד"ה ר"ג שהי' בבבל:

גם מ"ש דר"ה המוקדם שכתבו התוס' ע"כ היינו שמת בבבל קודם רבי. ור"ה תלמידו דרב הי' בזמן א' עם ר' יוחנן מהא דא"ר אסי א"ר יוחנן. וכן בשבת קכ"ו ומ"ק י"ד י"ח ותענית כ"ט ב' וכ"מ ולהיפ"מ דכלאים שהיו ב' ר"ה ר"ג כדמוכח מסתירת הירו' ודלא כשיטת התוס'. ומתו' בכורות י"ד א' ורא"ש ב"מ מ"ז ור"ה הי' גדול אף משמואל נראה דלא ס"ל האי דתרי ר"ה הוה וע' בזבחים י"ד ב' ודוק. וע' בתוס' קידושין מ"ו א' ד"ה נראין דתרי ר' ירמי' הוה ולא ניחא להו שהי' תלמיד ר"ה הראשון. דראייתם מחולין י"ג אינו מוכרח. כדאשכחן בהוריות י"א ב' בעא מיני' ר' מר' חייא וב"מ כ"ד ב' ר' אמי לקמי' דרב אסי ורא"ס קמי' דר' יוחנן. ובפרק הנזקין אמר לפניו ר' אסי רבי אתה אומר כן ופסחים ק"ב בעא ר"ה מר"ח וכה"ג בכ"מ. וע' בח"י סי' קצ"ד שנשאר בצ"ע על הרא"ש פרק המניח דהלכה כר' יוחנן לגבי ריב"ח תלמודו ובפרק הכותב דהלכה כריב"ח לגבי ריו"ח דקשיש

מיניה. אך למ"ש, התוס' בכ"מ דהיכי שמקדים דברי האמורא שהי' מוקדם ובתו' נזיר כ"ט א' דתרי ריב"ח הוה יע"ש בהגהות הרי"ב והאחד בדורו של ר"ל והי' תלמיד ר' יוחנן ובזה ניחא הא דיבמות צ' ע"א וקא הדר מעייל חולין בעזרה אמר ריב"ח מאי לא הורצה כו' ולא משני בפשטות דלשיטתו בנזיר כ"ט א' דריב"ח אמר ר"ל דחב"ע לאו דאורייתא. ובכתובות שהקדים דריב"ח לדר' יוחנן וע' בתו' חולין י"ד א' ד"ה אר"ה דבכ"ד ר"ה גדול מחייא כו' צ"ל דלא מסתבר להו דהוא ר"ה הקדמון שהוא מת בימי רבי:

ה) **ומה** שהקשה על התוס' שבת צ"ה א' סוה"ד והרודה כו' דנימא מתוך שהותר בנין לצורך כו' וי"ל דאסור מדרבנן. וע' רש"י ותו' ביצה י"ב א' ד"ה אלא מעתה ובשבועות ט"ו ב' דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט ומוכח דאסור מה"ת והלא אין שבות במקדש. וכבר הקדימו בבאר יצחק חא"ח סי' י"ג ורק דקושיתו מאין שבות במקדש ובגמ' מפורש דהוא משום איסור בנין, (וע' בעין יצחק חא"ח סי' כ"ח אות ח') ובמכלתא פרשה ויקהל למה נאמר והדין נותן ומה אם עבודה שאינה באה אלא מכח מכשירין הרי היא דוחה שבת כו' אך לתו' עבודת כוכבים ל"ד ב' דכל ימי המלואים הי' משה מעמיד ומפרק המשכן ולהכי איצטריך שלא ידחו שאר מלאכות לבנין בהמ"ק בשבת ולא צריך להך ק"ו ורק ביבמות ו' א' איצטריך ומקדשי תיראו לעשה דוחה ל"ת והא י"ל דאיצטריך קרא כיון דמשה הי' מעמיד ומפרק והארכתי לפלפל ואכמ"ל מענין לענין ויתר קושיות מעלתו נראה שכתבם בדרך העברה ושלא בעיון כלל במקומו ולא ראיתי מהצורך להשיב עליהם בכתב:

סימן קלב

להרב דוואזאן ר' אברהם אבל בהרב"צ.

מה שהעיר במכתבו על קושית התוספת רע"א פ"ז דעירובין אות נ"ה בתו' שם ע"ג סוע"ב ד"ה בני חבורה כו' דלא מוקי בדאפקי' ועיילי' דלא מהני בהכי כיון שלא הי' קנוי לכל בני חבורה. דאיך משני לעיל מתני' דכיצד משתתפין במבוי כו' דאפקא ועיילי' והא כיון דהחבית דבעה"ב לא מהני זה וע"כ לאחר הזיכוי א"כ יקנה לחצירו של כ"א את חלקו ולמה יצטרך לזכות מ"י בנו ובתו כו' כיון דצריך עדיין לעיילי' לכל חצר וכן העיר גם בדו"ח עירובין ע"ט ב' ובגליון הש"ס שם ע"ג. וכתב מעלתו דאיך שייך קנין בדבר שהונח מתחלה דע"י הנחה זו יוכל בעה"ח לעקור דירתו משם דכל עיקר פעולתו שיהי' נחשב כאלו כל בני המבוי דרים בחצר שהי' שם השיתוף באחרונה וכן אי חצר משום יד או שליחות בין אי עירוב משום קנין או משום דירה הוה קנין חצר לגבי שיתוף שני הפכים בעוד השיתוף ברשות בעליו:

וזה אינו נראה כלל דמה נפ"מ דאח"כ צריך שישתתפו כולם בחצר שהונח שם דמ"מ מקודם הוא מזכה להם שיהי' שלהם בכל אופן לדור בחצר ההוא ומאי נפ"מ בין זיכהו ע"י שלוחו או ע"י חצירו. אלא דמ"מ דהת"ו ניחא בפשיטות במה שכתבו דאין יועיל אא"כ היה של בעל השיתוף באותה שעה. והיינו כיון שבעה"ב זימנם לסעוד דא"צ זיכוי ע"י אחר וכרשב"א דכל שזימנם לאכול על שולחנו זוכה להם את הכל ואפקוה ועיילוה ע"מ לאכול. והובא ג"כ בהה"מ פ"א הי"ט וא"כ לא הי' לבעל השיתוף חלק בו דאלו הי' הפת קנוי להם משלהם מהני אף בדאפקי ועיילי ע"מ להסב כרש"י על אוקימתא דמתני' דבעה"ב שהי' שותף לשכניו דמירי שלא עשו לשם שיתוף. אבל אם הבעה"ב לוקח חביתו של יין ועושה הכנסה והוצאה לשם שיתוף לא בעי שיזכה מקודם. וא"כ י"ל דמפקא ומעיילא קודם שיזכה להם כיון שהי' לשם בעל השיתוף מאותה שעה:

ואולם הרמב"ם אינו מפרש למימרא דבני חבורה כמ"ש התו' ורשב"א לענין דלא צריך זיכוי רק לענין בני חבורה שקנו פת בשותפות והי' מסובין ואוכלין ממנו ואף שלא הניחוהו מתחלה לשם שיתוף רק לצורך סעודתן ומ"מ אם נשתייר ממנו מהני להיות סמוכין עליו משום עירוב או שיתוף. וע"כ דס"ל להמקשה דבהוציא כ"א מאנשי החצר הפת שלו דרך פתחו לחצר שבמבוי בעינן נמי דיוציאוה מתחלה לשם שיתוף דוקא דרך פתחו לחצר שבמבוי ולכן לא הו"ל לסמוך בזה אשיתוף כיון שלא הוציאוהו דרך פתחיהן אלא לצורך סעודתן. וזה מוכרח לרב לשיטתיה בדף פ' דשתופי מבואות א"צ לסמוך וה"ה ע"ח נמי כיון דאסר עליו גמר ומקני וע"כ דלא מיירי מדין הזיכוי אלא שקנו הפת מתחלה בשותפות. אבל למאי דגריס בירו' ולקמן כ"ה משמיה דשמואל י"ל דקאי לענין זיכוי דא"צ כיון שהזמינו מתחלה. דאלו לרב בלא"ה א"צ לזכות אלא בעירובי תחומין וע"ע בעצי אלמוגים סי' שפ"ו סוס"ק א' משש"ב ובישועות יעקב ס"ק ב' ובסי' שס"ה ס"ק ב'. וע' בשו"מ רביעאה ח"ג סי' קכ"א ובסחז"ק לעירובין ע"ג מ"ש בישוב קושית הגליון:

פתח דבר לספר החידות

נהוג מימים מקדם לנסות שכל האדם ולחדדו למצוא דבר נפלא בתחלת העיון מצד נושאו או בהיותו סותר את עצמו. והיותו נגלה בהמצא הנקודה מידיעת נושאו כמו חידת שמשון ומרעיו וכמ"ש בבאורי למשלי סי' א' ו'. ובימי התנאים והאמוראים כד הוי משתעי בלשון חכמה השתמשו ברמזים סתומים כעירובין נ"ג ב' וקה"ר בפסוק כל הדברים יגעים. וכסנהדרין י"ב א' זוג בא מרקת כו'. וירושלמי מו"ק פ"ג הלכה א' שאול משמים נשקפה כו'. ובמגילה פרק בני העיר הלכה ב' שלח ר' אבהו וכתב להון כבר פיסנו לג' דלטורין כו' ומזה התוכחות ריב"ח עם זקני אתונא בכורות ח' ע"ב וכמסופר

בחגיגה ה' ע"ב היותו יודע למחוי במחוג. וזה בכלל חכמת יונית בב"ק פ"ב ע"ב וע"ש בפרש"י ובמנחות ס"ד ב' ובפי' המשניות לרמב"ם ושו"ת ריב"ש סמ"ה ומא"ע פ"ב מאמרי בינה:

ולתכלית זה השתמשו האגור ומהר"י מינץ סי' ט' ומהר"י מברונא ס"ק מ"ח וקמ"ט. וכמוהם בדורות האחרונים בפתח השער משו"ת ר' בצלאל אשכנזי מאורלא ועולת יצחק וטוב רואי שבסו"ס מגדל דוד ודברי חכמים וחידותם ועוד זולתם שקבצו ענינים שונים לחדד הרעיון לגלות הסתום בתחלת העיון ולנסות זכרון התלמידים בבקיאותם ולשנן בהם:

ובזה הנני נותן קבוצת חידות והיכי תמצא שהמצאתי אנכי יותר משמשה עשר מאות במספרם על סדר חלקי הש"ע וגם בדיני קרבנות וקדשים וטומאה וטהרה. ובתוכם כמה דינים מחודשים מלתא בטעמא. ואשר כאלה נמצא מפוזר בדחז"ל כמדרש משלי סי' א' ותרגום אסתר מממלכת שבא בבואה לנסות את שלמה בחידות. שציירו מענינים שבני אדם רגילים לאומרם מהו שבעה יוצאין ותשעה נכנסין שנים מוזגין ואחד שותה. מהו אשה אומרת לבנה אביך אבי. זקני בעלי אתה בני ואני אחותך כו'. ויבמות צ"ז ב' אנא ואביך בני שני אחים דמשכחת נמי בהיתירא ראובן שיש לו שתי בנות ואתא שמעון ונסיב חדא ואתא בר לוי ונסיב חדא. ושם נזכר הרבה כיוצא בזה. וע' במכות י"ד א' וברש"י וכריתות ט"ו א':

וכזה מורגל הרבה במשנה בכורים פ"א משנה ב' יש מביאין וקורין ויש מביאין ולא קורין וע"ש פ"ב מ"ב ומ"ג דהזי"ח. וב"ק ל"ד ב' יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו ויש כו'. וב"ב רפ"ח ק"ח ע"א יש נוחלין ומנחילין ויש כו' ויבמות פ"ד א' יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן מותרות לאלו ולאלו ואסורות לאלו ולאלו. ונדה מ"ט כל שהוא מכניס מוציא ויש שמוציא ואינו מכניס כו'. ושם מ"ט ב' כל הראוי כו' ויש שראוי כו' ושם נ' ע"א כל שחייב במעשרות וכו' ויש שמטמא כו' כל שחייב בפיאה כו' ושם נ"א ע"ב יע"ש. ובפ"ח דתמורה ל"א סוע"א יש בקדשי מזבח שאין בקדשי בה"ב ויש בקדשי בה"ב שאין בקדשי מזבח. ומקואות פ"ז יש מעלין את המקוה ולא פוסלין. פוסלין ולא מעלין לא מעלין ולא פוסלין. ופ"ח מ"ב משקין שטמאו הסנדל לא טמאו הטהור לחטאת והסנדל הבא מכחם מטמאו הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני. וע"ש במ"ג דהוי"ז ותוספתא פרק פ"ז ור"ש פ"ח מ"ז ותוספתא מקואות פ"ג ובתוספתא זבחים סו"פ ג' יש מהן מפגלין ולא מתפגלין. ומעילה ז' ב' במתני' יש זריקה כו' ובקלים כולהו להחמיר ועוקצין רפ"ג יש צריכין הכשר

וא"צ מחשבה. מחשבה והכשר כו'. ונובו"י פ"ב מ"ב זה חומר בידים מבסבו"י, וזה חומר בטבו"י מבידים וזבים פ"ד מ"ו חומר בזב מבמת וחומר במת מבזב. ויבמות ר"ד צ"ט יש שחולץ לאמו לאחותו ולבתו מספק כו' איש ואשה פעמים שמולידין חמש אומות. יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה. ונדרים ע' ע"א בזה יפה כח האב מכח הבעל בדבר אחר יפה כח הבעל מכח האב וכה"ג בשבועות מ"ח סוע"א יפה כח הבן מהאב כו' וע' בחולין מ"ט ב' וס"ג א' ובסוף קינין כשהוא חי קולו אחד וכשמת קולו שבע. וב"מ ר"ד ל"ו פעמים ששניהם בחטאת פעמים ששניהם באשם פעמים שהשוכר בחטאת והשואל באשם פעמים שהשוכר באשם והשואל בחטאת. ופסחים נ' ע"ב ותוספתא יבמות פ"ד יש זריז ונשכר זריז ונפסד שפל ונפסד. ושם צ"ו ב' שתמורת הפסח קריבה ואינה קריבה כו' ושבת ע"א א' זו חומר במין אחד וזו חומר במינין הרבה וע"ב ב' חומר בשבת מבשאר מצות וחומר שאר מצות כו'. וע"ב א' הכל מודים בחרופה והכל מודים ומחלוקת כו' וע"ה ב' זה חומר במוחק מבכותב. וכ"ד א' רש"י ד"ה ערבית ובתשובת הגאונים מצאתי ברייתא פעמים ששרוי בתענית ואינו מתפלל ופעמים שאינו שרוי בתענית ומתפלל כו'. ועירובין י"ז א' פעמים ג' אנשים בחמש סאה אסורין ופעמים שמותרין אפילו בשבע כו'. ושם ע' ע"ב כל שמותר למקצת השבת נאסר לכל השבת וכו' כל שנאסר למקצתו נאסר לכל. וכריתות י"ג סוע"ב יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ד' חטאות ואשם אחד. והכ"נ משכחת ארבעה חטאות בשחיטה אחת בשחט בשבת בחוץ וע"ג וביו"כ ע' בתו' חולין מ' ע"א. ופסחים מ"ז ב' ומכות כ"א ב' יש חורש תלם אחד וחייב משום שמנה לאוין יע"ש י"ו ב' ובשבת ע"ד ב' דעביד חביתא משום שבע חטאות תנורא שמנה דעביד חלתא י"א חייטא לפומה י"ג. וע' בס"ח ס"תתרעז וכה"ג בכמה ענינים:

א **ה"מ** דבנשתייר בציצית כדי עניבה לא הוה חיבור ובלא נשתייר חשיב חיבור. כשרוצה לקשרו עם חוט מי"ב גודלין לעשותו לכתחלה בבגד אחר להישועות יעקב דבכה"ג בנשאר כדי עניבה לא חשיב חיבור דעשוי להתירו כיון שלא יתבטל ממצות ציצית. אבל בלא נשתייר כדי עניבה אין סופו להתירו ובתשובה, חא"ח סי' א' אות ד' השגתי עליו בראיות מכריחות:

ב **ה"מ** בנפסק ג' חוטין ולא נשתייר כדי עניבה דכשר. בדקדק בעשייתן לעשות סימן להיות ניכר השני ראשין ע"י הקשרים כמ"א סי' י"ב ס"ק ה'. וכן בנפסקו ב' מצד אחד וא' מצד הב' ושעשה קשר בסוף החוטין ע"ש בפמ"ג ומחצית השקל:

ג **לפסוק** הדין רק ע"פ מי שאינם חכמים. במנחות כ"ט ב' איפסק ליה כרעא דויו במקום נקב ונראה כמין יוד א"ל זיל אייתי תנוק דלא חכים כו'. וכן אשכחן בסנהדרין ה' ב' דאמר

ר' חייא לרב בכורות אל יתיר משום דבקי במומי טפי ושדא מום דלא ידעי אינשי ואתו למישרי מום עובר. ואופן הב' מצאתי אח"כ גם בד"ח וחידותם וע' בש"ך יו"ד סרמ"ב ס"ק י"ז:

ד **ה"מ** להניח תחלה תפילין של ראש ואח"כ של יד ושחולץ של יד תחלה דלא שייך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים.

כשאין לו רק תפילין של יד כתובים עפ"ד ר"ת ושל ראש כרש"י ורמב"ם דלשבות ח"א סי' ב' דמותר להניח של ראש תחלה כיון שמחזיקין של יד שהיא של חול לרצועה בעלמא ומברך על של ראש כאו"ח סתרנ"א סי"ב בלקיחת ד' מינים דנוטל הלולב תחלה הואיל ומברך עליו ודעתו גם על האחרים וכו':

ה **כשגורר** האות כשר וע"י כתיבה יפסל. לענין שלא כסדרן דגורר כשר וכותב פסול אף דלענין להיות כתיבה בכך לא מהני גרירה ומיקרי חק תוכות וע' בפמ"ג במש"ז סל"ב ס"ק ט"ז.

ו **ה"מ** להקל בבהכ"ס קבוע יותר מעראי. לענין תפילין כשהם בידו כברכות כ"ג ב' וא"ח סמ"ג דבקבוע דשכיחי ניצוצות שרי לב"ה לאחוז בידו ולשומרן. ולהשתין דליכא ניצוצות אסור בביהכ"ס עראי:

ז **ה"מ** דבר שאסור לעשותו ואם תפילין בראשו מותר. ברכות ח' ב' אסור לעבור אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין אבל אם מנח תפילין לית לן בה. ובר"פ אין עומדין ל' ע"ב דהוה. קא בדח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל תפילין מנחא וע"ש בפרש"י.

ח **ה"מ** להניח תפילין בערבית. בחולה שאבס"כ שנחלש בת"ב שנדחה והוכרח ע"פ הרופא לאכול לאחר חצות והתפלל מקודם מנחה גדולה ביחידות ושכח להניח תפילין שהעלה בשבות יעקב ח"ג סל"ז שיתפלל ערבית בעוד היום וק"ש עם ברכותיה וילבוש התפילין ואח"כ יחלוץ קודם שיתפלל י"ח. ואף דאין להתפלל ערבית עם התפילין מ"מ בשכח מחמת אונס חולי רשאי שלא יהא כקרקפתא דלא מנח תפילין. ובפרט להק"ט ח"א שאלה רנ"ח דהא דהלכה ואין מורין כן היינו להניחם לכתחלה בלילה אבל אם הם עליו והוא מעכבם עד אחר שיתפלל מצוה קא עביד ובפרק הקומץ גבי ועד מתי מניח תפילין וכו' ובכת"י לרב נטוראי רבותי עבדי כן שמניחין אותם קודם שקיעת החמה ומתפללין בהם מנחה ואם יש שעה שצריך לשמרה כו' היו מתפללין בהם. ואם שבשבות יעקב ח"ב סכ"ד הכריע שהעיקר כמהרי"ל לחלוץ מיד אחר סדר קדושה של תפלת המנחה

(ט

) **ה"מ** להניח תפילין בשבת. ר"פ המוציא תפילין צ"ה ע"א דמכניסן זוג זוג רג"א שנים ומפרש דפליגי אי שבת זמן תפילין וכפרש"י דמשום הצלה לא מישרי טפי מן המצוה דאיכא בל תוסיף ולר"ג לאו זמן תפילין ודשרי רבנן להצלה משום דתכשיט הוא ובל תוסיף ליכא דאינו אלא מלבוש. ובד"ח וחידותם ג"כ היכי תמצא דיתחייב בשבת בתפילין לתה"ד בכתבים סק"ח בערל שמתו אחיו מחמת מילה לסמ"ג שכ"א מישראל צריך שיהיו לו ב' עדים מילה ושבת. שהן אות ובשבת שהוא אות פטור מתפילין. ולכן מי שאין לו אות דמילה מחוייב תמיד בתפילין ובמה שלא העיר עליו כלום נתן לקוראים לטעות שהיא הלכה פסוקה ואם שתה"ד בעצמו כתב דאין נראה לחלק כלל דמדרש הסמ"ג אגדה בעלמא כהא דהמפלת ל"א מפני מה אמרה תורה מילה לח' וכו' וכי אם ילדה זובה יהיה נימול לי"ד וכן לדידן שהחמירו חומרא דר"ז לא יהיה המילה כ"א לאחר שתטהר. ובשו"ת ר"ב מאורלא בחידות שבראש הס' בסי' ז' כתב ג"כ ולדידן תיקשי דאיתא הנודר בערלים מותר בערלי ישראל כו' יעיש. וכבר הרגיש בשו"ת רדב"ז חלק ששי שני אלפים סשל"ד דמ"מ בעל אות הוא אלא שמצד אונסו נתבטל ממנו האות תדע שהנודר מן הערלים מותר בערלי ישראל כו' ושאני קרבן פסח דגלי קרא כו' עכ"ל. גם במאורי אור חלק בן נון במה"ב לא"ח סל"א שנדפס לאחר חידושי ברכות בדה"ס קמ"ה ע"ב שדחה ג"כ דבלא"ה בששת ימים הולך בעד אחד [כשאין עליו תפילין] וע' בתפארת אריה הלכות תפילין פי"ד אות ג' בסי' ל' על קושית התה"ד לפי דרכו והוא ג"כ בדרך דרש. ובתנא דבי אלי' שלכן ניתן להם מצות ציצית שנוהג גם בשבת. והיא סתירה מפורשת לתה"ז. ואף די"ל דלדידן אין חיוב לילך בהם וכקידושין ל"ב וע' בפמ"ג סו"ס כ"ט וסל"א ס"ק א' ורוקח הלכות שבת ס"ל ובית הלל עיו"ד סרס"ו ואכמ"ל יותר בפרט זה.

י **ה"מ** שאין רשאי לעסוק במצוה אף כשעוסק בדבר הרשות ברכות ט"ז א' האומנין קורין בראש האילן אפילו בזמן שעסוקין במלאכתן אמר רב ששת והוא שבטלין ממלאכתן וקורין לא קשיא הא בפרק ראשון דרשאין לבטל ממלאכתן דפרשת שמע בעי כוונה והא בפרק שני:

וכה"ג בבעלי אומנות שאין רשאין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתן כחולין נ"ד ב':

יא **ה"מ** דבמטבע דרבנן חוזר וקורא מספק ובדאורייתא אינו חוזר מספק. ברכות כ"א ע"א דספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ובספק אמר אמת ויציב חוזר וקורא. ובפי' הרא"ה והא דלא נקט ויאמר לרבותא נקטה דאע"ג דק"ש פרשה דאורייתא אינו חוזר וקורא

ואע"ג דאמת ויציב דרבנן זימנין דהוה דאורייתא בספק לו אם הזכיר כלל יצ"מ יעש"ב ובהגהות המפרש:

יב ה"מ שמגיע זמן עשיית המצוה ומ"מ יוכל לעשות בה מצוה של זמן העבר ואף שאינו של תשלומין. בק"ש קודם הנץ שיוצא בה של שחרית ושל ערבית דהוה זמן קימה. וע' בתו' ברכות ט' א' סוה"ד לעולם א"נ יממא הוא אפילו גבי ק"ש וכו':

יג ה"מ שצריך טבילה אף שאינו נטהר. שם סופ"ג כ"ו א' במתני' זב שראה קרי כו' שאף שטמא טומאת ז' צריך טבילה לד"ת:

יד ה"מ שיש היתר לקרות במים עכורין ולא בצלולין. שם כ"ב ע"ב במתני' ירד לטבול אם אינו יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שיעלה עהש"ח יתכסה במים כו' וע"ש כ"ה ב' במים עכורין שנו כו':